

Publikację opiniowali do druku

ANNA KOWALSKA, JÓZEF KAŚ

Redakcja naukowa

JADWIGA WRONICZ

Zespół autorski

RENATA KUČIARZYK, ANNA NIEZABITOWSKA, JERZY REICHAN,
MARIA TOKARZ, WIKTORIA WÓJCICKA, JADWIGA WRONICZ

Okresowo w opracowywaniu haseł uczestniczyli

MONIKA BULAWA, ARTUR CZESAK,
ANNA KOSTECKA-SADOWA, EMIL POPLAWSKI

Praca została przygotowana do druku w Zakładzie Dialektologii Polskiej
Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk,
31-120 Kraków, al. Mickiewicza 31

Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2005–2008
jako projekt badawczy „Leksyka dialektalna w ujęciu dyferencyjnym” (nr H 01 D 001 28)

Projekt okładki

PIOTR RACHWAŃC © FALL, Kraków

Na okładce wykorzystano mapę nr 19 z I tomu „Małego atlasu gwar polskich”
poświęconą *piąście* i jej synonimom

Na stronie obok mapa rozmieszczenia dialektów sporządzona na podstawie mapy nr 2
z I tomu, 1 zeszytu „Słownika gwar polskich” PAN

Wydanie drugie

© *Copyright by Wydawnictwo LEXIS, Kraków 2010*

© *Copyright by Autorzy, Kraków 2010*

Printed in Poland

ISBN 978-83-89425-63-8

Wydawnictwo LEXIS Spółka z o.o.
31-120 Kraków, al. Mickiewicza 31
lexis@ijp-pan.krakow.pl

Wstęp

Od roku 1911, tj. od wydania słownika Jana Karłowicza, nie ma nowszych publikacji obrazujących całość polskiego słownictwa gwarowego. Wprawdzie w ostatnich latach ukazało się sporo słowników obejmujących swym zasięgiem jedną gwarę (np. *Słownik gwary orawskiej* Józefa Kaśia, Kraków 2003; *Słownik gwarowy górali żywieckich* Jana Karola Nowaka, Warszawa 2000; *Mały słownik kociewski* Marii Pająkowskiej-Kensik, Tczew 2000; *Gwaro podhalańsko fito dziś tobom włodo* Tadeusza Bukowskiego-Groska, Chicago 2000), wychodzą także *Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur* (t. I pod red. Zofii Stamirowskiej obejmujący litery Λ – $\dot{C}$ ukazał się w 1987 r., t. V na litery O– $\acute{O}$ pod red. Henryki Perzowej i Danuty Kołodziejczykowej – w 2006 r.) i *Słownik gwar śląskich* pod red. Bogusława Wyderki (t. I z hasłami Λ – Beczka został wydany w 2000 r., t. X Gadziora – Gościna – w 2008), nadal jednak brakuje słownika, który by gromadził wyrazy gwarowe z całej Polski.

W Zakładzie Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie znajduje się kartoteka, która jest największym zbiorem polskiego słownictwa gwarowego. Liczy ok. 2 400 000 fiszek, w większości rękopiśmiennych. Zawierają one:

- 1) nigdzie dotąd niepublikowane materiały zapisane przez dialektologów podczas badań terenowych,
- 2) wyrazy i teksty wyekscerpowane z materiałów drukowanych (niekiedy trudno dostępnych),
- 3) odsyłacze do źródeł nierozpisanych (takich jak atlasy gwarowe, teksty, słowniki, monografie dialektologiczne).

Kartoteka ta, zawierająca materiały zbierane od początku XIX wieku do dziś, jest reprezentatywna dla całości polskiego obszaru dialektalnego.

Od roku 1977 jest wydawany przez Instytut Języka Polskiego PAN *Słownik gwar polskich*, zawierający pełny opis zgromadzonych materiałów. W wydanych dotąd siedmiu tomach (22 zeszyty) *Słownika* przedstawiono hasła na litery Λ –F. W roku 1999 ukazał się liczący 1166 stron *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki Słownika gwar polskich*, który obejmuje ok. 240 000 haseł. Opracowanie tak ogromnego materiału będzie wymagało jeszcze wielu lat pracy.

W tej sytuacji uznaliśmy za celowe opracować mały słownik, zawierający wybór słownictwa gwarowego charakterystycznego dla poszczególnych dialektów, a także całego obszaru gwarowego Polski. Publikacja ta umożliwi językoznawcom ogólną orientację w leksyce gwarowej. Będzie także pomocą dla pisarzy, publicystów, nauczycieli, pracowników ośrodków kultury, zespołów ludowych oraz wszystkich interesujących się kulturą

regionalną. Mamy nadzieję, że sięgną po nią miłośnicy języka i literatury swoich „małych ojczyzn”, gdyż nasz słownik pozwoli im poznać specyfikę słownictwa ich własnego terenu oraz jego związki z regionami sąsiednimi, dalszymi i wreszcie z całą Polską. *Mały słownik gwar polskich* pozwoli też na przygotowanie popularnych słowników poszczególnych dialektów, ponieważ dla każdego hasła podaliśmy jego geografię.

W naszym słowniku stosujemy niektóre ustalenia wypracowane przez zespół redagujący „wielki” *Słownik gwar polskich* (SGP). Dotyczy to lokalizacji cytatów gwarowych, kolejności określeń geograficznych, stosowanych skrótów itp.

Jednak z uwagi na szerszy krąg odbiorców naszego słownika konieczne było wprowadzenie zmian ułatwiających korzystanie z niego czytelnikowi niejęzykoznawcy. Dlatego rezygnujemy z działu form, a dokumentację hasel podajemy, używając zasadniczo ortografii obowiązującej w języku ogólnym.

Kryteria doboru hasel

Pamiętając, że *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki Słownika gwar polskich* zawiera ok. 240 000 hasel, postanowiliśmy uwzględnić jedno hasło na 24 w nim występujące. W ten sposób powstał słownik obejmujący ponad 10 000 hasel. Prezentujemy w nim wyrazy lub znaczenia, które nie występują w języku ogólnym, np. w hasle *kokoszka* notujemy znaczenia: 1. ‘poprzeczna belka wzmacniająca krokwie w konstrukcji dachu’ i 2. ‘grzyb – kurka’, pomijamy natomiast ogólnopolskie znaczenie ‘kura, kwoka’, podobnie w hasle *świeczka* podajemy znaczenia: 1. ‘sopel lodu’, 2. ‘wydzielina z nosa’ i 3. ‘robaczek świętojański’, a pomijamy ‘mała świeca’.

Uznaliśmy jednak za celowe uwzględnienie pewnych wyrazów, które są zamieszczone w słownikach języka polskiego, a wiążą się ściśle z kulturą wsi, np. *cepy* ‘narzędzie do ręcznego młócenia zboża lub lnu’, *łuśnia* ‘wygięty, okuty żelazem drążek, zakończony u dołu żelaznym pierścieniem, nakładanym na koniec osi koła, podtrzymujący drabinę wozu’, *przyzba* ‘rodzaj ławy usypanej z ziemi i kamieni wokół drewnianego domu’, *sąsiek* ‘część stodoły po obu stronach klepiska, gdzie składa się snopy, siano itp.’, a także z kulturą konkretnego regionu, np. *redyk* ‘wiosenne wyprowadzenie owiec na hale’, *żętyca* ‘serwarka z owczego mleka’ czy *kłomla* ‘rodzaj sieci’.

Notujemy także wyrazy występujące we współczesnych słownikach, które mają kwalifikatory sygnalizujące potoczność, dawność lub gwarowość. Niekiedy uwzględniamy wyrazy, które, w naszym odczuciu, nie należą już do zasobu współczesnej polszczyzny ogólnej, chociaż nie mają takich kwalifikatorów, np. *gacić* ‘ocieplać (budynek)’, *napiętek* ‘obcas’, *pręcie* ‘wiklina’, *wyłożyć* ‘wyprząc (konia)’.

Jednostkowe, niesystemowe przekształcenia fonetyczne podajemy jako osobne hasła, np. *agwent* i *jadwent*, *jadwient* ‘adwent’, *gdowa* ‘wdowa’, *hadukat* ‘adwokat’, *jagłę* ‘jagnię’, *wiskup* ‘biskup’, *ziobro* ‘zebro’.

Również formy ze zmianami systemowymi, które występują w niewielkiej liczbie przykładów, są w naszym słowniku osobnymi hasłami, np. *postrzodek* i *pojstrzodek* ‘środek’, *rsioda* ‘środa’, *strzebło* i *strzebro* ‘srebro’, *wiolna* i *wolna* ‘wełna’, *zdradło* i *zradło* ‘lustro’.

W wypadku niejasnej etymologii zapisujemy hasło zgodnie z jego brzmieniem: *dzio-pa*, *pyrlik* lub pozostawiamy dublety: *orzydło* – *ozydło*, *wyżka* – *wyszka*, *zuchelek* – *żuchelek*.

Prezentujemy w słowniku tylko te wyrazy, które są charakterystyczne dla danego dialektu lub jego części oraz były poświadczone zapisami z kilku powiatów. Uwzględniamy też – choć w niewielkim stopniu – materiał spoza obecnych granic Polski. Materiały z należącej do Czech części Śląska Cieszyńskiego oraz ze słowackiej części Orawy i Spiszu lokalizujemy za pomocą określeń [Cieszyn Cz], [Orawa Sl], [Spisz Sl] dodanych po cytacie i nazwie miejscowości. W ogólnych charakterystykach zaliczamy je do Śląska i Małopolski. Przytaczając materiał z polskich gwar znajdujących się na terenie Ukrainy, Białorusi i Litwy, dodajemy po nazwie wsi i miasta okręgowego skrót [Ukr], [Bruś] i [Lit], a w uogólnieniach posługujemy się nazwami Kresy, Kresy południowe, Kresy północne.

Lokalizacja

Nasz słownik podaje zasięg geograficzny każdego hasła. Wymagało to przeanalizowania dostępnego materiału pod kątem rozprzestrzenienia wszystkich uwzględnionych wyrazów. Przyjeliśmy zasadę, że dany wyraz możemy określić jako małopolski, jeżeli jest poświadczony co najmniej w 5 powiatach zaliczanych do Małopolski. Podobnie dla Mazowsza i Wielkopolski przyjęliśmy minimum 5 powiatów, natomiast dla Śląska uznaliśmy za wystarczającą obecność w 4 powiatach, dla Pomorza południowego i Kaszub – w 3, a dla Kresów – w 2 okręgach (dopuszczając wyjątki dla mniej udokumentowanych, ale szczególnie interesujących wyrazów).

Przyjęcie takiego kryterium powoduje, że np. dla hasła *odbeknąć się* podajemy lokalizację wielkopolską, a dla *odbekować się* – małopolską, choć można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że zasięg obu form jest znacznie szerszy. Wymienienie danego dialektu w charakterystyce geograficznej oznacza, że wyraz jest dobrze poświadczony w materiałach, którymi dysponujemy, natomiast pominięcie wskazuje, że w źródłach z danego dialektu nie pojawia się lub jest zbyt słabo udokumentowany. Podstawą naszych ustaleń jest kartoteka SGP, nie uwzględniliśmy więc słowników, które do niej nie weszły. Wyrazy poświadczone we wszystkich dialektach uznajemy za ogólnogwarowe. Jeżeli wyraz występuje w gwarze przesiedleńców, oprócz aktualnego miejsca zamieszkania podajemy w nawiasie miejscowość, z której pochodzi autor cytowanego zdania.

Trzeba zaznaczyć, że takie określenia, jak Śląsk, Małopolska, Mazowsze mają wyłącznie charakter dialektologiczny i odnoszą się do podziału dialektów Polski stosowanego w „wielkim” słowniku. Zgodnie z nim Śląsk to teren południowo-zachodniej Polski po Syców, Lubliniec, Tarnowskie Góry, Katowice, Bielsko. Małopolska obejmuje nie tylko obszar południowo-wschodni z Krakowem, Sandomierzem, Rzeszowem i Lublinem, ale także Świętokrzyskie, ziemię sieradzka, łęczycką oraz Łowickie. Teren Mazowsza to tzw. Mazowsze właściwe oraz Podlasie, Suwalszczyzna, Augustowskie, a także Ostródzkie, Warmia i Mazury. Do Wielkopolski zaliczamy Wielkopolskę właściwą wraz z Kujawami oraz okolicami Lipna, Rypina i Torunia. Podział ten opiera się na ustaleniach twórcy polskiej dialektologii – Kazimierza Nitscha. W naszym słowniku uwzględniliśmy także Kaszuby, mimo że od 6 stycznia 2005 roku kaszubszczyzna uzyskała status odrębnego języka. Pod tym względem również opieramy się na zasadach redakcyjnych SGP.

W toku pracy nad słownikiem zauważyliśmy, że obszar obejmujący dawne powiaty: bydgoski, wyrzyski, złotowski, sępoleński, tucholski, chełmiński, wąbrzeski, brodnicki, nowomiejski, grudziądzki, świecki, starogardzki, tczewski, sztumski i malborski, zaliczo-

ny w SGP do dialektów wielkopolskich, wykazuje sporo różnic w stosunku do terenów sąsiednich i dlatego zdecydowaliśmy się wyróżnić go jako osobną jednostkę, którą określamy jako Pomorze południowe (skrót: Pom pd).

Stosowana w naszym słowniku lokalizacja, zawierająca nazwę miejscowości i skrót nazwy powiatu, nie oznacza aktualnej przynależności administracyjnej, lecz odnosi się do stanu z roku 1952. Ten system lokalizacji stosuje także SGP.

Zasady redagowania haseł

1. Hasło sprowadzamy do postaci literackiej, tj. w hasło nie uwzględniamy:
  - a) pochylenia samogłosek: *białny*, nie *biolny*; *dziewka*, nie *dziwka*; *bieda*, nie *biyda*;
  - b) dyftongicznej wymowy samogłosek: *korbach*, nie *kuerbach*;
  - c) systemowych zmian w zakresie wymowy samogłosek nosowych: *dęga*, nie *danga*, *dynga*;
  - d) labializacji: *otawa*, nie *otawa*;
  - e) mazurzenia: *wczora*, nie *wcora*;
  - f) grupy *rzi*: *krzyczek*, nie *krziczek*;
  - g) asynchronicznej wymowy spółgłosek wargowych palatalnych: *pięta*, nie *pchięta*;
  - h) dyspalatalizacji spółgłosek środkowojęzykowych *ściegna*, *ściegno*, nie *scegna*, *scegno*; *ździebło*, nie *zdziebło*;
  - i) wahaniami miękkości *sz-sz* w grupach spółgłoskowych, np. zapisy typu *ślaga*, *śneka*, *śpiczasty*, *śtachet* są uwzględnione pod hasłami *szłaga*, *szneka*, *szpiczasty*, *sztachet*;
  - j) wahaniami w przedrostku *oz-//roz-* w czasownikach: *roztopierzać*, nie *oztopierzać*.
2. Hasła szeregowe podajemy tylko wtedy, gdy oba wyrazy występują na wspólnym obszarze, np. *afrykanka*, *aprykanka*; *pachruś*; *pachrust*.
3. Jeżeli czasownik ma formę czynną i zwrotną, podajemy hasło z zaimkiem w nawiasie, np. *gorszyć (się)*.
4. Wyrażenia przyimkowe podajemy według wzoru: *dalecy*: z *daleca* 'z dużej odległości, z oddali', *młodzie*: na *młodzie* 'o pierwszej fazie księżycy'.

Cytaty

Poszczególne hasła są dokumentowane krótkimi, przeważnie jednozdaniowymi przykładami użycia. W cytatach uwzględniliśmy wyłącznie zapisy pochodzące z rękopisów. Staraliśmy się wybrać takie zdania, które najtrafniej ilustrują znaczenie poszczególnych haseł, dlatego częściej powtarzają się miejscowości, z których mamy duże i dobrze opracowane słowniki rękopiśmienne.

Zasady pisowni w cytatach

O ile w brzmieniu haseł nie uwzględnialiśmy różnic wynikających z systemowych zmian fonetycznych, różnicujących poszczególne dialekty, takich jak mazurzenie czy samogłoski pochylone, to w cytowaniu zdań, stanowiących ilustrację danego hasła, staraliśmy się przekazać rzeczywiste brzmienie tekstu zapisanego w konkretnej miejscowości. Ze względu na użytkowników niejęzykoznawców zdecydowaliśmy się przedstawić cyto-

wane przykłady w pisowni ogólnopolskiej, tak aby można było korzystać ze słownika bez specjalnego przygotowania filologicznego. Wymagało to od autorów przetranskrybowania materiałów, które zostały zapisane pismem fonetycznym, np. zapisy pod hasłami *jakóž, siąga, trzyniak* ilustrowane zdaniem:

ĵakuš to byže s tŃm tfoĵŃm ŹyńačkŃm?
sukno myřali na řŃngi. trza bylo pŃł řŃngi na nŃogawice
čyńok to přetak řătki na čyny

otrzymały postać:

Jakóž to bydzie z tŃm twojŃm ŹyniaczkŃm?
Sukno miřzali na řziŃngi. Trza bylo pŃł řziŃngi na nogawice.
Trzyniok to przetak rządki na trzyny.

Nie uwzględniamy zmian brzmienia wynikających z procesŃw fonetycznych, które występują takŹe w jęzuku ogŃlnym. Zapisujemy więć – zgodnie z etymologią – *krŃtki*, ale *bluzka* zarówno wtedy, gdy samogŃliski oznaczone literami *Ń* oraz *u* brzmią tak samo, jak i wtedy, gdy w danej gwarze sĄ to rŃżne gŃliski, to jest gdy *Ń* oznacza dŹwięć pořredni międy *o* a *u*. (Formy czasu przeszłego piřszemy zgodnie z zapisem w Źródle: *robiŃł* lub *robiuł*). Podobnie piřszemy *rz* w *rzucić*, ale *Ź* w *Źyć*; *hak*, ale *chory* – takŹe wtedy, gdy nagŃlosowe spŃłgŃliski nie rŃżnią się od siebie.

Nie bierzemy pod uwagę upodobnień typowych dla jęzuka polskiego, piřszemy *podkŃwka*, *sad* – nie *potkufka*, *sat*, nie uwzględniamy teŹ regionalnych uproszczeń typu *czeba* ‘trzeba’.

W szczegŃłach zasady transkrypcji przykŃdŃw przedstawiają się następująco:

1. Cytowane zdania gwarowe piřszemy kursywĄ, uŹywając liter alfabetu polskiego. Wprowadzamy jedynie *á* na oznaczenie *a* pochylonego, *é* na oznaczenie *e* pochylonego oraz *ě* na oznaczenie kaszubskiego „szwa”. JeŹeli w zapisie fonetycznym mamy *y* z nadpisanym *e* albo *e* z nadpisanym *y* lub *i*, piřszemy *é*, np. *sukiénka*, inne nadpisane samogŃliski pomijamy.

2. SamogŃliski nosowe inne niŹ *e*, *a* zapisujemy przez A+N (samogŃliska + spŃłgŃliska nosowa), np. *kyns*, *gansi*, z *matkŃm*, *trŃmba*, z *takŃm piyknŃm melodyjŃm*. JeŹeli w wygŃlosie jest nosŃwka tylna zwęczona, zapisujemy jĄ przez *-Ńm* (nie przez *-um*). SamogŃliskę *a* nosowe z nadpisanym *e* w wygŃlosie piřszemy przez *ę*.

3. Dyftongi zapisujemy za pomocĄ dwŃch samogŃlosek, np. *buyty*, *moucška*.

4. Miękkie spŃłgŃliski w pozycji przed samogŃliskĄ oznaczamy przez dodanie *i*, np. *wyciepać*, *řziunny*, *Źymniok*; przed spŃłgŃliskĄ przez znak diakrytyczny nad literĄ, np. *ćmok*, *řciel*, *řrały*. MiękkŃsci spŃłgŃlosek niemających odpowiednich liter nie oznaczamy, np. *w kapsie* (brak oznaczenia miękkŃsci *p*), *chwila* (brak oznaczenia miękkŃsci *ch*).

5. AsynchronicznĄ wymowę wargowych oddajemy przez kombinację liter typu *bziały*, *psies* lub *bchiały*, *pchies*, jednak wymowę *bjały*, *pjasta* oddajemy przez *biały*, *piasta*.

6. Labializację oznaczamy tylko w nagŃlosie przez *u* w gŃrnej frakcji.

7. Prejotację oznaczamy przez *j*.

8. Nie oznaczamy akcentu.

9. Nie rozrŃżniamy *w* i *v* – obie gŃliski zapisujemy przez *w*; *n* tylnojęzukowe (*Ń*) zapisujemy przez *n*; *l* i *u* niezgŃloskotwŃrcze (*Ń*) zapisujemy przez *ł*.

10. Łącznik między literami oznacza, że litery nim rozdzielone wymawia się osobno, np. *ober-ziół, zmier-zły*; łącznik przed *i* wskazuje, że poprzedzającą spółgłoskę wymawia się twardo, np. *obc-i, s-ina, naz-ić*.

Reasumując, fonetyka zapisanych tekstów gwarowych jest przedstawiona w takim stopniu, na jaki pozwala pisownia ogólnopolska.

Jadwiga Wronicz

Rozwiązanie skrótów

Określenia geograficzne

Bruś	– Białoruś
Cz	– Czechy
Kasz	– Kaszuby
Lit	– Litwa
Maz	– Mazowsze
Mp	– Małopolska
oggw	– ogólnogwarowe
ok	– okolice
pd	– południowy
pd-wsch	– południowo-wschodni
pd-zach	– południowo-zachodni
pn	– północny
pn-wsch	– północno-wschodni
pn-zach	– północno-zachodni
pog	– pogranicze
Pom pd	– Pomorze południowe
Śl	– Słowacja
Śl	– Śląsk
Ukr	– Ukraina
Wp	– Wielkopolska
wsch	– wschodni
zach	– zachodni

Powiaty

aug	– augustowski
bial-podl	– bialski
bialos	– białostocki
biel	– bielski (Bielsko-Biała)
biel-podl	– bielski (Bielsk Podlaski)
bil	– biłgorajski
boch	– bocheński
brzes-mp	– brzeski
brzez	– brzeziński
brzoz	– brzozowski
bus	– buski

byt	– bytowski
chłm	– chełmski
chojn	– chojnicki
chrzan	– chrzanowski
ciech	– ciechanowski
ciesz	– cieszyński
czar	– czarnkowski
częs	– częstochowski
dąb-tar	– dąbrowski
dęb	– dębicki
elc	– elcki
gar	– garwoliński
giż	– giżycki
gliw	– gliwicki
głub	– głubczycki
gnież	– gnieźnieński
gor	– gorlicki
graj	– grajewski
grudz	– grudziądzki
gtn	– gostyniński
gtń	– gostyński
hrub	– hrubieszowski
ilż	– ilżecki
inow	– inowrocławski
jaroc	– jarociński
jaros	– jarosławski
jas	– jasielski
jęd	– jędrzejowski
kal	– kaliski
kar	– kartuski
kęp	– kępiński
kiel	– kielecki
klucz	– kluczborski
klob	– kłobucki
kolb	– kolbuszowski
kols	– kolski
konec	– konecki
koniń	– koniński
kościań	– kościański

kościer	– kościerski	poz	– poznański
koziel	– kozielski	prud	– prudnicki
kozien	– kozienicki	przas	– przasnyski
krak	– krakowski	przew	– przeworski
kras	– krasnostawski	pszcz	– pszczyński
kraś	– kraśnicki	p-tryb	– piotrkowski
kroś	– krośnieński	puław	– puławski
krot	– krotoszyński	pult	– pultuski
kwidz	– kwidzyński	rac	– raciborski
lesz	– leszczyński	rad	– radomski
lim	– limanowski	radomsz	– radomszczański
lip	– lipnowski	radz-podl	– radzyński
lub	– lubelski	rawic	– rawicki
lubacz	– lubaczowski	ryb	– rybnicki
lubar	– lubartowski	ryp	– rypiński
lubl	– lubliniecki	rzesz	– rzeszowski
łań	– łańcucki	sand	– sandomierski
łas	– łański	sanoc	– sanocki
łęcz	– łęczycki	sęp-kraj	– sępoleński
łow	– łowicki	sied	– siedlecki
łódz	– łódzki	siem	– siemiatycki
łuk	– łukowski	sier	– sieradzki
mal	– malborski	sierp	– sierpecki
miech	– miechowski	skier	– skierniewicki
miel	– mielecki	sokół	– sokólski
międzych	– międzychodzki	sok-podl	– sokołowski
międzyrz	– międzyrzecki	st-gdań	– starogardzki
miń-maz	– miński	strzel-kraj	– strzelecki (Strzelce Krajeńskie)
mław	– mławski	strzel-opol	– strzelecki (Strzelce Opolskie)
mog	– mogileński	sulech	– sulechowski
mrag	– mragowski	sus	– suski
myślen	– myślenicki	suw	– suwałki
niem	– niemodliński	szam	– szamotulski
niż	– nizański	szczyc	– szczycieński
n-miej	– nowomiejski	szt	– sztumski
n-sąd	– nowosądecki	szub	– szubiński
n-tar	– nowotarski	śrm	– śremski
n-tom	– nowotomyski	śr-wp	– średzki
ob	– obornicki	świec	– świecki
olec	– olecki	tar-gór	– tarnogórski
oles	– oleski	tarn	– tarnowski
olk	– olkusi	tarnob	– tarnobrzezki
opat	– opatowski	tcz	– tczewski
opocz	– opoczyński	tom-lub	– tomaszowski
opol	– opolski	tor	– toruński
os-maz	– ostrowski (Ostrów Mazowiecka)	tur	– turecki
ostrol	– ostrołęcki	wad	– wadowicki
ostródz	– ostródzki	wąg	– wągrowiecki
os-wp	– ostrowski (Ostrów Wielkopolski)	wej	– wejherowski
ośw	– oświęcimski	węgr	– węgrowski
piń	– pińczowski	wiel	– wielkiński
płoc	– plocki	włoc	– włocławski

włod	– włodawski	nieos	– nieosobowy
włosz	– włoszczowski	pej	– pejoratywne
wolsz	– wolsztyński	pieszcz	– pieszczotliwe
wrzes	– wrzesiński	pogard	– pogardliwe
zam	– zamojski	przekl	– w przekleństwie
zaw	– zawierciański	przen	– przenośne
złotow	– złotowski	przysł	– przysłowie
źniń	– źniński	przym	– przymiotnik
żyw	– żywiecki	przysłów	– przysłówek
		pśn	– z pieśni
		rodz m	– rodzaj męski
		rodz n	– rodzaj nijaki
		rodz ż	– rodzaj żeński
		rz	– rzeczownik
		st	– starsze
		wulg	– wulgarne
		wykrz	– wykrzyknik
		zb	– zbiorowe
		zdr	– zdrobniałe
		zgr	– zgrubiałe
		żart	– żartobliwe

Określenia gramatyczne
i stylistyczne

blp	– bez liczby pojedynczej
częst	– częstotliwe
dziec	– dziecięce
ekspr	– ekspresywne
euf	– eufemizm
lm	– liczba mnoga
lp	– liczba pojedyncza

Autorzy haseł

AC	– Artur Czesak
AKS	– Anna Kostecka-Sadowa
AN	– Anna Niezabitowska
EP	– Emil Popławski
JR	– Jerzy Reichan
JW	– Jadwiga Wronicz
MB	– Monika Buława
MT	– Maria Tokarz
RK	– Renata Kucharzyk
WW	– Wiktoria Wójcicka

A

- abo 1.** ‘albo’: *Dzisiaj albo jutro przyjedzie* Jędrysek lubi; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd.
2. ‘czy’: *Idziesz albo nie idziesz* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. AC
- absznyt** ‘pierwsza deska obcięta z kłosa drzewa’: Maz. AC
- aby** ‘tylko, jedynic’: *Wyleciała siarna, „una aby bekkena ji”* “uciekła Uchacze gar; Mp, Maz, Wp. AC
- abzac** ‘obcas’: Śl, Maz pn. RK
- achtlik** ‘miara objętości płynów: 1/8 litra’: *Wypił achtlik i už je ożraty* Rogów ryb; Śl. AC
- adiuwant** ‘pomocniczy nauczyciel’: Śl. AC
- adresa, atresa** ‘adres’: *Napiszcie mi atresa, bo bez brelów nie widza* Olza ryb; Śl. AC
- adukacja, hedukacja** ‘wykształcenie, nauka’: Mp. MT
- afrykanka, aprykanka** ‘perliczka’: *Afrykanki takie siemieniutki, takie corne z biołem* Świętniki sand; Mp. AC
- aftka** ‘druciana zapinka, hałtka’: *Spódnice zapino sie na aftki* Brudzewice opocz; Mp pn. RK
- agac** ‘akacja’: Śl. AC
- agwent** ‘adwent’: Maz. AC
- agzaminować** ‘sprawdzać czyjeś wiadomości lub umiejętności’: Mp pn. MT
- agzorta** zob. **egzorta**
- ajer** ‘tatarak’: Kresy pn. AC
- ajmer** ‘wiadro’: Śl. AC
- ajnfachowy** ‘prosty, zwyczajny, pospolity’: *Sanie ajnfachowe* Sowczyce oles; Śl. AC
- ajwo** ‘wyraz oznaczający miejsce w pobliżu mówiącego’: Maz pn, Pom pd. AC
- akortnik** ‘człowiek pracujący na akord’: pog Wp pn i Pom pd. AC
- aksfuter** ‘drewniana oprawa osi wozu’: Maz pn, Pom pd. AC
- alamenta** ‘elementarz’: *Alamenta do “ucenia pchiérsého”* “oddziału Obręb sierp; Maz. MT
- alegant** ‘mężczyzna ubierający się wytwornie, gustownie; elegant’: *Z nigo taki alegant, ze jaz strach* Radgoszcz dąb-tar; Mp, Maz. MT
- alej, halej** ‘droga przez las, przecinka w lesie’: Śl. AC
- alekstryka, alestryka** ‘prąd elektryczny, światło elektryczne’: Mp pd-wsch. MT
- alementarz** ‘elementarz’: *Dawni to sie kilkoroz dzieci z jednygo alementarza ucyło* Samocice dąb-tar; Mp. MT
- alestryka** zob. **alekstryka**
- aligancki** ‘wytworny, w dobrym guście; elegancki’: Mp pn-wsch. MT
- alimentarz, alimantarz** ‘elementarz’: Mp wsch i pn. MT
- ambona** zob. **spaść z ambony**
- ambos 1.** ‘kowadło’: *Zielazo na ambos, a walić po nim* Puńców ciesz; Śl. **2.** ‘narzędzie szewskie służące do wykańczania obuwia’: Mp. AC
- ameryk, hameryk 1.** ‘odmiana ziemniaków’: *Ameryki so wceśne, wsadziwa je przy chołpie* Radgoszcz dąb-tar; Mp, Maz. **2.** ‘plug’: *Tam tera to wołaj ameriki, a kiedi to sochi* Uniszki Zawadzkie mław; Maz. AC
- amerykan 1.** ‘odmiana ziemniaków’: *Amerikan-i to so smacne kartofle* Kadzidło ostroł; Mp, Maz pn. **2.** ‘plug’: Maz. AC
- ancug** ‘ubranie męskie; garnitur’: *Jisto jidzie do dziolchy, bo se “oblyk ancug* Puńców ciesz; Śl, Mp pd, Pom pd, Kasz. AC

- andulacja** ‘fryzura – ondulacja’: *Nielannie ji w ty andulacji* Sierosławice koniec; Mp, Maz pd, Kresy pn. MT
- angielka** ‘rodzaj pieca kuchennego’: *Nastawiła garków na kominie, podpałiła pod angiello* Miłkowice-Maćki siem; Maz. AC
- angres, angrest** ‘agrest’: Mp, Wp. AC
- anielista** zob. **wanielista**
- anielucha** ‘jemiola’: Wp wsch. RK
- ankorka** ‘chęć do zwady, zaczepki, rewanzu; złość’: *Ona łazi i szuka ankórki* Ciecior-ka st-gdań; Wp, Pom pd. AC
- apluzyna** ‘pomarańcza’: *Płyruwek dostaliśmy za dziesięć fyników trzi apluzyny* Rogów ryb; Śl. AC
- aport** ‘ustęp, klozet’: *Dzisiaj ludzie chodzą do aportu, kiedyś się chodzowało za stodołę* Puńców cies; Śl. AC
- aprykanka** zob. **afrykanka**
- apryl** ‘kwiecień’: Śl. AC
- arcyż** ‘kwiat – narcyz’: *Na wiosnę rosą arcyże* Poręby Majdańskie kolb; Mp. AN
- arczak** ‘ziemniak’: *Mi mówima arczaki, a tak to kartofle* Gaj n-micj; Wp pn-wsch, Pom pd. AC
- arfa 1.** ‘maszyna rolnicza służąca do oddzielenia ziarna; wialnia’: Kresy pn. **2.** ‘rodzaj sita’: *I zaś znów mająm takóm arfe sie nazywo, jak tam doe kopca przywiezie, toe tam przyprnie takóm arfe, co ta ziymia pod spodek* “odlatuje, a pyrki w kopiec idóm” Kaźmierz szam; Wp. AC
- asekuracja, sekuracja** ‘składka ubezpieczeniowa lub odszkodowanie’: *Sekuracyjo bierze, jak sie spáli* Wilków kiel; Mp. AC
- asencja** ‘wywar, wyciąg, ekstrakt – głównie z herbaty; esencja’: *Napietabyś sie moze kompotu, bo ni ma świeży asencji* Sierosławice koniec; Mp. MT
- aspoń** ‘chociaż, przynajmniej’: *Aspoń roz powiedziół prowde* Kozakowice cies; pog Śl pd i Mp pd-zach. AC
- atramentowy ołówek** ‘ołówek kopiowy („chemiczny”): *Musi przepisować drugi roz, bo nie wolno pisać atramentowym* “ołówkiem” Sierosławice koniec; Mp. MT
- atresa** zob. **adresa**
- aż** zob. **okropa**

B

- baba 1.** ‘kobieta, mężatka’: *Chłopy cepami młóco, a baby tkajo w chacie* Bilwinowo suw; oggw. **2.** ‘akuszerka’: Śl, Mp, Kresy pd. **3.** ‘snop zboża wiązany na zakończenie żniw’: Wp, Pom pd, Kasz, Kresy pn. **4.** ‘część składowa kołowrotka służąca do regulacji nacisku’: *Baba, co sie pokróco* Piekło koniec; Mp pn, Maz. **5.** ‘daszek nad piecem’: Śl, Mp. **6.** ‘odmiana gruszek (owoc i drzewo)’: *Baby gruchy duze som* Woźniki sier; oggw. AC
- babak** ‘strach, zły duch’: *Dzieci małe straszóm: babok przyjdzie* Obra wolsz; Wp. AC
- babie ucho 1.** ‘grzyb – smardz’: *Śmar-ze // babie us-i rosno w maju* Żdźary luk; Mp pn, Maz. **2.** ‘grzyb trujący – piestrzenica kasztanowata’: *Babie usy są brązowe, rosą wele pieńka na wiosnę* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. RK
- babka 1.** ‘akuszerka’: Mp, Maz, Wp. **2.** ‘żelazne kowadełko do klepania kosy’: *Piniak jes i wbito bobka w tyn piniek, tako żelazno, kwandrowo* [‘kwadratowa’]. *Na tym sie kładzie kose i sie jom młotkim klepie* Woźniki sier; oggw. AC
- babski comber** ‘zabawa, uczta w ostatnie dni karnawału’: Śl. AN

- babskie lato** ‘okres kilku lub kilkunastu ciepłych, pogodnych dni w jesieni ze snującą się po polach pajęczyną’: *Babskie lato to jes tak w październiku abo we wrześniu, to tak po łódkach, po trawie tako pajęcyna* “obsiada Mała Wieś radomsz; oggw. ww
- babusia** ‘matka ojca lub matki; babka, babcia’: *Babusia lubi swoje wnuki* Jeleń tez; Mp, Wp, Pom pd, Kasz. AC
- Baby** ‘grupa gwiazd zwana Plejadami’: *W nocy wyjrzałam na dwór: daleko ta Baby, daleko ta Kosiorze* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AC
- bacherek** ‘blaszany garnek z uchem; kubek’: Maz pn, Pom pd, Kasz. AC
- bachor, bachur I.** zwykle pogard ‘dziecko, zwłaszcza nieślubne’: *Zbucho! ji bachora* Ostrowce bus; Śl, Mp, Maz, Wp. AC
- bachor, bachur II.** ‘brzuch zwierzęcia’: Śl. AC
- bachora, bachory** lm ‘wnętrzości, trzewia’: Śl. AC
- bachorz, bachórz** pogard ‘brzuch’: *Nazrała się, mo bachórz jak bania* Puńców ciesz; Śl. AC
- bachur** zob. **bachor**
- baciar** ‘o młodym człowieku: awanturник, pijak, włóczęga, leń’: *Já jagem był chłopakiem, tom był strasny baciar, całemym nocamy przelażiul i wszystko, com zarobiul, tom przepiul* Samocice dąb-tar; Mp pd. AC
- baczyć** ‘pamiętać’: Mp, Maz, Wp, Pom pd. AC
- badziewie** ‘suche szczątki roślin’: *To badziewie niech szie wipali* Gaj n-miej; Pom pd. AC
- baga** ‘tytoń lub osad w fajce z przepalonego tytoniu, używany do żucia’: *Tęlo w pipce бага; choć fto jesce zre, do pysku wlozy to badzysko* Łapsze Niżne n-tar; Mp pd. AC
- bagancie, bogańce** ‘buty ponad kostkę, sznurowane’: Mp pd. AC
- bagnięć** ‘palma święcona w Niedzielę Palmową’: Mp pd. AC
- bago** ‘tytoń lub osad w fajce z przepalonego tytoniu, używany do żucia’: Śl. AC
- bahro** ‘część drewnianego obwodu koła umocowana na szprychach; dzwono’: Mp pd. AC
- bajczarz** ‘plotkarz’: *Bajcárz – tu wysłuchá i polecí, naplecie* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp. AC
- bajdak, bej dak** pogard ‘człowiek mało inteligentny, nierozgarnięty, głupi’: *Bajdok – godo gupio* Mszana Górna lim; Mp pd. AC
- bajdura** ‘człowiek lubiący dużo mówić, opowiadać rzeczy nieprawdopodobne; bajarz, gaduła’: *Bajduro, ino bajdurzys, wciqz durcys i duroys* Mszana Górna lim; Mp. AC
- bajówka** ‘halka z bai’: *W zimnie pod suknió była morówka, a pod morówkó bajówka* Pićmorgi świec; Pom pd. AC
- bajstruk, bastruk** ‘dziecko nieślubne; bękart’: *Wszystkie wiedzo, że Waćka jest bajstruk* Łopatowszczyzna [Wilno Lit]; Maz wsch, Kresy. JR
- bajtel** ‘mały chłopiec’: *Tę, bajtel, je dóma foter?* Rogów ryb; Śl. AC
- bajtel, bajtlik** ‘worek, torebka, portmonetka’: *Bojtel na mółka. Ja straciyla bajtlik z piymiondzmi* Jędrysek lubl; Śl. AC
- bajura** ‘głęboka, błotnista kałuża’: Mp pd-wsch, Kresy pd. AC
- bajusy, hausy** ‘bokobrody, niekiedy również wąsy’: Mp pd. AC
- bakalarz** ‘nauczyciel wiejski’: Pom pd. AC
- balaski I.** ‘w kościele: balustrada oddzielająca prezbiterium od nawy’: *Dzieci stojom na mszy przy balaskach, a nity po kątach, jak downi* Bóbrka kroś; Mp. 2. ‘sztachety w płocie’: Mp. AC
- balbierz** ‘fryzjer’: *No, alegantko cie “ostrzygym, balbierz by nie poprawił* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. AC
- balck, balka** ‘kłoda drewna, belka’: Śl pn, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- balaban** ‘ziemniak’: *Balabónów nazbiéróma* Nowa Wieś szt; pog Mp pn-wsch i Maz wsch, Pom pd. AC
- bałabuchy** ‘bulki wypiekane w domu’: Mp wsch, Maz wsch, Kresy. AC
- bałakać** ‘mówić, rozmawiać, też mówić niezrozumiale, niemądrze’: *Cosi tam Józek*

- bałakoł, aliem za nic ni móg wyróżumiyć*
“o, có mu szło Lubatowa kroś; Mp pd-
-wsch, Kresy pd. JR
- bałamącić** ‘wprowadzać kogoś w błąd, zawracać głowę, tumanić, zaprzęcać komuś uwagę’: *Nié bałamónić mie, jak godóm Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd-*
-zsch, Wp. JR
- bałamątny** ‘niepoważny, lekkomyślny, niespełna rozumu’: *Po tyj chorobie chodza jesce bałamóntno Jędrysek lubl; Śl. JR*
- bałda 1.** ‘bryła, zgrubienie, nieforemna zbita masa czegoś’: *Nie dawej ji taki bołdy syra, bó ód razu nie zyj tylió Lubatowa kroś; Mp pd-wsch, Maz. 2.* ‘snopek w poszyciu dachu’: *Maz. JR*
- bały** ‘duże, wytrzeszczonc oczy’: *Świci temi bálami jak wilk Pustków dęb; Mp pd-*
-wsch. JR
- bałyk; na bałyku** ‘na czworakach’: *Mp pn. JR*
- bałykować** ‘o dziecku uczącym się chodzić: poruszać się na czworakach’: *Mp pn, Maz pd. JR*
- bana** ‘pociąg, kolej żelazna’: *Śl, Wp, Pom pd, Kasz. JR*
- bandoch** ‘robotnik rolny, najemny, wędrujący w poszukiwaniu pracy’: *Mp wsch. JR*
- bandos 1.** ‘najemny robotnik rolny, wędrujący w poszukiwaniu pracy’: *Mp pn. 2.* ‘potrawa z gotowanych liści, najczęściej szczawiu, także lebiody, pokrzywy i innych, doprawiana mąką’: *Mp pn. JR*
- bandoska** ‘najemna robotnica rolna, wędrująca w poszukiwaniu pracy’: *Dziewcyny jak przyjechały do dworu, to mówili – bando-ski Mała Wieś radomsz; Mp pn. JR*
- bandzioch 1.** ‘brzuch, zwłaszcza duży (często pogard lub żart)’: *Dobrze zre, to mi bandzioch rośnie Sękowa gor; Mp pd. 2.* ‘o człowieku z dużym brzuchem’: *Mp pd. JR*
- banior** ‘głębokie miejsce lub wir w głębokiej wodzie’: *Bedzie sie dobrze norkować, bo duzy banior Kasinka Mała lim; Mp pd. JR*
- banować 1.** ‘odczuwać żal, smutek, rozpacz, zwykle z powodu straty kogoś lub czegoś’: *Nic nie godos, jyno cegosi tak banujes i banujes Sękowa gor; Mp pd. JR*
- banować II.** ‘hałasować, tłuc się, hulać, broić, próżnować’: *Ten Wojtek to nie usiedzie, jyno banuje Jodłowa jas; Mp pd. JR*
- bant 1.** ‘rozpora, belka poprzeczna łącząca krokwie dachu’: *Naladował im stodole pod same bonty Kramsk koniń; oggw. 2.* ‘zawias’: *Naszmarować banty, bo dwiyrze pischóm Puńców ciesz; Śl. JR*
- bantować** ‘hałasować, tłuc się, awanturować się’: *Stare pójychały, tó dzieci bantujom pó cały chałupiy Lubatowa kroś; Śl, Mp pd. JR*
- bańka 1.** ‘rodzaj koszyka plecionego ze słomy i wikliny’: *Maz. 2.* ‘naczynie na osetkę do ostrzenia – rodzaj pochwy, przeważnie drewnianej, wieszanej u pasa’: *Śl, Wp. 3.* ‘rodzaj ozdoby na choinkę; bombka’: *Na choince wiso sie różne cacka, bajki, wisiorki, aniołki, no i cukierki Książnice Wielkie piń; Mp. JR*
- barabola** ‘ziemniak’: *Kresy pd. JR*
- baran** ‘część koła, w której zbierają się szprychy; piasta’: *Baran to jes tam, dzie siedzóm szprychy Granowo n-tom; Wp, Pom pd. JR*
- barbara** ‘ciężki młot, często kowalski’: *Śl. JR*
- barch** ‘obłąd, głupota, szal’: *Kasz. JR*
- barchać się** ‘o człowieku: boczyć się’: *Wp. JR*
- barchatki** ‘bary’: *Łap go za barchatki Limanowskie; Mp pd. JR*
- barczyk** ‘orczyk w zaprzęgu (przy wozie, sianach, pługu); drążek, do którego zakłada się na postronkach konia’: *Pasy sie zaprzógnóm doe barczyka Dąbrówka Wielkopolska międzyrz; Śl pn, Wp, Pom pd. JR*
- bardawica** ‘niewielka twarda guzkowata narośl na skórze; brodawka, kurzajka’: *Mój Jonk má na palcu bardawice Gołubic kar; Kasz. MT*
- barłóg** ‘zmierzwiona drobna słoma’: *Maz. JR*
- bardówka** ‘brodawka, kurzajka’: *Kasz. MT*
- bardzok** ‘bardzo’: *Mp pd-wsch. JR*
- bark, barki** ‘drąg lub sztaba z hakami na dwa orczyki przy wozie i bronach; waga w zaprzęgu’: *“Orcyki som przy barku Woźniki sier; Śl pn, Mp pn-zsch, Wp. JR*
- barłóg 1.** ‘zmierzwiona drobna słoma’: *Śl pn, Mp, Maz, Wp, Kasz. 2.* ‘śmicie, niepo-

- rządek, bałagan’: *Bartóg to takie śmiecie różne* Domaszew gar; Śl, Mp, Maz. JR
- bartek** zob. **srala bartek**
- barz** ‘bardzo’: Mp pd. JR
- barzelisko, barzoły, barzyna** ‘teren podmokły, grząski, bagnisty; bagno’: *Nawróć krowy z barzeliska, bo tam utynóm Rogów ryb*; Śl. JR
- barzo** ‘bardzo’: Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. JR
- barzoły** zob. **barzelisko**
- barzyna** zob. **barzelisko**
- bas** ‘brzuch’: *Mosz bas jak cielno krowa Rogów ryb*; Śl. JR
- basior** ‘bat, bicz’: Mp. JR
- bastruk** zob. **bajstruk**
- baszka** ‘kwiatostan lub owoc różnych roślin (wierzby, brzozy, topoli, rogoży, turzycy, rdestu, świerka, jodły)’: Kasz. JR
- baśka** ‘drewniany młot’: *Baśko dobrze tłuce sie skórę* Kadzidło ostroń; Maz. JR
- batlewisko, batrzelisko** ‘rekojeś bata, bicysko’: Maz pn. JR
- bausy** zob. **bajusy**
- bażyć się** nicos ‘chcieć się czegoś’: *Ale mi sie bazy napić młyka* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. JR
- bałel** ‘sopel lodu’: Maz. JR
- baćzał** ‘lodyga rośliny, najczęściej sucha, pozbawiona liści’: Kasz. JR
- baćzek I.** ‘nieślubne dziecko’: Mp pd. 2. ‘część nadziemnego pędu cebuli’: Mp. JR
- baćzywie** ‘roślina wodna z rodziny grzybieniowatych – graźel lub grzybień (lilia wodna)’: Wp. JR
- baź** zob. **kto nie baź**
- baź kto (chto)** ‘kto baź, ktokolwiek’: *Bóndź kto przyjdzie i chciałby rzóndzić* Żarnowiec kroś; Mp pd. MB
- bebak** ‘strach, straszdyło’: *Bebok cie weźnie, jak nie bydziesz cicho* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- beblać I.** ‘mówić niewyraźnie i bezsensownie; paplać’: *Nie beblaj tak. Cy más kluski w gambie?* Przędzel niż; Mp, Kasz. 2. ‘mieszać w płynnej potrawie; bełtać’: Kasz. AN
- bechnąć** ‘gwałtownie uderzyć, rzucić czymś’: *Sie boi, ze dysc bechnie* Mszana Dolna lin; Mp pd. AN
- bedła** ‘ogólna nazwa grzyba mniej wartościowego (czasem niejadalnego)’: *Bedła – tako gadzióra* Porąbka żyw; Śl, Mp pd. AN
- bednarka I.** ‘klepka w beczce i innych drewnianych naczyniach’: *Tak sie cebrzyk zesech, ze wszystkie bednarki sie porozwalały* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. 2. ‘obręcz na beczce i innych naczyniach robionych z klepek’: *Na becce je bednarka drzewiano abo blasano* Giełczew kras; Mp wsch. AN
- bedzie** zob. **być**
- bejdak** zob. **bajdak**
- bekas** ‘piszczalka z kory wierzbowej, gęsiego pióra lub źdźbła zbożowego’: *Bekasy robili z żyta* Siemoń tor; Mp pn, Wp. AN
- belącać się, belątać się** ‘wałcsać się beczynnicy, szwendać się’: *Idź do pola, bo sie mi tu belóntosz pod nogami* Zabrzeg biel; Śl. AN
- bełk I.** ‘głębokie miejsce w rzece, często koło młyna, czasem wir wodny’: *Bełk, gdzie woda stoi, jakby sie krążyła, krąży sie* Wąworków opat; Mp. AN
- bełk II.** ‘brzuch’: *Flaki w bełku* Szczęsno mrąg; Maz. AN
- beło** ‘głębokie miejsce w rzece, głęboka woda stojąca’: *Beło to jes taki globoki stow, co do niego woda ciece, sływo sie* Iarganica wad; Mp pd. AN
- bełtuch, bołtuch** ‘zepsute jajko; zbuk’: *Zdybałam gniazdo w pókrzywie, alie sam bołtuch* Siennica Różana kras; Mp pn-wsch. AN
- bełtun, bołtun** ‘zepsute, niezapłodnione jajko; zbuk’: *Jak jajki niedobre, to bołtuny mówio u nas* Degucie suw; Mp wsch, Maz wsch, Kresy. AN
- beniel, bengiel** ‘dorastający chłopiec, czasem nieznośny’: Kasz. AN
- benzynka** ‘lampka górnicza’: *Taki bynzynki sie świeciły* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- ber** ‘roślina – chwast podobny do prosa, czasem gatunek prosa’: *Skąd sie w tem prosie tyle beru wzieno?* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- bera** ‘bajka, opowieść zmyślona’: *Snochwio [zmyśla] rozmaite bery, klechce ludzióm, a potym sie tego wypiyro* Czyżowice ryb; Śl. AN

- berać** ‘paplać, bajać’: *“Ón tak umiy berać całymi godzinami Jędrysek lubl; Śl. AN*
- berda, bierda** ‘część warsztatu tkackiego służąca do przybijania wątku; płochą’: Kresy pn. JR
- berdo, bierdo** ‘część warsztatu tkackiego służąca do przybijania wątku; płochą’: Kresy pn. JR
- berck, bereka** ‘bagnó, błoto’: *Nie chodź do kościoła, bo dziś strasne bereka Mszana Górna lim; Mp pd. AN*
- bergman, berkman** ‘górník’: *Jo bych chciała mieć berkmana za chłopą, bo kupa zarobio Rogów ryb; Śl. AN*
- berło, berła** ‘kula dla kulawego’: *Mo złómanóm noge, dali mu jóm do gipsu, a może chodzić yny o berluch Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. AN*
- beskurcyja, beskuryja** ‘przezw, przekł (euf zamiast bestia)’: *A to ci beskurcyjo jedno tym chłopok, “obdar wszystkie gruski Sękowa gor; Śl, Mp. AN*
- besperactwo** ‘złe, naganne zachowanie’: *Sie to jyny zwodzco ty dziouisziska, na to smykani i na ty besperactwa z pachótkami Sucha [Cieszyn Cz]; Śl. ww*
- besperak** ‘człowiek trudny, uciążliwy we współżyciu z innymi, także niegrzeczne dziecko’: *Bespérak: hultaj, rozpuścicy synek, co moc wyrobio Sucha [Cieszyn Cz]; Śl. ww*
- bestry 1.** ‘różnobarwny, pstry’: *Toć dla mnie to je za bestre, ja ni moga w taki sukni, taka stara kobiéta Pelplin tez; Wp, Pom pd, Kasz. 2.* ‘o maści zwierząt: czarno-białe’: *Taki czorny i bioły to bestry. Krowy tyz sóm bestre Granowo n-tom; Wp, Pom pd, Kasz. ww*
- beszefranty** ‘figle, żarty’: *Te pijanice “od Smula wycyniały przeróżne bešzefranty Nockowa dęb; Mp, Kasz, Kresy. AN*
- beton** ‘krąg betonowy służący do cembrowania studni’: *Sąsiád má studnią na styry betony Przewrotne rzesz; Mp. AN*
- betonijka** ‘roślina – bukwica lekarska’: Mp. AN
- betunia** ‘kwiat – petunia’: *Betonije to mniały listki kosmate, kwiat lilowy Wysocze os-maz; Maz. ww*
- bez 1.** ‘przez’: *Dzieciaki bez dziure w płocie tazo Miłkowice-Paszki siem; oggw. 2.* ‘podczas’: *Na zarnach się miello bez wojnan Gończyce gar; oggw. 3.* ‘z powodu’: *Pan wylecioł [z pracy] bez wódke Wierzbica kras; oggw. 4.* ‘ponad’: Śl, Maz pn, Wp, Kasz. AN
- bezera** ‘o kimś brzydkim lub dziwacznym’: Mp. AN
- bezma** ‘podobno, zdaje się’: *Ty sie bezma chcesz żynić? Jędrysek lubl; Śl. AN*
- bezmian** ‘rodzaj prymitywnej wagi, składającej się z poziomego drąga z podziałką i ciężarkiem’: Maz. AN
- bezrok: na bezrok** ‘na przyszły rok’: *Wszystki ości trza siyrpym pozwyżinać, bo na bezrok nóm tego plugastwa narośnie kupa Rogów ryb; Śl, Mp. AN*
- bezuch** ‘odwiedziny’: Śl. AN
- bębeluszek** ‘dziecko, także nieślubne’: Mp pn, Maz. AN
- bęczeń** ‘o owadach: brzęczec’: *Komar bancy Kluki miń-maz; Maz. AN*
- bęks 1.** ‘dziecko nieślubne’: Kasz. **2.** ‘ostatni snop lub pokos przy zniwach’: *Mě pódzema na puele pue “ostatni banks Gołubie kar; Kasz. AN*
- bęś** ‘dziecko nieślubne’: *Byńś, najduf [znajduch] Niedzica n-tar; Mp pd. AN*
- bgo, bgoł** ‘okrzyk przywołujący krowy, woły’: Mp pn. AN
- biadować się** ‘mocować się, zmagać’: *Chłopaki ciągem sie biadowali Kadzidło ostroł; Maz. AN*
- biała ryba** ‘ryba z jasną łuską (np. plotka, brzana)’: Maz pn. JR
- białasy** ‘białawy’: Mp pd-zach, Pom pd, Kasz. AN
- białe ziele** ‘czosnek’: *Biołe ziele, czostek Roztoki żyw; Mp pd. MT*
- białek, białek 1.** ‘białko jajka’: [W jajku jest] *zółtek, bchiałek, skorupa Zuzułka węgr; Śl pn, Mp pn, Maz, Pom pd, Kasz. 2.* ‘białkówka oka’: *Biółtek je na “oku Obręb sierp; Maz. AN*
- białka 1.** ‘kobieta, zwłaszcza zamężna’: *Z białkami to człowiek nigdę decht richtik [‘całkiem dokładnie’] nie wie, co i jak*

- Gołubie kar; Maz, Pom pd, Kasz. 2. 'gatunek ryby': *Białka* – "uny miały takowóm strzybnóm huske na sobie i miały mocka tych "ości w sobie Kozakowice ciesz; Śl. AN
- białny** 'jasny, blady': *Białne włosy* Byczki skier; Mp pn-zach, Wp wsch, Maz pd i pn-zach. AN
- białogłowa** 'kobieta, zwłaszcza zamężna': Mp pn. AN
- białogrzbietka** 'nazwa krowy o białej sierści na grzbiecie': *Nasza krówka je białogrzbietka* Siennica Różana kras; Mp wsch, Maz wsch. AN
- białokwit, białokwitek** 'len kwitnący biało': *To ten prosty len, białokwit wężsy* Podnieśno sid; Maz pd-wsch. AN
- białośliwa, białucha** 'renkloda (owoc i drzewo)': *Rengłoda to białośliwa jo nazywali, bo były bchiale te śliwki* Wysocze os-maz; Maz. AN
- białek** zob. **białek**
- biały mróz** 'szron, szadź': *Na święty Michał (29 IX) latoś biały mróz sie wyrwał* Miłkowie-Mački siem; Maz. ww
- biba, bibka** 'kołyska': Kasz. AN
- bicykl** 'rower': *Do roboty jeździ bicykłym* Puńców ciesz; Śl, Mp pd, Maz pn, Kresy pd. AN
- bicycho** 'trzonek bata; biczyško': *Leszczynie na bicycha sie brało* Niegowa zaw; Mp, Wp. AN
- bić 1.** 'uderzać łodygi lnu w celu oddzielenia siemienia': *Ja chciała ten lyn obić, to biła do trzeci w nocy* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Kresy. 2. 'padać (o opadach atmosferycznych)': *Będzie biło, zni krowe pu domowi* Tyniec krak; Mp. 3. 'gnębić, dokuczać': *Wielgá choroba kogoś bije* Lubomierz boch; Mp. AN
- bić się** 'o klaczy: przejawiać popęd płciowy': *Kobyła sie bije, trzeba jo będzie stanowiąc* Dąbrowa rzesz; Śl, Mp, Maz. AN
- bidła** lm 'w warsztacie tkackim: ruchoma drewniana rama służąca do przebijania wątku': *W bidła sie płochy wstawia i sie thuce, tka* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Pom pd. JR
- bidło 1.** 'w warsztacie tkackim: ruchoma drewniana rama służąca do przebijania wątku': Maz. 2. 'belecza drewnianej brony, w której tkwią zęby': Kasz. 3. 'rączka u tacek': Kasz. JR
- bie** 'rozpoczyna wypowiedź': *Jak wám sie ta powodzi? Bie tak ta* Mogilany krak; Mp pd. AN
- bie, biej** 'w rozkazniku: biegnij, ruszaj': *Bie do szkoły!* Lutowo sęp-kraj; Wp pn, Pom pd, Kasz. AN
- bieda I. rz 1.** 'owad – ćma': *Biyda takou siwou, co do lampy, do światła leci* Obrawolsz; Wp, Pom pd, Kasz. 2. 'niepogoda, słota': *Mój Boże, jakżeś ty sed na tako bide, przecie pado i pado, trza było sie gdzie zatrzymać* Książnice Wielkie piń; Mp. AN
- bieda II.** przysłów 'trudno': *Nieboscyk tatuś my mówily: bida ci będzie żyć, boś niewymowno* Poręby Majdańskie kolb; Śl pd, Mp. AN
- biedrawa** 'nazwa krowy łaciatej': Mp pd. AN
- biegnia** 'bicgunka': *Olek zjad kiyłbasy, popił kwaśnym mlykiem, to teraz ma biegnie* Huszcza biał-podl; Maz pd-wsch. AN
- biej** zob. **bie**
- biel, bil 1.** 'tuszcz ze świni, słonina': *Piykno spyrka, sóm był* Sękowa gor; Mp. 2. 'grzyb – mleczał chrząstka': *Bil bióle mo mliko w sobie, gorzkie* Zembrzyce wad; Mp, Kresy pd. RK
- bielas** 'człowiek o jasnych włosach i jasnych oczach; albinos': *Jych rodzina to só same biylas-i* Pięćmorgi świec; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- bielawa** 'miejsce, gdzie się bielą płótno': *Bielić płótno na bielawach* Gaj n-miej; Pom pd, Kasz. RK
- bielańki** ekspr 'biały': *Takie robaczki maleńkie, bielańkie* Budy biel-podl; Mp wsch, Maz pd-wsch. RK
- bielica** 'czereśnia o białozłoty owocach, także jej owoc': *Biylice sóm dobre, kómpoty sie s nich robi* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- bielowaty** 'o drzewie: mający dużo bielu, tj. białej warstwy drewna pod korą': *Bilo-*

- wato deska to pryndko zgnije Woźniki sier; Mp pn. RK
- bielka** 'miejsce, gdzie się bieli płótno': "U nas to bielili na bielce, toć i dzisiaj jesce ta ląka tak sie nazywa Wysocze os-maz; Maz. RK
- bierać** 'brać często': Nie będą u mnie kapusty birać, niech se kupią becke i niech kładą kapuste Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- bierce, bierco** 'orczyk w zaprzęgu (przy wozie, saniach lub pługu), drażek, do którego zakłada się na postronkach konia': Śl pd. JR
- bierćka, wierćka** 'drewniany klocek do robienia oczek sieci': Kasz. RK
- bierda** zob. **berda**
- bierdo** zob. **berdo**
- bierka** 'drewniany klocek do robienia oczek sieci': Pom pd. RK
- bierkować** 'wyrabiać bochenki z ciasta chlebowego': Musa chlyb bierkować Jędrysek lubl; Śl. RK
- biesiady** 'rozmowa, pogawędka, towarzyska wizyta': Mama poszła na biesiady do sómśiada Jędrysek lubl; Śl. RK
- bietka** 'klepka beczki': Pom pd, Kasz. RK
- bigiel 1.** 'strzeżenie': Mo nogi w biglach, jak jedzie na kóniu Puńców ciesz; Śl, Pom pd, Kasz. 2. 'wieszak na ubranie': Ubranie wi-si na biglu Jeleń tez; Śl, Wp, Pom pd. RK
- biglazko** 'żelazko': Śl. RK
- biglować** 'prasować żelazkiem': Trza biglować "obrusy Koniaków ciesz; Śl. RK
- bijadło, bijadła** 'rama z płochą w warsztacie tkackim, służąca do przybijania nowych nitek wątku': Maz. RK
- bijak** 'człowiek skłonny do bójek': Jantón to je bijok, na muzykach jedyn roz sóm cały zot ['salę'] wytraskot Rogów ryb; Śl, Maz pn. RK
- bijon** 'roślina – piwonია': Bijony bziule i cerwone, rozmaite so bijony Opaleniec szczyc; Maz pn. RK
- biksa** 'puszka, blaszane pudełko': Śl. RK
- bil** zob. **biel**
- biladek** 'mała przegroda w skrzyni do przechowywania pieniędzy, drobiazgow': Kasz. RK
- binda** 'bandaż': Kaj mocie binda, bo mu ta rynka zawina Jędrysek lubl; Śl. RK
- binder** 'krawat': Śl. RK
- bindka** 'krawat': Na wesele wybrołym sie ale-gancko w jedwabnom bindke Kramsk koniń; Wp. RK
- biodro 1.** 'pogoda, zwłaszcza ładna pogoda': Kasz. 2. 'powietrze, szczególnie roz-grzane, drgające od gorąca': Biodro – cepło, co bije od słońca Długi Kierz kar; Kasz. MT
- bisagi** 'szelki': Śl. RK
- bitnik** 'człowiek skłonny do bójek': Z tego Franka to bitnik, jak "ón na zabawie, to bez bitki sie nie "obydzie Sękowa gor; Mp. RK
- bitny** 'skłonny do bójek, zapalczywy': Bitny i zoczepny tyn chłopok sąsiadów – jak se wódki wypije, bije i zaczepio na ulicy Nie-gowa zaw; Mp pn. RK
- blacha** 'część pługa służąca do odwracania i odkładania ziemi; odkładnica': Mp. AN
- blajsztyft** 'ołówek': Nie pisz blajsztyftym, a czer-nidłym Rogów ryb; Śl. RK
- blak** 'niezacienione miejsce, otwarta przestrzeń': Mp. RK
- blank** 'całkiem, zupełnie': Mielimy kota dóna, co był blank czorny Rogów ryb; Śl. RK
- blank: na blank** 'zupełnie, do ena': "Ogra-li mie dziś na blank Sękowa gor; Mp pd. RK
- blaszaczek** 'mały blaszany garnuszek': Kase "ugotujemy w tamtym blaszocku Książni-ce Wielkie piń; Mp. RK
- blatfus, blatfusy** 'płaskostopie': Blatfusy ta-kie mo, chodzi jak kaczka, nogami zawi-jo Brzozów; Mp pd-wsch. MT
- blaza 1.** 'pęcherz, nagniotek': Ze strzewików mi sie blazy porobiły Jankowice Rybnic-kie ryb, Śl. 2. 'pęcherz ryby, pławka': Maz pn. RK
- bląg** 'przegroda w stodole między klepiskiem i sąsiekiem': Jak sie chce weńś do sóm-sieka, trza przeliż bez blóng Złotniki kal; Mp pn, Wp, Pom pd. RK
- blech** 'miejsce, na którym bieli się płótno': Przedły kobuty, tkoce za warstatami utka-ly, wybielili na blechu i kosule my syli

- Świątyniki sand; Śl, Mp pn, Maz, Kresy pn. RK
- blechować, blechuwać** ‘bielić płótno, len’: *Gospodorz wsieje tego lnu na polu, potym go blechuje po młotce Zagnańsk kiel; Śl, Mp, Maz pd. RK*
- blezczyć** ‘o zwierzętach: wydawać wysoki, przeciągły głos’: *“Oewca bleczy Podróżna złotow; Pom pd, Kasz. RK*
- blerwa** pogard ‘owca lub krowa, zwłaszcza stara, często becząca i rycząca’: *Staro blyrwa “uciekła z pola Ciechocin lip; Wp, Pom pd, Kasz. RK*
- bleszczyć się, bleszczyć się** 1. ‘świecić się, błyszczyć’: *Ale ci sie “ocy cegosi blyscóm Sękowa gor; Śl, Mp. 2. ‘o lampie: świecić nikłym światłem’: Niech sie ta tylko blyscy i tak sie nic nie robi Samocice dąb-tar; Mp, Pom pd. RK*
- bliski: po blisku** ‘niedaleko’: *Młyszkomý tu po blisku Jędrysek lubl; Śl, Mp. AN*
- blizna** ‘skaza na tkaninie’: Maz, Kresy pn. RK
- bloch** ‘belka, drewniany bal’: *W ty stary stodołe blochy jeszcze zdrowe Kramsk korniń; Wp. RK*
- blondny** ‘o włosach: jasny, blond’: *Siwym “ocom ładności dodajo blondne włosy Pustków dęb; Mp. RK*
- blumkol** ‘kalafior’: *Przyniś ze sklepu dwa blumkoule, co bydu mieć na “obiód Jan-kowice Rybnickie ryb; Śl. RK*
- bluszcz** ‘fasola’: *Tero fasola, a kiedyś naz-iwali blusc Zuzulka wegr; Maz pd-wsch. RK*
- bluzka** ‘marynarka męska’: *Wdzijze se bluzke, jak jidzies na dwór, bo zimno Książnice Wielkie piń; Mp pd, Kresy pd. RK*
- bluźnić** ‘wulgarnie się wyrażać, kłać’: *Jak wódke pijo, to bluźnio tak, paskudne słowa gádajo Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp pn. RK*
- błyskać się** ‘o błyskawicach: pojawiać się’: *Ustawicznie rzgmi a blysko sie Rogów ryb; Śl. RK*
- blągi** ‘lichy, marny, nędzny’: *Jak lén blągsy, to więcy kłaków Miłkowiec-Mački siem; Maz, Kresy pn. RK*
- blązny** ‘zarty, figle’: Śl. RK
- błąd** ‘brak orientacji co do miejsca, też istota mityczna wywołująca ten brak’: *Błąd siy gó chyciuł, co ledwo na ranó dó chałupy przyszol Lubatowa kroś; Mp. RK*
- blona** ‘tłuszcz zwierzęcy; sadło’: *Błóna je w świ-ni na plecach, smaży sie błóna i odleje smolec Gielczew kras; Mp, Wp, Pom pd. RK*
- blozno** ‘poprzeczna belka, na której wspiera się skrzynia sań’: Kasz. RK
- bober** ‘bóbr’: Mp, Maz pd, Kasz. MI
- bobo** ‘strach, straszycie’: *Mówi się do dzieci: nie chodź na pole, bo cie bobo żyj, siedź spokojnie, bo przyjdzie bobo, to cie zabiere Zaryte-Rabka n-tar; Mp. RK*
- bobrowina** ‘łodygi bobu’: *Bobrowina na lekarstwo jak krowa choro Stok puław; Mp pn, Maz pd-wsch. RK*
- bochenka** ‘upieczona bryła chleba; bochenek’: *Piersy taki z bochenki to skrajek Wilków kiel; Mp, Wp. RK*
- boczoń** ‘bocian’: *Boczón mo czorne skrzydła Rogów ryb; Śl, Mp pd. RK*
- boczula** ‘krowa mająca sierść w białe plamy’: Mp. RK
- boczyć się** ‘o bydle: patrzeć spode łba, przygotowując się do bodzenia’: *Krowa się boczy, chyba mié nie zbudzie Żarnowiec kroś; Mp pd. RK*
- bogańce** zob. **bagancie**
- boguwola** ‘wilga’: *Boguwolá to má gniazdo, jakby na powrózku uwiózol na gałęzi Lgota Gawronna włosz; Śl pn, Mp pn-zach, Wp pd-wsch. RK*
- bohater** ‘bogaty człowiek’: *To same bohatory, żytu mieli dziewiędziesiąt kop Łomazy biał-podl; Maz wsch, Kresy pn. RK*
- boisko, bóisko** ‘ubite miejsce w stodole; klepisko’: *Przódzi to młócili cepami na bójsku Czelatyce jaros; Mp, Kresy pd. RK*
- bojący** ‘bojaźliwy’: *Jak kón bojóny, to go nie “utrzymom przez miasto Uchacze gar; Mp, Maz, Pom pd. RK*
- bojaczka** ‘człowiek bojaźliwy; tchórz’: *To taki bojóncka, “ón po cymku nigdzie nie pó-dzie Sękowa gor; Mp. RK*
- bojewica** ‘ubite miejsce w stodole; klepisko’: *Douwni młócili cepami na tyj bojewicy Obra wolsz; Wp. RK*

- bojewisko** ‘ubite miejsce w stodole; klepisko’:
Na jednym bojewisku rżnięny sieczke, a na drugim stoi wóz w drobiach Kramsk ko-
niń; Mp pn, Wp. RK
- bok, buk** ‘samiec kozy, owcy, sarny’: Wp,
Pom pd, Kasz. RK
- bokować (się), bukować (się)** ‘o owcy: obja-
wiać popęd płciowy’: *Owca bokuje, trzie-
ba z nią do barana* Koślinka szt; Maz,
Pom pd, Kasz. RK
- bolączka** ‘wrzód, czyrak’: *Bolócka – jéno pod
páchóm abo pod garlém* Grębów tar-
nob; Mp. RK
- boleśnica** ‘wrzód, czyrak’: *Miałem boleśnice
na karku i teraz mam tam taką fose* Dą-
browa rzesz; Mp. RK
- bolewać, boliwać** częst ‘bolcé’: *Głowa mnie
temy casamy wciąż bolywá* Samocice
dąb-tar; Mp. RK
- bolbotun** ‘człowiek mówiący niewyraźnie,
szybko’: *Z niego to taki bolbotun, co dó-
piro trudno sie dogadać* Łomazy biel-
-podł; pog Mp, Maz i Kresów pn. AN
- bołtuch** zob. **bełtuch**
- bołtun** zob. **bełtun**
- bombka** ‘1/8 litra’: *Bómbka soku* Lutogńew
krot; Wp. RK
- bombon** ‘cukierck’: *Na, dziolszko, mosz tukej
pietnoście czeskich – kup se bómbónów*
Rogów ryb; Śl, Pom pd, Kasz. RK
- bon** ‘bób’: *Jo jym rod bón* Święta złotow; Wp,
Pom pd. RK
- bonda** zob. **bunda**
- bonować 1.** ‘włóczyć się, hulać’: *Jagiam wy-
proł synu, to bez całą noc bonowoł*
Przewrotne rzesz; Mp. **2.** ‘szperać, prze-
trząsać’: *Cóz tak bónujes po száfie* Przę-
dzel niż; Mp. RK
- boraczek** ‘nicboraczek’: *Boroczku, dobrze żeś
przyszół, chodź, poj, siedniesz se tukej*
Stara Jamka niem; Śl. RK
- borak** ‘nieborak’: *Pódź sie “ogrzóć ku piecu,
boroku* Jankowice Rybnickie ryb; Śl.
RK
- borciuch** ‘zwierzę – borsuk’: Mp pn, Maz pd,
Wp pd-wsch. MT
- borowicz, borowicze 1.** ‘krzewinka borówki
brusznicy’: *Dužo borowicz* Ł.ćsno chojn;
Kasz. **2.** ‘motyw hafciarski: listki jagód’:
Kasz. MT
- borowiczka** ‘gatunek wódki: jałowcówka’: Śl
pd, Mp pd. MT
- borowie, borówie** ‘krzewinka borówki brusz-
nicy’: Wp pn, Pom pd. MT
- borowina** ‘krzewinka i owoc’: **a.** ‘borówki
brusznicy’: *Borochina taka ładna* Wyso-
cze os-maz; Mp pn, Maz; **b.** ‘borówki
czernicy, czyli czarnej jagody’: *Nie wyru-
wejcie tych borowin, bo na bezrok nie by-
dziecie mieć borówek* Rogów ryb; Śl pd,
Mp pd. MT
- borówie** zob. **borowie**
- borówka 1.** ‘czarna jagoda’: Śl pd, Mp pd,
Kresy pd. **2.** zwykle lm ‘pszczoły hodo-
wane w lasach’: Maz pn. **3.** ‘owad – bic-
dronka’: Kasz pd. MT
- borsuch** ‘zwierzę – borsuk’: Mp pn, Maz
wsch. MT
- borszuk** ‘rodzaj chustki, szalika’: Kasz. MT
- borta** ‘ozdobne wykończenie gorsetu, spód-
nicy, czapki itp.; lamówka’: Śl pd, Wp,
Pom pd. MT
- bortka** ‘tasiemka, lamówka’: Kasz. MT
- boruczeć** ‘wydawać niski, przeciągły głos’:
a. ‘o zwierzęciu: ryczeć’: *Idź, pojźnij dó
stajniy, czegó ta krowa tak bóruczy* Lubat-
owa kroś; Mp pd; **b.** ‘o człowieku: mru-
czeć, głośno płakać lub naśladować ryk
zwierzęcia’: *Tak bonucala, jakby já chto
zarzynál* Jasionka rzesz; Mp pd. MT
- borysz** ‘poczęstunek po dobitym targu’: *Jak
zaszli na ten borysz, tó pij a pij* Degucie
suw; pog Maz pn-wsch i Kresów pn. MT
- bosak; na bosaka** ‘w obuwiu, bez pończoch
i skarpet’: Śl. MT
- bosco** ‘z gołymi stopami, bez obuwia’: Mp.
MT
- Boska** zob. **Izy Matki Boskiej**
- Boska** zob. **przedza Matki Boskiej**
- boski** ‘chleb’: *Tak-em se boskiego pojod* Hyż-
ne rzesz; Mp pd. MT
- boski** zob. **dar boski**
- bosonóz 1.** ‘z gołymi stopami, bez obuwia’:
pog Maz pn-wsch i Kresów pn. **2.** ‘w obu-
wiu, bez pończoch i skarpet’: pog Maz
pn-wsch i Kresów pn. MT

- bosso** ‘z gołymi stopami, bez obuwia’: Mp. MI
bosy; w bosu ‘z gołymi stopami, bez obuwia’: Mp pd. MT
- bożkać** ‘całować’: *Bożkały ludzie downo chlyb, jak spod na zymnie* Brzozów; Mp pd. MI
- bożak** ‘zadatek dawany służącemu przy przyjmowaniu go do pracy’: Kasz. MI
- bożatko** ekspr ‘biedactwo, niebożatko’: *Bożatko ty moji, jo wiyim, jak wiela wycyrypisz Rogów ryb*; Śl pd. MT
- bożawola** ‘ptak – wilga’: Śl. MI
- boży** zob. **dar buski**
- boży prątek** ‘strzałka piorunowa, belemnit’: *Boży próntek to kamnién “od pioruna Obręb sierp*; Maz pn, Pom pd. JW
- bożyć się** ‘zaklinać się, przysięgać’: *Ja jemu mówił, ale ón sie boży, ze tego nie zrobił* Huszcza biał-podl; Maz wsch. MI
- bożykać** ‘narzekać, lamentować’: *Ni ma co bóżykać, przepadłó i siy nty wróci* Lubatowa kroś; Mp pd. MT
- bożymęka** ‘krzyż, figura przydrożna’: *Uklynkli do poucierza przed bozymankó* Schodnia opol; Śl pd. MI
- bóber** ‘bób’: *Bóber ma take wisoke kije ji ma wiénkse kwiaty “od śublu* Obręb sierp; Maz. RK
- bóbr** ‘bób’: pog Mp i Maz, Wp. RK
- bófka** ‘chłopiec lubiący płatać figle; urwis’: Pom pd, Kasz. MT
- bóisko** zob. **boisko**
- bójka** ‘drewniane naczynie z tłokiem służące do wyrobu masła; maślnica’: Maz wsch, Kresy pn. MT
- ból** ‘choroba: gościec, reumatyzm’: Mp. MI
- bór** **1.** ‘las sosnowy’: *Prowdziwki to są grzyby borowe abo borowniki, bo rosny na borze, w sosnowem lesie* Poręby Majdańskie kolb; Śl pn, Mp, Maz, Kasz pn. **2.** ‘las liściasty’: Mp. **3.** ‘roślina – wrzos’: pog Mp pd i Śl pd. **4.** ‘podmokła łąka, mokradło, bagno’: *Bór to tako młaka* Korbielów żyw; Mp pd. MT
- bórg; na bórg** ‘na kredyt’: *Na bórg mu dała w sklepie Wilków kiel; oggw.* RK
- brachować** ‘nie wystarczać, brakować’: *Jak brachowało słomy, to my do lasu na po-*
- krzywy jeździli* Zborowskie lubl; Śl, Wp pd. MT
- Bracia** zob. **Siedmiu Braci Śpiących**
- bracicha** ‘żona brata; bratowa’: Maz wsch. MT
- bracin, bracina** rodz m ‘brat’: *Z bracynem puejedzema do miasta* Gołubie kar; Kasz. MT
- braciniec** ‘syn brata lub siostry: Mp. MI
- bracisz** ‘brat’: Maz pn. MT
- bracki** ‘brat’: Pom pd. MI
- brać** ‘kopać w ziemi (studnię, dół, rów)’: *Bierom ji bierom tom studniy i ni mogom na źródłó trafić. We czterech musieli tyn grób brać* Lubatowa kroś; Mp. MT
- brać się** **1.** ‘iść, udawać się gdzieś, wyruszać, podążać’: Mp pd, Kasz: **a.** ‘odchodzić’: Mp pd; **b.** ‘zabierać się do odejścia’: *Myśło se, trzeba sie braj i jis do dómu* Korbielów żyw; Mp pd. **2.** ‘zbierać się na coś, zanosić się, zaczynać się’: *Mróz sie bchierze na noc* Janki Młode ostroł; Maz wsch. **3.** ‘szybko rosnać, dojrzewać’: *Ta świnią sie bierze, roz dwa różnie* Hyżne rzesz; Mp. **4.** ‘bić się, mocować się’: Kasz. MI
- brać** zob. **mory biorą**
- bradrura, bradura** ‘pojemnik z blachy wbudowany w piec kuchenny, służący do pieczenia ciasta, mięsa itp.; piekarnik’: *Wyciągnij już tyn syrownik z bradrury, bo już sie piecze ponad godzine* Brzozów; Mp pd-wsch. MI
- bradziaga** ‘nicpoń, łajdak’: Kresy pn. MT
- braha** ‘wywar pozostały po pędzeniu wódki lub piwa, który służy za pokarm dla bydła i trzody’: pog Maz wsch i Kresów pn. MI
- braja** ‘papkowata, półpłynna potrawa’: *“Odcydź te bandury [‘ziemniaki’], bó wnet braja z nich bedziy* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. MT
- brajka** ‘rzadka potrawa z mąki rozmieszanej we wrzącej wodzie’: Mp pd. MT
- brak I.** ‘gatunek, rodzaj’: *Sóm rozmańte braki pszenice, zimioków* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd. MI
- brak II.** ‘trzeba, potrzeba’: *C-i mi brak zdrowo głowe w chore łózko kłaść?* Janki Młode ostroł; Maz pn. MT

- braka** ‘ruchomy, poprzeczny drążek leżący na dyszlu, do którego przyczepia się orczyki; waga’: Maz pn, Pom pd, Kasz. MT
- brama 1.** ‘drzwi stodoły’: *Brama, brona, to gadajo na wrota do stodoły* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp wsch. **2.** ‘zrobiony z przyozdobionych drążków, zamknięty szlabanem, łuk nad drogą, którą jedzie (lub idzie) do kościoła orszak ślubny; pobiera się przy nim okup za przejazd (przejście)’: *Robią bramy grubemy lyteramy wypisane: Witamy pana młodygo i gości jigo* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp pd. MT
- bramek** ‘lamówka futrzana stanowiąca ozdobne wykończenie brzegów kożucha’: Śl pd. MT
- branina** ‘otwór wyrąbany w lodzie; duża przerębiel’: *Branina to jesta dużo dziura w lodzie, z chtóry bierze sie wode* Budziślaw Kościelny koniń; Wp. MT
- brant** ‘zakażenie krwi; gangrena’: *Brant – za-truci krwi* Kozakowice cies; Śl pd. MT
- brat** zob. **ciepły brat**
- bratanek** ‘brat stryjeczny lub brat cioteczny; kuzyn’: Śl, Mp zach. MT
- brataniec** ‘brat stryjeczny lub brat cioteczny; kuzyn’: Śl, Mp pd-zach. MT
- bratów** ‘należący do brata’: *Bratów dóm* Chotel Czerwony piń; Mp, Pom pd, Kasz. MT
- bratówka** ‘żona brata; bratowa’: *Bratówka to mówiom na babe "od brata* Puńców cies; Śl, Mp pd-zach. MT
- bratruła** ‘pojemnik z blachy wbudowany w piec kuchenny, służący do pieczenia ciasta, mięsa itp.; piekarnik’: Śl. MT
- bratwa** ‘nasmolowana nie konopna lub lina; dratwa’: *Szewiec padoł, że strzewików nie umi zeszyć, bo ni mo bratwy* Rogów ryb; Śl, Mp pd. RK
- bratyszek** pieszcz. **1.** ‘brat, braciszek’: Kasz. **2.** ‘druh, przyjaciel’: Kasz. MT
- brauny** ‘brązowy, brunatny’: Śl. MT
- brawędzić** ‘mówić nudno i rozwlekle; głądzić, nudzić’: *Brawędzi brawynnda* Wróblewo szam; pog Wp pn i Pom pd. MT
- brądzowy** ‘koloru brązu; brązowy, brunatny’: Mp. MT
- brążka 1.** ‘wąski pasek; prążek’: *Dzięza to je taka mniska glinianna, co takie bróżki só w spodźku* Leśna Jania st-gdań; Mp pn, Maz, Pom pd. **2.** ‘przedziałek we włosach’: *Brónzke sie przeczesuje prosto nosa abo z boku* Obręb sierp; Maz. JW
- brdysać** ‘o zwierzęciu: skakać, brykać’: Wp. MT
- brechać** ‘o psie: szczekać’: Mp wsch, Maz wsch, Kresy. MT
- brechsztanga** ‘drag żelazny; łom’: Śl. MT
- brechtać (się)** ‘brudzić (się)’: *Nie brechtaj sia w ta szaruga* Jeleń tcz; Pom pd. MT
- breda** ‘gadula, plotkarz, kłamca’: *Breda – to, co nieprawde gada* Koszewo mrąg; *Breda bańdzie durch brédziól* Jeleń tcz; Maz pn, Pom pd, Kasz. MT
- breja** ‘rzadkie błoto’: Maz pn. MT
- brejka** ‘papkowata, rozgotowana, gęsta potrawa’: Maz pn, Pom pd, Kasz. MT
- bremza I.** ‘hamulec’: *Do kueta musima zalożec bremze* Gołubie kar; Śl, Kasz. MT
- bremza II.** ‘owad – bąk, giez’: Pom pd, Kasz. MT
- brezować** ‘hamować’: *Jo nie umioł tak przyndko brymzować* Jędrzyck lubl; Śl. MT
- bres** ‘ryba – leszcz’: Maz pn. MT
- bretling** ‘ryba – szprot’: Kasz. MT
- brew** ‘rzęsa’: *Brew mie ciśnie w "oko* Złotniki kal; Mp, Wp. MT
- brewider, brewiter** ‘szczerze, prosto w oczy, dobitnie, stanowczo’: *Powiedziol mu brewider wszystko* Słomka lim; Mp. MT
- brewidernie, brewiternie** ‘otwarcie, wyrażenie, prosto w oczy’: *Brewidernie ci mówię, że nie kłamię. Wyobraż sobie, jak on może tak brewidernie kłamać* Dobra lim; Mp pd. MT
- brewiter** zob. **brewider**
- brewiternie** zob. **brewidernie**
- brężicha** ‘spódnica wełniana’: pog Mp pn i Maz pd. JW
- brnąć** ‘o słońcu: świecić poprzez mgłę lub przedzierać się przez chmury’: Kasz. MT
- broda 1.** ‘celowo niezżęta w ostatnim pokosie kępka zboża, którą żniwiarze związują w obrzędowy snopek i przybierają kwiatami z okazji zakończenia żniw’:

- Ostaw tu kawałek na brode, tu kłosa wysokie* Huszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy pd. 2. 'najszersza część kosa blisko kosiska': *Broda na dół! Brodóm wiancy nacisnąć* Podróżna złotow; Mp pn, Pom pd. MT
- broda** zob. **kozia broda**
- brodło** 'ruchomy dach na czterech słupach, pod którym składano zboże, słomę, siano itp.; bróg': *Brodło to taki bróg, co dach się na niem dało spuszczać* Samocice dąb-tar; Mp pd. MT
- brodówka** 'nicwiłka twarda guzkowata narosła na skórze; brodawka, kurzajka': *Jak się chcesz pozbyć brodówek, to musisz na nią kurzińca przykładać* Rogów ryb; Śl, Kasz. MT
- brodzka** zob. **bródzka**
- brojek** 'osoba, która broi, dokazuje, dopuszcza się czegoś złego': *Co to só za brójki te wasze dzieci. Durch dokazujó jéno* Pełplin tcz; Pom pd. MT
- brojnik, brojnica** 'osoba, która broi, dokazuje, dopuszcza się czegoś złego': Pom pd, Kasz. MT
- brojza, proza** 'soda oczyszczona': *Jak ci niedobrze, to se wypij prozy z wodom* Bóbrka kroś; Mp pd-wsch. MT
- brok 1.** 'drobne kulki ołowiane używane do broni myśliwskiej; śrut': pog Śl pd i Mp pd. 2. 'pojedyncza kulka śrutu': *Strzełił po nim brokami* Kozakowice cies; Śl pd. MT
- brombery** 'jeżyny – krzewy i owoce': Śl, Pom pd, Kasz. MT
- bromble** 'wargi zwierząt': *Brómbie mo kón* Cerekwica poz; Wp pn. MT
- bronak** 'koń maści jasnobrązowej': Maz pn. MT
- bronet** 'mężczyzna o czarnych włosach': Mp, Maz. MT
- bronieć** (bez przeczenia) 'nie pozwalać, zabraniać, zakazywać': *Kierownicka młodem nauczycielkom bronila, nie chciała ich puścić na muzykę* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. MT
- bronik** 'żelazny ząb brony drewnianej': Śl, Mp, Wp pd. MT
- bronkować** 'bronować uprawianą ziemię mniejszymi, lekkimi bronami': *Role się bronkuje jak do ręczygo siwu* Janków brzcz; Mp pn, Maz. MT
- bronniak** 'ząb, gwóźdź brony': *Drewniane brony dawni były, w drzewo się wbijało zelazne bronnioki* Topolice opocz; Mp. MT
- bronny I.** 'należący do brony': *Listewki brónné* Czelatyce jaros; Mp pd-wsch. MT
- bronny II.** 'o maści konia: brunatny, brązowy': Śl, Mp. MT
- bronować na przeczkę** zob. **przeczka**
- bronowłok** 'człowiek zajmujący się bronowaniem': *Walni chłopcak, juz brónowłok dobr-i* Janki Młode ostroń; Maz pn-wsch. MT
- brozować** 'awanturować się po pijanemu, krzyczeć, hałasować': Kasz. MT
- browa** 'brew': pog Mp wsch i Kresów pd, pog Maz wsch i Kresów pn. MT
- browarnia** 'zakład przemysłowy, w którym się wyrabia piwo; browar': *Jęcmién bieróm do browarni* Zborowskié lubl; Śl, Pom pd, Kasz. MT
- browarzyć** 'wyrabiać, warzyć piwo': Kasz. MT
- browek** 'kastrowany wieprzek hodowany na mięso; tucznik': *Tako świniá to już je browek, niedowno był "u nas miszkorz* Puńców cies; Śl pd, Mp pd-zach. MT
- brożek 1.** 'ruchomy daszek na czterech słupach, pod którym składano zboże, słomę, siano itp.; mały bróg': Mp pd-wsch, Maz. 2. 'parasol': Mp pd-wsch. 3. 'mały, zasypywany dół do przechowywania ziemniaków': Śl pd. MT
- brożyna** 'jeden z czterech słupów, na których wspiera się dach brogu': *W brogu to som ćtery takie brozyny jì dach na nich* Mała Wieś radomsz; Mp, Maz. MT
- bródło** 'piętro z dragów nad klepiskiem w stodołę': [Jak kładli] *do góry, to mówili: na bródło* Lutogniew krot; Wp pd. MT
- bródzka, brodzka** 'rodzaj sieci rybackiej: niewód do ciągnięcia wzdłuż brzegu': Kasz. MT
- bróg 1.** 'szopa lub przybudówka przy stodołę': *Bróg – tako schróna na wozy przybudowano* Jaworzynka cies; pog Śl pd i Mp pd. 2. 'zasypywany dół do przechowania'

- wywania ziemniaków': *Kożdy bróg musi mieć dotek w ziemi, musi być obłożony słómóm i suchóm zielinóm, a potym obciepany ziymióm Rogów ryb*; Śl. MT
- brót I.** 'bochenek chleba': Kasz. 2. 'duża bryla sera': Kasz. MT
- brucak, burcak** 'worek lub torba płócienna':
a. 'chlebak': Mp pd; **b.** 'plecak': *Do szkoły w brucokach chodziły (z workami ściągniętymi sznurkiem) Ilyżne rzesz*; Mp pd. MT
- bruch** 'przepuklina, raptura': *Móm taki specjalny pásek nabruch Granowo n-tom*; Śl, Wp, Pom pd. MT
- bruclek** 'część dawnego stroju męskiego: zwykle rodzaj kamizelki z sukna, sięgającej poza biodra': Śl. MT
- bruclik** 'część dawnego stroju': **a.** 'męskiego: zwykle rodzaj kamizelki z sukna, sięgającej poza biodra': Śl pd, Mp pd; **b.** 'kobiecego: rodzaj wciętego kaftanika bez rękawów, zwykle ozdabianego, wyszywanego, noszonego na bluzce lub koszuli; gorset, serdak': Śl pd. MT
- bruczka** 'roślina – brukiew': pog Maz pn-wsch i Kresów pn. MT
- bruć się** 'mocować się, pasować się': Kresy pd. MT
- brud** 'ropa gromadząca się w ranach, wrzodach': *Jak brud jidzie, materia, takie przyszczy so, takie wrzodziawki Bilwinowo suw*; pog Maz pn-wsch i Kresów pn. MT
- brudnokasztan** 'koń o maści ciemnobrązowej z odcieniem szarawym': Maz. MT
- brudny** 'mający ciemny kolor': *Śpak – (koń) ciymny, taki brudny* Niegowa zaw; Mp. MT
- brudota** 'brud, śmieci': Kasz. MT
- bruk** 'roślina – brukiew': *Dzieciam co dzień bruk jeść dobrze* Dobry Laszek mrąg; Maz pn-wsch. MT
- bruka** 'roślina – brukiew': Kasz. MT
- brukować I. 1.** 'potrzebować kogoś lub czegoś': *Już nie brukuje kłódki do tego Siemoń tor*; Maz pn, Wp pn, Pom pd, Kasz. 2. 'musieć, mieć obowiązek': Maz pn, Pom pd. MT
- brukować II.** 'o gołębiu: gruchać': Kresy pn. MT
- brukwia** 'roślina – brukiew': *"U nas sie brukwia ni "udaje* Siennica Różana kras; Mp, Wp, Pom pd, Kresy. MT
- brukwisko** 'pole po brukwi': *Brukwisko –kiej pole po brukwi* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd. MT
- brumować** 'o owadzie: brzęczeć, buczeć': Maz pn. MT
- brumza** 'harmonijka ustna, organki': *Dostałeś od gwizdora brumza. Tera możesz grać* Cicciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. MT
- brunak, bruniak** 'koń maści ciemnobrązowej': *Brunok to je kóń brunotny* Olza ryb; Śl. MT
- brunawy** 'brązowy, smagły': Kasz. MT
- brunelka** 'roślina – głowienka pospolita; dawniej pito wywar z niej zamiast herbaty': Kresy pn. MT
- bruniak** zob. **brunak**
- brunić I.** 'barwić na brązowo, brunatno': Kasz. 2. 'o słońcu: opalać': Kasz. MT
- brunkt, brunkto** 'orezyk przy wozie': Kresy pn. MT
- brusiny** 'borówki brusznice': Śl pd. MT
- bruszlac, burszlac** 'część dawnego stroju męskiego: zwykle rodzaj kamizelki z sukna, sięgającej poza biodra': Maz pn, Kasz. MT
- bruszlak, bruszlak** 'część dawnego stroju męskiego: zwykle rodzaj kamizelki z sukna, sięgającej poza biodra': Wp. MT
- bruszlek, bruszlek** 'część dawnego stroju męskiego: zwykle rodzaj kamizelki z sukna, sięgającej poza biodra': Śl. MT
- bruzdka** 'przedziałek we włosach': Wp pn i wsch, Pom pd. MT
- brwa 1.** 'brew': Mp, Maz, Kasz, Kresy pd. 2. 'rzęsa': *Brwa je nad okiem i na powiece* Gielczew kras; Mp wsch. MT
- brwia 1.** 'brew': *Nad "okam to brwio* Siemoń tor; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy pn. 2. 'rzęsa': *Coś w oko zawini si, górna brwia* Wiszniów hrub; Śl, Mp, Wp, Kasz. 3. 'powieka': *Przeważnie tu na dolni brwji rośnie janczmién* Leśna Jania st-gdań; Śl pd, Mp, Wp pn-zach, Pom pd. MT

- brzuchacz** ‘człowiek mający duży brzuch; grubas’: *Siedziół taki brzuchoc i pół ławki zajmował sobóm* Przeciszów ośw; Śl, Mp, Kasz. ww
- brzuchoch** ‘brzuch’: Mp pn, Maz. ww
- brzuszek 1.** ‘tylna część nogi pomiędzy kolanem a stopą; łydka’: *Ni mo brzusków, takie giry mo chude* Złotniki kal; Mp, Wp pd. 2. ‘wypukła, końcowa część palca; opuszka’: Mp, Wp. ww
- brzuszlak** zob. **bruszlak**
- brzuszek** zob. **bruszlak**
- brzydak** ‘brzydki człowiek’: *Tyn brzydok „oszkliwy zaś tu je, wyżni go* Harbutowice ciesz; Śl, Mp. ww
- brzydliwy** ‘łatwo się brzydzący’: Mp. ww
- brzym** ‘modrzew’: *Brzym, takie śpilki mo, pochnie, no te śpilki z niego zlatujóm na zimie* Kościelec-Chrzanów; Śl, Mp. ww
- brzytwia** ‘brzytwa’: Kasz. ww
- bucha** ‘duma, pycha’: Kasz. ww
- buchać 1.** ‘bić, uderzać’: Mp, Wp pd. 2. ekspr ‘jeść’: *A jidźce do gorka, weź se zociyrki i buchaj ile wlezie* Zarytc-Rabka n-tar; Mp. ww
- buchta 1.** ‘przegroda w chlewie, stajni, oborze’: *W ti drugi buchcie je maciora z prosiakami* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. 2. ‘rodzaj zatoki utworzonej przez zakręt rzeki, gdzie zazwyczaj płynie główny nurt i woda jest najgłębsza’: *Z głowo by poszyd, to buchta, głymbina* Degucie suw; Maz pd-wsch, pog Maz i Kresów pn. ww
- bucior I.** ‘stary mebel, sprzęt domowy’: Śl. ww
- bucior II.** ‘naczynie na mleko lub wodę’: Śl pd. ww
- buciorka** ‘onuca’: Mp zach. ww
- buciory** ‘wierzchnic odzienie; ubranie’: Śl. ww
- bucnąć** ‘uderzyć, szturechnąć głową, rogami’: *Pocekaj, jak cie bucnie, bo to złe krowisko* Chotel Czerwony piń; Mp. ww
- buczak I.** ‘kij’: *Nie patyckiyim, ale bucokiyim mu dać, zeby na drugi roz se popamiyntol* Sękowa gor; Mp pd-wsch. ww
- buczak II.** ‘dawna moneta miedziana o wartości 4 centów austriackich’: Mp pd. ww
- buczka** ‘świnka’: *Nasza buczka loto pue uegro-dze* Gołubie kar; Kasz. ww
- bucznicieć** ‘butwieć, gnić’: Mp pd. ww
- buczny** ‘butny, hardy’: *Coś dzisiok taki buczny?* Sękowa gor; Mp pd. ww
- buda** ‘kobiece nakrycie głowy, wysoki czepiec’: Śl. ww
- budaj** ‘but sznurowany z drewnianą podszwą i skórzanym wierzchem’: *Uwierza dziś budaje, bo je zimno* Linowiec st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- budnik** ‘budzik’: *Ja budnika to nigdy nie słysze* Nidzica; Mp, Maz. ww
- budownia 1.** ‘budynek, budowla’: *Budowniá abo chatupa, siła izbów tam je* Zczuty ostródz; Maz pn, Wp. 2. ‘budowa, budowanie’: *Zagodziół budownia. Chciół budować dóm* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- budownik** ‘człowiek zajmujący się budową domów’: *Somsiod je wygadlywysy, bo jigo „ociec był budownikiem* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- buduarek** ‘przybudówka przy domu; ganek’: *Cheba by w blachy wzion i tam na budowarek wyniós* [śliwki, żeby się ususzyły] Korczów bił; Mp wsch. ww
- budzień** ‘dzień powszedni’: *Tu stara sukienka to od budnia, a ta nowa to kościelna* Baciiki Średnie siem; Maz wsch. ww
- bugaj** ‘las liściasty’: Mp. ww
- bugrować** ‘uderzać, szturechać’: Kasz. ww
- buić się** ‘bujnie rosnać’: *Buji sie, bujno rośnie, góni do góry* Wierzbica kras; Mp pog Maz i Mp. ww
- bujaczka 1.** ‘kołyska z płachty zawieszana na żerdziach’: pog Mp i Maz. 2. ‘huślawka’: Mp pn, Maz. ww
- bujon** ‘roślina – piwonია’: *Ale dostala pani wiele bujónów* Cieciorka st-gdań; Pom pd. RK
- buk** zob. **bok**
- bukać się** ‘o zwierzętach: przejawiać popęd płciowy’: Mp, Maz. ww
- bukiet** ‘pompon przy sukmanie lub bacie’: *Bat mo bicisko z łebkiem na cubku, na tan łebek przywiązują bukiet cerwony* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. ww

- bukietnik** ‘wazon na kwiaty’: Mp wsch. ww
- bukiew, bukvia** ‘owoc buka’: *Bukiew jak tartarka, ino mo trzy kanty* Niegowa zaw; Śl, Mp. ww
- bukować (się)** zob. **bokować (się)**
- buksować** ‘awanturować się, łobuzować’: *Kaj sie to smykos i buksujes?* Jędrysek lubl; Śl. ww
- buksy** ‘spodnie’: *Zwal te buks-i, obuj inne* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz. ww
- bukwia** zob. **bukiew**
- bukwita** ‘gryka’: *Mi na ta tatarka mówjim bukwjita* Cieciora st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- bula, bulak** ‘byk, buhaj’: Kasz. ww
- bulczeń** ‘bulgotać’: *Woda bulcy w rurak abo jak sie dó ni rurkóm dmucho* Sękowa gor; Mp pd. ww
- bulewina** ‘łodygi, nać ziemniaków’: *Bulewin-i musi zebrać ji tedi pokraglować, bo dziki przichodzą* Cieciora st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- bulewisko** ‘ziemniaczysko, kartoflisko’: Pom pd, Kasz pd. ww
- bulewka** ‘mały ziemniak’: *Na puelu *estaly same bulewczu* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. ww
- bulić** ‘burzyć, rozbierać’: *Bydymy nasza chołpa bulić* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. ww
- bulować** ‘o zwierzętach: przejawiać popęd płciowy’: *Ak krowa buluje, to mručé ji skaka na druge* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- bulwisko** ‘ziemniaczysko, kartoflisko’: *Jo ju zaueroł bulwiskue* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. ww
- bunclak** ‘gliniany lub kamionkowy garnek’: Śl. ww
- bunda, bonda** ‘wierzchnie okrycie męskie’: *Cegoś se bondy nie opucowol, tylko w taki skalony chodzis do szkoły* Samocice dąb-tar; Mp, Maz, Wp pn. ww
- bureak** zob. **brucak**
- burchel 1.** ‘wypukłość na ciele przy zmianach chorobowych skóry; pęcherz, bąbel, odgnieciona skóra’: *Burchel to jak sie clo-wiek *oparzy. Burchli sobie nagniotlam* Podnieśno sid; Maz pn i wsch. 2. ‘jajko bez twardej skorupy, zniesione przez kurę chorą lub źle odżywianą’: *Kura zniosła burchel, kura burchle leje* Janki Młode ostrol; Maz pn i wsch. JR
- burdak** ‘maszyna do oddzielania ziarna od plew; wialnia’: *Burdak to je maszyna do czyszczynio zbožo* Puńców ciesz; Śl. ww
- burek** ‘bruk’: pog Mp wsch i Kresów pd. MT
- burk** ‘nawierzchnia drogi (ulicy) ułożona z kamiennej kostki; bruk’: *Kamień na burki, co po miastach burkujom* Mokrzysz częs; Mp, Maz pd-wsch, Kasz. MT
- burkarz** ‘mężczyzna zajmujący się brukowaniem dróg; brukarz’: Mp pn. MT
- burkować** ‘brukować’: *W mieście sóm *ulice burkowane* Trzebina opocz; Mp. MT
- burleta** ‘jałowa potrawa’: *Znów nagotowalés burléti?* Cieciora st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- burszlac** zob. **bruszlac**
- busia** ‘matka ojca lub matki; babka’: *Nasza busia nosiéta majdi z klapó* Cieciora st-gdań; Wp, Pom pd. ww
- buszny** ‘dumny, pyszny, wyniosły’: *To je taczki buszn-i dzieus* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- butelek** ‘flaszka, butelka’: *Gajow-i trzymał zmije w butelku* Żdźary luk; Maz. ww
- bycze jaje (jajko, jajo)** ‘grzyb – purchawka’: *Bycze jaja rosnóm na *ónkach. Jak sie nadeptnie, to sie kurzy* Granowo n-tom; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd. RK
- być: bedzie, bydzie 1.** ‘dosyć, wystarczy’: *No, bedzie juz tych krzyków!* Kwaczała chrzan; Mp. 2. ‘mniej więcej, około’: *Czwierć zboża tu bedzi dwadzieścia pięć kili* Wiszniów hrub; Mp, Maz. JW
- bydlak** ‘krowa (rzadziej inne zwierzę hodowlane)’: *Słóńce trowe na pastwisku wypoliło i tyn bydlak nawet ni mo co uszczypać* Kramsk koniń; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- bydli 1.** ‘pochodzący od bydła’: *Bydli młynso* Dębska Kuźnia opol; Śl. 2. ‘przeznaczony dla bydła’: *Bydli chlew* Kościerzyna; Kasz. JW

- bydlić się** ‘o krowie: okazywać popęd płciowy’: *Bydli sie krowa* Mszana Górna lim; Mp. JW
- bydlować (się)** ‘o krowie: okazywać popęd płciowy’: *Nasza krowa sie bydlowała* Żabików radz-podl; Maz. JW
- bydzie** zob. **być**
- byk** zwykle w lm ‘drażek przy końcu niewodu’: *Na kójncu niewodu, przy skrzydlach só biki* Opalenie tcz; Wp pn, Pom pd, Kasz. JW
- bykować** ‘o krowie: okazywać popęd płciowy’: *Czarna bikuje, musza z nią do bika* Jeleń tcz; Pom pd. JW
- byrka** ‘owca’: *Byrka to jest taka owca biała* Płazów lubacz; Śl pd, Mp pd. JW
- bysiek** ‘młody byk’: Maz. JW
- bystry, wystry 1.** ‘o koniu: szybki, zwawy’: *Bystry koń do roboty* Kaniuki włod; Śl; Mp, Maz. **2.** ‘stromy, spadzisty’: *Bystro ta droga – bardzo do góry trzeba iść* Limanowskie; Mp. **3.** ‘o pogodzie: bezchmurna’: Śl, Mp. **4.** ‘o słońcu, gwiazdach i księżycu: jasny, mocno świecący’: *Na wolnym ciepłynie suszyć, nie dawać na bystre słońce* Uchacze gar; Śl, Mp, Maz. **5.** ‘jaskrawy’: *Za bystryj tyn materiał dlo staryj kobiety* Obra wolsz; Śl, Mp pn-zach, Wp pd-zach. JW
- bzdrega** ‘gatunek ryby’: *Bzdrangi só w strudze* Pięćmorgi świec; Wp, Pom pd. JW
- bzik 1.** ‘głupstwo, niedorzeczność, byle co’: *Co ty goudous, to je bzik* Dębska Kuźnia opol; Śl. **2.** ‘rdzeń drzewa’: Śl. JW
- bziuczeń** ‘brzęczeć’: *Muchy bziuczo* Mszanna chlm; Mp. JW
- bździagać się** ‘wałęsać się, próżnować’: *On sie tylko bździągá i ani gówna pietá przez cały dziej nie stráci* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- bździągwa** ‘owad – pluskwa’: *Lynże [‘łęgnie’] sie ta bździągwa pod podłogóm* Żłotniki kal; Wp. MT
- bździeć** ‘psuć powietrze, smrodzić’: *Chtosi cheba tu bździ, bo tak cuć* Książnice Wielkie piń; oggw. JW
- bździna 1.** ‘smrodliwe gazy wypuszczane z kiszki stolcowej’: *Nie puscej juz tyk bździn tyła* Jędrysek lubl; Śl, Mp. **2.** ‘o czymś błahym’: *Mos tam tako bździna i sie pieścis* Jędrysek lubl; Śl, Mp; **3.** ‘gatunek grzyba – purchawka’: Mp. JW
- bździoch, bździuch 1.** ‘o człowieku psującym smrodem powietrze, też: o tchórzliwym’: *Jidź stąd, ty bździochu! Ty stary pierdziochu!* Dąbrowa rzesz; Mp, Maz. **2.** ‘gatunek grzyba – purchawka’: Mp, Maz. JW

C

- cadzka** zob. **cedzka**
- cale** ‘całkowicie, zupełnie’: *Na małym włosie ja bim był cale wsz-istko stracził* Sterławki Wielkie giz; Maz. JW
- calizna** ‘pole niezaorane, ugór, pastwisko’: *Po świnytym Michale pasie sie po caliznie* Zaryte-Rabka n-tar; Mp, Maz. JW
- caluśki, calusienki** ‘cały’: *Gawrón je caluśki czorny* Michałówka jaros; Mp. JW
- całki** ‘cały, wszystek, zupełny’: *Gadzina – to całki jiwyntorz* Grzybki tur; oggw. JW
- całkość: w całkości** ‘w całości, bez wydzielenia części’: *Tera ja dokupiélóm ta łónka, to móm moja ziemia w całkości* Linowiec st-gdań; Pom pd. JW
- całkowny** ‘tworzący całość, jednolity’: *Taka całkowna suknia od góry do dołu* Gaj n-miej; Pom pd. JW

- cap** 'ostre zakończenie belki lub słupa przyłączeniu elementów drewnianych': *Cap przydzie w wydhubanóu dziura* Podrózna złotow; Maz, Wp, Pom pd, Kresy. JW
- cazgać** 'obrywać główki lnu specjalnym przyrządem': *Lan sie cázga na zambach albo na grzebzeniu* Tatory ostroł; Maz. JW
- ceber** 'duże, okrągłe naczynie drewniane z klepek, zwykle o dwu uchach': *Ceber – wodan sian nosywało do picio i woda stojała w niam* Brześcc gar; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kresy. JW
- cebrata, cebratka** 'duże, okrągłe naczynie drewniane z klepek, zwykle o dwu uchach': *Cebrota to takie jak balia, ale z usami, na zlywki w kuchni* Stara Jedlanka iłz; Mp pn. JW
- cećniejaki** 'rozmaity, różnorodny': *Tu i haw do cećniejakiego licenio go w chołpach najmowały* Zborowice tarn; Mp pd-zach. JW
- cedziłko** 'szmatka lub przyrząd z sitkiem do cedzenia mleka po dojeniu': Maz. JW
- cedzka, cadzka** 'szmatka lub przyrząd z sitkiem do cedzenia mleka po dojeniu': *Cadzka, bo szie cedzi* Gaj n-miej; Maz, Wp pn, Pom pd, Kasz pd. JW
- cejco** 'każda rzecz, wszystko, co kto chce': *Mozno bylo w Korcynie cejco kupić, zeby tylko mieć piniądze* Samocice dąb-tar; Mp pd i zach. JW
- celer** 'seler': *Przyniś mi troche natki z pietruszki i celenu* Harbutowice cies; Śl pd. RK
- celny** 'o ziarnie: doborowy, udany': *Ziarno celne je do siwu* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch, Maz pd-wsch. JW
- centerfuga** zob. **centryfuga**
- centoria, cenceria** 'roślina lecznicza – tysiącznik; centuria': Mp. JW
- centryfuga, centerfuga** 'przyrząd do odłuszczenia mleka': *Masyne "od śmietany, wierówka, a dawniej to nazywali centryfugi* Zdżary łuk; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd. JW
- cep, cepy 1.** 'narzędzie do ręcznego młócenia zboża lub lnu': *Cepami mócić nie jes tak leko. Strónami były "okrógnie, a u nos te śtyry kant, tymi sie lepi móciudo* Granowo n-tom; oggw. 2. 'część warsztatu tkackiego': *Jek nawlece z jednego cepa dchie nitki w jedno treść, to bendzie płascka* Kleczkowo ostroł; Maz. JW
- cepa** 'narzędzie do ręcznego młócenia zboża lub lnu': Wp, Pom pd. JW
- cepak 1.** 'krótsza część cepa; bijak': *Cepak [robi się] z grabowego odziomka* Łopoń brzes-mp; Mp pd i wsch. 2. 'człowiek młócający cepami': Mp, Maz. 3. 'człowiek tępy, niezgrabny': Mp. JW
- ceper** 'człowiek pochodzący z nizin, zwłaszcza z miasta': Mp pd. JW
- cepilnia, cepilnie** 'rękojeść cepa; dzierzak': *Nu to co w ręcach mamy, cypilnia* Dęgućcie suw; Maz. JW
- cepilno** 'rękojeść cepa; dzierzak': Mp wsch, Kresy. JW
- cepować** 'młócić cepami': *Tedi musielim lan cepować* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. JW
- cepówka** 'maszyna do młócenia zboża; młoc-karnia': *Cepówka – co na prosto młóci* Dąbrowa Poduchowna iłz; Mp pn, Maz, Wp. JW
- cepuch** 'część pieca lub przewodu kominowego': Mp. JW
- cepucha** zob. **sopucha**
- cepy** zob. **cep**
- cera** 'córka': *Gdo mo cery na wydaju, musi chować moc gyńsi – aby było pyrzi na pierziny* Rogów ryb; Śl. AN
- cerkwiszcze** 'cmentarz, szczególnie protestancki': Kasz. JW
- ceruchna, ceruchniczka** 'córeczka': Śl. AN
- cerzenie** zob. **ciernie**
- cerzyn** 'należący do córki': *Cerzino pierzina, cerzine wiesieli* [wesele] Łomna Dolna [Cieszyn Cz] Śl. AN
- cesarka** 'droga bita lub brukowana; szosa': Śl, Mp pd. JW
- cesta** 'droga': *Lepszy sie jedzie po bítej ceście niż po chodniku* Puńców cies; Śl pd, Mp pd. JW
- cetyna, cotyna** 'igliwie i drobne gałązki drzew szpilkowych': *Trzeba pod krowy cotyny, bo jest mokro pod niymi* Mszana Górna lim; Śl pd, Mp pd. JW
- cewieć** zob. **cywać**

- chabanina** ‘mięso złej jakości lub mięso końskie, też: padlina’: *Kto by tam takom chabanine jod! Cheba by już umirol z głodu Kramsk koniń; Mp, Wp.* JW
- chabas** ‘mięso, zwłaszcza złej jakości’: *To min-sisko było takie czerwone, nieładne, nie chciałem kupić takiego chabasu Kramsk koniń; Wp.* JW
- chabina** ‘cienka gałązka; pręt, różga’: *Weż tam chabina, a wyżeń te kozy z placu Rudzinice gliw; Śl, Mp, Kasz.* JW
- chabryka, fabryka** ‘tytoń przeznaczony do palenia, zwykle krojony fabrycznie’: Mp pd-zach. MT
- chachar** ‘człowiek zły, lotr’: *Taki był szykowny synek, jak był mały, a teraz sie zrobił taki chachar Puńców ciesz; Śl.* JW
- chachoł, chochoł** ‘snop przykrywający mendeł zboża’: *Jak rok mokry abo mo sie na desc, snopki sklado sie w mendle kłóskami do siebie i przykrywo sie chochołym Krępa micch; Mp.* AC
- chaja 1.** ‘śnieżyca, burza’: *Chaja – wiatery śniegom pierę Mszana Dolna lim; Mp pd.* **2.** ‘awantura’: *A potym była tako chaja w karczmie Jędrysek lubl; Śl.* JW
- chałaj, chałapa** ‘człowiek roztrzepany lub krzykliwy’: *Jego ojciec lubiał sie swarzyć, krzykliwy był, chałaj taki Huszcza biał-podl; Maz wsch.* JW
- chałupa, chałpa 1.** ‘wiejski dom, zwykle drewniany’: *Dom to jest ślachtetniej, chałupa to gorzej, po wiejsku Stare Kręgi pułt; oggw.* **2.** ‘izba’: *Jak przyšli od chrztu, to chrzestna matka na środek chałupy postawiła [stolek z niemowlęciem] Wąworków opat; Mp.* JW
- chały** blp ‘odzież wierzchnia, ubranie’: *W ti szafie, w duży jizbie wieszóm chały Cieciora st-gdań; Pom pd.* JW
- chamelka, chomelka** ‘obrączka służąca do formowania fryzury kobiecej, zakładana najczęściej po raz pierwszy podczas oczepin, wykonana z drewnianego lub trzciniowego pręta, niekiedy ze skręconych nici lub tektury’: Mp. AC
- chamera** ‘burza, też: gwałtowny wicher’: Mp. AC
- chamrać** ‘szarpać, rozrzucać, też: szperać’: *Nie chamrojze ty stomy tak, przecie powróła robie Książnice Wielkie piń; Mp.* AC
- chamuła** ‘papkowata, gęsta potrawa, zwykle zupa’: Mp. AC
- chapa** pogard ‘gęba, usta’: *Rozdziuwał żeś chape Majdan Nepryski zam; Mp, Maz.* AC
- charboły** ‘stare, zniszczone buty’: Śl. AC
- charczec** ‘o psie: warczec’: *Tyn pies zaraz charcy, jak sie kto nablizy do niego Sękowa gor; Mp.* AC
- charkać** ‘jeść szybko, łapczywie’: *Co tak chorkos te kluski, jakbyś nigdy jedzynio nie widziol Sękowa gor; Mp.* AC
- charłęga** ‘człowiek chorowity, kaszłący’: Mp. AC
- charłęczyc** ‘kraść, szczególnie z ogrodów i pól’: Kasz. AC
- charna** ‘pasza dla zwierząt’: Kasz. AC
- charpęcie** ‘suche, połamane gałęzie; chrust’: *Nazbiyrej tego charpańcio i zrobimy “ogiyń Jędrysek lubl; Śl.* AC
- chaśnik** ‘chłopiec, młodzieniec, też: parobek, służący’: *Chaśniki pasó krowy Korbicłow żyw; pog Śl pd i Mp pd-zach.* AC
- chaworyty, choworyty** ‘bokobrody, baki; faworyty’: Mp pd. MT
- cheblać** ‘mówić dużo bez potrzeby; plotkować’: *Ta baba cheble i cheble, a tu cas leci Jędrysek lubl; Śl.* AC
- chebzie** ‘chwasty, zielsko, trawa’: *Weż te chybie wyćpi Kórnik śrm; pog Śl pn i Wp pd.* AC
- chechlać** ‘rznąć, piłować, ciąć tępym narzędziem’: Mp. AC
- cheltać** ‘kroić nicumiejtnie tępym nożem’: *Ukraj mu, niech nie chelce tak tego chleba Samocice dąb-tar; Mp.* AC
- chelzać, cheznać** ‘zakładać koniowi wędzidło do pyska’: Mp. ww
- chera 1.** ‘choroba’: *Chyciła sie go chyra i nijak go nie kce popuścić Sękowa gor; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz.* **2.** ‘człowiek słaby, chory, niedołężny’: Wp. **3.** ‘przekleństwo, wyzwisko’: *Ty chyro! Jasionka rzesz; Mp, Maz.* AC
- cheznać** zob. **chelzać**

- chęchy** 'bagna, trzęsawiska, mokradła': *W te bagna, w te chynchty na Głodnie to nawet strach weńść* Kramsk koniń; Wp. AC
- chłać 1.** 'pić (też pej)': *Chłać można wszystko: mliko ji kawę* Głębokie inow; Mp, Maz, Wp, Pom pd. **2.** 'jeść, zreć': *Krowy jedzo, kónie żro, śwynie dobrze chłajo* Zuzulka węgr; Mp, Maz. AC
- chlapaczka** 'brzydka, deszczowa pogoda; plucha': Śl. AC
- chlebaszek** pieszcz 'chleb': *Jaki tyż dobry tyn chlyboszek* Złotniki kal; Śl pn, Mp zach, Wp. AC
- chlichać** 'plakać, ronić łzy': Kasz. AC
- chłamus** zob. **kłamus**
- chłąd** 'pęd rośliny, gałązka, lodyga, badył': *Na polu palilim chlõndi i pieklim bulwi* Cieciora st-gdań; Pom pd, Kasz. AC
- chłopaszek 1.** pieszcz 'chłopiec': *Wiesiu to jes fajny chłoposek* Woźniki sier; Mp, Wp. **2.** 'deseczka łącząca pedał z kołem w kolowrotku': Mp. AC
- chłopczak** 'chłopak': *To już je waln-i chłopczak* Pićmorgi świcc; Wp, Pom pd. AC
- chmurać się** 'chmurzyć się': *Pogoda niepewno, bo chmurać sie zaczyno* Bóbrka kroś; Mp. AC
- chochoł** zob. **chachoł**
- choć co** 'cokolwiek, byle co': *Zydo sie i tak mówio choć co* Radgoszcz dąb-tar; Śl pd, Mp. AN
- choć kiedy** 'kiedykolwiek': *Przychodzi do nas choć kiedy* Żarnowiec kroś; Mp. AKS
- choć kto (chto)** 'kto bądź, ktokolwiek': *Z ni-go taka ciapa, choć kto by go sprzedol na jarmaku* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. MB
- choćby** 'jak, jakby, jak gdyby': *Leżysz choćby kłoda* Rudziniec gliw; Śl. AC
- chodak** 'chłopiec': Mp pd. AC
- chodza, chódza** 'sposób chodzenia; chód': *Má szpatnóm chódzým* Jaworzynka cies; Śl pd, Mp pd. AC
- chodźć po fechcie** zob. **fecht**
- chodźć po pytaniu** zob. **pytanie**
- chodźć po wilku** zob. **wilk**
- chodzować** 'chadzać': *Joch tam chodzował ćwikla spisować* Olza ryb; Śl, Mp. AC
- chodzywać** 'chadzać': *Ze dzbankani chodz-i-walim na jagodi* Janki Młode ostroł; Mp, Maz. AC
- chojara** 'gałąź drzewa iglastego': Śl pn, Wp, Pom pd. AC
- chojka, chójka** 'sosna': *Jamiola rośnie na chójce* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AC
- chojniak** 'sosna': *Dziombek dziobie w te chojniaki za robakami* Gaj n-miej; Maz, Pom pd. AC
- chołoznie** 'spodnie': Mp wsch, Kresy pd. AC
- chomełka** zob. **chamelka**
- chorobnik** 'o niedobrym człowieku lub zwierzęciu': *Idze stąd, ty chorobniku!* Samocice dąb-tar; Mp. AC
- chorość** 'choroba, schorzenie': *Choroś mie przysiadła* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd, Maz pd, Kasz. AC
- chotar, chotarz, kotar** 'obszar wsi, gminy': Mp pd. AC
- chowanica** 'dziewczynka wzięta na wychowanie': *Nikierzi ludzie, co ni majóm swoich dzieci, bieróm cudze dziecko abo jaki po przocielsku za swe. We wsi na taki dziecko padajóm, że to je chowanica* Rogów ryb; Śl, Mp pd. AC
- chowaniec** 'chłopiec wzięty na wychowanie': *Przijini cudze dziecko za chowańca* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl. AC
- choworyty** zob. **chaworyty**
- chódza** zob. **chodza**
- chójka** zob. **chojka**
- chraść, chraście** 'gałęzie, chrust': *Chraście abo chabrzezie są dobre na pól w lecie* Przewrotne rzesz; Śl pd, Mp pd. AC
- chrobaczny** zob. **robaczny**
- chrobak** 'owad, insekt, też: drobne zwierzę': *Chrobák jes cedniejaká – z nogami, mahuski* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp pd. AN
- chrochać** 'o świni: chrząkać': *Macióra chrocha* Kluki miń-maz; Maz. AC
- chromać** 'kuleć, utykać': Śl. AC
- chróchać** 'o świni: chrząkać': Pom pd. AC
- chrząszcz** 'gatunek grzyba jadalnego, najczęściej mleczaj chrząstka': *Chrzõnsce só, w lesie rosno, duze tak jak betka* Kluki miń-maz; Mp pn, Maz. AC

- chrzcionka, chrzczonka** ‘poduszka, w której się niesie dziecko do chrztu’: Kasz. AC
- chrzebt 1.** ‘grzbiet zwierzęcia’: *Chrzebte – plecy gęsie* Ugoszcz byt; Kasz. **2.** ‘grubszy brzeg kosy’: Kasz. MT
- chrzęść, krzęść 1.** ‘chrząstka’: *Te chrzyńści z juszów to dej psu, zamias je kłaść do salcesónu* Kramsk koniń; Mp, Wp. **2.** ‘roślina – skrzyp polny’: *Nu mokry roły to jino krzęść rośnie* Przewrotne rzesz; Mp. AC
- chrzybiec** ‘grzbiet zwierzęcia’: *Chr-rzibiec ma kón, a człowiek plec-i* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd. MT
- chrzybiet** ‘grzbiet zwierzęcia’: *U kazdego robaka jest chrzybiet* Olszanka suw; Maz. MT
- chteren, chterny** ‘który’: *Ten chłop, chteren “u was był, zachorzył* Kętrzyno wcj; Kasz. MB
- chto** ‘kto’: *Jak tam chto śpiwo, to pójde, posłuchom sobie* Łązek Ordynacki kraś; oggw. JW
- chto** zob. **байд kto**
- chto** zob. **choć kto**
- chto** zob. **kto nie bądź**
- chtole** ‘ktokolwiek, kto bądź’: Kasz pn. MB
- chtosik** zob. **ktosik**
- chtoś** ‘ktoś’: *Chtoś mnie szukał* Jeleń tez; oggw. MB
- chtóren** zob. **któren**
- chtórny** zob. **którny**
- chtóry** ‘który’: *Człowiek, chtóry sie kochó w kwiatach, zawsze dło nich czas znalazie* Kramsk koniń; oggw. MB
- chudzisz, chudosz** ‘człowiek chudy, mizerny’: *Co to za chudzisz z tego chłopoka, ady to jakby nic nie jodoł* Kramsk koniń; Wp. AC
- chujawa** ‘śnieżyca, zadymka, burza śnieżna’: *Ale chujawa dzisio, śnię wały z wiatrem* Poręby Majdańskie kolb; Mp. AC
- chuścianka** ‘pas tkaniny służący do owijania stopy przed włożeniem jej do buta; onuca’: *Chuścianki do “owijania nóg* Sporysz żyw; pog Śl pd i Mp pd-zach. AC
- chutki** ‘szybki, zwawy, dziarski’: *Trochę chutkie* (o tańcach) Gaj m-miej; Pom pd, Kasz. AC
- chutko** ‘szybko, zwinnie, zwawo’: *No, ty sie chutko zbiraj do drogi* Siennica Różana kras; Mp, Maz, Wp pn, Pom pd, Kasz, Kresy pd. AC
- chutor, futor** ‘niewielkie osiedle oddalone od wsi’: Kresy pn. AC
- chwalibursa** ‘człowiek lubiący się przechwalać; samochwała’: *Abo chwalibursa, abo módrala, machlarz, rozumiak taki; ón sze chwali, a to nic nieprawda* Mostoły etc; Maz, Kresy pn. AC
- chwalidupa** ‘człowiek lubiący się przechwalać; samochwała’: *Tan chwalidupa, chwala w niebie, a dupa w popiele* Leśna Jania st-gdań; oggw. AC
- chwalisz** ‘człowiek lubiący się przechwalać; samochwała’: *Chwalis pochiedajó – figa ma, a chwoli sia* Żdżary łuk; Mp, Maz, Wp, Kasz. AC
- chwalko** ‘człowiek lubiący się przechwalać; samochwała’: Kresy. AC
- chwanty, kwańty** ‘odzież, zwykle stara; łachy, szmaty’: *Móm tych kwańtów, ale to dobre do huderloka, a niy do chodzynie* Jędrysek lubl; Śl. AC
- chwarszczeć, chwaszczeć** ‘chrzęścić, szleścić’: *Słóma je sucha, jaż chwaszczi* Jeleń tez; Pom pd, Kasz. AC
- chwaścior** ‘kapusta niedorodna, niezawiązana w główkę’: Mp. AC
- chwatać** ‘łapać, chwytac’: Kasz. AC
- chwiołek** ‘roślina – fiołek’: Wp. JW
- chwoszczka, koszczka** ‘roślina – skrzyp polny’: *Nie je dobrze, jak na łonce rośnie wiele koszczki, bo po tm krowi chorujó* Pięc-morgi świec; Maz, Pom pd, Kasz. AC
- chyba** ‘brak, wada, skaza’: *Ón mo jyry jednóm chybe: że rod pije, tak to je szykowny synek* Puńców ciesz; Śl, Mp. AC
- chybać 1.** ‘iść prędko, bieć, uciekać, też: skakać’: *Chybej mi zaroz stónd, jak nie kces cego “oberwać!* Sękowa gor; Śl, Mp. **2.** ‘rzucać’: pog Śl pd i Mp pd-zach. AC
- chybiać** ‘brakować’: *Przestaliny strzylać, bo nóm mónecyje [amunicji] chybiało* Rogów ryb; Śl, Mp. AC
- chycić** ‘złapać’: *Miemcy mie chycily, ale buchnonem bez plot i ucikem* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. AC
- chycić się 1.** ‘przywrzcć, przylgnać, przyczepić się’: *Já na kázdym uwrocie, co sie chyci zymnia, to se tómpne troche ji błoto*

- „obleci* Lgota Gawronna włosz; Mp.
2. ‘rozpocząć jakąś czynność’: *Jakek sie chycił kidać, to jino widly furcały* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp. AC
- chycz, chycza** ‘dom mieszkalny, najczęściej stary, drewniany’: *Tu stara chécza mogli už rozwalić* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. AC
- chyrzczyć** ‘wydawać chrapliwe dźwięki; rzezić, charczeć’: *Chyrzy mu w garle* Piżne rzesz; Mp. JR
- chysza** ‘sień’: Śl pn. JR
- chytać 1.** ‘ujmować, brać coś (kogoś), szybko, na chwilę; łapać’: Śl, Mp. **2.** ‘porywać, ograniczać czyjąś swobodę, zatrzymywać, polować, łowić’: *Chytóm ryby pod trzecim jazym we Wiśle* Puńców ciesz; Śl, Mp. JR
- chytać się** ‘przywierać, przyczepiać się’: [Chwast] *chyto sie „oblecyniou* Dębska Kuźnia opol; Śl, Mp. JR
- chytro** ‘prędko’: Śl, Mp. JR
- chytrus** ‘chciwiec’: Mp, Maz. JR
- chytry 1.** ‘chciwy’: oggw. **2.** ‘sprytny, zręczny, zaradny’: Śl, Mp, Maz. **3.** ‘mądry, zdolny, przemyślny’: *Chytry to mówióm i móm-dry* Zborowskie lubl; Śl, Mp zach, Maz wsch, Kasz. **4.** ‘pracowity, chętny (do roboty), prędko (w robocie)’: Mp pn, Pom pd. **5.** ‘szybki’: *Chytry: taki, co wsendyj piyrs-i, tu i haw* Chochołów n-tar; Śl, Mp pd, Wp, Pom pd. JR
- chyż** rodz m lub ż **1.** ‘dom mieszkalny’: Śl pd, Mp pd. **2.** ‘strych’: Mp pd. **3.** ‘dach’: Mp pd. JR
- chyża 1.** ‘dom mieszkalny’: Śl pd, Mp pd. **2.** ‘strych’: Mp pd. JR
- chyże** ‘prędko’: Kasz. JR
- chyżko** ‘prędko’: Mp pd. JR
- ci 1.** ‘okrzyk na konia, aby skręcił w lewo’: Śl. **2.** ‘okrzyk przywołujący kota’: Śl, Mp zach, Wp pd. JR
- ci, -ć** ‘partykuła zwracająca uwagę na wyraz samodzielny semantycznie, po którym występuje’: *Przyszło ci do mie dwóch urzynników* Podleszany miel; *Trocheć nóm pómoże* Nowa Wieś szt; oggw (głównie Mp). JR
- ciafrotać** zob. **czafrotać**
- ciałko** ‘górną część koszuli (do pasa)’: *Tu ciałko było i rynkawy, i nodolek i do kupy było spólone i zesyte* Woźniki sier; Mp pn. JR
- ciało** ‘pień, rdzeń, miazga drzewa’: *Morwa żółte mo ciało* Niegowa zaw; Mp pn. JR
- ciaprać (się)** ‘brudzić (się), robić coś byle jak’: *Te ciaproki ciaprać to umióm, ale posprzontać ný* Jędrysek lubl; Śl. JR
- ciarać (się)** ‘brudzić (się)’: *Przy młocce to sie strasnie cłowiek ciará* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- ciarka** ‘tarnina – krzew i owoc’: *Chiba to bandó ciarki, tak na wiesna kwchitnó, take sliweczki majó* Pelplin tez; Maz, Pom pd. JR
- ciasnocha 1.** ‘koszula kobieca’: Mp. **2.** ‘spódnica’: *Przezywali ciasnochy – takie były spódnice szerokie, białe i tu były ukrochmalone, takie śtywne* Zagość piń; Mp pn. JR
- ciągło** ‘dyszal’: Kasz. JR
- ciągly** ‘o drewnie: giętkie, niełamliwe’: *Jak jarko grabina, to na nic, trza ciąglyj, żeby się uginata* Żabno kras; Mp pd i wsch. JR
- ciążadło, ciężadło** ‘rodzaj dyszla łączącego jarzmo z plugiem, sochą lub broną’: Mp pd. JR
- cichučki** ‘cichy’: Śl. JR
- cieka** pieszcz ‘kot’: Śl. JR
- cie** ‘wyraz kierujący uwagę na kogoś, coś’: *Cie... cie... cie, widzicie ja!* Mszana Dolna lim; Mp. JR
- ciec, cieknać** ‘biec, iść szybko, uciekać’: *Ciece bez pole, ino wiatér śwista* Gałęzice kiel; Mp pn. JR
- ciećwierz** ‘ptak – cietrzew’: *Ciećwierz – taki jak kogut, teraz myśliwce wybieli* Wilków kiel; Mp pn, Maz. JR
- ciekać** ‘biegać tu i tam, ganiać, pędzić, uciekać’: *Nie ciekaj tak, bo zachorujes* Radgoszcz dąb-tar; Mp. JR
- ciekać się 1.** ‘o suce: przejawiać popęd płciowy’: *Aza sie ciekó i wszystkie psy ze wsi za nióm lotajo* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Maz. **2.** ‘o owcy: przejawiać popęd płciowy’: *Owca szie ciekó* Zajdy olec; Maz. JR

- ciekawy** ‘o zwierzęciu (zwykle o koniu): szybki w biegu, rączy’: *Chyże konie, ciekawe* Stok puław; Mp pn, Maz. JR
- cieknać** zob. **ciec**
- cielęci** ‘cielęcy’: *Cielęcica skóra to bęła tak delikatna, wienc-ij na trzewiki* Dąbrówka st-gdań; Pom pd. JR
- cielęczy** ‘cielęcy’: Pom pd, Kasz. JR
- cieluch 1.** ‘młody samiec krowy; byczek’: Mp. **2.** ‘wół’: Mp. **3.** przén ‘o człowieku’: **a.** ‘ospałym, ociężałym, leniwym’: Mp pd.; **b.** ‘niemądrym, niezaradnym’: *Cieluch – taki do niczego, taki gupi* Dębska Kuźnia opol; Śl. JR
- ciem** ‘ciągle, wciąż, bezustannie’: Wp zach. JR
- cienia 1.** ‘cień rzucany przez oświetlony przedmiot lub osobę’: Kasz. **2.** ‘miejsce zacienione, chłodne, gdzie słońce nie dochodzi’: Kasz. JR
- cienieńki** ‘bardzo cienki’: *„Una w pastie cienieńko* Gielczew kras; Mp wsch, Maz wsch. JR
- cień** rodzaj ‘cień’: Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- cieplice** ‘ciepłe kraje, południowe kraje’: *Wybierz się jak do cieplic* Jędrzyck lubl; Śl, Mp. JR
- ciepły brat** ‘mężczyzna ze skłonnościami do homoseksualizmu’: Pom pd, Kasz. MT
- cieraczka** ‘kobieta, która międli lub trze len’: *Z naszyj wioski najmuwali cierzczki* Degucie suw; Maz. JR
- ciernica** ‘narzędzie do tarcia lnu, tj. oczyszczania go z paździerzy’: Maz wsch. JR
- ciernie, cierznie** ‘pole ze ściernią po zżęciu zboża; ściernisko’: Mp pn. MT
- cierpota** ‘ból, cierpienie’: *Na moje roki, na moje cierpote, po co my ta gospodarka* Radgoszcz dąb-tar; Mp. JR
- ciesiu ciesiu** ‘okrzyk przywołujący konia oraz żrebaka’: Mp. JR
- cieś cieś** ‘okrzyk przywołujący konia oraz żrebaka’: Mp, Maz. JR
- cieślanka** zob. **cześlanka**
- cieślica 1.** ‘siekiera lub topór ciesielski do rąbania albo ociosywania drzewa’: *Topór, tako cieślica majstrzi majo, syroko* Podwilk n-tar; Śl pd, Mp pd. **2.** ‘narzędzie stolarskie kształtem przypominające motykę lub młotek murarski, o ostrzu szerokim, lekko zaokrąglonym, ustawionym prostopadle do osi rękojeści; służy do dłubania, żłobienia w drzewie’: *Cieślícíó to sia robiyło kopónki* Piędmorgi świec; Mp, Maz, Wp, Pom pd. JR
- ciągle** ‘ciągle’: Śl pn, Mp pn, Wp. JR
- ciążadło** zob. **ciążadło**
- ciężki** zob. **dudy ciężkie**
- ciężkie** rz ‘wątroba u zwierząt’: Maz. JR
- cigędź** rodzaj ‘miejsce zacienione, chłodne, zwłaszcza pod drzewami’: *W cigędzi – w cieniu od drzew, gdzie słońce nie dochodzi, w choinach, w lesie* Kaszewiec ostrol; Maz. JR
- cihi** (z akcentem oksytonicznym) ‘okrzyk na konia, aby skręcił w lewo’: *Wolej na konie – cih i sżydzdej na lewo* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. JR
- cima I.** rz ‘motyl nocny; ćma’: Śl. MT
- cima II.** przysłów ‘ciemno’: *Jak my szli dó dóm, to už było cima* Rogów ryb; Śl. MT
- ciotek 1.** ‘samiec krowy; byk, także młody byczek’: *Posed do ciotka z krowóm* Brudzewice opocz; Mp. **2.** ‘wykastrowany byk; wół’: *Ciotki – miškowane bycki* Łopuchowa dęb; Mp. JR
- ciosek** ‘narzędzie do wygarniania żaru z pieca chlebowego’: Mp pd. JR
- ciota 1.** ‘kobieta zajmująca się czarami, magią’: Wp. **2.** ‘wiatr wirujący, trąba powietrzna’: *My się bojeli, bo ciota kryćciuta* Granowo n-tom; Wp. **3.** ‘motyl nocny; ćma’: *Złap te ciote, znowu bydzie thukła po nocy* Granowo n-tom; Wp. JR
- cipać** ‘z trudem oddychać; zipać’: Mp wsch. MT
- ciść** ‘pchać’: *Ciśćie ze zadku wóz, a jo pocióngna* Rogów ryb; Śl. JR
- ciu** ‘okrzyk przy odpędzaniu świń’: Maz. JR
- ciućmak** ‘ktoś niezręczny, niezgrabny; niezdarą, niedolegą’: *Z tyj Kaški to taki ciućmák, roboty nic jyj nie ubywa* Przędzel niż; Mp pd. JR
- ciuk 1.** ‘spiczasty, sterzący koniec czegoś’: Śl, Mp. **2.** ‘pysk niektórych zwierząt domowych’: pog Mp pn i Maz pd. **3.** ‘nie-dopałek papierosa’: Mp pd. JR

ciuk zob. **ściuk**

ciukać ‘wypominać komuś coś dokuczliwie, wymawiać’: *Do samy śmierci będzie nám to ciukać* Samocice dąb-tar; Mp. JR

ciul ‘penis’: Śl, Mp pd i zach. JR

ciulak, ciulik ‘penis’: Śl. JR

ciunąć ‘dać czegoś mało, skapo, też: niechętnie’: *To, co ón my ciunie, to by my ani na jedzenie nie starcyło* Samocice dąb-tar; Mp. JR

ciupas ‘karne odsyłanie włóczęgów lub zbiczogów do miejsca zamieszkania’: Mp pd. AN

ciut 1. ‘nieco, odrobinę’: *Te gzyby ciut grub-sijse, wiancy tygo miansa majo* Uchacze gar; Mp pn i wsch, Maz. **2.** ‘tylko co, za-ledwie’: *Ciut świt – jak sie tylko zacnie rozwidniać* Stare Kręgi pult; Maz. AN

ciwun ‘nadzorca robotników pańszczyźnianych’: Kresy. AN

ckliwić ‘laskotać’: *Mozes mnie ckliwić ile chces, a já i tak sie nie “ośmieje* Samocice dąb-tar; Mp pd. AN

ckliwo, cliwo 1. ‘tęskno, nudno’: *Tak mi było ckliwo* Zarzeczcie ciesz; Śl pd, Mp pd i zach. **2.** ‘sztrasznie, nieprzyjemnie’: *Tak było cliwo “od wody, čma tako* Korbielów żyw; Mp pd. AN

ckliwy, cliwy ‘wrażliwy (zwłaszcza na laskotanie)’: *Cliwo na zimmo* Mszana Górna lim; Mp pd. AN

cliwo zob. **ckliwo**

cliwy zob. **ckliwy**

clapka zob. **stapka**

clonka, slonka ‘grzyb – gąska zielona’: *Clonki abo zielónki dwojakie som – sare i zielónne* Przedmość wiel; Mp pn. AN

clopiec zob. **stłopiec**

cnąć się, cnić się ‘tęsknić, przykrzyć się, nudzić się’: *Dobrze, zeście przyšli, bo tak mi sie cniło za wami* Sękowa gor; Śl, Mp. AN

co zob. **choć co**

coby 1. ‘aby, żeby’: *Co tym mucham zrobić, coby nie kasałi* Bilwinowo suw; Śl, Mp pd i wsch, Maz pn. **2.** ‘oby’: Mp. AN

cokolek ‘wszystko jedno co’: Wp. AN

comber ‘zabawa, uczta w ostatnie dni karnawału’: Wp. AN

comber zob. **babski comber**

cop ‘warkocz, też: kok z warkocza’: *Ma copi zapleczióne* Sztumska Wieś szt; Maz pn, Pom pd. AN

corek ‘miejsce w stajni, oborze lub nawet w izbie, odgródzone deskami lub drążkami od reszty pomieszczenia, przeznaczone dla małych jagniąt, cieląt itp. lub dla drobiu’: [W stajni] *do corka zawiyrają owce, celynta i prosięta* Limanowskie; Śl pd, Mp pd. JW

cosi 1. ‘coś’: *Cosi mi dzisiok z tóm robotóm nijak nie idzie* Sękowa gor; Śl pd, Mp pd i wsch. **2.** ‘mniej więcej, około’: *Było nas cosi śtyrech* Niepołomice boch; Śl pd, Mp pd i wsch. AN

cosić ‘coś’: *Tak cosić puka* Pludy radz-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. AN

cosik ‘coś’: Śl, Mp, Wp. AN

cosiś ‘coś’: *I tako zogada była “o takim cymsiś* Woźniki sier; Mp pn, Wp, Pom pd. AN

cości, cościć ‘coś’: *Koguti piejo, cości będzie* Belda graj; Maz. AN

cotyna zob. **cetyna**

córczyn ‘należący do córki’: Mp. AN

cuch zob. **cug**

cuch zob. **czuch**

cucha, czucha ‘wierzchnie odzienie górali często zarzucane na ramiona’: *Cua, cucha biolo i como* Chochołów n-tar; Mp pd. AN

cucu ‘dziec ‘cukier, cukierek’: *Weś se cycy [‘smoczek’], to ci dām do niego cucu* Dąbrowa Poduchowna ilz; Mp. AN

cudak ‘figurka’: *Cudoków miół nawiywane* [na choince] Limanowskie; Mp pd. AN

cudny ‘dziwaczny, nieoczekiwany’: *Tam mi naopowiadali takich cudnych rzeczy* Woźniki sier; Mp. AN

cudować ‘zachowywać się nietypowo, dziwacznie, też: dokazywać’: *Na drzewie nie cuduj, bo zlecisz* Jelcń tez; Śl, Mp, Pom pd. AN

cudować się ‘dziwić się, też: zachwycać się’: *No chodź juz, chodź, nie cuduj sie tyło na te świecidołka!* Sękowa gor; Mp. AN

cug, cuch 1. ‘gwałtowny ciąg powietrza; przeciąg’: *Cós dziadek zachorzał, musi cug go trącić!* Huszcza biał-podl; oggw. **2.** ‘przewód kominowy’: *Z kuchnioka szed cug*

- do piekaroka* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pn, Wp. **3.** ‘pociąg kolei żelaznej’: *W końcu wparzył, jak smuiek [smok] dłużi, cuch* Kętrzyno wej; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- cukierka** zb ‘buraki cukrowe’: *Cukierka lichu wirosła* Jeleń tez; Pom pd. AN
- cukrowa wisznia** ‘czereśnia’: Pom pd, Kasz. MB
- cukrowa wiśnia** ‘czereśnia’: Maz pn. MB
- cukrówka 1.** zb ‘buraki cukrowe’: *Muszóm iść na poele polé [‘plewić] tam cukrówke* Dąbrówka Wielkopolska międzyrz; Wp, Pom pd. **2.** ‘gatunek gołębia – synogarlica’: *Cukrówka woto: cukru, cukni!* Rogów ryb; Śl. AN
- culaga** ‘dodatek do pensji’: *W tym miesiõncu nie bydzie culagi* Jędrysek lubl; Śl. AN
- cumel, cumlik** ‘smoczek dla niemowlęcia’: *Moja trzy lata miała, to jesce cumel syłała* Kościelec-Chrzanów; Śl pd, Mp pd. AN
- cupić, cupieć** ‘trwać (często bezczynnie) w pozycji kucznej lub skulonej’: *Co tak cupicie?* Szlembark n-tar; Mp pd. AN
- cupkać** ‘tupać’: *Chtosik w siyni cupko, pozryj, chto to przyszol* Lubatowa kroś; Mp pd. AN
- curyk** ‘okrzyk na konia, żeby się cofnął’: *Gdy konia cofią, mówią: curik! albo cõf się!* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl, Mp, Pom pd, Kasz. AN
- cuzy** ‘obcy, cudzy’: *Cěz-i kõi* Kętrzyno wej; Kasz. AN
- cwancygier** ‘dawna moneta’: Mp pd. AN
- cwaróg** ‘ser biały; twaróg’: *Dobry beł cworóg ze śmietanq i scypiorkiem* Sierosławice konec; Mp pn, Maz pd. ww
- cwela, ćwela** ‘pierwsza belka położona na fundamencie, najniższa część konstrukcyjna ściany budynku’: *Ta chahupa to sie wóm niedługo przewali, bo już ćwele zgnily* Adamowo mław; Maz zach. MB
- cwist, cwyst** ‘nici bawełniane do cerowania’: *Żebym miała cwist takigo koloru, to bym te rajtuzy pocyrowała* Kramsk koniń; Wp. ww
- cybuch** ‘otwór dymny w piecu chlebowym’: *Po wsadzyniu chleba trza zatkać cybuchy, boby ciepło uciekło i chlib sie nie upik* Kramsk koniń; Wp. AN
- cycać** ‘ssać’: *Taki duży gzub, a jeszcze c-ica* Pięćmorgi świcc; Mp pd, Pom pd, Kasz. AN
- cycek 1.** ‘pierś kobieca lub wymię zwierzęcia, także: brodawka sutkowa’: *Dejze dziecku oycka* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Maz. **2.** ‘smoczek’: *Ten dzieciak eście ma durch [‘wciąż] c-icek* Pelplin tez; Mp, Pom pd, Kasz. AN
- cyckać** ‘ssać’: *Wszystkie prosieta sie wzieny do ssania, tylko jedno nie chce cyckać* Samoci-ce dąb-tar; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- cyganek 1.** ‘nożyk składany’: *Do strugania to cyganek weź, tym nozem źle ci bedzie* Huszcza biał-podl; Mp, Maz. **2.** ‘rodzaj picca’: Mp. AN
- cyganka** ‘deseczka w kołowrotku łącząca pedał z kołem’: *Na ośki zakłada się cygankie, az do deski, zeb było cym kręcić kółko* Huszcza biał-podl; Maz. AN
- cygaret, cygareta** ‘papieros’: *Zakurzył se cygaretam* Stara Jamka niem; Śl, Kasz. AN
- cykczak** ‘zygzak’: Śl. AKS
- cynek, cynk** ‘zab w różnych narzędziach gospodarskich’: *Widli majóm trzõnek, szijka ji cinki* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz. AN
- cyrka** ‘ścieg stosowany przy łączeniu kawałków tkaniny’: Mp pd i wsch. jw
- cywać, cewieć 1.** ‘chorować przewlekle, tracić siły, marnieć’: *Cewioł, cewioł, ani nity móg wozyć, ani umrzyć* Czorszty n-tar; Mp. **2.** ‘drzemać’: *Ni cywaj tak, jidź spać* Stara Huta [Iarnopol Ukr]; Mp wsch, Kresy pd. jw
- cyze, czyz** ‘ręczna szczotka, także maszyna do czesania lnu lub wełny’: Maz pn-wsch. AN
- cyzować** ‘czesać wełnę, len’: Maz pn-wsch. AN
- czafrotać, ciafrotać** ‘gaworzyć, paplać, też o psie: ujadać’: *Co te babi tak stale ciafroco w ti kuchni!* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- czajka: na czajce (siedzieć)** ‘w kucki (siedzieć)’: Wp. AN
- czapa** ‘człowiek niezdarny, powolny’: *Z ciebie to richt czapa* Pięćmorgi świcc; pog Pom pd i Kasz. AN

czapiga zob. **czepiga**

czapka 1. ‘kapelusz’: *Odkóz se tom czopkym, bo ci kapie ze strzechi* [‘ronda’] Dolna Łomna [Cieszyn Cz]; Śl. **2.** ‘blaszany kapturek na lampie naftowej z otworem na płomień’: *Jo bez capki zaświcyce* [lampę] Lgota Gawronna włosz; Mp, Maz. **3.** ‘kapelusz grzyba’: *Prawy grzyb – copenka okrągło, korzyń wydłużany. Przy głowie (czopce) jes cinyki, najciynisy. Po krajach żółty pod tom capkom* Niegowa zaw; Mp. **4.** ‘daszek nad piecem’: Maz wsch. AN

czapnąć ‘porwać, złapać, zdobyć’: *Psies* [pies] *czapnót chleb* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. AN

czapryga ‘zimowa męska czapka’: *Na mrozi to mielim czapryga na uszi* Pelplin tcz; Pom pd. AN

czapuza ‘zimowa męska czapka’: *Czapuza to je czapka z nausznikami* Pelplin tcz; pog Pom pd i Kasz. AN

czarajt ‘czarownik’: Maz pn. AN

czarci rosół ‘wódka’: *Od tego ciarcięgo rosola zagibotało mu sie w głowie* Pelplin tcz; Pom pd. RK

czarcie żebro ‘roślina lecznicza – ostrożeń warzywny’: *Jak głowa boli, to sie trza umyć w czarcym żebrze. “Óno ścióngo gorónczke i jes połno paskudu* Granowo n-tom; Wp. MT

czarna miska ‘gliniana misa do ucierania maku; makutra’: Maz. ww

czarna zupa ‘zupa z dodatkiem krwi świńskiej, kaczej lub gęskiej’: Maz pd. AKS

czarne ziele ‘roślina lecznicza – krwawnik le-karski’: *Corne ziele, “óno jes na jakieś lekarstwo* Świątniki sand; Mp. MT

czarnica 1. ‘jeżyna’: *O widzisz, czarnice tyż dosyć przybytnie. Z pół litry ile sie zrobiło pýrogów!* Brzozów; Mp pd. **2.** ‘czarna jagoda’: Mp wsch. AN

czarnina 1. ‘zupa gotowana z krwi, najczęściej kaczk’: *Comina jez dobro, ale wymogo dobrego dokładu, dużo owocu* Kramsk koniń; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘krew, zwłaszcza zwierzęca’: Maz. AN

czarnobyl ‘roślina – bylica’: Kresy. AN

czarnogiel ‘brunet’: Maz. AN

czarnograniasta ‘o maści krowy: łaciata, zwłaszcza czarna w białe łaty’: *Cárnograniastá krowa* Stary Bazanów gar; Maz. AN

czarnuch, czarnul ‘brunet’: Mp pn, Maz. AN
czarnucha ‘rola przygotowana pod zasiew’: Maz. AN

czarnul zob. **czarnuch**

czarny kaszel ‘koklusz’: *Czorny kaszel to bydzie, jak dziecko fórt swraco* [wymiotuje] *przi kuckaniu* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. jw

czarny zob. **ngór czarny**

czarowstwo ‘czary, urok’: *Kiedy kómu zadadzo kołtuna, to jest czarostwo* Lipowo mrag; Maz pn, Pom pd, Kasz. RK

czas ‘menstruacja’: *Tyn cas sie ji strzymoł, to wiedziała, ze bydzie choro na dziecko* Woźniki sier; Śl, Mp. RK

cząbrzyć (się) zob. **czubrzyć (się)**

cząd ‘część’: Kasz. RK

czecheł ‘koszula, w którą ubiera się zmarłego’: Wp. RK

czechman ‘diabeł, zły duch’: *Ki ci czechmón idzie przedy mnóm?* Rogów ryb; Śl pd. RK

czehrać ‘rozciągać, rozczesywać włókno, przygotowując je do przędzenia’: *Cechro sie wełne cechruckami* Zarytc-Rabka n-tar; Mp, Maz. RK

czeluść, czeluście 1. ‘palenisko, komora ogniowa’: *Wymiete czyłuść pieca, bo be-dzie sie chlib piók* Siennica Różana kras; Śl, Mp, Maz, Wp. **2.** ‘otwór w piecu chlebowym, przez który wkładało się chleb’: *Wysokie czeluście nie só wygodne, bo za to, że chlib kiepsko sie przerumienio* Gielezew kras; Mp, Maz, Pom pd. **3.** ‘otwór w piecu chlebowym, odprowadzający dym do komina’: *Bez czeluście w piecu cug dochodzi do kómina* Woźniki sier; Śl, Mp, Maz, Wp. RK

cześcić ‘wkładać pannie młodej czepek na głowę’: *Panne młodom czepili dopiro po kolacy i po północy* Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp. RK

cześcić się ‘zająć się czymś, wziąć się do czegoś’: *Ni miały si czego cześcić* Łopiennik Górny kras; Mp wsch. RK

- czepiga, czapiga 1.** ‘rączka u pługa’: *Cepigi to te rocki drewniane “u pługa* Książnic Wielkie piń; Mp, Maz pd, Kresy pd.
- 2.** ‘pług drewniany’: *Downi “oraty capigo drewnianą* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- czepiny** ‘obrzęd weselny – oczepiny’: *Tedi oni mieli te czepiny, to oni ji tedi zerweli tén welón z głowi i poszarpeli całi* Pinczyn st-gdań; Śl, Mp, Wp, Pom pd. RK
- czepyszek** ‘nakrycie głowy mężatek; czeppek’: *Młodo panna “o cepysek prosi, bo go rada na głowecce nosić* [pśn] Woźniki sier; Mp pn-zach, Wp pd-wsch. RK
- czery** zob. **czyr**
- czereńmucha** ‘czereńmcha’: *W olsynach kiedyś była cereumcha, biało kwitnie* Kluki miń-maz; Maz. RK
- czernica** ‘jeżyna, ostreżyna’: *Chodźmy do lasca, nazbiryomy se cynic* Jodłówka Tuchowska tarn; Mp. RK
- czernidło** ‘atrament’: *Cziernidło cziérwóne, modre, zielóne* Jaworzynka cies; Śl. RK
- czerpak** ‘łyżka wazowa, chochła’: *Cyrpok to je tako wazowo łyżka do zupy* Sulów kraś; Mp, Maz. RK
- czerwieć** ‘o matce pszczelej: składać jajka’: *Matka cyrwi na pcoły, a trutnie to są gnojorze* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- czerwień** ‘czerewiec’: *A tyn ogólny zakáz to przysoł we czyrwniu trzydziestém dziewóntym roku* Łubie gliw; Śl. RK
- czzerwona jagoda 1.** ‘poziomka’: *Najlepsze só te cziérwóne jagodi, só pryndz-i jak te modre* Nowa Wieś szt; Mp pn-zach, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘borówka brusznica’: Maz. AC
- czzerwona** ‘grzybi – gołąbek cukrówka’: Mp pn, Maz. RK
- czeselka, czoselka** ‘narzędzie do żłobienia w drzewie’: Pom pd, Kasz. RK
- cieślanka, cieślanka** ‘trzy nitki w paśmie przędzy, służącym jako osnowa przy tkaniu’: *Cieślanka jek sie snuje, po trzy nitki sie liczy cieślanki; dziesięć tych cieślanków trzeba, trzydzieści nitek; dziesięć cieślanków to pasmo* Bilwinowo suw; Maz pn-wsch, Kresy pn. MT
- cześnianka** zob. **czyśnianka**
- cześnica** zob. **czyśnica**
- czępić, czępieć 1.** ‘kucać’: *Co tak cypis i cypis, siednij se na stolku* Tyniec krak; Śl, Mp pd. **2.** ‘siedzieć, czekać, ślęczyć, drzemać siedząc’: *Tak cypie i cypie nad tym obiadem, a nic przelknąć nie moze, tak w gębie rośnie* Tyniec krak; Mp. RK
- człapak, człapiec** ‘pedał w kołowrotku lub w krosnach’: *“U kółka je dwa clapaki, a przez środek béndzie wiązać te clapaki desecka* Kleczkowo ostroł; Mp pn, Maz. RK
- człapień, człapnia** ‘pedał w kołowrotku lub w krosnach’: *Człapnio – sie na niom naciskato nogom i za to sie “obrocato kółko* Janki gtnń; Mp, Maz, Wp. RK
- człowieczek** ‘żrenica oka’: *Stare ludzie mówili, ze w oku człowiecek je* Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz wsch, Kresy. RK
- czoselka** zob. **czeselka**
- czołn** ‘czołno, łódka’: Śl, Maz pn, Kasz. RK
- czołnik, czołniczek** ‘czołenko tkackie’: *Nitkie sie nawija na cywkie i wsadza do czołnika* Huszcza biał-podl; Mp pn i wsch, Maz, Kresy pd. RK
- czubić** ‘o ptakach: zapładniać’: *Zły był kogut, źle cubił, to so cyste* [‘niezapłodnione’] *jojka* Kasinka Mała lim; Mp pd. RK
- czubrzyć (się), cząbrzyć (się) 1.** ‘ciągnąć za włosy’: *Nie cąbrzije go tak, bo mu wszystkie włos-i powyruwás* Więciórka myślen; Mp. **2.** ‘bić się, tarmosić się’: *Cómbrzóm sie “o costi, to krzycóm* Sękowa gor; Mp. RK
- czubrzyna** ‘czupryna’: Mp. RK
- czuby** ‘odpadki włókna przy obróbce lnu lub konopi’: Maz. RK
- czuch, cuch 1.** ‘powonienie’: *Ni móm czuchu, bo móm ryma* [‘katar’] Rogów ryb; Śl. **2.** ‘brzydki zapach’: Śl. AN
- czucha** zob. **cucha**
- czuchrać** ‘skubać ręcznie wełnę przeznaczoną do przędzenia’: Mp, Maz. RK
- czuć 1.** ‘słyszeć’: *Czujesz? Do ciebie mówia* Pićmorgi świcc; Śl pd, Mp pd, Wp,

- Pom pd, Kasz, Kresy pd. **2.** ‘czuwać’: *Ciągle sie klóci z nami, ze my nie cufy* Mucharz wad; Śl, Mp, Maz, Wp. RK
- czuder** ‘zawołanie na konia, żeby szedł w lewo’: Pom pd, Kasz. RK
- czuj 1.** ‘zmysł węchu’: *Fowąchej, bo ty más dobry cuj* Dąbrowa rzesz; Mp. **2.** ‘pysk psa lub jego przednia część’: *Buchnij go w cuj, niech cie nie hyze po gebie* Samoci-ce dąb-tar; Mp pd. RK
- czuja** ‘okrycie męskie – rodzaj płaszcza’: Maz wsch. RK
- czujno** ‘o spaniu: lekko, czujnie’: *Nie dotykej jego, on śpi czujno* Łomazy biał-podl; Mp wsch i pn, Maz. RK
- czujny** ‘mający wyrazisty aromat lub smak’: *To sadło już sie zestarzało, zrobiło sie czujne* Kramsk koniń; Mp, Wp, Kresy pd. RK
- czulka** ‘onuca’: *“Owij se nogi culkamy, to ci nie zmarzną* Samoci-ce dąb-tar; Mp. RK
- czup 1.** ‘kok’: Kasz. **2.** ‘zub ptaka’: *Gąs z czüepam* Kętrzyno wej; Kasz. **3.** ‘wierzchołek, grzbiet czegoś’: Kasz. RK
- czupierzyć się** ‘stroić się, ubierać się dziwacznie’: Kasz. MT
- czupryna** ‘grzywka u konia nad czołem’: *Cupryna zakryła kónioju [koniowi] łisine* Kadzidło ostroł; Mp, Maz. MT
- czutki** ‘czujny, wrażliwy, szybko reagujący’: *Cutki gospodarz, u jego gra wszystko w góspodarstwie* Degucie suw; pog Maz pn-wsch i Kresów pn. MT
- czwalać się** ‘tarzać się’: *Nie czwolejta sie, dziecioki, po podłodze, bo sie pobrudzita. Kónie wyszły na łąke i zaro zaczynty sie czwolać* Kramsk koniń; Wp wsch. MT
- czwarta, szwarta** ‘deska oderżnięta z końca kloca (z jednej strony płaska, z drugiej półokrągła)’: Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. MB
- czwartaczka** ‘febra objawiająca się nawrotami gorączki i dreszczy co czwarty dzień’: Kasz. MT
- czwartka 1.** ‘czwarta część całości; ćwiartka’: Wp zach. **2.** ‘jednostka objętości produktów sypkich (najczęściej ziarna), będąca czwartą częścią korca; także naczynie, zwykle drewniane, używane do odmierzania tej objętości’: Wp zach. MT
- czwaruga 1.** ‘osoba wykonująca pracę wolno, źle, niedbale, nieumiejętnie; partacz’: *Tan czwaruga wszisko szwarz* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. **2.** ‘ciężka i żmudna praca’: *Take robienie wina to je prawdziwa czwaruga* Opalenie tcz; Pom pd. MT
- czwarzyc** ‘wykonywać pracę źle, niedbale, nieumiejętnie; partaczyć’: Pom pd, Kasz. MT
- czwarzyc się 1.** ‘zajmować się czymś, nie znając się na tym, wykonywać coś, najczęściej nieudolnie, powoli’: Pom pd, Kasz. **2.** ‘klócić się z kimś’: *Dziecioki sie stale czwarzom “o ghpstwa* Kramsk koniń; Wp, Kasz. MT
- czwiardy, ćwarty** ‘twardy’: Kasz. ww
- czwordać** ‘deptać, tratować’: Kasz. MT
- czworonit** ‘splot tkacki wytwarzany przy użyciu czterech nicielnic’: Kresy pn. MT
- czychut, czykuta** ‘czkawka’: Kasz. MT
- czygunek** zob. **czyhunek**
- czyhun 1.** ‘lane żelazo, żeliwo (surowiec)’: *Sagany dawni to byli z cyhunu, tylko garki z gliny* Huszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy. **2.** ‘garnek lub kocioł żeliwny’: *Garki i czyhuny łszędzie [wszędzie] stojo* Górki Noteckie strzel-kraj [Horodyszczce Poleskie, Brześć Bruś]; pog Maz wsch i Kresów pn. MT
- czyjsi, czyjsik** ‘czyjś’: *Cyjsik pies zagryz nom dwie kury* Sierosławice konec; Mp. MT
- czyjści** ‘czyjś’: *To czyjaści łupa tu była* Wierzchjedlina sokół; pog Maz pn-wsch i Kresów pn. MT
- czykawka** ‘czkawka’: *Nupij sie wody, bo cie cykowka dusi; nie puść pary z nosa, to ją uduśis* Poręby Majdańskie kolb; Mp. MT
- czykotka, kikutka** ‘czkawka’: Kasz. MT
- czykuta** zob. **czychut**
- czyniadko** ‘tłuczek w maślnicy’: Mp pn-zach. MT
- czynić 1.** ‘przygotowywać rozczyń, także: wyrabiać ciasto na chleb lub bułkę’: *Mónke na chlyb sioli do niecek. Mieli jo w nieckach nasióno, ale nie czynili w nieckach. Ciasto sie czyniło w dziżykach* Blizno

- brzoż; Mp. **2.** ‘przygotowywać rozczyń na barszcz, żur’: *Cynitam zur i garcynka my z rák [rak] wypadła* Samocice dąb-tar; Mp. **3.** ‘robić masło w maślnicy’: Śl. **4.** ‘oddzielać ziarno od plew za pomocą sita, przetaka; wiać’: Mp pd. MT
- czynowacina I.** ‘płótno tkane w ukośne prążki przy użyciu czterech lub większej ilości nicielnic’: Mp wsch, Maz pn. **2.** ‘wsyspa na pierze ze specjalnie tkanego płótna’: Maz pn. MT
- czynować** rz, rodz ż ‘płótno tkane w ukośne prążki przy użyciu czterech lub większej ilości nicielnic’: pog Mp wsch i Kresów pd. MT
- czynowaty** ‘o tkaninie wyrabianej przy użyciu większej liczby nicielnic: w ukośne prążki’: Mp wsch, Maz wsch. MT
- czyny I.** ‘skrzyżowanie nitki w osnowie tkanego materiału’: *Krzizuje sie po dwie nitki i to sie naz-íwa c-íny* Kadzidło ostroń; Mp, Maz, Kresy. **2.** ‘cienkie, wąskie deseczki oddzielające parzyste i nieparzyste nitki osnowy podczas tkania materiału’: Maz. MT
- czyr** ‘potrawa z mąki pszennej lub kukurydzianej gotowana na wodzie, rzadziej na mleku’: Mp pd, Kresy pd. MT
- czyr, czer** ‘narośl na drzewie; huba’: Maz. MT
- czysto** ‘prawdziwie, zupełnie’: *Czysto sie uradowałóm, jak wiszlóm z lasa* Bobowo st-gdań; Mp pd, Pom pd, Kasz. MT
- czystucha** ‘czysta wódka’: Pom pd. MT
- czysty I.** ‘o jajku: niezapłodnione’: *Jajko czyste – niezarodzone, niezarodne* Chrzypsko Wielkie międzyz; oggw. **2.** ‘mający jasny kolor’: *Chleb cysty, biały* Oleszno włosz; Mp. MT
- czysty: do czysta** ‘całkowicie, zupełnie, do cna’: *Tys chyba do cysta zwariował* Samocice dąb-tar; Śl pd, Mp, Maz. MT
- czysty: na czysto** ‘całkowicie, zupełnie, do cna’: *Zmiazdzył go na cysto* Giełczew kras; Mp, Maz wsch, Kresy. MT
- czyszcz** ‘czyścić’: Kasz. MT
- czyście** przysłów, pśn ‘ładnie’: Mp. MT
- czyślin, czyślina** ‘trzy nitki w paśmie przędzy służącym jako osnowa przy tkaniu’: Kresy pn. MT
- czyśnianka, cześnianka** ‘trzy nitki w paśmie przędzy służącym jako osnowa przy tkaniu’: Maz pn. MT
- czyśnica, cześnica** ‘trzy nitki w paśmie przędzy służącym jako osnowa przy tkaniu’: Mp pn, Maz, Kresy. MT
- czytać** ‘liczyć, rachować’: *Na holi “owce cytajóm* Koszarawa żyw; Mp pd. MT
- czytak I.** ‘człowiek’: **a.** ‘umiejący czytać’: Mp; **b.** ‘lubiący czytać’: Mp, Maz. **2.** ‘druk, książka’: Mp pd. MT
- czyż** ‘ptak – czyżyk’: *Cyze w lesie siedzą* Poręby Majdanskie kolb; Śl, Mp. MT

Ć

-é zob. ci

ćchórz, ćkórz ‘zwierzę – tchórz’: *Ćchórzem tu gdzieś śmierdzi* Sierosławice koniec; Mp pn-zach. JR

ćkać ‘jeść, zwłaszcza dużo, żarłocznie, niechlujnie’: *Co tak ćkos, jakbyś tydziń chodzył głodny* Jędrysek lubl; Śl, Mp. MT

ćkórz zob. **ćchórz**

ćma I. rz ‘brak światła; ciemność, mrok’: *Taka ćma na dworzu, że choć oko wykol* Baciki Średnie siem; oggw. MT

ćma II. przysłów ‘ciemno’: Śl. MT

ćmak I. ‘brak światła; ciemność, mrok’: *Wýsedem “od nich po pónocy, ćmok ból*

taki, że nic nie było widać Sękowa gor; Śl, Mp, Maz. **2.** 'pora dnia po zachodzie słońca, a przed zapadnięciem nocy; zmrok, zmierzch': *Ścimywo sie – ćmok* Mszana ryb; Śl, Mp. **3.** 'człowiek niezadowolony, nieporadny; niedorajda, oferma, gapa': *Co to za ćmoki ludzie som* Przedmość wiel; Mp. MT

ćmawy 1. 'pozbawiony światła, pogrążony w mroku; nieoświetlony, ciemny': *Ćmawy kónt, cało izba ćmawo. Ćmawe jakisi je to światło* Sucha Górna [Cieszyn Cz]; Śl. **2.** 'o kolorze: zbliżony do czarnego, ciemny': *Smóngi porobiły sie mi na szatach w praniu, ćmawsze, jaśniejsze, to isto przy kryncyniu sie stało* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. MT

ćmić 'klamać, zmyślać': *Nie wiercie mu – on tak ino ćmi* Mogilany krak; Mp pd. MT

ćmota 'brak światła; ciemność, mrok': Maz, Wp pn. MT

ćmuk 'człowiek nietowarzyski, nieśmiały, małomówny; milczek, mruk': Wp. MT

ćpać 1. 'jeść łapczywie, żarłocznie, bez umiaru': *Tak ćpies i ćpies, jakbyś nigdy nic w gymbie ni mioł!* Żaryte-Rabka n-tar; Mp, Maz, Pom pd. **2.** 'rzucać, ciskać': *Nie ćpej tam tych snopków kłosany na klepisko, te, bo sie "okłosujom* Kramsk koniń; Wp. MT

ćpak 'ptak – szpak': *Ćpoki, jak som wiśnie jescie zielone, to juz "oběžrom* Janki gtnń; Maz, Wp pd-wsch. MB

ćpić 'rzucić, cisnąć': *Krysia ćpiła kaminim w"okno i wybiła szybę* Kramsk koniń; Wp. MT

ćwardy zob. **czwardy**

ćwela zob. **cwela**

ćwiartka 1. 'stos ściętego drzewa ułożonego w metr sześcienny; kubik': Mp, Maz. **2.** 'faza księżycy; kwadra': Maz pn. MT

ćwiartówka 'buczulka, głównie do piwa': Mp pd. MT

ćwioknąć, ćwioknąć 'uderzyć, smagnąć kogoś': *Jak cié ćwiekne butém, to popamiéntosz!* Bóbrka kroś; Mp pd. MT

ćwierć 1. 'wiadro z klepek': *Ćwierć – do wody noszyniá* Kiekrz poz; Wp. **2.** 'buczulka do przechowywania płynów (np. piwa),

także: ilość płynu (ok. 25–30 litrów) w niej zawarta': Mp. **3.** 'część sásieka w stodole': Śl, Mp, Wp, Pom pd. **4.** 'czwarta część godziny; kwadrans': Śl. **5.** 'faza księżycy; kwadra': Śl, Mp, Maz pn, Wp, Pom pd. MT

ćwiertanka, ćwiertańka 'miara objętości, najczęściej zboża, licząca 12 litrów, także naczynie drewniane o tej pojemności': *Nambócilimy dwanoście ćwiertaniek "owsa* Koniaków ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT

ćwiączek 'niewielki gwoździak – najczęściej szewski, tj. używany do podkuwania butów w celu ochrony zelówek przed zdzieraniem się; ćwiączek': *Szewiec naprzibijół mi pełno ćwiączeków na krómfleki i teraz to zukóm* ['ślizgam się'] Rogów ryb; Śl. MT

ćwiąg 'jakikolwiek kolek lub gwóźdź': *Ćwinyk – gwóźdź do płota taki* Dębska Kuźnia opol; Śl, Mp pd. MT

ćwiągować 'o krowie, owcy: przeżuwać ponownie pokarm': *Ćwinykuje krowa, "owca* Sporysz żyw; Śl, Mp pd-zach. MT

ćwik 'burak ćwikłowy': *Trzeba se tego roku troche ćwików wsadzić* Samocice dąb-tar; Mp pd. MT

ćwikiel I. zwykle w lm 'niewielki kawałek materiału wszywany dawniej pod pachami koszuli dla zabezpieczenia jej przed pękaniem na zbyt naprzężonych szwach; wstawka, klin': *Ćwikle sie wsyło, cworokątne kawálki, rogiem sie wsyło, a reszte do rękawa* Wysocze os-maz; Mp, Maz, Kresy. MT

ćwikiel II. rodzaj m, ż lub zb 'burak ćwikłowy, buraki ćwikłowe': Śl. MT

ćwikiel I. rodzaj m, ż 'roślina – burak': **a.** 'jakikolwiek': Wp; **b.** 'ćwikłowy': *Ćwikiel mi mówim na buraczki, te czerwóné* Pelplin tcz; Pom pd; **c.** 'pastewny': Śl. MT

ćwikiel II. zwykle w lm 'niewielki kawałek materiału wszywany dawniej pod pachami koszuli dla zabezpieczenia jej przed pękaniem na zbyt naprzężonych szwach; wstawka, klin': Mp. MT

ćwioknąć zob. **ćwieknąć**

D

- da I.** spójnik ‘i’: *Ponapijajo sie da wyjo by psy Górki Noteckie strzel-kraj [Horodyszcze Poleskie, Brześć Bruś]; Kresy pn.* MT
- da II.** partykuła wyrażająca zniecierpliwienie, sprzeciw ‘ależ’: Kresy pn. MT
- dachdeker** ‘rzemieślnik, specjalista od pokrywania budynków dachami; dacharz’: Śl. MT
- dachlon 1.** ‘dzień pracy zarobkowej płatny według stawek dziennych; dniówka’: Kasz. **2.** ‘wynagrodzenie za dzień pracy’: Pom pd, Kasz. MT
- dachlonik** ‘dawny robotnik zatrudniony na dniówki, także wyrobnik pracujący u pana lub bogatszego chłopca’: Kasz. MT
- dachowina, dakowina** ‘stara słoma ze strzechy’: Kasz. MT
- dacht, dachta** ‘knot w lampie naftowej’: Maz pn, Kasz. ww
- dachtać** ‘o kurze: gdakać’: Kasz. MT
- daczek** ‘daszek’: Kasz. MT
- daczny, daczysty** ‘mglisty, przesycony mgłą (np. o dniu, powietrzu)’: Kasz. MT
- dać pozior** zob. **pozior**
- dać pozor** zob. **pozor**
- dać** w funkcji samodzielnej **1.** ‘w odniesieniu do kobiety: wydać za męża, oddać w małżeństwo’: *Coześ, matko, „osalata, ześ za wdowca córke dała? [pśn] Woźniki sier;* Mp. **2.** nicos ‘o sile nadprzyrodzonej, wewnętrznym przeświadczeniu lub chorobie: pozwolić na coś, dopuścić do czegoś’: *Tak mi jakoś nie do, żebym w chahupie siedziata i dzieciskóm jeść nie ugotowała Brzozów;* Mp, Maz. **3.** ‘przedstawić, przedłożyć’: *Ōn mnie zapytanie dał, z czego to wełna sie robi Huszcza biał-podl;* Maz wsch i pn. **4.** nieos, na wzór niemieckiej konstrukcji „es gibt”, „es gab” w zn ‘być’: **a.** ‘o ludziach, zwierzętach i przedmiotach: istnieć, występować’: *To dało nawet kupne kotderki Łąg chojn;* Maz pn, Pom pd, Kasz; **b.** tylko w połączeniu z przeczeniem, zwykle przy porównaniu stanu dawnego z obecnym ‘mieć zastosowanie, być w użyciu’: *Oblewani garnek – takich dawniej nie dało, ine bili [były] Gaj n-miej;* Wp pn, Pom pd. MT
- dać się** w funkcji samodzielnej **1.** ‘zacząć jakieś działanie, zabrać się do czegoś’: *„On doł sie kopać Porąbka żyw;* Śl, Mp pd-zach. **2.** ‘pozwolić się skrzywdzić lub pokonać; poddać się’: *Ōn taki mały i doleś mu sie? Radgoszcz dąb-tar;* Mp, Maz pn, Kresy pn. **3.** ‘dobrać się, dostać się (do czegoś), zalegnać się’: *Mole sie dały do mónki Rogów ryb;* Śl pd. **4.** nieos ‘udać się, powieść się’ Maz pn, Pom pd, Kasz. **5.** nieos ‘zdarzyć się’: Maz pn. MT
- dada, dadka** ‘babka’: Wp. MT
- dadek** ‘dziadek’: Wp, Pom pd. MT
- dadka** zob. **dada**
- dadrach, tadrach 1.** ‘zebrak, obdartus lub złodziej-włóczęga’: Mp, Kresy pd. **2.** zwykle w lm ‘stara, podarta odzież; łachman’: Mp wsch. MT
- dajać 1.** ‘ofiarowywać, dawać’: *Já nie na zamian dajata, tylko z serca Wilków kiel;* Mp. **2.** ‘podawać do ręki, wręczać’: Mp. MT
- dak** ‘dach’: Maz pn, Kasz. MT
- daka, gdaka** ‘mgła’: Kasz. MT
- dakarz** ‘rzemieślnik, specjalista od pokrywania budynków dachami; dacharz, dekcarz’: Kasz. MT
- dakowina** zob. **dachowina**
- daks** ‘zwierzę – borsuk’: Śl, Pom pd, Kasz. MT
- dalecy** ‘odległy, dalcki’: pog Mp pn i Maz pd. MT
- dalecy: z daleca** ‘z dużej odległości, z oddali’: *Matka [pszczoł] to jes cianko [cienka] a długá i zóhtá – ju z daléca to kozdy jó [ja] pozna Nowe Osuchowo os-maz;* Maz. MT
- daleceńko** ‘bardzo daleko’: *Daleceńko wyjechały Gielczew kras;* Mp wsch. MT
- dalejgo** okrzyk zachęcający do wykonania czegoś, rozkaz, ponaglenie ‘naprzód,

- przedzej, żwawo': *Daligo, bierzta sie do roboty!* Złotniki kal; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. MT
- dalek** przysłów 'daleko': *Ón musi préntko wstajać, bo ma dalek do pocióngu* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. MT
- dalekowato** 'dość daleko': *Do Wiśnic dalekowato, chyba za godzinie nie zajdziem* Huszcza biał-podl; Maz wsch. MT
- dalibut** euf 'dalibóg (słowo daję, naprawdę, oczywiście)': Kresy pn. MT
- dalka** 'odległość, oddalenie; dal': Pom pd. MT
- dama 1.** 'budowla w poprzek rzeki regulująca bieg wody; tama': Kasz. **2.** 'droga usypana na podmokłym gruncie; grobla': Kasz. MT
- damacha** 'odmiana śliwki – damaszka': *Damachy – śliwki wynksze, zółte* Mp. MT
- damasena** 'odmiana śliwki – damaszka (drzewo i owoc)': *Kole studni rosta u nos śliwka damasyna* Kramsk koniń; Wp. MT
- damast** 'materiał – adamaszek': *Musza sobie kupić damastu na obrus, bo ni móm na koléndu* Cieciorka st-gdań; Pom pd. MT
- damfer** zob. **dampfer**
- damić** 'milczeć': Kasz. MT
- damno** 'w odległych czasach; niegdys, dawno': Kresy pd. MT
- damp 1.** 'para wodna': Maz pn. **2.** 'młocarnia parowa': Maz pn. **3.** 'mgła': Kasz. **4.** 'dym': Kasz. **5.** 'kurz, pył, proch': Kasz. **6.** 'astma, dychawica': Kasz. MT
- dampfer, damfer** 'kocioł lub garnek przystosowany do gotowania na parze; parnik': Maz pn. MT
- dampfować, demfować** 'gotować potrawę na wolnym ogniu, pod przykryciem, w niewielkiej ilości wody i tłuszczu; dusić': *Dymfować kapusta* Jędrysek lubl; Śl. MT
- dampować** 'o koniu: wydzielać parę w wyniku wysiłku': Kasz. MT
- dana, danka** 'drzewo iglaste: świerk, jodła, też: choinka przystrajana na Boże Narodzenie': Kasz. MT
- dando, dądo** 'jak dotąd, na razie': Kasz. MT
- danie** 'potrawa zawierająca ukryty dodatek powodujący chorobę, śmierć (trucizna) lub mający obudzić wzajemność w miłości': Kresy pd. MT
- danik** zob. **dannik**
- danka** zob. **dana**
- dannictwo** 'dzierzawa': Kasz. MT
- dannik, danik** 'człowiek wynajmujący mieszkanie; lokator': *Danik to je tén, co mieszka na dani* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. MT
- danuszka** ekspr 'choinka przystrajana na Boże Narodzenie': Kasz. MT
- dań** 'opłata za mieszkanie; czynsz': *Uż trzy lata dani nie płacó, pewnie ich wirzucó* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. MT
- dański** żart 'w obrzędowości weselnej – o osobie: dająca prezent lub przekazująca pannę młodą panu młodemu': Kresy pd. MT
- dapka** 'zagłębienie na ziarno w kamieniu żaren': *Kłoda [dolny kamień żaren] stoła na nogach. W kłodzie jes dapka po prawy strónie. Z dapki bierze sie rynkóm zboże i sie sypie rynkóm do dziury* Blizne brzoż; Mp pd. MT
- dar boski, dar boży** 'o chlebie': *Chlyb je dar boski i sie nie śmi nim pocajtować* Rogów ryb; Śl, Mp, Kasz. MT
- darcie pierza** 'wspólne skubanie piór po domach w zimowe wieczory': *Przy tym pizrou darcioú, no to kobity dróm jak nejdlęjsze [najdłuższe] wieczoryj* Dąbrówka Wielkopolska międzyrz; Wp. MT
- darebak, darembak** często przezwisko 'próżniak, darmozjad, nicpoń': *Takik dareboków, lynnów to strąśnie nie lubił* Limanowskie; Śl pd, Mp pd. MT
- darek** 'prezent, upominek': Śl pd. MT
- darembak** zob. **darebak**
- daremnica** 'praca, za którą nie dostaje się wynagrodzenia (np. powinność wobec dworu, gminy)': Mp pd. MT
- daremnie** 'bezpłatnie, za darmo': *Daremnie dawali* Budy biel-podl; Maz pn-wsch. MT
- daremnik** 'próżniak, darmozjad': Śl pd, Mp pd, Maz pn. MT
- daremnina** 'coś błahego; drobnostka, prawie nic': Śl pd. MT

- daremno** ‘niepotrzebnie, na próżno; daremnie’: *Daremno rozbroili kuchnie, a malarza niy ma* Huszcza biał-podl; Mp pd, Maz wsch, Kasz. MT
- daremny 1.** ‘bezpłatny, darmowy’: *Bede miol pociog daremny na Kawkaz* [Kaukaz] Niegostawice jęd; Mp. **2.** ‘lichy, marny, słaby’: *Jużech też je darymno, nogi mi puchnóm* Harbutowice ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- darfować, derfować** tylko z przeczeniem ‘mieć pozwolenie, prawo; móc’: Maz pn. MT
- darlina, derlina** ‘odcięty kawałek trawnika, płat ziemi poprzerastany trawą wraz z korzeniami, też: gęsto porośnięta trawą nawierzchnia łąki, pastwiska; darn’’: *Póorali łąki i poszła calu darlina* Degucie suw; Maz. MT
- darmajed** zob. **darmojad**
- darmak** przysłów ‘za darmo, bezpłatnie’: Pom pd, Kasz. MT
- darmocha** ‘praca, za którą nie dostaje się wynagrodzenia (np. powinność wobec dworu, powinność sąsiedzka)’: *Siarwachy musioł “odrobić, to darmocha* Przedmość wiel; Mp, Maz wsch. MT
- darmodaj** ‘próżniak, darmozjad’: Maz. MT
- darmodajek** żart ‘ten, kto daje darmo, bez pracy, bez pieniędzy’: Kasz. MT
- darmojad, darmajed** ‘próżniak, darmozjad’: Maz, Kresy pn. MT
- darmoleg** ‘mniej obciążony, poziomy element konstrukcyjny budynku drewnianego’: **a.** ‘krótka belka w ścianie’: *Nad “oknami drzewa leżą na ścianie – darmolegi* Radkowice iłż; Mp pn; **b.** ‘belka w konstrukcji dachu’: Maz pn. MT
- darmosz: na darmosza** ‘niepotrzebnie, na próżno’: Mp pd. MT
- darmożerca** ‘próżniak, darmozjad (o człowieku i zwierzęciu)’: Kasz. MT
- darmy** ‘niepotrzebny, bezcelowy’: *Darma twoja praca, to sie znów zabnudzi* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch. MT
- darno** ‘odcięty kawałek trawnika, płat ziemi poprzerastany trawą wraz z korzeniami, też: gęsto porośnięta trawą nawierzchnia łąki, pastwiska; darn’’: *Ten rów przekopio, darnem wyłożo i krowów paść nie dadzo* Huszcza biał-podl; pog Maz wsch i Kresów pn. MT
- darny, derny 1.** ‘dający duże zbiory, plenny, urodzajny’: Mp pd-zach. **2.** ‘dobry, piękny, okazały’: Mp pd. MT
- dartka** ‘kawałek rozłupanego wzdłuż drewna; szczapka (używana do podpałki i jako łuczywo)’: *Dawni świeciło sie dartkami* Przewrotne rzesz; Mp pd-wsch. MT
- darunek** ‘prezent, upominek’: Śl pd, Maz pn, Kasz, Kresy pd. MT
- darwać** ‘potrzebować, musieć’: Kasz. MT
- dary** ‘odmiana ziemniaków’: *W tem roku dary sie strasnie udały* Samocice dąb-tar; Mp. MT
- datny 1.** ‘użyteczny, przydatny’: Kasz. **2.** ‘urodzajny’: Kasz. **3.** ‘mocny, zdrowy’: Kasz. **4.** ‘piękny, udany’: Kasz. MT
- dawać poziór** zob. **poziór**
- dawać pozór** zob. **pozór**
- dawaj 1.** wyraża rozpoczęcie, zwykle nagle, jakiejś czynności ‘zacząć coś, zabrać się do czegoś’: *Dawaj si pómindzy sobó bić* Zawada zam; Mp, Maz, Kresy. **2.** wyraża nagłość, szybkość ruchu ‘pędem, biegiem’: Mp. MT
- dawić** ‘dusić, dławić’: *Lisy, co gynsi dawią, kury dawią* Belda graj; Śl, Mp, Maz. MT
- dawić się** ‘dławić się, krztusić się’: *Chyrknij go tam za kark (jak sie gdoszi [‘ktoś’] dawi)* Jaworzynka ciesz; Śl, Mp, Maz, Wp, Kresy pn. MT
- dawka I.** ‘należność pieniężna; podatek, składka’: *Wszyscy, gdo [kto] miał pole, musieli płacić dowke* Puńców ciesz; Śl. MT
- dawka II. 1.** ‘dławienie się’: Kresy pn. **2.** ‘ścisk, tłok’: Kresy pn. MT
- dawniejszy** ‘poprzedni, ubiegły, zeszły’: *Ni ma taki porody [na grzyby], jak dawniejsygo roku* Przewrotne rzesz; Mp. MT
- dawność: z dawności** ‘od dawna’: *Z dawności bez po “ogrodach ludzie majo* Janki Młodce ostroł; Maz, Kresy pn. MT
- dąb** ‘kora świerkowa używana do garbowania skór’: *Dąb – skóra ze smyrków,*

- w której sie wyprawio skóre bydlyncia Zar-
ryte-Rabka n-tar; Mp pd. MT
- dąbek 1.** ‘drzewo – dąb (nie tylko młody):
Pom pd, Kasz. **2.** ‘kwiat – chryzantema’:
*Trza bydzie kupić pora dómbków na gro-
by Jankowice Rybnickie ryb;* Śl, Mp,
Wp. MT
- dący** ‘chętnie dający; hojny, szczodry’: Śl. MT
- dądo** zob. **dando**
- dąg** ‘klepka w beczce lub innym naczyniu
drewnianym’: Mp pd. MT
- dąga, dęga 1.** ‘klepka’: *Dągi się robiło z jedłó-
winy abó z dymba* Lubatowa kroś; Śl,
Mp. **2.** ‘tęcza’: *Dónga na niebie robi Póm-
bóczek* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. ww
- dąsło** ‘dziąsło’: Wp, Kasz. ww
- dąsno** ‘dziąsło’: *Zymby sóm w dusnach* Gra-
nowo n-tom; Wp. ww
- dązać się** ‘mocować się z kimś, siłować się’:
Kresy pn. MT
- dązka** ‘klepka w beczce lub innym naczyniu
drewnianym’: *Z dązek się skłádo: dziyż-
ki, szafliki, wanki* Lubatowa kroś; Śl pd,
Mp pd. MT
- dązki: iść w dązki** ‘mocować się z kimś, siło-
wać się’: Kresy pn. MT
- deade** ‘tak czy owak, jednak, przecież’: Kasz.
ww
- debrz, debrza, debrze** ‘wąwóz, parów poro-
śnięty drzewami i krzakami’: *Debrzo, la-
sek mały, krzoki, na brzegu, przewoźnié
nad pótockim* Blizne brzoz; Mp. ww
- deka 1.** ‘koc’: Śl, Mp pd, Pom pd, Kasz. **2.**
‘narzuta na łózko; kapa’: Śl, Pom pd,
Kasz. **3.** ‘nakrycie na stół; obrus’: Śl,
Maz pn, Pom pd, Kasz. **4.** ‘sufit’: Śl,
Maz pn, Pom pd, Kasz. AN
- dekować** ‘pokrywać budynek dachem’: *Syn
latoś dekowól, nowóm dachówke kłod* “u
góry Obra wolsz; Mp pn-zach, Maz, Wp,
Pom pd. ww
- dekówka** ‘dachówka’: *Dach ze słómi, teraz de-
kówki ji pod dekówkó szie tyz spoli* Lipo-
wo mrag; Maz pn. ww
- demfować** zob. **dampfować**
- denatura** ‘denaturat’: *Pód koniec (przed śmier-
cią) pił już i denatura* Degucie suw; Mp,
Maz. ww
- dendera** ‘roślina trująca – bielun’: *Dyndera
biało kwitnie i główki mo takie jak mak
i ziorka tyz takie, można się* “otruć Przed-
mość wicl; Mp, Maz. ww
- denka 1.** ‘gruba deska stanowiąca spód wo-
zu’: Mp, Maz. **2.** ‘pokrywka na garnki’:
Gdzie denka z tego garczka? Degucie
suw; Maz. ww
- deptacz** ‘pedał uruchamiający kołowrotek lub
warsztat tkacki’: *Nadyptało sie na dep-
tacz i pónity* [‘nicielnice’] *przesuwały nici
do góry i na dól* Kramsk koniń; Wp. ww
- deptać 1.** ‘naciskać nogą pedał lub dźwignię
uruchamiające organy, kołowrotek itp.’:
Maz, Wp. **2.** ‘o samcach ptaków, głów-
nie domowych: zapładniać’: *Musimy
zminić kuroka, bo nie depce kurów*
Kramsk koniń; Wp, Pom pd. ww
- deputat** ‘utrzymanie prawnie zapewnione do
końca życia; dożywocie’: Pom pd, Kasz.
ww
- dera** ‘gruźlica, suchoty’: Kasz. ww
- deresiowaty** ‘o koniu z sierścią będącą mie-
szaniną włosia brudnoczerwonego z bia-
łym: brązowo-siwy’: *Kobyła deresiowatá
to cerwóná z białóm* Stary Bazanów gar;
Mp pn, Maz pd. ww
- derfować** zob. **darfować**
- dergotka** ‘dreszcze’: Kasz. RK
- derka** ‘płachta do noszenia ciężarów’: *Dérka
– z płótna grubego* Stok puław; Mp,
Maz. ww
- derlina** zob. **darlina**
- derny** zob. **darny**
- derować** zob. **durować**
- derowaty** ‘chory na płuca’: Kasz. ww
- deska** ‘część pługa służąca do odwracania
i odkładania ziemi; odkładnica’: *Deska
ziemie odkładá* Wilków kiel; Śl pn, Mp,
Maz pd, Kasz. ww
- despecié** ‘psocić, dokuczać’: *Bedzies my tu
despecié!* Ostrowce bus; Mp. ww
- despek** zob. **despet**
- desperak** ‘człowiek trudny, uciążliwy we
współzyciu z innymi, także niegrzeczne
dziecko’: *Ty désperoku djabli, coś
zrobiła! Jo ci zaro dóm!* Blizne brzoz;
Mp. ww

- despet, despek 1.** ‘obraza, obelga’: Mp. 2. ‘psota, złośliwy żart’: *Wy jyno despet umicie robić! Przyleje wóm! Obarzym brzoz;* Mp. ww
- despetnik** ‘męczyzna złośliwy, dokuczliwy, także psotny chłopiec’: *Ón je despetnik, bo despetuje, wode wyleje na izbe, abo co Poręby Majdańskie kolb;* Mp. ww
- despetny** ‘przekorny, złośliwy, psotny’: *Despetny cowiek nie przedzie, zeby cegój nie dogryż* Chotel Czerwony piń; Mp. ww
- despetować** ‘dokuczać, psocić, dokazywać’: *Ten Duda tak despetuje, tak nam na złość robi: pluje, charla do doniczek* Szlembark n-tar; Mp. ww
- deszcz** zob. **krajowy deszcz**
- deszcz** zob. **wrukowy deszcz**
- deszczka 1.** ‘deska’: *Podłoga z descek* Lgota Gawronna włosz; Mp, Maz. 2. ‘część pluga służąca do odwracania i odkładania ziemi; odkładnica’: Mp. ww
- deszczowato** ‘deszczowo, dżdżysto’: *Jakoś dyscowato tera, rozpadało sie na dobre* Huszcza biał-podl; Maz. ww
- dezmar** ‘rodzaj prymitywnej wagi’: Kasz. ww
- dębak** ‘mały, młody dąb’: *Pod tami dambakami rosno grzyby* Uchacze gar; Maz. ww
- dębiana 1.** ‘owoc dębu; żołądź’: *Downi świ- nie dymbionkami futrowali* Rogów ryb; Śl, Mp. 2. ‘narośl na liściu dębu lub żołądź powstała od ukłucia owada – gala-sówki’: Śl, Mp. ww
- dębniak 1.** ‘las dębowy’: Maz. 2. ‘kij dębowy’: *Uspokojisz sie cy nie, bo jak weznie jakiego dębniaka, to ci dam!* Huszcza biał-podl; Maz. ww
- dęga** ‘śląd na ciele po uderzeniu batem; pręga’: *Batym mu dyngi porobiól* Golina Wielka rawic; Śl, Wp. ww
- dęga** zob. **dağa**
- dętka** ‘paciorek, koralik pusty w środku’: Mp. ww
- dęty** ‘o beczce, wieku kufra itp.: wypukły’: *Dynte tó dnó miól. Tó był kufér. Takié dynté dó góry* Blizne brzoz; Mp. ww
- diachel** ‘diabeł, szatan’: Pom pd, Kasz. ww
- dłazka** zob. **dłożka**
- dłęboki** ‘głęboki’: *Dymboko “órka* Brenno lesz; Wp. ww
- dłożka, dłażka** ‘podłoga’: *W sobote wycyrała [“myła”] dłażke* Puńców ciesz; Śl. ww
- dłubaczka** ‘zmudna robota; dhubanina’: *Nie chce robić skrzypiec, bo to strasną dhubacka* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- dłubać się** ‘guzdrać się’: *Cego sie tak długo dhubies?* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- dłubanka 1.** ‘rodzaj męskiej czapki’: Mp. 2. ‘boczna deska w skrzyni wozu’: *Dłubanki do woza so* Zuzułka węgr; Maz. ww
- dłubanki** ‘obuwie wydłubane z drewna’: *Dłubanki to só drewniaki zrobione z klocka drzewa* Cicciorka st-gdań; Maz, Pom pd. ww
- dłudzki** ‘długi’: *Dłudzke włos-i* Wach ostroł; Maz. ww
- długocki** ‘długi’: *Taká długocká tycka była* Lgota Gawronna włosz; Mp. ww
- dłużkować** ‘bronować wzdłuż skib’: *Wpierw dłużkują* Gaj n-miej; Pom pd. ww
- dłużyki** ‘długi, duży, znaczny’: *Musiato sie te rozwore krótkó wyciągnąć i “odłożyć, a za-łożyć dużykóm* Kaźmierz szam; Wp. ww
- dnisko** ‘spód pieca chlebowego’: Mp pd. ww
- dno 1.** ‘spód pieca chlebowego’: Mp, Maz, Kasz. 2. ‘pokrywa, wicko’: *Gdzie dno ód garka?* Degucie suw; Maz. ww
- dobawić** ‘dodać, dołożyć’: *Miślał, ze mu znioso kare, a mu dobowili jesce trzista złotych* Janki Młode ostroł; Maz. ww
- dobnia** ‘rodzaj drewnianego młota; kafar, stępor’: Mp pn-wsch, Kresy pd. ww
- dobra noc** ‘zabawa w domu pana młodego lub panny młodej w dzień poprzedzający ślub’: *Nojpirwy była dobra noc. To tak sie ludzie gościli, byli zaprosani; to wódka była, kielbasa, chleb i to tak jeden dzień u pana młodego* Zagość piń; Mp pd. RK
- dobroć** ‘bogactwo, majątek’: *Folwark to ta je-god dobroć* Uchacze gar; Maz. ww
- dobrota** ‘o człowieku uczynnym, świadczącym innym dobro’: *Z tygo nimowy to dopjiro dobrota* Adamowo mław; Maz. ww
- dobry mąż** ‘swat’: Pom pd, Kasz. RK
- dochodzić** ‘dojrzewać’: Mp, Maz. AN

- dochodzić się** ‘dopominać się, upominać się’: *Dochodzi sie "o to pole Chotel Czerwony piń; Mp. ww*
- docierki** ‘wspólne tarcie lnu’: Maz. ww
- docinek** ‘ostatni pokos zboża na polu’: *Docinek to jak pół abo ćwerć pokosa zostaje Leszczanka łuk; Mp, Maz. ww*
- docić się** ‘dopchać się’: *Ni mógłach sie tam docić Harbutowice ciesz; Śl. ww*
- doczynek** ‘zajęcie, praca, trud’: Maz. ww
- doganiać** ‘dopuszczać samicę do samca’: *Krowy polują się, dogania się je do byka Zakliczyn brzes-mp; Mp. ww*
- dogoda** ‘wygoda, dobrobyt’: *Dla dógody swęgo ciała duse "utracił Ryzówka suw; Maz. ww*
- dogodzić się** ‘o zbożu: dojrzcć’: Śl. ww
- dojaczka** ‘kobieta dojąca krowy; dojarka’: *Ona musi była dojaczko we dworze Degucie suw; Mp, Maz. ww*
- dojenka** ‘gliniany garnek do kwaszenia mleka lub kiszenia żuru’: pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- dojety 1.** ‘dokuczliwy’: *A to dojynto baba, wodzi sie, jakby mogła, to by cłowieka i ugryzła Sćkowa gor; Mp. 2.* ‘uparty’: *Jak be-dziés taki dojety, to nigdzie nie pódzies Chotel Czerwony piń; Mp. ww*
- dojść 1.** ‘podejść’: *Došli do muzyki i kázali grać Dąbrowa Poduchowna ilz; Mp. 2.* ‘dogonić’: *Kto piersy sed i drugi sed pążni, ale sie pośpiesył i dosed go Mszana Górna lim; Mp. 3.* ‘umrzeć, zdechnąć’: *Krowa mi doszła Żarnowiec kroś; Mp. jw*
- dokazać** ‘dowić, udowodnić’: Śl, Maz, Kasz. jw
- dokiel, dokiela** ‘dokąd, jak długo’: *Dókiel tó bejesz trzymoł te fliaszke? Blizne brzoz; Mp, Maz. jw*
- dokład** ‘dodatek’: *To ubranie z dokładamy wyniesie mie do trzech tysiecy Samocicc dąb-tar; Mp. jw*
- dokuczny** ‘trudny do zniesienia, dokuczliwy’: *Taki mały, a juz taki dokuczny, wszystko by tylko robiuł na despet Samocice dąb-tar; Mp, Maz. jw*
- dokumentnie** ‘dokładnie, starannie’: *Wyzbie-raj to dokumentnie, żeby jedno ziarko na podłodze nie zostało Miłkowiec-Janki siem; Śl, Mp, Maz. jw*
- dokuta, dokutnik** ‘człowiek dokuczliwy’: Maz. jw
- dolan** ‘mieszkaniec dolnej części wsi’: Mp pd. jw
- dolić się** ‘o zwierzętach domowych: dobrze się chować’: *Świnie mu sie dóło Janki Młode ostroł; Maz. jw*
- dolmacz** ‘tłumacz’: Kasz. jw
- doluberować** ‘wystarać się o coś, dostarczyć’: *Ej, byś mi tam doluberowoł dobre sonki, kónie, wóz Żarytc-Rabka n-tar; Mp. jw*
- dołeczek** ‘miejsce między żebrami poniżej mostka’: *Tu mie boli na dołeczku, jak co zjeś nie do gustu Woźniki sier; Mp. jw*
- dołek 1.** ‘piwnica poza budynkiem mieszkalnym’: Maz. 2. ‘zasypywany dół na ziemniaki’: *Kartofle na zime schowalim w dołek Kadzidło ostroł; Mp, Maz. 3.* ‘miejsce między żebrami poniżej mostka’: *Nie mówili żołóndek boli, ino dołek, na dołku mie boli Dąbrówka Wielkopolska międzyrz; Śl, Mp, Maz, Wp. jw*
- dołyszek** ‘małe wgłębienie, jamka’: *Dołownik robi graczkamy dołyszki, a ludzie w te dołyszki ciskajom pyrki – i tak sie sadzi Kramsk koniń; Wp. jw*
- dom** ‘sień, przedsionek’: Wp, Pom pd, Kasz. jw
- doma, w doma** ‘w domu, w mieszkaniu, u siebie’: *Jak prziszli mamulka, to my wszyscy byli dóma Jankowice Rybnickie ryb; oggw. jw*
- domacy** ‘odnoszący się do domu, rodziny; domowy’: Śl pd, Kasz. AN
- domak** ‘stały mieszkanić jakiegoś domu, także miejscowości’: Kasz. AN
- domaklać się** ‘macając, natrafić na coś, doszukać się’: Kasz. AN
- domiarkować się** ‘zorientować cię’: *Chcioł me nabrać, alem sie domniarkował Adamowo mław; Mp, Maz. AN*
- domik** ‘przedsionek’: Kasz. AN
- dominik** ‘tradycyjny, doroczny, kilkudniowy jarmark odbywający się w Gdańsku około 4 sierpnia, czyli dnia św. Dominika’: Kasz. AN

- domolny** ‘natarczywy, natrętny’: *Domolny taká ten Jaś* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. AN
- domowik** ‘demon przysparzający majątku’: Kresy. AN
- domowizna** ‘ruchomości domowe (meble, pościel, naczynia itp.) stanowiące wyposażenie panny młodej’: *Kożda lepsza panna ma dómowizna przy ʷożanku* Jeleń tez; Wp, Pom pd. AN
- domówić się** ‘dojść do porozumienia, dogadać się’: *Razym by sie człowiek nie domówił* Kozakowice ciesz; Śl. AN
- donagłać** ‘dolegać, dokuczać’: *Co jo już nie robitym, a krzyż my jak donogłół, tak donogło* Kramsk koniń; Wp. AN
- donąd, donądka** ‘do tego miejsca, dotąd’: *Wszęcć knopi [‘chłopcy’] muszelé donąd zajechać* Golubie kar; Kasz. AN
- donica, doniczka** ‘duża gliniana miska, też makutra’: *Mak sie ucuro w dónicy z gliny* Żłotniki kal; Mp, Maz, Wp, Kasz. AN
- donosić** ‘przynosić, podawać (często o potrawach, posiłkach)’: *Był lokajczyk, to donosił do stołu potrawy* Przedmość wiel; Mp, Maz. AN
- donukać** ‘zagnać, zapędzić do konkretnego miejsca’: Kasz. AN
- dońcia, dońka** ‘córka’: Kresy pd. AN
- doobkoła** ‘ze wszystkich stron, dookoła’: *Stoska [wstążka] doobkoła kapelusza* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn. AN
- dopalić** ‘dokuczyć’: *Dopoliła mi ta jego godka* Jędrysek lubl; Śl, Mp. AN
- dopalony** ‘dokuczliwy, uparty’: *Co to za dopolóné dzietsysko, już sie mie nic nie słuchó* Krzeszowice chrzan; Mp pd. AN
- dopier, dopierz** ‘dopiero’: *Niy wiysz, co się z byczkiym robi? Dopierz já cie musze uczyć?* Górki brzoz; Śl, Mp. AN
- dopomoc** ‘pomoc’: *Boże, dziękaś Ci za dopomoc* Styków rzesz; Mp. AN
- dopukać** ‘dokuczyć’: *Tak mi już byda dopukała, ze mi sie żyć nie kciało* Sękowa gor; Mp. AN
- dopytować się** ‘usilnie się dowiadywać, pytać’: *Darymnie sie byda dopytowoł, ky sie tak nie dowiym* Rogów ryb; oggw. AN
- dorabiacz** ‘kawalek płótna do przedłużania osnowy przy kończeniu tkania na warsztacie tkackim’: Maz. AN
- dorn** ‘narzędzie do wybijania dziur w metalu’: *Do wibjidzia dzuri to je dorn, a tera przebjak* Leśna Jania st-gdań; Śl, Pom pd. AN
- dorna** ‘gruba kromka chleba’: Wp pd-zach. AN
- dornik** ‘narzędzie do wybijania dziur w metalu’: *Dornik je u kowola do przebijanio dziur* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz. AN
- dorota** ‘część jelita świni używana do robienia kiszec’: *Krówa mo te ksióńki, zamiast ty dóróty* Blizne brzoz; Mp. AN
- dorządzić się** ‘dojść do porozumienia, dogadać się’: *Ni mógli sie z tym Nitymcy dorzóndzić* Szonychel [Cieszyn Cz]; Śl. AN
- dor-ziały** ‘dojrzały’: Mp pn. ww
- dorzniak** ‘podwórko’: pog Maz i Kresów pn. AN
- dosiela, dosiela** ‘dotychezas’: *Jak przyjechał na Wielko Niedziela, tak dosiela siedzi* Podgrodzie n-sąd; Mp. AN
- doskubek, doskubki** ‘uroczyste zakończenie wspólnego darcia pierza’: *Doskubek – pojeś dajóm dobrze ji wypić* Broniec olcs; Śl. AN
- doskwiera, doskwieracz** ‘człowiek, który dokucza innym’: Maz. AN
- dospomagać** ‘okazywać pomoc, wspierać’: *Jak sie wieś spaliła, to rząd dospómagoł* Woźniki sier; Mp. AN
- dostać się, dostajać się** ‘o roślinach i owocach: dojrzeć’: *Dostojalo sie zyto* Wysocze os-maz; oggw. AN
- dostajać** ‘otrzymywać’: *Kozden jeden dostajal wódkę i zakoske* Świątniki sand; Mp. AN
- dostały** ‘o roślinach i owocach: dojrzale’: *Tę wisznie je dóstale, bedziem rwać* Siennica Różana kras; Mp, Maz, Wp. AN
- dostany** ‘o roślinach i owocach: dojrzale’: *Dostóny ʷowies* Jędrysek lubl; Śl, Mp, Wp. AN
- dostawać (się)** ‘o roślinach i owocach: dojrzewać’: *[Żyto] dwa tygodnie plonuje, dwa tygodnie ziarko rośnie, dwa tygodnie dostaje* Zuzułka węgr; oggw. AN
- dostojały, dostojany** ‘o roślinach i owocach: dojrzale’: *Dostojale – twarde ziarno musi być* Leśna Jania st-gdań; oggw. AN

- dosuć** ‘dosypać’: *Dosujemy miarka do miecha i bydzie rowny cynt Rogów ryb*; Śl. AN
- doszek, doszka** ‘snopek słomy do krycia dachu’: *Pół chahupy było przikryte szyńdziołym [‘gontami’], a pół doszkami, snopkami Karwina [Cieszyn Cz]*; Śl pd. AN
- dości** ‘sporo, dość’: Śl. AN
- dościgły** ‘o roślinach i owocach: dojrzałe’: *Dóścigłé zbożé Stara Huta [Tarnopol Ukr]*; Mp, Kresy pd. AN
- dościpny** zob. **dowcipny**
- dośpiąć, dośpieć** ‘o roślinach i owocach: dojrzeć’: pog Maz wsch i Kresów pn. AN
- dośpiewać** ‘o roślinach i owocach: dojrzewać’: *Kukuzydze sielim, też nie dośpiewa Bilwinowo suw*; pog Maz i Kresów pn. AN
- doświarczyć** ‘doświadczyć, odczuć’: *Tyle dobroci ody mnie doświarcęła i jesce se przykrzy Sierosławice konec*; Mp, Maz pd. AN
- dotądk, dotądka** ‘dotąd’: Kasz. AN
- dotela** zob. **dotyla**
- dotyk, dotykacz** ‘kawałek płótna, do którego przy rozpoczynaniu tkania na warsztacie tkackim przywiązuje się osnowę’: Maz pn. AN
- dotykać** ‘kończyć tkanie’: Maz. AN
- dotyla, dotela** ‘dotąd’: *Ja tylko dotela zorwał, wyncy nie dał rady Huszcza biał-podl*; Mp pd, Maz. AN
- dowcipny, dościpny 1.** ‘zdolny, zaradny’: Mp. 2. ‘wścibski’: *Dościpny, co sie wsedzie wtryni Dąbrowa Poduchowna ilż*; Mp. AN
- dowiać się** ‘dopytywać się’: *Bok mu przecieno, latali, dowiadali sie o dochtora, a nie beło Dąbrowa Poduchowna ilż*; Mp. AN
- dowiadować się** ‘dopytywać się’: Śl, Mp pd. AN
- dowiedziny** ‘wstępna wizyta swatów w gospodarstwie ewentualnego przyszłego współmałżonka’: Maz. AN
- dozrzały** ‘o roślinach i owocach: dojrzałe’: *Dozrzałe każde jene zboże musi być Bańki biel-podl*; Śl, Maz wsch. ww
- doziemny** ‘sięgający do ziemi’: *Potem to jus kosiule doziemne byli Wysocze os-maz*; Maz. AN
- dożrały** ‘o roślinach i owocach: dojrzałe’: *Zboże dożrałe, wnet żniwa Bóbrka kroś*; Mp. ww
- dożreć I.** ‘dostrzec, ujrzeć, zobaczyć’: *Potym poziyrá sie po kościele i dożrát tego, i chybáj na kázatelnice ku niymu Rabcza [Orawa Sl]*; Mp pd. ww
- dożreć II.** ‘o roślinach i owocach: stać się dojrzałymi’: *Jak “urośnie [len] nó to kie juz má główki, kie dożre, to sie go wybiyrá Orawka n-tar*; Mp pd. ww
- dożarty** ‘dokuczliwy, uparty’: *Dziecka są dożarte Bronowice-Kraków*; Mp pd. AN
- dożdać się** ‘doczekać się’: Kasz. AN
- dożerać** ‘dokuczać’: *Jasiek, nie dożeraj babce! Sporysz żyw*; Mp pd. AN
- dożreć** ‘dokuczyć komuś, dopieć’: Mp, Kasz. RK
- dożynek** ‘dożyński’: Mp, Maz. AN
- dót** ‘śmierć’: Kasz. AN
- dózka** ‘pudełko, puszka’: Maz pn. AN
- drab I. rz 1.** ‘psotnik, łobuz’: *Downo były drobby, co po zaokniu chodziły, żeby dokucyc, podshuchać Poręby Majdańskie kolb*; Mp. 2. ‘kołędnik obchodzący wieś w okresie Nowego Roku’: *Drobby były przebrane w słome, chodziły po chołpach, na despet robili, całom chołpe nieroz poprzewracali, a najwiyncy to tam, gdzie były dziopy Stróżna gor*; Mp. RK
- drab II.** przysłów ‘szybko, prędko’: *Toć nie gnaj durch tak drab Pięcymorgi świce*; Śl, Pom pd, Kasz. RK
- drabiasty** ‘o wozie: drabiniasty’: *Pojedzimy po gałynzie drobiastym wozym Kramsk koniń*; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- drabie** ‘drabiny wozu drabiniastego’: *Drabie służó do wozénia siana, żita, stómi Obręb sierp*; Śl pn-zach, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- drabiniak** ‘wóz drabiniasty’: *Nakładło sie siana na drabiniouka Stara Jamka niem*; Śl, Maz. RK
- drabka I.** ‘drabina’: *Koždy mo dugóm drobke w ruzie “ogniá Granowo n-tom*; Śl pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. 2. ‘drabina stanowiąca bok wozu drabiniastego’: *Mi tu mómi drabki piałć, sześć mytrowe Łąg chojn*; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. 3. ‘drabinka nad żłobem, za którą wkłada się siano’: *Siano sie kładze krowóm za drabke Obręb sierp*; Śl pn, Mp pn, Maz, Wp, Kasz. RK

- drabko** ‘szybko, prędko’: *Drabkoś prziszol* Czuchów ryb; Śl. RK
- drabnik** ‘wóz drabiniasty’: *Drabnik to je wóz długi, sie wozi siano, słoma ji snopki* I.c-śna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd. RK
- drank** ‘rozrzedzone odpady żywnościowe wykorzystywane jako karma dla zwierząt’: Pom pd, Kasz. RK
- dranka** ‘sztacheta’: *Trza troche dranek dorobić, bo juz zbutwiały* Stróżna gor; Mp pd-wsch. RK
- drapacha, drapaga** ‘stara, zużyta miotła’: *Weż drapache, bardzo juz zdartá, ale jesce mozná nióm wymieś* Radkowice ilz; Mp. RK
- drapacz, drapak 1.** ‘stara, zużyta miotła’: *Weż no drapacza i podmnić naókotó chahupy* Lubatowa kroś; Mp, Maz. **2.** ‘narzędzie do spulchniania ziemi (brona lub kultywator)’: *Trzeba drapakiem przejechać sie po rżysku* Degucie suw; Mp pn, Maz. RK
- drapać, drapakować** ‘spulchniać ziemię broną lub kultywatorem’: *Drapokujymy, zasjejmy i jesce roz powłócymy* Zawady łow; Mp pn, Maz. RK
- drapaga** zob. **drapacha**
- drapak** zob. **drapak**
- drapaka 1.** ‘miotła ze związanych różeg’: *Zrobiłóm nowa drapaka* Pięćmorgi świec; Maz, Pom pd. **2.** ‘stara, zużyta miotła’: *Drapakó zamnięta sia w chlěwie* Jeleń tez; Mp, Maz, Pom pd. RK
- drapakować** zob. **drapać**
- drapnąć** ‘złapać, chwycić kogoś lub coś’: *Drapnył siekiyre ji zagierził sie na niego* Kozakowice ciesz; Śl pd. RK
- draska** ‘ścianka pudełka od zapalek, o którą pociera się główkę zapaliki’: *Pudełka majom tero draske jino po jedny strónie* Kramsk koniń; oggw. RK
- draskać** ‘pocierać energicznie główką zapaliki o ściankę pudełka lub krzesiwem o krzemień’: Mp. RK
- draszba** ‘młocka’: *Óni só dzisiaj na draszbie* Koślinka szt; Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- draszować** ‘młócić zboże’: *Przez trzë dni më bandzemë draszowac* Gołubie kar; Maz pn, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. RK
- drażdżka** ‘mała szczapka używana na podpałkę i do świccenia’: Maz pn. RK
- drejarz** ‘tokarz’: *Drejarz to kolka* [‘kołowrotki’] *wyrabiał* Biłwinowo suw; Maz. RK
- dreki** ‘błoto’: Śl pn-zach. RK
- drekiel** zob. **drykiel**
- dreszemel** ‘część wozu: obracająca się na sworzniu ruchoma belka, w której osadzone są przednie kłonicie’: Pom pd, Kasz. RK
- drewiany** ‘drewniane’: *Kónewki były z takim uchem, drewiane* Świątniki sand; Śl pn, Mp pd i wsch, Maz, Kasz. RK
- drewko** ‘drewno na opał, szczapa’: *Dolóz jeszczy drewko, bo uogin zgaśnie* Żłotniki kal; oggw. RK
- drewniak** ‘owad z rzędu chrząszczy – kornik’: *Drewniakí nurtujó w drzewie, próchno robió* Podnieśno sied; Maz. RK
- drewnik** ‘drwalnia’: *Mieli kole chahupy taki drewnik i rąbali w nim drzewo na uogin* Kramsk koniń; Maz wsch i pn, Wp, Pom pd. RK
- dręgi, dręki** ‘mający ciecarki, gorzki lub kwaśny smak’: *Co za driki sok, nie do pchicia!* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz. RK
- drobiazg** ‘ptactwo domowe’: *Drobiazgu ni ma tak duzo, aby kury i gynsi* Woźniki sier; oggw. RK
- drobnik** ‘wiązka lub snopek drobnej, zmierzwionej słomy’: Śl, Mp pn-zach, Wp pd. RK
- dron, drona** ‘samiec pszczoły; truteń’: Śl pn, Maz pn, Kasz. RK
- dropiaty** rz. ‘człowiek mający ślady po ospic’: Maz. RK
- drożdź** ‘ptak – drozd śpiewak’: *Tyn ptoşzek, co tero spiwo, to bodej jes drożdź* Kramsk koniń; Mp, Wp pd. RK
- drob** ‘zbiorowo o czymś małym, drobnym’: *Nakópały my dziś samegó drobiu* Lubatowa kroś; Mp. RK
- droga** ‘droga’: Śl, Mp pd, Wp. 1R
- dróždź** ‘ptak – drozd śpiewak’: *Dróždź, drozdze lepjo gniazda z próchna* Wilków kiel; Śl, Mp. RK
- dróżka** ‘przedziałek we włosach’: Maz, Kasz. RK

- drugdy** ‘czasem, niekiedy’: Śl. RK
- drujki** ‘bardzo słodki’: *Drujkie – bardzo słodkie, słodsze od cukru* Złota opat; Mp. RK
- druślak** zob. **dursślak**
- drużba 1.** ‘starosta weselny’: *Drużba to był cały kirownik wysela* Bodaczów zam; Mp pd-wsch. **2.** ‘dziewczyna towarzysząca panie młodej; druhna’: Pom pd, Kasz. RK
- drużbant** ‘kawaler towarzyszący panu młodemu; drużba’: *I druhny, i drużbanty jado. Drużbanty też stawiają wódkę na stoł* Degucie suw; Maz wsch i pn, Kresy. RK
- drużczka** ‘dziewczyna towarzysząca panie młodej; druhna’: Mp pd. RK
- drużka** ‘dziewczyna towarzysząca panie młodej; druhna’: *Byłach za drużkę na wiesielu* Puńców ciesz; Śl, Mp, Wp, Kresy. RK
- drużyna 1.** ‘grupa znających się osób; gromada’: *Potam zabierzem ta siana, mniejszo drużyno przyjdziem* Degucie suw; Maz. **2.** ‘liczna rodzina lub jej część, np. gromadka dzieci’: *Dzie była drużyna, dużo dzieciów było, tam o bosie chodził* Bilwinowo suw; Maz wsch. **3.** ‘drużbowie i druhny w orszaku pary młodej, także goście weselni’: *Ten młody z tą drużyną przychodził do przyszły żony* Bodaczów zam; Mp, Maz pd i wsch. RK
- drwi** ‘drzwi’: *Drwi klódkuje sie* Gaj n-miej; Maz, Pom pd. RK
- drybanek** ‘żelazna, trójnożna podstawa pod garnki, służąca do gotowania na otwartym ogniu’: Wp. RK
- drybus** ‘naczynie, zwykle z klepek, często na trzech nogach’: Mp pn, Maz pn, Wp, Pom pd. RK
- drygant** ‘niewykastrowany koń; ogier’: *Ko-biyla rostuje, kiedy chce do dryganta* Zajdy olec; Maz pn. RK
- drygawica** ‘sicie rybacka’: *Jak ryba wejdzie w drygawica, to już nie wysadzi łebka* Degucie suw; Maz, Pom pd. RK
- drygawka** ‘rodzaj wiosła do kierowania tratwą’: Mp, Maz. RK
- drygle** ‘galareta mięsna’: *Zabijem wieprzaka, to zrobie dryglic* Siennica Różana kras; Mp wsch, Maz wsch. RK
- drykiel, drekiel** ‘klamka u drzwi’: *Drékiel je przy zómku, za niého szie rénkó złapie* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- dryl** ‘maszyna rolnicza do siania zboża; siewnik’: *Antas siól ryncznie, a my siolim drylim* Kramsk koniń; Mp pn, Maz, Wp. RK
- dryla** ‘maszyna rolnicza do siania zboża; siewnik’: Śl, Maz pn, Wp, Pom pd. RK
- dryst** ‘śmiały, odważny, zuchwały’: Kasz. RK
- drzaska** ‘pokryta siarką ścianka pudełka zapałek, o którą pociera się główkę zapałki’: *Drzaska – po ni sie tak podrzaská, to sie zaświeci* Dąbrowa Poduchowna ilz; Mp, Pom pd. RK
- drzeć 1.** ‘wyciągać, wyszarpywać’: *Po południu bedziewa darły buroki* Radgoszcz dąb-tar; Mp, Maz. **2.** ‘iść szybko, pędzić’: *Dar, ino sie za niem kurzyło* Samocice dąb-tar; Śl pd, Mp pd. **3.** ‘pracować ciężko, ponad siły; harować’: *W ty żniwa my drzili jak kónie* Puńców ciesz; Śl pd. RK
- drzemota I.** ‘scenność’: *Drzymota mie biere, jidym spać* Puńców ciesz; Śl, Mp pd. RK
- drzemota II.** ‘błąd w snuciu przędzy polegający na jednorazowym skróceniu osnowy o jeden obrót snowadeł’: Mp. RK
- drzewiany** ‘drewniany’: *Jesce mój dziadek miał drzewiane brone i plug* Huszcza biał-podl; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz pn. RK
- drzewie, drzewiej** ‘dawniej, niegdyś’: *Wszystko sie zmienio, drzewi było tracy* Hyżne rzesz; Mp pd. RK
- drzewię** ‘małe, młode drzewo, także każde drzewo rosnące’: Wp, Kasz. RK
- drzewko** ‘choinka przystrajana na Boże Narodzenie’: *U nos zawsze buło piykne drzywko, takie wielkie, do tragarza* Stróżna gor; Śl, Mp. RK
- drzuzgawka** ‘truskawka’: *Drzuzgowki sóm tero. Downi tegó ni mieli* Granowo n-tom; Wp. ww
- drzyk** ‘człowiek, który zabija bezpańskie lub stare zwierzęta’: *Zakludź [‘zaprowadź] tego psa do drzika* Kozakowice ciesz; Śl pd. RK
- drzyzga** ‘mały, ostry kawałek drewna; drzazga’: *Mamo, drzyzga mi wlaża za pazur, wyżęjcie mi jóm!* Rogów ryb; Śl, Mp. RK

- duch** ‘ciepłe powietrze uchodzące z pieca’: *Zakrył kómin pod pułapém, zeby duch nie uciekoł* Konopnica lub; Mp pn-wsch, Maz wsch. RK
- duchota** ‘kaszel połączony z dusznościami, też: astma’: *Duchota mie wziena, flegma jakosi zaległa my na piersiach, taki ciężor mie gniecie* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- duchownica** ‘otwór w piecu chlebowym odprowadzający dym z pieca do komina’: *Duchownica, co sie cegło zatyka, to sie uchyla, zeby dym wychodził* Stare Kręgi pułt; Maz. RK
- duchówka** ‘część pieca kuchennego przeznaczona do przechowywania ciepłych potraw, także do pieczenia; piekarnik’: *W duchówce mięso pieko, bułki – jak sie nie chce w chlebowym piecu rozpalać* Miłkowice-Janki siem; Mp pn, Maz. RK
- ducza 1.** ‘otwór do wsypywania ziarna w górnym kamieniu żaren’: *Zyto sie wysypuje w duce w tym wyrzchaku i sie kręci młonem* Huszcza biał-podl; Mp, Maz wsch. **2.** ‘wglębenie na ziarno w obudowie żaren’: *Kadub [żaren] na śtyrech nóżkach jes i na środku mo duco* Wojstawice zaw; Mp. **3.** ‘otwór wyrąbany w łodzie; przerebel’: *Wpád w duco i posed pod lód* Radkowiec iłz; Mp pn. RK
- dudłać, dudlać** ‘robić coś długo, z mozolem, często nieumiejętnie, niezdarnie’: *Dudłał ji dudła, a roboty nie widać* Przewrotne rzesz; Mp, Wp, Pom pd. RK
- dudławy** ‘pusty w środku, wypróchniały’: *Ściyniście wierzbe? Ściynimy, bo dudławo* Krościenko Wyżne kroś; Śl pd, Mp pd. RK
- dudrać** ‘robić coś długo, z mozolem, często nieumiejętnie, niezdarnie’: *“Óna bez cały dziyń jano dudrá ji dudrá, i nie* Przędzel niż; Mp. RK
- dudy 1.** ‘płuca, serce, wątroba, wnętrzności zwierzęce lub ludzkie; flaki, bebechy’: *Nagotowali basz [barszcz] na dudach wieprzowych (wątroba i letkie z wieprza)* Wąworków opat; Mp, Maz. **2.** dziec ‘plcey’: *Na ryncach cié nie dóm rudy* nieść, alé chodź na dudy Bóbrka kroś; Mp pd-wsch. RK
- dudy ciężkie** ‘wątroba zwierząt’: Maz. RK
- dudy lekkie** ‘płuca zwierząt’: Maz. RK
- dulzczyć, dulczyć** ‘oddawać się jakiemuś mizolnemu, nużącemu zajęciu; ślęzczyć’: *Dulcza po nocach z tim sziciam* Jeleń tez; Mp, Pom pd. RK
- duldać** ‘pić chciwie, łapczywie, z głośnym przełykaniem płynu’: *Nie duldojze ty wody, bo sie rozchonujes* Książnice Wielkie piń; Mp. RK
- duna 1.** ‘wydma’: Kasz. **2.** ‘fala morska’: Kasz. RK
- dunaj I. 1.** pśn ‘jakakolwiek duża, głęboka rzeka’: Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. **2.** ‘w zbiorniku wodnym: duża głębokość, głębia’: *Dunaj to daleko do dna* Obręb sierp; Mp, Maz. RK
- dunaj II.** ‘hak przy dyszlu do zakładania orczyka lub wagi’: *Dysel z boku mo blachy, a pod spodem mo dunaj abo jes łupa do wogi* Waganowice miech; Mp. RK
- dunal** ‘hak przy dyszlu do zakładania orczyka lub wagi’: Mp. RK
- dupa** ‘dolna część snopa’: *Za wielgij dupy robisz, nity skopi sie ładny* Lubatowa kroś; Mp, Maz pd, Pom pd, Kasz. RK
- dupa** zob. **kurza dupa**
- dura 1.** ‘otwór, dziura’: *W beczcze je dura* Jeleń tez; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ekspr ‘pupa, tyłek’: *Zoboczysz, jak sie nie uskrómisz, dostaniesz po durze* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. **3.** ‘dziupła’: Maz pn. RK
- durch 1.** ‘całkowicie, zupełnie’: *Uekno potrzaskała durch ta kula* Granowo n-tom; Maz pn, Wp, Kasz. **2.** ‘ciągle, stale, zawsze’: *W domu durch po polsku mówilim* Lignowy Szlacheckie tez; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- durchem** ‘ciągle, stale, zawsze’: *Durcham ji durcham boli mnie głowa* Linowiec st-gdań; Pom pd, Kasz. RK
- durk** ‘teksty odbite techniką drukarską, pismo drukowane’: *Pisania to nie umie, durk ino znom* Malkowice opat; Śl, Mp. RK

- durkać** ‘tłuc, uderzać, stukać, trącać’: *Idź, otwórz, chtosi durko* Kombornia kros; Mp pd. RK
- durkula** ‘spódnica wykonana z drukowanej tkaniny’: Śl. RK
- durować, derować** ‘być, istnieć, trwać’: *Długo derowała wędrownka* Okonin grudz; Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- durślak, druślak** ‘naczynie kuchenne służące głównie do cedzenia; cedzak’: *Nie przecadziłam kłusków, bo ni mogłam znaleźć durślaka* Adamowo mław; Mp, Maz. RK
- duśza** ‘wypełniony powietrzem pęcherz pławny u ryb’: *Jaby ryba ni miała duśy, toby ni mogła pływać* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz. RK
- duża** ‘dużo, wiele, mnóstwo’: *Teráz to ptastwa duza ni ma, dzwóniec najwinyncy w łónkach jes* Lgota Gawronna włosz; Mp. RK
- duże** rz ‘najważniejsza msza niedzielna; suma’: Maz pn. ww
- dużo** 1. ‘bardzo, w wysokim stopniu’: *Nie była dużo zadowolóna* Woźniki sier; Mp, Maz, Wp. 2. ‘znacznie, o wiele’: *Kiska duzo smacniyjsa, jak sie wody do blachy niy leje* Huszcza biał-podl; Maz. 3. ‘często, niejednokrotnie’: *Duzo sie trafio wżdziennica, ale więcy majo kantary* Waganowice miech; Mp, Maz pn. ww
- duży** 1. ‘bogaty, zamożny, ważny’: Maz. 2. ‘wybitny, znaczny’: Maz. ww
- dwacet** ‘dwadzieścia’: *Mosz dwacet tych wórzechów* Rogów ryb; Śl. ww
- dwadziesty** ‘dwudziesty’: Śl, Kasz. ww
- dwanast** ‘dwanaście’: *Jezus miól dwanost apostołów* Puńców ciesz; Śl. ww
- dwanasta** ‘godzina dwunasta lub dwudziesta czwarta’: *Piekorz bydzie chlyb sodzot o dwanoste* Rogów ryb; Śl, Wp, Pom pd. ww
- dwanasty** ‘dwunasty’: Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz, Kresy. ww
- dwaskibowiec** ‘plug odkładający jednocześnie dwie skiby; dwuskibowiec’: Maz pn. ww
- dwasta** ‘dwieście’: *Ze dwasta lot stoi* Gaj n-miej; oggw. ww
- dwery** zob. **dwierzy**
- dwierka** 1. ‘małe drzwi’: Śl, Kasz. 2. ‘małe drzwi do pieca kuchennego, też piekarskiego’: Śl, Kasz. ww
- dwierki** 1. ‘małe drzwi’: Kasz. 2. ‘małe drzwi w piecu kuchennym, też w chlebowym’: Kasz. 3. ‘furtka’: Kasz. ww
- dwierzy, dwery** 1. ‘drzwi’: Kresy. 2. ‘wrota w stodołę’: Kresy. ww
- dwierza** ‘drzwi’: Śl. ww
- dwierze** ‘drzwi’: Śl, Kasz. MI
- dwiesta** ‘dwieście’: *Z dwiesta markami ni ma sie co puszczać do miasta* Rogów ryb; Śl, Mp pd. ww
- dwioć** ‘zwracać się do kogoś starszego lub z innych powodów zasługującego na szacunek używając drugiej osoby liczby mnogiej’: *Dwojeli kiej gádali: necie, weźcie do jednego człowieka* Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp. ww
- dworek** ‘podwórze, dziedziniec’: *Tero mómy pómpe na dwuerku* Drawsko czar; Śl, Wp. ww
- dworskie** rz ‘ziemia należąca do dworu’: *Na dworskiam to trawa wielgá* Dęba opocz; Mp. ww
- dworus** pogard 1. ‘parobek, rataj’: Mp pn, Maz. 2. ‘człowiek bez ogłady; ordynus, cham’: Mp pn. ww
- dworzec: na dworcu** ‘poza budynkiem, na zewnątrz’: *Podłoga do tońca była na dworcu zrobiono, bo to było na lecie* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. ww
- dwójki** ‘podwójne naczynie gliniane z uchwytem w miejscu złączenia obu części; dwójki’: *Dwójki, dawni nosili w tym podwiczorek pastuchom, w jenym barszcz, w drugim kłuski* Miłkowice-Janki siem; Maz wsch. ww
- dwuletniak** ‘o koniu dwuletnim’: Mp pn, Maz. ww
- dwurogowy** ‘o widłach, motyce: mający dwa zęby’: *Widły dwurogowe tu dó pódawania siana* Degucie suw; Maz. ww
- dy** ‘przecież, wszak, wszakże’: Mp, Wp. ww
- dybać** 1. ‘czatować, czyhać’: *Ón juz downo na niego dybał, az go i przychyciól na tym Sękowa gor;* Mp, Maz, Wp. 2. ‘iść, chodzić’: *Na górze wielgi baniok bét i trza*

- béto dybać z tymi wiadrami* (po schodach) Blizne brzoż; Mp. ww
- dybetka** zob. **tybetka**
- dyby** 'buty o drewnianym spodzie i skórzanym wierzchu': *Dyby – drzewo i skóra* Rogowo żniń; Wp, Pom pd, Kasz. ww
- dybzak** 'kieszef': Śl pn, Maz. ww
- dycha** 'astma': *Dostoł dychy, bo sed w taką zúdymkę jaz "od Rzesowa* Przewrotne rzesz; Mp wsch. ww
- dychać** 'kaszleć': *Jak kto mo suchoty, to go bolą piersi i dycho* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pd-zach. ww
- dychawica** 'kaszel': *Taká mnie dychawica wzienu, ze ciezko se rady dać* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz. ww
- dychrać** 'kaszleć': Maz. ww
- dycht** 'całkiem, zupełnie, dokładnie': Maz, Wp pn, Pom pd. ww
- dychtowny** 'gęsty, zwarty, ścisły': *Bardzo my sie tyn towor [material] podobo – gruby, dychtowny* Kramsk koniń; Maz pn, Wp, Pom pd. ww
- dychtura, dyktura** 'tectura': *Kup gwiozdki z dyktury z nićmi* Przedmość wiel; Mp. JR
- dycki** 'zawsze, stale, wciąż': *Dyszal trza dycki bierym podeprzyć, bo sie może skrzywić* Rogów ryb; Śl. ww
- dyć** 'przecież, wszak, wszakże': *Dyć ci godałam, żebyś tam nie szoł* Bóbrka kroś; Śl, Mp, Wp. ww
- dydać** 'pić mleko z piersi matki; ssać': *Nie chcesz dydać, to czego płaczesz?* Kramsk koniń; Wp. ww
- dydek 1.** 'pierz kobieca lub brodawka sutkowa': *Wielgie mo te dydki* Granowo n-tom; Wp. **2.** 'brodawka sutkowa u zwierząt dojnych; dójka': *Krowie dydki popynkały i nie do sie doić* Kramsk koniń; Wp. **3.** 'smoczek na butelkę lub do zabawy': *Taki duży chłop, a jeszcze dydek cycko* Granowo n-tom; Wp. ww
- dydkać** 'pić mleko z piersi matki; ssać': *Żrybie už tak dydko, je už ta mocne* Lutomek międzych; Wp. ww
- dyki** 'otyły': *Diki człowiek je brzidki* Jeleń tcz; Śl, Pom pd. ww
- dyktura** zob. **dychtura**
- dyle 1.** 'podłoga w domu, mieszkaniu': *Zamiyć dyle, by kto nie przysed do nos i posciył łózka* Mszana Górna lim; Śl, Mp. **2.** 'podłoga w stajni i innych pomieszczeniach gospodarczych': *W tem tygodniu kóniecznie juz muse wprawić dyle w kójski stajni* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- dylować** 'układać podłogę w pomieszczeniach mieszkalnych': Śl, Mp pd, Maz. ww
- dylu** w przyśpiewie: *Dylu, dylu na badyłu nie potrzeba smycka* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp, Maz. ww
- dymacz** 'miech kowalski': Śl, Wp. ww
- dymać 1.** 'tłoczyć powietrze do paleniska w kuźni': *Pirwu w kuźni chłop musioł dymać miechem, tero dołący alestrykę* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. **2.** 'iść bardzo szybko, bieć': *Musis fes dymać, jak go kces jesce przed miastym dogónić* Sękowa gor; Mp, Maz. ww
- dymak 1.** 'miech kowalski': *W ogań sie dimakam dimo* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd. **2.** 'podkurzacz służący do odpędzania pszczoł przy podbieraniu miodu': Maz. ww
- dymka** 'tkanina bawełniana lub bawełniano-lniana z charakterystycznym splotem włókien': *Dymka to tako bioto i po tym som takie nitki skłące* Stróżna gor; Mp. ww
- dynarek** 'trójnożna żeliwna podstawka pod garnek do gotowania na wolnym ogniu': *Gorzki żeliwné stawiałó sie na dynarku i sie gótowałó* Blizne brzoż; Mp. ww
- dyngować** 'smagać gałązkami w poniedziałek wielkanocny': Pom pd, Kasz. ww
- dyngus 1.** 'zwyczaj związany z poniedziałkiem wielkanocnym, polegający na smaganiu młodych kobiet przez mężczyzn gałązką jałowca': Wp pn, Kasz. **2.** 'datek, poczęstunek dawany zwykle dzieciom obchodzącym domy w poniedziałek wielkanocny': *Dyngusy dowajom chrześniokom, po dwa jajka, kawotek kielbasy to dyngus jes* Woźniki sier; Mp pn, Wp pn. ww

- dyngusować** ‘urządzać dyngus’: *Ano można powiedzieć, że ładnie dzisiaj dyngusowali* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. ww
- dynguśnik** ‘jeden z członków grupy obchodzącej zwyczajowo domy w poniedziałek wielkanocny z różgą lub wodą’: *Dyngusniki pozaliali nam podłogę* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. ww
- dypka** ‘wglębiecie na ziarno w obudowie żaren’: Mp pd. ww
- dyrda** ‘gęś domowa’: *Zabieli tu szkodna derda* Jeleń tez; Pom pd. ww
- dyrdak, dyrdon** ‘spódnica’: *Ale tyn dyrdak mo czorny* Granowo n-tom; Wp. ww
- dyrdaka** ‘szybko, prędko’: *Jidź dyrdaka do chahupy, bo dysc bedzie* Przewrotne rzesz; Mp. ww
- dyrdon** zob. **dyrdak**
- dyrdy: w dyrdy** ‘szybko, prędko’: *“Oni śli pryndko, bo nogi majóm dugie, ale te małe skóty to w dyrdy musieli lecieć, zeby nadążyć* Sękowa gor; Mp, Maz, Wp pd. ww
- dyrgotać** ‘dygotać, drzeć, trząść się’: *Tak sie przelynkła, że nogi pod nióm dyrgotały* Rogów ryb; Śl, Kasz. RK
- dyrląg** ‘dryblas, dragal’: Maz, Kresy. ww
- dytek** ‘dawna moneta dziesięciogroszowa lub dziesięciofenigowa’: Kasz. ww
- dzbanyszek, zbanyszek** ‘mały dzbanek’: *Zbanyszki nie bóły blaszane jak tero, jeno bóły takie z cegły* Lutogniew krot; Wp. ww
- dzbuk** zob. **zbuk**
- dzekutnik** zob. **zekutnik**
- dziabaka** ‘motyka’: Wp. ww
- dziabka** ‘motyka’: *Na motyckę tero mówimy dziabka* Przedmość wiel; Śl, Mp pn, Maz, Wp. ww
- dziad 1.** ‘ostatni snop zboża związany podczas żniw’: *Z ostatniego pokosu ból dziad zrobiony* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. **2.** ‘urządzenie do przytrzymywania drzewa w czasie obróbki; kobyłka’: *Węż dziada i “ostrugoj toporzysko do cieślice, bo sie mi złomało* Limanowskie; Mp. **3.** ‘potrawa z prażonej mąki; prażucha’: *Dziad z tatarcany mónki, na wodę sie mónki nasypie, “okrasí “okrasó i śmie-tanó, cybuli sie wdrobi* Stok puław; Mp.
- 4.** ‘owoc jeżyny, rzadziej krzew’: *Ostryzynna, owoc dziad, to sie tak pnie jak winogron, dziady polne są wýnksze, lasso-we mniejsze* Niegowa zaw; Mp. ww
- dziadolec** ‘zebrak’: Kasz. ww
- dziadowskie wszy** ‘owoce uczepu lub łopianu czepiające się ubrania’: *Dziadowskie wszy, jak siy wesło to siy chyćilo* Przedmość wiel; Mp. ww
- dziagan** ‘kiloł’: Mp pd. MT
- działać** ‘robić masło w maślnicy’: *Dzisiaj musa działać, yno mi sie maśnicka zepsuła* Jędrysek lubl; Śl. ww
- działek** ‘wydzielony kawałek pola; działka’: *Gospodarstwo: działek i zabudowanie – wszystko razem* Lgota Gawronna włosz; Mp. ww
- dziamać 1.** ‘jeść powoli, bez apetytu, zwykle mlaskając’: *Ty to byś cale pódnia dziamalu* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** ‘gderać, zrędzić, narzekać’: *Nie dziamalabyś tak jak prześlica* Dąbrowa rzesz; Mp. ww
- dziamdzia** ‘niedołęga, fajtlapa’: Mp. ww
- dziamdziać** ‘jeść powoli, bez apetytu, zwykle mlaskając’: Mp. ww
- dziamka** ‘rzadka potrawa w postaci papki’: *Dziamka – mónka różfyrtano w mlyku* Brzozów; Mp. ww
- dzianka** ‘dziupla wydrążona w pniu drzewa dla roju pszczół; barć’: Maz. ww
- dziarno** ‘gruby piasek; zwir’: *Glyna z dziarném jest niedobra. Je roznajite glyny, z dziarnem do cegły* Bilwinowo suw; Maz pn. ww
- dziarny** ‘dziarski, żwawy’: Wp pn, Pom pd, Kasz. ww
- dziatowina** pieszcz ‘dziecko’: Mp pd-wsch. ww
- dziaśło** ‘ządko pszczoły’: *Dziaśło “ostawi pscoła, dziaśło jak śpuluska mahutko* Przedmość wiel; Mp. ww
- dziasno** ‘dziaśło’: *Ni mom zymbów, tak jyny zuchłym dziósnami* Kozakowice ciesz; Śl. ww
- dzichta** ‘plachta używana do przenoszenia na plecach siana, słomy, chrustu’: *Kiejśi sie nosiło w dzichcie na plecach wszycko, aji dziecka* Puńców ciesz; Śl pd. ww

- dziczka** ‘owoc drzewa owocowego dziko rosnącego’: *Nó i takie znów so gruszki, dziczki, to te só dobre, bó óni się zalygajo* Człatyec jaros; Mp wsch, pog Maz wsch i Kresów pn. ww
- dziechciarz** zob. **dziegciarz**
- dziecheć** ‘dziegieć’: Mp. ww
- Dzieciątko 1.** ‘święto Bożego Narodzenia lub wigilia tego święta’: *Wilijou na Dziecióntko my mówili* Stara Jamka niem; Śl. 2. ‘zwyczaj dawania podarków z okazji świąt Bożego Narodzenia’: *Coś dostał na Dziycióntko?* Jędrysc lubl; Śl, Mp zach. ww
- dzieciński** ‘związany z dzieckiem, właściwy dziecku’: *Ty mosz dzieciński rozum* Rogów ryb; Śl, Maz pn. ww
- dzieciszczo** piasecz ‘dziecko’: Wp, Pom pd, Kasz. ww
- dzieciuk** ‘dziecko’: *Jego zabrali dó szpitalu, tego dziucuka mójego* Degucie suw; Maz. ww
- dzieć** ‘dziecko’: *Dwa tygodnie już dzieć był, a óna była nimocno* Olza ryb; Śl, Maz pn. ww
- dziedzina 1.** ‘majątek’: Mp pn. 2. ‘wieś’: *Óni na stare roki se przekludzili* [‘przeprowadzili’] z dziedziny do miasta Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Mp pd-zach. ww
- dziegciarz, dziechciarz** ‘wędrowny handlarz sprzedający dziegieć i inne smary’: *Dziechciárz jedzie, idź, kup smaru do wozu* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- dział** rodz m i z ‘część całości przypadająca z podziału’: *Została sie ojcowa dział (z obiadu)* Janki Młode ostroł; Maz pn, Pom pd, Kasz. ww
- działanka** ‘wydzielona w sposób mechaniczny prostymi liniami część lasu’: pog Maz wsch i Kresów pn. ww
- działcha, działcha 1.** ‘dziewczyna’: *Cóz ty masz, ty mizeroku, ani chałupy, ani pola, a chciolbyś se bogato działcha wzióńść?* Rogów ryb; Śl, Mp. 2. ‘córka’: *Felka działcha umarła na raka* Sierosławice koniec; Śl, Mp. ww
- dziennik** ‘zagrodzony między budynkami gospodarczymi teren dla zwierząt, przebywających tam w ciągu dnia’: Kresy pn. ww
- dzień** ‘otwór dla pszczoł wydłubany w pniu drzewa’: Maz. ww
- dzień** zob. **kuse dni**
- dzień** zob. **namieniać się**
- dzień** zob. **próżne dni**
- dzień** zob. **suche dni**
- dzień** zob. **szalone dni**
- dzień** zob. **zwodny dzień**
- dziepiero, dziepro** ‘dopiero’: *Toć-escie sie musiały narzykać* [‘namodlić’], *ky dziepro z kościoła idziecie* Rogów ryb; Śl. AN
- dzierać się** ‘wrzeszczeć, krzyczeć, płakać’: *Tamtego syna my krzcieli w Piotra i Pawła, bo sie dzierał* Radkowice itz; Mp. ww
- dzierlada, dzierlajda** ‘ptak – dzierlatka’: Wp. ww
- dzierski** ‘śmiały, odważny, dzielny’: Kasz. ww
- dzierzgacz** ‘przyrząd przypominający grzebień, służący do obrywania główek lnu’: Mp pn-zach, Wp. ww
- dzierzgać** ‘przeciągać dojrzały len przez żelazny grzebień aby usunąć główki nasienne’: *W sobote dzierzgalim lin i zaro gó zamoczyłim* Kramsk koniń; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- dzierzgan** ‘przyrząd przypominający grzebień, służący do obrywania główek lnu’: Wp. ww
- dzierzgon** ‘przyrząd przypominający grzebień, służący do obrywania główek lnu’: *Półki lnu obrywało sie na dzierzgonie* Kramsk koniń; Mp pn, Wp, Pom pd. ww
- dzierzak** ‘drażek, za pomocą którego porusza się kamień w żarnach podczas mielenia’: Kasz. ww
- dziesiątek, dziesiątka** ‘kopka zboża lub lnu złożona najczęściej z dziesięciu snopków’: *W mandlu snopki są kładzione na krzyz, a w dziesiątku na stójkę* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. ww
- dziesiątka 1.** ‘posilek jedzony koło godziny dziesiątej; drugie śniadanie’: *Zaniesłóm chłopóm dziesiątke na pole, chléb ji kawa* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. 2. ‘dawny podatek; dziesięcina’: Kasz. ww
- dziesiątka** zob. **dziesiątek**
- dziewa** ekspr ‘dziewczyna, panna’: *Taki pajtek, ani nie pasuje dó ni, óna dziywa wiel-*

- ko, a ón taki mały Rogów ryb; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz. ww*
- dziewczak** ‘dziewczyna, panna’: Maz, Pom pd. ww
- dziewczę** ‘córka’: *Moje dziwczynta wszystko porobióm Bóbrka kroś; Mp pd. ww*
- dziewczy (się)** ‘o dziewczynie: dorastać, prowadzić życie właściwe pannie’: *Jaškowa Hanka zacyná juz dziwcyć Przewrotne rzesz; Mp. ww*
- dziewierz** ‘brat męża; szwagier’: Mp pn-wsch, Kresy. ww
- dziewka 1.** ‘dziewczyna’: oggw. **2.** ‘córka’: *Ji-go dziwka posła na zokónnicę Poręby Majdańskie kolb; oggw. jw*
- dziewosłab** ‘pośrednik w zawieraniu małżeństwa; swat’: *Przychodzi taki starsy ji sie pyto, cy bydo zmówiny, jego nazywali dziwosłab Uchacze gar; Mp, Maz. ww*
- dzieżka** ‘doniczka’: *To ziele tak lichy rośnie, bo dziżka je za mała Pięcimorgi świec; Pom pd, Kasz. ww*
- dziędziol** ‘ptak – dzięcioł’: *Dziéndzioli nie só duże i tak siedzó na drzewach, i tak dzióbió Linowiec st-gdań; Śl, Mp, Pom pd, Kasz pd. ww*
- dzięga** ‘pokarm ponownie przeżuwany przez krowę’: *Krowa dzięgie żuje Okonin grudz; Mp pn, Wp, Pom pd. ww*
- dzięgna** ‘pokarm ponownie przeżuwany przez krowę’: Wp, Pom pd. ww
- dzięgwa** ‘pokarm ponownie przeżuwany przez krowę’: Mp pn, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- dzięgwic** ‘o krowie: przeżuwać pokarm’: Pom pd, Kasz. ww
- dziga** ‘narzędzie do przebijania lodu’: Maz. ww
- dziki koń (konik)** ‘owad – ważka’: Pom pd, Kasz. jw
- dzikie mleko** ‘mleko w początkowej fazie kisięcia’: *Rzadkie a kwaśne mlisko to dzi-kie Stanisławów chlń; Mp pn-wsch. jw*
- dzikowina, dzikowizna** ‘ziemia nienadająca się do uprawy; nieużytek’: *Na tej dzikowinie nic nie rośnie Degucie suw; Maz pn. ww*
- dzikówka** ‘chustka wełniana’: *Dzikówka – takie rozmaite fiory [‘wzory’] mo po sobie Uchacze gar; pog Mp pn i Maz pd. ww*
- dziolcha** zob. **dzielcha**
- dzionka** ‘dzień pracy zarobkowej; dniówka’: *Za dziónka przy rónkli [‘burakach’] płuco psiandziésiónt marków Jeleń tcz; Wp, Pom pd. ww*
- dziopa** ‘dziewczyna, niekiedy także córka’: *U nos trzy dziopy w chołpie Stróżna gor; Mp pd. ww*
- dzióba 1.** ‘dziób ptasi’: Kasz. **2.** indyk, indyczka’: Maz pn. ww
- dzióbać się** ‘o piskletach: wykluwać się’: *Juz sie kurceta dzióbiá, pięć jaj jes nadzióbanych Samocice dąb-tar; Mp pd. ww*
- dzióbak** ‘indyk, indyczę’: Maz. ww
- dzióbas** ‘dziób ptasi’: *Łabądz mo kłotką nad dzióbosem Limanowskie; Mp. ww*
- dzióbka** ‘indyczka, indyczę’: Maz. ww
- dzisi** ‘dzisiejszy’: *Dzisi dzień. Dzisi noc. Dzisi desc to pobéndzie Janki Młode ostroł; Maz. ww*
- dzisia 1.** ‘w dniu bieżącym, obecnego dnia’: *Dzisiaj sie nic nie do robić, bo leje Rze-piennik Strzyżewski gor; oggw. 2.* ‘teraz, obecnie’: *Kiejsi na ceście były same ka-miynie, dzisiaj mómy asfaltówke Puńców cies; oggw. ww*
- dzisiak 1.** ‘w dniu bieżącym, obecnego dnia’: *Dzisiok nie byłak, pódo jutro Koszarawa żyw; Śl, Mp pd. 2.* ‘teraz, obecnie’: *Dzisiok jesce téz mówią chálpa Rudka tarn; Mp pd. ww*
- dziubnia** ‘dziupla’: pog Mp pn i Maz pd. ww
- dziucha** pśn ‘dziewczyna’: Śl. ww
- dziuchrać** ‘zuć’: pog Mp pn-zach i Wp pd. ww
- dziuk** ‘choroba przewodu pokarmowego u bydła’: *Krowa jak pierdzi, to gádaję, ze má dziuka Przewrotne rzesz; Mp pd. ww*
- dziumdziać** ‘jeść bardzo wolno bez apetytu’: *No jydz już, bo dziumdziasz ji dziumdziasz Bobowo st-gdań; Pom pd. ww*
- dziupel** ‘dziupla’: Mp pn. ww
- dziura** ‘dziupla’: *Dudki dudaję, siedzę w drzewie w dziurze Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww*
- dziurawka** ‘w warsztacie tkackim deseczka z dziurkami do równomiernego snucia nici ze szpulek na snowadła’: *Dziurawka – co nici bez nio ido Cedzyna kiel; Mp pn, Maz. ww*

- dziurowatka** ‘w warsztacie tkackim: deseczka z dziurkami do równomiernego snucia nici ze szpulek do snowadel’: Maz. ww
- dziwa** ‘o mało co, omal’: Wp. ww
- dziwać się 1.** ‘patrzeć’: *Szie mi zdało, że szie wsziecy na mnie dziwajóm* Koniaków cies; Śl, Mp pd-zach. **2.** ‘przyglądać się’: *Joch sie tymu dziwoł, jak sie po gymbie pluskali* Rogów ryb; Śl. **3.** ‘dziwić się, zdumiewać się’: Śl. ww
- dziwi** ‘dziki’: Śl. ww
- dziwno** ‘(komuś) (ktoś) się dziwi; uważa za coś niezwykłego’: *Tak jém dziwno, ze mnie sie kury nioso* Janki Młode ostroł; Śl, Mp, Maz, Kasz, Kresy pd. ww
- dziwocyzna 1.** ‘zwierzęta żyjące dziko’: Śl. **2.** ‘jadalne mięso dzikich zwierząt; dzicyzna’: *Gdo mo gón najynty, tyn sie doś dziwocyzny najy* Rogów ryb; Śl. ww
- dziwoki 1.** ‘niehodowany, dziki’: Śl. **2.** ‘o człowieku: niespokojny, gwałtowny w odruchach’: *Gdybyś nie był taki dziwoki, a szeł pomadu, tak se ci to nie musiało stać* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. ww
- dziwy** ‘niehodowany, dziki’: Śl, Pom pd, Kasz. ww
- dźwi** ‘drzwi’: *W dźwiach stojał w koszuly Ciechocin lip*; Mp, Maz, Wp. RK
- dźwiergać** ‘wierzgać’: Maz. ww
- dźwierka 1.** ‘małe drzwi’: *W kredynszie sóm “oszkłóne dźwyrka* Koniaków cies; Śl, Mp pd, Maz pn. **2.** ‘małe drzwi do pieca kuchennego, też piekarskiego’: *Przyw-rzyj ta dźwyrka “od blachy, bo sie kurzy* Sękowa gor; Mp pd, Wp. **3.** ‘furtka’: Wp, Pom pd. ww
- dźwierki 1.** ‘małe drzwi’: *Zupiyrej dźwyrki* [do chlewka], *bó świnia uciekniy* Lubatowa kroś; Mp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘małe drzwi w piecu kuchennym, też w chlebowym’: Maz pn, Pom pd, Kasz. **3.** ‘furtka’: Maz pn, Pom pd, Kasz. ww
- dźwierz** ‘zwierzę’: Mp, Maz pn. AKS
- dźwierza** ‘drzwi’: Śl, Mp pd. ww
- dźwierzany, dźwierzanki** ‘futryny drzwiowe’: Maz pn. ww
- dźwierze** ‘drzwi’: *Nie trzaskaj tak tami dźwierzami* Leśna Jania st-gdań; oggw. MT
- dźwierzę** ‘zwierzę’: *Na dźwierzeta strzylanina* Tryńcza przew; Mp pd i wsch. AKS
- dźwięga** ‘pokarm ponownie przeżuwany przez krowę, owcę’: Mp. MT
- dźwiękować** ‘o krowie, owcy: przeżuwać ponownie pokarm’: Mp. AN

E

- ecé** ‘zawołanie na wołu lub konia’: **a.** ‘żeby poszedł w prawo’: *Jedén móchi: kse, a drugi: ecé, to sie nie zmóchita* Janki Młode ostroł; Maz; **b.** ‘żeby poszedł w lewo’: Maz. MT
- ecény** ‘o zwierzęciu pociągowym lub przedmiocie: znajdujący się z prawej strony’: *Ećny – koń zaprzężony z prawej strony* Siedliska luk; Maz wsch. MT
- egzeczarka** ‘ćwiczenia wojskowe; musztra, też przyn.: dyscyplina, karność, rygor’: *Tobię przydalaby się dobro egzeczarka, tobyś zo-*
stał jeszcze człowiekiem Bóbrka kroś; Śl, Mp pd. MT
- egzorta, agzorta** ‘mowa pogrzebowa’: *My mówimy na pogrzebie egzorta* Wojsławice zaw; Mp. MT
- ekskuter** ‘komornik, egzekutor’: Kasz. MT
- eksplodyrować** st ‘wybuchnąć, eksplodować’: *Granata eksplodyrowała* Jędrysek lubl; Śl. MT
- ekstra** przysłów ‘osobno’: *A to połóż ekstra* Jędrysek lubl; Śl, Maz pn. MT

- elekstryka** ‘prąd elektryczny, światło elektryczne’: *Tramwaje w mieście to ciągnie po szynach elekstryka* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. MT
- elektryk** ‘specjalista – elektryk’: *Elektryk musi sprawić [‘naprawić’] światło* Puńców cies; Śl. MT
- eli 1.** ‘jeżeli’: *Eli niy chcesz, tóż niy* Siemianowice Śląskie; Śl. **2.** ‘czy’: *Spytej go, eli przidzie* Jędrysek lubl; Śl pn. RK
- eltka** zob. **helka**
- eny** zob. **jeny**
- erba** rodz m i z ‘spadkobierca, spadkobierczyni’: Śl, Kasz. MT
- erbować** ‘dziedziczyć’: *Eszcze nie wiym, co byda z domu erbować* Rogów ryb; Śl, Pom pd, Kasz. MT
- eternik** ‘cienkie płytki z ognioodpornej masy azbestowo-cementowej używane do krycia dachów; eternit’: Mp, Wp. MT

F

- fabor, faborek** ‘wstażka, tasiemka’: Śl. MT
- fabryczni** ‘wykonany w fabryce, związany z fabryką; fabryczny’: *Downi było z drzewa radło. Jo mom fabrycznie radło, z żelaza* Niegowa zaw; Mp. MT
- fabryka** zob. **chabryka**
- fach 1.** ‘półka’: Śl. **2.** ‘ściana między belkami w murze pruskim, zwykle wylepiona gliną’: Wp, Pom pd, Kasz. **3.** ‘skrzynia z przegrodami do przechowywania ziarna’: Śl. MT
- fachel, facher** ‘młynek do wiania zboża’: *Fachlém sie czyści zboże* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. MT
- fachowca** rodz m ‘specjalista w jakiejś dziedzinie; fachowiec’: Maz pn. MT
- fachówka** zob. **wachówka**
- fachtór, fachtór** ‘pośrednik, zazwyczaj stroniczy’: **a.** ‘w transakcjach handlowych’: *Nie trza my fachtóra, bo ja sám potrafie kupić* Samocice dąb-tar; Mp; **b.** ‘przy zawieraniu małżeństwa, umów przedślubnych; swat’: *Jakiś fachtór przysed, to un tam porozmawioł, no i zrobili swaty* Przedmość wiel; Mp. MT
- facka 1.** ‘policzek’: pog Śl i Mp pd-zach. **2.** ‘uderzenie w twarz’: *Dostoł facka* Zazrecze cies; pog Śl i Mp pd-zach. MT
- facjat, fasjat** ‘obita deskami trójkątna, szczytowa część dwuspadowego dachu budynku’: *Weż drabinke, bedziewa wiscać tytoj na facyjacie u stodoły* Samocice dąb-tar; Mp. MT
- fader, foder** ‘poufale określenie używane przez żonę w stosunku do męża’: Kasz. MT
- fafel 1.** ‘duży płatek śniegu’: pog Pom pd i Kasz pd. **2.** ‘porcja, kłęb siana lub paszy, którą można umieścić na widłach lub w rękach’: pog Pom pd i Kasz pd. MT
- fafermyncowy** zob. **fefermyncowy**
- fafernuch** często w lm ‘pierniczek w kształcie orzecha, pieczony na Boże Narodzenie, Nowy Rok lub Trzech Króli’: Maz pn. MT
- faflać, faflonić** ‘gadać byle co, paplać, pleść’: *Niē słuchaj, co un tam fafla!* Jeleń tez; pog Pom pd i Kasz pd. MT
- faforek, fafurek** ‘wstażka, tasiemka’: Maz pn. MT
- faforyty, faforyty** ‘bokobrody, baki; faworyty’: *Tén z témi faforytami cárnými mi sie podobá* Dąbrowa rzesz; Mp pd. MT
- fafrac 1.** ‘gadać byle co, paplać, pleść’: *Nie gúdáj duzo, nie fafráj* Lipie rzesz; Mp pd. **2.** ‘plotkować, obmawiać’: *Ne doś, zym mu nic ne godała, to teraz un fafro!* Podleszany miel; Mp pd. **3.** ‘mówić niewyraźnic, niezrozumiale; mamrotać’: *Co tam fafros pod nosym, nie podobo ci sie co?* Sękowa gor; Mp pd. MT
- fafurek** zob. **faforek**

- fagola** ‘oszust, kanciarz’: Kasz. MT
- faja, fajak** ‘urządzenie do czyszczenia omlóconego zboża; młynek’: *Fajouk – co zboże czyścić* Stara Jamka niem; Śl. MT
- fajczyk** ‘palić fajkę’: *Wciąż tylko fajcy i fajcy* Samocice dąb-tar; Mp. MT
- fajera** ‘krażek żeliwny lub jedna z żeliwnych obrączek zamykających lub zmniejszających otwór w płycie kuchennej; fajerka’: *W piérsą fajére wstaw gamek, préndzy sie ugotuje* Bełda graj; Mp pn, Maz. MT
- fajerka 1.** ‘zapałka’: Wp, Pom pd. **2.** ‘ognisko’: Śl. **3.** ‘doniczka do hodowania kwiatków’: *No, ja mom na “oknie we fajerkak mirt, premulki* Kościelec-Chrzanów; Mp. MT
- fajerkasa** ‘składka ubezpieczeniowa na wypadek pożaru’: *Sekwestratóř chodzi po wsi za fajéřkaso* Janki Młode ostroń; Mp pn, Maz. MT
- fajerman 1.** ‘członek straży pożarnej; strażak’: *Fajermóni gasili “ogiyń* Puńców ciesz; Śl, Mp pd. **2.** ‘według wierzeń: demon lub duch pokutujący, pojawiający się w postaci zjawy z płomieniem zamiast głowy’: Śl. MT
- fajfa** ‘szpulka w kołowrotku’: Mp. MT
- fajfka** ‘fajka’: *Dej mi natkać trocha tabaki do fajfki, bo ni móm co kurzić* Rogów ryb; Śl, Maz pn, Wp, Pom pd. MT
- fajka** ‘specjalny rodzaj wędzidla używany podczas podkuwania konia’: *Kón jak sie nie daje kać, to mu sie zakłodo fajke na ware [“wargę”] wirzkniu. To taki kijek i snurek, i sie skryńci, i kóniu boli, to już stoi* Giełczew kras; Mp pn. MT
- fajrak, farjak** ‘grzyb – maślak pstry’: Śl. MT
- fajrant** ‘przerwa w pracy przeznaczona na odpoczynek, na posiłek’: *No, mocie fajrant, obiod my przyniesły* Brzozów; Mp pd. MT
- fajtak** ‘deszczka łącząca w kołowrotku pedał z kołem’: Maz pn. MT
- fajtnać** ‘o zwierzęciu: wierzgnąć, kopnąć’: *Krowa fajtnéła w kubel ji wilała mléko* Jeleń teź; pog Pom pd i Kasz pd. MT
- faklować** ‘zwykle z przeczeniem ‘pobłażać komuś, być w stosunku do kogoś wyjątkowo cierpliwym’: Pom pd. MT
- faksować** ‘zartować’: *Tén to durch faksował. Co to dało śmiechu!* Jeleń teź; Pom pd. MT
- faksy** ‘figle, psoty’: *Skóńczta te faks-i* Jeleń teź; Pom pd, Kasz. MT
- fala 1.** ‘chmura’: *“Od Lichynia znowy wychodzi fala i sie błysko, pewnie znowy bydzie burzo* Kramsk koniń; Mp pn, Wp, Kasz. **2.** ‘deszcz albo grad z wiatrem, czasem z wyładowaniami atmosferycznymi; nawałnica’: *Fala nasła, fala nabchiéła* Janki Młode ostroń; Mp, Maz, Wp. MT
- falbierz** ‘farbiarz’: Mp pn. MT
- falfa 1.** ‘szpula, z której snuje się nici na snowadła w warsztacie tkackim’: Mp, Kresy pd. **2.** ‘szpulka do nawijania nici w czasie przędzenia na kołowrotku’: *Z falfy na motowidło sie motá* Rogoźnik n-tar; Mp. MT
- falga** ‘część drewnianego obwodu koła wozu, rzadko całość’: *Cale koło béto z falgów, sześć falgów béto* Czarnylas st-gdań; Maz pn-zach, Pom pd, Kasz. MT
- falować 1.** ‘chorować, niedomagać’: *Stonka nic nie faluje, nic jej tyn desc nie zrobił* Topolice opocz; Mp. **2.** nieos ‘brakować, nie wystarczać’: Śl. MT
- falowny** ‘mający defekt, wadliwy, chory’: *Ón má troche falowná noge i utyká na nie* Samocice dąb-tar; Mp. MT
- falszywy** ‘będący imitacją czegoś, podrobiony’: Śl pn, Pom pd, Kasz, Kresy pn. MT
- fałat 1.** ‘duża część jakiejś całości; kawał’: *Fałat ziemie* Żdział [Spisz Śl]; Mp pd. **2.** zwykle w lm ‘duży płatek śniegu’: pog Mp pn i Maz pd. MT
- fałatek** ‘niewielka część jakiejś całości; kawałek’: *Kopała wczóraj zimiołki, już tylko fałatek miała* Szlembark n-tar; Mp pd. MT
- faldy** ‘zmarszczki na skórze, zwłaszcza na twarzy’: *Nie tako staro, a już takie faldy mo na gębie* Sierosławice konec; oggw. MT
- fałeczny** ‘fałszywy, obłudny, nieszczerzy’: *To je taki judosz, fałeczny człowiek, do oczy piyknie, a za oczami by cie w leźcze wody utopił [st]* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- famielia 1.** ‘rodzina’: *Na wesele cały wsi nie prosily – tylko tam famielié, cy tam znaje-*

- mygo, cy kogo* Uniszki Zawadzkie mław; Mp, Maz, Wp wsch. **2.** ‘nazwisko’: *Chtó-ro dzie czerwonym krzyżykiem naznaczone pód famieliu, tó to jes wyplacony człowiek* Zawada zam; Mp wsch. MT
- famiciant** ‘członek rodziny, krewny, powinowaty’: *To jes nawet nas famieljant* Samocice dąb-tar; Mp, Maz. MT
- famielij** ‘rodzina’: Mp pd-wsch. MT
- familak** ‘duży dom mieszkalny na Śląsku, zamieszkiwany przez większą liczbę rodzin robotniczych’: *On synek z gospodarstwa, a dziotchu se biere z familoków* Rogów ryb; Śl. MT
- famula I.** pej ‘rodzina’: *Cato famula sie zlazła do niygo* Mogilany krak; Mp. MT
- famula II. 1.** ‘zbyt gęsta, papkowata potrawa’: Mp pn. **2.** ‘rodzaj gęstej zupy z owoców’: Mp. MT
- fana** ‘chorągiew, sztandar, flaga’: *Berkmani [górnicy] stoli dzisioj w kościele z fanóm. Rusko fana je czerwiono* Rogów ryb; Śl, Mp pd, Maz pn, Kasz. MT
- fanar** ‘lampa naftowa lub przenośna latarnia z obudową osłaniającą płomień’: *Zapalili fanar* Bilwinowo suw; pog Maz wsch i Kresów pn. MT
- fandzola** zob. **fanzola**
- fandzolić** zob. **fanzolić**
- fang** ‘połów (tzn.: to, co złowiono)’: Kasz. MT
- fantować** ‘konfiskować, licytować, zajmować’: Śl, Kasz. MT
- fanzola, fandzola** ‘roślina strączkowa – fasola’: *Fanzole krancóm sie po żerdkach do góry* Stara Jamka niem; Śl. MT
- fanzolić, fandzolić** ‘mówić dużo, od rzeczy, pleść głupstwa’: Śl. MT
- fara I.** ‘parafia’: *Jak chudá fara, to sám probosc zwoni* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp pd-zach. **2.** ‘plebania, urząd parafialny’: Śl, Mp pd-zach. MT
- farar** ‘duchowny zarządzający parafią katolicką; pleban, proboszcz’: pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- fararz** ‘duchowny zarządzający parafią, częściej katolicką, ale też ewangelicką; pleban, proboszcz, pastor’: *Jego synek sztu-*
- dyruje za farorza, hnet bydóm prymicyje* Rogów ryb; Śl. MT
- farba I.** ‘rumieniec na twarzy’: Śl. **2.** ‘krew zwierząt domowych’: *Łaska to łauy dusi, farba wypije ji zadusi* Uchacze gar; Mp pn, Maz pd, Wp. MT
- farbarz** ‘farbiarz’: *Farbarz ufarbował przódzióna na modro* Opęchowo ostroń; Maz. MT
- farbiczka** ‘specjalny niebieski barwnik dodawany do krochmalu przy praniu bielizny; ultramaryna’: *Dyc ni móm farbiczki, leć mi, synku, gibko do sklepu!* Rogów ryb; Śl. MT
- farbić** ‘zabarwiać farbą; farbować’: *Kozuchy biáte abo farbione na cyrwono, z barankami abo bez baranków* Łapszc Niżne n-tar; Śl, Mp. MT
- farbki** ‘zestaw farb akwarelowych we wspólnym opakowaniu’: *Mamuś, farbki mi trza do szkoły* Brzozów; Mp, Maz wsch i pn. MT
- farjak** zob. **fajrak**
- farmazyn** ‘według wierzeń: człowiek mający magiczne zdolności wskutek konszach-tów z diabłem, któremu podpisał cyrograf’: *Farmazin czaruje ji zdima czuri* Jeleń tez; Pom pd. MT
- farnik** ‘parafianin’: pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- farność** ‘parafia’: pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- farona** przekl ‘euf zamiast: do pioruna!’: *Faróna! Kaj to jes!* Jędrysek lubl; Śl. MT
- farona kędego** wzmocnione przekl ‘euf zamiast: do pioruna!’: *Faróna kędego, tóż ni ma ci rady?* Rogów ryb; Śl. MT
- faroński** ‘cholerny, pieroński’: Śl. MT
- farski** ‘należący do fary lub fararza; plebański, księży’: *My mómy najynte farski pole* Rogów ryb; Śl. MT
- farszt** zob. **warszt**
- farsztówka** zob. **warsztówka**
- fartuch I.** ‘dawny odpowiednik dzisiejszej półhalki’: *Fartuch zé spodu – spódniczka zamias ty halki* Blizne brzoz; Mp. **2.** ‘okrycie wierzchnie bez rękawów, zakładane na ramiona, zapinane lub wiązane pod szyją, rodzaj peleryny’: Mp. **3.** ‘specjalna

- plachta przywiązywana do pasa, z której czerpało się ziarno przy ręcznym siewie': *Nojwygodni mi jes sioć z fartucha* Sierosławice konce; Mp, Maz, Wp. **4.** 'plótno do przedłużania osnowy w warsztacie tkackim': Mp pn-zach, Maz. MT
- faryna I.** 'drobny cukier, dawniej nierafinowany': *Cukier był w kostkach i taki myluny* [mielony], *na tyn myluny mówiło sie faryna* Złotniki kal; Mp pn-zach, Maz zach i pn, Wp, Pom pd. MT
- faryna II.** 'mięso (zwłaszcza wieprzowe), tłuszcz (głównie słonina) oraz wyroby i potrawy mięsne': *Wszystko ze śwyni, wyrób, to faryna, fszysko, co by nie było Wierzbica kras*; Mp. MT
- faryniarz** 'mężczyzna zajmujący się ubojem zwierząt oraz wyrobem i sprzedażą wędlin i mięsa; rzeźnik, masarz': *Faryniarz robił kielbasy, sprzedawoł mięsno śwyskie* Wierchowiska kras; Mp, Maz pd. MT
- faryzeusz** 'kłamca': Maz. MT
- fasina** 'wiązki wikliny, chrustu lub ścięte młode drzewka, używane do umacniania brzegów rzek, grobel, tam, rowów, nasypów itp.; faszyna': Mp. MT
- fasjat** zob. **facjat**
- fater** 'ojciec': Maz pn, Wp, Kasz. MT
- faza** 'rowek w słupie drewnianego domu (tzw. łatce), w który wchodzi koniec poziomego bala': Kresy. MT
- fazan** 'ptak – bażant': *Rabczyki* ['klusownicy'] *chytajóm fazany do tytki pomazanej w pojstrzodku reźnym klejym* Rogów ryb; Śl, Pom pd. MT
- fazol** rodz m i ż 'roślina strączkowa – fasola': *Becok to gruby, tyczkowy fazol* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd-zach. MT
- fazola** 'roślina strączkowa – fasola': Śl pd. MT
- fazula** 'roślina strączkowa – fasola': Mp pd-zach. MT
- fąfacz** 'mężczyzna ociężały, o niemiłym wyglądzie': Kasz pd. MT
- fąfka I.** 'wesola historyjka, dowcip, kawał': *Jo, to zes ładno fąfke puewiedzol* Gołubie kar; Kasz. **2.** 'figiel, psota, żart': Kasz. MT
- fąfola** rodz m 'człowiek': **a.** 'młody i zarozumiały': Kasz; **b.** 'uparty': Kasz; **c.** 'samolubny; egoista': Kasz; **d.** 'otyły; tłuścioch, grubas': Kasz. MT
- fąforyty** zob. **faforyty**
- febra, frybra** 'pęcherzyk na ustach pojawiający się w wyniku opryszczki': *Febra to jes to wysypanie* [na wardze] *od roboty abo od zimna* Granowo n-tom; Wp. MT
- februar, februar** 'miesiąc – luty': Maz pn. MT
- feca** zwykle w lm 'szeroki pas tkaniny do owijania stopy, zastępujący skarpetkę lub pończochę; onuca': Kresy pd. MT
- fecht: chodzić (łazić) po fechcie** 'zebrać': *Ni ma cie guńba chodzić po fechcie?* Rogów ryb; Śl. MT
- feder** 'narzędzie': **a.** 'do robienia wpustów, rowków, najczęściej w gontach; fugownik': Mp, Maz; **b.** 'do robienia w klepkach beczki rowka, w który wchodzi jej dno; wątornik': Maz. MT
- feder: na feder** 'o sposobie łączenia desek: wpuszczając wypust deski w wyłobienie drugiej, sąsiedniej deski': *Na powały descki bierą na feder* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. MT
- federbal** 'zabawa na zakończenie wspólnego skubania picrza': Śl. MT
- fedra I.** 'sprężyna': *Fedra pynkla w zygarze* Jędrysc lubl; Śl, Maz pn. **2.** zwykle w lm 'resor': *W bryczce muszóm być fedry, bo inakszy nie szłoby na ni ujechać* Jan-kowice Rybnickie ryb; Śl, Maz pn. MT
- fedrować I.** 'złobić wpusty, rowki, najczęściej w gontach': *Gónty były fedrowane* Olszanka suw; Maz. MT
- fedrować II.** 'działać jak sprężyna; sprężynować': Śl pd, Maz pn. MT
- fedrować** zob. **fodrować**
- fefermyncowy, fafermyncowy** 'miętowy': *Najwianc-i to moja kupa* ['kupujc'] *bómbóm-i fafermincowe* Pelplin tcz; Pom pd. MT
- fefka** 'fajka': Kasz. RK
- feftotać** 'mówić dużo i niewyraźnie': Kasz. MT
- fejcer, flejcer** 'felczer': *Jak chto juz był dłuży ji gorzy chory, to wołali fejcera* Książ-nice Wielkie piń; Mp pn. MT
- fejny** 'mający cechy oceniane pozytywnie – dobry, ładny, udany, zgrabny itp.': Maz pn, Kasz. MT

- fela I.** ‘wada, defekt, mankament’: *Kupsieli kónia z féló, je kulawi na géra* Jelen tcz; Maz pn, Pom pd, Kasz. **2.** ‘błąd, pomyłka’: Maz pn, Kasz. MT
- felezować** ‘wywoływać po kolei imiennie, sprawdzać obecność’: *Trza było przyść, kiedy godziny były, bo felezowały we dworze* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. MI
- felga I.** ‘część drewnianego obwodu koła wozu, rzadko całość’: Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. **2.** ‘obręcz koła pojazdu, na którą nakłada się ogumienie’: *Koło gumowe ma piasta, felga, opón* Leśna Jania st-gdań; Śl, Pom pd. MT
- felować 1.** nicos ‘dolegać, szwankować’: Maz pn. **2.** ‘brakować, nie wystarczać’: Maz pn, Pom pd, Kasz. MT
- felowanie** ‘przegroda w stodole między klepiskiem a sąsiekim’: Maz pn. MI
- felowaty** ‘mający defekt, wadliwy, chory’: Maz pn, Pom pd, Kasz. MI
- felowny** ‘mający defekt, wadliwy, chory’: *Jak ciek je felowny, to mu zaraz zaszkodzi* Krajewo-Wierciochy przas; Maz pn. MT
- felunek** ‘przegroda w stodole między klepiskiem a sąsiekim’: Maz pn. MT
- fereczyna** ‘roślina – paproć’: Mp pd-zach. MT
- fereta** zob. **wereta**
- ferlobung** ‘zaręczyny’: Śl, Maz pn, Kasz. MT
- fertych** ‘gotowy, skończony, całkowicie wykonany’: Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- fertyczny** ‘gotowy, niewykonany w domu, kupny’: *Fertyczn-i ancuch kapiól, sóm go nie sziół* Trziciano szt; Pom pd, Kasz. RK
- fertyk I.** przym ‘gotowy, skończony, całkowicie wykonany’: *“Obiod fertyk, ino ni mo chto jeś* Sierosławice koniec; Śl, Mp. RK
- fertyk II.** rz, wyraz oznaczający zaprzestanie działania, ostateczne zakończenie sprawy ‘koniec, kwita, basta’: *“Oddóm mi jesce ćwierć zyta i bedzie fertyk z dugim* Sękowa gor; Śl pd, Mp, Maz pn. RK
- fesel, fesla** ‘część nogi konia – pęcina’: Śl, Kasz. RK
- fesper** ‘podwieczorek’: *Piyrwej, dawnyk casów, to mówiyli śwacyna, tero to podwiecorek, a z miymiecka – fesper* Zborowski lubl; Śl pn. RK
- fest I.** przym ‘duży, wielki, mocny, solidny, dobrej jakości’: *Warzocha tako fest, co jakby wsadził do paje, toby se rozdur* Blizne brzoż; Mp, Maz wsch i pn, Wp, Kasz. RK
- fest II.** przysłów ‘mocno, intensywnie, bardzo, solidnie, dobrze, dokładnie’: *Siano fest przypowynzilim, tak że można by do Kónina z nim jachać* Krańsk koniń; Śl, Mp, Maz wsch i pn, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy. RK
- feszter** ‘leśniczy’: *Bujoków synek uczy sie za fesztra* Rogów ryb; Śl. MI
- fet** ‘tłuszcz, zwykle jako produkt spożywczy’: *Pomoż se chlyb gysim fetym* Harbutowice ciesz; Śl, Maz pn. RK
- fiaćżeć** ‘świstać, gwizdać’: *Jak zaczi strzylać, to kulki nóm nad uszami fiónczały* Rogów ryb; Śl. RK
- fif** ‘wybieg, forteł’: Kasz. RK
- fifak** ‘człowiek sprytny, rezolutny, skłonny do psot, też nieodpowiedzialny, lekkomyślny’: *Mówie ci, jaki to fifok z tego* Jaśka. *Niczym sie nie przejmuję, wszystko mo za nic* Brzożów; Mp. RK
- fifidło** ‘człowiek zwracający uwagę swoim strojem, ubrany nieostojnie, ekstrawagancko’: *To je fifidło z dziołchy, jak sie óna śmiesznie stroji* Rogów ryb; Śl pd. RK
- figać** ‘kopać, wierzczać’: *Ista bardzo figo w śpi-ku i co noc sie “odfigo* Krańsk koniń; Wp. RK
- fijatek** ‘kołeczek lub gwóźdź w podstawie wijką (przyrządu do zwijania przędzy lnianej z motków na kłębki lub szpule), na którym obracają się jego ramiona’: *Kozieł [podstawa] i fijolek – kolek, na którym obracają się wjadła* Kakonin kiel; Mp pn. MT
- filek** ‘but zimowy z filcu (lub z gumy względnie skóry i filcu)’: *Tamtygo roku jak miałam filcaki, to my było ciepło* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. JW
- filować** ‘nalewać, nakładać, napelniać’: Śl. JW
- filozof** ‘człowiek przemądrzały, mędrak, kombinator’: *Taki filozof, a nie wiy, co teroz zrobić* Brzożów; Mp. JW
- firkasa** ‘towarzystwo ubezpieczeń od pożaru’: Kasz. MT

- fiuczek** ‘gwizdek’: pog Mp pn i Maz. JW
- fiukacz 1.** ‘gwizdek’: Maz. **2.** ‘człowiek, który lubi gwizdać’: pog Mp pn i Maz. JW
- fiukać** ‘gwizdać, pogwizdywać’: *Nie fiukaj juz, bo me głowa boli* Adamowo mław; pog Mp pn i Maz. JW
- flaczki** ‘linka do łączenia żerdzi pod lodem z liną wyciągową niewodu’: Wp. JW
- flaga** ‘dżdżysta, chłodna, wietrzna pogoda; słota, plucha’: *Bandzie “ogromna fląga, bo chmuri jidó “ogromne Żdżary* luk; Mp, Maz. JW
- flama** ‘płomień, luna’: Śl, Pom pd, Kasz. JW
- flaster 1.** ‘przylepiec’: *Piynty miol odrzite, tak se musiol przilepić flostry* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. **2.** ‘płat wosku z miodem’: *Przyniés sam dwa flostry miodu* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. **3.** ‘bruk’: *Przez Guelebie przechuedz-i droga z flastru* Gołubie kar; Kasz. MT
- flastrować** ‘wykładać brukiem, brukować’: *Juz flostrujóm ta dróga, to sie bydzie lepszy jechało, nie bydzie dziurów* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Kasz. MT
- fląder** ‘ryba – płastuga’: Pom pd, Kasz. JW
- flejczer** zob. **fejczer**
- fleck 1.** ‘łata z tkaniny lub skóry’: Kasz. **2.** ‘kawałek zużytej tkaniny, ściniek, pasek do wyrobu chodników lub kołder’: Maz pn. JW
- fleckować** ‘łatać, reperować’: Maz, Kasz. JW
- fleta I.** ‘instrument – flet’: Kasz. JW
- fleta II.** ‘naczynie, zwykle wydrążone w drewnie, też jego zawartość’: *Jak nie zje swoji fleti, to zli* Osieczna st-gdań; Pom pd. JW
- fletka I.** zdr ‘instrument – flet’: Maz pn. JW
- fletka II.** ‘naczynie, zwykle wydrążone w drewnie, też jego zawartość’: Wp. JW
- flider** ‘bez – kwiat i krzew’: *Piyknie wónio tyn wasz flider* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Kasz. JW
- fligiel** ‘ruchoma rama okienna’: Śl. JW
- fligier** ‘samolot’: Śl. JW
- florek** ‘środek chemiczny dodawany do wody podczas prania w celu wybielania tkanin; chlorek bielący’: *Było bielidło, mnielim i florek do bielania, a to take palące było, to prandko puściło* Burakowski węg; Mp, Maz. AC
- flos** ‘element wędki: pływak, spławik’: Maz pn. JW
- flosa** ‘pletwa ryby’: Maz pn. JW
- foder** zob. **fader**
- fodrować, fedrować** ‘żądać, domagać się’: Maz pn, Kasz. JW
- fojerwera** ‘straż pożarna’: Śl, Pom pd. MT
- fojt** ‘urzędnik stojący na czele gminy’: *Kiejsi na dziedzinie był fojt* Puńców ciesz; Śl pd. JW
- folga 1.** ‘ulga, wytchnienie, odpoczynek’: Mp. **2.** ‘odwilż’: *Páre dni folgi beto, to ciapa sie zrobielu na drodze* Radkowice iłz; Mp, Kresy pd. **3.** ‘drag do podnoszenia i podważania ciężarów’: Śl, Mp. JW
- folgować** ‘zmniejszać siłę, szybkość, intensywność’: *Wyskoculem, jak pociąg zacoł folgować* Samocice dąb-tar; Mp, Maz. JW
- folować** ‘napelniać węglem wózki w kopalni’: Śl. JW
- forat, forant** ‘dostatek, zapas, obfitość’: *My mómy dycki wóngli we forocie* Rogów ryb; Śl, Kasz. JW
- formund** ‘opickun’: Śl. EP
- forszeler** ‘część pługa przed lemieszem krojąca ziemię’: Kasz. EP
- forsznejder** ‘część pługa przed lemieszem krojąca ziemię’: Maz pn, Kasz. EP
- fort** ‘ciągle, wciąż’: *Godóm mu, ze juz ni móm piniyndzy, a “ón fort nastaje na mnie, zeby mu dać pore złotych* Sękowa gor; Mp, Wp. ww
- forysic** ‘stangret, woźnica’: *Forysic jeździł brycko z panamy* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. ww
- forzman** ‘woźnica, furman’: *Forzmon to ten, co downi panów woziuł* Książnice Wielkie piń; Mp. EP
- forzpan** ‘obowiązkowa praca woźnicy, furmana na potrzeby władz’: *Chłopa mi wzyli na forzpan* Sękowa gor; Mp pd. EP
- forzt** ‘gruba deska’: Śl pd, Mp pd. EP
- fos** ‘koń mający sierść koloru kasztanowatego’: Kasz. ww
- foter** ‘ojciec’: *Ciotka, mój foter nie przidzie dzisiaj do was, bo mo dóma robote* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. MT

- frajerka, frejerka** ‘dziewczyna, narzeczona, kochanka’: Mp pd. ww
- frajter** ‘stopień w dawnym wojsku: starszy strzelec’: Mp. ww
- framuga** ‘część pieca kuchennego przeznaczona do pieczenia’: *Tero mómy taką framugo, to sobie upiykyny chlyb co dwa dni w tygodniu* Lutogniew krot; Wp. ww
- francuz** ‘owad z rzędu karaczanów – prusak’: *Zamkli gospode, bo sie zagnieździeli francuz-i* Cicciorka st-gdań; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- franela** ‘flanela’: *Downi buta fes franela, tero jes tako cinko* Granowo n-tom; Mp, Maz, Wp. JW
- frantówka** ‘piosenka świecka, niekiedy żartobliwa’: Pom pd, Kasz. JW
- frasować się** ‘martwić, smucić, niepokoić się [często w pieśniach]’: *Niech sie pani nie frasujo “o mnie, bo mi juz lepi* Radgoszcz dąb-tar; Śl, Mp, Maz. JW
- frąknać** ‘rzucić’: *Frónkni tymi strzewikami do syini* Olza ryb; Śl. JW
- frebra, frybra** ‘gorączka z dreszczami’: *Bezdie chory, bo go frybra trzęsie* Przędzel niż; Mp, Maz, Wp, Kresy pd. MT
- frechowny** ‘bezczelny’: *Ale ón je frechown-i, tak odpiskiwa* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. JW
- frejerka** zob. **frajerka**
- frejkarz** ‘człowiek wynajmujący się do sezonowych prac rolnych’: Pom pd. ww
- frela, frelka** ‘kobieta niezamężna’: *“Ón se wziôn frela z miasta* Jędrysek lubl; Śl. JW
- freliczka** ‘kobieta niezamężna, też w zwrocie do ekspedientki’: *Dajóm mi freliczko patnos [‘piętnaście’] deka bómbónów* Kozakowice cies; Śl. JW
- frelka** zob. **frela**
- frędzle** ‘kawalek płótna przedłużenia osnowy’: Maz. JW
- fróp** ‘korek’: [Butelkę] *trza bólo dobrze frópym zatkać, coby sie nie wylota* Schodnia opol; Śl. JW
- frucht** zob. **frukt**
- frugać** ‘fruwać, latać’: *Ptoki frugajó, jéno te dómowe to ni* Ciechocin lip; Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
- frukać** ‘fruwać, latać’: *Ptoszek miał skrzydełko chore i ni móg frukać* Kramsk koniń; Mp, Wp. JW
- frukt, frucht** ‘warzywo’: *Warzywa to som te fruchta warzywne, to co sity sadzi* Przedmość wiel; Mp. JW
- frybla** ‘gorączka z dreszczami’: Mp pd-wsch. MT
- frybra** zob. **febra**
- frybra** zob. **febra**
- frycówka** ‘bicie, lanie’: *Frycówka to jes bić po dupie dziecko* Woźniki sier; Mp. JW
- frydka** ‘zupa z mąki na słodkim mleku lub wodzie’: Wp. JW
- frygać** ‘rzucać, ciskać’: *Nie frygaj kamieniamy do studni* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- fryjar** ‘wiosna’: Pom pd. JW
- frymuśnica, prymuśnica** ‘kobieta próżna, strojnisia, grymaśnica’: *Kamiejsconki to sie zrobiły strasne frymuśnice* Ostrowce bus; Mp. JW
- frysztyk** ‘śniadanie’: *Ni mogą tak rano jeść frisztiku* Pięćmorgi świec; Maz pn-zach, Pom pd. EP
- fryško** ‘zwawo, prędko’: *Hebáj [‘biegnij’] fryško!* Łapszc Niżnc n-tar; Mp pd. JW
- fryzka** ‘spódnica’: Śl. JW
- fryzowaty** ‘człowiek o kręconych, kędzierzawych włosach’: Maz pn. EP
- fio** ‘kto’: *Fio to, na kogo to tak pyskujesz? – pa do baba* Mikołów pszcz; Śl, Mp pd. JW
- fió** ‘kto’: Wp pd-zach. JR
- ftóry** ‘który’: *Pamiyntóm jak dziś, ftórygo dniam braa ślub* Bolewice n-tom; Śl, Mp, Wp pd-zach. MB
- fuchtel, fuchtla** ‘maszyna do czyszczenia zboża z plew’: Maz pn. JW
- fuczcć** ‘sapać, dyszeć’: *Jak szeł na wyrch po schodach, to strasznie fuczot* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Mp pd. JW
- fug** ‘narzędzie do robienia rowków w deskach (najczęściej w gontach)’: *Weż fug i wyrzni fuge* Radkowice iłż; Śl, Mp, Maz. JW
- fugownik** ‘narzędzie do robienia rowków w deskach (najczęściej w gontach)’: *Fugownikém robi sie rowki na podłoge abo na sufchit* Obręb sierp; Mp, Maz, Pom pd, Kresy. JW

- fujawica** ‘zamięć śnieżna, zadymka’: Śl pd, Mp pd. JW
- fuk** ‘wyraża nagłe wykonanie jakiegoś ruchu, czynności’: *A jo fuk do łózka! A kot fuk na góra!* Jędrysek lubl; Śl, Mp. JW
- fuks** ‘koń maści rudobrazowej’: *Fuks, taki żółti kasztan, kawa taki* Dąbrówka st-gdań; Śl, Maz pn, Pom pd. JW
- fuła** ‘człowiek niezręczny, powolny, też mrukliwy’: *To tako fuła z niego, “ón nigdy nic porzónnie nie załatwi* Sęcowa gor; Mp pd. JW
- furać** ‘fruć, latać’: Maz. JW
- furgać** ‘fruć, latać’: *Te jeskólki to zawse tak furgają* Będa graj; Śl, Mp, Maz. JW
- furman 1.** ‘żelazny hak na końcu dyszla’: Śl, Mp, Pom pd. **2.** ‘gwiazdozbiór: Wielki Wóz’: Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. **3.** ‘naręcze zboża, lnu lub innych roślin’: *Snopki po dwa furmóny* Wiśniewo ostrol; Maz. JW
- furt I.** ‘stale, ciągle, bez przerwy’: *Furt leje i leje, ni móg wyść z chałupy* Hyżne rzcisz; Śl, Mp, Wp. **2.** ‘hen daleko’: Śl. JW
- furt II.** wykrz ‘precz, wynocha’: *Jak sie nie poprawisz, to cie z chałupy wyżyna. Weźniesz swój wajtuch i furt mi z chałupy* Rogów ryb; Śl, Pom pd. JW
- fus 1.** ‘was’: *Chłopi mająm fusy pod nosym* Puńców ciesz; Śl pd. **2.** ‘okrzyk na konia, żeby podniósł nogę’: Śl. **3.** ‘samiec świni’: *Fus to na świnię chušta* Obręb sierp; Maz pn-zach. JW
- fusbal** ‘piłka nożna’: *Zagrómy se we fusbal* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. JW
- fusekla, fuzekla** ‘skarpetka’: *“Oblyko fusekle* Puńców ciesz; Śl. JW
- fusztulek** ‘stolek pod nogi’: Maz pn. JW
- futer I.** ‘pasza dla zwierząt, zwłaszcza koni’: *Te dwa kónie żarli futer* Olszyny chojn; Śl, Mp, Maz pn, Wp, Kasz, Krcsy. JW
- futer II.** ‘podszewka’: *To jo kupiła na futer do mantla* Gołubie kar; Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- futerał** ‘drewniana obudowa osi koła u wozu’: Mp wsch. JW
- futerkasta** ‘skrzynia do przechowywania paszy’: Maz pn. JW
- futor** zob. **chutor**
- futra** ‘futryny okien lub drzwi’: *Nie stój we futrach, pódz dalij* Puńców ciesz; Śl. JW
- futraż** ‘obrok dla koni’: *Weź futraż lá kóni na cały dziej* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- futro I.** ‘pasza dla zwierząt, zwłaszcza koni’: pog Śl pd i Mp pd-zach. JR
- futro II. 1.** ‘drewniana obudowa osi koła u wozu’: *Na futro przedzie nasad* Czarny Las st-gdań; Śl, Mp pn-zach, Maz. **2.** ‘podszewka’: Śl, Mp zach, Wp pd. JR
- futrować** ‘karnić (konie, bydło i drób)’: *Musi tyż te kónie futrować, że sie tak świcóm* Złotniki kal, oggw. JW
- fuzekla** zob. **fusekla**
- fyrać** ‘fruć, latać’: *Glapyj fyrajóm* Nowa Wicś krot; Wp. JW
- fyrlak** zob. **kwyrlak**
- fyrtać (się)** ‘obracać, kręcić (się)’: *Fyrtej tym kołym* Jędrysek lubl; Śl, Mp. JW

G

- gabać** ‘zaczepiać, dotykać’: *Nie gabej na kocura, bo cie podropie* Harbutowice ciesz; Śl pd. JW
- gable** ‘widły do ziemniaków’: *Weźnij gable i kidaj kartofle na wóz* Kadzidło ostrol; Mp, Maz, Wp. JW
- gacić** ‘ocieplać (budynek)’: *Jak my mieszkali w stary chałupie, to “ójciec zawdy na zimę gacił ściany słomom* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz, Wp. JW
- gacoperz** ‘nietoperz’: Mp pd i zach. JR
- gacopierz** ‘nietoperz’: Śl, Mp pd-zach. JR

- gać 1.** ‘tama, grobla’: Mp, Maz. **2.** ‘gałęzie drzew iglastych’: *Zrobiły my kucki z patyków i gaci* Zborowice tarn; Mp. jw
- gad 1.** ‘drób’: *Gadowi trza dać zryć* Przedmość wiel; Śl pn, Mp, Wp. **2.** ‘zwierzę, zwłaszcza małe’: *Szczur, tchórz, koty – to su gady* Wierzbica kras; Mp. **3.** ‘wesz’: *Mo gady w głowie* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. jw
- gadać za jedno** zob. **jeden**
- gadka** ‘mowa, język, gwara’: *Ale tej słojski godki u nas mało zostało* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Maz pn, Kasz. ww
- gadliwy** ‘rozmowny, gadatliwy’: *Gadliwy to je taki, co duza godo* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz, Pom pd. ww
- gadować** ‘mówić, mawiać, rozmawiać’: *Nie gaduje z nim* Mszana Górna lim; Mp. ww
- gadówka, gadówka** ‘grzyb niejadalny lub trujący’: Śl. ww
- gadus** ‘człowiek gadatliwy; gaduła’: *Tamten stary gadus to wszystko wi, pamięć mo dobru* Brześć gar; Maz. ww
- gadzina** ‘żywy inwentarz domowy, bydło, drób’: *Ogród co ogrodzone płotam, co gadzina nty mo przystampu do tegó, tam warzywa domowe* Zborowski lubl; Śl, Mp, Wp. ww
- gaj** ‘drzewo rosnące’: *Goje rosnóm w sadzie, w lesie* Sporysz żyw; Śl, Mp pd-zach. ww
- gajda 1.** ‘gałąź rosochata, rozwidlona’: Kasz. **2.** ‘niezdara, niedołęga, leń’: *Tako gajda z ciebie, takóś nie pozbyrano* Limanowski; Mp pd. ww
- gajny** ‘leśniczy, gajowy’: *Mieli flinte, bo jego starzik był gojnym* Harbutowice ciesz; Śl pd, Mp pd. ww
- gajor** ‘samice gęsi, gąsior’: *Gajór szczypie i tak syczy* Granowo n-tom; Wp. ww
- gajs** ‘nafta’: *Wlyj tu troche gajsu, bo przygásá* Samocice dąb-tar; Mp pd. AN
- galak** ‘sosna’: *Galaków to mało f tém boru je* Opęchowo ostroń; Maz pd. ww
- galan** ‘kawaler, konkurent, narzeczony’: *Sóm-siod mo trzi dziolchy. Tóž wycie w sobota galanów w chatupie pełno* Rogów ryb; Śl pd. ww
- galanka** ‘panna, narzeczona, kochanka’: *Zeflik miot piykno galanka* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. ww
- galanty** ‘elegancki, ładny, wspaniały’: *Galanty chlib ci sie udoł* Kramsk koniń; Mp pn, Maz, Wp. ww
- galarepa** ‘kalarepa’: *Włóž ta galarepa do zupi* Pięćmorgi świec; Mp pn, Maz wsch, Wp, Pom pd. jw
- galas 1.** ‘zupa z bardzo rozgotowanych owoców’: *Narwij śliw, to “ugotujemy na “obiód galasu* Książnice Wielkie piń; Mp pd. **2.** ‘zamieszanie, nieporządek, bałagan’: *U mnie galas na “podworcu, bo my mieli młocke* Sękowa gor; Mp pd. ww
- galat** ‘galareta z mięsa lub z ryb’: Śl, Wp. ww
- galoty, galaty** ‘spodnie’: Śl, Mp pd. AN
- galdzić, gieldzić** ‘łaskotać, powodować świędzenie’: Kasz. MT
- gałeczka** ‘kluska w kształcie kulki’: *Radzi jymy gałeczki na parze* Rogów ryb; Śl. MT
- gałęziaty** ‘rozgałęziony, krzaczasty’: *To takie kuroski [“gatunek kwiatów”], co niebiesko kwitnom, takie gałynziat* Woźniki sicr; Śl, Mp, Kasz. MT
- gałganiarz** ‘derka ze starych pociętych szmat’: *Kónia przykrywá sie gałganiarzem* Radkowie ilż; Mp, Maz pd. MT
- gałka 1.** ‘kluska, knedel’: *“Urwij no śliw, to se zrobimy golek na “obiót* Książnice Wielkie piń; Mp. **2.** ‘żrenica’: Maz. MT
- gałuszka** ‘kluska’: *Jo móm ogromnie rada gałuszki ze śliwkami. Na obiód mómy gałuszki ciepane ze szpyrkami* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd. MT
- gałuszyć** ‘dusić, dławic’: Kasz. MT
- gamać** ‘jeść powoli, niedołążnie; mamlać’: Maz. MT
- gamaja** st ‘dawna szkoła średnia ogólnokształcąca; gimnazjum’: Pom pd. MT
- gamajda** pej ‘człowiek niedołążny, niezdarny, nieporadny; ciamajda, safanduła’: *No widzisz, jaki z ciebie gamajda – nawet trzewików nie umiesz wyczyścić* Kramsk koniń; Mp pd-zach, Wp. MT
- gamerka, gimarka** ‘czapka – magierka’: Mp pd-wsch. MT

- gamgać się** 'powoli coś robić, powoli iść':
Wp. MT
- gana** 'zarzut, przygana': *Ladnyś, chłopce, ładny i mnie ni ma gany* Wesołe [Orawa Śl]; Śl, Mp. MT
- ganc** 'całkiem, zupełnie': *Ganc nowy młynek my mieli wtynczos* Blizne brzoż; Śl pd, Mp. MT
- gandziara** 'bicz, kańczug': Mp. MT
- ganek** 'wąskie przejście, ścieżka': *Ganek albo ścieżka ze domu mieszkalnego, ze sieni do chlywa; jak był maras* ['błoto'] *to "ojciec mówił: wóz z tego ganka, odciep tén maras* Zborowskie lubl; Śl, Maz pn, Wp, Kasz. MT
- gańba** 'wstyd': *Przsziel w starym kabocie na wiesieli. Takóm gańbyń mi zrobił przy ludziach* Koniaków cies; Śl, Mp pd. MT
- gapa** 'wrona': *Zestrosz gapy z "owsa, bo wyżrom wszystkie. Gapy sie thukom, bydzie dyszcz* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Maz zach, Wp, Pom pd, Kasz. MT
- gapa** zob. **morska gapa**
- gapia zupa** 'zupa ziemniaczana': *Gapsió zupa* Ugoszcz byt; Kasz. AKS
- gar** 'zwłaszcza, szczególnie': *Wszyski te kwiotka piyknie wónajóm, gor te żółte, co an* ['tam'] *pot płotym rosnóm* Rogów ryb; Śl pd. MT
- gara** 'szpara wyłobiona wzdłuż całego boku słupa, w którą wchodzi końce belek poziomych czyli czopy (przy budowaniu drewnianych domów)': *Dawni beły wydłubywane w "odźwiach takie gary, w całym drzewie takie spary* Radkowice itz; Mp, Kresy. MT
- garad** 'rów przydrożny': *Garad przy dródze* Korbielów żyw; Mp pd-zach. MT
- garbacz** 'człowiek garbaty': *Bedzie sie my tu garbác do nie swoich rzeczy wpirál* Samocięc dąb-tar; Śl, Mp, Maz pn, Kresy pn. MT
- garbek** 'człowiek garbaty': Maz pn. MT
- garbiel** 'garb': *Pukiel, gorbieł* Kozakowice cies; Śl pd. MT
- garcopierz** 'nietoperz': Śl. MT
- gardy** 'wybredny, grymaśny': *Gardy – nie chce jeść, cińgim wybredzo; jak dzieciok je gardy, to juz trzy światy sie dziejom*
- Janki gtnń; Mp pn, Maz, Wp pn-wsch. RK
- gardyna** 'firanka': *Mocie taki szumne gardyny w izbie; jo se też taki musza sprawić* Rogów ryb; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- gardynsztanga** 'karnisz': *Sióngni po ta gardynsztanga* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- gardziel** 'grdyka': Śl, Mp, Wp zach, Pom pd, Kasz. RK
- gardzielować** 'głośno krzyzczeć': Pom pd, Kasz. RK
- garło** 'odcinek przewodu pokarmowego i oddechowego między przelykiem a jamą ustną; gardło': *Kesi sie przyziobitem, bo mie garło boli* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Maz, Wp. RK
- garniątko** 'garnuszek': Mp wsch, Kresy pd. RK
- garnuś** 'garnuszek': *Ty małpo, "ozbiłaś garnuś, nie wiom z cego bedzies piła* Mszana Dolna lin; Mp pd. RK
- garny** 'wybredny, grymaśny': *Gama do jedzania* Wierzbica kras; Mp pn. RK
- garnyszek** 'garnuszek': *Znowu stuges gornyszek* Złotniki kal; Mp pn-zach, Wp, Pom pd. RK
- garus 1.** 'zupa z owoców': *Z "owocu, z grusek, ze śliwek jez garus, podbijá sie mákom* Radkowice itz; Mp. **2.** 'bałagan, nieporządek': *U Maryny dycko pełno garustu: grotki na izbie porozstawiane, czepani nie pomyte, delówka nie zamiecóno* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd-zach. RK
- gas, gaz** 'nafta': *Świcito sie nie gasám, jano scypami;* Krzemień kraś; Mp, Wp. ww
- gasa** 'ulica': Pom pd, Kasz. RK
- gater 1.** 'wielka piła w tartaku, która rżnic kilka desek jednocześnie': *Gater tako wielka piela w tartoku* Janki gtnń; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz. **2.** 'tartak': *Do gateru my zawióźli drzewo* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- gawędzić** 'przeszkadzać, zawadzać': *Taká torba to nie gawędzi duzo, a sie przydá* Wesoła miech; Śl, Mp pd. ww
- gawędź 1.** 'ptactwo domowe, drób': *Latoś móń myni gowiydzi nizech miała lojskiego roku* Jankowice Rybnickie ryb; Śl,

- Mp. 2. 'wszystkie zwierzęta domowe, inwentarz żywy': *Cato gowiedź gospodarsko* Szywnałd tarn; Śl, Mp. 3. 'wszy': *Gawiedzi sie duzo w głowie robi* Nicznarnice radomisz; Mp. ww
- gaz** zob. **gas**
- gazda** 'chłop, gospodarz, zwłaszcza bogaty': *Gazda z gaździnóm jechali na jarmak* Koniaków ciesz; Śl pd, Mp pd. MT
- gazda** zob. **gruby gazda**
- gąbierzyc się** 'wykrzywiać się, paczyć się': Kasz. ww
- gąsiak** 'młoda gęś, gaska': *Wiwalili sie moje gąsiaki do wóndota, a gula to leci za niemi, jak wrona leci to jech pilnuje* Belda graj; Maz, Wp. ww
- gąsionka** 'gąsienica': *U nás zupełnie gąsionki kapuste zjadły* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. ww
- gąsior** 'żuraw studzienny': *Eszcze mają taka studnia z góstoram* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- gąszczak** 'mała gęś, gąsiątko': *Spodjedny gysisi wylingło sie łosim gąszczoków* Kramsk koniń; Wp. ww
- gązew, gązew 1.** 'rzemień łączący w cepie dzierzak z bijakiem': *Ta gónzew té uwiónzaki powiązał* Osuchowo Nowe os-maz; Maz. 2. 'kółko żelazne lub łańcuch przy kołcach do łączenia ich z pługiem': *Grzuńdziel w drzewiannym pługu był drzewianny, z dziurami na kluczke, na nim chodziła więc, gązew sie też mówiło* Michałowka jaros; Mp pd. ww
- gązwa, uzwa 1.** 'skórzane obłożenie końca bijką i dzierzaka w cepie, kapica': *Gązwa albo kaptura robi sie ze skóry z nóg krowich w końcu dzierdzaka i bijką* Ł. opoń brzes-mp; Mp. 2. 'rzemień łączący w cepie dzierzak z bijakiem': *Poluzowały sie gązwy u cepów* Radkowice ilż; Mp, Maz. 3. 'pętla rzemienna, za pomocą której przymocowuje się chomąto do hołobli': *U chomonta jak sie do duły zaprzonga to sie uzwy nazywajo* Pieróg sied; Maz. ww
- gązew** zob. **gązew**
- gbur** 'chłop, gospodarz, zwłaszcza bogaty': *Mě bělě tedě u wieldzęgue gbur* Golubie kar; Śl pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- gdaka** zob. **daka**
- gdo** 'kto': Śl pd. MB
- gdoś** 'ktoś': *Miolech tu taki odlómek z deski, nó ale gdoś už go wyforowoł* Rogów ryb; Śl pd. MB
- gdowa** 'wdowa': *Jo już je gdowóm dziesiyńc lot, a wychowalażech szyrech synków a trzy dziolchy* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- gdula** 'odmiana gruszki': *Zjidz se te zólte gdule* Siennica Różana kras; Mp wsch. RK
- gdzielek** 'gdziokolwick': pog Mp pn-zach i Wp wsch. JR
- geburstag** 'urodziny': *U nos "obchodzimy guburstag, a nity imiyniny* Jędrysek lubl; Śl, Maz pn. RK
- geltag, geltak** 'wyplata, pensja': *Matka myślała, co "ojciec prziniesie jakiś geltak* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- gepel, giepel** 'kierat': Śl. RK
- gerlak** 'żrebić': Pom pd. RK
- geszeft** 'interes': *"Ón mo gowa do geszeftów* Jędrysek lubl; Śl, Pom pd, Kasz. pn-wsch. RK
- gęba** zob. **krowia gęba**
- gębiczka** 'twarzyczka': *Taką mász szwamo gymbiczka, mój ty dziubeczka* Rogów ryb; Śl pd. AN
- gębula** 'pysk krowy': *Krowa má takie ostre w gymbuli, żeby mogła te trawę zalapować* Woźniki sier; Mp zach. AN
- gęsi pępek** 'stokrotka': *Pora dni ciepłych, a už tela gysich pampków na dolinie* Rogów ryb; Śl. AN
- gęsiak** 'pisklę gęsi': *Jak gusziakóm dali twarogu, to pozdichali* Gaj n-miej; Mp pn, Wp, Maz. AN
- gęsiniec** 'odehody gęsic': *Krowy nie bydóm nigdy żrac na trawniku, kaj sóm gysince* Rogów ryb; Śl pd, Kasz. AN
- gęste mleko** 'kwaśne mleko': *Napiyłóm sia gastygo mlyka* Pięćmorgi świec; Pom pd, Kasz. AN
- gibać się 1.** 'śpieszyć się, poruszać się szybko': *Gibej się, bo roboty duzo* Jędrysek lubl; Śl. 2. 'kołysać się, przechylać się': *Mówie ci "ostatni róz, nie gibáj sie na*

- krześle, bo sie przewrócisz* Samocice dąb-tar; Mp, Maz. AN
- gibadło** 'staw (połączenie kości)': Śl. AN
- gibas 1.** 'leń, próżniak': *Stowej ty gibasie, bo już południe dzwóni* Puńców ciesz; Śl.
- 2.** 'człowiek wysoki, smukły, zwinny': Kasz. AN
- gibel 1.** 'szczyt domu': *Dóm ma dwa gibele* Nowa Wieś szt; Śl, Pom pd, Kasz. **2.** 'pomieszczenie na poddaszu': *Miyszko w giblu* Harbutowice ciesz; Śl. AN
- gibki** 'o człowieku: zwinny, zręczny': *Twoja matka staro, ale jeszcze gibko* Jędrzyck lubl; Śl, Mp. AN
- gibko** 'szybko': *Gibko skoczył za nióm, a óna jeszcze gibciejszy przez okno* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. AN
- gibnąć (się)** 'przechylić, przewrócić (się)': *Gibnół się i spád* Zarnowiec kroś; Mp, Wp. AN
- gibotać (się)** 'chwiać (się)': *Tyn stól sie giboce i jeszcze sie rosół powyliwo* Kramsk koniń; Mp pn, Wp. AN
- gich** 'wykrzyknik oznaczający odgłos chludnięcia wodą, gwałtownego wylania się wody, rozpoczęcia ulewy, nikiędy uderzenia': *Gich – jakby sie była mrokiew* "oberwała Stara Jamka niem; Śl. AC
- gichnąć 1.** 'gwałtownie wylać': *We śmiergus Francik cale wiadro wody gichnył na Maryka* Rogów ryb; Śl, Wp. **2.** 'uderzyć': *Gichnył go w pysk, az sie mu czérwiono puścila* Harbutowice ciesz; Śl. AC
- giczal** 'kończyna, najczęściej noga': Śl, Mp. AC
- gidyja** 'wysoka kobieta': Mp. AC
- giel** 'duża kromka chleba': Śl, Wp pd. AC
- gielata, gioletka** 'drewniane naczynie służące do dojenia owiec': Śl pd, Mp pd. AC
- gielejza** 'niczara, ciapa, głupck': Wp. AC
- gioletka** zob. **gielata**
- gielniczek** 'cienka kromka chleba': Wp pd. AC
- gielnik** 'kromka chleba': Śl pn i Wp. AC
- gieldzić** zob. **gałdzić**
- giemzić** 'marnować czas, objajać się': Śl. AC
- giometer** 'geometra, mierniczy': *Trza by giometera sprowadzić, niech wymirzą to pole* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- giepel** zob. **gepel**
- giera** pej 'świnia': Kasz. AC
- giergonia** 'kwiat – georginia; dalia': *Mom takie piykne giergonie w "ogródku, cały rzqdek; jak bedzies kciata, to ci dom i tyz se wsadzis* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. RK
- gierlak** 'żrebię': Pom pd. AC
- gimarka** zob. **gamerka**
- gipsdaka, gipsdeka** 'sufit (tynkowany)': Śl, Maz pn, Pom pd. AC
- gira** pej 'noga': *"Umy te giry, popatrz, jakie mosz czorne* Kramsk koniń; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. AC
- giskan** 'konewka, polewaczka ogrodowa': Pom pd. AC
- giskana** 'konewka, polewaczka ogrodowa': *Kwiatki majóm sucho, trzeja podloć z giskany* Puńców ciesz; Śl, Maz pn, Wp. AC
- gizd** 'człowiek niechlujny, też: bezwstydnny, niemoralny': *Ty pierónski gízdzie* Siemianowice Śląskie; Śl, Mp zach. AC
- gizdak** 'człowiek niechlujny, także bezwstydnny, niemoralny': Śl, Mp. AC
- gizdula 1.** 'kobieta nieporządna, bezwstydnna': *Ty gizdulo, oblyc ze se dluzszóm spodnicym* Koniaków ciesz; Śl, Mp pd. **2.** 'dziewczynka, smarkula': *Tako gizdula mało i już mo kawalera* Zabrzeg biel; Śl. AC
- gizlat** 'pogardliwie o nodze': *Bo ci gízloty pobijom* Nowa Wieś krak; Mp. AC
- glacak** 'mężczyzna łysy': Śl. AC
- glajcha** 'zrąb domu; ściana do podstawy dachu': Śl, Wp. AC
- glajz, glajza** 'szyna kolejowa': Śl. AC
- glamać** 'jeść powoli, żuć': Mp. AC
- glapa 1.** 'wrona': Mp pn-zach, Wp. **2.** 'gatunek ryby – krap': Pom pd. AC
- glaska** 'szklane naczynie: szklanka, słoik, butelka': Śl, Maz pn, Kasz. AC
- gleń** 'duży kawałek chleba': Maz, Pom pd, Kasz. AC
- głębok** zob. **głębok**
- ględy** 'zwyczajowe odwiedziny, oględziny przed weselem, niekiedy połączone z zarczynami': Maz pn. AC
- glid** 'szereg, rząd': *Stóńcie, chłopcy, do glidu, az was porachuja!* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd, Wp. MT

- gliglać** ‘łaskotać’: Wp. MT
- glinica 1.** ‘gleba gliniasta’: *Glinica to je ziamnia, glina sama* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. **2.** ‘miejsce, gdzie kopie się glinę; glinianka’: *Ta glinica to je już zarosła* Pięćmorgi świec; Pom pd, Kasz. MT
- glistać się, glizdać się** ‘pelzać’: Śl. MT
- glistew** ‘dżdżownica’: Kasz. MT
- gliwać** ‘jeść powoli, z trudnością, długo przeżuwać’: *Jo już jyno tak gliwie, bo zymbów ni móm* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. MT
- glizda** ‘dżdżownica’: Wp. MT
- glizdać się** zob. **glistać się**
- glizdwa** ‘dżdżownica’: pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. MT
- glizdy** ‘choroba koni i świń: glistnica’: Wp. MT
- globin** ‘pasta do butów’: *“On tak jyny przypucuje to bagno (błoto na butach) globinym* Kozakowice cies; Śl pd, Mp. MT
- gloka** ‘klosz lampy naftowej’: *Pietrónelka to była tako lampa z glockóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd, Pom pd, Kasz. MT
- glomza** ‘twaróg’: *Chléb jédli z glómzó* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. MT
- glon 1.** **1.** ‘duża, gruba kromka, duży kawałek, przeważnic chleba; pajda’: *Ale dału my glón gruby, ledwom pyska nie rozder* Ciechocin lip; Mp, Maz, Wp, Pom pd. **2.** ‘dziecko małe a grube’: Wp. MT
- glon 2.** ‘muł’: *Jak nabyrosz wode amprym* [‘blaszanym wiadrzem’], *dej pozór, żebyś nie nabrała glónu* Harbutowice cies; Śl pd. MT
- glozna** ‘kostka u nogi’: *Jak tero były te dyszcze, to pyry wybiyralimy po glozny w bécie* Granowo n-tom; Wp zach. MT
- glubas** st ‘dorastający chłopiec, młodzieniec’: *Tan glubas poszed za ksiandza* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz pd. MT
- glubka** ‘odmiana śliwek o miąższu nieodchodzącym od pestki (damaszki lub renklo-dy)’: *Na kómpót biere przeważnie glubki* Złotniki kal; Wp, Kasz. MT
- glugdać** ‘bełkotać (jakby wydając dźwięki podobne do indyczego gulgotania)’: Kasz. MT
- glugla** ‘osoba nieporządna, niechlujna; brudas’: *Utrzy ji nos, niech nie wyglondo jak glugla* Kramsk koniń; Wp. MT
- gluglać 1.** ‘o indyku: gulgotać’: Pom pd. **2.** ‘bełkotać’: Pom pd. MT
- gluglot** ‘bełkot’: Pom pd. MT
- glugnać** ‘wypić (alkohol)’: Pom pd, Kasz pd-wsch. MT
- glut** ‘sopel lodu’: *“U dachu wisá glutu lodowe. Z zamarzniety wody przy “okapie” od strzechy robiá sie glutu, nieráz wielgaśne, grube i długie* Radkowice iłz; Mp pn, Maz. MT
- gluwać** ‘jeść powoli, długo przeżuwać każdy kęs’: *Gluwies i gluwies, jakby ci sie jeść nie kciało* Kaszów krak; Mp pd. MT
- gluza** ‘wrzód wewnętrzny, powiększony gruczoł’: *Gluza – to sie tak zrobi tako buła pod pażóm abo na słabiźnie* Zabrzeg biel; Śl pd. MT
- gluzować** ‘palić w piecu’: Kasz. MT
- glubać** ‘chwycić pełną garścią, zbierać, też: zabierać, przywłaszczać, kraść’: *Jak sie Mimiéc urodzi, to mawiuli: glub, glubl* (‘zgar-nij dla siebie’) Kórnik śrm; Wp. MT
- glubnąć** ‘chwycić, zgarnąć, też: ukraść’: *Jak glubnól te pinióndze, to nik nie widziól* Złotniki kal; Wp. MT
- glada** ‘gładka powierzchnia morza w czasie ciszy morskiej, też: cisza morską’: Kasz. MT
- gładki 1.** ‘śliski’: *Gładki, śliski* (o rybie, ślimaku) Zarzeczcie cies; Śl pd. MT
- gładki 2.** rz ‘taniec – walc’: *Na zabawie tańczo gładkiego* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. MT
- gładki: na gładko** ‘o sposobie orania: od zewnątrz do środka pola’: *Poza oraniem „na gładko”, jakby na jeden skład, znają jeszcze „ozorywanie”; przy pierwszym sposobie bruzdy powstają po bokach* Kacwin n-tar [Spisz]; Mp. MT
- gładnąć** ‘o powierzchni morza: uspokajać się, wygładzać się’: Kasz. MT
- gładnik** ‘pilnik’: Pom pd. MT
- gładycz** ‘ślizgawica, gołoledź’: Śl. MT
- głęboczyna** ‘głębokie miejsce w wodzie; głębia’: *Joch sie kómpót na głyboczynie*

- a naroz mie korcz chycił w noge, małoch nie utynót* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd. MT
- głębok, głębok** przysłów ‘głęboko’: *Te bruzdi só dość glębok* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. MT
- głobić** ‘spajać bezkę obręczami’: pog Mp i Maz. AC
- głowa** ‘środkowa część koła; piasta’: Śl, Mp pd, Kasz. AC
- głowacz 1.** ‘kwiat polny – chaber, bławatek’: Mp. **2.** ‘rodzaj snopka do pokrywania słomianego dachu’: Mp, Wp, Maz. **3.** ‘kijanka żaby’: *Głowace to te żaby, co po wodzie latajo, jak sie wylęgajo* Szlembark n-tar; Śl, Mp. AC
- głowiczka** zdr ‘głowa’: *Wczora była niedzieliczka, dzisiaj smutny dziyń, zabolata mie głowiczka na cały tydziyń* [pśn] Rogów ryb; Śl, Mp. AC
- głowienka** ‘kilka spiętych razem gałązek, święconych w Wielką Sobotę’: Śl. AC
- głowisia** zdr ‘głowa’: Mp. AC
- głód; mieć głód** ‘być głodnym’: Śl. AC
- główki** ‘odpadki włókna z górnej połowy konopi’: Śl, Mp, Maz, Wp, Kresy. AC
- gluch** ‘człowiek głuchy, niedosłyszący, nie reagujący na to, co się do niego mówi’: *A idze gluchu, kto by sie z tobom dogodo!* Mogilany krak; Mp, Maz. AC
- gluchman** ‘człowiek głuchy, niedosłyszący, nie reagujący na to, co się do niego mówi’: *Ty gluchmanie pieroński, nic nie słysys, jak sie do ciebie gáda* Przędzel níz; Mp wsch. AC
- glupak, głupiak** ‘ze złością o człowieku uważanym za głupiego’: *Jak pójde, jak ci przyfasuje w ten łeb ty głupaku ty Starc Kręgi pułt; To taki głupsiák jekiś, mozná do niého mózić, *on tilo się śnieje* Zdunek ostroń; Maz. AC
- głupie** ‘głupio’: *Tak gupie rzóndzicie, jabyście myśleli, że macie małe dziecica przed sobą* Rogów ryb; Śl. AC
- glupnąć** ‘głupieć, wariować, szaleć (także przen.)’: *Jakech był za wojoka, to dziółchy za mnóm gupły – nie chwola sie, ale ech był karlus sztramski* Rogów ryb; Śl. AC
- głupność** ‘głupstwo, głupota, szaleństwo’: *To tak jino gupoś przez niogo godo* Przeciszów ośw; Mp. AC
- glupowaty** ‘trochę głupi, niespełna rozumu’: *On glupowaty trocha* Degucie suw; Maz, Pom pd. AC
- głużyć** ‘o niemowlęciu: gaworzyć’: Wp. AC
- głytać** ‘pić, głośno przelękając’: *Pij jak cłowiek, nie głytoj!* Samocice dąb-tar; Mp. AC
- gmiński** ‘gminny’: *To sóm gmiński dómy* Skoczów cies; Śl. AC
- gnat, gnatek** ‘picin do rąbania drewna’: *Drzewo sie rómbie na gnotku* Wojstawice zaw; Śl, Mp pd-zach. AC
- gnatki** ‘niewielkie sanki do wożenia z lasu ściętych drzew’: *Ku tym gnatkom sie przypina włóki* Niedzica n-tar; Mp. AC
- gniazdo** ‘miejsce z nabitymi gwoździakami w szczotce do czesania lnu’: *Dwa gniazda je jedno rzadse, a drugie gięściejse* Podnicšno sied; Maz. AC
- gnilka** ‘gruszka ulęgałka’: *Gniyłki zbieremy do kosza i wsujemy do piekaroka na pieczki* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz, Kasz. JW
- gniotek 1.** ‘zmora’: Mp. **2.** ‘człowiek powolny’: *Gniotek – taki powolny* Targanice wad; Mp. **3.** ‘przezwiśko małego dziecka’: *E ty gniotku tak wciąż płaczesz* Mszana Górna lim; Mp. JW
- gnoić** ‘o zwierzętach: oddawać kał’: *Krowi w chłewie gnojó* Sztumska Wieś szt; Maz, Pom pd, Kasz. JW
- gnojak** ‘wóz do wożenia m.in. gnoju’: Mp pd. JW
- gnojek, gnojacz** ‘przezwiśko: człowiek leniwy, też: brudny, niechlujny’: *Stowejcie gnojki z łózka, kopaczki i na pole* Rogów ryb; *To gnojacz, ni má sie chto za niogo umyć* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz, Kasz. JW
- gnojówka** ‘grzyb (różne gatunki)’: Maz. JW
- gnój** ‘ropna wydzielina z rany’: *Gnoj sie sónc-i z rany* Rogoźnik n-tar; Śl, Mp pd. JW
- gnyp 1.** ‘nóż szewski’: Śl. **2.** ‘przezwiśko człowieka’: *To gnyp chłop, skoda go *o co prosić, bo nie užycy* Sękowa gor; Mp. JW
- Godne (Godnie) Święta** ‘święta Bożego Narodzenia’: *Na Godnie Święta muso sie*

- ludzie przez cały jadwent przyspásabiąc Pustków dęb; Śl, Mp, Maz pd. JW
- godnie** ‘dużo’: *Kole południa już miałem godnie posieczóné, prawie połowe* Kramsk koniń; Śl pd, Mp pd, Wp. JW
- Gody** ‘święta Bożego Narodzenia’: *To było jakoś przed Gody cy po Godach* Lgota Gawronna włosz; oggw. JW
- godziały** ‘duży, silny, rosły’: *Co to ból za godziały chłop!* Pelplin tcz; Pom pd. JW
- godzić się 1.** ‘nadawać się’: *Wyciepej to stare zdziórbo [stara, zniszczona rzecz, rupiec] už se nóm nie bydzie na nic godzić* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. **2.** ‘o roślinach: dojrzewać’: [Zboże] *bóte godzónce* Grabezak opol; Śl. JW
- godziny** ‘zegar’: *Kupiliśmy nowe godziny, szumnie bijóm* Koniaków ciesz; Śl pd, Mp pd. JW
- golacz** ‘fryzjer’: *Chhupy mosz jak wieczny Żyd. Idź przeca do golacza* Rogów ryb; Śl. AC
- golarz** ‘fryzjer’: Wp. AC
- gołąbka** ‘gatunek grzyba’: Mp, Maz. AC
- gołkiem** ‘na bosą nogę’: *Gołkiem sie “obuwá buty, przez skarpety* Wilków kiel; Mp. AC
- gombik** ‘guzik’: pog Śl pd i Mp pd. AC
- gomon** ‘krzyk, hałas, nieład, zamieszanie’: Wp. AC
- gon** ‘polowanie’: *Dzisiej jes w lesie srogi gón* Jędrysek lubl; Śl. AC
- gonicha** ‘kobieta źle się prowadząca’: *Gónicha, bo nabyła małe* Przedmość wiel; Mp. AC
- gopło, pło** ‘bagnó, trzęsawisko’: Wp. AN
- gora** ‘ogień’: *Puedź sie ugrzyj do ty goryj* Oborniki; Wp. AC
- gorać** ‘palić się, płónać, świecić’: *Na wszystkich pajónkach w kościele światło gorało* Rogów ryb; Śl. AC
- gorącawa** ‘upał, skwar, spiekota’: *Ale dzisiej goróncawa, pół godziny niy można na słońcu wytrzymać* Huszcza biał-podl; pog Maz i Mp. JW
- gorącz** ‘rodz m i ż ‘upał, skwar, spiekota’: *To béta łónskiego roku taka goróncz* Pelplin tcz; Mp wsch, Wp, Pom pd. JW
- goroki** ‘gorący’: *Ale gorko je ta zupa* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd-zach. JW
- gorlic się** ‘gniewać się’: *Gorlit szie na niego* Jaworzynka ciesz; Śl. JW
- gorliwość** ‘gniew, złość’: Śl. JW
- gorliwy** ‘popędliwy, skłonny do gniewu, zapalczywy’: Śl, Mp pd. JW
- gorszy** ‘mający daną cechę w wyższym stopniu’: *Skorek nie jes taki brzydliwy, mucha gorso brzydliwo* Giełczew kras; Mp pn, Maz. JW
- gorzyć (się)** ‘gniewać (się), złościć (się)’: *Gorszył się jakiś czas, popierónowół i ucichnył* Rogów ryb; Śl, Wp. JW
- gorzczelina** ‘coś bardzo gorzkiego’: *Rzigoł samóm gorzczelinóm* Puńców ciesz; Śl, Mp pd. JW
- gorzkie ziele** ‘roślina – rdest’: *Gor-rzkie ziele* Strzybnica tar-gór; Śl. MT
- gorzyć się** ‘gniewać się, złościć się’: Wp zach i pn, Kasz. JW
- gospodzki** ‘właściciel gospody’: Śl pd, Mp pd. AN
- gościńiec 1.** ‘droga’: *Tym gościńcym my pojechali, co kele kaplicki jes* Uchacze gar; Śl, Mp, Maz. **2.** ‘gospoda, zajazd’: *Gościńiec to béta taka karczma, co dó ni z kóniami i z powózkó zajechali* Nowa Wieś szt; Śl pn, Wp, Pom pd, Kasz. **3.** ‘podarunek’: *Krzesny “ojciec mie przywióz gościńca z miasta* Siennica Różana kras; Mp wsch, Maz wsch, Kresy. AN
- gościńny** ‘karczmarz’: Wp. AN
- gotowizna** ‘rzecz gotowa (kupiona lub dostana), a nie wykonana’: *Ón se woły gotowiznę kupić, a nie gospodarzyć* Poręby Majdańskie kolb; Mp. AN
- goździk** ‘mały gwóźdź, gwoździk’: *Goździki sie powbijáło w ściane, na nich sie wisso garnuski* Uchacze gar; Mp pn, Maz, Wp, Kasz. ww
- góral** ‘czerwona przędza bawełniana używana do tkania i haftowania’: *Górem robziło sie slacki na płótnie* Kadzidło ostroł; Maz. JW
- góral 1.** ‘na Śląsku: przybysz spoza Śląska, głównie z Małopolski’: *Jak my pieróny,*

- to wy gorole* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. 2. 'górnik': Śl. 3. 'kosiarz, najmujący się dawniej w dworach': Mp pn, Maz pd. 4. 'wyraz używany jako przczwisko': Mp pd. 5. 'rodzaj grzyba': Mp. JR
- górnica** 'wierzchnie okrycie męskie, zwykle z płótna': *Górnica wys-ivano* Zawadka myślen; Mp pd. JW
- gówno** zob. **świńskie gówno**
- gózdź 1.** 'gwóźdź': *Jak pirsy gózdź bił, to jucha posta* Woźniki sier; Mp pn, Maz, Wp, Kasz. 2. 'zabł brony': *Brony drzewiane ino gózdzie były zielazne* Świątniki sand; Mp wsch, Kasz pd. 3. 'szczebel w drabnicy': Kasz. ww
- grabać** 'grabić': Mp, Maz. JR
- grabina** 'drabina różnych typów: do wchodzenia, zamocowana nad żłobem w stajni, stanowiąca część wozu': *Idze po grabinę, bo pódziemy na gorą* Mszana Górna lim; Mp pd. JR
- grabionka 1.** 'zagrabione kłoski na ścierni': Wp. 2. 'grabienie': Wp. JR
- grabki** 'część kosy: osadzone równolegle do ostrza pręty, które zbierają przy koszeniu podcięte zboże i umożliwiają przeniesienie go na pokos': *Kiedys to grabki robili (do kosy) ale przeważnie palonki* Kluki miń-maz; Mp, Maz pd. JR
- grable** 'grabie': *Grabłami nie grabió rżiska* Jeleń tez; Mp wsch, Wp pn, Pom pd, Kasz, Kresy. JR
- grabliska, grabliszcza** 'trzonek grabi': Pom pd, Kasz. AC
- grabnąć** 'chwycić': Mp, Pom pd, Kasz. AC
- gracki** 'grzebień do czesania odpadków włókna': Maz. AC
- gracz** 'muzykant': *A jo ból groczym, to jo groł – krzypcami muzyka grała* Kębłowo wolsz; Maz, Wp. AC
- graczka** 'zabawka': *Mama kupiły dziecióm rozmajyte graczki* Rogów ryb; Śl. AC
- graczmaga, graćmaga** 'niedolega': *Znów sie przewróciył ten graczmaga* Przędzel niż; Mp. AC
- gradowaty** 'mający dziury po ospie': Maz. AC
- gradus** 'stopień, schodek': Mp, Maz. AC
- graduśnik** 'termometr': Mp, Maz. AC
- grafka I.** 'agrafka': *Pirwu godały na to śpilka, a dziś grafka* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. AC
- grafka II.** 'hrabina': *Grofka z Grabówki dała sie w polu pochować i do dziś dnia je tam jeszcze kamiń na pamióntka* Rogów ryb; Śl. AC
- grale** 'rodzaj widel do rozrzucania obornika albo do ziemniaków': Mp pd-wsch i Kresy pd. AC
- granata** 'granat': *Granata go "ozerwała* Jędrysek lubl; Śl, Wp, Kasz. AC
- granica** 'miedza, też pas ziemi między wioskami': *Święti Nichał granice porozpichał* (po św. Michale, czyli po 29 IX, wolno paść po całym polu) Janki Młode ostrol; Mp, Maz, Wp, Kasz. JW
- grant, grańt** 'żwir': *Grant – piasek z maleńkimi kamyszkami dla mularzy* Rynarzewo szub; Maz pn, Wp pn, Kasz. JW
- grapa I.** 'żelazny garnek do gotowania': *Biś móg ta grapa postawić na ogań* I.cśna Jania st-gdań; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- grapa II.** 'stromie zbocze': *Ni mógli z tej grapy z furóm zjechać* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd. JW
- grawać** 'grywać': *Gorzolecki nie pij, w karteciki nie growej, z jinnymi pannami nocków nie wystowej* [pśn] Woźniki sier; Śl, Mp, Kasz. JW
- grawka** 'zabawka – instrument': *Na "odpuście kupie ci blaszanom growke* Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz. JW
- grąd** 'suche miejsce wśród mokradel': *Jek bagno jest ji taka wysepka choć nieduża to grond nazywajo* Bilwinowo suw; Mp, Maz. JW
- grądal** 'człowiek niezgrabny lub nieokrzesany': *Pretko nie bedzie leciął, bo to taki grondal* Radkowice itz; Mp. JW
- grądział** rodzaj m i ż 'dyszel u pługa lub sochy; grządziel': *Gróndziel je przy pługu, tyż przy hojflu* ['płużku do oborywania ziemniaków'], *a krój* ['nóz na grądziału pługa, przed lemieszem, służący do krojenia szczególnie ciężkiej ziemi'] *przińdzie na te gróndziel, jak chce łónke orać* Sztumska

- Wieś szt; Mp, Maz, Wp pd, Pom pd, Kasz pd. MT
- grąziel, grązel** rodz m i z 'dyszel u pluga lub sochy; grządziel': *Jak sie zatkalo pod gręzlem przy "orce, to sie jistykiem sturalo* Lubomierz boch; Mp, Maz. MT
- grduk, grdyk** 'grdyka': *On grdyk wystyrchniyny mo* Niegowa zaw; Mp pn, Maz. JW
- gręda** 'przedko': *Grędo jechać po dochtora* Sztumska Wieś szt; Maz, Wp, Pom pd. JW
- grędze, gręzy** 'ciężarki przy sieci': *Granz-i robzil-i z ołowu* Tąтары ostroń; Maz, Kasz. JW
- grędzić** 'przygniatać, ciążyć': *Jegue cos grandz-i* Kętrzyno wej; Kasz. JW
- gręzy** zob. **grędze**
- grabacz** 'grabarz': Wp. JR
- grabarz, grabiarz** 'grabarz': Wp. JR
- grabowy** 'grabarz': Wp. JR
- groch** 'fasola': Mp, Maz pd, Wp. JR
- grochownik** 'pomost z drągów nad klepi-skiem w stodole': *Nad gumnym to jes grochownik* Stara Jamka niem; Śl pn. JR
- gromada 1.** 'duża ilość jakichś przedmiotów, kupa, stos': *Żiarka nie mogó leżeć na jedny gromadzie ciggiem* Gaj n-miej; Śl, Maz, Pom pd, Kasz. **2.** 'gwiazdozbiór – Plejady': Maz. JR
- gromadka 1.** 'snopek zboża przed związaniem, kupka zboża, lnu, kopka siana': Śl, Maz pn, Wp, Pom pd. **2.** 'gwiazdozbiór – Plejady': Maz. JR
- gromadnica, gromotnica** 'duża mucha o niebieskawogranatowym połysku (Calliphora)': Wp. JR
- gromnica** 'gromnica': Kasz. JR
- Gromnice** 'święto Matki Boskiej Gromnicznej': Śl. JR
- gromniczka** 'gromnica': *Jak "umiyroł to do ranki się daje grómniczka* Stara Jamka niem; Śl, Mp. JR
- gromotnica** zob. **gromadnica**
- grot 1.** 'wiadro, ceber': *Krowa racicami wla-żła do grotu i dno wycisła* Rogów ryb; Śl. **2.** 'naczynie kuchenne': *Rozcióngać płót-no, gynsi paść i grotu pomyć* [to były prace dzieci] Blizne brzoż; Mp pd. JW
- grot, grotty** 'część kosy: długie drewniane zę-by umocowane na pałaku lub na belecz-ce wspieranej pałakiem – urządzenie to umożliwia równo odkładanie się pokosu przy koszeniu kosą': *Downi siekli żyto na grotty i żyto się ładnie kładło na ściane* Kramsk koniń; Śl pn, Mp pn, Wp. JR
- grotek** 'wiadro, ceber': *Wóntory z grotka wyle-ciały, trza ich zaniys wprawić* Rogów ryb; Śl. JR
- grotty** zob. **grot**
- grób** 'trumna': Maz pn. JR
- gródza** 'przegroda w stajni, piwnicy, ogro-dzenie': *Gródza na żymioki w pywnicy* Zabrzeg biel-śl; Śl, Mp. JR
- gródź** 'pastwisko ogrodzone': *Na południe krowi zapędzam do grodz-i* Kadzidło ostroń; Maz. JR
- grósek, grózek** 'ojciec matki lub ojca': *Koźdi ma dwóch grósków, bo ma ojca i matke* Koślinka szt; Maz pn, Pom pd. JR
- gróska** 'matka matki lub ojca': *Matka moji matki i matka mojego ojca to dwa gróski* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd. JR
- grózek** zob. **grósek**
- gruba rz. 1.** 'dawny podłużny, duży piec do ogrzewania wszystkich pomieszczeń do-mu': *Jak palili w grubach, to było wiosło: na kształt, jak sie chlib wsadza do pieca, łopatka korytkowata. Wiosłem w grube drzewo pakowali* (otwór do palenia był przeważnie w sieni) Wereszcze Małe chłm; Mp wsch, Kresy pd. **2.** 'kopalnia': *Jeji chłop robi na grubie i szykowny pi-nióndz zarobi* Rogów ryb; Śl. **3.** 'dawna piwnica nieobmurowana': **a.** 'wolno sto-jąca, z wierzchu obłożona darnią': *Cza-sym kóto chałupy widać takom górke pó-róśniyntom trowom; to jest włośny gruba; teraz już tegó nity stawiajom* Lubatowa kroś; Mp pd; **b.** 'w ziemi pod domem, z wejściem z kuchni lub sieni': *Gruby so takie w domu, takie piwnice w domu, w podłodze, na žmioki, marchew* Świątniki sand; Mp pd i wsch. **4.** 'przykrywany dół do przechowywania przez zimę ziemni-aków, buraków itp.': Mp pd. MT
- gruba noga** 'udo': Mp. RK

- grubarz** ‘grabarz’: *“Organista, kościelny i gruborz chodziły downi za zbiórką, dajaly jem [ludzie] snopki* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. JR
- grube mięso** ‘udo’: Mp. AN
- grubelak** ‘człowiek opryskliwy, gburowaty; grubianin’: *Ty grubeloku, mógłbyś sie inacy zachowywać* Jędrysek lubl; Śl. MT
- grubiarz** ‘górnik’: *Świynto Barborka, patrónka grubiorzów* Rogów ryb; Śl. MT
- grubizna** ‘udo’: *Nachódziłam syy, jaż mie nogi bolom w grubizniy* Lubatowa kroś; Mp pd. MI
- gruby (hruby) gazda** ‘bogaty gospodarz’: *Jano był hruby gazda, miol porym kóni* Koniaków ciesz; pog Śl pd i Mp pd. MT
- gruby** ‘o chlebie: ciemny’: Maz pn. MT
- gruch** ‘stuk, łoskot, hałas’: *Nó, syncy, bez gruchu mi tam, bo dziecko śpi* Rogów ryb; Śl. MI
- gruchać** ‘stukać, uderzać, dobijać się’: *Gruchać do dwiryzi* Zarzecze ciesz; Śl. MI
- gruchawka** ‘zabawka dla małego dziecka – grzechotka’: *Gruchawki sie kupato* [‘kupowało’] Zuzulka węgr; Maz, Pom pd, Kasz pd. MT
- gruchotać** ‘o gołębiu: wydawać głos; gruchać’: *Gołąb gruchoce, gruchá, hucy* Wrzawy tarnob; Mp. MT
- gruchotka 1.** ‘zabawka dla małego dziecka – grzechotka’: *Dzieciakowiú [dzieciakowi] dadzó gruchotke, co szie ma zabawiá* Nowa Wieś szt; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘o osobie starej, niedołącznej’: *Ta gruchotka je jedno nogo tu, drugo tam* Trzciano szt; Pom pd. MT
- grucza** ‘guz’: *Tak sie piznył w stodole o deska, aż mu grucza wyskoczyła na głowie* Rogów ryb; Śl pd. MT
- gruczeć** ‘o gołębiu: wydawać głos; gruchać’: *Niektóre gołymbie to gruczóm tak grubo* Złotniki kal; Wp. MI
- gruda** ‘duża bryła świeżego, jeszcze nieprasowanego, sera owczego (zaraz po odciknięciu serwatki); wyrabia się z niego bryndzę’: *Syr jes jesce w grudzie* Korbielów żyw; Mp pd. MT
- grudziarka** ‘kawalek lnianego płótna, używany przez pasterzy do wyciskania świeżego sera owczego, czyli grudy’: *Gdy się mleko sklaguje, wybiera syr do grudziorki* Korbielów żyw; Mp pd. MT
- grudzina** ‘zamarznięta ziemia; gruda’: *Napuelu ni mueżna uerac, bo już je grędzëna* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. MI
- grudzinka, grudzizna** ‘mięso wieprzowe z kośćmi żebrowymi i chrząstkami; mostek, żeberka’: Kresy pn. MT
- grule** ‘ziemniaki’: *Jo pódem grule kopać. Galuski z gruli tartyf* [tartych] Niedzica n-tar; Mp pd. MT
- grulka** ‘narzędzie (gracka) do wygarniania węgla i popiołu z pieca chlebowego’: *Grulkó przeróżnij, potim wigarnij* “ogań Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. MT
- grunta** lm ‘fundamenty pod dom’: *Grunta wykopane, ale dziepro* [‘dopiero’] *teraz bydzie roboty* Puńców ciesz; Śl. MI
- grupa** ‘gruda, bryłka ziemi’: *Thucze grupi przed siéwam* Jeleń tcz; Wp, Pom pd. ww
- grupica** ‘gromada, kupa’: Kasz. ww
- gruszczanka** ‘zupa z gruszek’: *Zupa z gruszek z gduli to gruscónka* Bychawka lub; Mp. ww
- gruzla** ‘zeschnięta gruda ziemi’: *Jak funnon pósiejy i zawlecze, tó syy za nym idziy z mótykom i bijy gruzły* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. ww
- gryczak** ‘chleb, ciasto z mąki gryczanej’: *Grycaki to placki grycane* Wysocze os-maz; Maz. ww
- gryczka** ‘piegi’: Maz wsch. ww
- gryczysko** ‘pole po skoszonej gryce’: *Ja nie wiym, dzie my kartofle bedziem sadzić, musi na grycysku i zytynsku* Huszcza biał-podl; pog Mp wsch i Maz, Maz. ww
- gryfel** ‘rysik do pisania na szkolnej tabliczce’: *Przedtim do szkołi nosili tablice i tedi gryflami pisali* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. ww
- gryfny** ‘urodziwy, piękny, zgrabny’: *Gryfnego synka majóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- gryncajg** ‘jarzyny, włoszczyzna’: *Dej tam trocha gryncajgu do te zupy* Krzyżanowice rac; Śl. ww

- grys** ‘kasza manna’: *Na wieczera gotujim czasó grís na gastó* Jeleń tcz; Pom pd. ww
- gryska 1.** ‘długa bułka pszenna’: *Śtyry gryski lo mamuli, bo mamula ni mo kielców* Granowo n-tom; Wp. **2.** ‘chleb z mąki gryczanej’: Mp pn-zach. ww
- gryzek** ‘ustnik fajki’: Śl pd. ww
- gryzula** ‘rzepa’: Mp pd. ww
- grzać** ‘biec, pędzić’: *Grzoł co tchu, zeby sie nie spóźnić* Sierosławice koniec; Mp. ww
- grząba 1.** ‘pas ziemi uprawnej w ogrodzie lub na polu odgraniczony rowkami; grzędą, grządka, rząd’: *Grząba pietruski cy marchwi* Lgota Gawronna włosz; Mp. **2.** ‘miedza’: Mp. MT
- grządka 1.** ‘drażek w kurniku, na którym siedzą (i śpią) kury; grzędą’: Maz wsch. **2.** ‘element krosien, na którym wiszą nicielnice’: Maz wsch. MT
- grzbietowina** ‘mięso odcięte od kości grzbietowej zwierzęcia’: *Grzbietowina ze świńie* Puńców ciesz; Śl. MT
- grzdęczyć** ‘dokuczać, trapić, męczyć’: *Tak mie grzdęcys!* Mszana Górna lim; Mp pd. MT
- grzdyca** ‘grdyka człowiecka i zwierzęcia’: Maz. MT
- grzebelko** ‘narzędzie (specjalna graca) do usuwania popiołu z pieca kuchennego lub węgla z pieca chlebowego’: *Pod blachę – grzebelko* Zarzeczcie ciesz; Śl. MT
- grzebiczek** ‘kwiat – goździk’: Śl. MT
- grzebiczki** ‘przyprawa korzenna; goździki’: *Jak bydziesz zaprawiała banie* [dynie], *nie zapómnij dó nich dać grzebiczek* Rogów ryb; Śl. MT
- grzebiec** ‘roczny ogier, źrebiec’: Kasz. MT
- grzebielec** ‘metalowa szczotka do czyszczenia sierści koni i krów; zgrzebło’: *Kuynie i krowy chynodożulo sie tym grzebielcym i takim szczotkóm* Granowo n-tom; Wp. MT
- grzebielucha** ‘ptak – jaskółka brzegówka – gnieżdzący się w norkach wygrzebanych w stromych brzegach rzek’: *Grzebieluchy siedzóm blisko wuedy, w takich dziurkach* Granowo n-tom; Wp. MT
- grzebień 1.** ‘grzbiet dachu dwuspadowego, strzechy; kalcnica’: *Grzebiń z góntów* Kakonin kiel; Mp, Maz. **2.** ‘urządzenie przy pługu służące do regulowania głębokości (i szerokości) skiby podczas orki’: *Grzebień to jest takie z zębami. Jak chce sie płycej, to sie na tem grzebieniu przekłada, na to jest* Podniešno sied; Mp, Maz. **3.** ‘ostatni pokos zboża’: Wp. **4.** ‘źle, nierówno przycięty pokos na rżysku lub łące’: Pom pd, Kasz. **5.** ‘grubszy brzeg kosy’: Wp, Pom pd, Kasz. **6.** ‘wierzchołek podłużnego stosu wymłóconego ziarna oczyszczonego z plew’: *A niektóry znouy* [‘znouu’] *nie umiejóm sioć* [‘przesiewać’] – *to zachodzi to ziarno na kape – to sie zrobióm takie grzebienie* Lutomek międzych; Wp. **7.** ‘metalowy przyrząd do obrywania główek nasiennych lnu z lodyg’: *Lan cągá sie na grzebieniu* Wach ostroń; Mp, Maz, Wp. **8.** ‘szczotka do czesania włókien lnu’: Mp pn, Maz, Kresy. **9.** ‘szczotka do czesania wełny przed przędzeniem’: *Grzebiń, kraca* Studzienice byt; Kasz. **10.** ‘urządzenie do przybijania wątku w warsztacie tkackim’: *Tkocz jeszcze miół na krosnach taki grzebiyń, co w każdym jego zymbie przelatywała nić podłużno. Jak przerzucił dwa-trzy razy ryncznie, to musioł tym grzebiynym zbić dó siebie, żeby tó zgyłścił* Blizne brzoż; Mp, Maz. MT
- grzebię** ‘źrebie’: Kasz. MT
- grzebiółka** ‘ptak – jaskółka brzegówka – gnieżdzący się w norkach wygrzebanych w stromych brzegach rzek’: Pom pd. MT
- grzebiuszczyk** ‘mały grzebień’: *Wezna do kiesieni tan grzebiuszczyk* Pięćmorgi świec; Maz, Pom pd. MT
- grzebło 1.** ‘narzędzie (graca) do usuwania popiołu i węgla z pieca chlebowego’: *Grzeblým sie tyn żużel wygorniało. Buło jak dziabka do cukrówy* [‘buraka cukrowego’] Granowo n-tom; Śl, Wp pd i zach. **2.** ‘pogrzebacz’: Śl, Wp zach. **3.** ‘metalowa szczotka do czyszczenia sierści koni i krów; zgrzebło’: Pom pd, Kasz. MT
- grzebółka** ‘ptak – jaskółka brzegówka – gnieżdzący się w norkach wygrzebanych

- w stromych brzegach rzek': Maz, Kresy pn. MT
- grzebyk** 'gwóźdź do przybijania podkowy do kopyta końskiego; hufnal': *Grzebyk – ufnal* Tarnawa Górna wad; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- grzech** przekł 'diabeł': *Po kiegoś grzycha tu przyłoz!? Ki grzysi cie tu nadali!?* Sękowa gor; Mp pd, Maz. MT
- grzecha** 'niezaorany przez nieuważę kawałek pola': Pom pd. MT
- grzesi** przym 'diabelski, przeklęty': Mp pd. MT
- grzędziel** rodz m 'dyszel u pługa lub sochy; grzędziel': *Grzędził drzewianyj* Nowe Brusno lubacz; Mp wsch, Kresy pd. MT
- grzępa 1.** 'pagórek, wzniesienie': *Nasz budynk stoi na grzampie* Gołubie kar; Wp, Pom pd, Kasz. **2.** 'stos kamieni, gnoju': Kasz. **3.** 'o kępie trawy na łące': *Grzym-pa trowy* Gozdowo wrzes; Wp. MT
- grźmiot 1.** 'odgłos wyładowania atmosferycznego': *Takie co sie zaświeca, jak gróm idzie, grźmiot, to mówiom grómnicka na to Zborowskie lubl; Śl, Mp, Maz. 2. 'burza': *Zawłócy sie na grźmiot* Siółkowiec opol; Śl. RK*
- grzmot** 'burza': *Nie mogliśmy spać, bo juz taki był grzmot całusko noc, az strach* Kotarszyn opat; Śl pd, Mp pn, Maz pn, Wp, Kasz. RK
- grzyb** 'borowik': *Nimasz latoś betków, znalazłam ino pore nynydznych syrowiotków i jednygó grzyba* Morzysław koniń; Mp, Maz, Wp. RK
- grzyb** zob. **prawy grzyb**
- grzyba** 'grzywa': *Nusej kobiłi grziba to strojna* Kadzidło ostroł; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- grzybia** 'grzybień, lilia wodna': *Grzibije to take białe kwiaty só płiwajónce, jak róże. Majó dluge nogi ji na nich płiwajó* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd. RK
- gub, guba** 'fałd': Kasz. RK
- gudzia** 'pieszczotliwie o świni': *Choruje nom jenna gudzia; zeby to nie była garlica, bo zdechnie* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- gugula, gugulka** 'niedojrzały owoc': *Gugula – zielónkowaty "owoc, co jesce ni ma ząd-ného numińca, jesce mały* Lgota Gawron-na włosz; Mp zach. RK
- gula** zob. **gula**
- gulajka** 'przedmiot w kształcie kuli': *To béli takie gulajki (w kołatkach) ji tedi klekotalo* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. RK
- gularz** 'indyk': *Jak chtós miał coś czerwónygo, to gularz go góniul* Granowo n-tom; Wp, Pom pd, Kasz. RK
- gula, gula** 'indyczka': *Gula jes wynkszo od indora* Żłotniki kal; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- gumiany, gumianny** 'gumowy': *Gumiane buty do rybów* Wilków kiel; Mp, Wp. JW
- gumienica** 'przegroda z desek w stodole': Śl. JW
- gunia** 'wierzchnie okrycie męskie z sukna': *Trzeba sziónym sukna na guniyum* Jaworzynka ciesz; Śl pd, Mp pd. JW
- gurbić się** 'o ubraniu: marszczyć się': *Gurbi się jakosi ta sukiénka* Bóbrka kroś; Mp. JW
- gusciora** 'gatunek ryby – krap': Maz. JW
- gutalin, gutalina** 'pasta do butów': *Posmarowałóm gutalinó chodaki, cobi sie świecylil* Pelplin tcz; Śl, Wp, Pom pd. JW
- guz 1.** 'guzik': *Serdak to juz na guzy sie zapina* Zuzulka węgr; Mp pn, Maz. **2.** 'węzeł, supeł': *Na kojcu powroza wiąze sie guza* Przewrotne rzesz; Mp pd-wsch, Kresy pd. JW
- guzy** 'o kurze bez ogona, o owcy bez rogów': Mp pd. JW
- gwalt** 'dużo': *Maju tego gwołt eszcze* Siemoń tor; Maz, Wp. JW
- gwaltować** 'krzyzczyć, awanturować się': *Látala koło cháupy i strasznie gwáltowała, jéno nie wiem "o co* Bóbrka kroś; Mp. JW
- gwara 1.** 'rozmowa': *"O cymze ta gwara jidzie?* Książnice Wielkie piń; Mp. **2.** 'głos, sposób mówienia': *Tan ksiandz ma taką ładną gwarę* Przewrotne rzesz; Mp. **3.** 'możliwość mówienia': *Gware ji zamkneno i pomarta* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JW
- gwarzyć** 'mówić, rozmawiać': *We sklepie moja żóna chciała gwarzić po polsku* Rzymkowiec prud; Śl, Mp pd. JW

- gwer** ‘karabin’: *A woják był z gwerym Pogóra* [Orawa Śl]; Mp pd. JW
- gwiazda z ogonem** ‘kometa’: *Jak je gwiazda z “ogónem, będzie coś na świecie* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz, Wp. JW
- Gwiazda Zwierzowa** ‘Wenus wieczorna’: Kasz. AKS
- gwiazdor** ‘człowiek przebrany za św. Mikołaja przynoszący dzieciom prezenty pod choinkę’: *Gwiazdory chodzili, przebrani chodzili z podarunkami w wieczór wigilijny* Lubocześnica szam; Maz, Wp. ww
- gwizdak 1.** ‘gwizdek’: *Gwizdoki to sie na “odpuście kupowało* Bóbrka kroś; Mp, Maz zach. **2.** ‘człowiek, który lubi gwizdać’: *Gwizdak, “on gwizda, lubi gwizdać* Faustynowo ciecch; Maz zach. ww
- gwizdalka** ‘gwizdek, piszczałka’: *Zapiszczał na ti gwizdatce, aż “uszi musiał zatkać* Pelplin też; Maz pd, Pom pd. ww
- gwózek** ‘gwoździł’: *Taki mały gwózek, a tako wielko dziuuu* Puńców ciesz; Śl pd. ww
- gwózdź** ‘zab brony’: *Poklepołem gwózdzie do brony* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. ww
- gzik, gzika** ‘twarożek ze śmietaną z dodatkiem cebuli, gorczycy’: *Gzika jes dobro ze śmietanóm i cebulóm* Granowo n-tom; Wp. ww
- gzub 1.** ‘brzuch, szczególnie wydatny’: *No, można powiedzieć, że gzub miał galanty* Kramsk koniń; Wp. **2.** ‘dzieciak, smyk, smarkacz’: *Struja se życie z tím niéwartím gzubam* Jeleń też; Pom pd, Kasz. ww
- gzuc** ‘bicc, pędzić, mknąć’: *Ale tyn gzuł ku chałpie* Kozakowice ciesz; Śl pd. ww
- gzygzak** ‘zygzak’: Mp pn, Wp. AKS
- gzymys** ‘karnisz do firanek’: *Gzymysy drzewiane, co firanki wissom na tym* Uchacze gar; Maz. ww
- gżegzółka 1.** ‘ptak – jaskółka, zwłaszcza brzegówka’: *Grzegzółka nad jeziorami w trzcinie żyje i jest większa od ti dómowi jaskółki* Koślinka szt; Maz, Pom pd, Kasz pd. **2.** ‘owad – biedronka’: *Malańka gżegzółka* Charcia Bałda ostroń; Maz pn. ww

H

- haby** ‘bielizna, odzież, szmaty’: *Hoby to takie bele co, potargane* Radwan dąb-tar; Mp pd. ww
- hacię** ‘żrebie’: Mp. ww
- hacka** ‘duża wełniana chusta’: *Hacka to jes “odzieżaczka* Zabrzeg biel; Śl. ww
- haderlak** ‘człowiek handlujący starymi ubraniami’: Śl. RK
- hadra 1.** ‘szmata, zniszczone ubranie, łachman’: *Tako staro hadra już do wyrzucenio* Kombornia kroś; Śl, Mp. **2.** ‘obelżywie o kobiecie lekkich obyczajów’: *Sama hadra a kogo będzie wyzywać* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- hadrych, hadryk** ‘chwast polny – ogniecha’: *Hadryk – żółto kwitnie, w “owsie, w kar-*
toflach, wysoko wyrostł Obra wolsz; Śl, Wp. RK
- hadukat** ‘adwokat’: Mp. AC
- hadukować, hajdukować** ‘kształcić, uczyć’: Mp pd i wsch. MT
- haj** zob. **hań**
- haj, hej** ‘wyraz potwierdzenia; tak’: Mp pd. RK
- hajać** dziec ‘głaskać’: *Zaczón hajać kocura* Harbutowice ciesz; Śl. RK
- hajcować (się)** ‘mocno, dobrze palić (się)’: *Jak jes dobry cug, to ji sie w piecu hajcuje* Rzepicznik Strzyżewski gor; Śl pd, Mp. RK
- hajdukować** zob. **hadukować**
- hajer** ‘górnik-rębacz’: Śl pd. RK
- hajnok, haniok** ‘tam, tam dalej’: *Hajnök – tó tam dali* Blizne brzoż; Mp. AN

- hajziel** zob. **haziel**
- haka** ‘motyka’: *Dziabie sie chwosty hakóm i potym sie radli znowy* Złotniki kal; oggw. RK
- hakać** ‘kopać, okopywać, oczyszczać z chwastów’: *Trza iść hakać pyrki* Woźniki sier; Mp, Pom pd. RK
- hakować** ‘orać’: Mp pd. RK
- halać** ‘przynieść’: *Marėlka halaj mamie bucki* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. RK
- halastra** ‘banda, zgraja, gromada’: *Cało halastra przelociała we śniergus poloć dziolchy* Puńców ciesz; Śl, Mp, Wp pd. RK
- halba** **1.** ‘miara pojemności: pół litra, pół kwaterki lub kwaterka; także naczynie do jej odmierzenia’: *Holbó nalěj mléka do kani* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. **2.** ‘kufel do piwa; także jego zawartość’: *Jagem zena, to na podwiecorek dała Żydówka po “obarzankowi i po halbie piwa* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. RK
- hale** ‘wyraz potwierdzenia; tak’: Wp zach. RK
- halej** zob. **alej**
- hałdamas, hałdamasz** ‘poczęstunek i zabawa po zakończeniu pracy’: *Uwielimy wiánek, juz lezy, juz lezy, dejciez nám hałdamas, bo sie nám nálezy, nálezy* Zaryte-Rabka n-tar; Śl pd, Mp pd. RK
- ham** ‘rodzaj hamulca’: *Hám – gruby łajcuk z piyńci, seści tyngik “ogniw, uzywo sie do hamowanio gnatów [sań]* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. RK
- hamać** dziec ‘jeść’: *Dziecko chce hamać, hamie jabłko* Bartucice boch; Mp pd-wsch. RK
- hambalek, hembalek** ‘belka wzmacniająca krokwie w konstrukcji dachu’: Śl. RK
- hameryk** zob. **ameryk**
- hamster** **1.** ‘zwierzę – chomik’: Śl, Wp pd. **2.** ‘człowiek gromadzący zapasy’: Śl. RK
- hamstrować** ‘gromadzić nadmierne zapasy’: Śl. RK
- hangiel** ‘handel’: *Downi Żydy chodzily po wsi za hanglem, kupowały cielęta* Poręby Majdańskie kolb; Mp. AC
- hanglować** ‘handlować’: Mp. AC
- haniok** zob. **hajnok**
- hań, haj** ‘tam, tam dalej’: *Haj to rosły same topuchy* Stróżna gor; Mp. AN
- hańten, hawten** ‘tamten’: *Spytoj sie hańtego staruszka* Gielczew kras; Mp. AN
- harać** ‘pracować ciężko, ponad siły; harować’: *Co człowiek użyje na tym świecie? Całe życie ino musi harać* Kramsk koniń; Wp. AC
- haraśny** ‘ładny, doborowy’: *Idzie haj jakosi barz haraśno dziywka* Sękowa gor; Mp. AC
- harcaba** ‘stare, chude zwierzę (np. koń, świnia)’: Maz. AC
- hareszt** ‘areszt, więzienie’: *Starys brat zaroz powiedziol na młodsego, totyz tego niewinnego brata wziyli do haresztu* Małastów gor; Śl, Mp. AC
- harmonka** ‘harmonijka ustna; organki’: *Na Gwiazdka dostał harmonka i durch gra* Jeleń tcz; Pom pd. AC
- harnasić** ‘tłuc się, hałasować’: *Psy harnasiły całó noc* Samocice dąb-tar; Mp. AC
- harnatla** ‘szpilka do włosów’: Maz pn, Pom pd. AC
- harny, herny** ‘dziarski, żwawy’: Śl, Mp. AC
- harynek** ‘śledź’: *Cóż mi z takimi harynkami, ani jednego mlyczoka, yny same kaszoki* Rogów ryb; Śl. AC
- hasie** zb ‘popiół, żużel’: *Trzi fury hasio ech juz nawyż ku chałupie, a eszcze poranoście furów trza mi przywyż* Rogów ryb; Śl. AC
- hastyczny** ‘impulsywny, wybuchowy’: *Óna była taka hastyczna, że jak sie zjadowyła, to cała sie trzała i rzucala, co ji podlecialo pod ranka* Pelplin tcz; Pom pd. AC
- haszpa** ‘hak, skobel’: *Tej haszpy nejwyńkszy złodziej nie złómie* Puńców ciesz; Śl. AC
- haw** ‘tu, tutaj’: *Podź haw, to ci cosik dom* Bóbrka kroś; Śl pd, Mp. AN
- hawerfloki** ‘płatki owsiane’: Śl. AN
- hawiernia** ‘kopalnia’: *Mój stary robi w hawierni* Puńców ciesz; Śl pd. AN
- hawierz** ‘górnik’: *Prowdziwym hawirzym był dziepro za pore roków* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd. AN
- hawoj, hawok** ‘tu, tutaj’: *Somsiod przychodził hawok na lecie i wodę broł z ty studnie* Poręby Majdańskie kolb; Mp. AN
- hawten** zob. **hańten**

- hawtędy** ‘tędy tutaj’: *Hawtędy widać krowa sta, bo potarasila cało grzodke buroków* Książnice Wielkie piń; Mp. AN
- hazaj, hazak** ‘zając’: Wp. AN
- haziel, hajziel** ‘klozet’: *Ón mo laksyrka* [‘rozwołnienie’] *i jednakuśko* [‘stale’] *na haziel loce* Rogów ryb; Śl. AN
- hazuka** ‘rodzaj koszuli’: *Downij dzieci lotały w takik dugik hazukak* Jędrysek lubl; Śl. AN
- hebaba, hebama** ‘akuszerka’: *Trzeju lecieć po hebame, bo już jóm to biere* Puńców ciesz; Śl, Kasz. AN
- hebra, hewra** ‘towarzystwo, spółka’: Maz pn-wsch. AN
- hedukacja** zob. **adukacja**
- heft** ‘zeszył’: *Kup mi nowy heft* Jędrysek lubl; Śl, Pom pd, Kasz. AN
- hej** zob. **haj**
- hekel, heklak** ‘szydełko’: *Héklam zrobiéla ca-
li chier* Jeleń tcz; Maz pn, Pom pd. AN
- heklować** ‘szydełkować’: *Jo by jeszcze rada
dziecióm pómogać, tak jo siedza we dnie
i w nocy, a hekluja* Jankowice Rybnickie
ryb; Śl, Wp, Pom pd. AN
- hela** ‘skrzynia wozu’: *Tych kartofli była niepeł-
no helo* Kramsk koniń; Wp. AN
- heltka, eltka** ‘dzika jabłoń, też liche jabłko’:
*Na naszim puehu rośnie eltka i ma suetki
brzod* [‘owoc’] Gołubie kar; Kasz. AN
- hembalek** zob. **hambalek**
- hengst** ‘ogier’: Śl. AN
- herb** ‘spadkobierca’: Śl. MT
- herbowizna** ‘spadek’: *1000 reńskich jako her-
bowizny w kopce ziemniaków znaleźli po
jej śmierci* Mysłowice; Śl. MT
- herny** zob. **harny**
- herny, hynny** ‘dumny, zarozumiały, hardy’:
*To je tako jałowo pycha, tako hynno je tu
baba, okropnie wielko pani* Rogów ryb;
Śl, Mp. AN
- herody** ‘chłopcy chodzący po kolędzie, także
ich przedstawienie jasełkowe’: *Chłopaki
mniejsze chodzo z szopko, a winksze z he-
rodami* Miłkowice-Janki siem; Maz, Wp.
AN
- herski** ‘dobry, coś wart; o człowieku: przy-
stojny, ładny’: *Herski* ‘obiod dzisiaj moja
baba zrobiéla Jankowice Rybnickie ryb;
Śl. AN
- hetka** ‘lichy, słaby, mały koń’: *Co ty w takom
hetke możesz zrobić?* Kramsk koniń;
Wp. JR
- hetki** ‘hen, daleko’: *Dym idzie hetki bez kómin*
Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. JR
- hewra** zob. **hebra**
- hi** ‘zawołanie na konia’: **a.** ‘żeby szedł w le-
wo’: Pom pd; **b.** ‘żeby ruszył do przodu’:
Wp pn-zach. JR
- hic, hyc** ‘gorąco, żar, upał, spiekota’: *Dz-isu
je hęc, że ni muezno wëtrzęmac* Gołubie
kar; Śl, Kasz. AC
- hija, hije** ‘zawołanie na konia, żeby ruszył
z miejsca’: Maz pn. JR
- hledać** ‘szukać’: *Hledómy maminej szatki, bo
się kaś zawieruszyła* Rogów ryb; Śl pd,
Mp pd. JR
- hned, hneda** ‘wnet’: *Syty chlyb, kierego sie
może hneda najeść* Kozakowice ciesz;
Śl. JR
- hoda, hody** ‘trudno’: *Hody przypomnóńć*
Gielczew kras; Mp wsch. JR
- hodnie** ‘dużo’: *Hodnie żeś tego prziniós, nie
trza tela* Koniaków ciesz; pog Śl pd i Mp
pd-zach. JW
- hody** zob. **hoda**
- hojdać (się)** ‘huścić (się)’: *Hojdać dziecko*
Żalin chlń; Mp wsch, Maz wsch, Kresy.
JR
- hojdawka** ‘huśtawka’: Maz wsch. JR
- hojt** ‘zawołanie na konia, żeby szedł w pra-
wo’: Wp, Pom pd, Kasz pd. JR
- hojta** ‘zawołanie na konia, żeby szedł w pra-
wo’: Śl zach, Wp, Pom pd, Kasz pd. JR
- hola** ‘daleko, dawno, późno, długo (w zna-
czeniu czasowym i przestrzennym)’: *Juz
hola w noc beło* Chotel Czerwony piń;
Mp pn. JR
- holofić** ‘hałasować, krzyczeć’: *Nie holofcie
tak duzo* Sporysz żyw; Śl pd, Mp pd-
zach. JR
- holopa 1.** ‘duża niezgrabna noga’: *Zabiyrz te
holope z łózka, bo niy ma miyjsca* Husz-
cza biał-podl; Maz. 2. ‘ktoś niezgrabny’:
Mp pn-wsch. JR
- holunder** ‘czarny bez’: Maz pn, Pom pd. JR

- honom** ‘prędko’: *Chyń co hónym na nogi ji chodz* Kozakowicc ciesz; Śl pd, Mp pd. JR
- honorny 1.** ‘honorowy, dumny’: Mp. 2. ‘zarozumiały, pyszny, obraźliwy’: *Ón taki hónorny, nie kce godać z byle kiem* Radgoszcz dąb-tar; Mp. JR
- honorzyć się** ‘pysznić się, unosić się pychą, wynosić się ponad innych, dąsać się’: *Óna się “o costi hónorzy, nie “odzywá się do mnie* Samocicc dąb-tar; Mp. JR
- honuca** ‘pas tkaniny do owijania stopy; onuca’: *Hónuce ni mógly być potargane, bo by odrzyło nogi* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Wp pd. MT
- hopka, opka** dziec ‘przy braniu dziecka na ręce’: *Puejky le [‘chodź tu’], jo ce wezme opka* Gołubie kar; Kasz. AN
- hopnąć** ‘uderzyć’: *W morde hopne, aż sie przewrócis* Janki Młode ostrol; Maz. AN
- hore** ‘do góry, w górę’: *Chynóc balón hore* Koniaków ciesz; Śl pd, Mp pd. AN
- horno** ‘piec garncarski’: pog Maz i Mp. AN
- hot** ‘wołanie na konia, żeby skręcił w prawo’: *Hot, pru, hot!* Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- howado, howiada** ‘bydlę (też przezwiskowo o człowieku)’: *Leży jako nie przimiyrzając howado* Jaworzynka ciesz; Śl pd, Mp pd. AN
- hozentregi** ‘szelki’: Śl. AN
- hozy** ‘spodnie’: Śl. AN
- hruby** ‘gruby’: *Hrubymu ciepłi jako chudymu* Koniaków ciesz; Śl pd, Mp pd. MT
- hruby** zob. **gruby gazda**
- huba** ‘nazwa ogólna dla grzyba (oprócz prawdziwka)’: Mp pd-wsch. AN
- hubiarz** ‘bogaty gospodarz’: *Na takie wesele to sobie tylko taki hubiorz może pozwolić jak Rusin* Jojka Kramsk koniń; Wp. AN
- hucz** ‘okrzyk przy odpędzaniu gęsi’: Śl. AN
- huczyć się** ‘o świni: przejawiać popęd pleciowy’: *Macziórka szie nóm hóczi* Koniaków ciesz; Śl, Mp, Maz. AN
- hudek** zob. **hutek**
- hujdać** ‘huścić, kołysać’: *Na takich kijach tako płachta była, dziecko tak sie hujdało* Woźniki sier; Mp, Wp pd. AN
- hujt** ‘zawołanie na konia, żeby szedł w prawo’: Kasz. AN
- huk** ‘knur’: *Gonie świnię do huka* Dąbrowa rzcysz; Mp pd. AN
- hulaczka 1.** ‘zabawa taneczna’: *Hulaczka była na weselu* Dąbrowa Poduchowna idź; Mp. 2. ‘kobieta umiejąca dobrze tańczyć’: Mp. AN
- hulajnik** ‘chłopiec pomagający pasterzowi owiec na hali’: Mp pd. AN
- hulaś** ‘mężczyzna umiejący dobrze tańczyć’: Mp pn. AN
- hulnąć** ‘skoczyć’: *Byk hulnie na krowę porę razy i trza zapłacić pięćdziesiąt złotych* Poręby Majdańskie kolb; Mp pn. AN
- humpać** ‘huścić, kołysać’: *Humpalo sie dziecko w humpeji; płachta śtyrograniatou, na każdym rogu był sznur, wiyszało sie na dróngu* Obra wolsz; Wp pn-zach. AN
- huncwot** ‘kawałek skóry umocowany w górze buta ułatwiający jego ściąganie’: Mp. AN
- hupek** ‘ptak – dudek’: *Hupek – razem z turkawko przichodzi i woła hup, hup, taki grzebionek ma na wierzchu* Żdźary luk; Maz. AN
- hurba** ‘zaspą śniczna’: Maz, Kresy pn. AN
- hurczeń** ‘jednostajnie hałasować’: *Te dzieci jyno hurcóm i hurcóm* Sękowa gor; Mp pd. AN
- hurda, urda** ‘lepsza, tłuszczejcza część zętycy’: Mp pd. AN
- husia** ‘okrzyk przy odpędzaniu gęsi’: *Husia, husia gynsiska* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AC
- husiać (się)** ‘huścić, kołysać (się)’: *Cekej, jo go bede husiać, moze mi pryndzy zaśnie* Sękowa gor; Mp. AC
- huś** ‘okrzyk przy odpędzaniu świń’: Mp, Wp. AC
- hut** ‘kapelusz’: *Nó, jak to pasuje w mantlu i bez huta* Rogów ryb; Śl, Maz pn. AC
- hutek, hudek** ‘ptak – dudek’: *Hudek “orze na betki, na smárdże – a młody hudek poganiá* Gołuchów jaroc; Wp. AC
- huźdać** ‘huścić’: *Szosa nierówno to tym auciskim tak dopiro huźdo* Żłotniki kal; Mp, Wp. AC
- hyc** zob. **hic**

hycnać ‘skoczyć’: *Hycłaś na stolek bez te mys jak młódka* Chotel Czerwony piń; Mp, Wp. AC
hyl ‘miejsce otwarte, wietrzne’: *Nie stój tak na hylu, bo cie zawieje* Siennica Różana kras; Mp. AC

hyndyk ‘indyk’: Śl. AC
hyrny zob. **herny**
hyrtań 1. ‘krtać’: Śl. **2.** ‘chytrus, łapczywiec’: *Dali dziełche do takiego hyrtónia na służbe* Harbutowice cies; Śl. AC
hyżki ‘galareta z nóg wieprzowych’: Kresy. AC

I

ibercyjer ‘płaszcz (męski), palto’: *Mój stary miał ibercyjer, ale chodził jyny w gunioku* Puńców cies; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. AC
ichni, ichny ‘należący, właściwy dla kogoś’: *“Ona [cyganka] tylko jedna chodziólu z tygo ichnego obozu* Łazy łuk; Mp pn-wsch, Maz wsch, Kresy pn. AN
icki ‘pejsy (dawniej charakterystyczne dla Żydów)’: *Mo icki jak Żyd* Porąbka żyw; Mp. AC
idzenie ‘forma rzeczownikowa od czasownika iść’: *Jen miał jeszcze tak kawał drogi do idzenia, aż na pustkowie* Rościszewy tez; Pom pd. AC
iglaty ‘iglasty’: *Ściółka iglato i liściato* Oleszno włosz; Mp, Kasz. AC
iglica lp lub zb ‘liść drzewa iglastego; szpilka’: *Iglíce na chojrze* Młyny mog; Wp. AC
iglicze ‘igliwie’: Śl. AC
igliczki, jegliczki ‘druły do robienia pończoch’: *Tera musza robić na takich hnybnych jegliczkach* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Wp. AC
iglina ‘igliwie’: *Pued kruszczi [‘krówki’] mē pⁿedleżelē jiglēna* Golubie kar; Kasz. AC
igo, jugo 1. ‘jarzmo’: Wp, Kasz. **2.** ‘połączenie nosów płóz sań’: *Jugo zawdy musi być z zelaza. W jugo dysiel sie wsadzá i przypiná* Radkowiec ilż; Śl, Mp. AC
ikra, ikro ‘łydka’: Śl, Wp, Pom pd. AC
ikrzak ‘samica śledzia, śledź z ikrą’: Maz. AC
ikrzyca 1. ‘gatunek żyta samoplennego, często siany na micjseu, gdzie wykarczowa-

no las’: *Ikrzica – z-ito drobniućkie, siáli z owsém na wiesne, “owies potym zezyni, ikrzyca dostała, zyni jom na drugi rok; ikrzyce siáli po lasak, wtedy wypalowali lasy* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. **2.** ‘samica ryb w czasie tarła’: Maz pn, Pom pd. AC

ila ‘ile?': *Ila tych lat jes, jak sie spoliło?* Woźniki sier; Mp. AN
ili ‘jaki, jak duży’: *Zoboccie, ily urós* Ostrowce bus; Mp pn. AN
im ‘żyłka’: Kasz. AC
iment: do imentu ‘całkowicie, zupełnie’: *Przeziąblam do inyntu* Sękowa gor; Mp. AC
inakszy, jenakszy ‘inny’: *Kitynewka do lónio kwiatów sóm jinaksze* Kwiatków os-wp; oggw. JW
indyka, jendyka ‘indyczka’: *Ino jednego jendora mámy, a tak to same jendyki* Radkowiec ilż; Mp pn, Maz pd. JW
inkluz, miklus ‘według wierzeń: siła nieczysta tkwiąca w zaczarowanym pieniądzu’: *Godaty, że ón miał miklusa* Hyżne rzcisz; Mp pd. JW
inkszy, inszy, jenszy ‘inny’: *Jeji robota zrobiyla inkszo dziewczka* Mikołów pszcz; *Przyszli po inkszego, nie po niego* Rabka n-tar; oggw. AN
ino ‘tylko’: *Mój brat chodził do szkoły; jak go pan pytał co, to ino płakoł* Niegowa zaw; Śl pn, Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
inszy zob. **inkszy**
irzab ‘jarzębina’: Mp pn. JR
ispa ‘wyspa’: Mp wsch. JW

- ispina** ‘wiklina’: [Jarzmo] *przywiązuje się [...]* *za pomocą wici z brzozy lub ispiny* Lubomierz boch; Mp pd-wsch. JW
- isto** ‘pewnie, prawdopodobnie’: *Jisto jidzie do dziołuchy, bo se “oblyk ancug* Puńców ciesz; Śl pd, Mp pd. JW
- isty** ‘pewny’: *Na świecie ni ma nic istego* Sucha Górna [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd. JW
- isty** zob. **ten isty**
- istyk, styk** ‘opatka do zgarniania ziemi z blachy pługa’: *Dawni używały taki nóz do zgarniania ziemi z pługa, ón sie nazywał styk* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- isiczna** ‘kapitał, pieniądze’: Mp pd. JW
- iść na usiadkę** zob. **usiadka**
- iść na żeber** zob. **żeber**
- iść po pytaniu** zob. **pytanie**
- iść w dązki** zob. **dązki**
- iść w rajby** zob. **rajby**
- iśpechtór** ‘inspektor szkolny lub dawny zarządca majątku’: Mp. JW
- iwan** ‘diabeł, też przezwisko ludzi i zwierząt’: *Co z tich mojih bachorów só za jiwani, to nie do pojécia* Cieciora st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- iwer** ‘kłopot, zmartwienie’: *Le më san wzanle [“wzięliśmy”] jiwier na głewe* Gołubie kar; Kasz. AN
- iwerny** ‘identyczny’: Kasz. AN
- iwrować się** ‘martwić się’: *Mama je chuero, bue zaczanła san jiwrowac* Gołubie kar; Kasz. AN
- iziniar** zob. **niziniar**

J

- ja** ‘tak’: *Nó ja, nó ja, nupel* [‘smoczek’] *do gymby smarku, a ni cygareta* Rogów ryb; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. AN
- jabczak** ‘wino zwykle (tanie, też domowe), często z jabłek’: *Napiel sie jabcoku i głu-pieje* Brudzewice opocz; Mp. AN
- jabczanka** ‘zupa z jabłek’: *Moja gótuje jabł-czónke* Siennica Różana kras; Mp. AN
- jabczasty, jabczaty** ‘o maści konia: siwy z ciemniejszymi, okrągłymi plamami’: *Jabczaty kón mo takie ciymne place, kieby jabka* Krępa miech; Mp pn. AN
- jabczysko** ‘pole po zebranych ziemniakach’: pog Śl i Mp. AN
- jabłka** ‘ziemniaki’: *Starka mówili, ze piyrwyj to tu mówili na kartofle jabka* Zborowskie lubl; pog Śl i Mp. AN
- jabor, jabór** ‘jawor’: Śl pd. WW
- jacha** ‘gnojówka’: Wp pn-zach. AN
- jachta** ‘polowanie’: *W zimnie* [‘zimie’] *je jachta na zajki* [‘zające’] Jeleń tez; Maz pn, Pom pd, Kasz. AN
- jacy** ‘tylko’: *Jacy dysc ustanie, idziawa w pole* Przewrotne rzesz; Mp pd. AN
- jaczka** ‘rodzaj bluzy, kamizeli’: *“Oblicz na sie jakom jaczke, bo zmarzniesz* Kramsk koniń; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- jadłoba** ‘zmartwienie, kłopot, gniew, złość’: Kasz. AC
- jadłobić się** ‘martwić się, zamartwiać się’: Kasz. AC
- jadować się** ‘gniewać się, złościć się’: *Ja sie nie będa na was jadować. Niech no tata przinǳie* Linowiec st-gdań; Maz pn, Wp pn, Pom pd, Kasz. AC
- jadro** ‘rodzaj sieci rybackiej o małych okach lub najęstsza część sicc’: *Słympka ma trzi siatki. Najwiynksza to je krata, drobna – płótno, a downi – jadro* Opalenie tez; Wp, Pom pd, Kasz. AC
- jaducha** ‘astma lub przewlekły kaszel’: Mp wsch. AC
- jadwent, jadwient** ‘adwent’: Mp. AC

- jadwiga 1.** ‘element drewniany służący do łączenia różnych części kołowrotka, żarciu itp.’: Mp. **2.** ‘hak do zawieszania kotła nad ogniem w szalasic’: Mp pd. AC
- jadzić się** ‘o ranie: jątrzyć się, ropieć’: *Skalić se reke i jadži mu sie* Książnice Wielkie piń; Mp. AC
- jafer** ‘czarne jagody; borówki’: Mp pd. AC
- jaglany** ‘zrobiony z prosa (najczęściej w odniesieniu do kaszy)’: *W ty stampie kasa sie obrabiała jagłana, a grycana to w żarnach* Zuzułka węgr; oggw. AC
- jaglewie** ‘iglicie’: Pom pd. AC
- jagle** ‘jagnię’: *Dwa jaglynta* Mała Wieś radomsz; Mp pn. AC
- jagliza** ‘świerk’: Pom pd, Kasz pd. ww
- jagła, jagły** ‘kasza z prosa’: *Na weselu dowali jagły z flakami* Złotniki kal; Śl, Mp, Maz, Wp. AC
- jagniak** ‘młode owcy; jagnię’: *Móm w chlywie owca i para jagniaków* Cieciora st-gdań; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AC
- jagniuł** ‘młode owcy; jagnię’: *Cyje to jagniułki mogo być, takie carniutki?* Huszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy pn. AC
- jagnusek** ‘medalik z religijnym wizerunkiem noszony na szyi’: Mp. AC
- jagoda 1.** ‘owoc wiśni, czereśni’: *“Oberwać by te jagody, bo sroki skończom* Bóbrka kroś; Mp. **2.** ‘poziomka’: Mp. **3.** ‘jeżyna’: Mp. AC
- jagoda** zob. **czerwona jagoda**
- jagodnisko** ‘miejsce, gdzie rosną lub rosły jagody’: Maz. AC
- jagodzina, jagodziny** ‘krzewinki czarnych jagód’: *Jagodziny sóm, a jagód przecie ni ma* Brudzewice opocz; oggw. AC
- jagódka** ‘porzeczka’: *Trocha jagódków móm we zegrodzie, ale to niy ma wiela* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AC
- jagwent, jagwient** ‘adwent’: Maz. AC
- jaić się** ‘kręcić się, ostentacyjnie a powoli się gdzieś wybierać’: *Co sie tak długo jai-ta?! Nie zdóżyta na pastyрка* Pelplin tez; Pom pd. AC
- jajca** wulg ‘męskie lub zwierzęce genitalia’: *Trzymo go za jajca* Brudzewice opocz; Mp, Kasz. RK
- jajce** ‘jajko’: Śl. RK
- jaje** ‘jajko’: *To jes dobro kura, co dziń niesie jaje* Kramsk koniń; Śl pn, Mp, Maz pd, Wp, Kasz. RK
- jaje** zob. **bycze jaje**
- jajeśnica** ‘jajecznicza’: *Przyjadła mu sie jajeśnica* Sierosławice konec; Mp. RK
- jajko** zob. **bycze jaje**
- jajo** zob. **bycze jaje**
- jajstrząb** ‘jastrząb’: *Jajstrzomb kurczoki na ueczach ci porwie. W giry gó wpakuje i dzióbym w lesie gó zadziabie* Granowo n-tom; Wp zach. ww
- jajta** ‘polowanie’: *U nas jajti béli najwienci na zajónców* Sztumska Wieś szt; Maz pn, Pom pd. RK
- jak raz** ‘akurat, właśnie’: *Jak roz dwunasto dochodziła* Szczuczki puław; Mp pn, Maz wsch, Kresy. JR
- jaka** ‘górną część wierzchniego ubioru męskiego lub kobiecego (rodzaj bluzy, kaftana)’: *Jaki po wojnie zaginyły, zastąpiły je swetry* Kramsk koniń; Śl, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- jaki: po jakimu** ‘dlaczego’: *Po jakimu to śmiećcie po całej izbie? Czy ni możecie se kijaki strugać w jednym kójcie* Rogów ryb; Śl. ww
- jakisi** ‘jakiś’: *Jakisi chłop do nos jidzie* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- jakisik** ‘jakiś’: *Jakisik obcy ksiądz beł u nos na odpuście* Sierosławice konec; Śl pd, Mp. ww
- jakisiś** ‘jakiś’: *Jakisiś człowiek* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Wp wsch. ww
- jakiści** ‘jakiś’: *Kazał ji zastrzyki przyjmąć i nazaczył jeszcze jakiści drażetki przyjmąć* Miłkowice-Mački siem; Maz wsch, Kresy pn. ww
- jakla** ‘górną część wierzchniego ubioru kobiecego, rzadziej męskiego (rodzaj bluzy, kaftana)’: Śl. JR
- jakle** ‘jakoś, w jakiś sposób’: Kasz pn. ww
- jako 1.** w funkcji porównawczej ‘jak’: *Bruclek – takowe jako westy, jyny to się zapięło po kark* Kozakowice cies; Śl pd, Mp, Maz. **2.** ‘niż, aniżeli’: *Wolim kosiec na szczianym jako na pokos* Koniaków cies; Śl pd, Mp pd. JR

- jakosi** 'jakoś': *Jakosi sie ta cłowiek bidzie nie daje* Podleszany miel; Mp. ww
- jakosik** 'jakoś': *Jakosik mu sie nie udało malowanie* Sierosławice koniec; Śl, Mp. ww
- jakości, jekość** 'jakoś': *Wprzód jekość tak było dużo wody koło domu* Bilwinowo suw; Maz wsch, Kresy pn. ww
- jakóz** 'jak, jakże': *Jakóz to bydzie z tóm twojóm żyniaczkóm?* Rogów ryb; Śl, Kasz. ww
- jakuba** 'wędrowny handlarz': Śl. JR
- jałocha** 'jałówka': Maz. JR
- jałowiak** 'byczek roczny': Maz pn. JR
- jałucha** 'gnojówka': *Jałucha tako świyżo co "od krów leci* Obra wolsz; Wp zach, Pom pd, Kasz. ww
- janiczek** 'robaczek świętojański': *Janiczki locóm w moju abo w czyrwniu, jak się zećmi* Rogów ryb; Śl pd. JR
- janina** 'rodzaj ściegu używanego przy ozdabianiu gorsetów, kozuchów': Mp. JR
- janioł** 'anioł': *Cobyście byli weseli jako w niebie janieli!* Biały Dunajec n-tar; Mp. AC
- janiki** 'odmiana wczesnych ziemniaków': Mp pn-wsch, Maz. JR
- jankor, lankor** 'smutek, złość, żal, zmartwienie': *W piątek se wieczór wypitam, bo miałam taki jankor* Bronowice-Kraków; Śl, Mp, Wp. AC
- janówki** 'odmiana wczesnych ziemniaków': *Wsadzimy tutej janówek, to bedo na wceśniejse* Sierosławice koniec; Mp. JR
- janwient** 'adwent': Mp. AC
- japa** pogard 'usta': *Co tak rozdziawiłaś jape?* Brudzewice opocz; Mp pn, Maz. JR
- jar, jarz** (na Śl rodz ż) 'wiosna': *Wcziaszno jar, nieskorno jar, kiejszi ta jar. przidzie* Jaworzynka ciesz; Śl pd, Mp pd. JR
- jargać się** 'złościć się, klócić się': *Niy jargej się już tyła, yno rób* Jędrysek lubl; Śl. JR
- jarganki** 'harmonijka ustna; organki': *Zeflik groł na jargankuch, a my śpiywali* Rogów ryb; Śl. RK
- jargany** 'organy': *Na jarganach groł "organista* Stara Jamka niem; Śl. RK
- jargotać 1.** 'turkotać': *Straśnie wozy jargocu* Bychawka lub; Mp pn-wsch. **2.** 'o żabach: rechotać': Maz pd. JR
- jaroszek** 'zły duch, diabeł': Śl. JR
- jaruga** 'kałuża, rzadkie błoto, teren podmokły': *Jaruga – taki kowiór, tako trząsawa, co się przepadnie do tego* Zarzecze ciesz; Śl pd, Mp. JR
- jarzab** 'jarzębina': Mp pn, Maz pd. JR
- jarzabek** 'jarzębina': *Jarzabek jes ładny na jesini, kal mo czerwóne jagody* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Pom pd. JR
- jarzec** 'jęczmień': Mp pd. JR
- jarzębiatka** 'kura o pstrym upierzeniu': Mp pn. JR
- jarzmica** 'jarzmo na jednego wołu lub krowę': Śl, Mp. JR
- jarzmo 1.** 'nosidła do noszenia wody na ramionach': *Weż se jarzmo, zawdy lzy wodę nosić* Radkowice ilż; Mp, Maz pd-zach. **2.** 'połączenie dwu bron': Mp pn. ww
- jarzyna** 'zboże siane na wiosnę': *Żytó jare, pszenica jaro, jary jynczmiyń to wszystkó siy nazywo jarzyna* Lubatowa kroś; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. ww
- jasełko** 'krążek zapobiegający wytryskiwaniu śmietany z maślnicy podczas robienia masła': *Jasełko moze być z drzewa* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- jasiak, jasiaczek** 'mała poduszeczka pod głowę': *Jasiocek, jasiok – takie malutkie podusecki* Uchacze gar; pog Mp pn i Maz pd. ww
- jasięć** 'jesion': Śl, Mp pd i zach, Kasz. ww
- jasion** 'jesion': *Z jasionu deski dobre* Kleczkowo ostroł; Mp, Maz, Wp pd i zach, Pom pd, Kasz, Kresy. RK
- jaskiernik** 'jaskier': Mp. ww
- jaskólica, jaskóliczka** 'jaskółka': Kasz. ww
- jasła, jaśła 1.** 'drabina na siano nad żłobem': *Tanulek szli do maształnie przibić jasła* Harbutowice ciesz; Śl pd, Mp pd. **2.** 'różne typy przegród na siano w stajni lub oborze': *Jasła – w "oborach po kątach robio zasieki z desek* Suchowola zam; Mp. ww
- jasny 1.** 'błękitny, niebieski, modry': *Suknie bóly różnego koloru: jasne, różowe, czerwóne* Podmokle Wielkie sulch; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz. **2.** 'o mące, chlebie: białe, pytlowe': *Tera sie jodo yny jasny chlyb,*

- downi sie krupiczok jadło* Rogów ryb; Śl, Mp pn-zach. ww
- Jastra, Jastry** ‘Wielkanoc’: Kasz. ww
- jastrowy** ‘wielkanocny, związany z Wielkanocą’: Kasz. ww
- Jastry** zob. **Jastra**
- jaszczyk 1.** ‘krażek zapobiegający wytryskiwaniu śmietany z maślnicy podczas robienia masła’: *Jaszczyk, żeby sie śmiéntana nie chlapała* Żarnowiec kroś; Mp.
- 2.** ‘drewniane naczynie na masło’: *Jaszczyk z masłym lá “ojców dała* Domaradz brzoż; pog Mp pd-wsch i Kresów pd. ww
- jaśła** zob. **jaśła**
- jaśnić się** ‘świtać, dnic’’: *Stowejcie dzieci na grziby, bo sie już jaśni* Rogów ryb; Śl pd. ww
- jaw, jawok** ‘tu, tutaj’: *Podźcie jaw* Korbielów żyw; Mp pd-zach. ww
- jawok** zob. **jaw**
- jawtu, jewtu** ‘tu, tutaj’: Mp pn. ww
- jazgar** ‘ryba – jazgarz’: Pom pd. ww
- jazgier** ‘ryba – jazgarz’: *Ziebrów to “ón ni mo tyn jazgier* Przedmość wiel; Mp pn-zach, Wp. ww
- jażyna** ‘krzew lub owoc jeżyny’: *W lipcu jażyny jeszcze sóm zielóné* Złotniki kal; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- jąkacz** ‘człowiek, który się jąka’: *Jokac, co tak sie joko* Topolice opocz; Mp, Maz wsch. JR
- jąkaty** ‘człowiek, który się jąka’: *Jónkaty, tak sie jónko* Bęczyn kras; Mp wsch, Maz. JR
- jąkawy** ‘człowiek, który się jąka’: *Zajónkuje sie, jónka sie, jónkawy* Podnieśno sied; Maz wsch. JR
- jątrznica** ‘kiszka, kaszanka’: *Farbę ze śwyni łapią do jakiego grota, bierą letkie, wotrobę, śledzionę i kasę, napychają jelyta grube i robią jątrznicę. Jątrznica to je kiska z kasy tatarcany* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. JR
- je** ‘wykrzyknik wyrażający niezadowolenie, zniecierpliwienie, zdziwienie’: *Je kany to jes? Je haw!* Mszana Dolna lim; Mp pd. JR
- jecy** ‘o człowieku lub zwierzęciu: mający dobry apetyt, mogący dużo zjeść’: *Nasza krówka jes dosyć jico, ji [‘je’], co ji [‘jej’] tylko dać* Kramsk koniń; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- jecznicza** ‘jajecznicza’: Maz. JR
- jeda, jedka** ‘grdyka, krtań’: Maz wsch. JR
- jedbaw, niedbaw** ‘jedwab’: Śl, Mp. JR
- jeden** zob. **każden jeden**
- jeden: za jedno gadać (pedzieć)** ‘mówić (powiedzieć) do kogoś przez ty’: *Za jedno se godajóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- jedka** zob. **jeda**
- jedla** ‘jodła’: *Wróna siedzi na cziuphu jedli* Koniaków cies; Śl pd, Mp. ww
- jedliczka** ‘młoda jodełka, też choinka przystrajana na Boże Narodzenie’: *Jedliczka wydzierzy aż do Grómnice* Puńców cies; Śl, Mp pd-zach. JR
- jedla** ‘jodła’: Mp pd-wsch. ww
- jedna** ‘pierwsza godzina’: *Przidź dó mie kole jednej* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- jednać (się)** ‘najmować (się) do pracy’: *Jednom gó za furmana, aliy nie barz mo óchote, bó mu kón niyżdrowy* Lubatowa kroś; Mp pd. JR
- jednako** ‘jednak, mimo to’: *Co chwila ci nowe lónty [‘ubrania’] sprawuja, a ty jednako potargany chodzisz* Rogów ryb; Śl. JR
- jedno 1.** ‘to samo, wszystko jedno’: *Miastowi i wsiowi to tera jedno, a dawni to nie* Dąbrowa Poduchowna itz; Śl, Mp, Maz.
- 2.** ‘tylko’: *Jak umrzól tyn synek, miał jedno piéńć dwajeścia lot* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- jednoralny** ‘jednolity, regularny’: *Nie tak, żeby béły wstónżki jednoralne, jyno takie ciuczki, takie kawoлецzki* Blizne brzoż; Mp pd-wsch. JR
- jednoraz** ‘wtem, naraz, nagle’: *Stoje z Pchiotrowo, jednoraz idzie Józia, jednoraz idzie baba po zebacce* Janki Młode ostroł; Maz pn. JR
- jednostalny** ‘jednostajny, jednolity’: *Takie mámy jednostalne życie* Żarnowiec kroś; Mp, Maz. JR
- jedność** ‘to samo’: *Tkoc i knop to jes jedność* Radgoszcz dąb-tar; Mp. JR

- jednota** ‘jedność’: *Myndzy ludziami ni ma teraz jednoty, downi było inakszy: była zгода i jednota Rogów ryb*; Śl. JR
- jednoź, jenoź** ‘to samo’: Maz pn. JR
- jedun** ‘człowiek lubiący dużo jeść, żarłoczny’: *Ten mały tó straszny jedun Degucie suw*; Maz wsch. JR
- jedurny** ‘jedyny’: *Ani jedurni kuri ni ma na z-icie Janki Młode ostroń*; Maz, Kasz. JR
- jedyniak** ‘jedynak’: *Moj jedyniak juče puscál kóniom Kadzidło ostroń*; Śl, Maz pn-wsch, Wp pd. JR
- jedza** ‘jedzenie, żywność’: *Kazdóm jedze można “okrosić Drawsko czar*; Wp pn i zach, Pom pd. RK
- jedzak** ‘osoba do wyżywienia lub osoba jedząca coś’: *Mo tela a tela jedzoków Zarzeczce ciesz*; Śl pd. RK
- jedzianka** zob. **miedzianka**
- jedziniak** ‘jedynak’: *Michoł z tej izby [‘od sąsiadów’] był jedziniok, a my byli sztyrzo Koniaków ciesz*; Śl. JW
- jedziny** ‘jedyny’: Śl. JR
- jeger, jegier** ‘myśliwy’: Śl pd, Maz pn. RK
- jeglaszka** zob. **jeglina**
- jegliczki** zob. **igliczki**
- jeglijka** ‘świerk lub jodła, też choinka przysrajana na Boże Narodzenie’: Maz pn. JR
- jeglina, jeglaszka** ‘świerk lub jodła’: Maz pn. JR
- jegła** ‘igła’: *Ni mogym trefić nitóm do jegły Koniaków ciesz*; Śl, Kasz pn. RK
- jegomość** ‘tytuł używany w odniesieniu do księdza, także o księdzu’: *Kiedy jegomość pódóm po kolyńdzie?* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp, Maz pn. RK
- jejej** zaimek dzierżawczy ‘jej’: *Jeja matka to samo miała do ślubu Stara Jamka niem*; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kresy pd. MT
- jeleniaki** ‘spodnie ze skóry jelenia’: Śl. RK
- jelenica** ‘samica jelenia; łania’: *Zastrziélól jelenice, co mniała młode Nowa Wieś szt*; Mp, Maz wsch i pn, Pom pd, Kasz. RK
- jelito, jelitko** ‘kiszka, kaszanka’: *Jak jelitko smakuje?* Stara Jamka niem; Śl. RK
- jen 1.** ‘jeden’: Wp zach. **2.** ‘ktoś, pewien człowiek’: *Jen taki stary Drawsko czar*; Wp zach. JR
- jenakszy** zob. **inakszy**
- jendyka** zob. **indyka**
- jeno** ‘tylko’: *“Ojców nie miałam, jeno dziadków Krzczonów lub*; oggw. RK
- jenoź** zob. **jednoź**
- jenszy** zob. **inkszy**
- jeny, eny** ‘tylko’: *Jyny w niedziele my dycki siadowali w alkiyzu Puńców ciesz*; Śl pd. RK
- jerzch, jerzk** ‘okres godowy ryb; tarło’: *Ja zara mówiélóm, że to só z jikrami, że to só na jérzchu I.cśna Jania st-gdań*; Pom pd. RK
- jerzchnąć się, jertzknąć się** ‘o rybach: odbywać tarło’: *Tó jak ribi sie jérzchnó, to nie łapia Nowa Wieś Rzeczna st-gdań*; Pom pd. RK
- jerzk** zob. **jerzch**
- jertzknąć się** zob. **jertzchnąć się**
- jesieć** ‘sito do przesiewania zboża’: Wp zach. RK
- jesieć** ‘jesion’: *Jesieć je dobri na koła Koślinka szt*; Pom pd. RK
- jesień** zob. **twarda jesień**
- jesionka 1.** ‘chustka na plecy’: *Jesionka je to chustka z frandzlamy na jesień ubo na zimę, ciepło Poreby Majdańskie kolb*; Mp, Maz pd-wsch. **2.** ‘dorastająca dziewczyna, podlotek’: Kasz. RK
- jesiora** ‘ość’: Kasz. RK
- jeskoła** zob. **oskoła**
- jesny** zob. **jeśny**
- jeście** ‘jedzenie, pożywienie’: *Ni móm co do jescia Pięćmorgi świec*; Maz pn, Pom pd. RK
- jeśny, jesny** ‘mający dobry apetyt, mogący dużo zjeść’: *Jakisi sie teráz i Edek zrobiót jeśniejsy Lichwin tarn*; Mp pd. ww
- jewanieliczka** zob. **wanieliczka**
- jewtu** zob. **jawtu**
- jeździoro** ‘jezioro’: *Ta woda szła tymi strumieniami tam do jeździora Kębłowo wolsz*; Wp. ww
- jeżak** ‘snopek do poszycia pierwszej warstwy dachu, układany kłosami do góry’: *Jeżakamy “obszywo sie pirszom late “od dołu Kramsk koniń*; Mp pn, Wp. ww
- jeżdżać** ‘jeździć co pewien czas’: *Cęsto jįżdżaly my na jarmaki do Rzesowa Przewrotne rzesz*; Mp, Wp. ww

- jeździwać** ‘często jeździć’: *Biedke naból, to jezdzywał tu jeden do Kafusyna Kluki miń-maz*; Maz. ww
- jęcy** ‘o człowieku lub zwierzęciu: mający dobry apetyt, mogący dużo zjeść’: Wp wsch. JR
- jęczmienianka** ‘słoma jęczmienna’: *Ciś tam krowom troche jynczmiynionki, bo ryczom* Lubatowa kroś; Mp. ww
- jęczmieńczysko** ‘pole po skoszonym jęczmieniu’: *Na jynczmniéńczysku ros jęczmniéń* Sztumska Wieś szt; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- jęczmieszek, jęczmieszek** ‘ropne zapalenie gruczołu łojowego powieki; jęczmień’: *Jak masz jęczmieszek, to musi ci któs potrzebć obrónczkó, to ci zginie* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- jędrzejki** ‘wieczorna zabawa w wigilię św. Andrzeja połączona z różnymi wróżbami dotyczącymi przyszłości uczestników zabawy’: *Dziwki na śwyntego Jędrzeja robió takie jędrzejki, zuczajó psóm, jak pies zje, to sie śmiejó, ciesó sie, ze wyjdó za mąż* Bychawka lub; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. ww
- jędrzny** ‘twardy, zdrowy, dorodny’: *Jędrzne to grube ziarno, więcy mąki wydo* Gielczew kras; Mp, Kasz. ww
- jęzioro** ‘jezioro’: *Óni byli rybokami, ryby sprzedawali, na jęzioro chodzili, ryby łowili* Obra wolsz; Mp, Wp. ww
- języczki** ‘roślina – babka lancetowata’: *Jynzyczki sóm dobre na herbate* Puńców ciesz; Śl. ww
- joch** ‘miara powierzchni ziemi, mórg’: *Miot dwa jochy pola* Puńców ciesz; Śl pd. ww
- jod** ‘jodyna’: Pom pd. ww
- jodlina** ‘jodla’: Mp. ww
- jodla** ‘świerk’: Maz, Kresy pn. ww
- jojezcć** ‘stękać, jęzcć, biadolić’: *Jojała mi przez cołkie rano i wreście se posła* Chotel Czerwony piń; Mp. ww
- jódka** ‘jodla’: *Straszny przetrzebili tyn las, póť jódek wyczyjni* Lubatowa kroś; Mp pd. ww
- józefek** ‘zioło – hyzop lekarski’: Mp pd. ww
- jszczać** ‘oddawać moc’: *Jscuć sie mu zakcia- to* Dąbrowa Poduchowna itż; Śl, Mp. JR
- jszczak** ‘szczaw’: Wp zach. JR
- jszczaw** ‘szczaw’: *Chodziliśmy na jscow* Niegosławice jęd; Mp zach, Wp zach. JR
- jucha** ‘zupa postna z mąki i serwatki’: Mp pd. ww
- jud, ud** ‘udo’: *Całyj jud mie boli* Obra wolsz; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- jug** ‘zmiana pogody w zimie, odwilż’: Mp pd. ww
- jugo** ‘połączenie końców płóz’: Mp, Wp wsch. ww
- jugo** zob. **igo**
- juhasić** ‘być juhasem, paść owce’: *W kazdy rok juhasi* Ząb n-tar; Mp pd. ww
- juli** ‘lipice’: Śl, Maz pn. ww
- juniec** ‘młody byk, młody wóP’: *Na takého młodého wolu to mówiélim juniec* Czarny Las st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- jupa** ‘okrycie wierzchnie: kurtka, kaftan’: *Jupa, bluza dla chłopów i kobietów* Gaj n-miej; Śl, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- jupica** ‘długi płaszcz, chałat noszony przez Żydów’: *Żydy to w takich jupicach chodzía* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- jurek** ‘według wierzeń: diabeł wywołujący nagły wir w powietrzu’: Kasz. ww
- jużka** ‘zupa z kaszą i ziemniakami’: Mp pn-wsch, Maz pd-wsch, Kresy pd. ww
- jutrznia 1.** ‘jasność poprzedzająca ukazanie się słońca na horyzoncie; zorza poranna’: Kasz. **2.** ‘gwiazda poranna widziana przed wschodem słońca’: Mp. ww
- jutrzyna** ‘miara powierzchni pola równa 25 arom’: *Obrobiómy trzy jutrzyny pola* Rogów ryb; Śl. ww
- jużdzenica** zob. **użdzenica**
- jużnica** ‘uzda stajenna bez wędzidla; kantar’: *Na uzde mówióm teź jużnica* Granowo n-tom; Wp. AKS
- jużci** ‘tak, oczywiście’: *Juści by ta dobrze było* Ostrowce bus; Mp, Maz. AN
- jużyna** ‘posilek zanoszony pracującym w polu’: *A jużyne to jem ku wieczorowi zaniesies na pole* Samocice dąb-tar; Mp pd. AN
- jużynować** ‘jeść posilek, przerywając pracę w polu’: *Chodźciy jużynować, bościcy sie naróbili już doś* Lubatowa kroś; Mp pd. AN

K

- ka** ‘gdzie’: *Kaś schowała te derki?* Dąbrowa Poduchowna iltz; Śl, Mp. AKS
- ka** zob. **wolaś ka**
- kaban** ‘wieprz – tucznik’: *Majo take styry kabany, to bida jim nic nie robi* Adamowo mław; Maz, Kresy pn. AN
- kabatek** ‘zakieciak, bluzeczka’: *To jes taki nocny kaboutek* Obra wolsz; Śl, Mp pd, Wp. AN
- kablować się** ‘klócić się’: Pom pd, Kasz. AN
- kaby** ‘gdzieżby, skądże znowu’: *Kaby tam kto seł, na co mu to!* Sporysz żyw; Mp pd. AN
- kacap** pogard **a**. ‘o Rosjaninie’: *Aże za kacapa pójdziesz* Degucie suw; Maz. **b**. ‘o Żydzie’: *Ten Żyd, kacap to mnie pewnie osukół* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- kaccer, kacerek** ‘kałuża’: Wp pn. AN
- kachel** ‘pice’: *Na kachlu warzomy* Koszarawa żyw; Mp pd. AN
- kachlak, kaflak** ‘pice kaflowy’: *Postawili se w izbie kachlok* Harbutowice ciesz; Śl, Maz pn. AN
- kachlik** zob. **kaflik**
- kacoperz, kacopierz** ‘nietoperz’: *Kacoperz, jek sie wkręci we włosy, to trudno go wjónić* Janki Młode ostroł; Maz. AN
- kaczak** ‘pisklą kaczkę’: *To só kaczaki z maja, abo z kwietnia* Leśna Jania st-gdań; Maz, Pom pd. AN
- kaczka** ‘okucie na końcu dyszla’: *Kacka je pód spódym dó trzymanio wozu* Kombornia kroś; Mp pd i wsch. AN
- kaczor** ‘pływak nad matnią nicwodu’: Maz, Wp. AN
- kaczorowa, kaczorówka** ‘kałuża’: *Kácorówka – to kacki juz mogli sie tamój bazić [bawić] Sucholaski giż;* Maz pn. AN
- kaczuk** ‘kaczątka’: *Kaczuki strasznie robio szkody* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. AN
- kadłubek 1.** ‘budka, skrzynka na ptaki’: *Wkadłubku szpoki mujóm už młode* Rogów ryb; Śl. **2.** ‘skrzynia sań’: *Z desek kadłubek sie zakłada na te sanie i sie jedzie* Zuzulka węgr; Maz. **3.** ‘naczynie z pnia wydrążonego drzewa’: Mp pd i wsch, Maz wsch. **4.** ‘obramowanie studni z pnia wydrążonego drzewa’: Śl, Mp pd. AN
- kady** ‘gdzie’: *Dodajciez mi rady, kady jo jó podzieć móm* Międzybrodzie Bialskie żyw; Mp. ww
- kadyk** ‘jałowice’: Maz pn, Pom pd. AN
- kafej** ‘kawa’: *Hańzi, ty kafeju nie pijesz?* Stara Jamka niem; Śl, Maz pn. AN
- kafer, kaferka** ‘otwór w dachu budynku gospodarczego (np. do podawania siana)’: *Dwa kafry na dachu* Luboczescnica szam; Wp. AN
- kaflak** zob. **kachlak**
- kaflik, kachlik** ‘małe gliniane naczynie, doniczka’: Śl. AN
- kaj 1.** ‘gdzie’: *Jo sie tu nie dóm obalamącić: jo wiyem, kaj je prawda, a kaj cygajstwo* Rogów ryb; Śl, Mp. **2.** ‘dokąd’: *Kaj posła wasa matka?* Sierosławice koniec; Śl, Mp, Wp. AN
- kajfas, kajfasz** ‘drewniana skrzynia na zaprawę murarską’: *Kajfas z maltóm* Puńców ciesz; Śl, Mp pd. AN
- kajfina** zob. **kanfina**
- kajniekaj, kejniecej** ‘gdzieniegdzie’: *Bulwy są samorodne i trudno jich zagubić, kejniecej wypuszczają korzenie i rosną dalyj* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- kajpus, kańpus** ‘twaróg’: *Na śniodanie bedzie kajpus z chlebem ji kawa* Książnice Wielkie piń; Mp. AN
- kajsi** ‘gdzieś’: *Isto kajsi padało, bo leci tako kaltówka [‘mętna woda’]* Puńców ciesz; Śl pd, Mp. ww
- kajsik** ‘gdzieś’: *Moja starucha kajsik posła* Lgota Gawronna włosz; Mp. ww
- kajstra** ‘torba, worek’: *Źle gospodarzisz i na staroś pójdziesz z kajstróm po żebraniu* Rogów ryb; Śl. AN

- kajs** ‘gdzieś’: *Zawsze my kliszczyki kajs za-dziejom i zaś szukej* Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp. ww
- kalafa** pogard ‘twarz’: *Jak cie trzasne w kalafe* Złotniki kal; Wp. JR
- kalaruch** ‘karaluch’: *Wdały sie w sini kalaru-chy* Brudzewice opocz; Mp pn. RK
- kaleń** ‘kaluża’: *Tak nalata vodi, kalěj az zrob-chiela* Janki Młode ostrol; Mp pn, Maz. JR
- kałęba** ‘stara chuda krowa’: *Ta kałęba juz nic mlyka nny dowo* Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. JR
- kalfas** ‘drewniana skrzynia na zaprawę murarską’: *Wykidnijze mi ta malta do kalfasa* Rogów ryb; Śl. JR
- kalk** ‘wapno’: Pom pd, Kasz. JR
- kalmus** ‘tatarak’: Pom pd, Kasz. JR
- kalny** ‘brudny, mętny (głównie o wodzie)’: *Woda w rzyce je kalno* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. JR
- kalonka** ‘kalenica – grzbiet dachu lub strzechy’: Śl pn, Mp pn-zach, Maz pd-zach, Wp. JR
- kaluga 1.** ‘kaluża’: Mp pn, Maz, Wp, Pom pd. **2.** ‘gnojówka’: Wp pd. JR
- kaluża** ‘kaluża’: *Jak ydzies na wieś, to bierz buy gumowe, bo wseńdzie kaluze wody* Huszcza biał-podl; Mp pn i wsch, Maz, Wp wsch. JR
- kał** ‘kaluża, bajoro, błoto’: Śl, Mp, Pom pd, Kasz. JR
- kała 1.** ‘drewniana pała’: Śl pn. **2.** pej ‘głowa’: *Jeszcze tela kudłów na kale* Stara Jamka niem; Śl pn. JR
- kałakut** ‘kogut’: Maz. JR
- kaład, kałęd 1.** ‘brzuch zwierząt’: Wp. **2.** pej ‘dziecko’: Pom pd. JR
- kałka 1.** ‘drewniana pałka’: Wp. **2.** ‘główka np. gwoździa, lnu’: Śl. JR
- kałużowa, kałużówka** ‘gnojówka’: Wp. JR
- kam** ‘kamień’: Kasz. JR
- kama** ‘wyżłobienie w belce’: Mp pn, Maz. JR
- kamela, kamelka** ‘rumianek’: Śl. JR
- kamieniak** ‘garnek kamienny’: Mp. JR
- kamienica** ‘kupa kamieni na polu’: *Na te kupki kamieni nazywajo krusznia abo kamienica* Degucie suw; Maz pn. JR
- kamieniec** ‘miejsce pokryte kamieniami na brzegu rzeki’: *Kamieniec – jak woda namuli duzo siutru* Bogoniowice tarn; Mp pd. JR
- kamień piorunowy** ‘skamieniałość – belemnit’: Mp pn-zach, Maz pd, Wp. JR
- kamień urażny** ‘minerał – hematyt; utarty na proszek, używany jako lekarstwo’: Mp pd. MT
- kamiuszczyk** ‘mały kamyk, też kamień szlachetny’: *Naszia mónstrancja ma take ładne kamniuszczki* Mątowy Wielkie mał; Maz, Pom pd. JR
- kamyszek** ‘kamyk’: *Kamyszek wloz mi do buta i mie ciśnie* Złotniki kal; Mp pn-zach, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- kamzela** ‘dawne wierzchnie okrycie męskie, rodzaj płaszcza, kaftana’: *Kamzelia z płót-na za koliana, do zymie prawie, w tylie roz-pór* Wijewo lesz; Śl pd, Mp zach, Wp. JR
- kan** ‘gdzie, dokąd’: *Kan wóm tak pilno? – Spýchómy sie do miasta, bo na połednie chcemy być nazod* Rogów ryb; Śl. ww
- kana** ‘duża bańka na mleko’: *Co dziu kto inny kany z mlkim “odstowio do mliczarni* Kramsk koniń; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- kancel** ‘ambona’: Maz pn. AN
- kandy** ‘gdzie, dokąd’: *Kandy idziesz? Puńców ciesz; Jak chcioł chłop kandy jechać* Miedzna pszcz, Śl. ww
- kanela** ‘cynamon’: *Kanela kładzie sia do grizu* Jeleń tez; Maz pn, Pom pd. AN
- kanfina, kajfina** ‘nafta’: *Downi to “o nafcie nich nie słysot, jino godali kajfina* Książ-nice Wielkie piń; Mp. AN
- kani, kieni** ‘gdzie’: Maz pn. ww
- kania** ‘rondo kapelusza’: *Kapelus má wielgą kanię, żeby za kátmirz nie kapato* Przczw-rotne rzesz; Śl, Mp. AN
- kanica, kaniczka** ‘koronka’: *Jaczka [“bluzka] z kaniczóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- kaniec** ‘samiec świni; knur’: Śl pd. AN
- kaninka, kaninek** ‘królik’: Kasz. AN
- kanka** ‘blaszana bańka używana zwłaszcza na mleko’: *Całą kanke mlyka wypili* Przed-mość wiel; Mp, Maz. AN

- kanon, kanona** ‘armata’: *Jak tu były Francuzy przy kanonach, to kanony zostawiły i posły w las, jak sie Rusy pokazały* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Kasz. AN
- kantarek** ‘prymitywna waga sprężynowa’: *Kantarek – na sprężynce, podługowate takie* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. AN
- kany** ‘gdzie’: *Nie wiym, kany to może być, całe rano tego hładóm* [‘szukam’] Koniaków ciesz; Śl, Mp pd. ww
- kañpus** zob. **kajpus**
- kapa 1.** ‘okap nad piecem kuchennym’: *Gorecek stoi pod kapóm na nolepie* Sękowa gor; Mp, Maz, Kasz. **2.** ‘w cepach: skórzane połączenie bijaka z dzierzakiem’: *Ta skóra to sie kapa nazywała. Kapa buła na bijoku, buła przywióznano rzyminiym* Granowo n-tom; Mp pn, Maz zach, Wp, Pom pd, Kasz. **3.** ‘sztywna część buta okrywająca palce’: *Kapa sie robi twardo* Puńców ciesz; Śl. **4.** ‘górna część chomąta’: Mp. AN
- kapafka** ‘serwatka’: *Kiszka* [‘kwaśne mleko’] *sie už zesyrzyła, odłjś ni kapofka* Rogów ryb; Śl, Wp. AN
- kapcie** ‘starc, zniszczone buty’: Wp pd-zach. AN
- kapciuch 1.** ‘pęcherz świński używany najczęściej do przechowywania tytoniu’: *Cymuś tyn kapciuch porznuł, przeciw ci gadał, ze my byńdzie potrzebny do tabaki* Adamowo mlaw; Mp, Maz. **2.** ‘stary zużyty kapelus’: *A cößeś ty za kapciuch włożył na głowe?* Sękowa gor; Mp pd. AN
- kapelka** zob. **kapla**
- kaper, kaprzyk** ‘ryba – karp’: *Ulicha* [‘ulewa’] *prziszła, przerwało grobla i wszyscy kapry nóm ze stowka pouciekały* Rogów ryb; Śl pd. AN
- kapica 1.** ‘w cepach: skórzane połączenie bijaka z dzierzakiem’: *Kapica na oboch końcach, a we srodku uwińż* Jezierna tom-lub; Śl, Mp zach i wsch, Wp pd. **2.** ‘ozdobny czepiec mężatki’: pog Śl pn-zach i Wp pd-zach. AN
- kapiczka** ‘pałaczek na dzierzaku cepów’: *Kapiczka na dzierzok* Kozarzew koniń; Maz pn, Wp. AN
- kapka 1.** ‘w cepach: skórzane połączenie bijaka z dzierzakiem’: *Kapka na bijaku* Kozarzew koniń; Wp pn, Maz pn. **2.** ‘sztywna część buta okrywająca palce’: *Dzieci to zawse kapki poobijajo* Huszcza biał-podl; Mp, Maz. **3.** ‘ozdobny czepiec mężatki’: Mp pn, Wp pd. AN
- kapla, kapelka** ‘odrobina płynu, kropelka’: *Dali temu kapelke wódki* Budy biel-podl; Maz wsch, Kresy pn. AN
- kaplaty, kaplasty** ‘kłapouchy’: *Angory to som kaplate, usy majom na dół* Niegowa zaw; Mp. AN
- kapota** ‘dawne wierzchnie okrycie męskie’: *Chłopy takie kapoty mniały – zamiast marynarki tako dhugo kapota, surdut, z tyhu mniot rozporek* Żuzulka węgr; Śl, Mp pn-zach, Maz, Wp wsch. AN
- kaprzyk** zob. **kaper**
- kapsa** ‘kieszka’: *Nie chca, żebyś mi tam po kapsach macała* Rogów ryb; Śl pd. AN
- kaptur 1.** ‘w cepach: skórzane połączenie bijaka z dzierzakiem’: *Dierzak i bijak z kapturami, kaptury uwięzák wiórnze* Niemce lubar; Mp. **2.** ‘okap nad piecem kuchennym’: *Kaptur to był nad kuchniom i tam był cug zrobiony, i dym sed* Woźniki sier; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd. AN
- kapturek** ‘w lampie naftowej: blaszka z otworem na knot’: *Leje sie nafto, potem zakryco sie maszynke, naklado kapturek i skło i juz mozno świecić* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz. AN
- kapudrak** ‘surdut’: Śl. AN
- kapusta** zob. **kwaśna kapusta**
- kapusta** zob. **modra kapusta**
- kapusta** zob. **zajęcza kapusta**
- kapuścian** ‘drobny deszczyk, kapuśniak’: Mp. RK
- kapuśnica** ‘sok z kiszzonej kapusty’: Śl. RK
- kapuśnik** ‘pole, na którym rosła kapusta’: Mp. RK
- kapyy** ‘osłony na oczy dla konia’: Mp, Kresy. RK
- kara 1.** ‘przednia lub tylna część wozu’: Mp pd. **2.** ‘taczki’: *Pjyrwi woziylim gnój na karze* Pięćmorgi świec; Śl, Maz pn, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. RK

- karadeja** ‘pojazd’: *Daleko nie zajezdzieta to karadejō* Pelplin tez; Pom pd. RK
- karaska** ‘ryba – karaś’: Maz. RK
- karbanka** ‘pochwa na oselkę’: Wp. RK
- karbowy** ‘człowiek nadzorujący robotników rolnych w dawnym folwarku’: *Zawdy pilnowoł nos karbowy ji zapisywoł, jile chto zrobiuł* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz. RK
- karzeja, kierezja** ‘rodzaj sukmany świątecznej’: *Dwoch druzbów było w karzejach cerwonych “ubraniych Świątniki sand;* Mp. ww
- karętować** ‘karcieć, upominać’: *“Ociec, matka karętuju, ale młodziż, jak pódzie w świat, to sie popsuje* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd-wsch. RK
- kark 1.** ‘szyja’: *Jo dycki nosza szkaplyrz na karku* Olza ryb; Śl, Mp, Wp, Pom pd. **2.** ‘gardło’: *Taki gorzołki nie poradza pić, to jest ostrizna, aż w karku poli* Rogów ryb; Śl pd. RK
- karkać** ‘o kurze: gdakać przed zniesieniem jajka’: *Kura korcze* Kętrzyno wej; Kasz. RK
- karkoszka** ‘sucha gałąź, patyk, czasem wykorzystywane jako łuczwo’: *Pore karkoszków zóstało z takigo szumnego strómu* Puńców ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. RK
- karkwieć, karpieć** ‘jęczeć, kwękać, niedomagać’: Kasz. RK
- karlus** ‘chłopak, kawaler’: *Na muzyce było moc karlusów ze Zowady* Rogów ryb; Śl. RK
- karno** ‘stado, ławica, gromada’: *Karno rib* Olszyny chojn; Kasz. RK
- karować** ‘wozić, zwykle na taczkach’: *Musieli go karować na taczce, bo ni móg jiść* Pączewo st-gdań; Śl pd, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- karpać** ‘szyć, zwykle byle jak, łątać’: Mp pd. RK
- karpiaty** ‘pstry, nakrapiany, piegowaty’: *Gołób karpiaty, jak mo takie kropki po sobie* Porąbka żyw; Mp. RK
- karpieć** zob. **karkwieć**
- karpieł** ‘brukiew’: *Ludzie korpiele jedli, głąby jedli, co kto miot, bo głodni byli* Niegowo zaw; Mp. RK
- karple** ‘plecionki z cienkich deszczulek, przypinane do obuwia, pomagające utrzymać się na śniegu’: *Jak nakurziło śniega, to chodzili na karplach* Koniaków ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. RK
- karszun** ‘jastrząb’: Kresy pn. RK
- karta** ‘pocztówka’: *Pośla do niego karta, żeby zaroz przyjechał dó dóm* Rogów ryb; Śl, Pom pd, Kasz. RK
- kartofla** ‘ziemniak’: *Tu zielona ta kartofla, a tu zólciejsa* Bilwinowo suw; Maz, Kresy. JW
- karton** ‘plótno bawełniane, kreton, perkał’: *Powązka była z kartonu* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. JW
- kartona** ‘plótno bawełniane, kreton, perkał’: *Uszyła klejt z kartón-i* Trzciano szt; Pom pd. JW
- karus** ‘ryba – karaś’: Kasz. JW
- karw 1.** ‘samiec krowy’: *Mój grósek [‘dzia-dek’] mówiót karw na b-ika* Sztumska Wieś szt; Pom pd. **2.** ‘o człowieku leniwym’: *Ti zgniyli karwie!* Bobowo st-gdań; Pom pd. JW
- karwacz** ‘bat, różga’: *Karwacza na cia trzeba, ty chwancie!* Rogów ryb; Śl pd. JW
- karwatka** ‘kaftan noszony przez rybaków’: Kasz. JW
- karwęczać, karwieć** ‘cierpieć, męczyć się, ślęczyć nad czymś’: *Co tak karwęcys, jidź spać* Jodłowa jas; Mp, Wp. JW
- kasi** ‘gdzieś’: *Ni moze w chałupie posiedzić, ino polecioł kasi* Sierosławice konec; Mp. AKS
- kasik** ‘gdzieś’: *Kasik widziałam go, ino teroz nie pómne kaj* Sierosławice konec; Mp. AKS
- kasperek** ‘zabka zielona’: Wp. JW
- kasta 1.** ‘skrzynia na zboże, mąkę, sieczkę itp.’: *Downi koždy na górze miot takóm kaste do ziorków* Granowo n-tom; Maz pn, Wp, Pom pd. **2.** ‘górna część wozu lub sań’: *W kaście sie siedzi, jak jadzie saniami* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. **3.** ‘miejsce w łodzi lub skrzynia do przechowywania żywych ryb’: Maz pn, Wp. **4.** ‘ul’: Maz pn, Kasz. JW

- kastle** ‘skrzynka’: *Przynieś se kastle na te króliki, bo w czym ich poniesiesz!* Rogów ryb; Śl. JW
- kastrol** ‘rondel’: *Przismażym ci wajce na kastrołu* Puńców cies; Śl, Mp pd. JW
- kastroła** ‘duży garnek do gotowania’: Maz pn. JW
- kasza** zob. **poganczana kasza**
- kasza** zob. **tatercza kasza**
- kaszak** ‘kaszanika’: *Tata tam mo jeszczy kaszoka na kolacje* Granowo n-tom; Wp. JW
- kaszel** zob. **czarny kaszel**
- kaszer, kaszorek** ‘siatka na trzonku do wyciągania z wody żywych ryb’: *Kaszer sie ma taki ji sie podjeżdża po cichu ji sie unosi. Snopek sie wirzuca, a w kaszerze só tedi ribi* Opalenie tcz; Maz pn-zach, Pom pd, Kasz. JW
- kaś** ‘gdzieś’: *Jak się kaś ktoś trafi* Mała Wieś radomsz; Mp. JW
- kat 1.** ‘ryba – ciernik’: Maz. 2. ‘diabeł (często w przekleństwie)’: *Oni się katoju (djabłoj) podpchisali* Mrągowo; Mp, Maz, Wp, Kasz. JW
- katać (też) tam** wzmocnione przeczenie ‘skądże’: *Je to prowda, że její cera się wydała? – Katać tam, to nie je prowda* Rogów ryb; *Tyś też tam jisto był? – Katać też tam!* Kozakowice cies; Śl pd. AKS
- katać nie** ‘ależ tak’: *Pójdymy do ciotki? – Katać ni, musimy iść dzisiaj* Rogów ryb; Śl pd. AKS
- katana, katanka** ‘rodzaj ubrania: bluzka, kaptan lub marynarka’: *Katane wdzijj, bo się robi zimno* Stróżna gor; Mp, Wp. JW
- katrynka** ‘biedronka’: *Gdy biedronka usiądzie na ubranii, zwykło się mówić: Katrynka, która godzinka? – Piyrzo, drugo, trzecio.* Domasławek węg; Wp. RK
- kawalerczak** ‘młody chłopiec’: *Kawalerczak to taki młodi chłopak, jesce nie kawalér* Obręb sierp; Mp, Maz. RK
- kawalerka 1.** ‘grupa młodzieży męskiej’: *Dużo kawalyrki buło na “odpuście* Rzepienik Strzyżewski gor; Mp, Maz wsch. 2. ‘odwiedziny panny z zamiarem ożenku, zaloty’: *Casami jak sie sto z kawalerki, to sie sto i brato sie bułki, bo cłowiek zgłodniął* Radkowice ilż; Mp. RK
- kawalyszek** ‘kawałek’: *Jeszcze kawolyszek chleba bym zjod* Kramsk koniń; Wp pd. RK
- kawel 1.** ‘patyk używany przy losowaniu’: Kasz. 2. ‘wylosowany przydział pola’: Kasz. RK
- kawęczyć, kawęczyć** ‘chorować, niedomagać, skarżyć się na dolegliwości’: *A juz tak drugi rok kawęce, co mnie nie przestaje boleć* Samocice dąb-tar; Mp. 2. ‘ślęczyć nad czymś’: *Do północkska kawęceta nad książkami* Sierosławice koncc; Mp. RK
- kawiorok** ‘snopek’: *Kawioroki to były takie małe snopecki z zytmi słomy, dobrze wycyscone ze słomy stargany* Książnice Wielkie piń; Mp. RK
- kazać 1.** ‘głosić kazanie’: Mp, Maz pn. 2. ‘pozwolić’: *Kozcie mi se urwać pore grusek* Sękowa gor; Mp, Maz. RK
- kazalnica** ‘ambona’: *W naszym kościele kazalnica je po lewi stronie* Pićmorgi świec; Śl pn, Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy pd. RK
- kazanica** ‘ambona’: *Książdz mówiól kozaniy “od “oltorza, nty z kozanicy* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz, Pom pd. RK
- kazanica** zob. **spaść z ambony (z kazanicy)**
- kazatelnica** ‘ambona’: *Kięjsi w naszym kościele nie było takij pięknej kazatelnice jako dzisiaj* Puńców cies; Śl. RK
- kazimierówka, kaźmierówka** ‘chusta wełniana noszona przez kobiety’: *Kazimierówki to byli czarne chustki z takimi frędzlami przyszytymi* Degucie suw; Mp pn, Maz. JW
- kazować** częst ‘kazać’: *Mamusia mi kozowali ino patrzeć roboty* Kościelec-Chrzaków; Mp. RK
- kazub 1.** ‘wydlubany picń drzewa, służący jako beczka albo ocembrowanie studni’: *Zrobięły nowy kazub przy studziencie* Radkowice ilż; Mp pn-wsch. 2. ‘tułów, korpus’: *Jakzem “obáceta, głowa z boku, a tu ino kazub lezy* Radkowice ilż; Mp pn-wsch. 3. ‘brzuch’: Pom pd. RK
- kazubek 1.** ‘naczynie lub beczka wydlubane z pnia drzewa’: *Kazubek z dambowego drzewa, wode sie wlywo w to; tam wcho-*

- dzi sześć wiader wody* Sulów kraś; Mp pn. **2.** ‘koszyk z kory drzewnej do zbierania jagód, malin itp.’: Mp. RK
- kaźmierówka** zob. **kazmierówka**
- każ** ‘gdzie’: *Każ “ón poloz?* Jędrysek lubl; Śl, Mp. AKS
- każden jeden** ‘każdy’: *Państwu młodym dajo tylkó dwieście złotych każdyn jedyn* Czelałyce jaros; Mp. AKS
- każden, kużden** ‘każdy’: *Nabrali kazden wiele zdołał* Bilwinowo suw; Mp, Maz pd i wsch, Wp, Kresy pn. AKS
- kaźderny** ‘każdy’: Kasz. AKS
- kaźdodzienny** ‘codzienny, powszedni’: Kasz. RK
- kaźka** ‘którędy’: Kasz. AKS
- kaździałka** ‘pęk włókna przygotowany do przędzenia, umocowany na przęślicy lub kołowrotku’: *Końdziałke na soske sie kładzie* Obręb sierp; Maz, Pom pd, Kasz pd. RK
- kaźziel** ‘przrząd do przędzenia’: *Downi w zimiy tó siy nojwiynicy kaźziyl brató i przyn-dłó* Lubatowa kroś; Śl pd, Mp, Maz pd-wsch, Kresy. RK
- kaźzielnica** ‘kobieta, która zajmuje się przędzeniem’: *Schodziły sie kaźzielnice do jednygo dómu i razym przędyły* Woźniki sier; Mp pn. RK
- kaźpaczka** ‘drewniana wanienka do kąpania dzieci’: *Dziecko sie kómpało w kómpac-ce* Chochołów n-tar; Mp. RK
- kaźsiel** ‘kawalek’: *To nie je duzo, ale dobry i kaźsiel, jak człowiek głodny* Korczów bił; Mp pn-wsch. RK
- kaźsinek** ‘trochę, odrobinę’: Kasz. RK
- kaźszczek** ‘kawalek’: *Mosz tu pietnoście czes-kich, kup mi pora kónszczków mydła* Rogów ryb; Śl pd. RK
- kaźtek** ‘zajad’: *Zaś mi sie zrobiuły kóntki po tym jedzyniu* Jędrysek lubl; Śl. RK
- kaźtor, kaźtornica** ‘ropucha’: Kasz. RK
- kej** ‘gdzie’: *Kej idzies? Nie wiadomo, co sie z niem dzieje, kej sie podziwo* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. AKS
- kejniekej** zob. **kajniekaj**
- kejza** ‘ser’: *Tako mocnou, ostrou kejza, co po-lila* Stara Jamka niem; Śl. RK
- keta, kieta** ‘łańcuch, łańcuszek’: *Ta keta przy bocyklu mi furt spadauje* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- kędraty** ‘kędzierzawy’: *Ładno była, cało głowa kyndrato, to już uwożali jo za bożka* Hyżne rzesz; Mp pd. RK
- kędy 1.** ‘którędy’: *Nie wiedział, kędy wylaz* Lubocześnica szam; Śl, Mp, Maz wsch, Wp, Kasz. **2.** ‘dokąd’: *Kędy idzies?* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz wsch, Kasz. AKS
- kędy** zob. **farona kędego**
- kędyś** ‘gdzieś’: *Jo to kandyś miół te fotografije* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Kasz. AKS
- kędzierowaty, kędziorowaty** ‘kędzierzawy’: *Móm takiego kyńdziorowatego chłopoka* Brudzewice opocz; Mp pn, Maz, Wp pd. RK
- kęs 1.** ‘duża część’: *Kyns cesty* [‘drogi’] *my szli po nogach* [‘piechotą’] Koniaków ciesz; Śl. **2.** ‘o mało co, omal’: *Kęs nie plakata ta dziewczyna, tak jej te łobuzy dokucali* Zdunek ostroń; Mp wsch i pn, Maz. RK
- ki** ‘jaki’: *Ki lichu go tam przyniosto!* Sękowa gor; Śl, Mp pd. AKS
- kiba** ‘więzienie’: *Dwa lata siedział w kibie* Jeleń tcz; Wp, Pom pd. RK
- kibel** ‘wiadro, kubeł’: *Niesie wode w kiblu* Puńców ciesz; Śl, Mp. RK
- kibini** zob. **w kibini mater**
- kichaczka** ‘kichanie’: *Kichacka mie bierze, bo móm katar* Gielczew kras; Mp, Maz. RK
- kichal** ‘pogardliwie o nosie’: *Wysmarkej se tyn kichol, bo ci jednako ciapka wisi* Rogów ryb; Śl. RK
- kiczarka** ‘mały snopek słomy służący do pokrycia dachu’: *To, co była za kłóskie wiozana, to była kicorka* Jasna Podłopień lim; Mp pd. RK
- kiczka 1.** ‘mały snopek słomy służący do pokrycia dachu’: *Głowacz to jes dlugi, kłóskami na dól, a kiczka kłóskami dó góry, żyby była w spodzie grubsza* Bodaczów zam; Mp. **2.** ‘pęk uzbieranych kłosów po sprzęcie zboża’: Wp zach. RK
- kićka** ‘kwiatostan wierzby – bazia, kotka’: Mp pd. RK

- kidać 1.** 'rzucać, rozrzucać, wyrzucać': *Musza iść na pole gnój kidać Olza ryb*; Śl, Mp.
- 2.** 'o śniegu: padać': *Dysc leje, śniyg kido* Przysicki jas; Mp pd, Maz, Wp zach, Kasz, Kresy. **3.** 'lać, rozlewać': *Czego kidasz, ni możesz ty łyżki prosto trzymać?* Korczów bił; Śl, Mp. RK
- kidza, kidzina** 'trawa morska': Kasz. RK
- kie** 'kiedy, gdy': *Kiem sie "ozynił, to mi było 25 lot* Szklary olk; Śl, Mp, Kasz. AKS
- kieby, kiejby 1.** 'gdyby, żeby': *Ja bych wypita, kieby nie wątroba* Kochłowice-Nowy Bytom; Śl, Mp, Maz pn, Pom pd, Kasz. **2.** 'jakby, niby': *Ji chustecka to kieby twoja, ten sám kolor, te same kwiátky* Samocice dąb-tar; Mp, Maz, Wp. RK
- kiedajsz** 'dawniejszy, dawny': *Dziád silu zidziół i slišół, opoziedziół cośik noma z kiedajszych roków* Kadzidło ostroł; Mp pn, Maz. RK
- kiedra** 'paszek skóry przybity dookoła podszwy': *Przybij tu te kiedre* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- kiedy niekiedy** 'czasem, od czasu do czasu': *Kiedy niekiedy chodze do córki* Brudzewice opocz; Mp pn. AKS
- kiedy** zob. **choć kiedy**
- kiedysi** 'kiedyś': *Kiedysi zym se podpiół* Podleszany miel; Mp pd. AKS
- kiedysik** 'kiedyś': *Kiedysik był u nos ujek* Hyżne rzesz; Mp. AKS
- kiedyści** 'kiedyś': *Nó kiedyści tyle ni pili, co dziś* Sumowo suw; Maz pn i wsch. AKS
- kiedyśny** 'dawniejszy, dawny': *Takie obucie było kiedyśne* Budy biel-podl; Maz. RK
- kiej 1.** 'kiedy': *Kiej jedzies, to mie weź na wóz* Przewrotne rzesz; oggw. **2.** 'gdzie': *I ucik kiej pieprz rośnie* Stara Wieś puław; Mp. AKS
- kiej niekiej** 'czasem, od czasu do czasu': *Chodzicie tam do nich? – A, tak kiej niekiej sie zagładnie* Samocice dąb-tar; Mp. AKS
- kiejby** zob. **kieby**
- kiejda** 'kieszoń': *Na wirzku sukni miała poprzyzywane takie wielkie kiejdy* Kramsk koniń; Wp. RK
- kiej** 'kiedyś': *Kiej* my były "u dziadka, juz nie pamiętam kiej Przewrotne rzesz; Mp pd. AKS
- kiej** 'kiedyś': *Kiej* bet "u nos syn z Łodzi Brudzewice opocz; Mp. AKS
- kiejś** 'kiedyś, dawniej': *Kiejś po dworach to takie mieli stodoły duże* Kluki miń-maz; Mp, Maz, Wp. AKS
- kiela 1.** 'ile': *Kiela mos tych dzieci?* Jędrysek lubl; *Zeby my wiedzieli, kiela korcy mamy "owsa albo pszonice* Kasinka Mała lim; Śl, Mp pd. **2.** 'kilka': *Kiela lot jużem tu u wos nie była* Lubatowa kroś; Śl, Mp pd. AKS
- kielanaście** 'kilkanaście': *Trefiyłech dzisiaj Jantónia Gawyndowego, už my sie kielanoście lot nie widzieli* Rogów ryb; Śl. RK
- kielaż** 'ile': *Kielaż pani latek má?* Wilków kiel; Mp. AKS
- kielczyć się** 'śmiać się, pokazując zęby': *Co sie tak kielczysz?* Granowo n-toim; Wp. ww
- kielczyk** 'koszt, wydatek pieniężny': *No, a kie telóm gościne sprawiyli, to tu i kielc-ik musieli mieć nie bodej jaki* Dursztyn n-tar; Mp pd. ww
- kielce** 'obok, koło': *Kéle gnoju rośnie wierzba* Jeleń tcz; Maz, Wp, Pom pd. ww
- kielce 1.** 'kiel, ząb zwierzęcia': *Dzik mo takie wielgie kielce* Brudzewice opocz; Mp, Wp. **2.** 'duży ząb człowieka, najczęściej pogardliwie': *Jak sie na gymbe spojrzalo, to yno kielce widać, ouż mu na warge wystajóm* Smoszew krot; Mp, Wp. ww
- kielo** 'ile': *Kielo chcesz?* Żarnowiec kroś; Mp pd. AKS
- kieltować** 'zużywać': *To wy jaż tyła cukru kieltujecie?* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- kieluszek** 'kieliszek': *Nalyj mi, ale tak pół kieluszka* Koniaków ciesz; Śl pd, Mp pd, Maz pd. ww
- kielzać (się)** 'ślizgać (się)': *Prawia mu: jednako nie kelzej w tych strzewikach, bo nie nastykna ci zołówek kupować* Rogów ryb; Śl pd. ww
- kielować** 'kielkować, wschodzić': *Zrosniete – takie co z kłosa kieltuje* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. ww

- kielzać (się)** ‘ślizgać (się)’: *Nie chodź nigdzie w tyk butak, bo strasznie kielzają, jesce w nik ząby wybijes* Limanowskie; Mp pd. ww
- kielzno** ‘krótki żelazny pręt wkładany koniowi do pyska; wędzidło’: *Kielzno, a dziś nazywajo wędzidło, ale mówio okielznać konia* Łukowisko radz-podl; Mp pn, Maz, Wp pd, Pom pd. ww
- kiender** ‘samiec świni; knur’: *Kiynder mówiom i knur, na dwa razy* Przedmość wicl; Śl, Mp zach. ww
- kieni** zob. **kani**
- kiepka** ‘gatunek grzyba’: *Kiepka, kiepki ty na ciyniutkich nóżkach. Trzeba odparzyć je, ze śmiytanóm zrobić* Obra wolsz; Wp pd. ww
- kiepkować** ‘zartować, kpić’: *Zacon kiepkować z żyda, ale ón sie nie napił, trzymoł post* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz, Pom pd. ww
- kierak** ‘ruchoma belka w przodzie wozu wraz z kłonicami; kicrownik’: *Kierok sie obroco na łóniku* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. ww
- kierblik** ‘pochwa na oselkę’: Śl pd. ww
- kierc, kierec** ‘ozdoba zawieszona u sufitu, zrobiona ze słomy, kolorowych bibulek i koralików’: Maz. ww
- kierchow, kyrchów 1.** ‘cmentarz’: *Obieszonych [wisielców] chowali downi pod płotym na kyrchowie* Rogów ryb; Śl. 2. ‘cmentarz niekatolicki, najczęściej żydowski’: Mp, Maz, Wp pn-wsch, Pom pd. AN
- kierda** ‘samiec świni, knur’: *Jednygó wie-przuszka zostawiłim na kierde* Kramsk koniń; Mp, Wp, Pom pd. ww
- kierdak** ‘samiec świni; knur’: pog Mp pn i Maz pd. ww
- kierdować** ‘o świni: przejawiać popęd pleio-wy’: *Ta świnią kerduje, yno jó zaprowadźta do kiernoza* Peplin tcz; Pom pd. ww
- kierec** zob. **kierc**
- kieretyna** ‘zarośla, krzaki’: *W ty kieretynie nad jiziorym to by człowieka nie naleźli* Kramsk koniń; Wp. ww
- kierrezja** zob. **karezja**
- kiermasz 1.** ‘odpust parafialny i uroczystości związane z nim, jak np. przyjmowanie gości, zabawa’: *Koždy rok na kiermasz pieczyrnny kołoce, ojcowie dó nas dycko sie sżydzająóm wtedy* Rogów ryb; Śl, Maz pn. 2. ‘jarmark, targ’: *No jak pódem na kiermas, kupiem krowe, ta krowa sie ocieli, cyjez to ciele bedzie jak nie moje?* Orawka n-tar; Mp. 3. ‘nitki babiego lata’: Śl. ww
- kiermaszniki** ‘babie lato’: Śl. ww
- kierniczka** ‘naczynie do wyrobu masła; maślnica’: Mp pd. ww
- kiery** ‘który’: *Pómień mi tyk chopców, jak sie kiery nazywo. We kierym roku rozebrane bóły te budynki jego?* Zborowskie lubl; Śl. AKS
- kierz** ‘krzak, krzew’: *Kole Żagania sóm same pustaciny, ani pola nie widać, ani lasa, yny krze a wrzosy* Rogów ryb; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- kierzenka** ‘naczynie do wyrobu masła; maślnica’: Kasz. ww
- kierzniać** ‘robić masło w maślnicy’: Kasz. ww
- kierzniak, kierznik** ‘tłuczek w maślnicy’: Kasz. ww
- kierzniczka** ‘naczynie do wyrobu masła; maślnica’: Mp pn-zach. ww
- kierznik** zob. **kierzniak**
- kierzynka** ‘naczynie do wyrobu masła; maślnica’: *W kierzynce sie robi masło* Woźniki sier; Mp pn-zach, Maz pd-zach, Wp. ww
- kiesi** ‘kiedyś’: *Kiesi mi powiedzioł* Sękowa gor; Mp. AKS
- kiesiejszy** ‘dawniejszy’: *Psu na bude sie zdąta twoja kiesiejso robota* Sierosławice konec; Mp. AN
- kiesik** ‘kiedyś’: *Od razu to kiesik zrobietał, bo przypuscałam, ze nie bedzi późni casu* Sierosławice konce; Mp. AKS
- kies** ‘kiedyś’: *Kies przed lamy miszkali zbóje w Żagórowie* Kramsk koniń; Mp, Wp pd-wsch. AKS
- kieta** zob. **keta**
- kież** ‘kiedy, gdzie’: Mp. AKS
- kijana, kijanka 1.** ‘rodzaj drewnianej łopatki używanej do prania bielizny’: *Kijónkami walito sie bielizne, aż sie rozlygato* Złotniki kał; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz.

2. 'przyrząd do łamania lody Inu': *Lin sie "obijo takimi potkami, kijonkami abo cepamy Woźniki sier*; Mp, Maz. AN
- kijań** rodz. ż 'młot drewniany': *Bij po siykie-rze raczi kijanióm, abyś nie popsuł tylca* [obucha] Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd. AN
- kikla** 'rodzaj sukmany z płótna': *Nas tata, jak jesce był chłopkiem, to chodził w taki kikli; kikla to była tako jak płascyk bioły z płótna biołygo* Książnice Wielkie piń; Mp. AN
- kiklać się, kiklać się** 'płatać się, wiklać się': *Straśnie sie kiklają te nici* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- kikotka** zob. **czykotka**
- kikrować** 'podglądać': *Jo nie wiam, co to je za baba, stale kikruje przez ta szpara* Pelplin tez; pog Pom pd i Kasz. AN
- kila** 'kilka': *U mnie przed kuźnio stało kila fur* Korczów bił; Mp. AKS
- kilać** 'łaskotać': pog Pom pd i Kasz. AN
- kile** 'kilka': *Safe mam, krzesłow kile* Bełda graj; Maz pn, Kasz. AKS
- kilenaście** 'kilkanaście': *Kilenaście osób* Korczów bił; Mp, Kasz. AKS
- kilof 1.** 'przyrząd drewniany do obróbki Inu': Mp pd. **2.** 'kijanka do prania': *Płótno kilofami wybili, wybili. Wypukali i suszyli na słonku* Blizne brzoż; Mp pd. AN
- kiloro** 'kilkoro': *Dzieci sie chowało kiloro* Przewrotne rzesz; Mp. AKS
- kiła** 'przepuklina': Maz wsch. AN
- kinać** 'rzucić': *Reszte, co mu zostało w ręku, kinót do rzeki* Krasne zam; Mp wsch, Maz wsch. AN
- kinder 1.** 'chłopak, zwłaszcza niesforny': Mp pd. **2.** 'samiec świni; knur': *Jak do kindra chce iść, to sie swinia zóko* Dąbrówka Wielkopolska międzyrz; Wp. AN
- kinol** pej 'nos': *Kinola wysiókáj* Koszarawa żyw; Mp. AN
- kiolzdać się** 'ślizgać się': Śl. AN
- kipa 1.** 'kosz': *Duża kipa buhwów krowóm delim* Jeleń tez; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** 'szeroki kapelusz': *Downij my chodzili latym w takik syrokik kipak* Jędrysek lubl; Śl. AN
- kipieć** 'drzemać': *Siedziałam kole pieca, ciepło mie rozmazeto i tak kipiałam* Radkowiec ilż; Mp. AN
- kipnica, kipniczka** 'przekupka': Kasz. AN
- kipnik** 'domokrażca, kramarz': Kasz. AN
- kirchacz, kyrchacz** 'cmentarz ewangelicki': *Nie lubia chodzić koło kyrchacza* Pięc-morgi świec; Pom pd. AN
- kis** 'żwir': *Kis potrzebni je do budowania* Jeleń tez; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- kista** 'skrzynia': *Posłachtowała* ['porąbała na kawałki'] *jech i zamkła do kisti* Gaj n-miej; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- kistka** zob. **kiś**
- kiszka** 'kwaśne mleko': *Kiska to je siadłe mléko* Zborowskie lubl; Śl. AN
- kiś, kistka 1.** 'kłos owsa, prosa': *Ładne prosa u ciebie w tym roku, takie ciyńskie kiście* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Wp. **2.** 'kokarda, ozdobny węzeł, pompon': *Nie potrafiła zawiónzać kiści od chustki* Sztumska Wieś szt; Śl pd, Mp pd, Maz pn, Pom pd. AN
- kita, kito** 'udo': *Jak was ni ma gańba gołymi kitami śwuać* ['fikać'] *po łonce?* Rogów ryb; Śl pd. AN
- kitka** 'wiązka, pęczek (najczęściej Inu)': *Wkitki wiązali liście tytoniu* Wiszniów hrub; Mp, Maz. AN
- kitla** 'bluza męska robocza': *Wyklupej kurz z tej kitle, bo je cało zakurzono* Rogów ryb; Śl pd. AN
- kito** zob. **kita**
- kiwnać żart** 'umrzeć': *Juz kiwnon, juz mu nie trza* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. JR
- kiziak** 'źrebię': Maz pn i wsch. JR
- kiziuk** 'źrebię': *Przyprowadź kasztanka z kiziukiem dó chlewa* Degucie suw; Maz wsch. JR
- kiż** 'jakiż': *Kiż tam grzysi! Po kiego czortaś tu przylož!?* Sękowa gor; Śl, Mp pd. AKS
- klachać** 'plotkować': *Berta a Marta zająś sie zeszyły, to klachajóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- klachula** 'plotkarka': *Sztyry klachule sie zeszyły i klachajóm wyncy niyż godzina na cescie* Rogów ryb; Śl. JR

- klachy** ‘plotki’: *Fto by tam wierzól takiym klachóm* Jędrysek lubl; Śl. JR
- klacza** ‘klacz, kobyła’: *Klacza sie miała* “ozdrzebić Stara Jamka niem; Śl, Mp zach, Maz pn. JR
- klafciarz** ‘drwal’: *Pyrwi mówilo sia klafciarz, ale fachowo to je róbotnik leśni* Pięćmorgi świec; Pom pd. JR
- klafsta 1.** ‘stos, sąg drzewa lub torfu’: *Béli zrobione małe kupki, a te ułożeli w klafsti do pięćdziesiąt cegłów torfu* Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. **2.** ‘rozszczepiony picń drzewa’: Pom pd, Kasz. JR
- klag** ‘podpuszczka, czyli zakwas sporządzony z wysuszonego żołądka młodego cielęcica, służący do zakwaszania mleka przy wyrobie sera (zwłaszcza na hali): *Klag to jes żołóndek cielocy* “ususony Korbiewów żyw; Śl pd, Mp pd-zach. JR
- klagać** ‘kwaśić mleko na hali przy użyciu klagu’: Śl pd, Mp pd-zach. JR
- klamieć** ‘jęść powoli, niedołążnic, mamlać’: Maz pn-zach. JR
- klamory** ‘niepotrzebne sprzęty, graty, rupiecie’: *Jo móm w chałupie trocha klamorów* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp. JR
- klampka 1.** ‘klamka’: Śl pd. **2.** ‘rodzaj dawnego drewnianego zamknięcia z przetyczką’: *Dawno na klampki zaszczepiało sie* Nowe Brusno lubacz; Mp pn-wsch. JR
- klapacze** ‘rodzaj obuwia z drewnianą podszwą i skórzonym wierzchem, bez napietka’: *Downi stare buty z cholewami* “ukrojyli, “obiyli na drzewo i buty klapacze Granowo n-tom; Wp. JR
- klapaczka** ‘gadatliwa kobieta’: Śl pn. JR
- klapać** ‘plotkować’: Kasz. JR
- klaper** ‘maszyna do czyszczenia ziarna, wialnia’: *Klapram sie zboże klapruje, co ziarno ostanie bez pléwów* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. JR
- klapka** ‘deszczulka z twardego drewna (często wygięta) służąca do wyrobów bednarskich; klepka’: *Beczka ma klapki, dynko i trzy* “obryncze Miława mog; Mp pn-zach, Wp. JR
- klaprować 1.** ‘wiać ziarno, oddzielać w wialni ziarno od plew’: *Mě szlě klaprowac žěto* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. **2.** ‘hałasować’: Maz pn, Pom pd, Kasz. **3.** ‘plotkować’: Pom pd, Kasz. JR
- klapy 1.** ‘plotki’: Pom pd, Kasz. **2.** ‘okulary konia, czyli zasłony osłaniające oczy konia’: Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- klatkarka** ‘plotkarka’: Pom pd. JR
- klatki** ‘plotki’: *Poszła na klatki i eszcze ji ni ma* Pięćmorgi świec; Pom pd, Kasz. JR
- klatkować** ‘plotkować’: Pom pd, Kasz. JR
- klatkownica** ‘plotkarka’: Pom pd, Kasz. JR
- klatnik** ‘domokrażny handlarz, który skupuje szmaty’: Maz pn. JR
- klaty 1.** ‘szmaty’: Maz pn. **2.** ‘odpadki wełny przy przędzeniu’: Kasz. **3.** ‘plotki’: Pom pd, Kasz. JR
- klaua** ‘uchwyt łączący dyszel kicratu z osią’: *Bez te klaue tén rozwerk sie kręczi. W klaue przinǳie osz* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd. JR
- kląkry** ‘resztki pozostałe po czesaniu odpadków włókna’: *Klónkri to te odpadki od lnu po czyszczeniu. Z niéch sie grubsze plótno na mniéchi, na płachtu robi* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd. JR
- kląskać** ‘mlaskać’: *Świniom lebioda tak smakuje, ze ino tak kląskajom* Kramsk końi; Wp. JR
- klątwiarz** ‘człowiek, który przeklina’: *Z takimi klóntwiorzoma ný bydzies chodzył* Jędrysek lubl; Śl. JR
- klebania** ‘plebania’: *Przyjechali strażniki, otocyli klebanije ji wzyli do klebaniji wysykie rzeczy z kaplicy, kielichy, monstrancje* Huszcza bial-podl; Maz wsch i pn, Kresy pd. MT
- klebety, klebioty** ‘plotki’: *Kery se do na tym znoleżec, to wiy, ze to sóm klebioty* Rogów ryb; Śl pd. JR
- klecić** ‘mówić bez sensu’: *Prziszoł dó nas i jak zuczón klycić, tak klyciył cały wieczór* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz. JR
- klejd** ‘suknia’: *Do kómuni w granatowym klejdzie my szli* Stara Jamka niem; Śl pn, Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- klekot 1.** ‘deska, w której tkwi mielak (tj. drażek, którym obraca się żarna): *U góry to zarnówka sie* “obracała w klekocie,

- a na dole w kamieniu były dziury i do tego sie jom wiodzało* Stróżna gor; Mp pd i wsch, Maz pd. **2.** ‘człowiek dużo mówiący, gaduła’: *Toć to je klekot z ti dziewczin-i, stale gada* Pelplin tez; Śl pn, Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- klekoty 1.** ‘drewniane kołatki zastępujące dzwonek w kościele od Wielkiego Czwartku do Wielkiej Soboty’: *Ak to Pana Jezusa do grobu winieśli, w zwónki nie zwóniół, tedí w te klekoti* Łeśna Jania st-gdań; Maz zach, Wp pn, Pom pd. **2.** ‘plotki’: *Z klekotów to i gorszynie może być, z powietrza weźnie co, „obmówi* Stara Jamka niem; Śl pn, Wp zach. JR
- klenieć** ‘drewniane pokrycie dachu; gonty’: *W Jankach béta jedna jizba pod kléńcém* Janki Młode ostroń; Maz pn. JR
- klep** ‘krótsza część cepa; bijak’: *Trzima sie dziérzak i wali klepém* Cieciora st-gdań; Pom pd. JR
- klepacz 1.** ‘przyrząd do czyszczenia włókien lnu z paździerzy’: *Klepacz to bół do łodigów klepania* Łeśna Jania st-gdań; Maz, Pom pd, Kasz. **2.** ‘kowadełko do klepania kosy’: Śl pd. **3.** ‘podstawa kowadełka do klepania kosy w formie pieńka z ławczką’: Wp pn. **4.** ‘człowiek mówiący rzeczy niezbyt mądre, gaduła, plotkarz’: *Klepac klepchie tak gupchio* Obręb sierp; Maz pn, Pom pd. JR
- klepaczka** ‘przyrząd do czyszczenia włókien lnu z paździerzy’: *Takie bili drewniane klepacki do lnu, tak sie poloz-i i wiklepie* Bełda graj; Maz pd i wsch. JR
- klepadło** ‘przyrząd do czyszczenia włókien lnu z paździerzy’: Mp pn, Maz. JR
- klepka** ‘bryłka masła formowana w foremce o tej samej nazwie’: *Z masła robili klepki. Tako klepka miała pół funta, styry były na kilo* Granowo n-tom; Wp zach. AN
- kleszcz, kleszcze** ‘drewniana część chomąta’: *Zawiąż esce ten trok na kliscach* Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz. AN
- kleszczka 1.** ‘rodzaj deseczki pełniącej rolę czółenka tkackiego, używanej np. przy wyrobie chodników, sieci’: *Kleszczka tó taka deseczka z róższcepionymi koncu-*
- mi* Degucie suw; Maz, Pom pd, Kasz. **2.** ‘przyrząd do łowienia raków’: Wp. AN
- kleszczyna, kleszczyny** ‘drewniana część chomąta’: *Zawiēs lyce na kleszczynach* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. AN
- kleśnięta** ‘narzędzia, zwłaszcza rolnicze’: *Rozmajite kleśniynta możesz tu polożyć* Kórnik śrm; Wp. AN
- kleta 1.** ‘gadula, plotkarz, żartowniś’: *Nie pasuje, coby tako klyta to był chłop* Przeciszów ośw; Śl, Mp. **2.** ‘człowiek kojarzący małżeństwa; swat’: Śl. AN
- klewer** ‘koniczyna’: *To na ugorze „on rośnie tin kliwer* Sucholaski giż; Maz pn, Kasz. AN
- klewrzysko** ‘pole po zebranej koniczynie’: Maz pn. AN
- kleki** ‘plozy sań’: *Kleki z pódpyrkami* Obsza bił; Śl, Mp, Wp pd-wsch, Kasz. AN
- klepa** ‘krowa, zwłaszcza stara’: *Ale ta klympa mo rogi jak widly* Cerekwica poz; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- klicz** ‘zakalec’: *Tó razó zrobił mnie sia taki klicz w kuchu* Pięćmorgi świec; Pom pd. AN
- klin 1.** ‘miejsce na kolanach, podołek’: *Dziecko siedziało mi na klinie* Jędrysek lubl, Śl, Wp pd, Kasz. **2.** ‘gruba kromka chleba’: Wp. AN
- kliniec** ‘duży gwóźdź używany zwłaszcza do przybijania podków końskich’: Mp pd. AN
- klipa** ‘człowiek niezaradny, niedorajda’: *Wyście sóm klipy, boście nie wiedzieli, jak se zaradzić* Rogów ryb; Śl. AN
- kloce** ‘buty z drewnianymi podeszwami; drewniaki’: Maz pn. AN
- klocek** ‘pień, na którym rąbic się drzewo’: *Klocek – pniak do rémbania drzewa* Nowe Brusno lubacz; Mp, Wp zach. AN
- klofta** ‘długa szczapa drzewa’: *Klofty w boru ukladajom w siągi. Downi pikarze polili do chleba kloftami* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. AN
- klok** ‘duży kawał drzewa; kloc’: *Stémpa miała dziurę wyklutą w kloku* Poręby Majdańskie kolb; Mp. AN
- klompy, klumpy** ‘buty z drewnianymi podeszwami; drewniaki’: *W tych klumpach to sia tak głośno chodzi* Pięćmorgi świec; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. AN

- klopfier** ‘trzepaczka’: *Bier klopfier a lojfyry a wytrzeć ich* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- klorynki** ‘złazne klamry w wozie’: *Oś belu na podošku, na wierzchu násad, obroc-kami sie ściogneno, co sie nazywały klo-rynki* Wilków kiel; Śl, Mp, Wp. AN
- klub** ‘pewna ilość lnu podczas jego obróbki’: *Lyn wiązali w gorztki, rachowali po trzy-dzieści na kluby, juz jak był wycesany Za-ryte-Rabka n-lar*; Mp pd. AN
- kluba** ‘drag z hakiem do wyciągania wiadra ze studni’: Śl pn. AN
- kluczka 1.** ‘pętka lub kokarda’: *Zawiąż mi smurówki, ale na klucke, nie na guzek!* Sękowa gor; Mp pd. 2. ‘klamka dawne-go typu’: Śl, Kasz. AN
- kluczka** zob. **kluka**
- kludzić** ‘prowadzić’: *Uż zaś [‘znowu’] wczora kludził tego ożyroka [‘pijaka’]* Olza ryb; Śl. AN
- kluk** ‘nieduży chłopiec’: *Nady to jesce kluk, niech se góni* Sporysz żyw; pog Śl pd i Mp pd. AN
- kluka, kluczka 1.** ‘drag z hakiem do wyciąga-nia wiadra ze studni, też część studzien-nego żurawia’: *To, co się kubel cepiało, to klucka* Zuzulka węgr; Śl, Mp pn-wsch, Maz, Wp, Kresy. 2. ‘laska soltysa’: Kasz. 3. ‘nos’: *Jak mu tén smorgiel u ty kluki wisi* Luboczeńska szam; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- kluka, klukotka** ‘kwoka’: *Kluka kce klukać* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Wp, Kasz. AN
- klumpy** zob. **klompy**
- klupać** ‘stukać, pukać’: *Jak chcesz wlyjś dziol-cha, to musisz fest klupać, bo jo już tak dobrze nie słysza* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- klupek** ‘mały nożyk’: Wp pd. AN
- kła** ‘kielek ziemniaka’: Śl pn. JR
- kładziwo, kładziwko** ‘młot, młotek’: Śl pd. JR
- klamiec** ‘klamca’: Maz wsch. JR
- klamus, chlamus** ‘klamca’: Maz zach. JR
- klapacz** ‘drewniana kołatka zastępująca dzwo-nek w kościele od Wielkiego Czwartku do Wielkiej Soboty’: Mp pd. JR
- klębko** ‘klębek (np. nici)’: *Klymbko nici, włóczki* Kościelec-Chrzanów; Śl, Mp pd-zach. JR
- kłobuk 1.** ‘kapelusz’: *Ku tymu czornymu mantlu se musisz kupić nowy kłobuk* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd-zach, Kasz. 2. ‘według wierzeń: tajem-niczny dobry lub zły duch, wpływający na ludzkie losy’: Maz pn. JR
- kłobuszek** ‘jastrząb gołębiarz’: Śl. JR
- kłociak** ‘snop wymłócony cepem’: *Do miesz-kania, gdzie był pośnik, przynosili sno-pek – kłociak* Wąworków opat; Mp pn. JR
- kłoc** ‘prosta słoma lub snop wymłócony ce-pem’: Mp pn. JR
- kłoda** ‘beczka’: *Kłoda na kapuste* Zychorzyn opocz; Śl pn, Mp pn-zach, Maz, Wp pd-wsch. JR
- kłomka** ‘rodzaj sieni’: Maz pn-wsch, Pom pd, Kasz. JR
- kłomla** ‘rodzaj sieni’: Maz wsch. JR
- kłonia** ‘rodzaj sieni’: Maz, Kasz. JR
- kłonic** ‘rodzaj sieni’: Kasz. JR
- kłon** ‘rodzaj sieni’: Maz, Pom pd. JR
- kłopeć, kłopetek** ‘kawał, kawałek czegoś (np. drewna, pola)’: *Weż se kłopeć do rynki, a jak by ci gdosi nie dot pokój, tak go tym kłopcym strugnij* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. JR
- kłopić się** ‘kłócić się’: *Tak sity wszystkiy na ku-pe kłopiom w ty chatupiy* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. JR
- kłopocić się** ‘kłócić się’: *Kłopoco sie stale* Hyżne rzesz; Mp pd. JR
- kłopot 1.** ‘kłótnia, swar’: *“U nasygo sąsiada ni ma dnia przez kłopotu* Przewrotne rzesz; Mp pd. 2. ‘deska, w której tkwi mielak (tj. drążek, którym obraca się żarna)’: *Kłopot już wyrobiony jes w nasych zar-nach* Radkowice ilż; Mp, Maz. JR
- kłotka** ‘dość wydatna (zwłaszcza u mężczyzn) chrząstka tarczowa; grdyka’: *Kłotka to takie, co się nuso “u chłopów* Koszarawa żyw; Mp pd-zach. JR
- kłódka 1.** ‘beczulka, beczka’: Śl pn, Mp pn-zach, Maz, Wp pd-wsch. 2. ‘piasta u ko-ła wozu’: Mp wsch, Maz wsch. JR

- kłosie** rodz n lub zb ‘górną część jednego źdźbła (lub wielu źdźbeł) zboża’: *Ta krowa tego kłósia się najadła, a to mo przecie wónsy* Woźniki sier; Śl, Mp, Wp pd-wsch. JR
- kłosko** rodz n lub zb ‘górną część jednego źdźbła (lub wielu źdźbeł) zboża’: *Urwij mi jedno kóska* Samocice dąb-tar; Śl, Mp pd. JR
- knafel** ‘guzik’: *Prziszétóm lichi knafel i musza odpróc* Cicciora st-gdań; Maz pn, Pom pd. JR
- knap I. rz 1.** ‘tkacz’: *Chodziel knap po chahupach i przád na sukmany* Radkowiec ilż; Śl, Mp. 2. ‘chłopiec, chłopak’: *Gdzie tén knap poleciał* Osieczna st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- knap II.** przysłów ‘mało, skąpo, ledwie’: *Na spuezimku je u nas żyta knap* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. ww
- knapięcy** ‘chłopięcy’: Kasz. ww
- knar-z** ‘samiec świni; knur’: Kasz. ww
- knar-zować** ‘o świniach: przejawiać popęd płciowy’: Kasz. ww
- knebel I.** ‘ostro zakończony kolek służący do mocnego wiązania powrósla na snopku’: *Bez knybla, to ja nie umnie wiązać* Adamowo mław; Śl, Mp, Maz, Wp pd. 2. ‘dolna część snopa; knowie’: Mp. ww
- knebie** zob. **knobie**
- kneblarz** ‘człowiek żyjący w związku niesakramentalnym’: *Knéblarz, to je taki, co żyje na c-iwilnym* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd. ww
- knefel** ‘guzik’: *Piękne knefle mocie przy tymu mantlu* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- knerać** ‘ciągle chorować, niedomagać’: *Tak knérála, knérála, stale jó coś bolało* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. ww
- kniat** ‘knieć błotna, kaczeniec’: *Knioty tag zółto kwitnóm, na błetach kwitnóm* Granowo n-tom; Wp. ww
- kno: do kna** ‘całkiem, zupełnie’: *Cegła była wypolaná drzewym, nie tak na czerwóno do kna* Łubie gliw; Śl, Mp pd. ww
- knobie, knebie** ‘dolna część snopa’: Mp pn-wsch, Maz pd. ww
- knospa** ‘pączek kwiatu, rośliny’: Śl. ww
- knówie** ‘dolna część snopa’: *Przecie nicht nie stawia snopków knówiany do góry* Adamowo mław; Mp pn, Maz, Wp. ww
- knypek** ‘mały nóż do obierania ziemniaków’: Wp. ww
- knysz, knysze** ‘rodzaj bułki, chleba pieczonego z cebulą i omastą z okazji świąt’: Kresy pd. ww
- kobant** ‘w konstrukcji dachu: belka łącząca krokwie’: Maz pn, Pom pd. ww
- kobieta 1.** ‘kobieta zamężna’: *Jak jo [pannę młodą] już póczepili, tak óna już została kóbieta* Człatyce jaros; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz, Kresy pd. 2. ‘żona’: *Ni mom kobity, bo mi na wiesne pomarła* Radgoszcz dąb-tar; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz. ww
- kobior, kobiór** ‘wsypa’: Pom pd. ww
- kobuch, kobuszek** ‘ptak drapieżny – jastrząb’: Śl. ww
- kobut** ‘kogut’: *Kobut pieje* Bielino płoc; Maz. RK
- kobyłak** ‘szczaw kędzierzawy’: *Kobyłok, takie jak ściow, ino ze go sie nie ji, je winksy i mo gońskie liście* Janki gtnń; Mp pn-zach, Maz. ww
- kobylica 1.** ‘urządzenie służące do przytrzymywania drewna w czasie obróbki’: *Nic po niem nie zostało, tylko ta jedna kobylica, co klepki strugał* Górki włod; Śl, Mp. 2. ‘podstawa, na której kładzie się drzewo rżnięte na deski’: *Troce kładły drzewo na kobylicach i żneni piłą tracką, dziś żną w tartoku* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- kobyliniec** ‘odchody końskie’: *Zbiyro po cieście kobylińce* Kozakowice ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- kobyła 1.** ‘odmiana dużych śliwek’: *Mómy kobely, lubáski i wegierki* Radkowiec ilż; Mp. 2. ‘rodzaj prymitywnej kołyski zrobionej z płachty związanej na drągach, w której kołysze się dziecko podczas prac w polu’: *Wziena poduske z domu i kobyłe na ramnie* Zuzulka węgr; Maz pd. ww
- kobyłka 1.** ‘snopy zboża zestawione razem, kopka’: *Prawdziwe mendle – 15 snopków,*

- kobyłka może i 30 mieć, jes podłużna* Stok puław; pog Mp pn i Maz pd.
- 2.** 'oczko w nicielnicach w warsztacie tkackim przez które przewleka się osnowę': *Kobiłki robi sie na kleskach* Kadzidło ostroń; Maz. **3.** 'przyrząd służący do zdejmowania butów z cholewami': Maz, Wp pd-wsch. **4.** 'pieniek stanowiący podstawę kowadełka do klepania kosy': Wp wsch. **5.** 'jeden z kołędników przebrany za kobyłę': *Kobelka i Żyd* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. **6.** 'pętla, pętelka do zaciskania': *A jak sie skréńci powroz, to sie zarábiá kobelki w tych kójcach*, "o ile jes postrónek 1.gota Gawronna włosz; Śl, Mp, Maz. **7.** 'kokardka z wstążki lub sznurowadła': *Wioze sie na wezeł abo na kobyłke, jak sie wioze na kobyłke, to łatwe rozwiozać* Książnice Wielkie piń; Mp, Pom pd. ww
- kobzal** 'ziemniak': *Z kobzolami latoś isto zamurzynymy, ni ma ludzi do kopanio* Syrynia ryb; Śl pd. ww
- kocanka, kocianka** 'kwiat wierzby, bazia': *Na Wielkanoc zawsze już były kócianki, a latoś ni ma* Puńców ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach, Maz pn. ww
- koch** 'komin': *Lygowál se na nálepie pod kochym* Chochołów n-tar; Mp pd. ww
- kochajka** 'perliczka, pantarka': pog Mp pn i Maz pd. ww
- kocher** 'maszynka elektryczna': *Jak sie w piecu nie poli, tóž wtedy grzejemy se woda na kochrze* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- koci ślepek** zob. **ślepek**
- kocia wiara** 'wyznanie niekatolickie, najczęściej o świadkach Jehowy': *Óni do kóściola nie chodzo, bo to kociorze, do koci wiary nalezo* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp. ww
- kocianka** zob. **kocanka**
- kociarz** 'niekatolik, innowierca, świadek Jehowy': *Kociorze chodzo po wsi i jakiesi ksiozki roznošo* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- kocicha** 'samica kota domowego, kotka': *Cyjasi kocicha "okociła sie na górze na stajni* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- kocie ziele** 'roślina lecznicza – kozłek lekarski': *Kocie ziele* Jablonka n-tar; Mp pd-zach. MT
- kocierba, korcipa** 'czernemcha': *Niy lubie wqchać kórcipy, bó mie zaro boli głowa* Kombornia kroś; Mp. ww
- kocierbki, kociubki** 'owoce tarniny': Wp pd. ww
- kociuba 1.** 'pogrzebacz': *Kociubo wągłe sie rozgamuje* Tryńcza przew; Mp pd. **2.** 'łaska, kij podróźny': *Któs kociubo ściógnie* Kluczewo ostroń; Maz. ww
- kociubki** zob. **kocierbki**
- kocotek** 'pomponik': pog Mp pn i Maz pd. ww
- kocynder** 'lajdak, pijak, obibok': *Ty kocyndrze jedyn, skónd zaś idzies tak późno* Jędrysek lubl; Śl. RK
- koczka** 'kot (o samcu i samicy)': *Koczka mo male kocurki* Kozakowice ciesz; Śl pd. RK
- koćki** 'bazie': *Koćki na rokicinie* Uchaczgar; Maz. RK
- koćmug** 'komar': *Na wieczór tak te koćmugi grizó* Pięćmorgi świec; Pom pd. RK
- koder** 'szmata, gałgan': *Gdzie je tan koder do podłogi* Pięćmorgi świec; Maz pn, Pom pd. RK
- kodra** 'szmata, gałgan': *Szotore, lumpé, kodré* Sielczno kar; Kasz. RK
- kojda** 'miejsce pod wierzchnim ubraniem na piersi; zanadrze': *Rwał gruski i chowál w kojde* Radkowice ilż; Mp pn. RK
- koka** 'kwoka': Wp zach. RK
- kokać** 'gdakać': *Kura jak zniesie jaje, to koko* Granowo n-tom; Wp. RK
- kokocik** 'kogucik': *Kokocika zabija i "uwarza* Stara Jamka niem; Śl. RK
- kokosianka** 'brodawka, kurzajka': *Té kokosianki tó trzeba wypalić* Degucie suw; Maz. RK
- kokoszka 1.** 'poprzeczna belka wzmacniająca krokwie w konstrukcji dachu': *Kokoszki to só krótkie belki u góri pómiandzi kozłami* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. **2.** 'grzyb – kurka': pog Mp pn i Maz pd, Wp zach. RK
- kokoszyniec** 'kurnik': Maz pn. RK

- kokot** ‘kogut’: *Jak kokot zapiął roz, to była piyrso godzina Miedźna pszcz;* Śl, Mp zach, Wp. RK
- kokotek** ‘kurek, kran’: *Woda z kokotku Kochłowice-Nowy Bytom;* Śl. RK
- koktać** ‘gdakać, kwokać’: *Kuri kokco, chco siedzić (na jajach)* Janki Młode ostroł; Maz. RK
- koktucha** zob. **kwoktucha**
- kolarz** ‘kołodziej’: *Przedni koło z woza sie rozsuło, trza mi nowe dać kolorzowi zrobić* Rogów ryb; Śl pd. RK
- kolba** ‘korba’: *Kolba to sie kreńci ji wyciąga kubał* Wysocze os-maz; Maz, Wp, Pom pd. RK
- kolca** ‘dwukółowy wózek przy pługu; koleśnica’: *Kolca zawdy som przy pługu* Lubatowa kroś; Śl, Mp. RK
- kolczasty** ‘o lesie, drzewie: iglasty’: *Bó drzewa kólczasta tu ni nadawału sie* Degucie suw; Maz. RK
- kole** ‘koło, około, przy’: *Krowy sie pasą kole rzyki* Przewrotne rzesz; oggw. RK
- koleba** zob. **koliba**
- kolebać (się)** ‘kolysać (się)’: *Babka kolebie małó w jizbie, bo béczi* Osieczna st-gdań; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- kolec** ‘szlacheta’: Kasz pd. RK
- kolej** ‘koleina’: *Na gościńcu gymbokie koleje so, kiepsko jechać!* Baciki Średnie siem; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- kolejnik** ‘pomocnik pasterza wyznaczany kolejno z różnych gospodarstw, które biorą udział we wspólnym wypasaniu bydła’: *Gospodarz musiał dawać kolejnika po dniu “od štuki bidła* Janki Młode ostroł; Mp pn, Maz. RK
- kołęda 1.** ‘opłatek’: *Kolandóm sie dzielóm* Jakubowice Końskie lub; Mp. **2.** ‘resztki jedzenia z wieczerzy wigilijnej wraz z opłatkiem dawane zwierzętom’: *W drugie święto dają kołęde bydłu: chlyb, “opłatek i siano, co w doma było* Poręby Majdańskie kolb; Mp. **3.** ‘zadatek dawany parobkowi w czasie godzenia na służbę, które odbywało się w okresie bożonarodzeniowym’: Mp. RK
- kołędziarz** ‘kołędnik’: *Kolindziarze idom z kozom, z herodym* Woźniki sier; Śl, Mp, Maz. RK
- koliba, koleba** ‘szałas pasterski’: Śl pd, Mp pd. RK
- kolik** ‘kołek, palik’: *Krowy wiąze do kolika* Przedmość wiel; Mp. RK
- kolkastla** ‘skrzynka na węgiel’: *Wciepni do koulkastle trocha wóngło* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- kolki** ‘szpilki drzew iglastych; igliwie’: *Jak chojinka długo postoji, sypióm sie kolki, trza wyrzucić* Kościelec-Chrzanów; Mp, Maz. RK
- kolnia 1.** ‘miejsce, gdzie rąbie się drzewo’: *Na kolni rómbie sie drzewo* Ossa opocz; Mp pn-zach. **2.** ‘pomieszczenie na drzewo’: Śl. **3.** ‘szopa na wozy i narzędzia rolnicze’: *Wóz jest pod kolnióm, a drobno zbrojo na kolni* Rogów ryb; Śl pd. **4.** ‘strych na siano nad szopą lub oborą’: Śl. RK
- koluszko** ‘kółeczko’: *Urwało mi sie kolusko przy medaliku i muse se to nitkom związać* Rzepiennik Strzyzewski gor; Śl pd, Mp pd. RK
- kołacz 1.** ‘obrzędowe ciasto weselne’: *Downi na wesele to sie piekło kołac* Brudzewice opocz; Śl, Mp, Maz. **2.** ‘ciasto drożdżowe z serem, makiem i kruszonką’: *Kołoć na blachach piekli, dali mónka, cukker, drożdzy, cukru, posypki sie dało* Stara Jamka niem; Śl, Mp. **3.** ‘bułka’: Mp, Wp, Pom pd, Kasz. **4.** ‘podpłomyk lub ciasto pieczone na płycie kuchennej’: Maz. **5.** ‘wytłoki z nasion oleistych’: *Kołatc to z siemnienia lnianego* Stare Kręgi puł; Maz pn-wsch. JW
- koładzić się** ‘kręcić się, wirować’: *Od roboti to sie aż w głowie koładzięło* Osieczna st-gdań; Pom pd. JW
- kołceć** ‘sztywnieć, stawać się twardym’: *Żmiołki kołcejom [po ugotowaniu], a mýso jesse twarde* Stróżna gor; Mp. JW
- kołek 1.** ‘część przęślicy lub kołowrotka’: *Przyślica – uciesane drelnó i dziurka, i kolek, i hrzécionó* Czelatyce jaros; Mp. **2.** ‘drewniana szpilka do przybijana podcswy’: *Jak mi sie “urwała zelówka, zaniózem do szewca, “obił kołkami ji dotod chodze*

- Książnice Wielkie piń; Śl, Mp. **3.** ‘palik wbity w ścianę’: *Powieś ziakiyt w kómorze na kolku* Przedmość wiel; Mp. **4.** ‘część warsztatu tkackiego’: *Króng “od nawoju z kołkami* Zuzułka węgr; Mp, Maz. **5.** ‘sworzeń u żurawia studziennego’: Mp. **6.** ‘palik do przytrzymania łańcucha krowy’: *Trza wygnać krowy na kołki, bo ni ma czasu stoć przy nich* Kombornia kroś; Mp. **7.** ‘drewniany gwóźdź do łączenia clementów konstrukcji’: *Downi nawet krokwy ji taty byli kołkami* Krępa miech; Śl, Mp, Wp, Kresy pn. **8.** ‘zapalka’: *Wziónech ze sobą szkatułkym kołków* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl pd. JW
- koło 1.** ‘świetlista obwódka wokół księżycy, halo’: *Miesiόνcek w kole to psota* [‘niepogoda’] *bedzie z tegó* Ochotnica Dolna n-tar; Mp, Maz, Wp. **2.** ‘rower’: *Anton wzótkaeło ji pojacheł na bana* [‘stację kolejową’] Gołubie kar; Śl, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- kołomaż** ‘smar do osi kół wozu’: *Kołomazióm smaruje sie drewnioki* [‘wozy o kołach drewnianych’] Rogoźnik n-tar; pog Śl pd i Mp pd. JW
- kołomęt** ‘wiatr wirujący’: Wp. JW
- kołosza** ‘nogawka u spodni’: Maz wsch, Kresy pn. JW
- kołotuszka** ‘tłuczek w maślnicy’: Mp wsch, Kresy pd. JW
- kołowaze, kołoważ** ‘koleina’: Kasz. JW
- kołowrót 1.** ‘ruchoma część przodu wozu, w której osadzone są kłonicie’: *U kołowrota są kłonicie, a u pośludka są kulboki z podpórkami* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd, Kresy pd. **2.** ‘przyrząd do przeczenia’: Maz pn, Wp, Kasz pn, Kresy pn. **3.** ‘walec do nawijania lin ciągnących sieci’: Wp. JW
- kołp** ‘łabędź morski’: Kasz pn. JW
- kołpak** ‘gatunek grzyba’: *Na bagnie rosno kołpaki, bo to nieurodliwe* Kadzidło ostrol; Mp pn, Maz wsch. JW
- kołychać** ‘kołysać’: *Główki ni czesała, bó czasu nie miała, dziecie kołychała, na cie narzekała* Sumowo suw; Maz wsch, Kresy pn. JW
- kołyszek** ‘palik wbity w ścianę’: *Powieś tóm jupe no kołyszku w sinyi* Granowo n-tom; Wp. JW
- komąto, komęto** ‘część uprzęży: chomąto’: Wp pd i zach. JW
- komel, komle 1.** ‘dolna część snopa’: *Skladaj komle z komlami* Budy biel-podl; Maz wsch. **2.** ‘łodyga, źdźbło’: *Listki “obzerte, same kómle zostali* Janki Młode ostrol; Maz pn. JW
- komęto** zob. **komąto**
- komin** ‘piec kuchenny’: *Tam masz baszcz na kóminie, to jidz!* Borsuk kras; Mp, Maz. JW
- kominek 1.** ‘piec kuchenny’: *Postaw no garnek z wodo na kominek, niech sie grzeje* Huszcza biał-podl; Maz. **2.** ‘palenisko’: Wp. **3.** ‘okap nad piecem kuchennym’ Wp pd-zach. **4.** ‘palenisko w kuźni’: Wp. **5.** ‘część lampy naftowej: blaszany kapłurek z otworem’: Mp. JW
- komle** zob. **komel**
- komnata** ‘mały pokoić’: *Komnata to tako mała komórka* Jasna Podłopicń lim; Mp pd. JW
- komolek, komolec** ‘drażek na końcach niewodu’: Wp. JW
- komornik** ‘chłop niemający własnego domu, zwykle bezrolny’: *Kómornik mýszko kómoróm, bo ni mo swoji chałupy* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- komorować** ‘mieszkać u kogoś, wynajmować izbę’: Śl, Mp. RK
- kompania** ‘pielgrzymka’: *Pierwuk to my chodzieły co roku z kompanijom do Cęstochowy* Sierosławice koniec; Mp, Maz, Wp, Kasz. RK
- komplementa** ‘zaloty, konkury’: *Kawalér pojechał do pann-i w kómpleménta* Janki Młode ostrol; Maz. RK
- komudny** ‘pochmurny’: *Komudn-i dzień* Kętrzyno wej; Kasz. RK
- konajączka, konajączek** ‘dzwonek obwieszający czyjąś śmierć’: *Gdoś umrzył, bo kónajónckym zwóniom* Rogów ryb; Śl pd. RK
- konewnik** ‘dolna lub górna część kredensu’: Mp pn-zach. RK
- konfesjał** ‘konfesjonał’: Mp pn, Maz. RK

- koniak** ‘ogier’: Śl zach. RK
- konicz** ‘koniczyna’: *Nie paś długo na kóniczu, bó ci krowy zdutyj* Lubatowa kroś; Mp. RK
- konicznisko** ‘pole po skoszonej koniczynie’: *Na kónicznisku podo buroki* Książnice Wielkie piń; Mp. RK
- koniczynisko** ‘pole po skoszonej koniczynie’: *Kóniczinisko to je jak sie skosi kóniczina ji można siać pszanica* Leśna Jania st-gdań; Maz, Pom pd. RK
- koniczynna** ‘koniczyna’: *Kóniczyzna tyz sie kucuje* Uchacze gar; Mp pn, Maz pd. RK
- konierować** ‘upominać, karcić’: Mp. JW
- konik** zob. **dziki koń**
- konikowie, koników** ‘koniczyna’: Maz pn. JW
- konis** ‘konik’: *Nie póde jo do mojjj dziywcynty, da mnie kónis poniesie* [pśn] Żaryc-Rabka n-tar; Mp. JW
- koniuszcek** ‘koniuszek’: *Uciela koniuszcek palca* Degucie suw; Maz. JW
- konofał** zob. **konował**
- konopiaty** ‘o maści konia lub kolorze włosów: jasny, płowy’: *Ładnie ji z témi konopiatémi włosami, taká konopiatka* Dąbrowa rzesz; Mp, Maz. JW
- konopki** ‘zabawa dziewczynna’: *Bawiliśmy sie w konopki, ale były małe snopki: mało nas, mało nas, a ty (np. Jasiu, Kasiu) chodź do nas* ok. Rzeszowa; Mp. JW
- konople** ‘konopie’: Maz wsch, Kasz. JW
- konopnina** ‘plótno konopne’: Maz wsch. JW
- konował, konofał** ‘weterynarz’: *Kónofał znoł sie na kóniach, na chorobach kóni; *umioł wyrznóć kónia, świnie wymiysł, knura wyrznył* Waganowice miech; Mp zach, Wp, Pom pd. JW
- konsolacja, konselacja** ‘przyjęcie po pogrzebie, stypa’: *Na konsolacyji to jedzo, pijo gorzałke, a nieruz to sie i popijo* Jedlnia Kościelna kozien; Mp pn, Maz, Wp wsch. JW
- kontent** ‘zadowolony’: *Beł kóntet z tego zióncia* Brudzewice opocz; Śl, Mp, Wp, Kasz. JW
- kontentny** ‘zadowolony’: *Ciekawym bardzo, cy kóntetny jes z tego kónia* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- konwiśniak** ‘chleb razowy, zwykle jadany w wojsku’: *Kónwiśnioki to mieli wojoki* Zborowskie lubl; Śl. JW
- koń** ‘część haftki: haczyk’: *Przyświć lampó, bo my kój na ziemie upad* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- koń** zob. **dziki koń**
- kończę** ‘żrebak’: Kasz. JW
- końdek** ‘kawalek, trochę’: *Po kojdku* [‘na rauty’] *cie bedo wypłocoł* Mszana Górna lim; *Pocekej kójdek, zaroz ide* Sękowa gor; Mp pd, Wp. JW
- koński** zob. **wypierdek koński**
- kopacz 1.** ‘człowiek kopiący ziemię (głównie wykopujący ziemniaki)’: *Kopace, ano jido kopać chłopy, baby, nojemniki* Waganowice miech; Mp, Maz. 2. ‘grabarz’: *Zapłuciółóm kopacza, coby grób wikopał* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Wp, Pom pd. 3. ‘widły (zwykle zakrzywione) do gnoju’: *Kopocym sie srucó gnój z woza na rolom* Woźniki sier; Śl, Mp, Maz, Wp pd-wsch. JW
- kopaczka 1.** ‘kobieta kopiąca ziemię (głównie wykopująca ziemniaki)’: *Płynć kopocziek tam kopało kopaczkami* Konia-ków ciesz; Śl, Mp, Maz. 2. ‘motyka’: *Bierymy kopaczki a idymy kopać* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Maz. 3. ‘maszyna do wykopywania ziemniaków’: *Latoś kopali swojo kopaczko* Degucie suw; Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
- kopanina** ‘pole na miejscu wykarczowanego lasu’: *Kopanina – tam był las, usunięty wierzch, zostały pniaki, ludzie wykopali, teraz je orna ziemia* Sulów kraś; Mp wsch. JW
- kopanka, kopańka** ‘duże drewniane naczynie, niecka’: Maz, Wp, Pom pd. JW
- kopciuch, kopciuszek** ‘lampa, lampka naftowa’: *Bez cały czas polilimy kopciuszek* Żłotniki kal; Wp. JW
- kopiarz** ‘mężczyzna pracujący przy kopaniu ziemniaków’: *U nás pieciu kopiárszów dzisia kopało* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- kopieczek** ‘wzgórek, pagórek’: *Kololech sie na dół z tego kopieczka* Kozakowice ciesz; Śl. RK
- kopka** ‘kobiece nakrycie głowy; czepek’: *Ta kopka to był taki czepyszek, korónkami*

- „obszty, jakby był do spanio Złotniki kal; Wp. RK*
- kopkować** ‘układać w kopy; kopić’: *Po „obiedzie pódzim kopkować siano Jeleń tez; Pom pd. RK*
- kopla** ‘ogrodzone pastwisko’: *Bydło jes w kopli Hanusek tar-gór; Śl, Wp, Kasz. RK*
- kople, kopliny** ‘zbite na krzyż drewniane drążki umacniające grzbiet słomianego dachu’: *Koplin-i, cobi paździora ziatr nie zerwał Wach ostroł; Maz. RK*
- koplina** ‘miejsce, na którym śnieg się roztopił’: *Widzicie, jakie sie juz kopliny porobiły po polu Mszana Górna lim; Mp pd-zach. RK*
- kopliny** zob. **kople**
- kopnia 1.** ‘miejsce bez śniegu’: *Kasz. 2.* ‘mroźna pogoda gdy nie ma śniegu’: *Kasz. RK*
- koprowy** ‘miedziany’: *To ci nie jes byle jaki drut, to jez drut koprowy Kramsk koniń; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. RK*
- kopruch** ‘komar’: *Przi tych stawach je kupa kopruchów Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK*
- kopyrtnąć się** ‘przewrócić się, fiknąć koziołka’: *Władek, nie ślizgoj sie, bo sie kopyrtniesz Mszana Dolna lim; Śl, Mp. JW*
- kopyść, kopystka** ‘drewniana łyżka lub łopatką’: *Kopyscióm cie bić nie byde; ta kopyść to do kiszek miyszanio w kotle Obra wolsz; oggw. RK*
- kopyt** ‘kopyto’: *On jak ókaji konia kopyt tó na pópattrzenia Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. RK*
- korbacz** ‘bicz, bat’: *Parobk bije kuenia kuerbaczem Gołubie kar; Śl, Mp pd, Maz pn, Kasz. RK*
- korbał, korbas** ‘dynia’: *Wp. RK*
- korcipa** zob. **kocierba**
- korczyzna** ‘czereemcha’: *Juz zakwitły korczyny Rudnik myślen; Mp pd. RK*
- korki** ‘buty bez pięt z drewnianą podeszwą; drewniaki’: *Mi dawni w korkach chodźli do szkoli Leśna Jania st-gdań; Maz, Pom pd, Kasz. AN*
- korluszko** ‘krążek zapobiegający wytryskiwaniu śmietany z maślnicy podczas robienia masła’: *Korluszko je na wyrchu maśniczki Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN*
- korman 1.** ‘płachta specjalnie związana, tworząca rodzaj worka’: *Do kormanu sie zbhyrá trawę, nosi sie tyz w pole małe dzieci Przędzel niż; Mp pd-wsch. 2.* ‘wierzchnie codzienne odzienie, sukmana’: *Maz. AN*
- kornasista, kornuta** ‘o owcy: rogata’: *Owca z rogami – kornuta Jaworzynka ciesz; Śl pd, Mp pd. AN*
- korobka** zob. **króbką**
- koromysło, koromyśle** ‘nosidła do noszenia wody na ramionach’: *Na koromyślech sie dwa kubły cepiało Zuzułka węgr; Mp wsch, Maz wsch, Kresy. AN*
- korop, koropa** ‘ropucha’: *Maz. AN*
- korowaj, korowal** ‘ciasto, zwłaszcza weselne; kołacz’: *Staróscina przywieźli kórowaja Siennica Różana kras; Mp wsch, Maz wsch. AN*
- korpal** ‘brukiew’: *Pom pd. AN*
- korsa** zob. **korsy**
- korsać, korsować** ‘budzić kogoś, zmuszać do wstania’: *Korsuje go, a tén śpi, choc bez pierzin-i Sztumska Wieś szt, Pom pd. AN*
- korsy, korsa** ‘wygięte do góry płozy sań’: *Mp wsch, Maz pd-wsch, Kresy pd. AN*
- korzec** ‘dawna miara wagi (objętości), ok. 100 kg’: *Wymówiłam w dozywociu dwa korce zyta, ale my jich nie dajo Wysocze os-maz; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN*
- korzenica** ‘perz’: *W tim mojim ogródku pełno je korzanicy Cieciorka st-gdań; pog Pom pd i Kasz pd. AN*
- korzkiew, korzkiewka** ‘duża drewniana łyżka, warząchew’: *Kasz. AN*
- korzystka, korzyść 1.** ‘część motowidła’: *Wi motowidle som korzystki dwie i jedna losecka Woźniki sier; Mp pn, Maz. 2.* ‘rękojści pługa’: *Maz. AN*
- kosa 1.** ‘warkocz’: *Baby nosili długie kosi i zakręcali w taki krążek Horodyszczé włod; Mp wsch, Maz wsch, Kresy. 2.* ‘śledziiona, zwłaszcza u zwierząt’: *Maz wsch, Kresy pn. AN*
- kosak 1.** ‘rodzaj sierpa’: *Kosi trowe kosokym Puńców ciesz; Śl, Mp pd. 2.* ‘księżyc w pierwszej lub ostatniej kwadrze przypominający kształtem sierp’: *Śl. AN*

- kosiać** ‘klaskać’: *Nauczyła go kosiać* Brudzewice opocz; Śl, Mp. AN
- Kosiarze** zob. **Kosy**
- kosica** ‘złośnica’: *To je kosica ta dziewczina, stale je zła* Pelplin tcz; Pom pd. AN
- kosiec** ‘kosiarz’: *Koścóm trzeja dać podśniodonek* Kozakowice ciesz; Śl, Maz wsch. AN
- kosierny** ‘zgodny z przepisami Talmudu o zachowaniu czystości, zwłaszcza przy pokarmach rytualnych’: *Kosiernie mieso* Nicnadówka kolb; Mp. ww
- kosierować (się)** ‘myć (się) dokładnie, gruntownie, pucować (się)’: *Cale pó dnia sie kosieruje, a i tak brudny chodzi* Samocięc dąb-tar; Mp. ww
- kosior, kosiór 1.** ‘narzędzie służące do wygarniania popiołu z pieca chlebowego i poprawiania ognia’: *Kosior to ma długi kij jì tako deske na kóńcu, wygarnia sie tez tem kosiorem* Wysocze os-maz; Mp pn, Maz. **2.** ‘żuraw studzienny albo jego część’: *Studnia z kosiorem* Witów p-tryb; Mp pn-zach. AN
- kosiula** ‘koszula’: *Kosiula z lnianego płótna* Zuzulka węgr; Mp pn-zach, Maz. ww
- kosmatki** ‘agrest’: *Kosmatki – agres, bo kosmaty jes, takie włoski mo* Obra wolsz; Wp zach. AN
- kostka** ‘pestka’: *Żeby sty kóstko nìy udowiyla* Kombornia kroś; Śl, Mp. AN
- kostra, kostro** ‘odpadki przy czesaniu lnu; paździerze’: Maz pn, Kresy pn. AN
- Kosy, Kosiarze** ‘gwiazdy w konstelacji Orio-na’: *Kosiorze zimom świcom* Woźniki sier; Śl, Mp. AN
- kosz 1.** ‘część wialni: umieszczony u góry, obramowany deskami otwór, do którego wysypuje się ziarno’: *Sypie na kosz zboże* Hyżne rzesz; Mp. **2.** ‘ul pleciony ze słomy’: Maz pn. AN
- koszarz** ‘człowiek wyplatający kosze’: *Na rinka koszarze stojó z koszami* Nowa Wieś Rzeczna st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- koszczka** zob. **chwoszczka**
- koszka, kószka 1.** ‘ul, najczęściej pleciony ze słomy’: *Ule só drewianne, a te plecione to koszki* Koślinka szt; Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘koszyk wiklinowy’: *Były takie stare kószki bez tego pałynku* Bolewice n-tom; Wp. ww
- koszla** ‘koszula’: Kasz. ww
- kosznik** ‘człowiek wyplatający kosze’: Kasz. ww
- kosztać** ‘kosztować’: *To drogo kuesztaće* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- koszyna** ‘skrzynia wozu lub jej bok wyplatany z wikliny; wasąg, półkoszek’: *Na końcach zamyka się boczniki szybrami lub koszynami uplecionymi z pręcia* Puńców ciesz; Śl. ww
- kościan, kościanek** ‘bławatek, chaber’: Śl pn, Wp pd. ww
- kościerzyc się** ‘krzewić się, rozrastać się’: Kasz. ww
- kośkać** ‘klaskać’: Śl. ww
- kośmień** ‘część karku u konia, na której spoczywa naszelnik’: Kasz. ww
- kośnik** ‘kosiarz’: *Było na polu páru kośników, za kozdam kośnikam zbierała zyto zbieračka* Zdunck ostroł; Śl, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- Kośniki** ‘gwiazdy w konstelacji Orio-na’: Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- kośtyga** zob. **kuśtyga**
- kotar** zob. **chotar**
- kotarba, kótarba** ‘czcremcha’: Mp pn-zach. ww
- kotera** ‘bryła nierozsypującej się ziemi; darń’: Mp pn-zach. ww
- kotlak** ‘miedziak, drobna moneta’: *Mo pełno kapsa kotloków i gro cały dziyń w szpana* Rogów ryb; Śl. ww
- kotlina** ‘palenisko do gotowania w kuchni’: *Tam na kotlinie cajnuk stoi* Kleczkowo ostroł; Mp pn, Maz, Wp. ww
- kotuch 1.** ‘pomieszczenie dla drobiu lub świń’: *Juz wieczór, gón kury do kotucha* Huszcza biał-podl; pog Maz wsch i Kresów pn. **2.** ‘oddzielony deskami ką w stajni lub oborze, gdzie się wkłada siano dla zwierząt’: Maz wsch. ww
- kotwić się** ‘przykrzyć się, tęsknić, nudzić się’: *Kotwi mu sie przez cegosik* Mszana Górna lin; Mp pd. ww
- kowior** ‘mały staw lub dół z wodą’: *W kowiorze jest woda kalno, bo tam wczora kónie pławiyli* Rogów ryb; Śl pd. RK

- kowrzaśło** ‘powrosło’: pog Wp pn i Pom pd. JR
- koza 1.** ‘ostatni pokos zboża’: *“Ostała sie koza, trza jóm ścióńć* Mała Wieś radomsz; Śl, Mp, Wp. **2.** ‘kłosy nieskoszone przez nieuważę’: *Wej, tam jeszcze została kuezza, beczy, beczy, idź no jóm zesyć* Granowo n-tom; Mp, Wp. **3.** ‘rodzaj sieci do łowienia ryb’: *Ja chodził z kozó, koza ma take kólóncze i sieć* Cieciorka st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz pd. **4.** ‘drewniany przyrząd do zdejmowania butów z cholewami’: Maz. **5.** ‘połączenie bijaka z dzierzakiem w cepie’: Maz pn. **6.** ‘zeszła wydzielina z nosa; smark’: *Koza wyglądała mu z nosa* Sierostawice konec; Śl pd, Mp. **7.** ‘szyszka drzewa iglastego’: *Kozi to só na sosnach, óni béli dobre do palania* Pelplin tcz; Maz, Pom pd. **8.** ‘jakiś gatunek ryby słodkowodnej’: *Koza, łapio na niech węgory* Drohiczyn siem; Maz. ww
- kozak** ‘chłopiec (określenie ogólne)’: *Biegej mi, kozok, nawróć bydła* Nosków jaroc; Śl pn, Wp. JR
- kozerek** ‘daszek u czapki’: Maz wsch. JR
- kozia broda** ‘grzyb – goździcznice żółty’: *Jakie betki były, takie zbirałam i kozie brody, i krowińce gymby* Kramsk koniń; oggw. MT
- koziak** ‘grzyb – kozak’: *Mietek był dzisiaj w lesie, to nazbierał koziaków* Huszcza biał-podl; Maz wsch. JR
- koziarek** ‘grzyb – kozak’: *Koziorki sóm szare, wysokie i majóm cinkawóm nózke* Złotniki kal; Mp pn-zach, Wp pd. JR
- kozica 1.** ‘narzędzie do zgarniania ziemi z blachy pługa’: *Tom kozicom “opukowali tyn pług* Woźniki sier; Śl pn, Mp pn, Maz zach, Wp. **2.** ‘trzonek bata, biczysko’: *Syrowcowi bchic, a kozica dymbowa* Zuzulka węg; Mp pn, Maz. JR
- kozidła** ‘bieguny u kołyski’: *W kołybce sóm kozidła* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd. JR
- koziel 1.** ‘samiec kozy’: Śl pd, Mp pn, Pom pd. **2.** ‘samiec sarny’: Mp pn, Maz wsch, Pom pd. JR
- koźlina 1.** ‘krokiew lub krokwie’: Śl pn, Maz pn-zach. **2.** zwykle w lm ‘zerdki skrzyżo-
- wane, umieszczane na grzbiecie dachu słomianego (kalcnicy), przytrzymujące poszycie’: *Koźliny, coby nie zrywało* Bilwinowo suw; Mp wsch, Maz wsch. JR
- kólik** ‘palik, kolek’: *Weź kijónke i przibij koze na kólik* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd. JR
- kółka** ‘rodzaj małego dwukołowego wózka, na którym wspiera się grządziel pługa przy oraniu’: *Grządziel leżał na kólkach* Wilków kiel; Mp pn, Maz pd, Wp. JR
- kółko 1.** ‘kołowrotek’: *Kiedyś na kółku sie naprzędła, a teraz niy mogie na niego patrzyć* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz, Wp wsch, Pom pd, Kasz. **2.** ‘rower’: *Downi na rower mówili kółko* Granowo n-tom; Śl pn, Mp pn, Wp, Pom pd. JR
- kószka** zob. **koszka**
- kótarba** zob. **kotarba**
- kóty** ‘racice krowy’: Kasz. JR
- kraca I. 1.** ‘narzędzie do czesania lnu, wełny’: *Kraca béta do lnu czesania* Linowice st-gdań; Pom pd, Kasz. **2.** ‘narzędzie do obrywania główek lnu’: Maz pn. JR
- kraca II.** ‘świerzb’: Maz pn. JR
- kracka, kracki** ‘przyrząd do czesania lnu’: Maz pn. JR
- kracować** ‘czesać len, wełnę’: Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- kraczać** ‘iść, kroczyć (zwłaszcza dużymi krokami)’: Śl, Kasz. JR
- kraczką 1.** ‘kopka lnu złożona z kilku snopków’: Wp pd-wsch. **2.** ‘snopek zboża’: *Przyniesies nie cały mondel, ino kracke* Niegowa zaw; Mp pn-zach, Wp pd-wsch. **3.** ‘przyrząd w kształcie cyrkla do odmierzania pola’: *Pole mierzy sie kraczkóm* Złotniki kal; Wp. JR
- krać** ‘krajac’: *Tabak, co sie kroto ji do fajfki douwało* Stara Jamka niem; Śl. JR
- kradać** częst ‘kraść’: *Ona opowiada, jak kradała* Chrosna krak; Mp, Kasz. JR
- kragiel, kraglik** ‘kolmierz’: *Kragiel mo wielki przy mantlu* Puńców ciesz; Śl. JR
- kragla** ‘kultywator’: *Kragla je do pokraglowania ziemni przed szianiem, a jak zaroste, to i przed oraniem* Trzciano szt; Maz pn, Pom pd. JR

- kraglik** zob. **kragiel**
- kraglować** ‘spulchniać ziemię kultywatorem’: *Béndo ugór kraglować do orania, bo je zarosłi żielskiém* Trzciano szt; Maz pn, Pom pd. JR
- kraiczek, krajczek** ‘kromka chleba’: *Zjod krajiczek chleba z masłym* Puńców ciesz; Śl. JR
- krajanek** ‘ser suszony o kształcie podługnym’: Wp pd-wsch. JR
- kraje** ‘treść w kartach’: Śl pd, Mp pd. JR
- krajczaki** ‘obuwie ze skrawków sukna’: Maz wsch. JR
- krajczek** zob. **kraiczek**
- krajowy deszcz** ‘długotrwały deszcz, ślota’: Śl, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- krakorzyć** ‘o kurze: gdakać’: *Kurka krakorzi, znieśta jajko* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. JR
- krakowiak** ‘kwiat doniczkowy (pelargonja lub geranium)’: Mp. JR
- krakulica** ‘kij, laska’: Kasz. RK
- krakyczka** ‘laska, zwłaszcza sołecka’: *Krakyczka to jes guby kij z takóm kryczkóm na górze, co tak dobrze możnou złapić* Obra wolsz; Wp zach. RK
- krala** ‘pazur, szpon; także ekspresywnie o paznokciu’: *Tan ale ma krale! Ak u kota* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. RK
- kramny** ‘kupny’: *Strojów takich nie biło, ulko swoje wsisko biło, na krosnach robili, a tera wsisko kramne* Belda graj; Mp pn, Maz. RK
- kranc** ‘wianek’: Maz pn. RK
- krapa** 1. ‘rodzaj molyki z zębami’: Maz pn.
2. ‘narzędzie do zrzucania gnoju z wozu’: Maz pn. RK
- krapka** ‘kropla’: *Dwie krapki my spadło na reke* Samocicc dąb-tar; Śl, Mp pd. RK
- krasiaty** ‘różnobarwny, pstry’: *Takom má piéknom krasiatom sukiénke* Zarytc-Rabka n-tar; Śl wsch; Mp. RK
- krasić** ‘barwić, farbować’: *Farbom sie krosi krosońki i pise sie je woskiem* Ogonowice opocz; Mp pn, Maz. RK
- krasikoń, rasikoń** ‘koniczyna’: *Ciepni trocha krasikóniu z woza a dej krowóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- krasy** ‘różnobarwny’: *Krasy to jes wysstek kolor w tém; to jakby krowa była: cerwóné laty, cárne laty, siwe* Lgota Gawronna włosz; Mp. RK
- kraszać** ‘kastrować’: *Krasajo prosiacki* Zuzulka węgr; Maz. RK
- kraszanka** ‘pisanka’: *Synki dostawajóm kroszónki, jak przidóm poloć dziolchy we śmiergus* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pn-wsch. RK
- kraśnie, kraśniatko** ‘krasnoludek’: *Grażénka, jo cě puewiem “o kraśniatkach* Gołubic kar; Kasz. RK
- kraśny ludek** ‘krasnoludek’: Pom pd. RK
- krata, kratka** ‘konfesjonał’: *Organista siedziol na chórze, a ksiądz se wloz do kroty* Lubatowa kroś; Mp. RK
- krauza** ‘słoik’: *Jo krauzów “ogórków założył dwadzieścia* Stara Jamka niem; Śl. RK
- krawatka** ‘krawat’: *Amerykany to są krawaciorze, chodzą w krawatkach i cylendrach* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Kresy. RK
- krawczka** ‘krawcowa’: *Zaniosła szyć spodni do krawczki* Degucie suw; Mp pn-zach, Maz, Pom pd, Kasz. RK
- krązać** ‘siekać, szatkować’: *Na drugo sobote bedziymy krązać kapuste, trza becke umyć, szatkownice pożyczyc* Rzepiennik Strzyżewski gor; Śl pd, Mp pd. RK
- krązek** ‘tłuczek w maślnicy’: *Ty chces bić maśto, a kijek i krązek całkie w sadzy* Huszcza biał-podl; Mp, Maz. RK
- krekorac, krekorzyć** ‘o kurze: wydawać głos’: *Kura krekorze, jak mo zniys jojko, a jak znieśie, to dgoce* Krępa miech; Mp, Maz wsch. RK
- krepeł, kreplik** ‘pączek’: *Mamulka dycki usmażyli kupa krepli* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- krepinka** ‘wstążka, tasiemka, zwykle koronkowa’: Mp pd. RK
- kreplik** zob. **krepeł**
- kretońka** ‘kretowisko’: *Weź motyke i porozwolej te kretówki* Bóbrka kroś; Mp pd. RK
- krewność** ‘krewni, rodzina’: *To nie żadne weselę, żebi siedzieli do rana. Krewność tak,*

- zostaje, ale tak tam te sąsiady to już sie rozchodźó L.ćsna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- kręciek** 'wir powietrzny': *Jak raz sia dostałóm w taki krańciek, to aż mnie "obalyło Pięc-morgi świec;* Maz, Pom pd, Kasz pd. RK
- kręciel** 'krętacz': *On straszny kręciel, tykó patrzy, żeby ószukać Degucie suw;* Maz. RK
- kręciszek** 'wir powietrzny': *"Ucékij, bue kran-cesz k idze Gołubie kar;* Kasz pn. RK
- krępolec, krępulec** 'hak, na którym się wieszka zabite zwierzę przy rozbieraniu mięsa': *Musorz powiesił świniá na krympulec Rogów ryb;* Śl, Wp, Mp pn, Maz. AN
- krępy** rz 'kurcz': *Mnie muecno chwęcęte krampe w nodzi Gołubie kar;* Kasz. AN
- kręt** 'kret': Mp. AN
- krętu-wętu** 'o poszukiwaniach, bieganiu, często bezładnej': *Kryntu-wyntu i nareściami znalazła Mogiłany krak;* Mp. AN
- krężel, krężolek** 'część przęślicy, na którą nakłada się len do przędzenia': *Krężel naddzióło sie na te łosecke, na te polecke u przęślicy i sie przedło Świątniki sand;* Mp, Maz, Wp. AN
- krókiwka** 'mały uchwyt na kosisku': Wp pn-wsch. AN
- krom** 'oprócz': *Krom jednych galot, ni mo nic włynicy Rogów ryb;* Śl. AN
- kromflek** 'obcas': *Krómfleki sóm krziwe, trza ich dać sprawić Rogów ryb;* Śl. RK
- kromka 1.** 'pierwszy i ostatni kawałek ukrojony z bochenka chleba': *Przód jes krómka, późni sznytki i na kóńcu tyż jes krómka* Granowo n-tom; Wp, Pom pd.
- 2.** 'pierwsza deska ścięta z kloca': Wp zach. AN
- krop** 'wole': **a.** 'u ptaka': Pom pd, Kasz; **b.** 'u człowieka – spowodowane tarczycą': *Jemu krop rosce Kętrzyño wej;* Pom pd, Kasz. AN
- kropacz 1.** 'kij z ciasno obwiązana na końcu szmatą, używany do regulowania ognia w kuźni, także jako pochodnia': *Kropocz zapołoł i polecioł na górke Bóbrka kroś;* Mp. **2.** 'konewka': *Podli pómidory kropoczym, to "otrzybiejom* Kramsk koniń; Wp. AN
- kropaki, kropówki** 'długie buty z marszczonymi cholewami': *Chłopi w kropówkach chodźó do mniasta abo do kościołu Jeleń tej;* Pom pd, Kasz. AN
- kropatwa** 'kuropatwa': *Zastawił sicia i dwie kropatwy złapoł Książnice Wielkie piń;* Mp, Wp. AN
- kropiaty** 'nakrapiany, pstry': *Nase kury to takie kropiate* Przędzel niż; Mp. AN
- kropki** 'lekarstwo w kropkach': *Kropki na zómb, na zólóndek* Jędrysek lubl; Śl. AN
- kropówki** zob. **kropaki**
- kropy** 'długie buty z marszczonymi cholewami': Śl. AN
- krostak** 'ropucha': Śl. AN
- krosty** 'ospa': *Chory na krosty* Koszarawa żyw; Śl, Mp. AN
- krowia gęba** 'gatunek grzyba': *Krowio gymba – takie te grzyby som, jakby krowa gymbe rozdziwiła* Woźniki sier; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- krowiak** 'grzyb (nazwa oznacza różne gatunki)': Śl, Mp, Maz. AN
- krowiana, krowianka** 'nawóz krowi': *Wyta-czał sie w krówiance* Degucie suw; Maz, Pom pd. AN
- krowiarz** 'pasterz krów, człowiek zajmujący się krowami, też rolnik obrabiający rolę krowami': *Obra to tako wioska, co same krowiorze robili, krowami robili* Obra wolsz; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- krowiczka** 'krówka': *Wyżyń krowicka na "obora* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- krowiniec 1.** 'nawóz krowi': *Krowiniec na páswisku* Mała Wieś radomsk; oggw. **2.** 'pomieszczenie dla krów': Maz pn. AN
- krowiszcz** zgr lub pieszcz 'krowa': Kasz. AN
- króbką, korobka** 'małe naczynie, przeważnie plecione, czasem z kory': *Korobka plecioná ze słomy na mąkę* Łukowisko radz-podl; Mp wsch, Maz wsch. AN
- krój** 'nóż pługa': *Krój abo trzósło – zinnie przerzyno* Radawiec Duży lub; oggw. AN
- krótko** 'blisko': *Ja szła krótko domu. Krótko szwéntego* Marczina Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. JR
- krówka 1.** 'żuk gnojowy': *Krówki trzymajom sie krowińcygó gnoju* Kramsk koniń; Mp

- pn, Wp. **2.** ‘biedronka’: *Puś krówkę, niech leci, bo to pożyteczne stworzonko* Samocice dąb-tar; Mp. **3.** ‘gatunek grzyba jadalnego, po złamaniu którego płynie z niego biała ciecz’: *Krówki to som dobre, bo jak sie przekruje, to to mliko leci* Woźniki sier; Mp. JR
- krszyć (się), kszyć (się)** ‘krszyć się’: *Ten jasnny łubin to sie lepi krsy* Krajewo-Wierciochy przas; *Stoma jak je fest suchá to sie ksy* Przewrotne rzcisz; Mp, Maz. RK
- kruczeć 1.** ‘o żabach: rechotać’: *W maju na wiecór jes bardzo ładnie, żaby krucá, słowiki śpiewają* Samocice dąb-tar; Mp pd. **2.** ‘o świniach: chrząkać’: *Świnia krucy, jak sie ji troche zréć chce* Waganowice micch; Mp. JR
- kruczek** ‘pręt zakrzywiony na końcu, służący do przegrzebywania żaru w piecu, pogrzebacz’: *Posturaj kruczkiem, bo zgasnie* Baciki Średnie siem; Maz wsch. JR
- kruk** ‘hak, na który nakłada się zawias drzwi lub okna’: Maz. JR
- krukiew, krukvia** ‘laska, kula dla kalcki’: *Mój dziadek miał krukiew i nóm czasém groził nió* Cicciorka st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz. JR
- krukiewka 1.** ‘rączka u kosy’: Wp wsch. **2.** ‘laska, też uchwyt laski’: *Janusz przwióz z wicieczki krukiewka* Osieczna st-gdań; Pom pd. JR
- krukvia** zob. **krukiew**
- krupica** ‘mąka razowa’: *Namylilimy dwie sómióńki krupice* Rogów ryb; Śl. JR
- krupiczak, krupiczniak** ‘chleb z razowej mąki’: *Mama "upiykla krupiczniok* Puńców ciesz; Śl pd. JR
- krupniak** ‘kiszka kaszana’: *Za stare Polski krupnioki były dobre, po wojnie to by uni pies ich nie zrół* Rogów ryb; Śl. JR
- krupy 1.** ‘grad’: *Krupy mu wybiły colki reż* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Maz pn. **2.** ‘drobny suchy śnieg, mały grad’: *Krupi abo kasza, jak duży, to grad* Belda graj; Mp, Maz. JR
- kruszką I.** ‘gruszka – drzewo i owoc’: *My mómy takie kruszki rychle* Kęblowo wolsz; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- kruszką II.** ‘kiszki z cielęciami’: Śl pd. JR
- kruszką III.** ckspr ‘krowa’: Kasz. JR
- krusznia** ‘kupa kamieni na polu’: *Składali kamieni w kruszni* Degucie suw; Maz wsch. JR
- kruszonka, krużonka** ‘drzewo gruszy’: Pom pd. ww
- kruta, krutka** ‘kłos owsa lub prosa’: Kasz. JR
- kruż** ‘wysoki garnek gliniany’: *W krużu mómi śmniétana* Jeleń tcz; Pom pd. JR
- krużonka** zob. **kruszonka**
- krużowaty** ‘kędzierzawy’: *Włos-i sie same zawijają, to sie naz-íwa krużowati* Obręb sierp; Maz pn, Pom pd. JR
- krużyk** ‘małe naczynie, z którego się pije; garnuszek’: *Daj krużyk wody* Degucie suw; Maz pn. JR
- krwiotok** ‘krwotok’: Pom pd. JR
- krychać** ‘rozdrabniać, rozcierać, (zazwyczaj o ziemniakach)’: *Polkom je dobrze krychey, żeby nie było całych* Kramsk koniń; Wp. JR
- krygołek** ‘wierzchołek drzewa’: *Włyż na krygołek, bo dobre jabka* Przędzel niż; Mp pd-wsch. JR
- kryjan** ‘mały chłopiec do lat 10’: *“O, to jesce kryjón, seś lat* Wysocze os-maz; Maz wsch. JR
- kryka** ‘laska, kula dla kulawego’: *Krykóm sie musza podpiérać, boch już je stary* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- krymer** ‘kultywator’: *Móm krymer, co jes o pióńci zymbach, cały żelazny, to wezne skrémmuje te zimie* Lutomek międzych; Maz pn, Wp. RK
- kryp** ‘złób, koryto do karmienia lub pojenia koni i krów’: *Wlój kóniom do kripa wodi* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. JR
- krypa 1.** ‘łódź’: *Nie było łódki i przewieźlými sie na Nowákowy krypie* Samocice dąb-tar; Mp wsch. **2.** ‘złób, koryto do karmienia lub pojenia koni i krów’: *Kripa jest to wiciante jednotalne korito z drzewa* Kadzidło ostroł; Maz pn i wsch, Pom pd. JR
- krypel 1.** ‘kalcica, ułomny, niedołęga’: Śl, Maz pn, Kasz. **2.** ‘kościół ewangelicki’: Wp, Pom pd, Kasz. JR

- krys** 'powiat': *Miyszkómy w lubiynskiy krysie* Jędrysek lubl; Śl pn. JR
- krysbaum** 'choinka przystrajana na Boże Narodzenie': Śl. AC
- krzan** 'chrzan': *Na morzisko trza brać krzón* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz pd, Wp. AC
- krzasło, krzosło 1.** 'krzesło': *Dejze ta ciotce krzasło* Siepraw myślen; Śl pd, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. **2.** 'przenośne przesło płotu, stanowiące część ogrodzenia dla owiec na hali': Śl pd, Mp pd-zach. JR
- krzapeć 1.** 'krtań, grdyka': *Jak go złapoł za krzapeć ji ścisnuł, to aze mu język wysed* Książnice Wielkie piń; Mp. **2.** 'kręgosłup (czasem tylko jego dolna część)': *"Od karku do "ogóna idzie krzapeć* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JR
- krzciuk** 'kciuk': Śl. RK
- krzebt 1.** 'plecy człowieka': Kasz. **2.** 'grzbiet zwierzęcia': Śl, Kasz. **3.** 'grubszy brzeg kosy': Pom pd, Kasz. MI
- krzekorać** 'o kurze: wydawać głos': *Kura krzekórze* Obręb sierp; Mp pn, Maz zach. JR
- krzeptowina** 'mięso odcięte od kości grzbietowej zwierzęcia': Kasz. MT
- krzesz** 'kruche lub smolne drzewo': Kasz. RK
- krzesznia** 'czereśnia': Kasz. ww
- krześniczek** 'ojciec chrzestny': Śl pd. AC
- krześnię** 'dziecko w stosunku do rodziców chrzestnych; chrześniak': Mp. AC
- krześnik** 'syn chrzestny; chrześniak': *Krzesnołociec i krzesnomatka niesą prezent krześnikowi abo krześnicy* Poręby Majdańskie kolb; Mp. AC
- krzeźby** 'trzeźwy': pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- krzeźwy** 'trzeźwy': *Jasiék jak krzyźwy, to dobry chłop, alé po pijanému to gupieje* Bóbrka kroś; Śl pd, Mp, Maz pd. ww
- krzęść** zob. **chrzęść**
- krznica** 'ryba gotowa do tarła': Kasz. RK
- krzosło** zob. **krzasło**
- krztań** rodzaj m i ż 'krtań, też grdyka': *Jakosik go w krztoniu boli* Słomka lim; Mp pd. JR
- krztyk, krztyka** 'krtań, też grdyka': *Krztyk be-to widać, tak wtedy jo wilk zagyz* Wilków kiel; Mp. RK
- krzyca** 'gatunek zboża': *Na wiesno sie siało krzyco z owsom* Kasinka Mała lim; Mp pd. RK
- krzyczeń** 'plakać': *A cegóz to dziecko tak krzycy? Moze go co boli abo jeś kce?* Sękowa gor; Mp. RK
- krzyczek** 'placziwe dziecko': *Jak taki dzieciak krzici, to sie mówi krzycek* Obręb sierp; Maz, Pom pd. RK
- krzyć się** 'krzewić się': *Krzy sie, z jednego zorka wypuści sie ze trzidzieści* Zarzeczcieciesz; Śl, Mp, Maz, Wp pd. RK
- krzydło** 'skrzydło': *Ptoki majóm krzydła* Granowo n-tom; Śl pd, Mp wsch, Wp. JR
- krzyk** 'placz': *A krzyk był straszny na tym pogrzebie* Bóbrka kroś; Mp. RK
- krzykać** 'pokrzykiwać': *A jak po ślubie my śli, tochmy krzikali, a krzikali* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Wp. RK
- krzykopa** 'rów, fosa': *Krzykope zámuliło i koryta zaláne* Chotel Czerwony piń; Śl, Mp. RK
- krzykun** 'krzykacz': *Taki krzykun się zrobił z tego ojca, o byle co to wrzescy* Huszcza biał-podl; Maz. RK
- krzykwa, krzykwia** 'zawicrucha': Pom pd, Kasz. RK
- krzynia** 'odrobina': *Nawet juz i krzyny chleba nie ma* Wilków kiel; Mp. RK
- krzypiec** 'kaszelec': *Krzypioł bez cało zime* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. AC
- krzypopa 1.** 'rów, fosa': *Nieráz to pełne krzypopy jes wody, a teraz są całkiem suche* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. **2.** 'strumień': *We Wielki Pióntek myjmy sie wczas rano w krzypopie, taki je zwyczaj* Rogów ryb; Śl. RK
- krzypota** 'kaszel': *Krzypota mie dusi* Lubomierz boch; Śl pd, Mp pd. AC
- krzyw** 'winien': *Nie krzyw jezdym, nie zabrolem* Chotel Czerwony piń; Mp, Maz. RK
- krzywaczka** 'tylna kłonica u wozu': *Kłonica u nos, a w Błęśnie krzywaczka se nazywo* Bleszno częs; Mp pd i zach. RK
- krzywula** 'rodzaj sicci': Maz pn. RK
- krzyżowe ziele** 'roślina lecznicza – dziurawiec': *Dziurawiec to som kwiaty takie*

- zólte abo krzyzowe ziele. Na zółdek da-
jom ziele krzyzowe* Woźniki sier; Mp pn,
Maz, Wp, Pom pd, Kasz. MT
- krzyżownica** ‘połączenie płóz sań’: *Krzyżówni-
ca z hakami, co sie konie zakłada* Sucho-
wola zam; Mp pn-wsch, Kresy pd. JW
- krzyżówka, krzyżówki** ‘skrzyżowanie dróg’:
*Chopoki wieczorym schodzóm sie na
krzyżówke* Granowo n-tom; Mp, Maz,
Wp, Pom pd. JW
- ksebk** ‘taniec, w którym tancerze posuwają
się w lewo’: Wp. JW
- ksebk**: **orać na ksebkę (ksóbkę)** ‘orać za-
wracając w lewo’: *Pole sie zawsze “orze
roz na ksybke, roz na “ocibke* Kramsk
koniń; Mp pn-zach, Wp. JW
- książki** ‘część żołądka krowy: księgi’: [Kro-
wa] *tam ma w sobie takie książki i tam
strawia* Degucie suw; Maz, Wp pn-wsch.
JW
- księdzozsek** zob. **księżozsek**
- księdzów, księdzowy** ‘należący do księdza’:
*Dziady [“owoce łopianu”] my ciskali w
psa ksiyndzowego* Blizne brzoz; Śl, Mp,
Maz pn, Kasz. JW
- księżozsek, księdzozsek** pieszcz ‘ksiądz’: *Na-
si ksiynzosek sóm tacy dobrzi* Jędrysek
lub; Śl. JW
- ksobny** ‘znajdujący się z lewej strony (najczę-
ściej o wole, koniu lub części sochy)’:
*Ksobna deszczka [u sochy] odkrywała
ziemie* Nadwitnie-Radzyń Podlaski; Maz.
JW
- ksóbk** zob. **ksebk**
- kszyć (się)** zob. **krszyć (się)**
- kście** zob. **kściec**
- kściec, kścić** ‘kwitnąć’: *Kykol czerwono kście
Rąbież ciech*; Mp, Maz. JW
- kto (chto) nie bądź** ‘kto bądź, ktokolwiek’:
Kto nie bądź by przyszeł Korezów bił;
Mp. MB
- kto** zob. **bądź kto**
- kto** zob. **choć kto**
- ktosik, chtosik** ‘ktoś’: *Mioł tyle kłopotu, bo
ktosik naskarzeł na niego, ze handluje
wódkom* Sierosławice koniec; Śl, Mp.
MB
- ktości** ‘ktoś’: Maz wsch. JW
- któren, chtóren** ‘który’: *Któren z chamstwa to
powie: rękany* Wojeicchów kraś; Mp
wsch, Maz. MB
- którny, chtórny** ‘który’: *Chtórna gospodyni je
laniwá, to ji w dómu “u niěj je nieporzą-
dek* Zdunek ostroł; Maz, Wp. MB
- którysi** ‘któryś’: *Którysi chłopok zabił mi du-
zo gęś na stawie* Sierosławice koniec;
Mp. MB
- kubaba** ‘ziele angielskie’: *Musza dać do grzi-
bów kubabi* Leśna Jania st-gdań; Wp
wsch, Pom pd. JW
- kubajek, kubajka** ‘pochwa na oselkę’: Mp. JW
- kubel** ‘zagroda, chlewik dla świń’: *W kublu
trzymało sie dwa abo trzy tuczniiki i pasto
na wyprzedej abo na zabicie* Kramsk ko-
niń; Wp. JW
- kucać** ‘kaszeleć’: *Kucóm i kucóm, a nic mi nie
pómogo* Jędrysek lub; Śl, Mp zach, Wp.
JW
- kuch** ‘ciasto, zwłaszcza drożdżowe’: *Kuch
psiécze sia na stantu [na święta]* Jeleń
tcz; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- kucier** zob. **kuczer**
- kuckać** ‘kaszeleć’: *Kucko jakby mioł suchoty
Puńców ciesz*; Śl pd. RK
- kucotek** ‘frędzel, pompon’: *Taki był duży
francel, kucotek taki, u ty rogatówki
Świątniki sand*; Mp. RK
- kucz** I. ‘woźnica, furman’: *Kucz* był “u grou-
fa Stara Jamka niem; Śl. RK
- kucz** II. I. ‘szopa, przybudówka, także stara,
licha chałupa’: *Pópódpityrały dragami te
kucze i jeszcze przesiedzom bez zime* Lu-
batowa kroś; Śl, Mp, Maz. 2. ‘pomiesz-
czenie dla zwierząt; zagroda, chlew’: Mp
pd-wsch, Maz wsch, Kresy pd. 3. ‘wglę-
bienie pod piecem chlebowym, gdzie
kury niosły jajka’: *Kurcaki siedzo pod ku-
co* Janki Młode ostroł; Maz wsch. RK
- kuczer, kucier** ‘woźnica, furman’: *Kucier mioł
bat w rénce, był w czornym “ubraniu*
Obra wolsz; Śl, Mp zach, Maz pn, Wp,
Pom pd, Kasz. RK
- kuczka** I. ‘mały snopek’: *Robi kucki jak
“owies, a zyto to w snopki* Siedliska luk;
Maz wsch, Kresy. 2. ‘kilka snopków
ustawionych razem do schnięcia’: *Jak*

rok mokry, kładzie sie na kucke chochołek Krępa micch; Mp, Maz. RK

kuczno ‘smutno, tęskno, nudno’: *Cy ci nie kuczno do domu?* Janki Młode ostroł; Maz. RK

kuczrować ‘być woźnicą’: *Mój mój kuczrował na mająntku w Waplewie* Dzierżoń szt; Pom pd. RK

kudlić ‘biec prędko, uciekać’: *Nie kudlij tak, sfolguj trocha, bo nie nadole!* Zborowice tarn; Mp pd. RK

kufa 1. ‘pysk zwierzęcia, także pogardliwie o ludzkiej twarzy’: *A dom ci w kufe, jak mie bedzies na złoś wycióngoł* Sękowa gor; Mp pd. 2. ‘kufel’: Śl. 3. ‘ploza sań’: *Weż tam wignij te kufi do sanków* Pelplin tcz; Pom pd. RK

kugla ‘kula’: *Jo zem ucekała ued kugle* Gohubie kar; Kasz. RK

kujony ‘buty sznurowane z drewnianą podszwą’: Wp pn. RK

kukawka 1. ‘kukulka’: *Kukowka to podobno nie siedzi sama na jójkach, ino innym ptokom podkłodó* Janki gtnń; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz pd, Kresy. 2. ‘część wozu: żelazne okucie, do którego przymocowuje się koniec rozwory’: *Na przednich skrémentach je umocowana kukawka, do nij zaczepia sie tilnia rozwórka* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd. RK

kukielka, kukiolka ‘bulka słodka lub z resztek ciasta chlebowego’: *Kupiłem wám po kukiolce na jarmaku w Korcynie* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK

kukrzysko ‘miejsce, na którym kiedyś stał dom’: *Tu dzie sie człowiek urodził, dusza ciągnie, to przyjeziem czasem, żeby choć na kukrzysko popatrzeć, bo z domu to już ni śladu, ni pomachu nie ostalo* Miłkowie-Mački siem; Maz wsch. RK

kul 1. ‘snopcek, wiązka’: *Jak zwióńze taki kul, to ni byle kto pódniesie* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. 2. ‘brukiew’: *My downo mówili kul, a tero brukiew* Przedmość wiel; pog Śl pn-wsch i Mp pn-zach. RK

kula 1. ‘żerdź wisząca u żurawia’: *Utomala sie kula u studni, trza ją naprawić* Samocice dąb-tar; Mp pd-wsch i pn, Maz

zach, Wp wsch. 2. ‘drażek z hakiem do wyciągania wody z płytkiej studni’: *Jak kto nienauczony kulom wode ciągnąc, to zuroz wiadro* “utopi Bóbrka kroś; Mp pd i wsch. 3. ‘część wewnętrzna jarzma’: *W tam jarzmie to było dwie kule ji dwie zanoze* Kluki miń-maz; Maz wsch. 4. ‘jeden z czterech drażków podtrzymujących skrzynię lub drabiny wozu; kłonicca’: *Zadek wozu mo w nosadzie* “oprawione kule Waganowice micch; Mp. 5. ‘dawna laska sołtysa obsyłana po wsi z ważnymi wiadomościami’: *Sziołtys włoziól cirkularz w te kule i dał jó sómsziadowu, a ten jó zaniós do drugiego i tak to szło bez cale wioske* Koślinka szt; Mp, Pom pd. 6. ‘dół w ziemi’: Pom pd, Kasz. 7. ‘piwnica poza domein’: Kasz. RK

kulak ‘przyrząd do wałkowania; wałek’: *Rozkulata ciasto kulokym* Puńców cies; Śl. RK

kulas 1. ‘pogrzbacz’: *Weż kulasa, “obtróńc fajéri z sagana* Janki Młode ostroł; Maz wsch i pn. 2. ‘kij, laska’: *Mi tu gadami, a dziadek kulas w renke ji posed do niasa* Janki Młode ostroł; Maz. RK

kulasza zob. **kulesza**

kulbaka ‘stara świnia, maciora’: Maz pn. RK
kulesza, kulasa ‘potrawa z mąki gotowanej na wodzie’: *Kulase se u nás zawse jadło na wilije* Nienadówka kolb; Mp pd i wsch, Kresy. RK

kulfa pej ‘noga’: *Weż te swoje kulfy sprzed mojego nosa* Cieciorka st-gdań; Pom pd. RK

kuli ‘ze względu na coś, z powodu czegoś’: *Tam schodziły chłopcy i opowiadały godki, a jo kuli tych godek chodziła* Hyżne rzesz; Śl, Mp. ww

kulka 1. ‘rączka, uchwyt (zwykle przy kosie)’: *Zu kulki sie pite trzymo* Woźniki sier; Mp pn, Maz, Wp pd-wsch. 2. ‘żerdź wisząca u żurawia’: *No popatrz, kulka nom sie urwała i kubelek utopił w studni* Kramsk koniń; Mp pd-wsch i pn, Maz zach, Wp wsch. 3. ‘drażek z hakiem do wyciągania wody z płytkiej studni’: *Kulka to tako tycka i miala na końcu taki*

- sank i za ten sank sie wiadro powieściło* *cióngnano sie wode* Gielczew kras; Mp, Maz pd-zach. **4.** ‘szydełko’: *Kulki drzewiane, co sie robięto rekawice z wełny z jednym palicem* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp pn, Maz. RK
- kuloch, kulocha** ‘brukiew’: Śl. RK
- kulsza** ‘biodro’: *Czego mie tak łamie w ty kul-szy, będzie dyszcz* Siennica Różana kras; Mp pn-wsch, Maz wsch. RK
- kum I. 1.** ‘ojciec chrzestny dla rodziców dziecka i matki chrzestnej’: *Na wsi jak chtëś prosi na kuma, to sie nie odmawia* Huszcza biał-podl; Mp, Maz. **2.** ‘przyjaciel, znajomy’: Mp. RK
- kum II.** ‘żłób’: *Ows wsęp w kum kueniom* Gohubie kar; Kasz. RK
- kuma I.** ‘matka chrzestna dla rodziców dziecka i ojca chrzestnego’: *Kum i kuma dziecko trzymają do krztu, lo dziecka to są kzesnoojcowie* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. **2.** ‘znajoma, kumoszka’: *Já mówie: kumo, pódzme na to światelko* Wilków kiel; Mp. RK
- kumotra** ‘matka chrzestna dla rodziców dziecka’: Śl, Mp pd. AN
- kumować** ‘być rodzicem chrzestnym’: *Do tego dziecka już niy kumujemy, kogó innego prósiły* Lubatowa kroś; Mp. AN
- kump, kumpiak I.** ‘biodro, udo’: *Mnie od tego siedzenia aż kumpiaki bolo* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. **2.** ‘szynka’: *Kumpiaki tu ładnie obkroim i wędzim* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. AN
- kumy** ‘rodzice chrzestni, też pełnienic funkcji chrzestnych’: *Kogo ty tu tero zaprosisz w te kumy?* Radecznicza zam; Mp. AN
- kuna I.** ‘żelazny element łączący przednią i tylną część wozu’: *Jakie miółym nieszczyńście, kuna my sie u woza zepsuła* Kramsk koniń; Mp pn, Maz, Wp. **2.** ‘element zawiasów we wrotach stodoły’: *Kuna sie przetarla i wrótnio* ‘opadła Książnice Wielkie piń; Mp. AN
- kunda I.** ‘łazik, włóczęga’: *To jes kunda tyn synek* ‘od Mazurki Jędrysek lubl; Śl, Pom pd, Kasz. **2.** ‘pogardliwa nazwa psa’: Wp. AN
- kunierować** ‘łajać kogoś, przezywać’: *Kunieruje go baba bez “opamiyntaniá* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp pd. AN
- kupać** ‘kupować’: *Kawaler zawse kupał panie chustkie* Wysocze os-maz; Maz, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. AN
- kupczy** ‘kupiony za pieniądze (nie własnej roboty)’: *Dawno gospodarze chodzili w portkach swoji roboty, kupce to tilko niá od śwénta* Janki Młode ostroł; Mp wsch, Maz, Kasz. AN
- kupczyk** ‘sprzedawca’: *Kupczyk sprzedaje w sklepie* Puńców ciesz; Śl, Kasz. AN
- kupiać** ‘kupować’: Kasz. AN
- kur** ‘kogut’: *Wstawaj, bo już kury piejo* Wiszniów hrub; Mp pn-wsch, Maz, Kasz. AN
- kurak** ‘kogut’: *Zabiétóm kuraka na rosół* Ieśna Jania st-gdań; Mp pn, Maz, Wp wsch, Pom pd. AN
- kuras** ‘kogut’: *Kuros pieje dwunastom godzinne, a potym do dnia* Woźniki sier; Mp, Pom pd. AN
- kurasek, kuraszek** ‘kogucik’: *Nie płacz, bo pódziesz do kómórki do kuroszków* Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- kuraś** zob. **kuraż**
- kuraśny** ‘rezolutny, zgrabny, ochoczy’: *Ten chłopák, co dzisiá u nás był, to jes taki fajny, kuraśny, wesoly* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- kuraż, kuraś** ‘humor, odwaga’: *Jak kurasiu nabroł, to zacót śpiywać. Jak se podpiół, to kurasiu takiego nabroł, ze sie az do biuki broł* Sękowa gor; Śl pd, Mp pd. AN
- kurcipa, purcipa** ‘czeremcha’: Mp pn. AN
- Kurczęta** zob. **Kwoczka**
- kurdziel** ‘choroba bydła i koni: wrzód na języku’: *Kurdził – na jęzorze wypáda dziura* *ji w to sie nabijá siecki, włósi* Przewrotne rzcysz; Mp pd. AN
- kurek** ‘zatyczka wkładana w dyszel pługa’: *“U drzewianych [pługów] beł kurek do posuwania wici, zeby glebi, cyptecy* ‘orać Kępa miech; Mp pd. AN
- kurmur, kurmurka** ‘mieszanka różnych zbóż, też potrawa z kilku rodzajów warzyw’: *Owies, wika i piéluska béli razem*

- naz-owane kurnur. To béła mniejszanina*
Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. AN
- kurniawa** ‘zamieć śnieżna’: Mp pd. AN
- kuron** ‘kogut’: *Nóm sam chciało jesc, té mě zarżnelé kurona* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. AN
- kuroślep, kurośleпка** ‘niedowidzenie o zmroku; kurza ślepotą’: *On niedowidzi, ma kuroślep* Degucie suw; Maz wsch. AN
- kurpy, kurpie** ‘stare, zniszczone buty, też plecione z łyka’: *Kurpy takie pliecione z łyków, takie "obucia* Degucie suw; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- kurz** ‘dym’: *Z kómina kurz leci* Stara Jamka niem; Śl. AN
- kurza dupa 1.** ‘twarda, guzowata narośl skórna; brodawka’: *Ale ci sypią kurze dupy po nogach, po palcach* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Wp. **2.** ‘odcisk, nagniotek’: *Od téch lichých butów kurza dupa szie na palcach od nogi zrobiéła* Nowa Wieś szt; Pom pd. RK
- kurza nóżka (noga)** ‘gatunek grzyba – pieprznik jadalny; kurka’: *Kurze nóżki to dobre betki* Wąworków opat; Mp pn-wsch. RK
- kurzaj, kurzej** ‘obojnak kurzy’: *Kurzaj to taki nie kura, nie kokot* Cerekwica poz; Mp, Maz, Wp, Kasz. AN
- kurzajki, kurzejki** ‘gatunek grzybów: pieprzniki jadalne; kurki’: *Kurzejki może ugotować i zjeść* Nowa Wieś szt; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- kurzak** ‘palacz papierosów’: *To je wagón dlo kurzoków* Rogów ryb; Śl, Mp. AN
- kurze patry** ‘niedowidzenie o zmrroku; kurza ślepotą’: *Kurze patry mo, nie widzi wiecór* Przedmość wiel; Mp pn. ww
- kurzej** zob. **kurzaj**
- kurzejki** zob. **kurzajki**
- kurzę** ‘kurczę’: *Późne kurzynta mómy, bo sie nóm dziepro we wrześniu wylóngły* Rogów ryb; Śl pd, Kasz pn. JW
- kurzyca, kurzycha** ‘zamieć, burza śnieżna’: Maz. JW
- kurzyć 1.** ‘palić (tytoń)’: *Kurzy te cygary jedyn za drugim* Kombornia kroś; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz, Kresy pn. **2.** ‘o śnic-
- gu: padać’: *Kurzyło dziś fest* Sporysz żyw; Mp pd, Maz pn, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. JW
- kurzyniec** ‘odchody kury’: *Pozamiatej tyn plac, wszyndzi je pełno kurzińców* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp, Pom pd. JW
- kusak, kusaki** ‘ostatnie dni karnawału’: *Na kusoki przebrańce se zrobióm, poprzebirajóm się, pódóm po chahupach* Gołub puław; Mp pn-wsch, Maz pd. JW
- kuse dni** ‘końcowe dni karnawału; ostatki’: Mp. ww
- kuścić** ‘straszyć’: *Na Golijskigó gruszcze powiesił sie Kozok i tero tam kusi* Kramsk koń; Wp. JW
- kust** ‘wyżywienie’: *Byłeś na moim kuście* Oleśkie; Śl. JW
- kuszk** ‘ciastko’: *Te kuszki só nawet dobre* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. JW
- kuszka 1.** ‘pochewka na oselkę’: *Nalij do kuski wody, ino półno, bo dzisiaj do wieczora bedziemy syc* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. **2.** ‘ul pleciony ze słomy’: *Kuszki – to było stabil* [‘solidnic’] *zrobione* Cerekwica poz; Wp. JW
- kuszkać** ‘całować’: Kasz. JW
- kuśka** ‘członek męski’: *Zapnijze se "ozpór, bo ci kuśka wyjdzie* Książnicz Wielkie piń; Mp pd-wsch. JW
- kuśkać** ‘źle robić, partaczyć’: *Tako z ni krawcowo, kuśko nie szyje* Bóbrka kroś; Mp pd-wsch. JW
- kuśtyga, kośtyga** ‘człowiek kulawy’: *Kuśtyga taká ten chopák* Dąbrowa Poduchowna ilz; Mp. JW
- kutel** ‘część sieci rybackiej’: *Sam koniec tej matni nazywajo kutel i w im siedzi wszystka riba* Sumowo suw; Maz pn, Pom pd, Kasz. JW
- kutwasić** ‘robić coś powoli i niezdarne’: *Óna nie umi gotować, tak kutwasi* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- kutwasić się** ‘o ogniu: źle się palić’: *Cosi dziś siok pod tóm blachóm tak sie kutwasi, nic sie nie gotuje, mokre drzewo cy co, ze sie nie kce polić* Sękowa gor; Mp pd. JW
- kuwikać 1.** ‘o sowie: hukać’: *Kuwik kuwikoł dzisiaj w nocy, gdosi "umrze* Harbutowice

- ciesz; Śl pd, Mp pd. **2.** ‘narzekać, utyskiwać, też o psie: skomleć’: *Drzewo go przygnietło i bez cało zime kuwikoł* Radgoszcz dąb-tar; Śl pd, Mp pd. JW
- kuźden** zob. **kaźden**
- kuźel 1.** ‘len oczyszczony z pakuł’: *Na koworotku to tylko kuźel przędli, ale nie u każdego był koworotek* Górki Noteckie strzel-kraj [Horodyszczce Poleskie, Brześć Bruś]; Maz pn, Kresy. **2.** ‘cienkie płótno lniane’: *Ta płótina dobra tu nazywali kuźel* Degucie suw; Maz, Kresy. **3.** ‘zabawka: bąk’: Kasz. JW
- kwak** ‘roślina pastewna – brukiew’: Śl pd, Mp pd. JW
- kwańty** zob. **chwanty**
- kwap 1.** ‘puch’: *Do niczegó tyn inlet, kwap przepuszczo* Granowo n-tom; Śl, Wp. **2.** ‘różne gatunki ryb’: Kasz. JW
- kwardy** ‘twardy’: *Dębina nojkwardso, bucyna tyz kwardo* Giełczew kras; Mp, Maz pd. ww
- kwardz** zob. **twardz**
- kwas 1.** ‘kawałek ciasta pozostawiony do wypieku chleba, zaczyn, zakwas’: *Najpirw zarobiało sie kwas, późni mónke rozrobialo sie z wodóm i piekło sie chlyb* Złotniki kał; oggw. **2.** ‘woda z kiszonej kapusty, buraków, też napój lub kwaśna zupa’: *Kwasu sie z kapusty dolało* Wysocze os-maz; Mp wsch i pn, Maz, Wp wsch. **3.** ‘bałagan, nieporządek, brud’: Mp pd. JW
- kwasek 1.** ‘kawałek ciasta pozostawiony do wypieku chleba, zaczyn, zakwas’: Śl pd, Mp pd. **2.** ‘szczaw’: Mp pd-wsch. JW
- kwasić** ‘o deszczu: mżyć, padać’: *Kwasi na polu* Mszana Górna lim; Mp pd. JW
- kwasota** ‘coś bardzo kwaśnego’: *A to kwasota, ni mođe do gymby włożyć* Żarnowiec kroś; Mp. JW
- kwaśna kapusta** ‘roślina – szczaw’: Wp pn-zach. RK
- kwaśne listki (liście)** ‘szczaw’: *W tim rowie rośnie wiele kwaśnich listków* Cieciorka st-gdań; Śl, Wp, Pom pd. ww
- kwaśnica 1.** ‘woda z kiszonej kapusty’: *We Wielgi Pióntek zwarzyła kwaśnice* Zborowskie lubl; Śl pd, Mp pd. **2.** ‘szczaw’: *Tu na ugorze rośnie duzo kwaśnicy* Rzepienik Strzyzewski gor, Mp pd-wsch. JW
- kwaśnik** ‘naczynie do przyrządzania kwasu chlebowego lub zaczynu do wypieku chleba’: Pom pd. JW
- kwatera** ‘kwadra księżycy’: Mp wsch, Kresy pd. JW
- kwaternik** ‘sublokator’: Śl pd. JW
- kwiaciaty 1.** ‘kwiaciasty’: *Fortuch niedbojny, kwiaciaty* Stara Jamka niem; Śl, Mp, Wp. **2.** ‘o zwierzęciu: łaciaty’: *Zdechła nám ta kwiaciata krowa* Samocice dąb-tar; Mp pd. JW
- kwiata** ‘o krowie: łaciaty, też nazwa takiej krowy’: *Nasa Kwiatu sie poganio* [‘przejawia popęd pociowy’] Waganowice micch; Mp. JW
- kwiatko** ‘kwiat’: *Jaki szumne kwiotka mómy w totkach* [‘w doniczkach’] *posadzone!* Rogów ryb; Śl zach. JW
- kwiatula** ‘o krowie: łaciaty, też nazwa takiej krowy’: Śl pd, Mp. JW
- kwiatyszek** ‘kwiatek’: *Lin mo jaśniuchne małe kwiotyszki* Kramsk koniń; Mp pn, Wp. JW
- Kwietna (Kwietnia) Niedziela** ‘ostatnia niedziela przed Wielkanocą; Niedziela Palmowa’: *Po Kwietni Nidzieli je Wielgi Tydzyn* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- kwiść** ‘kwitnąć’: *Strómy* [‘drzewa’] *zaczynająm kwiść* Puńców ciesz; Śl, Mp. AN
- kwit** ‘wódka’: *Przyszeł z kwitem* Wisła ciesz; Śl pd. AN
- kwitnąć** ‘pleśnieć (zwłaszcza o pieczywie)’: *Portki ci kwitno w ty szofie* Bliźne brzoż; Mp, Kasz. AN
- kwoczeć** ‘o kurze: wydawać głos charakterystyczny dla okresu wysiadywania jaj i wodzenia piskląt’: *Wytoplała kwóke we wodzie, żeby ji nie kwóczala* Harbutowice ciesz; Śl. AN
- Kwoczka, Kwoka (z Kurczętami)** ‘gwiazdozbiór – Plejady’: Mp, Maz, Kresy pd. AN
- kwoktucha, koktucha** ‘kura wysiadująca jajka i wodząca kurczęta lub pisklęta innych ptaków’: *Posadziła kwoktucha na indycze jajka* Degucie suw; Maz pn-wsch, Kresy pn. AN

kwyrla, kwyrlejka ‘mątewka’: Wp zach. JW
kwyrłak, fyrlak ‘mątewka’: Śl, Wp pd-zach,
 Kasz. AN

kwyrlejka zob. **kwyrla**
kyrchacz zob. **kirchacz**
kyrchów zob. **kierchow**

L

laboga ‘wykrzyknik wyrażający różne uczucia’: *Tako mi bez psa bida, ze laboga* Wąworków opat; Śl, Mp, Maz. AN

lach ‘nazwa człowieka z nizin nadawana przez górali’: *Lach przychodzi z Polska, w comym ubraniu, w butach po kolana* Podwilk n-tar; Mp pd. AN

lachmus, lakmus ‘niebieski barwnik dodawany do płukania bielizny, do malowania ścian; ultramaryna’: *Przysiwia sie bielizne lakmusem* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. AN

lacka ‘śliniaczek’: *Wszisko masz dla tego mątego, nawet lacka* Cieciorka st-gdań; Pom pd. AN

lacze, laczki ‘pantofle domowe’: *Na papcie tero mówió lacze* Siemoń tor; Śl, Mp pn, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. AN

lada 1. ‘sieczkarnia albo jej część’: *Downi lodóm ciyni sieczke* Granowo n-tom; oggw. 2. ‘rodzaj dźwigu’: *Loda do kładzynio drzewa na wóz* Przedmość wiel; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kresy pn. 3. ‘w krosnach: ruchoma rama do przybijania wątku’: Mp, Maz, Wp. AN

ladacy ‘zły, marny, lichy, nie taki, jaki powinien być’: *Tyn stół już ladacy, do nicego* Sękowa gor; Mp. MB

ladka ‘skrzynka’: Śl. AN

ladra ‘sieczkarnia albo jej część’: *Downi cała masyna nazywała sie lodra* Uchacze gar; Mp pn, Maz pd. AN

laga ‘pasma wełny, przędzy niezwiniętej w kłębek’: *Cytry lagi wełny na takom kamzelke wystarczy* Kramsk koniń; Śl, Wp. AN

lajbik ‘część kobiecego ubrania: stanik, gorset, często przyszyty do spódnicy’: *Do*

kiecki był przipięty lajbik, a na to sie wkładato jakła Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd. AN

lajsta, lajstka ‘listwa, listewka; deseczka’: *Lauba – weranda, pod dachém lajstóma* “obite Stara Jamka niem; Śl. AN

lakmus zob. **lachmus**

laksa ‘rozwolnienie, biegunka’: *Prosiaki mają laksa, só całe mokre* “od gnoju Jelcń tcz; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN

lakser, lakserka ‘rozwolniczenie, biegunka’: *Alek dostał laksyrki* “od tyk śliwek Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. AN

laksować ‘mieć biegunkę’: *Bobka* [‘liść babki’] *dobra, jak świnie laksujó* Cieleczew kras; Mp, Pom pd, Kasz. AN

lalka, lalczka ‘żrenica oka’: *W środku oka jes lalka* Nowe Kramsko sulech; Śl, Mp pd i wsch, Maz wsch, Wp zach. AN

lamencić ‘narzekać, rozpaczać’: *Lamyńcis tak, a przecie ni mos cego* Sękowa gor; Mp, Wp. AN

lamentarz ‘elementarz’: Mp. MI

lamus ‘oddzielny budynek, pomieszczenie, używane jako spichlerz, rupieciarnia, noclegownia dla szczenych pracowników itp.’: Wp. AN

landauer ‘kryty powóz’: *Grof miot szumny landauer* Puńców cies; Śl. AN

landrat ‘dawna nazwa starosty’: *Bezmalı* [‘podobno’] *ściepli rybnickiego landrata* Rogów ryb; Śl pd, Pom pd, Kasz. AN

landzić ‘prosić natarczywie, molestować’: Mp pd. AN

lankor zob. **jankor**

lany, lanny ‘lniany’: *Lanne płótno dobre, alié kónopné lanniejšie* Czelałycec jaros; Mp. JR

- larmo** ‘krzyk, klótnia, poploch’: *Larma narobiót w chatpie* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, AN
- larwa** ‘maska przebierańca, też pejoratywnie o twarzy’: *Larwem má na gémbie* Koniaków ciesz; Śl, Pom pd, Kasz. AN
- laska** **1.** ‘leszczyna’: *Laska, na lasce orzechy* Wilków kiel; Mp. **2.** ‘krata, plecionka, na której się suszy owoce’: *Przynieś laski, bo bedziewa suszyć sływy* Samocice dąb-tar; Mp. **3.** ‘drewniana, często pleciona, bramka, furtka’: *Laska sie urwała ji tak gysi wylazo na pole. Zawieroj laske, bo wszystkie kury popuscos* Książnice Wielkie piń; Mp. **4.** ‘tłuczek w maślnicy’: *Na kójncu loski je krążkó z dziurkami* Kombornia kroś; Śl, Mp, Wp. **5.** ‘dzierzak cepów’: Śl, Mp zach, Wp zach. AN
- laszczak** ‘kij, pręt leszczynowy’: *“Obląk [kosi] jes z lascoka* Krępa miech; Mp, Wp. AN
- laszczurka** ‘jaszczurka’: Wp. ww
- laszczyna** ‘leszczyna’: *Laszczyna nigdy wielko nie urosnie, rośnie tako gaito, żeby sie można pod nióm schować* Złotniki kal; Mp wsch i pn, Wp. JR
- lata** ‘słoje drzewa’: *Drzewo mo lata* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. ww
- lataniec** ‘według wierzeń: zły duch, który w nocy świeci i straszy’: *Ja nie póde, bo mnie lataniec wistraszi* Sztumska Wieś szt; Maz pn, Pom pd. ww
- latawiec** **1.** ‘samolot’: *Co te latawce tak lotajom? Czy to znowy na jakom wojne sie nie zanosi?* Kramsk koniń; Wp. **2.** ‘według wierzeń: dusza dziecka zmarłego bez chrztu’: *Z dziecka niekrzczonego robi sie lotawiec, a tan lotawiec loto i kryje sie w ziemi, a Pon Jezus koze bić i pieron bije w tego lotawca* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd-wsch. ww
- latko** zob. **nowe latko**
- lato** zob. **babskie lato**
- lato: na lecie, na leciu** ‘podczas lata, latem’: *Somsod przychodził hawok na lecie i wodę broł z ty studnie* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- latoperz, latopierz** ‘nietoperz’: *Lotopjyrz fru-go, nowiyncy użytkuje na wiecór* Przedmość wiel; Śl, Mp pn, Maz, Wp. ww
- latosi** ‘tegoroczny’: *Latosiego roku leżało ugorém* Luboczescnica szam; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- latoś** ‘tego roku, w tym roku’: oggw. ww
- latować się** ‘o krowie: przejawiać popęd płciowy’: *Musielimy te krowe zawiś do byka, bo sie latowała* Złotniki kal; Mp, Maz, Wp, Pom pd. AN
- lągiew, łągwa** ‘belecza, do której przyczepia się orczyki na jednego, dwa lub trzy konie’: *Barczyk sie zakłodo do lóngwi* Złotniki kal; Wp pd. ww
- lązak** ‘gruźlica, suchoty’: Śl pd. ww
- le** **1.** ‘ale, lecz’: *Puejedziesz do Kuescerzēnē, le jak bądze cepto* Golubie kar; Kasz. **2.** ‘tylko, jedynie’: *Uen le gnije w tēch wērach* Kętrzyno wej; Kasz. **3.** partykuła wzmacniająca, szczególnie formy rozkaznika: *Poczeké le na mie! Czeké le że!* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- leberka** ‘kiszka pasztetowa, wątrobianka’: *Rzeźnik wyrobio kielbasy, kaszanky, leberky abo pasztetówki, salceson* Przedmość wiel; Śl, Mp pn-zach, Wp, Pom pd. ww
- lebioda** ‘o wątłym, mizernym człowieku’: *O, to takie chuchro, tako lebioda* Krzepice kłob; Śl pd, Mp. ww
- lebo** **1.** ‘albo’: *Bydziesz jadła ziomnioki lebo nic* Koszarawa żyw; Śl pd, Mp pd. **2.** ‘bo-wiem, ponieważ’: *Tam byście mogli przemocować, jageście śmiały, lebo powadajo ludzie, ze tam strasy* Głodówka [Sl]; Śl pd, Mp pd. ww
- lecha, licha** **1.** ‘większy od zagonu kawałek zoranego na wzdłuż pola’: *Na zboze, jak sie “orze, to sie nazywa lécha seroka, léchi to robili ji po ćtery ji po pięć, ji po seść zagóny* Podnicšno sied; Mp, Maz, Pom pd. **2.** ‘grządka w ogrodzie’: *Staroświeckie ludzie na zagony mówili licha* Suków rad; pog Mp i Maz. **3.** ‘niewysoki wał ziemi usypany przez radlenie, znajdujący się między dwiema bruzdami; radlina’: *Lochmaszinó sztéri czy pianać léchów od razu móg zrobić, co tedi szli ludzie ji tedi te bulwi ciskeli w te dólki* Pelplin tez; Pom pd. ww

- lechtryczny, letryczny** ‘zasilany, poruszany prądem elektrycznym, przewodzący prąd elektryczny’: Mp pd-wsch. MT
- lecy** (często w połączeniu z zaimkiem) ‘lada, byle’: *Lecy jakiego robotnika nie mogą powstać* Piąza chrzan; Śl, Mp pd. MB
- ledwa** ‘ledwie’: *Na grziby stowo sie wczas rano, ledwa sie zacznie szarzić* Rogów ryb; Śl pd. ww
- legać** ‘kłaść się, zwłaszcza do spania’: *Niy lygej tag bodej dzie, jyno se pościył na kanapie* Lubatowa kroś; Śl, Mp. ww
- legan** ‘próżniak, leń’: *Tén nasz sąsod to je legan* Gołubie kar; Kasz. ww
- leganowaty** ‘leniwy’: *Szkólny gódót, że nasz Antonek je leganowati do nauki* Gołubie kar; Kasz. ww
- leglija** ‘świerk’: *Leglije majó jigli jak chójki, a ludzie bierzó te leglije na legliji na gwiazdke* Sztumska Wieś szt; Maz zach, Pom pd. ww
- leja** ‘plotkarz, gaduła’: *“Ónymu nic nie worto powiedzieć, to tako leja z niego, “ón fszysko wypaplo* Sękowa gor; Mp pd-wsch. ww
- lejba I.** ‘ulewa’: Mp pd, Maz pn. ww
- lejba II.** ‘o człowieku niedbale ubranym, noszącym zazwyczaj za duże ubrania’: *Podobno Jánek mo sie żenić, ale gdzieby go chciała, jak to taki lejba* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- lejcki** ‘lejec’: *Ty tero, chłopok, trzymej sie ino licków i bata* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- lejka** ‘lejek’: *Liejt sie bez lejke* Czelatyce jaros; Mp wsch, Maz wsch. JR
- lejty** ‘bicie, lanie’: *Ale dostanies lyjty “od mamy* Jędrysek lubl; Śl pn. JR
- leki** ‘lekkí’: *W łangu je grunt ciyżki, tam orczka nie je leko, jednym kónym nie “uorzysz* Rogów ryb; Śl, Mp pd i pn-zach, Wp pd. JR
- leki: po leku** ‘pomału, powoli’: *Synek, ino po leku se to rób, co sie nie “oberwiesz* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- lekie** rz ‘płuca zwierzęce’: *Trza ugotować zupe na lekim* Złotniki kal; Mp pd, Wp pd-wsch. JR
- lekki** zob. **dudy lekkie**
- lekować** ‘leczyć’: *Jego wpiyrwy ten biylski dochtór lykował* Huszcza bial-podl; Śl, Mp, Maz. JR
- lelać (się)** ‘picścić (się)’: Wp. JR
- lelek 1.** ‘nietoperz’: Maz pn. **2.** ‘człowiek przyglupi, niezdara’: *Ty lelku, kaj ześ se zalelkoł* Jędrysek lubl; Śl pn, Maz pn. **3.** ‘pieszczoch’: *“O ty mój lelku złoty* Obra wolsz; Wp. JR
- lelek: po leleka** ‘po co, po jakie lichó’: *Po léleka mie to mówita* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz. JR
- leleń** ‘jelen’: *Lelén ma take ładne rogi* Obręb sierp; Śl, Mp, Maz, Wp. RK
- lementarz** ‘clementarz’: Mp. MT
- lemiec** ‘kolekier u koszuli lub marynarki’: *Chycił go za lymiec* Kozakowice ciesz; Śl. JR
- lemierz** ‘stos ułożonego odpowiednio drewna w szczapach pokrytych darnią, w którym wypala się węgiel drzewny’: *Nad limiyrzami narąbali buków, porąbali, podpoliyl i tak sie tliło, robiéli wyngle i wywoziéli do światu* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. JR
- lemieszka, lemieszka** ‘potrawa z mąki sypanej na gorącą wodę’: *Lemyszka – sypie sie mónke na gotówanó wode, to sie rozrabio na ciasto, óno przeje, krasi sie i ji sie* Wierzbica kras; Mp pn-wsch, Maz wsch. JR
- lemiesz** ‘lemiesz u pługa’: *Lemiesz kraje “od spodu* Radawiec Duży lub; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. JR
- lemieszka** zob. **lemieszka**
- lenia** zob. **linia**
- leno** ‘partykuła o charakterze wzmacniającym, używana w trybie rozkazującym’: *Poczieké leno!* Kętrzyno wej; Kasz. JR
- lepa** ‘warga (na ogół u zwierząt)’: *Wargi to te lepi “u zwierzónt* Obręb sierp; Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- lercha** ‘modrzew’: Kasz. JR
- leska** ‘leszczyna’: *Pod płotym we zegrodzie móm léski* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd. JR
- leskowy** ‘leszczynowy’: *Robiým z lyskowego kija obłótk do piłki* Harbutowice ciesz; Śl, Mp pd. JR
- leszczowy** ‘leszczynowy’: Maz wsch. JR

- leszka** ‘grządka, zagonek’: *“Ogródek taki na lieski poprzedzielany Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp pn. JR*
- leśnica** ‘leśniczy, gajowy’: Mp pd-wsch. RK
- leśny rz** ‘leśniczy, gajowy’: *Tén co bêt za leśnego, to “ón pilnowówoł lassu, zeby tko kaś nie wziôn jaktygoś drzewa Lgota Gawronna włosz; Śl, Mp, Maz pn, Pom pd, Kasz. RK*
- letka wątrobą** ‘płuca ludzkie i zwierzęce’: Maz. JR
- letki** ‘lekki’: *Letki wiatér dzisiaj IIuszczą biał-podl; Mp, Maz, Wp pn, Pom pd, Kasz. JR*
- letkie rz** ‘płuca zwierzęce’: *Serce, letkie i wón-troba sie zsięko, przez maszynke przepuści, do kupy doloży i kaszanka je Gielczew kras; Mp wsch i pn, Wp pn. JR*
- letni** ‘leciwy, stary’: *Dzies to kobiecie takiej letniej jechać! Miedzna Murowana opocz; pog Mp i Maz. RK*
- letra** ‘drabina w wozie drabiniastym’: *“Owsa w tym roku momy mało, w lytry sie zmieści Bóbrka kroś; Mp. RK*
- letryczny** zob. **lechtryczny**
- lewak** ‘mańkut’: Mp, Maz. RK
- lewica** ‘mańkut’: Śl, Wp, Pom pd. RK
- leżalka** ‘owoc dzikiej gruszy, ulęgałka’: *Lezółki, “ónych jes trojaki gátunek I.gota Gawronna włosz; Mp, Wp. RK*
- leżuch** ‘leń, obibok’: Mp pd. RK
- leżysko** ‘prymitywne posłanie, legowisko’: *Leżysko to było prycto na śterech kołkach wbitych w ziemię, a po bokach miało deski, zeby słama nie wylatowała Przewrotne rzesz; Mp. RK*
- lędzina 1.** ‘ściernisko’: Kasz. **2.** ‘przysiemne części zbóż pozostałe po zżęciu; ściern’: Kasz. RK
- lgi** ‘konstrukcja z drągów na wozie do przewożenia ciężarów’: *Lgi były jak kartofle workami wozili, teraz zaginęła ta moda Wierzbica kras; Mp. RK*
- lgnąć** ‘grzęznąć’: *Idziewa, a co i raz lgniewa, bo ziemia sie trzesie jak galareta Wilków kiel; Mp pn, Maz, Wp. RK*
- licha** ‘gąsienica’: *Lichy zjadły kapuste, “obe-zróm drzewo Mała Wieś radomsz; Mp zach, Maz. RK*
- licha** zob. **lecha**
- lichoradka** ‘gorączka z dreszczami, febra’: *“Ogrozka, lichoradka – tju, nie trza chorobów wspominać, óna trzejsie człowieka Sulów kraś; Mp pn. RK*
- lichtarnia** ‘latarnia’: Maz pn. RK
- lic** ‘ulewa’: *Ta “ostatnio lic zboże do ziemi powalila Bóbrka kroś; Mp pd. RK*
- ligać** ‘kopać, wierzgać’: *Tocim ci mówiól, ze kobyła liga. Cymuś tam poset? Adamowo mław; Maz. RK*
- linia, lenia** ‘przecinka w lesie’: *Po tich lénijach to wolno paść bidło Gaj n-micj; Mp, Maz wsch, Wp pn, Pom pd. RK*
- liniarz** ‘linijka’: *Płyknij z ciebie skolorz, jak ni mosz linijorza Rogów ryb; Śl. RK*
- linik** ‘prawnie zapewnione utrzymanie starych rodziców do końca życia; dożywanie’: Wp pn-zach. RK
- lipina** ‘lubin’: Śl. RK
- lirotać się** ‘chwiać się, ruszać się, chybotać się’: *Ząb u grabi sie liroce, trza gó “okli-nić Kramsk koniń; Wp. ww*
- lis** ‘gąsienica’: Mp pn, Maz pd. ww
- lisiak** ‘młody lis’: *Lis, a samica to lisica, młode to lisiaki Miłkowice-Mački sicm; Maz pd. ww*
- lision** ‘skrzyp polny’: pog Mp i Maz. ww
- lisówka** ‘grzyb – kurka’: *Lisówki to sóm strasnie dobre grzyby, ino u nos doś nie kcom rosnońć Rzepiennik Strzyzewski gor; Mp pd. ww*
- list** zob. **rodny list**
- listarz, listkarz** ‘listonosz’: Maz pn. ww
- listek** ‘list prywatny’: *Ón listek pisze Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd. ww*
- listkarz** zob. **listarz**
- listki** zob. **kwaśne listki**
- listko** ‘mały liść, listek’: *Listko lipy mo ząbec-ki, kóniec cubaty Niegowa zaw; Śl, Mp pn-zach, Wp pd. ww*
- listwica** ‘długa drewniana półka’: *Listwica to bóla deska, w niy były kołki przybute, to gorcki na nik wiysali Zborowskie lubl; Śl. ww*
- liszaj** ‘gąsienica’: *Lisaje marnujó kapuste na scent Gielczew kras; Mp pn, Maz pd. ww*

- liszeń, liszyn** 'swędzący wykwit skórny; liszaj': Kasz. ww
- liszka** 'grzyb – kurka': *Liski takie cymbie, płaskie i króciutkie nogi mająm* Wojsławice zaw; Śl, Mp pd. ww
- liszni, liszny** 'zbędny, zbyteczny': *Schowaj tén lisni talerz, bo Antolek juz wieceztał* Baciki Średnie siem; Maz wsch, Kresy pn. ww
- liszyn** zob. **liszeń**
- lišć** zob. **kwaśne listki**
- litra** 'litr': *Kup litre mleka, bedzie na śniodanie* Książnice Wielkie piń; Mp. AKS
- liwa liwa** 'przywoływanie gęsi': *Gyjsi woła sie liwa, liwa* Jaworzynka cies; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- liwek** 'kamizelka': Kasz. ww
- lizidupa** 'pochlebca, lizus': *Lizidupa, zeby sie przylizać kómu, tak patrzy* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. ww
- liznąć** 'uderzyć': *Lyznył go ktosi kijem bez łeb, ino mu krycha* "ostała Radgoszcz dąb-tar; Śl pd, Mp pd. ww
- lizoń** 'pochlebca, lizus': *Strasny lyzoj, podlyzuje sie jem* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- lnina 1.** 'płótno lniane': *Taka płótna wytkanu z lnu, to lnina* Degucie suw; Maz. **2.** 'włókno lniane': *Włókno po sprzędzeniu nazywa się: nici, lnina i przedza* Kluki miń-maz; Maz. ww
- locha 1.** 'dziura, otwór': *Jako to locha mosz, czemu nie narzódzisz* Siemoń tor; Wp. **2.** 'wcięcie w słupach pionowych w ścianie chałupy, w które wchodzi końce bali': Maz pd. ww
- lodowica, lodownica** 'gołoledź': *Na drodze je lodownica, jak je mżawka, a potam chyci mróz* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- lodownica** zob. **lodowica**
- lodówa, lodówka** 'gołoledź': *Była tako lodówka, było ślizgo* Lgota Gawronna włos; Mp, Maz pd. ww
- lokacz** 'człowiek, któremu kręca się włosy': Śl. ww
- lola** 'gruby kij, laska': *Bo jak ci przywale tóm lolóm, to sie nie podniesiesz* Złotniki kal; Wp. ww
- lomp** 'niepoń, nierób, łajdak, pijak': *Cóz se myślis ty lompie, nic nie robis, jano pijes* Przędzel niż; Mp pd. RK
- lorbas** 'niegrzeczny chłopiec; łobuz, niepoń': *Lórbasy nie chcą robić* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. ww
- lubować** 'smakować, służyć, odpowiadać': *Miastowe jedzenie mu nie lubuje* Samocice dąb-tar; Maz pd. RK
- lubryka, rubryka** 'kolorowa kreda': *Weź te rubryke i pódziwa drzewo mirzać* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- lucerka** 'roślina pastwna – lucerna': *Ukoś ta troche lucerki* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp. RK
- lucernia** 'roślina pastwna – lucerna': *Lucernia je na siano ji na zielónka dla krowów* Leśna Jania st-gdań; Śl, Mp pn i wsch, Wp wsch, Maz, Pom pd, Kresy. RK
- luchcik** 'mała, osobno otwierana część okna; lufcik': *Otwórz luchcik, bo sie nadymieło w chałupie* Brudzewice opocz; Mp pn. RK
- luchta** 'przewód w piecu lub kominie, odprowadzający dym': *Trzeba w piecu luchta wycyścić, bo sie polić nie chce, ino sie dymi* Książnice Wielkie piń; Mp. RK
- luciarz** 'rzemieślnik zajmujący się lutowaniem naczyń': *Cyny rozgrzeje, lutuje luciarz* Przedmość wiel; Mp pn, Maz, Pom pd. RK
- lucz, luczek** 'smoczek': *Wiwał tén lucz, bo jestés už duża panna* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. RK
- ludek** zob. **kraśny ludek**
- ludkowie** zwykle w wołaczu, zwracając się do słuchaczy 'ludzie': *Bydzie to, ludkowie, biyda przetrwać ta zima* Rogów ryb; Śl, Mp pd i zach; Kasz. RK
- ludzki** 'obcy, cudzy': *Ludzke krowi zjedzo, a swoje ni majo* Janki Młode ostrol; Mp, Maz wsch. RK
- luft** 'powietrze': *Po tym dyszczu je świeży luft* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- luftować** 'wietrzyć': *Pierziny luftować, jizbą luftować* Zarzeczcie cies; Śl. RK
- luj** 'łobuz, łajdak, chuligan': *Strzeżta sia lujów na "ulic-i* Jeleń tcz; Pom pd. RK

- lujnać 1.** ‘uderzyć, zbić’: *Jak cie lujna w pisk, to zara pódziesz z bekiem* Osieczna st-gdań; Wp, Pom pd. **2.** ‘o deszczu: spaść gwałtownie’: *Ale lujnéto! Nie zdóžilim do chahupi dolecić* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. RK
- lulać** ‘sikać, siusiać’: *Mamulko, mie sie chce lulać* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- lulkać** ‘spać’: *Lulkaj, lulkej anniółku!* Jeleń tcz; Pom pd. RK
- lumpiarz** ‘człowiek skupujący szmaty; szmaciarz’: *Downi to tu lumpiarz jeździół* Bobowo st-gdań; Wp pd, Pom pd. RK
- lumpy** ‘stare szmaty, ubrania’: *Wirzuć abo spal te stare lumpi* Pięćmorgi świc; Śl, Maz pn, Wp, Pom pd. RK
- luntrus** ‘urwis, łobuz’: *Oj, to je luntrus tan nasz* Żdzych Leśna Jania st-gdań; Pom pd. RK
- lupina** ‘lubin’: *Lupina kszcie ziołto abo modro i je do zaorania* Trzciano szt; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- lusienka 1.** ‘luśnia’: *Do żytych drabin zakładają lusienki. Na lusienkach są nohustki* Poręby Majdańskie kolb; Mp. **2.** ‘żelazne okucie luśni’: *Przy podkalkach lusiynki żelazne* Lgota Gawronna włosz; Mp. RK
- lusy** ‘zagrabione resztki zboża’: *Jus-ym zwieźli wszystko, jino lusy zostały* Adamowo mław; Maz, Wp, Pom pd. RK
- luszof** ‘cebrzyk, zwykle na trzech wysokich nogach’: *Weź nalyj wody do lusofa, bo trza wypukać w niem świjskie ziniáki* Samocice dąb-tar; Mp pd i wsch. RK
- luśnia** ‘wygięty, okuty żelazem drążek, zakończony u dołu żelaznym pierścieniem, nakładanym na koniec osi koła, podtrzymujący drabinę wozu’: *Sztyry luśniy trzymajom lytry. Niy nakłodej tak dużó snopów, bó luśniy trzasnom* Lubatowa kroś; oggw. RK
- luśnianka** ‘luśnia’: *Nu masz tobie, raz luśnianka zgubił* Sumowo suw; Mp pn, Maz wsch. RK
- luśniówka** ‘luśnia’: Śl pn. RK
- lutarz** ‘rzemieślnik zajmujący się lutowaniem naczyń’: Mp pn. RK
- luto** (jest, zrobiło się) ‘(komuś) jest żal, zrobiło się żal’: *Luto mi sie go zrobiło* Puńców ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. RK
- lutować** ‘żałować kogoś, współczuć’: *Nie lutuj tak dziolchy, bo wiedziata, co robi* Puńców ciesz; Śl pd. RK
- lutować się** ‘zalić się, uskarżać się’: *Tak sie borok przedy mnóm lutował, że go kaj jako kosteczka boli* Rogów ryb; Śl pd. RK
- luty** ‘srogi, ostry, zimny’: *Downi bety lute zimy, gorse niz teroz* Brudzewice opocz; Mp pn. RK
- luz, luzy** ‘zagrabione resztki zboża’: *Jeszcze było dwa furki luzu* Pięćmorgi świc; Wp, Pom pd, Kasz. RK
- luzy** ‘pusty’: *Wambórk [‘wiadro’] je luz-i* Kętrzyno wej; Kasz. RK
- luźny** ‘wolny, nieużywany’: *Te wiadra sóm juz luźne, mozes se je wżónś* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- lza I.** ‘lza’: *Lzy sie ji tag jyny kulaty po licach* Koniaków ciesz; Śl, Mp pn-zach, Wp pd. ww
- lza II.** ‘można’: *Już lza chodzić bez mantla* Puńców ciesz; Śl pd. RK

Ł

łaba pej ‘noga lub ręka’: *Ledwó te łaby wlecze* Kombornia kroś; Mp pd, Kresy pd. RK

łabant ‘łabędź’: Śl. RK

łabudać ‘zbierać, gromadzić, ciułać’: *Cale życie łabudata i gównó z tego mo* Brzozów; Mp pd. RK

- łabuzie** ‘tatarak’: *Na świętki my ubrali tymi łabuziami* “okna Obra wolsz; Wp. RK
- łach** ‘niepoń, nierób, chuligan’: *Tyn łach mi wszystko z chałupy wykłudził* Kozakowice ciesz; Śl. RK
- łacha** ‘duże pole, łąka’: *Łache kartofli wirwali* Janki Młode ostroł; Maz. RK
- łachać się** ‘o świni: okazywać popęd plciowyy’: *Tu graniato maciórka widać sie łachcho, bo nie kce żyć* Kramsk koniń; Maz zach, Wp, Pom pd. RK
- łachtać** ‘łaskotać’: *Nie łachtaj tego dzieciaka* Jelenź teź; Pom pd. RK
- łacić** ‘przybijaćłaty do krokwi na dachu’: *No, a łacić dach, to już goździ trzeba* Mała Wieś radomsz; Mp, Maz. RK
- łacny 1.** ‘łatwy, łatwo dostępny’: **2.** ‘tani’: *Kupił na torgu łacne strzewiki i hnet ich stargoł* Rogów ryb; Śl pd. RK
- łacwo** ‘prosto, lekko, łatwo’: *A, wam tam łacwi: mata piniondze, co zéchceta, to kupita* Korczów bił; Mp. RK
- łaczny** ‘głodny, nienasycony’: *Łacne bydło idzie* Mszana Górna lim; Mp pd. RK
- ładno** ‘ładnie’: *Cypce były usyte z ciankigo płótina, ładno wysyte* Krzemień kraś; Mp pn-wsch. RK
- ładować** ‘przygotowywać’: *Kutia, to nazywali kucio, to ładowali z pszenicy, miód i mak do tego szed* Wierzbica kraś; Mp wsch i pn, Maz pd-wsch. RK
- ładyszka** ‘gliniany garnek na mleko’: *Ja wsta-wił do lochu [‘piwnicy’] dwie ładyski młyka, zeb [‘żeby’] sie zsiadło* Huszcza biał-podł; Maz wsch. MT
- łajać** ‘szczekać’: Kasz pn. RK
- łakomic** ‘skąpiec’: *Ty łakómcu, poczokej, ty przidziesz na mój gnój srać. Ty też bydziesz pó mnie czego chcieć, ale ci też nie dóm* Rogów ryb; Śl. RK
- łamzić** ‘chodzić bez celu, łazić’: *Tak łamzu cały dziyń, a tu tyła roboty* Jędryscł lubł; Śl pn. RK
- łapica, łapiczka** ‘pułapka na myszy i drobną zwierzynę’: *Łapica to je z drutu kasteczka, tam sie zawadzi szpyrka* Gaj n-miej; Wp, Pom pd, Kasz. RK
- łapiczkarz** ‘wędrowny handlarz sprzedający pułapki na myszy’: *Dobrze, że prziszed* *tén łapchiczkarz, bo só szuri w sklepie* Pelplin teź; Pom pd, Kasz. RK
- łapie** ‘prędko, wnet, wkrótce’: *On łapie nie wróci* Izbiska miel; Mp. RK
- łapkarka** ‘kobieta odbierająca ścięte kosą zbo-żo i wiążąca je w snopy’: Wp pd-wsch. RK
- łapnąć** ‘złapać, schwycić’: *A tu zamiost łapnąć ptoka wbiud łape jak w ciasto w próchno* Babica rzesz; Śl, Mp. RK
- łapsnąć** ‘złapać, schwycić’: *Jak jo cie łapsna, to bydzies biydny* Jędryscł lubł; Śl, Kasz. RK
- łapucha** ‘gatunek gorczycy o żółtych kwia-tach, pospolity chwast; ognicha’: *Pan-tówki [‘ziemniaki’] na tyngu ładne, ino łapuchom zarosły* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. RK
- łaska** ‘łasica’: *Łaska nojwyńcy katrupi mysy* Przedmość wiel; Śl, Mp, Maz pd, Wp. RK
- łaskawy** ‘łagodny, oswojony, niedziki’: *Te du-ze, jasne pszczoły, rzymianki, robotne bar-dzo i łaskawe, mało kiedy unie* Miłkowi-ce-Janki siem; Mp, Maz pd-wsch. RK
- łastówka** ‘jaskółka’: Mp wsch, Maz wsch, Kresy. RK
- łata** ‘szmata, ścierka’: *Weź łata ji zetrzj kurza-twa* Pączewo st-gdań; Wp, Pom pd. RK
- łatka** ‘doniczka’: Śl pd. RK
- łatować** ‘przybijaćłaty do krokwi na dachu’: *Jeszcze przyjdzie łatować, łaty kłaść* Obra wolsz; Wp. RK
- ława, ławka 1.** ‘kładka, mostek na rzecce’: *Z ła-wy chłopoki nurki dajo do rzeki* Książniece Wielkie piń; Śl, Mp, Maz zach, Wp, Kasz. **2.** ‘warstwa zboża rozłożonego do mlócenia’: *Wieleś ławków wimłóciel* Opa-lenie teź; Wp pn-wsch, Pom pd. RK
- ławina, ławinka** ‘płozsa sań’: *Ławiny ślizgajom sie po zimi* Łopienno wag; Mp pn-zach, Wp. RK
- ławka** zob. **ława**
- łazić po fechcie** zob. **fecht**
- łącz** ‘latarak’: Wp pd. RK
- łakoć** ‘część drewnianego obwodu koła wo-zu; dzwono’: Śl. RK
- łąty** ‘nac ziemniaczana’: Wp pd-zach. RK
- łbal, łbak** ‘człowiek z wielką głową’: Maz. RK
- łeb 1.** ‘środkowa część koła wozu, w której tkwią szprychy; piasta’: *Szprichi só wbija-ne w łeb* Czarny Las st-gdań; Śl, Mp, Wp

- pn, Pom pd, Kasz pd. **2.** ‘dolna część snopa’: *Jak sie juz zwioze zyto w snopki to sie te snopki stawio w kopki, łbami do ziemi, a kłóskami do góry* Książnice Wielkie piń; Mp pn. ww
- lebach, lebal** ‘człowiek z wielką głową’: Maz wsch. ww
- lebek, lepek 1.** ‘główka lnu z nasionami’: *Jak lin uschnie, to simie aż chrzynści w lebach* Woźniki sier; Mp pn, Maz, Wp pn, Pom pd. **2.** ‘zakończenie bijaka i dzierzaka w cepach’: *Bijok i dzieżok na kójcach majo takie lebki ji na nie nakłado sie gozwy* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz, Wp pn. ww
- lebsko** ‘dużo, sporo, wiele’: *W lejsie rośnie krzewina, rośnie ty krzewiny lebsko* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Wp pd. ww
- lechiwy** ‘wrażliwy na lechtanie; łaskotliwy’: *Tys je strasznie lechiwy, ani cie chycić nie idzie, a już wrzeszczysz* Puńców cies; Śl, Mp. ww
- lechzywy** ‘wrażliwy na lechtanie; łaskotliwy’: *Jagiem był mały to byłem strasznie lechzywy* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- lechotać** ‘łaskotać, lechtać’: pog Mp pn i Maz pd. ww
- lepać** ‘pić (wódkę)’: *Ón yny w karczmie siedzi i gorzola lepie* Rogów ryb; Śl. ww
- lepek** zob. **lebek**
- leczek** ‘smyczek do skrzypiec’: Kasz. ww
- łegi** ‘giętki, gibki’: Kasz. ww
- łga** ‘kłamstwo’: *Ón opowiada łgi, a ti mu wierzisz* Pelplin tcz; Maz pn, Pom pd, Kasz. ww
- łgarka** ‘kłamczucha’: Kasz. ww
- łogida, łogiga** ‘łodyga’: *Łogidy z rómbarbaru* Uchacze gar; Maz. ww
- łoić** ‘bić kogoś’: *Nie bede ja cie przy ludziach kijem łoiu* Lipie rzesz; Mp. ww
- łokieć** ‘zwój przędzy lnianej’: Mp, Maz. ww
- łoktusza 1.** ‘płachta do noszenia trawy’: *Dawni na płachcie gądaly łoktusa* Samocice dąb-tar; Śl, Mp pd. **2.** ‘prześcieradło’: *Dej te łoktuse, to ci upiere* Siepraw myślen; Śl, Mp pd. ww
- łomek** ‘narzędzie do międlenia lnu’: *Łomek to tako deska z dziuróm wzdłuż, tam sie kładło lyn i sie na wirzku łomało* Złotniki kal; Mp pn-zach, Wp pd. ww
- łoni** ‘zeszłego roku’: *Łoni był bez żniwa taki przywoł, ze woda wszystkie drógi potargala* Rogów ryb; Śl, Mp pd i pn, Maz, Wp pn, Pom pd, Kasz. ww
- łoniej** ‘zeszłego roku’: *Łoniej pomerła siostraka, jekbi nie pomerła, to bi mogła jesce z-ić* Kadzidło ostroł; Maz wsch. ww
- łono 1.** ‘miejsce na udach osoby siedzącej; podolek’: *Chodź, mama cie weźnie na łono* Kramsk koniń; Wp, Kasz. **2.** ‘tyle, ile można unieść w rękach; naręczce’: Kasz. ww
- łoński** ‘zeszłoroczny, ubiegłoroczny’: *Jeszcze mómy łoński siano* Koniaków cies; Śl, Mp pd, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- łoński rok** ‘zeszły, przeszły rok’: *Łoński rok ech też szkubala u ciotki* Rogów ryb; Śl, Mp pd, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- łopacina** ‘wiosło’: *Mówio i łopacina, ale wiosła więc mówio* Sobolewo suw; Maz pn-wsch. ww
- łopata 1.** ‘łemiesz pług’: *To jes ta łopata, co zymie orze, żelazno* Granowo n-tom; Wp. **2.** ‘szufla drewniana do ręcznego wiania zboża’: *Łopato wioł na klepisku* Łazy huk; pog Mp pn-wsch i Maz pd, Wp pn. ww
- łopatka 1.** ‘wiosło’: Śl. **2.** ‘szufelka do węgla’: *Wciepnij pora łopatek wóngło pod blacha* Rogów ryb; Śl. **3.** ‘narzędzie do ostrzenia kosy’: pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. ww
- łopie** ‘prędko, szybko’: *Jak łopie przydziesz?* Stary Koniecpol radomsz; Mp zach. ww
- łopucha** ‘chwast zbożowy; ognicha’: *Łopucha tak żółto kwitnie w jynczmienu* Podnieśno sied; Maz, Wp. ww
- łoszak, łoszę** ‘żrebak’: *Kupcie ode mnie łosze* Siennica Różana kras; Mp wsch, Kresy pd. ww
- łoter** ‘łobuz, drań’: *Ten łoter okulał mi dwie gęsi* Sierosławice konec; Mp pd i zach. ww
- łowić** ‘szukać’: *Kajście mi ta czopka zaciepali, ni moga jóm znojsć. Łowia jóm už półnia* Rogów ryb; Śl. ww

- łoźnica 1.** 'łóżko': *Barłog – niepościelana łoźnica* Jaworzynka ciesz; Śl. 2. 'boczna deska łóżka': Śl. 3. 'tyfus': Mp pd. ww
- łubek 1.** 'drewniany otok sita, przetaka': Maz. 2. 'ptak – dudek': *Łubek ma ślicni cubek na łbie* Mała Wieś radomisz; Mp, Maz. ww
- łubinisko** 'pole po łubinie': *Na łubiniskach siejo przeważnie zyta* Ostrowce bus; Mp. ww
- łubisko** 'drewniany otok sita, przetaka': Mp pn-zach. ww
- łuczek** 'szczypiorek': *Ucek na wiosne kście, ale te cebulki só małe* Koślinka szt; Pom pd, Kasz. ww
- łuczyna** 'kawałek smolnego drzewa; łuczyno': *Ojciec łuczyno z lasu przywiezie, to będzie cym rozpalać* Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz wsch, Kresy pn. ww
- ług I.** 'roztwór sporządzony z gorącej wody i węgla drzewnego, służący do prania bielizny': *Robili taki ług z popiołu z drzewa, nagotowało sie wody, popiół sie wysypało i takie śliskie to było, "odcedziło sie i mocuło w tym pranie* Stróżna gor; Mp, Maz, Wp. ww
- ług II.** 'wielka błotnista przestrzeń, podmokła łąka': *Rogozyna po ługach rośnie, w ługach były groble wele stawów* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pd. ww
- łupa 1.** 'obrana skórka ziemniaka, jabłka itp.': *Łupy z kartofli, to sie gótuji tam świńnióm abó czymu* Czelatyce jaros; Mp pd. 2. 'kora drzewa': Mp pd. 3. 'duży kawałek czegoś np. drewna, ziemi, chleba': *Tako łupe chleba pozrzéc, to można i robić* Janki Młode ostroł; Maz, Wp pd. 4. 'warga': pog Maz wsch i Kresów pn. 5. pej 'o starej kobiecie lub zwierzęciu': *Stará łupa, a chłopca sie ji zakciéwá* Żarnowiec kroś; Mp pd. ww
- łupać** 'wydobywać z łuski, obierać, łuskać': *Chojze, pomożes nom łupać bób* Książnica Wielkie piń; Mp. ww
- łupić się** 'krzyczeć głośno, drzeć się': *Łupi sie na całe garło* Iłyżne rzesz; Mp pd. ww
- łupież** 'łuska ryby': *Na rybie som łuski, łupiz tyz mówiom* Woźniki sier; Mp zach, Wp zach. ww
- łupka** 'połówka lub ćwiartka rozłupanego kloca metrowej długości': *Drzewo łupie sie na łupki, półsząki są z "okrągłoków abo z łupek* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- łupkać** 'uderzać, trzaskać': *Pierony łupkają* Płazów lubacz; Mp pd. ww
- łusina** 'czoło': *Na łusinie to stari cłowiek ma zmarstki* Obręb sierp; Maz, Wp pn, Pom pd. ww
- łuska** 'zmętnienie rogówki oka; bielmo, zaćma': *Ón mo łuska na jednym oku* Rogów ryb; Śl. ww
- łuskiew, łuskwa** 'łuska ryby': *Karasie duze rosno, do kila, zółte majo łuskwe i take so serokawe* Stare Kręgi pult; Maz. ww
- łusta** 'duży kawałek chleba; pajda': pog Maz wsch i Kresów pn. ww
- łuszczka 1.** 'zmętnienie rogówki oka; bielmo, zaćma': *Łuszczka mu siadła na "oku, mało co widzi* Bóbrka kroś; Mp, Wp. 2. 'łuska ryby': *Ni można "oskrobać łuszczków* Woźniki sier; Mp pn-zach, Wp. ww
- łysina** 'czoło': *Łysina, coło to juz jest upięknienie dzisiejse* Kluki miń-maz; Mp pn, Maz, Wp, Kasz. ww
- łysknać się** 'błysnąć się': *Łyskło sie strasznie, chyba pieron blisko walnie* Bóbrka kroś; Mp. ww
- łysocha** 'krowa, klacz z białą plamą na czole': *Wzión "uderzuł swoją łysochę batem* Ułęż Górny gar; Mp wsch, Maz. ww
- łysoń** 'o człowieku niemającym włosów na głowie': *Cłowiek jak ni mo włosów to łysoń* Wilczyńska łuk; Śl pd, Mp, Maz pd. ww
- łysta** 'łydka': *Dziywa jak pniok, łysty pod niom grube* Lubatowa kroś; Mp, Maz. ww
- łyścić się** 'błyskać się': *Łyszczesie nad lasém, idzie grzmot* Cicciorka st-gdań; pog Pom pd i Kasz pd. ww
- łyta** 'łydka': *Gęsie to rwio za łyte* Huszcza biał-podl; Maz pd. ww
- łyźba** 'łyżwa': *My sie cieszyliem łyźbami kopycionkami, a tero dziecioki majom zielazne* Kramsk koniń; Wp. ww
- łyże** 'narty': Kresy pn. ww

łzy Matki Boskiej ‘roślina – drzączka’: *Te łzy Matki Boski wybięraliśmy ze siana i kładli do wazonów* Granowo n-tom; Wp. ww

łzel, łzelec ‘klamca, łgarz’: Kasz pn. ww

łzyszcze ‘klamstwo’: *To co Szczypior godo, to je łzyszcze* Gołubie kar; Kasz pn. ww

M

maca ‘dawna miara objętości zawierająca ok. 2 litry’: *Dawni zboże mierzyli macami* Osieczna st-gdań; Pom pd, Kasz. ww

macecha ‘druga matka; macocha’: *Jo miałam dziesięć lot, jak mi matka umarła i potym miałam maceche* Granowo n-tom; Wp, Pom pd, Kasz. AN

macharzyna, macheryzna 1. ‘pęcherz moczowy, zwłaszcza świni’: *Jak sie nadmie macheryzynie, to można grać jak w piłke* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp pd. **2.** ‘woreczek na tytoń z wysuszonego pęcherza’: *Zaż móm macharzynie prózno* Jedrysek lubl; Śl, Mp pd. ww

macina zob. **nacina**

maciora ‘stary ziemniak sadzeniak wykopany razem z młodymi’: *Tych maciorów to już nie bierza, bo uny i tak zgnijo* Adamowo mław; Maz, Wp pn, Pom pd. AN

macka ‘niewielkie naczynie będące jednocześnie miarką’: *Macka stranków przinios z pola* Jeleń tez; Wp pn-zach, Pom pd. AN

macnica ‘ćma, motyl nocny’: Maz. AN

macoszek, macoszka ‘kwiat – bratek’: *Na grobach posadziłyóm macoszki* Pięćmorgi świc; Wp, Pom pd, Kasz. AN

macykura ‘mężczyzna, który wtrąca się do gospodarstwa kobiecego’: *Macykura – wszędzie nos wrazi* Mszana Górna lim; Mp. AN

maczajka ‘sos, zasmażka’: *Maczajka, abo klapica, to taka zósa z wodi, mónki i kubabi* [‘pieprz angielski’] Sztumska Wieś szt; Pom pd. AN

mać ‘matka (głównie w pieśniach, przysłowiach i przekleństwach)’: *Na twoje mać narzekał* Tryńcza przew; oggw. AN

madrac 1. ‘materac’: *My tam dóma ne łygómy na madrucach, jyny na strużokach* Łomna Dolna[Cieszyn Cz]; Śl, Wp, Pom pd, Kasz pd. **2.** ‘poduszka w której się niesie dziecko do chrztu’: Pom pd, Kasz pd. JR

madraca 1. ‘materac’: *Na tej madracu już spać nie idzie* Rogów ryb; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘poduszka w której się niesie dziecko do chrztu’: Pom pd, Kasz pd. JR

magiera, magierka ‘męska czapka z grubego sukna obszyta barankiem’: *Magiera mówili na takóm dużom, barankowom czopke* Kramsk koniń; Mp, Wp. AN

maiczek, maik 1. ‘drzewko, gałązki zdobione wstążkami, obnoszone po wsi zapowiadające wiosnę’: *Okrzosotech już żerdka, teraz yny mojiczek przywionzać* Rogów ryb; Śl. **2.** ‘roślina – mniszek lekarski’: *Mojiczki kwitóm żółto* Kozakowice ciesz; Śl. AN

maj 1. ‘zielona gałązka, wiązka zieleni’: *Trzeba maju na Zielóne Świontki, trza unaić* Budy biel-podl; Mp, Maz, Kresy pd. **2.** ‘nabożeństwo majowe’: *Pódziem na maj* Bilwinowo suw; Maz pn-wsch. AN

majak ‘młode drzewo iglaste (zwłaszcza sam picień)’: Wp. AN

majzel ‘narzędzie do cięcia żelaza’: *Już my sie strasnie stepiuł majzel, ni moze nawet bluchy przeciąć* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. AN

makać ‘dotykać, macać zwłaszcza kury (sprawdzając, czy mają jajko)’: Śl pn-zach, Wp pd-zach. AN

- makier, makiera** ‘znacznik przy ręcznym sadzeniu ziemniaków’: *Makera ma piéńć ji sześć zémbów ji takie śladi się nó robi* Obręb sierp; Maz pn-zach, Wp pn, Pom pd, Kasz. AN
- maklać, maklać** ‘dotykać, macać’: *Nowigue ancuga ni muezna maklać* Gołubie kar; Kasz. AN
- makogon, makohon** ‘pałka, którą się trze w makutrze’: Kresy pd. AN
- makowiczka** ‘biedronka’: Kasz. AN
- makowina, makowiny** ‘łodygi maku, także makówki po wyluskaniu’: *Jesce by trzeba wyrwać makowine z buraków* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz. AN
- makówka** ‘danie wigilijne’: *Makówka – bulka i mak pomlety, do tégo wrané* [‘wrzacc’] *mlyko* Stara Jamka niem; Śl. AN
- mal** ‘gospodarstwo rolne’: *“Ona san żeni na mol* Kętrzyno wej; Kasz. AN
- malerz** ‘malarz’: *Maluj, maluj, będzie z ciebie malyrz* Łomna Miejska [Cieszyn Cz]; Śl. AN
- mali** ‘przedziej’: *Jidź do roboty mály* Przewrotne rzesz; Mp. AN
- malinnik** ‘krzaki malin’: *Te cilaki te malinniki wszystkie wythukli* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. AN
- malizna** ‘coś małego’: *Ten król* [‘królik’] *to malyzna, skoda go bić* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- malon** ‘dynia’: *Te malony to jedne byli* “okrón-gle, płaskie to zwykłe malony Wysocze os-maz; Maz. RK
- malony** ‘buty dłubane z drzewa’: *Cale mieli dłubane tak jak tizwa, to biłi malóny* Bcl-da graj; Maz pn-wsch. AN
- malowanka** ‘długa, lniana, kolorowa spódnica’: Mp wsch. AN
- malta** ‘zaprawa murarska’: *Kładzie mularz kamienie i oblewa tą maltą, to się trzymają* Mszana Górna lim; Śl pd, Mp pd. AN
- maltych, maltyk** ‘posilek’: *Ja póde do domu, bo muse maltych* “gotować Adamowo mlaw; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- malutkość: od malutkości** ‘od dzieciństwa’: *Francek mo ta brodówka na palcu od malutkości* Rogów ryb; Śl. AN
- małanka** ‘błyskawica w lecie, bez grzmotu’: Maz wsch, Kresy pn. AN
- małocha** ‘nazwa małej krowy’: *A kan małocha, kaj idzies?* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. AN
- małość: od małości** ‘od dzieciństwa’: *“Uczyli mie tego od małości* Kozakowice ciesz; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- małowicla, małowiele** ‘trochę, niewiele’: *Przidałoby sie małowicla tych piniyndzy* Rogów ryb; *Jak jynczméń małowicla dyszczu dostanie* Miława mog; Śl, Mp, Wp, Pom pd. MB
- małpica** ‘małpa’: *Te, bydzie gón* [‘polowanie’] *na małpice, kaj sie skryjesz?* [żart] Rogów ryb; Śl. JW
- mały: bez mała 1.** ‘podobno’: *Bez mała to sie wydarziło bez wojna* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. **2.** ‘niemal, prawie’: *A jak jednorazowe pójde po léki, to bez mała setke wyda* Lgota Gawronna włosz; Mp, Kasz. JW
- mancia** pieszcz ‘matka’: *Mamciu kochano, koż* [‘pozwól’] *mi is do Goški* Brzożów; Mp. JW
- mamiczka** pieszcz ‘matka’: Śl pd, Mp pd. JW
- mamin** ‘należący do mamy’: *Cale nase utrzymanie to z maminy roboty. Robi* “od rana do nocy, zeby my co mieli jeś Rzepiennik Strzyżewski gor; Śl pd, Mp, Pom pd. JW
- mamka 1.** pieszcz ‘matka’: *Mamka ci dała czysta koszula?* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. **2.** ‘smoczek, też szmatka z cukrem do ssania’: *Dejze mu ta mamke, niech sie tak nie drze* Książnice Wielkie piń; Mp pn, Maz wsch. JW
- mamlas** ‘człowiek nierozgarnięty; niedolega’: *Synku, tyś je niemożny mamlas!* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. JW
- mamona, mamuna** ‘wg wierzeń – zły duch w postaci kobiety’: Śl, Mp. JW
- mamrać** ‘gderać, zrzędzić, też: mówić niewyraźnie’: *Przydź wnet, bo mama będą mamrać* Przędzel niż; Śl, Mp. JW
- mamrak** ‘człowiek mówiący niewyraźnie’: Mp pd-wsch. JW
- mamuliczka** pieszcz ‘matka’: Śl. JW

- mamulka** pieszcz ‘matka’: *Moja mamulka je nejlepszo Puńców ciesz; Śl, Kasz. JW*
- mamuna** zob. **mamona**
- mamunia** pieszcz ‘matka’: Mp. JW
- mancz** ‘kierat’: *Jak dużo młócka jes, to do manyża zaprzóngali styry kónie Złotniki kal; Maz zach, Wp. JW*
- mania** ‘człowiek leworęczny’: *Mania robi wszystko lewóm rynkóm Granowo n-tom; Maz, Wp. JW*
- maniak** ‘torba na obrok dla konia’: *Na teb torba, u dyszla maniak Zawadów lub; Mp wsch. JW*
- maniebry** ‘ćwiczenia wojskowe; manewry’: *Maniek pisał, ze cały miesiąc bedzie na maniebrach Sierosławice konec; Śl, Mp, Maz, Wp. JW*
- mankierować** ‘wykręcać się, symulować pracę’: *Mankieruje tak przy ty robocie, żeby nic sie nie narobić, a żeby wszyscy myśleli, że sie naharował Brzozów; Mp. JW*
- mankolia** ‘smutek, melancholia’: *Mania, po tym jak chłop “od ni “odszed, cirpi jakomsis mankolijom Kramsk koniń; Wp, Kasz. RK*
- manszet, manżet** ‘mankiet’: *Nakrokmál my manszety i kołnirz Samocice dąb-tar; Śl, Mp pd-wsch. JW*
- mantel** ‘plaszcz’: *Już ubieróm mantel a ida s wami Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz. JW*
- manto: spuścić (sprawić) manto** ‘zbić (kogoś)’: *Sprawie mu manto Brudzewice opocz; Mp. JW*
- manżet** zob. **manszet**
- mańdak** ‘człowiek leworęczny, mańkut’: *Majdok robi wszystko lewóm rynkóm Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd. JW*
- mańka** ‘lewa ręka’: *Majkóm bat [bierze], majkóm siekiyre Igota Gawronna włosz; Mp. JW*
- mańkuciarz** ‘człowiek leworęczny, mańkut’: Mp. JW
- mańkus** ‘człowiek leworęczny, mańkut’: *Majkus – bo majkusem robi Wąworków opat; Mp pn-zach, Maz pd-wsch. JW*
- marachować się** ‘męczyć się’: Kasz. JW
- maras 1.** ‘błoto’: Śl, Mp pd-zach. **2.** ‘nieporządek’: *Ale marasu mocie w tej chałupie, że aż gańba Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd-zach. JW*
- marasić** ‘brudzić’: *Nie maras mi podłogi Harbutowice ciesz; Śl. JW*
- marchwica** ‘roślina o liściach podobnych do liści marchwi – trybula’: *Marchwicy narwołem Ostrowce bus; Mp. JW*
- marcinek** ‘roślina – aster krzaczasty, też chryzantema’: *Morcinek już kwitnie, niedługo bydzie zima Kramsk koniń; Wp, Pom pd. JW*
- marcinki** st ‘zawieranie umowy na roczną służbę w dniu św. Marcina’: *Jedénastého listopada běli zawsze marcinki Pelplin tez; Pom pd. JW*
- marcować (się)** ‘o kocie: przejawiać popęd płciowy’: *Koty sie marcujó Jodłowa jas; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW*
- marcypan** ‘wykwintne jedzenie’: *Jidz, nie wstydz sie, bo tu marcyponów nik nie jodo Poręby Majdańskie kolb; Mp, Pom pd. JW*
- margnać** ‘drgnąć, poruszyć’: *Nie moge palcém margnóńć Janki Młode ostroł; Maz, Pom pd. JW*
- marka** ‘znaczek pocztowy’: *Marke sie nakleja na list Kadzidło ostroł; Śl, Mp, Maz, Pom pd. JW*
- markocić się** ‘martwić się, smucić się’: *Mosz sie ta znów “o co tak markocić, biyda jak przysła tak pódzie Sękowa gor; Mp, Maz. JW*
- marmurek, marmulek** ‘przyrząd do ostrzeżenia’: *Poostrozól brzitew na marmulku Janki Młode ostroł; Maz. JW*
- marownia** ‘kostnica’: *Pogrzyb szel z marownie Puńców ciesz; Śl. JW*
- marszałek** ‘mężczyzna pełniący funkcję starosty na weselu’: *Antek Karasek bywoł za marsolka Gielczew kras; Mp wsch. JW*
- marszczka** ‘zmarszczka’: Mp pn, Maz, Wp pn-wsch, Pom pd. JW
- maryna** ‘kontrabas’: Maz. JW
- marzanka, marzanna** ‘kukła ze słomy noszona po wsi dwa tygodnie przed Wielkonocą’: *Chodzyło sie wtedy z marzankóm*

- abo marzaniokiyım 'po całej wsi i topiłyo go sie* Jędrysek lubl; Śl. JR
- masłobójka** 'naczynie do wyrobu masła': Maz wsch. JR
- masny** 'tłusty, dobrze omaszczony': *Mę nieradzi masne jodło mómny* Rogów ryb; Śl, Mp pd. JR
- maszka** 'kokarda': *We włosach miała szumno maszka* Rogów ryb; Śl. JR
- maszkieć** 'grymasić': *Tyn maszkiytnik by yno maszkiycyl, a nie jy tego, co jest* Jędrysek lubl; Śl. JR
- maszkietki, maszkiety** 'smakolyki, wyszukane potrawy': *Jo tam ni móm na żodne maszkietki. Dziecka muszóm jeś wszystko* Harbutowice ciesz; Śl. JR
- maszkietnica** 'kobieta lubiąca smakolyki, wybredna w jedzeniu': *Maszkiety baba – maszkietyca* Harbutowice ciesz; Śl. JR
- maszkietnik** 'mężczyzna lubiący smakolyki, wybredny w jedzeniu': *Tyn maszkiytnik juz zaś kupińk szekalada* Jędrysek lubl; Śl. JR
- maszkietny** 'lubiący smakolyki, wybredny w jedzeniu': *Tyn chłupiec je strasznie maszkietny* Kozakowice ciesz; Śl. JR
- maszkiety** zob. **maszkietki**
- maszoperja** 'zespół rybaki': Kasz. JR
- masztal** rodz z, rzadko m 'stajnia końska': *Muszyny zagnać kónie do masztale* Puńców ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. JR
- masztalnia** 'stajnia końska': *Tatulek szli do masztalnie przibić jasta* Rogów ryb; Śl pn, Mp pd-zach. JR
- maszyna** 'piec kuchenny': *Zaraz ogień w maszynie zrobie, to ta maszyna bedzie cieplutka* Bilwinowo suw; Maz pn-wsch, Wp pn, Pom pd. JR
- maszynka 1.** 'urządzenie w lampie naftowej służące do regulowania knota': *Tom maszynkom sie przykręcało knot* Woźniki sier; Mp, Maz. **2.** 'zapalka': *Przestaniez fórt rożygać te maszynki* Kozakowice ciesz; Śl pd. JR
- maścisty** 'o zwierzętach (koniach, wołach) w parze: mające taką samą sierść': *Ma ładne masciste koni* Degucie suw; Maz pn. JR
- maśka** 'kokarda': Wp pd-zach. JR
- maślerek, maślerz** 'grzyb – maślak': Wp pn, Pom pd. JR
- maślić się** 'plakać': *Maśli sie bez przerwy* Bóbrka kroś; Mp. JR
- maśluch** 'grzyb – maślak': *Maśluchy to dobre betki* Wąworków opat; Śl pd, Mp. JR
- maśluch** 'grzyb – maślak': *Ja dawni na maśluchy chodził* Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. JR
- maśluk** 'grzyb – maślak': Maz wsch. JR
- maśniczka** 'naczynie z klepek służące do wyrobu masła': *Chciałem srucić śmietane do maśnicki, no ale ni mám casu i tak musi stać po garkach* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz pd-wsch. JR
- matecznik 1.** 'komórka w plastrze, w której wylega się matka pszczół lub klateczka, do której zamyka się matkę pszczół': *Patrz tylko, abyś matecznika nie uszkodził, bo cerwiu nie bedzie* Huszcza biał-podl; Śl, Mp, Maz. **2.** 'roślina lecznicza – melisa': *Matecznik to ziele, kwneno* ['kwitło'] *bioło u patyk miało gubusy* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd-wsch. JR
- matejka** 'roślina pastewna – tymotka': *Tymotka – to kiedyś to nazywali matejka* Podnieśno sied; Maz wsch. JR
- mater** zob. **w kibini mater**
- matereus, natereus** 'urzędnik państwowy, notariusz': *Bylymy u matereusa* Samocice dąb-tar; Mp pd. RK
- mateuszek** 'roślina pastewna – tymotka': Mp pn, Maz pd. JR
- matewka** 'kawałek gałązki służący do szczepienia, latorośl': Kasz. JR
- Matka** zob. **Izy Matki Boskiej**
- matka** zob. **pani matka**
- Matka** zob. **przędza Matki Boskiej**
- matyjasieć (się)** 'marudzić, nudzić się': *Co tak dzisiaj matyjasis?* Brudzewiec opocz; Mp pn, Maz pd. JR
- matyjasno** 'smutno, nieswojo, dziwnie': *Barczo my matyjasno* Brudzewice opocz; Mp pn. JR
- matyjaśnie** 'smutno, nieswojo, dziwnie': *Jak wón to matyjaśnie robi* Dąbrówka Kościelna gnicz; Mp pn, Maz, Wp. JR

- mazelanka** ‘spódnica, sukienka’: Śl. JR
mazepa ‘przezwisko, zwłaszcza płacznego dziecka lub ktoś brudnego’: *Mazepa, mazga*, “ozdarcuch Topolice opocz; Mp pn. JR
maziarz ‘człowiek handlujący smarami’: *Kupiudem smaru u maziarza* Samocice dąb-tar; Mp pd. RK
maznać ‘uderzyć’: *Maznął go w pyszczysko, aż się przewrócił* Rogów ryb; Śl. RK
mazry zob. **mozdry**
mażglaty ‘oślizgły’: Śl. RK
mączka zob. **modra mączka**
mączkować ‘krochmalić’: *Jeszcze pranio nie można wiszać, bo jeszcze nie mączkowane* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. RK
mącznica ‘sporysz’: Mp zach. RK
mącznik ‘sporysz’: Mp, Wp. RK
mączyty ‘podobny do mąki, przypominający konsystencją mąkę’: *Z piosku pyrki zawsze bydom barzy mączyte, a z łynu – głąbiate* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Wp, Pom pd. RK
mądrować (się) ‘być przemądrzałym, wymądrzać się’: *Mądrować się to kozdy potrafi, ino ni mo kto robić* Sierosławice konec; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. RK
mądry rz ‘znachor’: *Buła u mądrygó, ale ji nie pomóg* Granowo n-tom; Wp. RK
mądrzela ‘człowiek przemądrzały, mądrala’: *Szkólny godoł, że z Jonka to je mądrzela* Gotubie kar; Kasz. RK
mądrzew ‘modrzew’: Mp wsch. ww
mąż zob. **dobry mąż**
mechera, mecherek ‘pęcherz zwierzęcy używany jako worek’: *Gdzie się zapodziął mój mecherek z tytońem* Samocice dąb-tar; Mp. RK
medycyna ‘lekarstwo’: *Na wszisko só medycyny, eno na raka ni ma* Leśna Jania st-gdań; Śl, Mp pd, Pom pd, Kasz. RK
medyk ‘mądrala, cwaniak, kombinator’: *Ty jeźdeś, bracie, medyk, ty byś chciot, że bym jo nosił żyto na górę, a ty żebyś pilnowoł przy maszynie miechów* Kramsk koniń; Mp, Wp. RK
melak zob. **mielak**
melka ‘zupa z mleka i mąki’: Śl. RK
melszować ‘bić, okładać’: *Tyn go zaż melszował, kaj popadło* Kozakowice cicsz; Śl pd. RK
melzupa ‘zupa z mleka i mąki’: Śl. RK
mentel ‘motyl’: Śl pd, Mp pd. JW
mentelek ‘motyl’: Maz pn. JW
mer ‘wyczerpany, zmęczony’: *“On je często mer* Kętrzyno wej; Kasz. RK
mera ‘stary, lichy koń’: Kasz. RK
merchać ‘mierzwic, czochrać’: Mp pd. RK
mere ‘niby, jakby, taki sam jak’: *Tyn Jasiu to mere “ociiec: taki sóm na gymbie, ta sama mowa, tak sie ruso powolnie, ze wszystkim “ociiec* Sękowa gor; Mp, Maz. RK
mergać ‘merdać’: *Pies mergó ogonem* Trzebuń kościer; Kasz. RK
merta zob. **mirta**
merynka ‘wełniana chusta na plecy’: Śl. RK
meszne ‘podatek, opłata dla księdza lub nauczyciela’: Wp. RK
meszty ‘rodzaj butów, zwykle półbuty’: *Możno już chodzić w mesztach* Kombornia kroś; Mp. RK
meter ‘kwintal’: *Tako nikczymno baba, chto by pomysłoł, że pół metra dźwignię* Bóbrka kroś; Śl, Mp, Maz. RK
metły ‘bez smaku, mdły’: *Metła zuciérka* Jaroszewy kościer; Pom pd, Kasz. RK
meus ‘ludowe obchody pierwszego lub drugiego dnia Świąt Wielkanocnych’: Mp pn-wsch. MT
mędak 1. ‘byk, buhaj’: Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. **2.** ‘baran’: Maz pn. RK
mętal ‘medal’: *Dostoł myntoł za partyzantke* Brudzewice opocz; Mp, Pom pd. RK
mętalik ‘medalik z wizerunkiem Chrystusa, Matki Boskiej lub świętych’: *Myntolik kupił na “odpuście* Przedmość wicl; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
mętoperz, miętoperz ‘nietoperz’: *Mantopyrze locóm, jak sie zećmi* Rogów ryb; Śl, Maz pn-wsch, Wp. ww
mętryka ‘dokument potwierdzający narodziny, chrzest, ślub; metryka’: *Do ślubu trza przedstawić myntryke* Żłotniki kal; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
męzyczek pieszcz ‘mąż’: Mp. JW

- mgleć** 'tracić przytomność': *Aby troski dusno, to ón i mgleje* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- mgleja** 'człowiek słaby fizycznie, cherlak': *Julus z Ciebie je chuep mgleja, tē tegue nie udzwigosz* Gołubie kar; Kasz. RK
- mglić** 'wywoływać nudności, wymioty': *Mgli mie cośi po tym jedzyniu* Sękowa gor; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- mgły 1.** 'bez smaku, mdły': *Te bulwi só dziś mgłe. Chiba nie dateś soli* Linowice st-gdań; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. 2. 'słaby, wątlý': *Taki zem dzisiáj mgły, ze my sie nic nie chce* Przędzel niż; Mp, Kasz. RK
- miałki** 'płytki': *Kele ładu woda jest miałka* Kadzidło ostroń; Śl, Mp pn i pn-zach, Maz, Wp. JW
- miano** 'imię': *Maryja to je piękne miano, zocne* Koniaków ciesz; Śl, Mp pd, Kasz pn. JW
- mianować (się)** 'nazywać (się)': *Mianuja sie Francik Klimek* Rogów ryb; Śl, Mp. JW
- miareczka** 'okrągłe naczynie drewniane z trzonkiem do mierzenia towarów sypkich': *Mynárz miareczki złe ludziom dawál* Dąbrowa Poduchowna iłz; Mp. JW
- miarka** 'okrągłe naczynie drewniane (czasem z klepek) z trzonkiem do mierzenia towarów sypkich': *Miarka ma cztery garce, a garniec cztery kwarty czy tam litry* Wiszniów hrub; Śl, Mp. JW
- miarkować** 'sądzić, domyślać się, przypuszczać': *Tak se miarkuje, że pszenica podrożeje* Żarnowiec kroś; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
- miasto** 'zamiast': *Miasto dzieciokowi wythumaczyć, to "un gó bije. Coś ty za "ocieć?* Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp. JW
- miastowy** 'miejski': *Miastowy chłop nie zno sie na gospodarce* Złotniki kał; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- miastowy: po miastowemu** 'po miejsku': *Po miastowemu mówią ściaw, a po wsiowemu to je kwaściega* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JW
- miazdra 1.** 'miazga pod korą drzewa': Mp. 2. 'cera, zdrowy wygląd': *Ona ni mo żo-dn-i miazdrë* Kętrzyno wej; Kasz. JW
- miderak** 'spódnica': Śl, Wp pd. ww
- miechówka** 'duży płat grubego płótna służący najczęściej do noszenia trawy; płachta': *Miechówka abo trownica to była tako styrechrogato i takie troki były, to z tego sioli* Zborowskie lubl; Śl. ww
- miecz 1.** 'płaski szczebel w drabinie, najczęściej u wozu': *Drabiny sóm zbudowane ze szczebli, z mieczy i z drómgów* Obrawolsz; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. 2. 'poprzeczna listwa w bronie drewnianej': *Te miecze były wbite, co te belki sie trzymały* Lutomek międzych; Mp pn, Maz, Wp. 3. 'beleczka łącząca zakrzywione części płóz przy saniach': *Miecz łonczy oba płoz-i cobi leżli równo* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd. ww
- mieć głód** zob. **głód**
- mieć się na postrożności** zob. **postrożność**
- miedny** 'miedziany': *Miedne rondle* Belda graj; Maz. ww
- miedwiedź** 'niedźwiedź': *Tłosti miedwiedź* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- miedzianka, jedzianka** 'szpilka, agrafka': Maz pn. ww
- miedzuch** 'wąskie przejście między domami': Mp pd. ww
- miedźwiedź** 'niedźwiedź': *Jak to kiedyś dawni midźwiedzi byli* Jarczów tom-lub; Mp, pog Maz wsch i Kresów pn. ww
- miejsce** 'łozysko krowy po ocieleniu': *Wyrzuc ze stajni miejsce i zakop na gnoju, niech sie nie bratoli* ['poniewiera'] Samocice dąb-tar; Mp. ww
- mielaczka, mylaczka** 'kij obracający żarna przy mieleniu': *Tóm meláckó "obracóm ji myle ji myle* Lgota Gawronna włosz; Mp. ww
- mielak, melak** 'kij obracający żarna przy mieleniu': *Chyc tyn mielok niży to bydziesz miol lekszy mleć* Granowo n-tom; Śl, Mp, Wp, Kasz. ww
- mieniać (się)** 'zamieniać (się)': *Uni sie tak miyniali, kozik na pióro* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Wp, Kasz. JW
- mienić** 'sądzić, mniemać': *Jako miynisz, że zaś wojna bydzie?* Rogów ryb; Śl. JW

- mienić się** ‘zmieniać się’: *Cas-i przechodzo ji ludzie sie nienio* Janki Młode ostrol; Śl, Mp, Maz. JW
- mierdzieć** zob. **mier-zić**
- mierędzać** ‘o owcy lub krowie: przeżuwać paszę’: Mp pd. JW
- miernik 1.** ‘geometra, mierniczy’: *Jo chodzio-łym jeszy tyż z tymi miernikami, co my tu mierzyli* (ziemię) Kębłowo wolsz; Mp, Wp. **2.** ‘wg wierzeń duch ukazujący się jako błędny ogień’: *To światelko, to jez miernik, chetőy za życia źle ludziom ziemie mierzeł* Radkowice ilż; Mp, Pom pd. JW
- mieroża** ‘rodzaj sieci rybackiej’: *Mniyroża to je taki duży żak* Pięćmorgi świec; Pom pd. JW
- mierski** ‘wstrętny, drażniący’: *Mierska tu dziopa* [‘dziewczyna’] Mszana Górna lim; Mp pd. JW
- mier-zić, mierdzieć** ‘drażnić, niepokoić, wzbudzać wstręt, zawstydząć’: *Tako gańba mi zrobiła i mierdzi mie to jak cżynki grzych na sumiyniu* Rogów ryb; Śl, Mp, Kasz. JW
- miesiąć** ‘księżyc’: *O, juz miesiąć wzesed* Janki gtnń; oggw. JW
- miesiączek** ‘księżyc’: *Nalokoło miesiącka gwiozdecki lotajom* Przedmość wiel; Śl, Mp. JW
- mieszczak** ‘mieszkaniec miasta’: *Taki mieszczak tu pracował w tych magazynach* Degucie suw; Maz. JW
- mieszek** ‘woreczek na pieniądze, tabakę itp.’: *Musz taki mieszek, to na pinióndze* Jacnia zam; oggw. JW
- mieszkać** ‘zwlekać, czekać’: *Kciałam zyskać, musze mieszkać* Łętowne lim; Śl pd, Mp pd. AN
- mieszkanie** ‘pokój, pomieszczenie mieszkalne’: *Wiency rozpostarcio jes, jak jes wiency mieskań* Uchacze gar; Mp pn, Maz pd. AN
- mieszkaniec** ‘człowiek nieposiadający własnej chaty; komornik’: Maz pn, Kasz. AN
- mietlarz** ‘rodzaj tańca-zabawy’: *Do mietlorza musi być mietla* Puńców ciesz; Śl. AN
- mietlisko** ‘trzonek miotły’: *Mnielta béndzie trzimana za mietlisko* Koślinka szt; Pom pd, Kasz. AN
- mietliszcze** zob. **miotliszcze**
- międlica** ‘przyrząd do łamania łądyg lnu’: *Len sie mióndleło na mindlicy* Brudzewice opocz; Mp, Maz. AN
- międza** ‘wąski pas nie zoranej ziemi między dwoma polami uprawnymi; międza’: *Nie paś na między, bo to nie wasza* Przędzel niż; Mp wsch. ww
- miękina** ‘plewy, zwłaszcza z prosa’: *Jak sie proso “othuce, albo “omiele zostajám jagły i miénkina* Przędzel niż; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pn. AN
- mięsić** ‘o cieście: wyrabiać’: *Miynsze to ciasto już z pół godziny na te babke, chéba już bedzie* Brzozów; Mp. AN
- mięsity** ‘mięsisty’: *Miynsito krowa* Jędrysek lubl; Śl. AN
- mięso** zob. **grube mięso**
- mięsupust, mięsupusty** ‘okres karnawału’: *Mięsopust je od Godnich Świąt do Popielca* Poręby Majdańskic kolb; Śl, Mp. AN
- miętka** ‘ziele – mięta’: *To jes miyntka – pachnie, jak krople fermentowe* Obra wolsz; Śl, Mp pd, Wp, Kasz. AN
- miętoperz** zob. **mętoperz**
- miętuchny** ‘bardzo miękki’: *Taci miantechny kuch* [‘placek’] *to san je* Gołubie kar; Kasz. AN
- miga** ‘owad – komar’: *Zamknij okno, bo migi tu wlatujó, jak je światło* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- mięglanc** ‘spryciarz, walkoń’: *To jest mięglanc, “od wszystkiego sie wymiguje* Korczów bił; Śl, Mp. AN
- mijak** ‘miejsce pominięte np. przy siewie, oraniu, bieleniu’: *Chto nie “umi siúć, to jacy mijaków narobi* Przewrotne rzesz; Mp wsch. AN
- miklus** zob. **inkluz**
- mikły** zob. **nikły**
- milc, milca** ‘śledziona’: *Milci sie do wosztów* [‘kielbas’] *nie bierze* Tychnowy kwidz; Pom pd, Kasz. AN
- milioński** ‘często przekł: o czymś wielkim, trudnym’: *To ci milijónski kómin, bydzie*

- miot 50 metrów wyżki* ['wysokości'] Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd. AN
- milknąć** 'cierpnać, drętwieć': *Milkną mu ręce* Drohiczyn siem; Maz wsch, Kasz. AN
- miłośnik** 'narzeczony, kochanek': Śl. AN
- mimo** 'blisko, obok': *Ta woda leje z takim szwóngém, że zamiast w balija to leje mimo* Cieciorka st-gdań; Śl, Pom pd, Kasz. AN
- mincerz** 'prosta waga sprężynowa': Mp. AN
- miodny** 'słodki': *Miedni sznaps* ['likier'] Kętrzyno wej; Kasz. AN
- miotelka** 'roślina z rodziny traw, chwast zbożowy': Mp. ww
- miotliszcze, mietliszcze** 'trzonek miotły': Kasz. ww
- mir** 'cierpliwość': *Dziś ni móm miéru tego robić. Idu spać* Linowiec st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- mirta, merta** 'roślina – mirt': *Wimuszek z mirty majóm synki na kabotkach jak idóm do piyrszej kómunije* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp zach, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- misiak** 'kastrator zwierząt': Mp pn. ww
- misiarz** 'kastrator zwierząt': *Misiorz wykastrowoł* Przedmość wiel; Mp pn-zach, Maz pd-zach, Pom pd. ww
- misic** 'kastrować zwierzęta': *Mnistek mnisi* "ogera Obręb sierp; Mp pn, Maz. ww
- miska** 'miednica': *Juz sie tak przyzwyczajam do łaziynki, że nie umiym myć sie w misce* Granowo n-tom; Mp, Wp. ww
- miska** zob. **czarna miska**
- miska** zob. **siwa miska**
- miszek** 'kastrator zwierząt': Wp pn. ww
- miszyć** 'kastrować zwierzęta': *Weterynarz przychodzi dó nos miszyć świnié* Złotniki kal; Wp. ww
- miśkarz** 'kastrator zwierząt': *Miśkorz miysil świnié, zeby sie nie lochała* Waganowice miech; Śl pd, Mp. ww
- miśkować** 'kastrować zwierzęta': *"Ón juz mo wprawe, bo trzeci rok bedzie, jak miśkuje u ludzi kónie, prosienta, bycki* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- miśnik 1.** 'szafka lub półki na miski i talerze': *Downi nie buto szafów, buty myśniki. To buty takie półki, a na dole miot dzwierka* Granowo n-tom; Wp. 2. 'rodzaj cebrażka do mycia naczyń': Mp pn. ww
- mita** 'kopicc na ziemniaki': *Nasza mita je do brze uekreto na zimę* Gołubie kar; Maz pn, Kasz. ww
- mitag, mitak 1.** 'południe': Śl. 2. 'obiad': Śl. ww
- mitka** 'nitka': *Pajónki — takie ustrojstwo z mitków i słomków* Bełda graj; Mp pn-wsch, Maz wsch. ww
- mitrega** 'marnowanie czasu, zwłoka': *Nie potrzebno ta mitrynga* Brudzewice opocz; Mp. ww
- mitrzyć** 'marnować czas': *Ja juz nie bede mitryzył we szkole. Ide do pracy, bo mi potrzebne som pińiądze* Niegowa zaw; Śl, Mp. ww
- mizerota** 'człowiek wątły, chudy, mizerny': *To mizerota chłop, ledwo dycho* Sękowa gor; Mp. ww
- mleczaj** 'roślina – mlecz': Mp pn-wsch, Maz wsch. JR
- mleczak 1.** 'gatunek grzyba, z którego po przełamaniu płynie biała ciecz': Mp, Maz. 2. 'samiec ryby': Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. 3. 'dorastający chłopak, młodzieniec': Mp. JR
- mleko** zob. **dzikie mleko**
- mleko** zob. **gęste mleko**
- mleko** zob. **osikowe mleko**
- mleko** zob. **siadłe mleko**
- mlon, mlonek** 'kij do obracania kamienia w żarnach': *Jes dura w kanieniu i siedzi mlón w ty durze* Sucholaski giż; Maz. JR
- mlostek** 'kamienny garnek na mleko': *Matka toła zawdy myko do mlóstka* Granowo n-tom; Wp. JR
- mląka** 'podmokła łąka, trzęsawisko, bagno': *Młaka – pole wilgne, duzo wody na nim* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. JR
- młoducha** 'panna młoda': *Młoducha była bardzo ładnie ubraná* Samocice dąb-tar; Śl pd, Mp, Maz wsch. JR
- młodzian** 'równy wiekiem przyjaciel nowożeńca na weselu, drużba': *Młodzión jes proszóny ze stróny pana młodygo* Złotniki kal; Wp pd-wsch. JR

- młodzić się 1.** 'zbierać się na deszcz, chmurzyć się': *"Uno sie wom, chłopoki, młodzi, kto wi, czy nie zrobi sie dyszcz Kramsk koniń; Wp. 2. 'mieć młode': Kasz pn. JR*
- młodzie** 'drożdże': *Jak kto chory na wątrobe, musi jeść chlib na młodziach Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz. JR*
- młodzie: na młodzie** 'w pierwszej fazie księżycy': Maz pn. JR
- młodzie** 'coś młodego (najczęściej o gołębiu)': M Im *młodziynta* Dębska Kuźnia opol; Śl. JR
- młodzik: na młodziku** 'w pierwszej fazie księżycy': Kresy pn. JR
- młójno** 'młyn': Mp pd. JR
- młynek 1.** 'żarna': *Za Niamca nie wolno było mlić, to downe młynki poładowały ludzie i po nocach sie myło Gielczew kras; Śl, Mp. 2. 'maszyna do czyszczenia ziarna; wialnia': Młynek to "ocyści zboze dobrze Wysocze os-maz; Mp, Maz pd-wsch, Wp. JR*
- mniszek** 'człowiek zajmujący się kastrowaniem zwierząt': *To už taki ból na tich majónkach, co už to wiedział, jak to sie robi, tam to mniszanie tich kóniów czy tam bików. Taki mniszek ból Pelplin tez; Pom pd. AC*
- mocka** 'dużo': *Ón umi mocka wiców Rogów ryb; Śl. AC*
- moczka 1.** 'ślaska potrawa wigilijna z moczowego piernika, owoców i bakalii': *Ślepou ryba – mouchka – to idzie do tygo: śliwy, rouzynki, pastyrnoku Stara Jamka niem; Śl. 2. 'sos z wody, mąki i pieprzu': Pom pd. AC*
- modra kapusta** 'kapusta czerwona': Śl. AC
- modra mączka** 'barwnik do bielizny': *Modra móniczka sie bierze do płukania, co ta bielizna módrzejsza bęła. To je ta ultramarina, co teru kupajó Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. RK*
- modrak** 'kwiat – bławatek, chaber': *Mi mówiyli na te modre kwiaty w żicze modraki abo chabri Sztumska Wieś szt; Mp pn-zach, Wp, Pom pd, Kasz. AC*
- modre** 'barwnik niebieski dodawany dawniej do płukania bielizny w celu nadania jej białości; farbka': *Pranie z modrym zamóniczć. To modre dało kupiyć w małych woruszkach abo w tutkach Trzciano szt; Wp, Pom pd. AC*
- modrodrzew** 'drzewo – modrzew': Mp pn-zach, Maz. AC
- modrzak** 'kwiat – bławatek, chaber': Pom pd. ww
- modrzeniowy** 'modrzewiowy': *Modrzejowe som u nos słupy w kościele pod chórym. Bardzo mocne som Niegowa zaw; Mp. ww*
- modrzeń** 'drzewo – modrzew': *Modrzej má kolki, tak w rodzie świrycka Igota Gawronna włosz; Śl, Mp. ww*
- mogilnik** 'cmentarz': Kresy pn. ww
- mogila** 'zasypywany dół na ziemniaki; kopic': *"Odstawiali te pyrki do mogiły Obra wolsz; Wp. ww*
- mogilki, mogiły** 'cmentarz': *Na mogilkach postawiona kaplica jek kościoła nie ma, mniejsa niż kościół Bilwinowo suw; Maz pn. ww*
- moina, moizna** 'moja własność': Kasz. ww
- moja** 'żona (tak mówi mąż)': *A moja zawsze, jak kolbasa gotowała, piłnowała pod małin ogniém Wędkowy tcz; oggw. ww*
- mojda** 'ciemny fartuch do pasa zakładany do pracy': *Mojde noszyny do roboty Obra wolsz; Wp pd-zach. ww*
- moklizna** 'pot': *Jo zem są tak spracował, że ze mnie idzie mlekizna Gołubie kar; Kasz. ww*
- mokradla** 'teren podmokły, trzęsawisko, mokradło': *Bagno [roślina] na mokradli rośnie w leście w zaroślu, w nieużytkowym, w nieużytkach Niegowa zaw; Mp pn. ww*
- mokroć** 'wilgoć, mokro': *Kartofle by w ziemi zgniły tyz z mokroci Siedliska łuk; Maz wsch. ww*
- mokrz** 'mocz': *Juz drugi dzień mokrzy nie "oddaje Adamowo mław; Maz, Wp, Pom pd. ww*
- mokrzysko** 'teren podmokły; mokradło, trzęsawisko': *Mokrziska som niedaleko moji chałupy, tam na dole zaroz za zegrodóm Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd, Mp. ww*
- mokwa** 'drobny, długotrwały deszcz, mżawka': *Mokwa przejdzie cłowieka na wylot,*

- choć go nie przemocy* Przewrotne rzesz; Mp pd. ww
- mol:** **do mola, do mola** ‘na oścież’: *“Otwórz okno do mołu Jędrysek lubl; Śl. ww*
- moli** ‘prędko, prędej’: *Moli leć* Hyżne rzesz; Mp pd. ww
- molić** ‘usilnie prosić, błagać, nalegać’: *Mołyl mie, zeby mu piniedzy naddać, bo mu brakło na kunia* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. ww
- mołnia** ‘błyskawica bez grzmotu’: *Mołnio chlaszcze* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- mondel 1.** ‘miara liczenia – 15 lub 16 sztuk’: *Snopki sie liczyło na mondle i zimnioki, jak my skrobali* Zarytc-Rabka n-tar; Śl, Mp. **2.** ‘kilka lub kilkanaście snopów zboża ustawionych razem do suszenia w polu’: *Mondle ze snopków do krzyża sie ukłodo* Zarzeczcie cies; Śl. rk
- mondur** ‘mundur, uniform’: *Kozdy strazak dostoł mondur, kaske, pas ji toporek* Książnice Wielkie piń; Mp pd. ww
- morka** ‘drobny, długotrwały deszcz, mżawka’: *Ni dysc, ni pogoda, leci tako morka* Babice gar; Mp pn, Maz. ww
- morska gapa** ‘mewa’: *Morskó gapa* Ugoszcz byt; Pom pd, Kasz. mt
- morus** ‘śmiałek, zuch’: *Chłop mocny, morus, rzyżby, silny, zdrowy jak koń* Czelatyce jaros; Mp pd. ww
- mory:** **mory biorą** ‘o napadzie złości, zniecierpliwienia’: *Co cie tak mory biero, ni możesz dosiedzieć* Radgoszcz dąb-tar; Mp. ww
- morzyć** ‘kłuć, bolć w żołądku’: *Coześ jod, ze cie tak morzi?* Puńców cies; Śl. ww
- moskal 1.** ‘placek owsiany, żytni lub ziemniaczany pieczony na blasze’: *Zytni moskál* Jabłonka n-tar; Mp pd. **2.** ‘śledź marynowany’: *Moskole są to małe rybki marynowane w puszkach* Zakliczyn brzes-mp; Mp pd. ww
- mosor, mosorek** ‘naczynie drewniane dłubane z pnia drzewa’: Śl pd, Mp pd-zach. ww
- mota 1.** ‘ćma’: Śl, Kasz. **2.** ‘mól odzieżowy’: *Moty to ty co na ubrania idą* Sowin niem; Śl. ww
- motaczka** ‘przyrząd służący do trzymania szpulki przy motaniu nici’: *Špulka chodzi po motacce. Motacka to jes kawolek druta na kuńcu zakrzywióny, zeby špulka nie zesła* Woźniki sier; Mp, Maz. ww
- motaszka** ‘wrzeczono z nawiniętymi nićmi’: Mp wsch. ww
- motka** ‘gatunek trawy – tymotka’: Maz. rk
- motowąż, motowężek** ‘gruba nić, którą przewiązuje się pasma przędzy’: *Mótowónz, grubsza nitka, spinoł pasma na takié oczka* Blizne brzoż; Mp, Maz. ww
- motyka** ‘kobieta lekkich obyczajów, ladacznicą, także wyzwisko’: *Ty motyko, niy pokazuj mi sie na* “ocy Jędrysek lubl; Śl. ww
- motykować** ‘spulchniać ziemię motyką, okopywać’: *Kartofle motyko motykowali* Bilwinowo suw; Maz. ww
- mozdry, mazry** ‘choroba zakaźna – odra’: Śl zach. rk
- mozgal** ‘karaluch, prusak’: *Mozgole abo nusy to sóm takowe roboki. Mozgol, to se tak jyny szpaceruje po izbie* Kozakowice cies; Śl pd. ww
- mozól** ‘odcisk, nagniotek’: *Pótrzęsła gnój i zobacz, jakie mam mozoly* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. ww
- moźdrzeń** ‘modrzew’: *Moźdrzeń* “oblatuje piyknie na zime Ochotnica Dolna lim; Mp pd. ww
- moźdzeń** ‘koleczek łączący dzwona w kole wozu’: Mp, Wp, Kasz. ww
- możne, możnej** ‘być może, może’: *Bydziesz pytany na weseli? Możnej byda przecach je jeji przociel* Rogów ryb; Śl pd. ww
- możno** ‘być może, może’: *Możno to tak bóło jak godocie* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- mój** ‘mąż (tak mówi żona)’: *Jide gotować, bo mój przyjdzie z roboty* Bóbrka kroś; *Mój mi zawsze godoł, żeby sie gynsi wyzbyć* Kramsk koniń; Śl, Mp, Maz, Wp. ww
- mrauczeć** ‘miauczeć (o głosie samca kota poszukującego samicy)’: *Spátem w stódole, ale koty mrauczaly i ni mogłam usnóć* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww

- mrażnica** ‘zagroda w górach, w której dawniej zimowały owce i bydło’: Mp pd-zach. ww
- mrażać się, mrażać się** ‘o samicy kota: przejawiać popęd płciowy’: *Koczek sie mrąko* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- mrażaty** ‘pręgowaty, pstry’: *Pijowki clece mryngate, po sobie majom takie prązki* Niegowa zaw; Śl, Mp pn-zach. ww
- mrażać się** zob. **mrażać się**
- mroczyć (się)** ‘ściemniać się, zmierzchać się – tylko nieos’: *Mroceje juz na dworku* Gołąb puław; Mp, Maz pd. ww
- mrocza** ‘mrówka’: *Mroczi som czorne i czerwone ji zawdy na dyszcz wyląsom* Bóbrka kroś; Mp pd-wsch. ww
- mrok** ‘chmura deszczowa’: *Taki mrok nad Tworkowym, isto bydzie padać* Rogów ryb; Śl pd. ww
- mrokiew, mrokwia** ‘chmura’: *Fy mrokwie biele to na dysc* Stara Jamka niem; Śl. ww
- mrowca** ‘mrówka’: Mp pd-zach. ww
- mrowiec** ‘mrówka’: *Te mrowce se zrobióły taki wielki mrowisko* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd-zach. ww
- mrowiecznik** ‘gniazdo mrówek, mrowisko’: pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- mrozica** ‘szron, szadź’: *Bchota mrozica na wiosnę* Kaszewiec ostroł; Maz pn. ww
- mroźnica** ‘szron, szadź’: Mp. ww
- mrównik** ‘gniazdo mrówek; mrowisko’: Maz wsch. ww
- mróz** zob. **biały mróz**
- mruczeć 1.** ‘o głosie wydawanym przez krowę’: *Krowa rycy, a we chływie to mrucy* I gota Gawronna włosz; Mp, Pom pd. **2.** ‘o psie – warczeć’: *Pies mrucy, jak ży* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp, Wp, Kasz. AN
- mrzost** ‘okres składania ikry u ryb; tarło’: *Ryby wychodzą na mrzost na miałkom wodę, najlepi je łapać na mrzoście* Kramsk koniń; Wp pd. ww
- mrzościć się, mrzoczyć się** ‘o rybach: odbywać okres godowy, trzeć się’: *Co te ryby sie tak przewolajom, pewnie sie mrzoczom* Kramsk koniń; Wp. ww
- mszyć** ‘utykać mchem szczeliny między belkami ścian w domu drewnianym’: *Ścianuby* [‘szpary w ścianach’] *sie downo mszyło mechym* Blizne brzoż; Mp pd. ww
- muc** ‘młczek, mruk’: *Taki muc, słowa sie nie odezwie* Sćkowa gor; Mp pd. ww
- muca** ‘ciepła czapka’: *Dzisu je zémno, wes le na głewe mucy* Gołubie kar; Kasz. ww
- muczek** ‘fajka’: *Połul mucka. Natkoł machórki i połul* Granowo n-tom; Wp pd. ww
- mucha** ‘środek pnia drzewa; rdzeń’: *Jęgla ma téż mucy* Szymany graj; Maz. ww
- muchajer** ‘grzyb trujący – muchomór’: Pom pd. ww
- muchar, muchor** ‘grzyb trujący – muchomór’: *Muchory to su trujunce* Siemoń tor; Mp pn, Maz, Pom pd. ww
- muchałka** ‘grzyb trujący – muchomór’: Śl. ww
- muchor** zob. **muchar**
- muchoraj** ‘grzyb trujący – muchomór’: *Muchoraje mają czerwone łbi z białami kropkami* Jeleń tcz; Maz pn, Pom pd. ww
- muchorówka** ‘grzyb trujący – muchomór’: *Muchorówki to są grzyby kropiate, wysokie, kapeluse mają spadziste* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd-wsch. ww
- muchowa** ‘grzyb trujący – muchomór’: Wp zach. ww
- muchór** ‘komar’: Maz pn. ww
- muczek** ‘młczek, mruk’: *Ón je fajny chłop, éno taki muczek* Cieciora st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- mulać 1.** ‘jeść powoli mało gryząc’: *Nie chce jeś jéno mulá w gémbie* Żarnowiec kroś; Mp pd. **2.** ‘o niewygodnym bucie: uwierać, obcierać skórę’: *Nie moga chodzić w tych trzewikach, bo mi mulajo piente* Miłkowice-Mački siem; Maz wsch. ww
- mularka** ‘rzemiosło murarskie; murarstwo’: *Mularka to ciężko robota, ale galańcie można zarobić* Sierosławice koniec; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- mularz** ‘murarz’: *Gibnijcie sie, synki, bo mulorze cegły ni majóm* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- munia** ‘pysk zwierzęcia’: *Jak patrzélóm na ta klampia munia, to ji nie mogłóm sprzedać* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz. ww
- muracha, muraszka** ‘mrówka’: *Uwazaj, dzie sie kładzies, bo murachy mogo być* Husz-

- cza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz wsch. ww
- murarz** 'rzemieślnik stawiający piec; zdun': Wp. ww
- muraszka** zob. **muracha**
- murawnik** 'trawnik': Mp. ww
- murowanica** 'dom murowany': *To ni ma tyn Sikora z drzewiówki, ale tyn z murowanice, co łóni wydawoł cerym* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl, Mp pd-zach. ww
- murowanka** 'dom murowany': *Przedał chatu-pę drzechiano ji postachiól murowanke* Janki Młode ostroł; Mp, Maz. ww
- mur-za** 'brudas': *Umyj choć gymbe, bo chodzisz jak mur-za* Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz wsch. ww
- murzonka, murzynka** 'grzyb pasożytniczy wywołujący chorobę zbóż; śnieć': *Jak sie murzynka wdo w pszynice, wszystkie ziorka w kłosku som czorne* Kramsk koniń; Wp. ww
- murzyn** 'ciasto wielkanoene z zapieczoną w środku wędliną': *Na Wielkanoc piykli zaś te murziny, ciasto na drożdżach, taki bochynek, a do tego sie dowoło wyndzónka, szónka, kielbasa, jako było kogo stać* Kozakowice ciesz; Śl pd. ww
- murzynka** zob. **murzonka**
- musi** 'chyba, pewnie, przypuszczalnie': *Kotka już w sieniach, musi przyniosła mysz kociakom* Wierzchjedlina sokól; Mp wsch, Maz wsch. ww
- musowo** 'musi się, jest konieczne, koniecznie trzeba': *Musowo bęto "obcioc warkoce, bo chodzi do masyn i mogo chycić* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp, Maz. ww
- muster** 'wzór, model': *We fabryce robióm wszystko na jedyn muster* Rogów ryb; Śl. ww
- muszara** 'grzyb trujący – muchomór': *Grzybów w lesie nie było, ale muszorów było pełno* Rogów ryb; Śl, Mp zach. ww
- muszkibada** 'cukier': *Mój grósek mówiól esz-cze na cukier muszkibada* Sztumska Wieś szt; Pom pd. ww
- muszora** 'mucha plujka': Wp. ww
- muszyca** 'mszyca': *W tych liściach je dużo muszyców* Pięćmorgi świec; Wp, Pom pd. ww
- muter** 'matka': *Kaj sóm muter?* Jędrysek lubl; Śl. ww
- mutka** 'jakakolwiek mała ryba': Kasz. ww
- muza** 'zupa z mąki i mleka lub wody': *Monke sypie sie na wode i keksa sie, można sypać na mleko, taka zupa nazywa sie muza* Kraplewo ostroł; Maz pn, Wp, Pom pd. ww
- muzyka I. 1.** 'orkiestra, kapela': *Došli do muzyki i kázali grać* Dąbrowa Poduchowna iłż; Śl, Mp, Wp pd, Pom pd. **2.** 'zabawa taneczna, potańcówka': *Chodźwa na muzyke, pohulowa se troche* Książnic W piń; Śl, Mp, Maz, Wp. ww
- muzyka II.** rodz m 'muzykant, grajek': *Jedyn muzyka godoł* Hyżne rzesz; Mp pd. ww
- mycka I.** 'czapka męska (często bez daszka)': *W zimie to jyny mycke na głowe* Puńców ciesz; oggw. **2.** 'kobiecy czepek, często świąteczny, ozdobny': Maz pn, Wp. JR
- myć** 'prać rękami (np. bicliznę)': *Czy ty jemu bedziesz te koszuli myła?* Łomazy biał-podl; Maz pn-wsch. JR
- mydnica** 'naczynie w kształcie dużej misy do mycia się': *Każdy sie ópapłoł downó f ty mydnicy, có jóm ta miól, dzie ta downó bétó kompanie* Blizne brzoż; Mp pd, Wp pd. ww
- myga** 'komar': Kasz. JR
- mykić się** 'przypominać sobie, przychodzić na myśl': *Cos mie san mękc-i* Kętrzyno wej; Kasz. JR
- mylaczka** zob. **mielaczka**
- mynarz** 'młynarz': *A ty mynorku w bioły suk-mance nie zalicaj sie moji kochance* Woźniki sier; Śl, Mp. JR
- mysz** 'mysz': *Myszka mykla kotowi* Żarnowice kroś; Śl pn, Mp, Maz, Wp. JR
- myszak I.** 'koń o sierści burej z pasem na grzbiecie': *Take siers ma jak mys, to myszak jes* Łazy luk; Maz wsch. **2.** 'rusztowanie z dragów nad klepiskiem': Mp pn-zach. JR
- myszunek** 'rusztowanie z dragów nad klepiskiem': Wp wsch. JR
- myśliwcyk** 'myśliwy (też: uczeń myśliwego)': Śl. JR

myślunek ‘myślenie, myśl’: *Mało mu teń nie pėnknie “od miślėnku Janki Młode ostroł; Maz. JR*

myto ‘pensja, pobory, zapłata’: *Śl pn, Mp pd, Maz pn, Kasz. JR*

N

na I. partykuła 1. ‘nawiązująca do poprzedniej wypowiedzi lub rozpoczynająca wypowiedź’: *Na, tóż jak wóm idzie ta robotu przy cegle? Dyć to se eszcze siednij! – Na dyć už czas is ku chałupie Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. 2.* ‘wzmacniająca sąsiedni spójnik lub tryb rozkazujący’: *Pjėli pjiwo na i kawę. Na i wiedi ja prziszied Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. JR*

na II. wykrz 1. ‘weź, bierz, masz’: *Na chlyb, czego sie gapisz? Złotniki kal; oggw. 2.* ‘służący do przywoływania zwierząt (czasem powtarzany lub używany wraz z innymi wykrzyknikami, np. na, na; prsiu na; często używany wraz z rzeczownikiem określającym zwierzę, np. gusia na, nusia na)’: *Na, na, na – przywoływanie krowy Sławatycze włod; Śl, Mp pn. JR*

na zob. **nen**

nabajdać ‘naopowiadać głupstw’: *Nabajdajo w telewizorze Zamieście lim; Mp. JR*

nabajdurzyć ‘naopowiadać głupstw’: *Mp. JR*

nabierka ‘łyżka wazowa do nabierania zupy; chochla’: *Nabjyrka jes do nalywanio zupy Granowo n-tom; Wp. JR*

nabilica, nabilice ‘rama do zawieszania płochy w warsztacie tkackim’: *Maz pn, Kresy pn. JR*

nabliżyć się ‘przybliżyć się’: *Nabliżyć sie do kogo Mogilany krak; Mp pd-zach. JR*

nabolały ‘nadpsuty, nadgnily, też o mleku: zaczynające fermentować’: *Latoś wiele pyrek je nabolałych Morzysław koniń; Wp wsch, Pom pd, Kasz pd. JR*

nabrać ślubu ‘wziąć ślub’: *Śl pd. JR*

nabrusić ‘naostrzyć’: *Nabruś oselkóm kosa, bo je zło Rogów ryb; Śl pd, Mp pd-zach. JR*

nabylić ‘napomknąć, wspomnieć’: *Roz nabylyły w gazecie, skąd sie księżyc wzion, ale nie “opisały tego do końca Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. JR*

nachał ‘przemoc, gwałt, natręctwo, też: człowiek natrętny’: *Nachał jak nastani, tó óbronić sie ni można Degucie suw; Maz pn. JR*

nachytać ‘nachwytać, nałapać’: *Syncy nachytali rybów Rogów ryb; Śl, Mp. JR*

naciasta, naciastka ‘kawałek surowego ciasta pozostawiony w dzieży do następnego pieczenia chleba’: *Trocha nociastki nie zapómni zostawić na chlyb Rogów ryb; Śl pd. JR*

naciastek ‘kawałek surowego ciasta pozostawiony w dzieży do następnego pieczenia chleba’: *Śl. JR*

naciastka zob. **naciasta**

nacie wykrz ‘weźcie, bierzcie (czasem w odniesieniu do jednej osoby – jako pluralis maiestaticus)’: *Mp, Maz. JR*

naciepać ‘narzucać, nawrzucać’: *Telaście naciepali na tu furu, przeca jėdyn kón tego nie ucióngnie Rogów ryb; Śl. JR*

nacina, macina ‘liście i łodygi roślin okopowych, głównie ziemniaków; nać’: *Macina to so liście z bóraków Czelatycze jaros; Mp wsch, Maz wsch. JR*

nacinkany ‘pijany’: *Prziszet nacinkany, ze aż hruza Harbutowice ciesz; Śl pd. JR*

nacudować się 1. ‘nie móc wyjść z podziwu’: *Mp. 2.* ‘nawydziwiać, nakrzyczcć’: *Tyle sie nacudował, naździwiol, ze przykro bylo suchać Samociec dąb-tar; Mp. JR*

- naczać** 'zacząć': *Już koło Wszystkich Świętych młódkę naczo sie nieść* Miłkowiec-Maćki siem; oggw. JR
- naczynie 1.** 'narzędzia': *Zanieś z "ogródka nacynie na wasztat* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz. **2.** 'meble, sprzęty domowe': *Stara kobieta opowiada, że wyrzucono ich z mieszkania i całe naczynie, tj. łózka, szafę itd. musieli wystawić na dwór* Za-brze; Śl. JR
- nackać się** często pogard 'najeść się': *Naćko-lech sie zimioków i ani fuczeć nie umia* Rogów ryb; Śl, Mp. JR
- naćpać** 'narzucać nawrzucać': *Te pyrki bóły na połu przykryte mocno ze zimióm, żeby nie zmarzły grubo te zimie było naćpane* Podmokle Wielkie sulch; Wp. JR
- naćpać się** często pogard 'najeść się': *Naćpo-łem sie tego grochu, ze mi az brzuch spuch* Sękowa gor; Śl pd, Mp, Maz. JR
- nadać 1.** 'wymyślać, złać': *Alech mu nada-ła, wiela włazło* Zabrzeg biel; Śl. **2.** nicos **nada** 'pomoże, ulży, polepszy się': *Nic mi nie nadá to odpoczynie* Luboczceń-ica szam; Maz, Wp pn, Pom pd. **3.** przekl: ciążnoscy nadali, diabli nadali, diasi nadali, dziadzi nadali, grzysi nadali, judasi nadali, kaci nadali, krotni nadali, psi nadali: *Czy to dziadzi nadali!* Hyżne rzesz; Mp. JR
- nadaremno** 'nadaremnie': *Foter dali mi trzi-sta marek i padali, iże nadarymno ich ni móm utracić* Rogów ryb; Śl, Kasz. JR
- nadawać** 'wymyślać komu, wyzywać kogo, przeczywać, psioczyć': *Nie nadowej na nich, bo ci nic nie zrobili* Zabrzeg biel; Śl pd, Mp pd. JR
- nadbywać** 'zbywać, być w nadmiarze': *Jak wóm zimioków nadbywo, to nóm kery cynt spuścić* Rogów ryb; Śl pd. JR
- nadczolek** 'rzemień u uzdy nad czołem ko-nia': Mp. JR
- naddolek** 'dolna część koszuli kobiecej': *Starse ludzie mieli koszule z naddołkami z grubsego płótna* Belda graj; Maz pn-wsch. JR
- naderszały** 'źle wyglądający, niezdrów, nie-swoj, zgnębiony, zziębnięty': *Tan pro-siak je taki naderszały, taki niedopojony, niedofutrowany* L.ćsna Jania st-gdań; Wp, Pom pd. JR
- nadgroda** 'nagroda': *Chto jich złupie, tó wiel-ge nadgrode bedzié miał* Jacnia zam; Śl, Mp, Pom pd, Kasz. JR
- nadkład** zob. nakład
- nadkryć** 'nakryć, przykryć': *Ul gutkiem ['dłut-kiem'] wygłobiły, potam nadkryły go, ze-by sie nie loło* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JR
- nadobny** st, głównie pśn 'o młodej dziewczy-nie lub młodzieńcu: ładny, piękny, przy-stojny': Śl, Mp, Maz. JR
- nadojęć** 'dokuczyć, naprzykrzyć się': *To tak nadojję, tak mnie nadojadło, zbrzydło* Janki Młode ostroł; Maz. JR
- nadoleć, nadolić** 'podołać, zdołać, nadażyć': *Ón jesce nie nadoly pobirac za kosiorzem* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. JR
- nadolek** 'dolna część koszuli kobiecej': *Dow-no nosisły kóbiety kószulié takié kómbinó-wané. Dół bél z takiego górszego gatunku, grubszego – tó nazywali nodolek* Bliznc brzoz; Mp, Maz, Wp. JR
- nadrach** 'obdartus': *Jak ty tak bydziesz dar, to jo nie byde szyla i bydziesz chodził taki nadrach* Kramsk koniń; Wp. JR
- nadro: za nadro** 'w zanadrze, za pazuchę': *Wsadzić co za nadro* Janki Młode ostroł; Maz. JR
- nadry** 'zanadrze': *Mioł pełne nadry jabłek* Kramsk koniń; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- nadry: za nadry** 'w zanadrze, za pazuchę': *Narwoł gruszek i schowoł za nadry* Kramsk koniń; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- nadstawić** 'przedłużyć, nadsztukować, np. suknię, spodnie': *Te galoty trza nadsta-wić, bo sóm za krótkie* Jędrysek lubl; Śl, Mp. JR
- nadstukować** 'przedłużyć, np. suknię, spod-nie': *Nie beło zodnego kawółka, dlatego nadstukowałam cym innym* Sierosławice konec; Mp pn, Maz. JR
- nadworze** 'miejsce na zewnątrz domu': *Po nadworzu latała* Bilwinowo suw; Maz, Pom pd, Kasz. JR

- nadybać** ‘spotkać, napotkać, znaleźć’: *A ja nadybał wcoraj dwadzieścia prawdziwki Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pd. JR*
- nadziać 1.** ‘wdziać, włożyć ubranie’: *Cóż se tu nadzioć, zeby nie zmarznąć? Książnice Wielkie piń; Mp. 2.* ‘nawlec igłę’: *Nadzi my niuke w igłe Kramsk koniń; Wp, Pom pd. JR*
- nagabować** ‘zaczepiać, napastować kogo’: *Tak bydziesz tego psa nagabować, aż ci galoty potargo Rogów ryb; Śl. JR*
- nagacz** ‘o człowieku obnażonym lub o bardzo wydekoltowanej kobiecie’: *Tych nagoców nad rzykóm pełno Jędrysek lubl; Śl. JR*
- nagaty** ‘nagi’: Śl pn. JR
- nagibać (się)** ‘naginać (się)’: Kasz. JW
- nagichać** ‘nalać, nachlapać’: *Nagichoł wody na całej deliny Koniaków ciesz; Śl. JW*
- naglina** ‘człowiek porywczy, wybuchowy’: Śl. JW
- naglizna** ‘człowiek działający szybko, czasem bez zastanowienia’: *Cowiek modry [mądry], ale taká noglizna w robocie, nic nie kónicy Chotel Czerwony piń; Mp. JW*
- naglówek** ‘uzda, też część uzdy’: *To jest wszystko jedno uzda cy nagłówek Kluki miń-maz; Maz. JW*
- nagly** ‘o człowieku: porywczy, prędki’: *Nie bydz taki nogly, kapke doczkej Puńców ciesz; Śl, Mp. JW*
- nagniewać (się)** ‘rozgniewać (się)’: *Klónek [kłąem] babie, bo mie nagniywała Limanowski; Mp pd. JW*
- nagnoić** ‘użyźnić obornikiem’: *Gdzie było lepi nagnojóno, zaro żyto jakby “odpisoł Kramsk koniń; Śl, Mp pn, Wp, Pom pd. JW*
- nagodzić** ‘zwykle o Bogu: dać, obdarzyć’: *Pan Bóg nagodził dwoje (urodziły się bliźnięta) Mszana Dolna lim; Mp pd. JW*
- nagulinck** ‘człowiek nagi’: *Na plażē, tam je tēch nagulinków Gołubie kar; Kasz. JW*
- nagusy** ‘kluski z tartych ziemniaków’: *Naguss-i to kluski bez mónki Obręb sierp; Maz pn-zach. JW*
- nahajcować** ‘napalić w piecu’: *Aleś ty dzisiej nahajcowoł Jędrysek lubl; Śl. JW*
- nai** ‘należący do nas dwojga, też ogólnie: nasz’: Kasz. JW
- najadłobić się** ‘namartwić się’: Kasz. JW
- najdek** ‘nieślubne dziecko’: *Na takie dziecko, co ni mo “ejca mówióm nojdek Granowo n-tom; Wp zach. JW*
- najdować (się)** ‘znajdować (się)’: *Kowadło najduje sie w kuźni Kadzidło ostroł; Mp, Maz. JW*
- najduch** ‘nieślubne dziecko, też przezwisko’: *Kazdy najduch taki despetny [‘psotny, złośliwy’] Ostrowce bus; Śl, Mp. JW*
- najmać** ‘najmować’: *Jak u kogo dużo pola, to trzeba dużo najmać żyncy Budy biel-podl; Mp, Maz, Pom pd, Kasz. JW*
- najpierwsze** ‘najpierw’: *Najpirse sobie wziôn jednego dukata Rudnik Szlachecki kraś; Mp. JW*
- najrzeć** ‘lubić’: *“Un mie najrzy, ja go nie najrze Adamowo mław; Maz, Pom pd. JW*
- najszczać** zob. **naszczać**
- najść 1.** ‘znaleźć’: *No i naśli podkowe i Pán Jezus kázal Pietrowi te podkowe wziôn Rabcza [Orawa Śl]; Śl, Mp, Maz, Wp. 2.* ‘przyjść, nadcjść’: *Zniwa nasty, cas zniwny Konopnica lub; Mp pn. JW*
- najwoleć** ‘najbardziej lubić’: *Já najwołym mlyko pić Orawka n-tar; Mp pd. JW*
- nakarczek** ‘część uprzęży konia’: *Nakarczek kładzie sie kóniowi na przodku Złotniki kał; Wp. JW*
- nakarcznik, nakarczyk** ‘część uprzęży konia’: *Nakarcznik je na karku, a do diśla sie prziwiónzuje tańcuchém Obręb sierp; Maz, Wp pn. JW*
- nakichać** ‘zlekceważyć’: *Nie chceta, nie róbtá, a zobaczita, co ón na was nakicha Nowa Wicś szt; Pom pd. JW*
- nakidać** ‘o śniegu: napadać’: *Jak nakido śni-ga, to sie nie do is. Siepraw myślen; Mp pd. JW*
- naklepać** ‘o kosie: naostrzyć przez klepanie młotkiem’: *Kuese trza młotkíym naklepać na babce, jak sie stympi Granowo n-tom; Śl, Mp, Wp. JW*

- nakluwać się** ‘o pisklętach: wykluwać się’: *Koczeki sie nakluwajom* Kramsk koniń; Wp, Kasz. JW
- nakład, nadkład** ‘lemiesz pluga’: Mp pd. JW
- nakładać** ‘wydawać pieniądze (na jakiś cel)’: *Nakładom na dziecko, na uczenie* Hyżne rzesz; Mp pd. JW
- nakłaskać** ‘o ogniu: rozpalić’: *“Ognia trzeba nakłaskać* Koszarawa żyw; Mp pd. JW
- nakopać** ‘zwykle o ziemniakach: wykopać pewną ilość’: *Kartofli nakopali dwa woz-i* Stoczek łuk; Śl, Maz. JW
- nakrażać** ‘naszatkować’: *Nakrónzali pethy szafel kapusty* Koniaków ciesz; pog Śl pd i Mp pd. JW
- nakrywka 1.** ‘pokrywka na garnek lub maślnicę’: Mp wsch, Maz wsch. **2.** ‘grzbiet dachu, kalenica’: pog Mp wsch i Maz wsch. JW
- nakrzyć** ‘nakruszyć’: *Krowie po “ocieleniu święconą wodę loly do picio, abo zielo święconygo nakrzyli do pomyj* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. JW
- nakupać** ‘nakupować’: *Nakupalóm kartofflowi mónki w Nowim* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd. JW
- nakurzyć** ‘o śniegu: napadać’: *Przez noc nakurziło śniegu Łomna Górna* [Cieszyn Cz]; Śl, Mp, Pom pd. JW
- nalazek** ‘dziecko nieślubne’: *Ten jěj nalozk to je czesti diobel* Gołubie kar; Maz pn, Kasz. JW
- nale 1.** ‘partykula rozpoczynająca wypowiedź’: *Nale wiyecie ludeczkowie złoci* Istebna ciesz; Śl pd. **2.** ‘ale, jednak’: *Wyglóda tak, choćby miało lác, nale moze sie wypogodzi* Koszarawa żyw; pog Śl pd i Mp pd. JW
- nalepa 1.** ‘palcnisisko w kurnej chacie zastępujące piec kuchenny’: Śl pd, Mp pd. **2.** ‘część pieca obok płyty kuchennej’: *Na nolepe wygarnio sie “ogin z pieca przed wsadzyniym chleba* Sękowa gor; Śl pd, Mp pd. JW
- nalewajka** ‘łyżka wazowa, chochla’: *Jeden powie nalewka, a drugi nalewajka* Radkowiec iłż; Mp. JW
- nalewka** ‘łyżka wazowa, chochla’: Mp, Wp. JW
- naleźć** ‘znaleźć’: *A tu beło ciemno i ni mozna go beło naleź* Radkowiec iłż; *Tygo kwiotka paproci chto nojdzie, to bandzie miol wszystko* Wola Życka gar; oggw. JW
- należne** ‘wynagrodzenie za oddanie znalezionej rzeczy’: Mp. JW
- nalik** ‘kwiat – goździk’: *Nolyki kwitnu różowo, czerwóno, bialo* Siemoń tor; Wp pn-wsch, Pom pd. JW
- nalinić** ‘zbić’: *Nalinia mu, że pies z niego nie zliże* Pelplin tez; Pom pd. JW
- nalodek** ‘gołoledź’: pog Śl pd i Mp pd. JW
- nalustek** ‘część wozu: żelazny kabłączek zakończony kółkami, łączący luśnię z kłonicą’: *Na luśni był taki nalustek, ón do kłonicy seł* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
- naładować 1.** ‘przygotować’: *Naładował z rana śniadanie* Ulów tom-lub; Mp, Maz. **2.** ‘zreperować, naprawić’: *Musisz mi te skrzypki naładować* Łopiennik Górny kras; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. JW
- nałożny** ‘nawykły, przyzwyczajony’: *Jo tegó nałożny, dlu mnie cepy, to jak lo muzykanta skrzypce* Morzysław koniń; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- nałożyć (się)** ‘przyzwyczaić (się)’: *Dzie chto sia nałózi, tam rad chodzi* Jeleń tez; Maz pn, Wp pn, Pom pd. JW
- namanić się** ‘zjawić się niespodziewanie’: *Jużem gnoł [krowę] z pówrotem, aly mi siy namaniul dobry kupiyc i sprzedotem* Lubatowa kroś; Mp pd. JW
- namarachować się** ‘zmęczyć się’: *Dajta mu spokój, niech spi. Ón sie tak namarachował w robocie, że ani nogó, ani rankó nie chce ruchać* Pelplin tez; Pom pd, Kasz. JW
- namarasić** ‘nabrudzić’: *Nie szłapej mi tela po jizbie, bo mi namarasisz* Harbutowice ciesz; Śl. JW
- namaścić** ‘o potrawie: dodać tłuszczu’: *Ale se namaściót zupe* Żarnowiec kroś; Mp. JW
- namazać** ‘nasmarować’: *Namoż smyczek kalafónijóm* Rogów ryb; Śl. JW
- namcie, nemcie** wykrz ‘weź, weźcie proszę (czasem w odniesieniu do jednej osoby jako pluralis maiestaticus)’: *Namcie tato*

- tan chlyb* Trojanów miń-maz; Mp pn, Maz pd-wsch. Jw
- namieniać się (na dzień)** ‘świtać’: *Namiynio sie na dziyj* Zarytc-Rabka n-tar; Mp pd. Jw
- namienić** ‘przeznaczyć’: *Komu śmierć nie nanieniona, to będzie zół* Janki Młode ostroł; Maz pn, Kasz. Jw
- naminać** ‘prać ręcznie’: Mp pn. Jw
- namknąć się** ‘odsunąć się, ustąpić z drogi’: *Jak “óni su silne, to tamte namknu sie* Siermoń tor; Maz pn, Wp pn, Pom pd. Jw
- namóc się** ‘przepracować się’: *Antoś sie pewnie namóg przy kosie i tero chory* Krańsk koniń; Wp. Jw
- namówić** ‘pozyskać względy, też: narazić’: *Ón namówił se jakomś panne* Woźniki sier; Śl pd, Mp, Wp. Jw
- namówić się** ‘umówić się, dogadać się’: *“Óry sie namowały, ze ta kobita do obory nie posta, tylko poseł szwagier do ty obory* Giełczew kras; Śl, Mp, Maz, Wp. Jw
- namówiny** ‘zaręczyny’: *Posłi na namówiny* Cięcina żyw; Mp pd-zach. Jw
- nana** 1. ‘matka’: Maz, Wp, Pom pd, Kasz
2. ‘krowa lub owca’: Wp pd-wsch. Jw
- nanka** ‘mama’: *Moja nanka mie urodziła, jak miała siedamnaście lat* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz. Jw
- nanukać** ‘spędzić, nagnać’: Kasz. Jw
- naobkoło** ‘naokoło’: *Kwiatuszki naobkoło żółciynkie* Budy biel-podl; Mp, Maz, Wp, Pom pd. Jw
- naodziać (się)** ‘ubrać, okryć się’: *Mieńcusienińko tako “odziewacka, rankómu sie tryzmo, tak sie cłowiek naodzieje, to mu ciepło* Uchacz gar; Mp pn, Maz, Wp. Jw
- naonaczyć** ‘przygotować’: Śl. Jw
- naorać** ‘zorać’: *Naoroł jakby dzikie świnię porły* Przedmość wiel; Mp. Jw
- napalić** ‘zdenrwować’: *To mie tak napolyto, że aż wre wy mie* Rogów ryb; Śl pd. Jw
- naparcie** ‘uparcie’: Kasz. Jw
- naparłńczyć się** ‘pojawić się nieproszony, przyplątać się’: Kasz. Jw
- naparstek** ‘pierścień łączący kosę z kosiskiem’: pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. Jw
- naparstek** zob. **naparzt**
- naparty** ‘uparty’: *Tén jich bachor je taki napert-i i nie pódzie do obc-ich* Bobowo st-gdań; Pom pd, Kasz. Jw
- naparzt, naparstek** ‘zepsute jajko’: Śl, Wp zach. Jw
- napas** ‘część uprzęży: pas na grzbiecie konia’: *Postronki som przeciągnięte przez “obládry zesyte mocnym trokiem z nápasem* Radkowice ilż; Mp pn. Jw
- napaskudzić** ‘nabrudzić, zwłaszcza kałem’: *Jak te kury napaskudziły w sini* Brudzewice opocz; Mp. Jw
- napasować** ‘dopasować, dobrać’: *Niy umia napasować takiygo “odpowydniego koła* Jędrysek lubl; Śl. Jw
- napatolić się** ‘pojawić się nieproszony, przyplątać się’: *Znowy sie napatolił Józiu* Kurzyn Krańsk koniń; Wp, Pom pd. Jw
- napawać** ‘poić’: *Krowy sie napawá* Chochołów n-tar; Śl, Mp. Jw
- napedzić** zob. **napowiedzieć**
- napić** ‘napić się, wypić’: *Fy wódki tam napiłem niedužo, ale liter wypilem blisko* Zagóść piń; Mp. Jw
- napiersznik** ‘część uprzęży konia’: Mp, Maz. Jw
- napierwej, napierwy** ‘najpierw’: *Posed nápirwy do wás* Samocice dąb-tar; Mp. Jw
- napięcie** ‘część buta – napiętek’: Śl. Jw
- napiętek** ‘obcas’: *Ma bóti na wisokych napiantkach* Pięćmorgi świec; Śl, Mp, Maz pn, Pom pd. Jw
- napitek** ‘napój’: *Gorzalka to nie jest żadna trucizna, ino zdrowy napitek* Iwkowa brzes-mp; Mp. Jw
- napletacz** zwykle lm ‘część warsztatu tkackiego – cienka wąska deseczka oddzielająca parzyste i nieparzyste nitki osnowy’: Maz. Jw
- naporęczyć** ‘przykazać, polecić’: *Mosz jim naporynczyć, co majóm robić* Kozakowice cies; Śl pd. Jw
- napośród** ‘na środku’: Mp pd. Jw
- napowiedzieć, napedzić** ‘przykazać, polecić’: Mp pd. Jw
- napowieść** ‘podsunąć myśl, naprowadzić’: *A kto mie napowiód piyc talarki?* Blizne brzo; Mp pd. Jw

- napowsiadać** ‘o wielu ludziach: wsiąść’: *Tyla tyj wiary napowsiadało Zakrzewo rawic; Wp pd-zach.* JW
- napowybierać** ‘wybrać wiele czegoś’: *Napowybieracie tych pyrek ładniejszych Borzęcice krot; Wp pd-zach.* JW
- naprać 1.** ‘nawrzucać, naładować’: *Do plecaka naprało pełno Kozakowice ciesz; Śl, Mp pd.* **2.** ‘zbić’: Śl pd, Mp pd. JW
- naprać się** ‘upić się’: *Kaj sie ta świnią zaś naprała? Rogów ryb; Śl pd.* JW
- naprany** ‘pijany’: *Naprany jak bela Jędrysek lubl; Śl pd.* JW
- naprawić 1.** ‘przygotować, zmontować (np. wóz, krosna itp.)’: Mp pd. **2.** ‘nalać do naczynia’: *Napraw my tampiwa Samoci-ce dąb-tar; Mp pd.* JW
- naprzeciw** ‘w porównaniu, wobec’: *Naprzeciw listopada, to dzisiaj je ładnie Leśna Jania st-gdań; Pom pd.* AN
- naprzecko** ‘po drugiej stronie’: *Konie naprzecko nas stanęli i stojali Janki Młode ostro; Maz.* AN
- napysk, napysznik** ‘paszek w uprzęży konia’: *W kantarze mas różne pasy: napyśnik i nausnik Huszcza biał-podl; pog Mp i Maz.* AN
- napytać** ‘umówić kogoś do pracy, poprosić o przysługę’: *Napytała kosiorzy i kosom Zaryte-Rabka n-tar; Śl pd, Mp pd.* AN
- nara** ‘błazen, głupiec’: *Ten nara chuedzi ji chuedzi, jakbë to ni miol robuetë Kasz.* AN
- narabiać** ‘zajmować się czymś, porabiać’: *A ta pedziata, zebyk w nocy nie narabił, bo ze tam już “od dawną strasyło Rabczyce [Orawa, Śl]; Mp.* AN
- naraić** ‘nastreczyć (zwłaszcza w celu matrymonialnym)’: *Jak się kces zynić, to jo ci jakóm dziywke naraje Sękowa gor; Mp, Pom pd, Kasz.* AN
- narączko** ‘pewna ilość czegoś, co się da unieść na zgiętej ręce’: *Urwałam już dwa narocka burocyn, jesce z pół dorwe i lo świni wystarcy Książnice Wielkie piń; Śl, Mp.* AN
- narba** ‘blizna’: *Ja dziaknęta sobie toporkiém i do dzisiaj móm narbe Sztumska Wieś szt; Śl, Pom pd, Kasz.* AN
- naremnica** ‘gwałtowna ulewa często z burzą i zawieruchą’: Mp pd. AN
- naremnik** ‘człowiek porywczy, gwałtowny’: *Z nym ni ma co zacynać, to norymnik, moze z cłowieka kalike zrobić, abo i zabić, jak się wścieknie Sękowa gor; Mp pd, Kasz.* AN
- naremny** ‘nagły, gwałtowny’: *Narymny wiater Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd.* AN
- naręcz** ‘pewna ilość czegoś, co się da unieść na zgiętej ręce’: *Przynies norancz dużygo drzewa do pieca Ciechocin lip; Wp.* AN
- naręczni, naręczny** ‘o koniu w zaprzęgu: idący po prawej stronie’: *Šturchnij tego norycznigo kónia, niech się tak nie wlece; norycznigo batym Książnice Wielkie piń; Śl, Mp.* AN
- naroga** zob. **naróg**
- narok: z naroku** ‘umyślnie, specjalnie’: *Tu nie było tak że nichcący, tylko tak z naroku Degucie suw; Maz pn-wsch.* AN
- narościć się** ‘o kurcz: zacząć nieść jajka’: *Mám troche jaj, bo mi się dwie kokoski narościły Radkowice ilz; Mp, Maz pd.* AN
- narosć** ‘narośl’: *Kurzówka – narosć ciemna Lubomierz boch; Mp, Maz wsch.* AN
- narowny** ‘najczęściej o koniu: trudny do kierowania, narowisty’: *Ona narowna kobieta, taka przeciwna Belda graj; Mp, Maz.* AN
- naród** ‘dziecko, które się niedawno urodziło’: *Naród w kolébce krzyczy Gaj n-miej; Maz.* AN
- naróg, naroga** ‘lemiesz sochy’: *To było dwa nárogi, drewianne deski Kęblów Stary gar; Mp pn, Maz pd.* AN
- nart** ‘górną część stopy, także przylegająca do niej część buta; podbicie’: *Na nogach mieli jyno taky trzewiki bez nourtów, rzymiynioma przywióznane do nogi Schodnia opol; Śl, Mp.* AN
- narukować, narugować** ‘być zmobilizowanym, iść do wojska’: *We sztwortym miesiõncu bydym musioł narukować Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd-zach.* AN
- narwa** ‘darń, kępa trawy, też łączka’: Kasz. AN
- narychtować** ‘przygotować’: *Przyjadom [krewni] ze Záchodu, trza bedziy narychtować*

- wszystkiego: *jedzyna, picia* Lubatowa kroś; Śl, Mp. AN
- naryw** ‘rana, w której gromadzi się ropa’: *Wlazła ddżazga w rękie, musi będzie naryw* Łomazy biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz wsch, Kresy pn. AN
- narządzać** ‘przygotowywać, naprawiać’: *Kowol narzundzo pługi* Morzysław koniń; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- narzezać** ‘naciąć, nakroić’: Śl pd. AN
- narzęda** ‘naprawa’: Maz pn. AN
- nasad** ‘część wozu, sań lub pługa leżąca na osi’: *Ten kawátek drzewa, co w niem jes “osadzona” “oś to się nazywá próg, nad progiem jes násád* Samocice dąb-tar; oggw. AN
- nasadek** ‘część wozu, sań, pługa leżąca na osi’: *W telnym násadku som kłonic* Radkowice ilż; Mp. AN
- naschwol** zob. **naswol**
- nasiadka** ‘kura wysiadująca kurczęta’: Maz. AN
- nasiek** ‘topór cicielski’: *Nosiek mo “ostrze syrokie i “obuch* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. AN
- nasieniak, nasienniak** ‘ziemniak przeznaczony do sadzenia’: *Nasienniaki, jedne mówio sadzeniaki* Podniešno sied; Mp wsch, Maz pd-wsch. AN
- nasionki** ‘drobne ziemniaki przeznaczone do sadzenia’: *Nasionki “odbchierać* Janki Młode ostrol; Maz. AN
- naski** ‘nasz’: *A naski pleban ino se chodziły i wszyckiego doglądały* Iwkowa brzes-mp; Mp pd-zach. MB
- nasmolić (się)** ‘rozgniewać (się), zezłościć (się)’: *To by mnie nasmolito!* Skoczów ciesz; Śl pd. AN
- nasmyczyć, nasmykać** ‘nanosić, nagromadzić’: *Nasmykoł całóm grómade kamiyni* Kozakowice ciesz; Śl pd. AN
- naspa** **1.** ‘wyp na pierze’: *Do nospi przindo pchióra, abo sam puch* Linowiec st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz pd. **2.** ‘zaspa śniegu’: *Śnig miecie na płoty i robi nospy* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. **3.** ‘wał ziemi wokół domu; przyzba’: *Starzik se siedzóm na nospie i fajka se kurzóm* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd. AN
- nasporzyć** ‘przymnożyć’: *Boże naspórz!* Koniaków ciesz; pog Śl pd i Mp pd. AN
- nasprawiać, nasprawować** ‘nakupować’: *Dostała po starce [“babci”] pore groszy i nasprawowała se troche* Puńców ciesz; Śl, Mp. AN
- nastajac** ‘nastąpić, wchodzić w użycie’: *Downi nicht ni miól komody, potym dopiéro nastajały* Hyżne rzesz; Mp. AN
- nastąpić się** ‘najczęściej o krowie lub koniu: przesunąć się trochę’: *Nastómp się krasula, mogłabyś się nastómpić* Brudzewice opocz; Mp, Wp. AN
- nastoparczyć się, nastoperczyć się** ‘najeżyć się, nastroszyć się (np. o ptakach)’: Maz. AN
- nastroić** ‘przygotować’: *Trzeba nastroić krowie zryć* Tyniec krak; Mp pd. AN
- nastrugać** ‘naobierać (ziemniaków)’: *Nastrugej mi kartofli na “obiód* Jędrysek lubl; Śl. AN
- nastyknać** ‘nadażyć’: *Nié nastykłach robić za tóm maszynóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. AN
- nasuć** ‘nasypać’: *Nasula cały worek mónki* Brudzewice opocz; Śl, Mp, Wp. AN
- naswol, naschwol** ‘naumyślnie’: *Taki gisz ze synka, naswol spyrnył naszego Bartusia do wody i niewiela brakowało, to by sie utopił* Rogów ryb; Śl. RK
- nasyp, nasypa** ‘wewnętrzna powłoczka pierzyny, poduszki; wysp’: *W te czierwóne nas-ipe przindó pióra* Sztumska Wieś szt; pog Śl pn i Wp, Pom pd, Kasz. AN
- nasypka, nasypek** ‘wewnętrzna powłoczka pierzyny, poduszki; wysp’: *A te pióra sie wyspióm w take stare násypke* Dąbrówka Wielkopolska międzycz; Wp, Pom pd. AN
- naszczać, najszczać** ‘oddać moc’: *Dziecko najscalo w majtki* Brudzewice opocz; Śl, Mp. AN
- naszczywić, nawszczewić** ‘odwiedzić’: *Naszczywiła mie, jakech była choro* Kozakowice ciesz; pog Śl pd i Mp pd. AN
- naszelnik** ‘część uprzęży konia’: *Noszelnik to pas, mo sprzącke* Giełczew kras; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN

- naszparować** ‘zaoszczędzić’: *W tym roku musa dużo naszparować* Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. AN
- naszpulać** ‘nazwijać’: *Naszpułało mu całóm te szpule i drugó, i wiyncy* Blizne brzoz; Mp. AN
- naszy** ‘nasz’: Kresy pn. MB
- naszyjek** ‘część uprzęży konia’: *Na koczór [hak na końcu dyszła] powiesi się noszyjek* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Kasz. AN
- naszyjnik** ‘część uprzęży konia’: *Kóniowi nakludo się noszyjnik na szyje i zakludo się do dysła* Złotniki kal; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- naszyniec** ‘swojak, rodak’: Kasz. AN
- naści** wykrz ‘weź, bierz, masz’: *Naści te łopate, zaniś jo do komory* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz. JR
- naślepniki** ‘część uprzęży konia: klapy z boków pyska’: *Tu naślepników nie obacul, casem przyjechoł dziedzić z folwarku Kadzidło ostroł; Maz. AN*
- natarasić** ‘naśmieszyć, zrobić bałagan, poniszczyć’: *Jak się młoci, to się natarasi wkoło chłpny* Żarnowiec kroś; Mp pd. AN
- natargać** ‘narwać’: *W zogródce przed oknami natargala kwiotków* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Mp. AN
- natercus** zob. **materecus**
- natkać** ‘nakłaść, nałożyć pełno’: *Natkej tam tych papiórow, wiela wlyzie* Jędrysek lubl; Śl, Wp. AN
- natonic** ‘miejsce, na którym rąbie się drzewo’: *Idź ta na natonie, urob drzewa* Dziewin boch; Mp pd. AN
- natonisko** ‘miejsce, na którym rąbie się drzewo’: Śl, Mp pd. AN
- natoń 1.** ‘miejsce, na którym rąbie się drzewo’: *Swál to drzewo, tu, na notóniu* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp pd. 2. ‘pniak, na którym rąbic się drzewo’: Śl, Mp pd. AN
- natopić** ‘napalić’: *Natopiótech we wielki izbie, to bydzie ciepło* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- natron** ‘soda czyszczona’: *Jak się chce mieć smarkaty syr, to dobrze posypać natrónym* Granowo n-tom; Śl, Wp. AN
- natrzasty** ‘niepoważny, trzpiotowaty’: *Tyn uż je taki natrzasty, téż tak zawsze gupie guda* Domaszka tcz; Pom pd, Kasz. AN
- naturliwy** ‘o koniu: narowisty’: *Ciekawy kón jest i naturliwy, co nie chce ciągnóć* Gielczew kras; Mp pn-wsch. AN
- naturny 1.** ‘o koniu: narowisty’: *Naturne kónie – łajdaki* Łazy luk; pog Mp pn-wsch i Maz. 2. ‘o człowieku: gniewny, porywczy, zarozumiwały’: *Naturny, to taki, co się zaraz gniéwá, albo myśli, że “on wiency wártá* Żarnowiec kroś; Mp pd. AN
- naturzyć się** ‘o koniu: stawać się narowisty’: *Naturzy sie, narowi sie, wirzgo, gryzie niechtóry* Wierzbica kras; pog Mp pn-wsch i Maz pd. AN
- nauczny** ‘przywyczajony’: *Ón nie naucny ciesko robić* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- nawarka** ‘zupa z mąki gotowanej na mleku z wodą’: *Naworka, to jes tako zupu – mónki posypiesz, roskwyrlosz, do mlyka można doloć wuedy i jes* Granowo n-tom; Wp. AN
- nawarzyć** ‘ugotować’: *Jo dzisiaj niy nawarza tego “obiadu* Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. AN
- nawidzić** ‘lubieć’: *Chłop jon lubi i teściowo barz nawidzi – dobrze ji tam, że jaż* Lubatowa kroś; Mp. AN
- nawiedzka** ‘odwiedziny, zwłaszcza u położnicy’: *Heła już mo dzioluszkę, zaś pójdymy z nowydzkóm* Puńców ciesz; Śl. AN
- nawierzyć się** ‘nacieszyć się, nasycić się’: *Jak sie nawierzuł mojom dziwkom, to posed do jinny* Przewrotne rzesz; Mp pd-wsch. AN
- nawleczka, nawłoczka** ‘poszewka na poduszkę, pierzynę’: *Daj nawlécke na poduske* Wysocze os-maz; pog Mp pn-wsch i Maz wsch, Kresy pn. AN
- nawłok, nawłoka** ‘rzemyk, sznurek, którym przywiązywano obuwie do nóg’: *Parobek musiál miyć fane [fajne] kyrpce, nawłoki* Rabczyce [Orawa Śl]; Mp pd, Maz. AN
- nawojek** ‘w warsztacie tkackim: wałek do nawijania płótna’: *Nawojék co płótno, a co nici to nawój* Podnieśno sied; Maz wsch i pn. RK

- nawracać** ‘pilnować zwierzęta przy pasieniu, aby nie szły w szkodę’: *Łabandzie trzeba paś, jo nie chowom, bo kto by mi nawracol* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- nawrotek** ‘roślina – przywrotnik pospolity’: *To mléko precedzić przez wianeczek, co sie święci z nawrotku, z rozchodniku (przeciw czarom)* Żdżary luk; Mp, Maz wsch. RK
- nawrócić się 1.** ‘wrócić, powrócić’: *Musiálém sie nawrócić, bom zapomniál biletu* Żarnowice kroś; Śl, Mp, Pom pd. **2.** ‘o zwierzętach: zejść ze szkody’: *Ta chabeta nie chce sie nawrócić “od tych buraków* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- nawsie** ‘część wsi, zwykle będąca wspólną własnością, na której zazwyczaj pasiono zwierzęta’: *Świj nie trzymol nicht w chliwie, jano chodziły po nowsiu* Krzemień kraś; Mp. RK
- nawszczewić** zob. **naszczewić**
- nazad 1.** ‘z powrotem’: *Jo juz jide nazod. Pockej to nazod pódziemy razem* Książnice Wielkie piń; oggw. **2.** ‘w określeniach czasu: wstecz, temu’: *Śterdzieści lat nazad to była kupa bidy. Dzisiaj jedna niewiasta i jeden mężczyzna majom kilka par obuwów* Topolice opocz; Mp. RK
- nazadź** ‘z powrotem’: *A jo buch nazodź do szopy* Zabrzeg biel; Śl pd. RK
- nazdać** ‘nawymyślać komu, nagadać’: *Aleg mu nazdała!* Jędrysek lubl; Śl. RK
- nazdać się** ‘zorientować się’: *Ani zech sie tez nie nazdoł, kiedy mi to wszystko spadło na głowe* Harbutowice ciesz; Śl pd, Mp pd. RK
- nazganiać** ‘zgrupować, zebrać’: *Taki bogoc, nazganiol majóntku i teraz na wszystko mo* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. RK
- nazimek** ‘przedwiośnie, początek wiosny’: Kasz. RK
- nazimica, nazimnica** ‘młoda świnia’: Kasz. RK
- nazimne** ‘galareta z nówek’: *Nozimne zrobimy z wołowinyh nogów* Woźniki sier; Śl pn, Mp pn-zach, Wp pd. RK
- nazimnica** zob. **nazimica**
- nazolić** ‘moczyć w wodzie z popiołem (przędzę przeznaczoną do tkania)’: *Wode sie gotowało i sie wliwało na te przędziona* do ty potacki, nazoliło się trzy dni Zuzulka węgr; Maz. RK
- nazwisko** ‘nazwa’: *Co to nazwisków majo te ryby!* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Pom pd. RK
- naże** ‘wykrzyknik przynaglający do pośpiechu: nuże’: Mp pd-zach. RK
- ne, neści** wykrz ‘weź, bierz, masz’: Mp. JR
- neki** ‘fochy, grymasy’: *Za te jego neki zém mu wlała pasym* Osieczna st-gdań; Pom pd, Kasz. RK
- nelka** ‘kwiat – goździk’: *Nelki ładnie woniąją* Kochłowice-Nowy Bytom; Śl. RK
- nemcie** zob. **namcie**
- nen, na, no 1.** ‘ten, ta, to’: Kasz. **2.** ‘tamten, tamta, tamto’: Kasz. JR
- nen, nenka** ‘matka’: Pom pd, Kasz pn. RK
- nerwować (się)** ‘złościć, denerwować (się)’: *Nic sie takiego nie stało, a ty sie zaraz nerwujes* Jędrysek lubl; Śl, Mp, Maz, Wp. RK
- nesel** ‘zgrzebne płótno’: *Nesel, neslowe worki, nie mówiu parciunne płótno* Cichocin lip; Wp. RK
- neści** zob. **ne**
- nę, neści** wykrz ‘weź, bierz, masz’: Mp pd. JR
- nędzić** ‘męczyć, dokuczać, nękać’: *W “oborze cieloczka muchy nyndzom* Kramsk koń; Wp. RK
- nękać 1.** ‘ponaglać, poganiać do zrobienia czegoś’: Śl, Wp pd. **2.** ‘namawiać, zachęcać’: Śl. RK
- nęści** zob. **nę**
- nich** ‘nikt’: *Nich nie dboł “o to* Granowo n-tom; Mp, Maz, Wp zach. JR
- nicht** ‘nikt’: *Dz-isu u nos nicht nie bēt* Gołubie kar; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- nichto** zob. **nikto**
- niciak** ‘część warsztatu tkackiego: rama, na której rozpięte są struny z oczkami w środku, przez które przewleczone są nitki osnowy’: Maz pn. RK
- nicianka** ‘część warsztatu tkackiego: rama, na której rozpięte są struny z oczkami w środku, przez które przewleczone są nitki osnowy’: Maz. RK
- nico** ‘nic’: Kasz. MB
- nicpotak** ‘nicpoń, leń’: *Takiyo nicpotoka se wziyna* Jędrysek lubl; Śl. RK

- nicpoty 1.** ‘nieposłuszny, niezdolny’: *Jakie to tyż nicpote chłopoczyško, to pońcio ni ma* Kramsk koniń; Wp. **2.** ‘niemający żadnej wartości’: *Nicpote robajstwo* Chrzypsko Wielkie międzych; Wp. RK
- nicpoty** zob. **nipocy**
- niczegowaty** ‘dość dobry, niczego sobie’: *Nawet nicegowata zupa mnie wysła* Huszcza biał-podl; Maz wsch. RK
- nie** zob. **katać nie**
- nie** zob. **kto nie bądź**
- nieboga** ‘kobieta zmarła; nieboszczka’: *Nieboga Kuczato, óna už tam jest przed Pómbóczkym Rogów ryb; Śl.* RK
- niebogaty** ‘lichy, marny’: *Niebogato krowe se kupiely* Sierosławice koniec; Mp. RK
- nieboractwo** ‘bieda, nieszczęśliwe położenie’: Kasz. RK
- nieboszczyca** ‘kobieta zmarła; nieboszczka’: *Nieboszczyca Polusia Jagielkowo to była moja krzesno* Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz. RK
- niebożyczka** ‘kobieta zmarła; nieboszczka’: *Moja matka niebożyczka nieroz “opowiadali, jako to downi byda była* Rzepien-
nik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- niebylnica** ‘zła, niegodziwa kobieta’: Kasz. RK
- niebylnik** ‘zły, niegodziwy mężczyzna; lajdak’: Kasz. RK
- niechać 1.** ‘zostawić, pozostawić’: *Chycił sie jakisi mandory w mieście ji z nióm żyje, a babe niechoł ji dziecka* Kozakowice ciesz; Śl pd, Mp. **2.** ‘zaprzestać czego, zaniechać’: Kasz. RK
- niechlują** ‘brudas, niechluj’: Maz wsch. RK
- niechta** ‘niech’: *Niechta przydzie do roboty na “odwieczrz* Radgoszcz dąb-tar; Mp. RK
- niechto, niekto** ‘ktoś, niektóry’: *Niekto jest taki lichy, bydny, że myślisz, że ma gruźlicę, a on jest całkiem zdrowy* Kochłowice-Nowy Bytom; Śl. MB
- niecki** blp ‘podłużne naczynie wydłubane z pnia drzewa, służące do wyrabiania ciasta lub kąpienia dzieci’: *W niecki włożyli dziecko, “omeli* Radkowice itz; Śl, Mp. RK
- niecnota** ‘psota, żart, figiel’: *Pannom maluju “okna na niecnote, zeby myła jak mróz* Radawiec Duży lub; Mp pn. RK
- niecułka, niecułki** ‘podłużne naczynie wydłubane z pnia drzewa, służące do wyrabiania ciasta lub kąpienia dzieci’: *Młysic ciasto w niycułkach* Kombornia kroś; Mp. RK
- niecaśny** ‘przedwcześnie urodzony’: *“U państwa to nieszczęście, s-inowa ma niecaśne dziecko, chłopc-ika ma niecaśnego* Opęchowo ostroł; Maz wsch. RK
- niedalek** ‘blisko, niedaleko’: Kasz. RK
- niedbach, niedbalec** ‘człowiek niedbały, niestaranny, leniwy’: *Gorszy niedbalec jak oźralec* Rogów ryb; Śl. RK
- niedbaw** zob. **jedbaw**
- niedłużko** ‘wkrótce, za niedługi czas’: *Nidłużko sie wróce z wojska* Siennica Różana kras; Mp wsch i pn. RK
- niedobaczek: z niedobaczka, z niedobaczku** ‘nagle, niespodziewanie’: *Pálmon go z niedobácka w łeb* Przędzel niż; Mp. RK
- niedogryzek** ‘ogryzek’: *Chto to niedogryzków pód piec narzucal?* Huszcza biał-podl; Maz. RK
- niedopercz, niedopyrz** ‘nietoperz’: *Stare ludzie powiadali, że nidopyrze wkręcajo sie wy włosy* Siennica Różana kras; Mp, Maz. ww
- niedostany** ‘nieodjrzały’: *Puste so te ziorka, niedostone* Grabki Duże bus; Mp. RK
- niedosytka** ‘éma’: pog Mp pn i Maz pd. RK
- niedotkwica** ‘skaza na płótnie’: *Płótno, w którym jest duzo niedotksciów trudno jest sprzedać* Kadzidło ostroł; Maz. RK
- niedowinnie** ‘niewinnie, niesprawiedliwie’: Kasz. RK
- niedziela** ‘tydzień’: *Siedem bochynków wy-starcy nom na półtory niedzieli* Książnice Wielkie piń; oggw. RK
- Niedziela** zob. **Kwiczna Niedziela**
- Niedziela** zob. **Przewodnia Niedziela**
- niedzieliczka** ‘niedziela’: *Wczora była niedzieliczka, dzisiaj smutny dzień, zabolala mie głowiczka na cały tydzień* Rogów ryb; Śl. ww
- niedzielniejszy** ‘dotyczący niedzieli; niedzielny’: *Niedzielniejszy chlyb* Iłyżne rzesz; Mp pd. ww
- niedziółeczka** piasecz ‘niedziela’: *Wcoraj była niedziółeczka, dziś poniedziałek, żadyn mi*

- sie nie spodobał jino owcarek* Opole puław; Mp. ww
- niedziwny** 'nieszczęśliwy, nienadzwyczajny, nie najlepszy': *Pierzyny jak sóm taki niedziwne, bydnie nasute, to sóm też błany* Kozakowice ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- niedźwiadek** 'owad – turkuć podjadek': *Niedźwiadek w ziymni strasznie ziymioki podgryzo* Kozakowice ciesz; Śl, Mp, Maz. ww
- niedźwiednik** 'postać w przebraniu uczestnicząca w pochodzie ludowym na Wielkanoc': Wp. ww
- Niedźwiedzica** 'gwiazdozbiór – Wielki Wóz': Mp. ww
- niedźwiedzie** 'nazwa pochodu przebierańców na Wielkanoc': Wp. ww
- Niedźwiedź** 'gwiazdozbiór – Wielki Wóz': Maz. ww
- niegadliwy** 'nierozmowny, mało mówny': *Ón je niegadliwy, to wiele nie powie* Nowa Wieś szt; Pom pd. ww
- niegodziasz** 'zły człowiek, niegodziwiec': *Najładniejszo czipke ['kurę'] zatłuk, nieguedzijosz* Gołubie kar; Kasz. ww
- nieherski** 'nie najlepszy, niewiele wart': *Ancug uż też mosz nieherski* Rogów ryb; Śl. ww
- niehonor** 'niechonorowo': *Na pewno załowała, ale niehonor ji beto "odbierać* Sierosławice koniec; Mp. ww
- niejcy** 'wybredny w jedzeniu': Maz. ww
- niekara** 'człowiek nieposłuszny, krnąbrny, swawolny': Kasz. ww
- niekaraniec** 'łobuz, swawolnik': Kasz. ww
- niekiedy** zob. **kiedy niekiedy**
- niekiej** zob. **kiej niekiej**
- niekiepski** 'niezły, dobry': *Wpierw kurtke miał i to niekiepskie kurtke* Maz pd. ww
- niekoniecznie** 'nie najlepiej, niezupełnie, nie całkiem': *Wydaje mi sie, ze niekoniecznie "udały mu sie swinie* Sierosławice koniec; Mp. ww
- niekto** zob. **niechto**
- nielustwo** 'brud, niechlujstwo': *Tu w paru domach je nielustwue* Gołubie kar; Kasz pn. ww
- niełusy** 'brudny, zaniedbany, niechlujny': *A ten jej chłep je niełusy* Gołubie kar; Kasz pn.
- 2.** 'niezdarny, nieruchawy, ociężały': *Cóz ta krowa tako niełuso, cy choro, cy co?* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- niełapszy** 'przynoszący nieszczęście, niepowodzenie': Mp wsch, Maz wsch. ww
- niełoni** 'dwa lata wstecz': Kasz. ww
- niełoński rok** 'zaprzyszły rok': Kasz. ww
- niemak** 'niemowa': *Taki walny chłop, co ta z tego, kiedy niemák* Dąbrowa rzesz; Mp pd. ww
- niemek** 'niemowa': *Takého niemka chowajo ji jém krowi pasie* Janki Młode ostroł; Maz. ww
- niemirny** 'niespokojny': *Co ón je taki niemniérny człowiek, ni może chwili siedzić* Sztumska Wieś szt; Pom pd. ww
- niemka** 'gatunek grzyba jadalnego – huskwiak płachetka': *Mimki biole, požółta-we majom portki pod spodym* Woźniki sier; Mp zach, Maz, Wp wsch. ww
- niemocny** 'chory': *Je niemocny i musi leżeć* Puńców ciesz; Śl. ww
- niemowny** 'mało mówny, nierozmowny': *Mało mówi, jak nasza Bronka, bo "una to juz tako je niemowno* Janki Młode ostroł; Mp, Maz. ww
- nieudany** 'nieudany, niewydarzony': *Nienadone momy latoś gęsi, nie chco zryć, ino lotajo* Sierosławice koniec; Mp. ww
- nienasytka** 'motyl nocny, ćma': *Nienasytki le-cóm do światła wecorym* Brudzewice opocz; Mp pn. ww
- nieochajny** 'brudny, niechlujny': *Gósposia nieochajna* Jancia zam; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pn. ww
- niepeć** 'niebezpiecznie, źle': *Widzi ze niepeć, to sie pcho do mnie* Ostrowce bus; Mp. ww
- niepilak, niepilec, niepili** 'człowiek nieznajomy; niekrewny, obcy': *Tyn niepilok i jego gorzy lubi jak mnie* Hyżne rzesz; Mp pd. ww
- niepoczciwy** 'nieczny, dokuczliwy, zły': *A to niepoczciwe bydle, wygóń, a "óno wraz lozie i lozie* Giełczew kras; Mp pn. ww
- niepozorny** 'nieuczynny, nieostrożny': Śl. ww
- nieprawy** 'upośledzony umysłowo, niedorozwinięty': Śl. ww

- nieprzesadzony** 'niepromowany z klasy do klasy': *Latos nasz Antonek bęł nieprzesadzony do trzeci klasę* Gołubie kar; Kasz. ww
- nieprzechybyty** 'nieudający się przekonać, uparty': *Nawet gó ný próbuj przekonać, taki niyprzechybyty, zawdy przy swojym zóstanty* Lubatowa kroś; Mp pd. ww
- nieprzygoda** 'przykre zdarzenie, nieszczęście': *Strasną my sie nieprzygoda stała, rozbiłam dwa nájpikniejse talyrze* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- nieradny** 'nieudający rady, nieporadny, słaby': *Clowiek juz nieradny* Wysocze os-maz; Maz. ww
- nierazny** 'powolny, nieruchawy': *Ej, nierazny starsy družba, nierazny, bo nogi do podłogi przymarzły* [pśn] Jakubowice Końskie lub; Mp. ww
- nierecht** 'nieprzyjemnie, przykro, nie w smak': *Ónemu było dzisia troche nierech, ze sie wczora tyle nawydziviwał* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- nieroba** 'nierób, leń': *Wzion sobie chłop nierobe tako* Dereźnia bił; Mp. ww
- nierobijasz** 'nierób, leń': *Wzantła sa nierobijasz a jì badze s nim bieda klepac* Gołubie kar; Kasz pn. ww
- nierobisz, nierobiś** 'próżniak, leń': *Taki nierobiś tyn twój kawalyr* Jędrysek lubl; Śl. ww
- nirobusz, nirobuś** 'próżniak, leń': Kasz. ww
- nierychło** 'nieprędko, nie zaraz, późno': *Nierychłość przyszła, ksiądz juz kozanie zacon* Zaryte-Rabka n-tar; Mp. ww
- nierzech, nierzk** 'czas tarła ryb': Kasz. ww
- nierzchnąć się, nierzknąć się** 'o rybach: trzeć się, ikrzyć się': Kasz. ww
- nierzk** zob. **nierzech**
- nierzknąć się** zob. **nierzchnąć się**
- nierzost, nierzość** 'czas tarła ryb': Pom pd, Kasz. ww
- nieskorny** 'nieprędko, późny': *Latoś bedzie nieskorno jor* ['wiosna'] Jaworzynka cies; Śl. ww
- nieskoro** 'nieprędko, późno': *Uż je tak nieskoro, a tyn synek jeszcze sie po wsi tucze* Rogów ryb; Śl, Mp pd. ww
- niesłony** 'o człowieku: ociężały': Mp pd. ww
- niespokoić** 'niepokoić': *Zaziyrata ja przez "okno, bó mié niéspókójiło, có tam dziejé sie* Czelatyce jaros; Mp. ww
- niespokój** 'niepokój, zamieszanie, hałas': *Pośla cytać książkę do ogrodu, bo tu taki niespokój, az w "usach trzescy* Sierosławice konec; Mp, Maz. ww
- niespory** 'niewykazujący ochoty do czegoś, powolny': *Nawet nie jes leń, ale strasnie do roboty niespory* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- niestrasznie** 'nie bardzo': *Ón niestrasznie garnie sie do roboty* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- niesytka** 'motyl nocny; ćma': *Niesytki, takie jakby było martwe, małe takie jes, nienasycone* Mała Wicś radomsz; Mp. ww
- nieszpór** 'nabożeństwo kościelne, nieszpory': *We Wszystkie Święte są wypominki po niesporze* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. ww
- niesłiwa** 'o kurze: niosąca dużo jajek': *Já mám teráz bardzo niesływe kury, "od wczesny wiosny przez całe lato, dziej w dziej, my niesá bez przerwy* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- nietota** 'roślina – widłak': Mp pd. ww
- nieurodny 1.** 'brzydki, nieładny, nieurodziny': *Nieurodne takie te ógorłki tego roku* Brzozów; Mp pd-wsch. **2.** 'mało żyzny, nieurodzajny': *Nieurodno ziemia* Waganowice miech; Mp. ww
- nieusłuchliwiec** 'dziecko nieposłuszne': Śl. ww
- nieusłuchliwy** 'nieposłuszny, knąbrny': *A to chłopoczysko nieusuchliwe, nié usuchnié nikogo, ani "ojca, ani starszego* Żarnowiec kroś; Mp. ww
- nieuzycyliwy** 'niechętny komuś coś pożyczać, nieuczynny': *Som takie nieuzycyliwe hudzie, taki nieuzyty noród* Topolice opocz; Mp. ww
- niewarne** 'o płótnie, niciach: niebielone i niebarwione': *Przóhdzona niewarne – niegotowane ni w popchiele, ni w bchiélidle* Kleczkowo ostroł; Maz. ww
- niewczera, niwczora** 'przedwczoraj': Kasz. ww
- niewiasta 1.** 'żona': *Pó zamęściu – niwiasta* Wiszniów hrub; Mp, Pom pd. **2.** 'żona

- syna, synowa': *Już sity óżyniół, już mi niy-wiaste przyprówadziół* Lubatowa kroś; Śl, Mp. ww
- niewiastka, niewiestka** 'żona syna, synowa': *Chciała, żeb ksiądz przyszed, ale niewiestka nie chciała* Horodyszcze włod; Mp wsch, Maz pd-wsch. ww
- niewiela** 'niewiele, niedużo, mało': *Niewiela mom tych zimioków do sadzynio* Chotel Czerwony piń; Śl, Mp. ww
- niewierny** 'nicufny, sceptyczny': *Co ty taki niewierny, nikomu nie chces wierzyć* Huszcza biał-podl; Maz. ww
- niewiestka** zob. **niewiastka**
- niewiodro** 'nicpogoda': Kasz. ww
- niewitro** 'pojutrze': Kasz. ww
- niewładny** 'bezwładny, sztywny, niecruchomy': *Nie utrymosz sie, bo nogi niewłodne* Iłyżne rzesz; Mp. ww
- niewłasny** 'nierodzony, przybrany, adoptowany': *Óni majóm niewłosnych rodziców. Niewłosne dzieci* Jędrysek lubl; Śl. ww
- niewolnik** 'jeniec wojenny': *Dużo nas niewolników było, Polaków, Ruskich* Rogoźniczka radz-podl; Maz. ww
- niewstyda** 'człowiek pozbawiony wstydu; bezwstydnik': Mp pd-zach. ww
- niewstydnik** 'człowiek pozbawiony wstydu; bezwstydnik': *Ty niestydniku, jako sie tak umisz seblec przed ludziami* Rogów ryb; Śl. ww
- niewstydney** 'pozbawiony wstydu; bezwstydney': *To cielec niewstydney, bez kosuli chodzi* Przedmość wiel; Śl, Mp. ww
- niewydara** 'o kimś lub czymś marnym, niewydarzonym, nieudanym': *Taká niewydara, wypić rád, a robić nie lubi* Jaworzynka ciesz; Śl. ww
- niezabudka** 'niczapominajka': Maz. ww
- niezbyty** 'natarczywy, natrętny, naprzykrzający się': *Co to za niezbyty człowiek, be-dzie stała, ślecała nade mná, jaz i co dóm, to dopiro pódzie* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- niezdaly** 'nienadający się do czegoś, nieprzydatny, nieodpowiedni': *To dziwczycza niezdała dó szkoły* Łopiennik Górny kras; Mp. ww
- niezdarzony** 'taki, który się nie udał, nieudany, nicudolny, lichy': *To mi zará klucie wchodzi w boki, w ziebra ji rusyc sie ni moze, bom niezdarzony jes* Igota Gawronna włos; Mp. ww
- niezdrowisko** 'katar': *Przezimbilym sie na furmance i tero niezdrawisko takie, że ani podobno* Kramsk koniń; Wp. ww
- niezgodliwy** 'niezgodny': *Óni sóm tacy niezgodliwi* Jędrysek lubl; Śl. ww
- niezgraba** 'niezdara, niedołęga, niedorajda': *Wszystko leci ty niezgrabie z rynców* Brudzewice opocz; Mp. ww
- niezguła** 'niezdara, niedołęga, niedorajda': Mp. ww
- niezwycajny** 'nienawykły, nieprzyzwyczajony': *To sie cynstowali tabakom. Zazył, a zwycajny buł, to nie kichali, kichol tyn niezwycajny* Woźniki sier; Mp. ww
- nieżeniaty** 'nieżyjący w związku małżeńskim, zarówno o kobiecie, jak i mężczyźnie': Kasz. ww
- nieżeniaty** 'nieżyjący w związku małżeńskim, zarówno o kobiecie, jak i mężczyźnie': *Jak beł nieżeniaty, to beł taki dobry* Radkowiec ilż; Mp. ww
- nieżyczny** 'nieżyczliwy': Kasz. ww
- nieżyty** 'katar': Śl. ww
- niga** 'nigdy': Kasz. MB
- nigda** 'nigdy': *My nigda nie sami* Niedzica n-tar; Mp pd-zach. MB
- nigle** 'zanim': Kasz. ww
- nihdy** 'nigdy': *Ty to nihdy ni más casu* Samocice dąb-tar; Mp pd i zach. MB
- nijaki 1.** 'żaden': *Nijaki kosuli ni mo. Cucia nijakigo ni mo* Chotel Czerwony piń; Mp, Maz. **2.** 'lichy, kiepski, brzydki, słaby': *Nijakie te urody tego lata* Iłyżne rzesz; Mp. JR
- nik** 'nikt': *Mówióm, że jak sie ni mo, to nik nie do* Żłotniki kal; Mp, Wp. JR
- nika, nikany** 'nigdzie': *Nikak nie była, bok posta późno* Przeciszów ośw; Mp pd-zach. JR
- nikaj** 'nigdzie': *Nikaj go niy ma* Jędrysek lubl; Śl, Mp. JR
- nikany** zob. **nika**
- nikczemny** 'marny, lichy, mizerny, niewiele wart': *Przyszed jakiś człeczycza nikczemny,*

- ot taki chmyzowaty, a to, mówio, nowy kierownik szkoły Miłkowicc-Mački siem; Mp, Maz, Wp. ww*
- nikej** ‘nigdzie’: *Wiater sie tu nie “oprze nikej. Z hareštu to i na robotę pódzie, a z więzienia to juz nie puszcą nikej* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JR
- nikiej 1.** ‘nigdy’: Mp. **2.** w porównaniach ‘tak jak, jakby, niczym’: Mp pn. JR
- nikiem** ‘zanim’: *Nikiém przydzie do chołpy, zrobi sie noc* Bóbrka kroś; Mp. ww
- nikieri** ‘niektóry’: *Nikerzi radzi wycycukujóm szpik z kości, jo tego nierod. Nikere strómy puszczałóm korzynie do dołu, a nikerre prawie na wiyrchu* Rogów ryb; Śl pd. JR
- nikły, mikły** ‘mały, drobny, marny’: *Nikle zimnioki, niklą mocie tą pszanicą* Mszana Górna lim; Mp pd. ww
- nikto, nichto** ‘nikt’: *Do wojny nichto lipy nie widział. Nikto nie tanczy (korobuszki)* Budy biel-podl; Mp, Maz wsch, Kresy pd. JR
- nikwiat** ‘roślina – kaczeniec’: Maz. ww
- nipocy, nicpoty 1.** ‘niegodziwy, podły, zły’: Kasz. **2.** ‘nie niewart’: Kasz. ww
- niszczarz** ‘ten kto niszczy, psuje, marnotrawi’: *Jo ci nty nastarca kupować, ty niszczaru* Jędrysek lubl; Śl. ww
- niszczota** ‘ten kto niszczy, psuje, marnotrawi’: Kasz. ww
- niszczotny** ‘niszczycielski’: *Nad wsian przelecoł niszczotny wiater.* Gołubie kar; Kasz. ww
- niuch 1.** ‘węch’: *“Ón wiedziol kiedy przyż, mo dobrego niucha* Sękowa gor; Mp. **2.** ‘pysk krowy, psa lub kota’: *Ciele niuchem dźwoknie krowan, cłowieka umaze, bo mo mokry niuch* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. **3.** żart, ekspr ‘nos’: *Nie wycirasz niucha?* Siennica Różana kras; Mp. **4.** pej, ekspr ‘gęba, twarz’: *Jak cie buchne w niuch, to sie uspokois* Samocice dąb-tar; Mp wsch. ww
- niuchać** ‘węszyć, szukać, szperać’: *Za cem tam niuchás? Położyłam se cukierki, ale widze, żeż juz wyniuchala, bo cosi dziamies* Samocice dąb-tar; Mp, Maz pd. ww
- niwa** ‘nieużytek rolny’: *Niwa – kaś jakiś “odpodek pola* Wielgomłynny radomsz; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- niwczora** zob. **niewczera**
- niweczny** ‘mało znaczący’: *Z gromadzc-i radē jo uetrzēmot niweczny lēst* Gołubie kar; Kasz. ww
- niweka** ‘niedotęga’: *Takue niweka jeszcze chuedzi pue tēm swiece* Gołubie kar; Kasz. ww
- nizinier, izinier** ‘inżynier, zwłaszcza geodeta’: *Jakiś nizinier przyjechał, co chodził po polach, mierzał* Korczów bil; Mp, Maz. JW
- niż** ‘zanim’: *Zebi “ón bół przyjechał, niz ja do kościoła posła* Janki Młode ostroł; Śl, Mp wsch, Maz pn, Pom pd. ww
- nížaden** ‘żaden’: *Do ce niżóden zbójca nie wleže* Kętrzyno wej; Kasz. JR
- nížawa** ‘teren, miejsce nisko położone; nizi-na’: Kasz. ww
- níželi** ‘zanim’: *Co to udręki, niżeli sie to uchowie* Siemianowice Śląskie. ww
- niżni, niżni** ‘niżej położony’: *“Otwórz niżni dźwi, bó chłósi durko* Lubatowa kroś; Mp pd. ww
- no** zob. **nen**
- noc** zob. **dobra noc**
- noc** zob. **pusta noc**
- nocnica** ‘w wierzeniach ludowych: zła, nieprzychylna ludziom boginka’: Mp. RK
- nocnik** ‘wypoczynek nocny poza domem, miejsce tego wypoczynku; nocleg’: *Jaki tam ten nocnik był, to był, ale sie cłowiek przedrzył* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pd-wsch, Pom pd, Kasz. RK
- noga** zob. **gruba noga**
- noga** zob. **kurza nóżka**
- noga** zob. **zimne nogi**
- noga** zob. **zsiadłe nogi**
- nogi 1.** ‘drążki przymocowane do grządzieli, za które trzyma się pług’: *Pług sie trzymo za nogi, a na nogi są nałożone rącki. Nogi są zelazne, a rącki drzewiane* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz pd i zach, Wp pd-wsch. **2.** ‘dwie skośne beleczki w przedniej lub tylnej części wozu, między

- którymi osadzony jest dyszel lub rozwora; śnicie’: Mp pd-wsch. RK
- nose** zob. **nosy**
- nosilki, nosielki** ‘nosidła do noszenia wiader z wodą lub innych ciężarów, np. gliny, trawy’: *Nosielkami nosiło sie trowe z mokry łonki* Brudzewice opocz; Mp pn, Maz. RK
- nosy, nose** ‘podjęte do góry końce płóz sań’: *Nosy trza dobrze wykrzywiać* Radkowiec itż; Śl, Mp, Maz, Wp wsch i pn, Pom pd, Kasz. RK
- nosze** ‘nosidła do noszenia wody na ramionach’: Mp. RK
- noszować** ‘często, wielokrotnie nosić’: Śl. RK
- nośpłat** ‘handlarz starzyzną, szmaciarz’: *Nośpłat igły dawoł za lumpy* Granowo n-tom; Wp. RK
- notar** ‘urzędnik państwowy, notariusz’: *A drugi dziwi śli po cywilny do notara* Mutne [Orawa Śl]; Mp pd-zach. RK
- nowe latko 1.** ‘nazwa przebierańców z okresu od Trzech Króli do Popielca’: Wp pd. **2.** ‘zwyczaj obchodzenia wsi z zielonym drzewkiem lub zieloną gałęzią w okresie przed Wielkanocą’: Wp pd-zach. **3.** ‘noworoczny, tradycyjny wypiek dekoracyjny’: *W zielijom [w wigilię] na Nowy Rok toto robziłi te nowe latka* Zdunek ostrol; Maz. ww
- nowina** ‘pole uprawiane pierwszy raz po dłuższej przerwie lub po wykarczowaniu lasu’: *Na nowinie to pare lat będzie sie rodzić dobrze* Podniešno sied; oggw. RK
- nowizna** ‘pole uprawiane pierwszy raz po dłuższej przerwie lub po wykarczowaniu lasu’: *Jedzimy sic na nowizne* Woźniki sier; Mp. RK
- nowotny 1.** ‘nowy, nowo przybyły’: *Taki nowotny organista toby pomylił, bo jeszcze nie zna dróg w parafji* Limanowskie; Mp. **2.** ‘nowoczesny, nowomodny’: Mp pd, Kasz. RK
- noże** ‘szatkownica do kapusty’: *Pojicz [pożycz] noże “od Olszara, bydyminy krónzać kapuste* Harbutowice ciesz; Śl, Mp. RK
- nożnice** ‘nożyce’: *Gdzie moje nożnicy?* Degucie suw; Maz pn-wsch, Kresy. RK
- nórt** ‘kąt, róg’: *Tan s-iczera [“siekiera”] pue-staw w nórce* Gołubie kar; Kasz. RK
- nórtowy** ‘narożny’: *Nórtowi ship* Kętrzyno wcj; Kasz. RK
- nóżka** zob. **kurza nóżka**
- nu 1.** ‘wyraz otwierający wypowiedź, pełniący funkcję wstępu do mówienia, często nawiązujący do poprzedniej wypowiedzi’: *Nu ji wysli na dwór ji w tym casie “umar* Stara Kletnia gar; Mp wsch i pn, Maz. **2.** ‘wyraz wzmacniający rozkaz, naleganie, perswazję’: *Nu, ziwo leć* Budziska luk; Maz. RK
- nudlkula, nudlkula** ‘wałek do ciasta’: Śl. RK
- nudle** ‘makaron’: *Nudle jak nitki muszóm być* Stara Jamka niem; Śl, Maz pn, Wp zach, Kasz. RK
- nudlkula** zob. **nudlkula**
- nudzić** ‘wywoływać mdłości, mdlić’: *Nudzi mie, na wonity sie ma* Radwan dąb-tar; Mp, Maz. RK
- nugle** ‘makaron’: *Tiza zarobić na nugle* Koniaków ciesz; Śl pd. RK
- nukać** ‘namawiać, nalegać, przymuszać’: *Wieczny nukej, ta nukej, bó sity som dó niczego nity weźniy* Lubatowa kroś; Mp, Maz. **2.** ‘pędzić, gnać bydło’: *Neki té blerwy [pogardliwie o krowach] tutkiem* Gołubie kar; Kasz. **3.** ‘szybko biec,jechać, pędzić’: Kasz. RK
- numera** ‘numer’: *Kero numera mocie na chatupie?* Rogów ryb; Śl. RK
- nupel** ‘smoczek’: *Wartko szukej mi nupla, bo bydzie płakoł zaro* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- nurać 1.** ‘gmerać, szukać’: *Co tam nuros i nuros w ty kómodzie, tam nic twojego ni ma!* Sękowa gor; Mp pd. **2.** ‘pracować długo w noc’: *Nie doś, ze sie cowiek cały dziej narobi, to jesce i w nocy musi nurać* Samocicc dąb-tar; Mp pd. RK
- nurtować** ‘drażyć, wiercić, ryć’: *Kreti to “óni najwienc-i w sklepach, w ziemiach nurtują* Belda graj; Maz. RK
- nuta** ‘głos, umiętność śpiewania’: *Dobrze śpiéwá, má dobróm nute* Żarnowiec kroś; Mp. RK

nuże 'wykrzyknik przynaglający do pośpiechu': *Nuże, sie nus do roboty* Dobrzyńcwo Duże białos; Mp, Maz, Kasz. RK
nyga 'komar': *Jak tak nygi tnóm, to dobrze jes sie posmarować* "octym, żeby była kwaśno krew Granowo n-tom; Wp, Pom pd. RK

nygus 'krzew o ciernistych pędach; kolcowój': Wp. RK

nynać 'w zwrocie do dziecka: spać': *Legnij se, dzieciónteczko, i nynej se, a mamulka pójdóm se krowy odbywać* Rogów ryb; Śl, Mp, Wp. RK

O

ob 1. 'o': *Co może wiedzieć, ob kogo my rozmawiamy, czy ob niego, czy ob kogo* Budy biel-podl; Maz pn-wsch. **2.** 'przcz': *Ti jidź do sklepu, a ja ob tén czas posprzóntóm* Bobowo st-gdań; Pom pd, Kasz. RK

obabić się 'ożenić się': *Nasz Jantek ju sie "obabił* Siennica Różana kras; Mp. RK

obabrać się 'pobrudzić się': *Cato sty obabrała* Kombornia kroś; Mp pd. RK

obaczyć 'zobaczyć': *Jak-eśwa "obocyły, jak "ón se czesoł brodę, to noma włosy stanany na głowie* Brzeście gar; oggw. RK

obaczyć się 'przyjść do siebie, oprzytomnić, wyzdrowieć': *"Ón sie jesce "obocól, a zdawało sie, ze juz z niego nic nie będzie* Sękowa gor; Mp pd. RK

obadwa 'oba, obydwaj': *Jak obadwa pójdziecie, to wóm po dródze bydzie wesolo* Rogów ryb; Śl, Pom pd, Kasz. RK

obagnić się 'o owcy, kozie: okocić się': *Owcu sie obagnieła ji ma dwa jagniaki* Linowice st-gdań; Pom pd, Kasz. RK

obara 'miejsce na drzewie oblane żywicą, także kawałek smolnego drewna': *"Obara sie dobrze páły, ale kopcju duzo daje* Przewrotne rzecz; Mp, Kasz. RK

obarchniały, obarkniały 'ogłupiały, oszłomiony, głupawy': Kasz. RK

obarchnieć 'oszaleć, zwariować': *Jak bē tak derch robotal, to bē uebarchniol* Gołubie kar; Kasz. RK

obarkniały zob. **obarchniały**

obartek 'rodzaj prymitywnego zamknięcia – deszczulka obracająca się na kołku wbitym w ścianę': *Zasuwa je drzewiana, "obartek, "o, sie wykrónca, "ón sie zasunie za drzwi* Mełgiew lub; Mp pn. RK

obartel 1. 'ruchoma część w przodzie wozu, w której osadzone są kłonicze': *"Obartel kryńci sie na zglówku, co je nad "osióm* Kozakowice ciesz; Śl, Mp. **2.** 'rodzaj prymitywnego zamknięcia – deszczulka obracająca się na kołku wbitym w ścianę': *Przód zamykało sie drzwi na "obartel* Grabowa rad; Mp pn, Maz pd-wsch. RK

obces 'natarczywie, bez namysłu, wprost': *Nie śmiołem sie go tak obces wypytować* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. RK

obciągnąć 'o ziemi: obeschnąć nieco, pode-schnąć': *Jak troche "obciognie, to pojedziewa dowlyc ten jecmij* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. RK

obcy 'miespokrewniony, nie z rodziny': *Jou była "u "obcych za chzesnou* Obra wolsz; Mp, Wp. RK

obcyckać 'wyssać': *Jak sie "obcycko głowe "od szczupoka, to jes cato mynka pajsjo* Granowo n-tom; Wp pd-zach. RK

obdać 'dać paszę bydłu, napaść': *Rano wstał, ugotował, "obdał ji przised dó nas* Janki Młode ostroł; Maz. RK

obdza 'łańcuch lub sznur do przywiązywania krowy na pastwisku': *"Obdza to tén łańcuch, na którym stoi krowa na łonce* Obręb sierp; Maz pn. RK

- obec** ‘gmina’: Śl pd. RK
- obegnać** ‘zrobić bruzdę wokół zagonu; obracać’: *Trza wyjrzyć, moze ojciec ju obegnał te pole* Huszcza biał-podl; Maz. RK
- obemknąć** ‘nie zaorać przez nieuwagę pasa roli w czasie orki’: Maz pn. JR
- ober** ‘dama w kartach’: Śl. JR
- oberemek** ‘naręcze’: *Matka nabrała óbéremyk drzewa* Józefówka tom-lub; pog Mp wsch i Kresów pd. JR
- oberlicht** ‘okienko podłużne nad drzwiami (z półeczką)’: *Kłodka “od stajni lezy na oberlychcie* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- oberluft** ‘okienko podłużne nad drzwiami (z półeczką)’: Maz. JR
- oberok** ‘dawne wierzchnie okrycie męskie, rodzaj płaszcza, kurtki’: *Ni moze narzykać, bó mi ciepłó w tym óberoku* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. JR
- obertać (się), obyrtać (się)** ‘kręcić, obracać (się)’: *Na tym kiju sie to “oberto* Krzesławice myślen; Mp pd. JR
- ober-zieć (się)** ‘obejrzeć (się)’: *Ón “ocy wywalil i jo sie ober-ziof* Świątniki sand; Mp pn. JR
- obezdrzeć (się)** ‘obejrzeć (się)’: *My se ta twoja robota obezdrzimy* Rogów ryb; Śl, Wp, Kasz. JR
- obezwać się** ‘odczwać się’: *“Oni tam siedzo, gównó robio i do cłowieka sie nawet nie “obezwio* Podleszany miel; Mp pd. JR
- obezreć (się)** ‘obejrzeć (się)’: Mp pd. JR
- obganiać** ‘oborywać wokół pola zasiane zbożem’: *“Obgón tam zogónami, żeby nie było znać “ukosu* Ilyżne rzesz; Śl, Mp, Maz. JR
- obglądać** ‘oglądać’: Mp. JR
- obgrubni, obgrubny** ‘gruby, tęgi’: *“Óna juz taká “obgrubná do ślubu sła* Radkowiec ilż; Mp. JR
- obhakać** ‘okopać motyką’: *Groch juz momy “obhakany i “opylóny* Kramsk koniń; Wp. JR
- obiad 1.** ‘południe jako pora dnia’: *Pódzie w sam obiad, w taki gorącz* Korezów bił; Mp wsch, Maz wsch i pn, Pom pd, Kasz pd. **2.** ‘południe jako strona świata’: *Trópi* [nazwa wsi] *só na obiad od Szróp* [nazwa wsi] Szropy szt; Pom pd. JR
- obiadwać** ‘jeść obiad; obiadować’: *Pódzie s nami obiadwać, my o jedne obiadowmy* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd-zach. JR
- obiadować** ‘obiccywać’: Śl pn. JR
- obiatawać** ‘obramowanie z cienkiej deseczki usztywniające sito’: Mp. JR
- obierać** ‘podchodzić ropy’: *“Obiera pálic, jak ropa jes* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. JR
- obierka** ‘najwyższa belka w dłuższej ścianie domu drewnianego, na której opierają się krokwie; płatew’: *“Obirki i poprzczyki trzymajóm ściane* Żłotniki kał; pog Mp pn-zach, Maz zach i Wp wsch. JR
- obierzka 1.** ‘pierwszy kawałek chleba z bochenka; piętka, przylepka’: *W szafie leżë uebierzka ued chleba* Gołubic kar; Kasz. **2.** ‘miejsce ciała podchodzące ropy, obierające’: Mp pd. JR
- obigrawka** ‘zabawa z muzyką w nocy w wigilię wesela’: Mp pd. JR
- objacz** ‘przyrząd do mlócenia lnu’: Maz wsch. JR
- objać** ‘mlócić len’: *I yn to sie główki na nasiynie obija, a z promiynia włókno* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz. JR
- objak 1.** ‘przyrząd do mlócenia lnu’: Maz wsch. **2.** ‘but z drewnianą podeszwą i skórzonym wierzchem’: *Trepy – po wiejsku – buty drewniane objane skórom, do obrzǫdku w oborze, objaki mówili nawet na nie* Topolice opocz; Mp pn, Maz. JR
- obile** ‘zboże’: *Chabry kwitnóm w “obilu* Kozakowice ciesz; Śl pd. JR
- obitek** ‘snopek omłócony ręcznie bez rozziwywania powrósta’: Mp pn-wsch. JR
- obitka** ‘zewnętrzne obicie ramy okiennej, zabezpieczające przed zimnem’: Mp. JR
- objesny** ‘dużo jedzący, żartoczný’: Śl pd, Mp pd-zach. JR
- obklad 1.** ‘kompres, okład’: *Zrób mu obklad z numianku* Granowo n-tom; Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘wędlina, ser itp. na chlebie’: Wp, Pom pd, Kasz. JR
- obkladnia** ‘część pługa, która odkłada skiby; odkładnica’: Wp pd. JR

- obkulać** ‘obtoczyć w czymś (np. ziemniaki, zrazy w sosie albo mące)’: *Przeca to opacznie rychtujesz; przódzi trza do rozfyrłanego jajca dać, a potym w mónce obkulać – a ty robisz na opak Rogów ryb*; Śl. JR
- obladra** ‘część upręży końskiej: skórzana pochewka na postronkach, by te nie ocierały boków koniowi lub szeroki pas przechodzący przez grzbiet konia, podtrzymujący postronki’: Mp, Maz zach. JR
- obladry** ‘deski odcięte z boków kłoca’: *Tracie oderżno z každého kłoca, po obéch bokach po jedni obladrze* Gdakowo sus; Maz, Pom pd, Kasz. JR
- oblak** ‘zerdź, gruby kij, kłoc’: Mp, Maz. JR
- oblec (się)** ‘odziać kogoś w coś, włożyć coś na siebie, ubrać się w coś’: *Muter mantyl “obliykła na “opak* Stara Jamka niem; oggw. JR
- oblecze** ‘ubranie, odzicz’: *Na zime trza mieć ciepłe oblyczy* Rogów ryb; Śl pd. JR
- obleczenie** ‘ubranie, odzicz’: *Weż na sie ciepłe “obleczynie, żebyś sie nie zazimbił* Kramsk koniń; oggw. JR
- obleka** ‘ubranie, odzież’: Maz pn. JR
- oblewka** ‘pokarm dla konia złożony z osyпки, kartofli i wody’: *Stecka z obléwko* Podnieśno sied; Maz. JR
- obłak 1.** ‘wygięty pręt na kosisku przy kosie’: *Obłok taki wprawiajo, “obsywaio płachte, zeby sie zboze dobrze kładło na ściane* Dąbrowa Poduchowna iłż; Śl, Mp, Maz pn. 2. ‘uchwyt kosza w formie półokrągłego pałaka’: *Na uchó kósza dó zymnioków, dó sionio goduli obłónk* Blizne brzoż; Śl pn, Mp, Maz pn. JR
- obłok** ‘sklepienie niebieskie; firmament’: Kasz. JR
- obłoki** ‘sklepienie niebieskie; firmament’: Mp, Maz. JR
- obłożyna** ‘deska, którą się zakłada na boczną deskę wozu, aby było wyżej’: Śl. JR
- oblóczyć (się)** ‘odziewać kogoś w coś, wkładać coś na siebie, ubierać się w coś’: *W druge ubranie sie “oblócy* Uchacze gar; Śl, Mp, Maz, Wp. JR
- obłóg** ‘odłóg’: *Paślismu bydło na “obłogu* Stara Huta [Tarnopol Ukr]; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch, Kresy pd. JR
- oboda** ‘dawne drewniane koło do wozu lub koleśnicy pługa, sporządzone z jednego giętego kawałka drzewa’: *“Oboda – z jednygo kawałka zrobióno obwód koła, dambowe* Wierzchowiska kras; Mp wsch, Maz wsch. JR
- obodziak** ‘wóz bez metalowych obręczy kół lub mający koła sporządzone z jednego wygiętego kawałka drzewa’: *“Obodzioki – koła bez obręczów były, ale to wkiedys* Wierzbica kras; Mp wsch. JR
- obombać się** ‘objeść się, opić się’: *Krowy sie w kónicznynie “obombaly, żeby im aby nie zaszkożdziło* Kramsk koniń; Wp. JR
- obona** ‘omasta z mięsa lub tłuszczu gęsi’: Kasz. JR
- obonić** ‘omaścić’: Kasz. JR
- obońka** ‘naczynie na mleko lub zętyęcę, na ogół drewniane, sporządzone z klepek’: Śl pd, Mp pd-zach. JR
- obora 1.** ‘stajnia, pomieszczenie dla krów’: *Nagnej bydło do “obory* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Pom pd. 2. ‘podwórzc’: *Obora a podwórzie to to samo, ale piérw mówiéli wienc-i obora* Nowa Wicś szt; Mp pd, Maz pn, Pom pd, Kasz. 3. ‘ogrodzone pastwisko lub ogrodzone miejsce przy domu dla bydła’: *Wygnej krowy na “obora* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- obowiązek 1.** ‘służba u kogoś w gospodarstwie lub w mieście’: *Przy obowiazku tam bylam* Kocudza bił; Mp, Maz. 2. ‘obowiązkowa dostawa rolnika dla państwa; kontyngent’: *Rózmajite te obowiazki, kóntygenta trza óddawać* Jacnia zam; Mp pn. JR
- obód** ‘dawne drewniane koło do wozu lub koleśnicy pługa, sporządzone z jednego giętego kawałka drzewa’: *Obód – jedno dzwono buło w tém drewnianém wozie* Łazy łuk; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pn. JR
- obójek** ‘kołnierz, też ozdobny kołnierz przy koszuli’: Śl pd, Mp pd-zach. JR

- obójka** ‘kołnierzyk, też ozdobny kołnierzyk przy koszuli’: *Mantel z obójką* Śmierz prud; Śl. JR
- obrać się** ‘oblepić się’: [Gdy się piecze placek], *to po nieckach obiere sie ciasto* Mszana Dolna lim; Śl pd, Mp pd-zach. JR
- obrada** ‘korzyść, pożytek, coś wartościowego’: *Ni ma wielki obrady z ty świni, co my teraz zabily* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- obrafać** ‘oberwać główki lnu specjalnym przyrządem zwanym rafą’: *Cały lyn młócił tyn, kto ni miot rafy. U nos sie obrafało i pótym sie te polki młóciłó* Blizne brzoż; Mp pd. JR
- obrazik** ‘mały obrazek, głównie o treści religijnej’: Mp pn, Maz. JR
- obrażnica** ‘dziewczyna nosząca chragiew w czasie procesji’: Mp pd-zach, Kasz. ww
- obrażnik 1.** ‘malarz’: Mp pd-zach. **2.** ‘człowiek skłonny do obrażania się’: *Coś taki obrażnik?* Brudzewice opocz; Mp. ww
- obrażać: wrzód** (kogoś) **obraża** ‘ktoś cierpi na padaczkę’: Śl pd. ww
- obrań** ‘grzbiet kosy’: Mp. ww
- obrańbek** ‘pierwsza kromka chleba; piętka’: Mp. ww
- obrączka 1.** ‘obręcz na becze’: *Beculecka ściognietá obrockami* Wilków kiel; Śl, Mp, Wp pd-wsch. **2.** ‘pierścień łączący rozworę z tylnymi śnicami wozu’: Wp pd i zach. ww
- obrechtąć** ‘zabrudzić (błotem)’: *Briczka je obréchtana błotam, ale sia może znów ubrechtąć* Jeleń tez; Pom pd. ww
- obręczka** ‘obręcz na becze’: *Nasza beczałka ma tzi obręczki* Sztumska Wieś szt; Maz, Wp pn-wsch, Pom pd. ww
- obrocznik** ‘torba do karmienia koni’: Mp wsch. ww
- obrodzaj** ‘urodzaj’: *Dużi obrodzaj na brzad [‘owoce’] w tém roku* Mątowy Wielkie mał; Pom pd, Kasz. ww
- obrócić** ‘odbyć drogę tam i z powrotem’: *Wybiyóm sie dzisiaj do Rzeszowa, ale nie wiyóm czy obróće przed wieczorym* Brzożów; Mp. ww
- obrus** ‘duża chusta noszona przez kobiety, służąca jako wierzchnie okrycie’: Śl, Mp pd-zach. ww
- obrusek** ‘kawałek płótna z frędzelkami, do którego przywiązuje się osnowę przed rozpoczęciem tkania’: *Obrusek, co sie zarabchia płótno* Zuzulka węgr; Maz. ww
- obrypać** ‘obić, otłuc, uszkodzić’: *Obrypany beł kościół* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. ww
- obrzedni** ‘dość rzadki’: *Tyn “owies ni gasty, ni rzadki, taki obrzedni* Przędzel niż; Mp. ww
- obrzósło** ‘powrózło’: Wp pd-zach. JR
- obrzucka** ‘tynk na zewnętrznej ścianie domu, też: tynkowanie’: *Do obrzucki chałupy weźniyny cheba* Sikore Kramsk koniń; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- obrzynki** ‘stare buty z obciętymi cholewami’: *Byde mom, bo mi sie podarły obrzynki* Sierosławice konec; Mp, Maz, Wp, Pom pd. ww
- obsermować** ‘troszczyć się, szanować’: *Pon Bóg doł człowiekowi zdrowie, żeby “obsermował* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- obsiewek** ‘prace związane z siewem, także ziarno przeznaczone do siewu’: *Obsiewek momy juz za sobom* Sierosławice konec; Mp. ww
- obskacić** ‘podsycić ogień’: *“Uebskacec – włożec drzewo na “odzień* Sielczno kar; Kasz. ww
- obskarżyć** ‘obwinić, oskarżyć’: *“Obskarzyli go za to, ize krod papiór we fabryce* Jędrysek lubl; Śl. ww
- obski** ‘obcy’: *“Obskóm kobyte mo, a matka ji nie bawi dziecioku* Granowo n-tom; Wp. ww
- obsługować** ‘spełniać posługi przy kimś, usługiwać’: *To “óna panów “obsługowała* I.gota Gawronna włosz; Śl, Mp, Wp pd. ww
- obstać 1.** ‘objąć, opasać, otoczyć dookoła’: *Takie były grubachne [drzewa], co by we trzech “obstać mógl* Przedmość wiel; Mp. **2.** ‘wytrzymać, wytrwać’: *Musza už iść, bo bych potym dóma nie obstoł* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww

- obstać się** ‘uchronić się, wyjść cało z opresji’: *Jo sie nity "obstoja przed tymi chacharó-ma Jedrysek lubl; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww*
- obstarać się** ‘postarać się, wystarać się’: *Jak my sie sórdzili, to mój stary sie obstaroł o hadwokata Puńców ciesz; Śl. ww*
- obstarni, obstarny** ‘dość stary, starawy’: *Jo se kupił klarnét, taki już nie nowy, "obstarni Lgota Gawronna włosz; Mp. ww*
- obstawać** ‘trzymać czyjąś stronę, ujmować się za kimś’: *"Obstawoł zawdy za niom, bo mu "obiady gotowała Bóbrka kroś; Mp. ww*
- obsuć** ‘obsypać, posypać’: *Obsuł se rynki món-kóm, coby były białe Rogów ryb; Śl, Mp zach. ww*
- obsukać** ‘skreć kilka nici razem’: Kasz. ww
- obswoić się** ‘oswoić się, przyzwyczaić się’: *"Obswoiła sie już pani "u nos? Uchacze gar; Maz. ww*
- obsyłka** ‘listonosz, posłanice, woźny’: Śl pd. ww
- obsyp** ‘pokarm treściwy dla zwierząt; obrok’: Kasz. ww
- obsypka** ‘otręby, śrut’: *Jak san do uebroku dodo uebsypczy, to kuenie lepi źro Gołubie kar; Pom pd, Kasz. ww*
- obsypnik** ‘płużek do obredlania ziemniaków’: *Radelko, cyli "obsypnik Radawiec Duży lub; Mp, Maz. ww*
- obsypować** ‘obsypywać rośliny okopowe ziemią; obredlać’: *W sobote "obsypowały my zimnioki Bóbrka kroś; Mp. ww*
- obsadzielina** ‘szron’: Śl. ww
- obszczędny, oszczędny** ‘oszczędny’: Kasz. ww
- obszerni** ‘szcerości, rozgałęziony’: *Obszerniá rodzina Lipnica jęd; Mp. ww*
- obszewka** ‘rzemyk, którym przywiązuje się bijak do dzierzaka w cepach’: Wp. ww
- obszykunek** ‘obrzudek inwentarza żywego’: Maz pn. ww
- obtoknąć** ‘opłukać wodą’: *Obtokni śklonki, bo zakurzóno Brudzewice opocz; Mp, Maz, Wp. ww*
- obuchać się** ‘najeść się, objeść się’: *Alem sie tych klusek "obuchoł Sękowa gor; Mp. ww*
- obucie 1.** ‘obuwie’: *Na chore nogi to trza mieć stale ciepłe obucie Sicrosławiec konce; Śl, Mp, Maz. 2.* ‘ubranie’: *Kitel i kabat, czapka abo chustka to je obucie Nowa Wieś szt; Pom pd, Kasz. ww*
- obuć** ‘włożyć na siebie jakąkolwiek część ubrania; ubrać’: *Bielizne brudno zrući sie, a czistu obuje Gaj n-miej; Pom pd, Kasz. ww*
- obulić** ‘obalić, wywrócić’: *Strómy trza obulić Grzędzin kozicł; Śl. ww*
- obuszek** ‘siekierka, toporek’: Śl pd, Mp pd-zach. ww
- obyczaj** ‘drewniany otok sita, przetaka’: *"Oby-cáj jes u przetaka Samocice dąb-tar; Mp. ww*
- obyrtać (się)** zob. **obertać**
- obywatel** ‘właściciel ziemski, ziemianin’: *Ko-stur sie nazywoł, ale "on był "obywateł, "on mioł swoje realność Podleszany miel; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pn. ww*
- obza** ‘łańcuch, sznur do przywiązywania krowy na pastwisku’: *Jak twarda łónka, to na obzach chowaju Gaj n-miej; Maz pn, Wp pn, Pom pd, Kasz pd. ww*
- obzierać się** ‘spoglądać, rozglądać się’: *Tak sie "obziyro, czy go baby widzą Hyżne rzesz; Mp pd, Kasz. ww*
- obzierka, obzierki** ‘wizyta u rodziców pana młodego’: Kasz. ww
- obziębły** ‘oziębły’: *Nie badz taki uebzėbli do mnie Gołubie kar; Kasz. ww*
- obziębnać** ‘ochłonać’: *No w kóńcu pue té cali roboce jo ju zdążel uebzėbnać Gołubie kar; Kasz. ww*
- obznoba** ‘oziębienie’: Kasz. ww
- obzorgować** ‘postarać się, wystarać się’: *Mó-wiól, że my sznapsu obzorguje Siemoń tor; Wp, Pom pd. ww*
- obzować** ‘przywiązywać krowę na pastwisku do kołka białego w ziemię’: *Nawienicy obzujó bidło Gaj n-miej; Maz pn-zach, Pom pd, Kasz pd. ww*
- obzywać się** ‘odzywać się, mówić’: *Wraz z nami jidzie, nie óbzywá sie nic Zawada zam; Mp. ww*
- obździć** ‘próżniak, leń’: *"Obździć, taki ro-boty sie nie chyci Przędzel niż; Mp pd. ww*

- obżarciuch** ‘człowiek lubiący dużo jeść’: *Móm w domu takiego obżarciucha Brudzewice opocz; Mp. ww*
- obżenić się** ‘ożenić się, pobrać się’: *Tak długo smalót do ni cholewki, aż sie obżanieli Pelplin tez; Pom pd. ww*
- obżniwiny** ‘dożynki’: *Ak už to wszisko skojczone, to tedi só obżniwiny, to už tedi ta uciecha Wędkowy tez; Pom pd. ww*
- obżynki** ‘dożynki’: Mp pd-zach. ww
- ocap 1.** ‘najwyższa belka w ścianie idąca przez całą długość domu’: *Na "ocapie krokwie sie stawia Podnicšno sid; Mp pn, Maz. 2.* ‘belka ponad oknem lub drzwiami domu’: *Jak wyjde z chatupy, to klucz bedzie na ocapie, zebyś wiedziót Sękowa gor; Mp. 3.* ‘daszek nad czeluścią pieca piekarskiego’: Mp pn-zach. ww
- ocas** ‘ogon’: *Myrdze ocasym wiesioto Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd. ww*
- ocedzarka** ‘deseczka z dziurkami i uchwytem do odcedzania ziemniaków’: *Wybieroj sie, Maryś, na tą gospodarke, weż se ocedzarkę Zawadka myślen; Mp pd. ww*
- ocerać się** ‘przytomnieć, ocucić się’: Wp pd-zach. ww
- ocharużyć** ‘umyć, oczyścić, doprowadzić do porządku’: *Niczym pó mlocce chatupe ocharużyła, to mi dobre pore dni zyszło Lubatowa kroś; Mp. ww*
- ochędożyć** ‘oczyścić, doprowadzić do porządku’: *Buche trzeba troche "ochyndożyć, żeby można w ni iść do kościoła Kramsk koniń; Wp. ww*
- ochężlać, ochężnać** ‘założyć wędzidło; okiełznać’: *"Ochężnót kóniu Wilków kiel; Mp. RK*
- ochlarz** ‘oszust’: *Ten Sztenków Jan to je uechlarz Gołubic kar; Kasz. ww*
- ochlasta** ‘pijak’: *Józek! Tyś je niemożny ochlasta Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. ww*
- ochlica** ‘szczotka żelazna do czesania lnu’: *"Ochlica? Nó do tegoe lnu czesanio Dąbrówka Wielkopolska międzycz; Wp. ww*
- ochlić (się)** ‘ocierać (się)’: *"Ochliła sie tak, aze se rane zrobiela Chotel Czerwony piń; Mp pd. ww*
- ochludny** ‘czysty, schludny’: *Jo lubie dzieci, ale "ochludne zeby były Woźniki sier; Śl, Mp pn-zach. ww*
- ochotnie** ‘chętnie, z ochotą’: *Flórczoki, Flórczoki óchotný siy bijom, a nojlepi wtedy, jak se co wypijóm [pśn] Górki brzoz; Mp. ww*
- ochrapieć** ‘ochrypnąć’: *Coś tak ochrapioł? Brudzewice opocz; Mp. ww*
- ochronka** ‘przedszkole’: *Nasze dziecioki chodzóm do "ochronki Granowo n-tom; Wp. ww*
- ochtaba** ‘okres ośmiu dni poświęcony obchodowi uroczystego święta, szczególnie Bożego Ciała; oktawa’: *W ochtobie sóm procesyje Brudzewice opocz; Mp, Maz. MT*
- ochtaby** zob. **oktaby**
- ocięc** ‘ojciec’: *Mój ocięc rodzony to też opowiedali Radecznicza zam; Śl, Mp, Maz, Wp. RK*
- ocielonka** ‘krowa po ocieleniu’: *Mosz teraz dwie ociylonki, to ci mlyka niy braknié Lubatowa kroś; Mp pd. ww*
- ocięń** ‘ciciń’: Wp pd-zach. ww
- ociępka 1.** ‘wiązka słomy, siana’: *"Ociępka to słóme takóm drobnóm sie wiąze dlo krowy Lgota Gawronna włosz; Mp. 2.* ‘snopek lnu’: *Lyn – zbiryá sie gó do "ociypek Bukowina Tatrzkańska n-tar; Mp. ww*
- ocudzić się** ‘odzyskać przytomność, ocuknąć się’: *Chlapało sie wodom, nacyrało "ocetem i ocudził sie Strózna gor; Mp pd. JW*
- ocyganić** ‘okłamać’: *To mie zaś tén pieron "ocyganił Mikołów pszcz; Śl pd, Mp pd, Wp. JW*
- oczarować** ‘zaczarować, rzucić urok’: *"Óna go "ocarowała i bez to tera nie rośnie Adamowo mław; Maz, Wp. JW*
- oczaryć** ‘zaczarować, rzucić urok’: Maz, Pom pd, Kasz. JW
- oczepić** ‘uroczyście nałożyć pannie młodej czepek na głowę’: *A jak jo óczepili już, to jedli, pili, góścili sé, bó "óna już została myżatkó Czelatyce jaros; Mp, Wp. JW*
- oczko** zob. **żabie oczko**
- oczymgnienie: w oczymgnieniu** ‘w bardzo krótkim czasie, szybko’: *To jes pośpiesny*

- chłopák, przyleciał w "ocymieniu Samocice dąb-tar; Mp pd. RK*
- odać** 'wzdać wskutek zgromadzenia nadmiernej ilości gazów w jelitach': *"Odyno mi krowa i bulech we strachu Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Maz. JW*
- odbadać (się)** 'odzwyczaić (się)': Śl pd. JW
- odbeknąć się** 'odbić się (po jedzeniu)': *Napij sie solki, to ci sie odbeknie i przendzie Kramsk koniń; Wp. JW*
- odbekować się** 'odbijać się (po jedzeniu)': *Onymu sie tak brzydko odbekowało Li-manowski; Mp. JW*
- odbieracz** 'mężczyzna odbierający zboże za kosiarzem': *Ni máwa na tyle "odbiraców i przez to ni mozewa na trzy kosy sic Samocice dąb tar; Mp. JW*
- odbieraczka** 'kobieta odbierająca zboże za kosiarzem': *Tak żywo siek, ze zodno "odbieracka ni mogła za nim nadążyć Sierosławice koniec; Mp, Maz wsch. JW*
- Odbieraczki** 'trzy gwiazdy w gwiazdozbiore Orion': Maz pn. JW
- odbierać 1.** 'odbierać zboże za kosiarzem': *Na ściane sie kosi, a "odbiracka "odbira Zuzutka węgr; Śl pd, Mp, Maz. 2. 'o księżycu w fazie między pełnią a nowiem: ubywać': Maz pn. 3. 'ropić': Mo nie-sztówke: tak mu palec kole pazura odbi-oro Skoczów ciesz; Śl pd, Mp. JW*
- odbierka, odbiórka** 'pobór do wojska': *Do "odbiryki musi jić Korbzielów żyw; Mp. JW*
- odbit, odbitek** 'bolące, odbite miejsce na stopie': *"Odbit to je takie jak bolák, jino "od spodu Przewrotne rzesz; Mp, Maz wsch. JW*
- odbitka** 'bolące, odbite miejsce na stopie': Maz zach. JW
- odbyt** 'popyt': *Jak je sklepiorz ku ludzióm, to dycki mo odbyt Rogów ryb; Śl pd. JW*
- odbywać** 'karmić i oporządzać (zwierzęta domowe)': *Legnij se, dzieciónteczko, i nynej se, a mamulka pójdóm se krowy odbywać Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. JW*
- odcedzaczka, odcedzarka** 'deseczka z dziurkami i uchwytem do cedzenia ziemniaków, kluszek itp.': *Weż "odcedzaczke i "od-cedź te ziemniaki Bóbrka kroś; Mp pd. JW*
- odchędożyć się** 'o krowie: wydalić łożysko po ocieceniu się': *Dejtu krowce ciepłe picie, to sie pryndzy "odchędoży Kramsk koniń; Wp. JW*
- odchód** 'popyt': *Tam na wszystko jes dobry "odchód, wszystko mozno dobrze sprze-dać Samocice dąb-tar; Mp. JW*
- odciągnąć** 'potrącić przy wypłacie': *Odcion-gnijcie se zaroż te dwie marki, coch wóm zostól ostatni roz dłużyn Rogów ryb; Śl pd, Wp. JW*
- odcierać** 'prać ręcznie': *A jak sie łachy namocy, to sie "odciyra je Igota Gawronna włosz; Mp pn. JW*
- odczynić urok** zob. **urok**
- oddaw, oddawiny** 'ślub': Maz pn. JW
- oddychnąć** 'odpocząć': *Tak se póde do lasu i tam se troche "oddychne Świątniki sand; Mp. JW*
- oddział** 'klasa w szkole': *W szkole były cztery oddziały Lubocześnica szam; Mp, Maz, Wp. JW*
- oddziękować się** 'pożegnać się': Kasz. JW
- odecknąć, odecchnąć (się)** 'odecknąć się, przebudzić się': *Jak odeckna, to już drugi raz nie zasnu Pićmorgi świce; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW*
- odećpić** 'odrzuć': *Mógbyś przecie "odećpić te glaby ['rzadkie krowie lajno'] pod "obore Kramsk koniń; Wp. JW*
- odejmać** zob. **odymać**
- odełga** 'odwilż': Maz. JW
- odemkły** 'otwarty, też o człowieku': *Ten chłep mi sa puedobo, uen je taczi uedemkły Gołubie kar; Kasz. JW*
- odeprać** 'usunąć zabrudzenia; wyprać': *Tageś "ufolował te koszule, że trudno będzie "odeprać Stróżna gor; Mp. JW*
- odeprzeć** 'otworzyć': *Wrota we stodole sóm zaprzyte, odeprzij ich! Rogów ryb; Śl, Mp, Maz. JW*
- odewdać** 'oddać': *Bez słówka odewdoł, co wzión Rogów ryb; Śl pd. JW*
- odwrzeć (się)** 'otworzyć, odcmknąć': *"Ode-wrzyj wrota Rzepiennik Strzyżewski gor; Śl, Mp. JW*

- odfiurnąć** ‘odlecieć’: *Boćki už odfiurnéli* Pelplin tcz; Pom pd. JW
- odfolga** ‘odwilż’: *Ni ma mrozu, odfolga prziszła* Koślinka szt; Pom pd. JW
- odgarnować** ‘odgarniać’: *Popiół sie “odgarnuje* Waworków opat; Mp. JW
- odgniat** ‘odcisk’: *“Odgniatów sie mi narobilo “od tych nowych butów* Przewrotne rzesz; Mp. JW
- odgrudzić (się)** ‘okulawić (się), uszkodzić kopyto (konia)’: *Byłem w tamtem tygodniu w Tarnowie, ale droga była paskudná i “odgrudziłem se kobyłe* Samocice dąb-tar; Mp pd-wsch. JW
- odgrywiny** ‘zabawa w domu pana młodego poprzedzająca ślub’: *“Odgrywiny to było takie granie “u młodygo przed weselam* Przewrotne rzesz; Mp pd-wsch. JW
- odhaczyć** ‘odczepić, zdjąć z haka’: *“Odhác my tam bluzke, bom sie zahácul na gwoździu* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- odkaraskać się** ‘uwolnić się (od natręta)’: *Ledwie od niego sie odkaraskał* Dobrzyńnicwo Duże białos; Maz. JW
- odkazać 1.** ‘przekazać wiadomość, powiadomić’: *Antonowi muszima uedkazac, że nie jedzema do Gdëni* Gołubie kar; pog Śl pd i Mp pd-zach, Kasz. **2.** ‘zapisać w testamencie’: *“Ona “odkozala folwark ksiozóm* Krzesławice myślen; Mp. **3.** ‘odwołać, odmówić’: Śl. JW
- odkazować 1.** ‘przekazywać, dawać’: Mp pd. **2.** ‘wymyślać, odgrażać się’: *Ódkazowała, że mie podo dó sądu* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. JW
- odkazywać się** ‘odmawiać, rezygnować, wymawiać się’: *Toć ja się “od roboti nie “odkazuję, ja sama wszystkimu podólóm* Zdunek ostroł; Maz. JW
- odkidnąć** ‘odłamać, odtrącić’: Kasz. JW
- odkluczować** ‘otworzyć drzwi kluczem’: *Odkluczował, odprowadził, mówi, ano, pómiéntajcie o mnie* Opalenie tcz; Pom pd. JW
- odkluczyć** ‘otworzyć drzwi kluczem’: Maz pn, Wp. JW
- odkludzić** ‘odprowadzić’: *Odkludził jóm do domu* Kozakowice ciesz; Śl. JW
- odkładnia** ‘część pługa: odkładnica’: *Ón esce nie wiy, dzie grądziel, a dzie odkładnia, a fce orać!* Huszcza biał-podl; Mp pn i wsch, Maz, Wp, Pom pd. JW
- odkrać** ‘odkroić’: *Piyntka musis “odkroć, bo spolóno* Jędrysek lubl; Śl. JW
- odlatać** ‘odlatywać’: *Już zbiyrajó sie odlatać, młodziyńkie siedzo w gniazdeczku* Budy biel-podl; Maz wsch. JW
- odliga** ‘odwilż’: *Musi odliga ju bedzie, bo śniyg topnieje* Huszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy pn. JW
- odlubać** ‘obrać gotowane ziemniaki z lupin’: Wp. RK
- odmarknąć** ‘odpowiedzieć nieuprzejmie; odburknąć’: Mp pd-zach. RK
- odmaryja** ‘niewielka szafa’: Śl. AC
- odmienić** ‘wymienić, zamienić’: *Byłam u ni, zeby my “odmienila jáj pod kwoke, ale my nie “odmienila* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- odmieniec** ‘według wierzeń: dziecko zamienione przez złą boginkę’: Mp. RK
- odmieńcz** ‘odwilż’: Mp wsch. RK
- odmieńk** ‘odwilż’: *Śniyg weźnie sie tracić, to odmijnk* Stara Jamka niem; Śl, Mp pd-zach. RK
- odmieknąć** nicos ‘o odwilży: nastać’: *“Odmieńkło, bedzie tajać* Albigowa łań; Mp. RK
- odminąć** ‘prać’: *Odmina sie szmaty na tarze* Dorohuczka chłm; Mp pd i wsch. RK
- odnąd 1.** ‘stąd’: Kasz. **2.** ‘od tego momentu, odtąd’: Kasz. RK
- odnęcić** ‘odwyknąć, odzwyczaić się’: Kasz. RK
- odniechcieć się** ‘stracić na coś chęć; odechcieć się’: *Juz mu sie “odniechciało jazdy* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- odobalić** ‘odwinać’: Wp zach. RK
- odos** ‘pręt idący od końca osi do początku hołobli, utrzymujący hołobłę w pewnej rozwartości’: *U pojedyncego woza u “olobli to so “odosy* Stare Kręgi pułt; Maz. RK
- odpas** ‘karmienie zwierząt domowych’: Wp pd. RK
- odpowiadać** ‘mówić hardo, wyniośle, odgrażać się’: *Het mu “odpowiadát, ale ón sie*

- go nie boi* Samocice dąb-tar; Mp pd. RK
- odpowieść** ‘odpowiedź’: *Dzisiaj piąq, ze nie mają odpowiedzi* Limanowskie; Mp pd i wsch, Maz wsch. RK
- odprawa 1.** ‘nabożeństwo’: *Nasz kapelónek mo w kościele szumne odprawy: piykanie śpiywo, mo piyčne kozani* Rogów ryb; Śl. 2. ‘komunia święta’: Mp. RK
- odprosić** ‘przeprosić’: *Musiał mie odprosić, na sódzie kosta ponosić* Zborowskie lubl; Śl. RK
- odpuszczać** ‘o krowie: mieć objawy wskazujące na zbliżanie się terminu ocielenia, polegające m.in. na pojawianiu się mleka w wymieniu’: *Ta krowa sie juz wnet ociely, bo strasnie* “odpusca” Samocice dąb-tar; Mp. RK
- odpytować** ‘prosić o przebaczenie’: *Dzieciska odpytujóm “oców przed spowiedzióm* Jaworzynka cies; Śl pd. RK
- odrapek** ‘stara, zużyta miotła’: Mp pn. RK
- odrazić się** ‘orzeźwić się, wzmocnić się’: *Na gorącu można sie “odrazić wodąm, jabkám abo piwám* Przewrotne rzesz; Mp pd. RK
- odrobek** ‘praca wykonywana w zamian za wcześniejszą pracę lub inne zobowiązania’: *Sónsiod pożycz ziórek, ale na “odrobek, pi-jyndy nie kce* Sękowa gor; oggw. RK
- odróbka** ‘odrobina’: *“Odróbke chleba ci dám* Dąbrowa Poduchowna iłz; Mp. RK
- odryna** ‘stodoła’: Kresy pn. RK
- odrzeczyć (się)** ‘odwizać (się)’: Kasz. RK
- odrzyny** ‘luski z ziaren prosa’: Mp. RK
- odsadni, odsadny** ‘o ostrzu kosy: osadzone pod zbyt dużym kątem względem kosi-ska’: *Ogón zagrzał ji przigón do środka, bo za odsadna kosa* Leśna Jania st-gdań; Wp pn, Pom pd. RK
- odsadzić** ‘o dziecku i młodym zwierzęciu: odstawić od karmienia przcz matkę’: *Cieloczka już “odsadzilim i poimy gó mli-kim* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- odsiebka; na odsiebkę 1.** ‘o sposobie orania, polegającym na tym, że oracz rozpoczyna w środku pola i zawsze skręca w prawo’: *Przy oraniu na “ocipke* “orze sie na skłod Kramsk koniń; Wp. 2. ‘o koniu będącym w zaprzęgu po prawej stronie’: Wp. RK
- odsię** ‘okrzyk na konie lub woły zachęcający do skręcenia w prawo’: Mp pn, Maz. RK
- odskok** ‘najlepszy gatunek ziarna’: *“Odskok, “odborne zboże, “ono bujne, odpowiednie ziarko* Bilwinowo suw; Maz wsch i pn. RK
- odspódniak** ‘halka noszona pod spódnicą’: Maz pn. RK
- odstać** ‘o krowie: zostać cielną’: *Krowa do-brá, jak bycek dobrze stanie, to musi odstáć* Dąbrowa rzesz; Mp pd. RK
- odstajać** ‘odstawać’: *Tu wisiali te fiéran-i, a tu tak odstajali od ścian-i* Wędkowy tcz; Mp, Pom pd. RK
- odtychczas** ‘od tego czasu, odtąd’: *Tyn Miet-ków skut to taki zbój buł, bijoł mojego Jaśka, alem posed tamok do nik, powie-dziolem pore słów, no i “odtykcos buł spokój* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp, Kasz. JR
- odwalnica** ‘odgięta blacha u pługa do odwalania skib; odkładnica’: *“Odwalnica, bo odwalo skiby* Sporysz żyw; Śl pd, Mp. RK
- odwarzyć 1.** ‘przegotować’: *“Odwarzić mlyko* Jędrysek lubl; Śl. 2. ‘ogrzać (mleko) na ser’: Maz wsch. RK
- odwieczarz** ‘popołudnie’: *Cały odwieczarz zem zbierała* Korczów bil; Mp, Maz. RK
- odwieczorek** ‘popołudnie’: *Przespał cały od-wieczorek* Baciki Średnie siem; Maz wsch. RK
- odwilcz** ‘odwilż’: *Jak sie mróz zel-i, to je “odwilc* Obręb sierp; Mp, Maz. RK
- odwilgnać** ‘zwilgotnieć’: *Siano “odwilgło, bo rossu “opadła* Radgoszcz dąb-tar; Mp. RK
- odwitać się** ‘pożegnać się’: *Tylko podał ręká, odwitał sie z nami, poszed w strona* Sejn Degucie suw; Maz pn. RK
- odwracać** ‘wykonywać w polu głęboką orkę’: *Po niedzieli bede “odwracoł* Krępa miech; *Jesce mám troche “odwrácać* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- odwracanka, odwrót** ‘głęboka orka’: *“Odwra-canka – jak sie “orze ściernisko, to sie “odewraca rólo, poodewraca sie* Wilków kiel; Mp. AN

- odymać, odejmać** ‘odejmować’: *Ty za duzo biylizny tu natozył, tera trzeba odymać* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz wsch, Wp. JW
- odziać się** ‘ubrać się, okryć się’: *Nie “odzioła sie w chustke jesionke i boły jo teroz garło* Sierosławice koniec; Śl, Mp, Maz, Kasz. AN
- odziarnić** ‘ożywić, zregenerować się’: *Po tim pogrzebie ni mogli sie odziarnić* Pelplin tcz; Pom pd. AN
- odziemek, odziemka** ‘dolna część koszuli’: *Jedne mówili naddotek, drugie “od-ziemek – to jedno i to samo* Wysocze os-maz; Maz. AN
- odziemek, odziomek 1.** ‘dolna część pnia drzewa’: *Od-ziamek, to jak drzewo sie zetnie, to “ono jez grubse “od ziamni i to naziwajo “od-ziamek* Burakowskie węgr; oggw. **2.** ‘snopek w poszyciu dachu w niższej warstwie’: Maz. AN
- odziemka** zob. **odziemek**
- odziej, odziewa** ‘ubranie, odzież’: *Na jedzenie zarobi, ale na “odziwe ni má skąd wziąć* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- odziewaczka** ‘duża chusta noszona na ramionach’: *“Odziewała sie “odziewackóm* Korbielów żyw; Mp pd. AN
- odziewać (się)** ‘ubierać (się), okrywać (się)’: *Zacyna sie juz odziewać do ślubu* Brudzewice opocz; oggw. AN
- odziomek** zob. **odziemek**
- ofiara** ‘grupa ludzi idąca z pielgrzymką’: Maz pn. AN
- oficery, oficerki** ‘buty skórzane z cholewami do kolan’: *Kućer miał czorne “oficery, buty sztywne bez zmoszków, oficerki to takie były lepsze buty* Granowo n-tom; Mp, Maz, Wp. AN
- offlis** ‘skrawek deski z boku kłosa drzewa’: *Offlisy to są takie “ostanki descek “od krajów* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Wp. AN
- ogacić** ‘ocieplić’: *Na zime musioł dom chojnom “ogacić* Porąbka żyw; Śl, Mp, Maz. AN
- ogar, ogarek** ‘zarzący się, niedopalony kawałek węgla lub drzewa’: *Nawylatowało “ogarów spod blachy* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- ogarnięcie** ‘ubranie’: *Teraz to dobrze – “ogarnięcie majo i “obucie* Wilków kiel; Mp. AN
- ogarnówka** ‘ubranie’: *Jak sprzedom wieprzka, to będzie na ogarnówke* Ostrowce bus; Mp. AN
- ogdowieć** ‘zostać wdową, wdowcem’: *Jesce nie tako staro kobieta, a juz “ogdowiata* Sierosławice koniec; Śl, Mp. AN
- ogibać (się)** ‘zginać, uginać (się)’: *Nie “ogibej tego biczyska, bo go złómiesz* Kozakowice cies; Śl. AN
- ogień** ‘duże czerwone znamię na ciele, zwłaszcza na twarzy’: *Ogień – mówio, że jak sie matka przeleknie pożuru, jak nosi dziecko, to dzieciok sie urodzi z ogniem na twarzy* Miłkowice-Janki siem; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. AN
- ogierować** ‘o klaczy: przejawiać popęd płciowy’: *Gniada “ogéruje, musita z nió do “ogéra* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. AN
- ogigiel, ogigle** ‘szypulka pióra, patyczek, kawałek żdźbła itp.’: *Te piórka były cołkie i sie z ty stróny “odarło i z ty – i tedy był środkim taki “ogigiél* Bolewice n-tom; Wp pn-zach. AN
- ogłady, ogłędy** ‘zaręczyny lub któraś z poprzedzających je faz’: *Stara sie o panne, jej rodzice przyjezdza zobaczyć, jaka to gospodarka – ogłędy* Bilwinowo suw; Mp pn, Maz pn, Wp, Pom pd. AN
- ogłędziny** ‘zaręczyny lub któraś z poprzedzających je faz’: *Młoda panna jedzie do teściów na ogłańdzin-i* Jeleń tcz; Mp, Maz, Wp, Pom pd. AN
- ogłoszki** ‘zapowiedzi przedślubne w kościele’: *Wesieli już bydzie hnet, bo już dali na “ogłoszki* Puńców cies; Śl. AN
- ogłowa, ogłowica** ‘prymitywna uzda’: *“Ogłowa to sie dowo kóniowi we maształni* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd. AN
- ogłówek, ogłowka** ‘prymitywna uzda’: *Przecie ci nie dodadzom jużdzienicy, cies sie, że dostoteś. chocioż “ogłówek* Kramsk koniń; Śl, Maz, Wp. AN

- ognaria 1.** ‘wynagrodzenie w naturze dawane pracownikom najemnym dworu’: *Ludzie na majątku dostawali „ognarióm, zbueże, drzewo, wyngiel* Granowo n-tom; Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘utrzymanie do końca życia; dożywocie’: Pom pd, Kasz. RK
- ogniatacze, ogniataki** ‘kluski z gotowanych ziemniaków z dodatkiem mąki’: Maz. AN
- ognisko** ‘palenisko w kuźni’: Wp. AN
- ogniszcza, ogniszczka** ‘roślina polna – gorczyca’: Śl. AN
- ogniszczka, ogniszka** ‘roślina polna – gorczyca’: Śl, Kasz. AN
- ogon 1.** ‘przyjęcie, powtórna zabawa w kilka dni po weselu; poprawiny’: *„Ogón buł za tydzień, bawili sie do wieczora, w nocy już nie* Granowo n-tom; Wp. **2.** ‘zaczep żelźca kosy służący do przymocowania do kosiska’: *To jes tyn „ogón do kosy, na pierściny sie przybijo* Obra wolsz; Wp. AN
- ogon** zob. **gwiazda z ogonem**
- ogoniaty** ‘o sukni, spódnicy: nierówny dołem’: *„Ogóniuto spodnicu Zaryte-Rabka* n-tar; Mp. AN
- ogonkowe, ogonowe** ‘drobny datek przy sprzedaży żywego inwentarza dodawany dziecku sprzedawcy lub jego parobkowi’: *„Od szachlérza zóm dostól za świnta sto marków i dwie marki „ogónkowego* Podróžna złotow; Pom pd, Kasz. AN
- ogórka** ‘ogórek’: *Przynieś mnie jedna ogórka z ogródka* Leśna Jania st-gdań; Śl, Pom pd. AN
- ograbczak** ‘duży kosz’: *Weź ograbczok i nabier plew ze sómsieka* Rogów ryb; Śl pd. AN
- ograbek, grabki** ‘uroczyste zakończenie żniw połączone z zabawą; dożynki’: Mp pd. AN
- ograbiny 1.** ‘wieczór przed ślubem w domu panny młodej’: Kasz. **2.** ‘przyjęcie, powtórna zabawa w kilka dni po weselu; poprawiny’: Kasz. AN
- ograbki** ‘drobne kawałki czegoś, zwłaszcza słomy, kłosów i innych grubszych odpadków po młóceniu’: *Pozamiatej ty „ograbki* Zabrzeg biel; Śl, Maz pn, Wp pd-wsch, Pom pd, Kasz. AN
- ograbki** zob. **ograbek**
- ograniczenie** ‘granica ziemi należącej do danej wsi’: *Tam jak jest kamiankoskie „ograniczenie* Kamianki-Czabaje sied; Maz. AN
- ograżać** ‘o dreszczach: trząść’: *Nié mogła na dwór wijs, tak jó ograżało* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- ograżka** ‘febra, przeziębienie, opryszczka’: *Leżał nakryty psierzynani i cały buł spocóny. Nie przestawała go trzość „ograzka* Zdunek ostroł; Mp wsch, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- ogrodowy** ‘ogrodnik’: *Ogrodowi ma ogród i z niého żyje* Nowa Wieś szt; Maz pn, Wp, Pom pd. AN
- ogryzek** ‘grdyka’: *To wystajónce na szyji, to u męczczyzny, to to się jabkó nazyła. Tu u nas zwyczajnié to nazyłajo ógryzek, bo gadajo, że jak Adam zjad te jabko, tó udał się* Czelatyce jaros; Śl pd, Mp. RK
- ogryzka** ‘niedojezdzony kawałek czegoś; ogryzek’: Mp pn-zach, Maz zach, Kasz. RK
- oiść się** ‘zmęczyć się, chodząc długo’: *Tak-em sie „osed, ze sie ruchać ni moze* Sękowa gor; Mp. RK
- ojc** ‘ojciec’: Kasz. RK
- ojce** ‘rodzic’: *Takóm chałupe „ojce jesce postawili* Topolice opocz; Mp, Maz, Wp. RK
- ojciec** zob. **pan ojciec**
- ojcowie 1.** ‘rodzice’: *Nasi „ojcowie nóm tak nie fołgowali* Jędrysek lubl; Śl, Mp, Maz, Wp pd i wsch. **2.** ‘teściowie’: Mp pn. RK
- ojczenasz** ‘paciorek różańca, na którym odmawia się modlitwę Ojciec nasz’: *Już-eś doszła do kójńca tego dziesiątka? No. Już-em na ojczénaszu* Brzożów; Mp. RK
- ojczyzna** ‘majątek odziedziczony po ojcu; ojcowizna’: *Babka tam sie urodziła i tam na ojczyźnie została* Jedlnia Kościelna kozien; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. RK
- oje, oje** ‘dyszel wozu’: *Podejma je na to, aby oje nie opadało na zym* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. RK
- okalić (się)** ‘ubrudzić (się)’: *Przewlyc się w jinne łuchy, jak idziysz do stajnié, żeby cié krowa nie „okaliła* Bóbrka kroś; Mp pd-wsch, Kasz. RK

- okąpać (się)** ‘wykąpać (się)’: *Zawiozo pepu-sek, “okopio, w pieluski “okreco Świątniki sand; Śl, Mp. RK*
- okiennica** ‘w kurnej chacie otwór w dachu do wypuszczania dymu’: *A na ton dym było takie z drzewa wyciosane, “okiönica Jasna Podłopieñ lim; Mp pd. AN*
- okleja, oklejka** ‘ryba – ukleja’: *“Okleje tylko takie dużykie i takie wónskie, jak mój palec Obra wolsz; Maz, Wp, Pom pd. AN*
- oklep: na oklep** ‘w butach na gołe nogi (bcz skarpet)’: *Nikiedy sie szło do pola na “oklep Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pn-zach. AN*
- oklepaniec** ‘snopek zboża częściowo wymłócony’: *Pue draszowani uestoł nóm san jeden uklepañc Gołubic kar; Kasz. AN*
- oklepce, oklepiec** ‘potrzask na małe zwierzęta’: *“Oklepce zaktadali na mysy, scury Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. AN*
- oklepiny, oklepki** ‘odpadki przy klepaniu lnu’: *Paździora “odleci i troche kłuków, “oklepki takie Stare Kręgi pułt; Maz. AN*
- oklepować** ‘młócić snopy po raz pierwszy’: Śl. AN
- okładki** ‘dodatkové deski boczne w wozie’: Śl, Wp pd. AN
- okłoczek** ‘snopek zboża po młóceniu’: Mp pd. AN
- okłosować** ‘omłócić z grubsza zboże w snopkach’: *“Okłosować – to sie przejdzie parę razy cepamy i juz bañdzie “okłosowany Okrzeja łuk; Maz. AN*
- okłot** ‘snopek zboża częściowo wymłócony’: *Okłoty dla kóni nie omłóci sie na trzy stróny Krzczonów lub; Mp wsch, Maz wsch, Kresy. AN*
- oko** zob. **wyraczyć oczy**
- okolizność** ‘okolica’: *On zna te wasze wszystkie okolizności, bó on tam wszędzi budował Degucie suw; Maz pn-wsch. AN*
- okolnik** ‘grubszy słupek w płocie’: Śl. AN
- okoman** ‘w dawnym majątku ziemskim pracownik zarządzający gospodarstwem i mający nadzór nad robotnikami; ekonom’: Maz. MT
- ekonom** ‘ekonom’: Mp wsch, Maz wsch, Wp, Kresy pn. MT
- okopisko** ‘żydowski cmentarz’: *“Okopisko – Żydzi tam majo smyntorz, gdzie je rabin Hyżne rzesz; Mp wsch. AN*
- okorak** st ‘stara, zdarta miotła’: *Mietła, a po starymu ókorok Mszanna chlím; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. MT*
- okowita 1.** ‘wódka, gorzalka’: *Pijoki tak mówili: chódź dó karczmy, wypijmy jaki okowity Blizne brzoż; Mp. 2.* ‘spirytus’: *– Straśnie mnie záb “upie. – Przylóz se “okowity, to cie przestanie Samocicc dąb-tar; Mp, Wp. MT*
- okólak** zwykle w lm ‘skórzany but z drewnianą podeszwą’: *“Okólaki sóm ze skuyry na drzewie i nieroz blachóm podbite Granowo n-tom; Wp. MT*
- okól** ‘zabudowania gospodarcze (np. stodoła, stajnia) mieszczące się pod wspólnym dachem’: *“Okól – stajnia, bojsko, jata, plewiarnia połączone z jutóm i boj-skiym, wozownia Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. MT*
- okómón** ‘ekonom’: *“Okómón u dziedzica w puelu różóndziól całym puelym, co dzie sioć, co robić Granowo n-tom; Mp, Maz, Wp. MT*
- okraczka** ‘pas niezorany w środku pola, szeroki na dwie skiby’: Mp pd. MT
- okrać** ‘oczyścić z liści, okroić’: *Ty wszyscy kwaki [‘karpiele, brukwie’] musisz “okroć Kozakowice ciesz; Śl pd. MT*
- okrajek 1.** ‘deska odcięta z boku kloca’: *Ta-kich “okrajków nie wezne, boby mnie z tern z domu wygnały Samocice dąb-tar; Mp pd. 2.* st ‘kromka chleba rozpoczynająca lub kończąca bochenek; przylepka’: *“Okrajek po staromu, teraz sie mówi piotka [piętka] Korbielów żyw; Mp pd. MT*
- okras** rodz m i ż **1.** ‘surowe mięso z gęsi, drobno posiekane i posolone, służące jako dodatek do potraw’: *“Okras – siekanka z gęsi Ugoszcz byt; Kasz pd. 2.* ‘tłuszcz’: *Gansi “okras Małe Glišno chojn; Kasz pd. MT*
- okrawek 1.** ‘odkrojony kawałek ziemniaka z oczkiem, przeznaczony do sadzenia’: *“Okrowków sie dużo nie narobi, bo zimnioki równe, bez “oczek Bóbrka kroś;*

- Mp. 2. ‘okrągłe naczynie z klepek, na nóżkach (rodzaj cebrzyka), wyglądające jak ucięta beczka’: *“Okrowek. buł do wuedy. W “okrowku tyż sie pomywało, wszystko sie robiło Granowo n-tom; Wp. MT*
- okrawka** ‘obierzyna z ziemniaka’: *Ta uekrowka mogła być ceńszo Gołubie kar; Kasz. MT*
- okraćcać** ‘owijać, okręcać’: *Brali kije, “okrocali lnem, w nafcie macali i tak śli na pasterkę Świątniki sand; Mp, Maz. MT*
- okraćcanka** zob. **okręcanka**
- okragły** rz. ‘taniec – polonez lub kujawiak lub mazur lub walc’: *Zagrejta ino “okragłygó, to i my tu z kumoszkom zatancuimy Kramsk koniń; Wp. MT*
- okręcanka, okraćcanka** ‘duża chustka wełniana zakładana na głowę i ramiona w czasie wielkich mrozów’: *“Okrocanke se kupilam, zeby my nie było zimno Ostrowce bus; Mp pn. MT*
- okręcki** ‘okrętowy, marynarski’: Kasz. MT
- okregły** ‘zaokrąglony, okragły’: *Z kłosów uwiły wianek ókregły i na głowe sadzały gospodarzowi Giełczew kras; Mp, Wp, Pom pd, Kasz. MT*
- okrętnik** ‘żeglarz, marynarz’: Kasz. MT
- okrężne** ‘uroczystość zakończenia zniw; dożynki’: *Okrężne – jido ze śpiewem – na polu upletó wianek z tego zyta, przymosó ze śpiewem, gospodarz wychodzi, zalożó mu wianek z tego zboza ji przyjancie urządzó Kluki miń-maz; Mp, Maz, Wp pn-wsch, Pom pd. MT*
- okroczyć 1.** ‘usiąść, obejmując rozstawionymi nogami; usiąść okrakciem’: *Siód na niego, okroczył go i zuczón go prac Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. 2. ‘przestąpić, przejść w rozkroku’: “Okrocylań cie, nie bedzies rós Chotel Czerwony piń; Mp. MT*
- okrom** ‘z wyjątkiem, oprócz’: *Wszycko, “okrom tego Puńców ciesz; Śl, Kasz. MT*
- okropa; aż okropa** ‘okropność’: *Alem sie naszel do tego Justa, aż okropa Żarnowiec kroś; Mp pd. MT*
- okropecznie** ‘okropnie, bardzo’: *Okropecznie sie wystraszyła, jak cosik hukło za ścianóm Brzozów; Mp pd, Maz. MT*
- okropeczny** ‘wielki, ogromny’: *“Okropeczno góra Bóbrka kroś; Mp pd. MT*
- okropelny** ‘wielki, ogromny’: *“Okropelna fura siana Przewrotne rzesz; Mp wsch. MT*
- okropny** ‘ogromny, wysoki’: *Zrosły te słoneczniki jak gidyje, okropne Brzozów; Mp. MT*
- okrutecznie** ‘bardzo’: Mp pd. MT
- okrutnie** ‘bardzo’: *Bedziecie “okrutnie żalować Zawada zam; Śl pd, Mp, Wp pd i zach, Kasz. MT*
- okrutny** ‘wielki, ogromny’: Mp. MT
- okrybieda** ‘jakikolwiek stare okrycie, płaszcz’: pog Pom pd i Kasz pd. MT
- okrywka** ‘ubranie, odzież, odzienie’: *Downi godzily na suzbę po Godnich Świątach. Dajaly “okrywkę i “ochanuzkę Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. MT*
- okrześć** ‘doprowadzić do przytomności; ocucić, otrzeźwić’: *Tóz go “okrześli, ale nie tak wartko, bo ból “okropnie naprany [‘pijany’] Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd, Mp pd. MT*
- okrzosać** ‘ociosać, obedrzeć, odrapać’: *Z bagana [‘błota’] okrzosej buki Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd. MT*
- oksza** ‘długa siekiera ciesielska; topór’: Kasz pn. MT
- oktaba** ‘okres ośmiu dni poświęcony obchodowi uroczystego święta, szczególnie Bożego Ciała; oktawa’: *Óktoba – na nabóżyństwach chódzi prócesja dókóla kóścióła, dzieci rzucajo kwiaty Kombornia kroś; Mp, Maz, Wp. MT*
- oktaby, ochtaby** ‘okres ośmiu dni poświęcony obchodowi uroczystego święta, szczególnie Bożego Ciała; oktawa’: *Na oktaby Maryska codziennie chodzyła do sypanio kwiotków, a po piyrszy komunii do poduszki [z emblematami religijnymi] Brzozów; Wionki z maciyrzonki w “ochtoby sie świynći po Bożym Ciele Niegowa zaw; Mp, Maz. MT*
- okukać** ‘o kukulce (wg wierzeń ludowych): kukając spowodować, że ktoś, kto po raz pierwszy na wiosnę ją usłyszał, nie mając przy sobie pieniędzy, nie będzie ich miał przez cały rok’: *Bieda bedzie,*

- kukulka mie* "okukata w polu bez piniędzy Sicroslawice koncc; Mp. MT
- okurki, okurkiem** 'bardzo wczesnie rano, po pierwszym pianiu kogutów': Kresy pn. MT
- okurz** 'urządzenie do podkurzania pszczół; podkurzacz': Śl pd. MT
- olejander, olijander** 'roślina doniczkowa lub ogrodowa – oleander': "Olejander. to jes kwiattek Samocice dąb-tar; Mp. MT
- olekać** 'bardzo głośno mówić lub śpiewać; drzeć się': Maz pn. MT
- oli** 'olej': *Tę szymie* ['sicię'] *se na "oli, se wybili, to szymie – tego, z tego lnu* Drawsko czar; Wp. MT
- olijander** zob. **olejander**
- olmaryj, olmaryja** 'niewielka szafa': Śl. AC
- oloble** zob. **oloble**
- olszak** 'grzyb jadalny – koźlarz czerwony': Maz. MT
- olszka** 'drzewo – olcha': *Olszka, to tera mówió olszina na to drzewo* Pelplin tez; Pom pd, Kasz. MT
- olszówka** 'grzyb jadalny – rozszczepka pospolita': *Olsziówki kiele graniców rosnó, mi jéch nie jéma, ale je bierzém na zóse* ['sos'] Trzciano szt; Pom pd. MT
- olsńnik** 'duży nóż z dwoma uchwytami do obdzierania kory z drzewa lub do strugania drewna': *Olsznikém kóre obczinajó* Koślinka szt; Mp pn, Maz zach i pn, Pom pd. MT
- oltarz** 'oltarz': Śl, Maz pn. MT
- oluga** 'przerębel': *Z olugi cyrzpami wede. Potim té ribi bédóm przyprowadzone do ty olugi – dury i wtedi bédq ty ribi cyrzpane teni* [ty-mi] *kasérani* Sucholaski gíz; Maz pn. MT
- olwant, olwajnt** 'trudno dostępny kawałek pola, który przy wykańczaniu orki trzeba zaorać w poprzek skib': *W takém mniejscu robji sie "olwanti, gdzie ni można wjédzdać, bo só rowi abo drogi* Obręb sierp; Maz pn, Pom pd. MT
- oladki, olatki** 'małe placki z mąki smażone w tłuszczu (bliny, racuchy) lub placki ziemniaczane': *Olatki z tej graciuchi piekli* Bilwinowo suw; Maz pn-wsch, Kresy pn. MT
- oloble, oloble** 'podwójny dyszel, w który wprzęga się konia w zaprzęgu jednokonnym; też dyszle poboczne przy zaprzęgu dwukonnym; hołoble': *Oloble tuk po nasemu, bo powinno sie oloble pisać* Stare Kręgi puł; Mp pn-wsch, Maz. MT
- olówek** 'ołowiany ciężarek na końcu wędki': Maz pn. MT
- olówek** zob. **atramentowy olówek**
- olówko** 'ołówek': Kresy pd. MT
- olupać** 'obrać, obedrzeć ze skorupy, lupiny, kory itp.; obłupać': – *Mamusiu, já sobie ohupie orzecha. – A ohup se* Mogilany krak; Mp pd. MT
- oma** 1. 'matka ojca lub matki; babka, babcia': *Oma z uejca stroně jeszcze žéje* Gołubie kar; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. 2. 'położna': Pom pd. MT
- omacnica** 'motyl nocny; ćma': *Nieraz okno sie uchylí wiecorem, to omacnice wpadajo* Kadzidło ostroł; Mp, Maz, Wp. MT
- omama** 'matka ojca lub matki; babka, babcia': *Do nas przéjechała omama* Gołubie kar; Kasz. MT
- omana** 'złudzenie, przywidzenie, majak': Kasz. MT
- omanić** 'wprowadzić w błąd, zwieść, otumanić, oszukać': *Aleś sie dał "omanić, przecie tyn prosiak niewart tyła* Adamowo mław; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. MT
- omaniec** 'straszydło': Kasz. MT
- omatulić (się)** 'owinać (się) czymś szczelnie (zwłaszcza chustką), opatulić (się)': *Niech sie pani dobrze omatuli, bo dzisiaj dzień zimny!* Skala olk; Mp pd. MT
- omeczny** 'niezdarny': *Ón je taki omechn-i, nic nie umi zrobić* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. MT
- omega** 'nicdołęga, łamaga': Pom pd. MT
- omeszyć** zob. **omszyć**
- ometra** 'geometra, mierniczy': *Ometra po śniérci z latarko lata ji niérza jesce raz, co źle poniérzał ji ludzi "ukrzywdziól* Janki Młode ostroł; Maz. RK
- omglały** 'osłabły, bez sił': Wp. MT
- omgłec** 'zemdlec': *Cłek omglał. Omglał jak cepi* Janki Młode ostroł; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. MT

- omiądlić** zob. **omiędlić**
- omielać** ‘zdierać łuskę z ziarna w młynku lub stępie’: *Pyłcoki* [tzn. jęczmień na kaszę – pęczak] *się ómielało na wilijo* Blizne brzoż; Mp pd i wsch. MT
- omier-zić** ‘obrzydzić, obmierzić’: *Ómier-ził se już te robote i chce szukać nowy* Brzożów; Mp pd-wsch. MT
- omier-znać** ‘znudzić się, sprzykrzyć się, zbrzydnać’: *“Omier-znót mi miód* Ilyżne rzesz; Mp. MT
- omiędlić, omiądlić** ‘połamać łodygi lnu na międlicy w celu oczyszczenia ich z twardej włókien’: *Len, kie “omiądło, to sie cese* Orawka n-tar; Mp. MT
- omisić** ‘wykastrować’: *Który [koń] jes “omisiony, to walach* Woźniki sier; pog Mp pn-zach, Maz pd-zach i Wp pd-wsch. MT
- omiškować** ‘wykastrować’: *Barón “omiškowany* Łączna-Zaszosie kiel; Mp. MT
- omknąć** ‘opuścić, ominąć przcz. nieuwagę, przeoczyć’: *To jak sie zetnie abo masyna “omknie, to je ta koza [“pojedyncze kłosy nieścięte w czasie żniw], późni trza jom wyciąć kosom* Janki gtnń; Maz. MT
- omoknąć** ‘zimoknąć, przemoknąć’: *Na koncu lasu stoi czarny, ómoknięty baranyk* Józefówka tom-lub; Mp. MT
- omszyć, omeszyć** ‘zatkać, uszczelnić szpary między belkami drewnianego domu mchem’: *Trza będzie przed zimóm omszyć chałupe* Brzożów; Mp pd. MT
- omykacz, omykiel** ‘kawałek płótna, przez który mota się lub zwija na kłębki nici lniane, żeby nie pokaleczyć palców’: Maz. MT
- omylić** ‘opuścić, zaniedbać’: *Co wtorek i co pchióntek lata do “Ostrołénki, mało kedi “omili* Janki Młode ostroł; Maz. MT
- omyłka** ‘kawałek roli pominięty przcz. nieuwagę podczas orki’: Maz pn. MT
- omywać** ‘myć, obmywać’: *“Omywá sie cłowienka, jak pomar* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp, Pom pd, Kasz. MT
- on I.** ‘samiec’: *Na naszi stodole są bocany, to uen tak klekuece* Gołubie kar; Kasz. MT
- on II.** ‘tam, tam oto, hen’: *Tam pająk dwie ucepił muchy, ón wysoko w oknie* Huszcza biał-podl; Maz. MT
- ona** ‘samica’: *Uen klekuece, a uena sedz-i na jajach* Gołubie kar; Kasz. MT
- onaczyć (się)** czasownik wyrażający jakąkolwiek czynność, używany wówczas, gdy mówiący nie może znaleźć odpowiedniego słowa ‘coś czynić, robić (się)’: *Nie ónacz [“nie ruszaj] mi tego. Wielá razy mom ci to ónaczyć [“mówić]? Olza* ryb; Śl, Mp pd. MT
- onaki** zaimek przymiotny określający każdą właściwość, cechę, np. ‘dobry, ładny, inny, nadający się, niczgarszy, skąpy itd.’: *Nie myście se, że jo je taki ónaki jak wy, żeby mi szło o pora fyników* Rogów ryb; *Człowiek se myśli, że je jeszcze doś “ónaki* Kozakowice ciesz; Śl. MT
- onegdaj** ‘przedwczoraj, kilka dni temu lub kiedyś’: *To ani wcora, ani zawcora, a “onegdaj, bo pamiętam, ze to był wtorek* Miłkowice-Mački siem; Mp, Maz, Pom pd. JR
- onegdany** ‘przedwczoraj, kilka dni temu lub kiedyś’: *Ciotka Laskosko to mówi na przedwczoraj ónegdany* Kramsk koniń; Wp. JR
- onegdej** ‘przedwczoraj, kilka dni temu lub kiedyś’: *“Onegdej to tyz znacy przedwczoraj: można powiedzieć “onegdej abo przedwczoraj* Janki gtnń; pog Mp pn-zach, Wp pd-wsch i Maz pd-zach. JR
- onegdy** ‘przedwczoraj, kilka dni temu lub kiedyś’: *Radio nóm powiadało tutaj ónegdi raz we żniwo: kto sie we żniwa nie poci, to na chleba w ogónku bańdzie stojć* Dąbrowka st-gdań; Mp pn-zach, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- oni** forma grzecznościowa stosowana do osoby starszej lub obcej; pluralis maiestaticus: *Naciógnij mamie nić do jegły, bo ónym sie rynku dyrgoce* Rogów ryb; Śl, Mp. MT
- ono** partykuła wzmacniająca ‘otóż, wszak’: *“Óno haj sie może i “odmiyni, wsze przecie nie będzie łoto* Sękowa gor; Mp, Maz. JR

- ontarz** ‘oltarz’: *Na óntorzu stoją świątki. Po ślubie wysocy skłodują „okfiare koło óntorza* Poręby Majdańskie kolb; Mp. MT
- onuca** ‘kawałek tkaniny, szmatka, ściierka’: *To ty garki wyjmujesz mojom „onucó? Wierzchowiska kraś; Ónuca do saganów, szmata Łazy luk; Mp wsch, Maz wsch i pn. MT*
- onucarz** ‘mężczyzna zbierający szmaty, także trudniący się handlem szmatami lub starymi, zniszczonymi ubraniami; szmaciarz’: Mp pd, Maz. MT
- onuczniak** ‘mężczyzna zbierający szmaty, także trudniący się handlem szmatami lub starymi, zniszczonymi ubraniami; szmaciarz’: Maz wsch, Kresy pn. MT
- onycka** ‘pas tkaniny do owijania stopy; onuca’: *Pozycycki zjedzą i „ónycki Limanowskie; Mp pd. MT*
- opa** ‘dziadek’: *Opa był nerwowity Stara Janka niem; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. MT*
- opadówka** ‘owoc opadły z drzewa’: *Kożdo opadówka je czynwato Rogów ryb; Śl. RK*
- opajtać** ‘żart ‘ostrzyć’: *Kiery ci tak szpatnie „opajtał ty włosy Puńców cies; Śl pd. RK*
- opak** ‘odwrotnic’: Kasz. RK
- opak: na opak** ‘odwrotnie, tyłem do przodu, na lewą stronę’: *Tyn sweter żeś se oblykła na opak, podziwej se do zdradła, dyć szwy mosz na wyrchu Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. RK*
- opal** ‘opał’: *Drzewo na opal Mszana Górna lim; Mp. RK*
- opaliwo** ‘opał’: *Opaliwo to jestaj to, czém szie pali: wéngiel, drewka, torf Nowa Wieś szt; Pom pd. RK*
- opalać** ‘usuwać zanieczyszczenia z ziarna, kaszy itp., podrzucając je na nieckach i wykorzystując siłę wiatru’: *Downó zboże się ópotałó na nieckach, żeby proch i śmieci wywioć Lubatowa kroś; Mp, Maz. RK*
- opałka 1.** ‘rodzaj koszyka’: *Przyniys siecki w „opołce i postow w stajni, bedzie lo krów na wiecór Rzepiennik Strzyżewski gor; oggw. 2. ‘torba do karmienia koni’: Ópałka, co koniam dajo, jak dzie jado Obsza bil; Śl, Mp, Pom pd. RK*
- opapa** ‘dziadek’: *Mój opapa ju nie zėje Gólbic kar; Kasz. RK*
- oparczysko** ‘grzędawisko, bagno’: *Na ti drodze to je take oparc-isko, ze kónie ni mogó wiciógnóńć woza Obręb sierp; Maz, Pom pd. RK*
- opasek** ‘skórzany pas, zwykle szeroki, nabijany ćwiekami’: *„Opasek przy galatach Puńców cies; Śl pd, Mp pd-zach. RK*
- opaska, opaś** ‘szczytowa belka w ścianie, na której opierają się krokwie’: *Na belki „opaski cy „opasie, a na „opasie dopiero sie stawia krokwy Starc Kręgi puł; Maz. RK*
- opasować** ‘uważać, pilnować’: Kasz. RK
- opasze** ‘pas, pasck’: Kasz. RK
- opaś** zob. **opaska**
- opaterny** ‘ostrożny, przeczorny’: *Taki czlowek „opaterny na wszystko Zarzeczcie cies; Śl pd. RK*
- opatrować 1.** ‘troszczyć się, opiekować się, doglądać, karmić’: *Jak mama byli nimocni, to yny Marteczka ich opatrowała Rogów ryb; Śl. 2. ‘ogłądać’: Tam w pochwach były miecze i „on „opatrował te miecze Dęborzyn jas; Mp pd. RK*
- opatry** ‘ogłędziny w domu kawalera lub panny poprzedzające zaręczyny’: *Przed opatrami so skatki [‘porozumienie ze swatami’] i jak uładzo, to dopiero jado na opatry. Jak jem sie spodoba, to so zaręczyny Miłkowice-Mački siem; Maz. RK*
- opatrzyć** ‘obejrzyć, zobaczyć’: *Tako kszozke „opatrzotem Wąworków opat; Mp. RK*
- opatrzeć 1.** ‘nakarmić i oporządzić bydło’: *Musa „opatrzeć krowa, bo juz cima Jędrysek lubl; Śl. 2. ‘obejrzyć, zobaczyć’: Przyprowadź go, niech go opatrze! Hyżne rzesz; Mp. 3. ‘obdarować czymś, wspomóc’: Scery – bidnygo opatrzy, kazdymu pozycy, zawse prawdę powi Mokrzysz częs; Mp. RK*
- opeplinki** ‘resztki jedzenia’: *Zjédz sobie sama te opéplinki Pelplin tez; Pom pd, Kasz. RK*
- opi** ‘upiór’: Kasz. RK
- opica** ‘malpa, też przezwisko’: *Ty „opico, co żeś to zaś „oblykła! Puńców cies; Śl pd. RK*
- opiętek** ‘napiętek u buta’: *Opiyniki we strzewikach mosz tak wykrziwióne, nie pora-*

- dzisz w takich chodzić. Musisz se nowe kupić Rogów ryb; Śl. RK*
- opka** zob. **hopka**
- opłatać** ‘opowiadać, bajać, pleść’: *Siedzi sie ji “opłata sie takie bajki Lgota Gawronna włosz; Mp pn. RK*
- oplececk** ‘górna część sukni; stanik’: pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch, Wp zach. RK
- opłakować** ‘opłakiwać’: Śl, Mp. RK
- opłat** żart ‘opłata’: Mp pd. RK
- opoić** ‘upić kogoś’: *Te pinióndze, co mu dali za te krowe, to mu wszystkie wzięni, bo go “opojyli Lgota Gawronna włosz; Mp. RK*
- opół, opól** ‘skrajna część kłosa pozostała po pocięciu go na deski’: *Opoły od deszczek, jak sie trze najpiérwsze z brzega Podnieśno sied; Maz wsch. RK*
- oporządek** ‘codzienne prace gospodarskie dotyczące hodowli zwierząt, np. karmienie, czyszczenie’: *Do “oporządka trzeba jić Wysocze os-maz; Maz pn. RK*
- opoważyć się** ‘odważyć się’: *Tyn smarkula nie opowoży sie is na mie, bo mu zawdy zradza Rogów ryb; Śl pd. RK*
- opowiadzać, opowiedywać** ‘często opowiadać’: *Ojce nase “opoziedowały, ze dáwni były kurpsie plécióne Wach ostroł; Mp pn, Maz. RK*
- opowiedzi** ‘publiczne ogłoszenie w kościele zamiaru zawarcia związku małżeńskiego; zapowiedzi’: *“Opowiedzi już wyszły, a “o weselu cicho Bóbrka kroś; Śl, Mp pd. RK*
- opowijak** ‘pas płótna, w który się owija małe dziecko’: *To go (dziecko) sie w “opochijak “opochija Burakowskie wegr; Maz pd-wsch. RK*
- opól** zob. **opól**
- oprata** ‘lejc’: *Jedném “opratom bardzich pocióngła Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. RK*
- opryma** ‘futrzane obszycie czapki, serdaka, butów itp’: Mp pd-zach. RK
- oprząg, oprzęg** ‘przyuczanie źrebaka do chodzenia w zaprzęgu’: Wp. RK
- oprzągać, oprzęgać** ‘przyuczać konia lub wolu do chodzenia w zaprzęgu, także w ogóle zaprzęgać do wozu’: *Dzisiej byni-
dziemy oprzóngać wólczoki Cerekwica poz; Wp. RK*
- oprząść** ‘przerobić włókno na nici; sprząść’: *Jak sie “oprzyńdzie, to sie moto na motowidle Zaryte-Rabka n-tar; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. RK*
- oprząť, oprzęť** ‘codzienne prace gospodarskie dotyczące hodowli zwierząt, np. karmienie, czyszczenie itp.’: *“Ociec poszed tero do “oprzyntu Złotniki kał; Maz zach i pn, Wp, Pom pd. RK*
- oprzątać** ‘karmić i oporządzać zwierzęta’: *Świniorz “oprzątoł te świnie: gnój “od nich wyrzucół, wszystko robił nad tymi świniami Woźniki sier; Mp pn-zach; Maz zach i pn, Wp, Pom pd. RK*
- oprzestać** ‘zaprzestać, skończyć’: *Ja mówia – człowieku, nie strzelajta, to je nasze wojsko. Tedi oprzestelim Wędkowy tez; Pom pd, Kasz. RK*
- oprzęg** zob. **oprząg**
- oprzęgać** zob. **oprzągać**
- oprzęť** zob. **oprząť**
- oprzypoludnica** ‘według wierzeń: demon polny’: Wp pd-wsch. RK
- oprzyroczyć** ‘rzucić urok’: *Żrybokowi zawiązali czerwónom stążke, żeby kto nie “oprzyroczył Kramsk koniń; Wp pd i zach. RK*
- opucować 1.** ‘oczyścić’: *Jurek, a idze tego konia “opucuj! Lichwin tarn; Śl, Mp pd.*
- 2.** ‘otynkować’: *Dała se “opucować całóm chate, a nie chce w ni mýszkać Granowo n-tom; Wp. RK*
- opusta** ‘urządzenie do regulowania poziomu wody w stawie’: *Z opusty woda spadauje, to idzie przeważnie na młyn Olza ryb; Śl. RK*
- opustny** ‘zaniedbany’: *To dziwce Lubeckich je uepustne Gołubie kar; Kasz. RK*
- opuszczony** ‘zaniedbany’: *“Opuscony taki jak dziád Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. RK*
- opuścić się** ‘zacząć wypuszczać młode pędy’: *Cosi ni mogom te giergonie sie “opuścić, pewnie jym tyn mróz zaskodził Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK*
- opytać (się)** ‘wypytać (się), zapytać (się)’: *Posedym do gmíny “opytać sie, jak to trza*

- zalatwiać Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp, Kasz. RK
- opytować się** 'wypytywać się, dowiadywać się': "O wszystkich sie "opytował Samocięce dąb-tar; Mp, Kasz. RK
- oraczka** 'orka': *Sochóm to była paskudno "oracka, pług to aby trzymał za róncki ji było jinacy* Wola Okrzejska łuk; Śl, Mp pd i wsch, Maz. RK
- orać na ksebkę** zob. **ksebką**
- oraz** 'naraz, jednocześnie': *Nie godejcie wszyscy oroz, bo nic nie zrozumia* Rogów ryb; Śl. RK
- ordcka** 'sufit': Śl pd. RK
- ordynka** 'deska na spodzie wozu; dennica': pog Mp pn-zach i Maz pd-zach. RK
- orel** 'orzec': *Polski oreł je bioły, a niemiecki czorny* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. RK
- orędować** 'dawać znać, zawiadamiać': *Toć-em orędował przez Zygmunta, żeby przyjechał po te siano* Krajewo-Wierciochy przas; Maz, Wp. RK
- orędziny** 'wizyta kawalera lub swatów w domu dziewczyny z oznajmieniem chęci małżeństwa': Mp. RK
- organ** 'organy': *Światła pogašli, organ zamkneli i organista poszyd* Degucie suw; Maz wsch. RK
- organisty** 'organista': *Dó organistego oni pozszli, żeb akta spisać* Łomazy biał-podl; Maz, Kresy. RK
- orginia, orgiń** 'kwiat – georgia; dalia': *Nojbarzy my sie podobajom te "orginie z dużyyny "ogniowyny kwiatamy* Krańsk korniń; Mp pn, Maz, Wp. RK
- ornaria** 'wynagrodzenie w naturze dawane pracownikom najemnym dworu': *Rządca w majątkach robotnikom "ornarie wydawali, ile sie "ugodził, to mu wydali tyle metrów zboża na "utrzymanie rodziny* Radkowice ilz; Mp, Maz. RK
- orobić się** 'włożyć w pracę dużo wysiłku, napracować się': *Całe lato sie "orobił, a nic mu za to nie zapłacili* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. RK
- oryl** 'flisak': *Oryle tratwy sykowały do Miamiec, aż tam* Stary Bazanów gar; Mp, Maz. RK
- orywać** 'często, wielokrotnie orać': *Był sobie taki Janek, co pod borem orywał* Wojciechów kraś; Mp, Maz. RK
- orzyszyna** 'leszczyna': *Powyrómbował wszystkie orzyszyny w olszynie i na bezrok dzieci nie bydóm miały orzechów* Rogów ryb; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- orzędzie** zob. **orzędzie**
- orzłowy** 'orli': Kasz. RK
- orzędzie, orzędle** 'przednia część ubrania na wysokości klatki piersiowej': *Złapoł go za "orzędzie* Brudzewice opocz; Mp pn-zach. RK
- osa** **I.** 'osika': "Osa, "osowe drzewo – to te liście tak selescą Burakowskie węgr; Maz. **2.** 'topola': Maz pn. RK
- osak** 'grzyb – koźlarz czerwony': "Osaki, czerwonołłowce – jes cerwón-i, "one rosno na "osinie i brzezynie Zdżary łuk; Maz. RK
- osamętać** 'rzucić urok, zacczarować, opętać': Kasz. RK
- osatać się, oszatać się** 'oprzytomnić, zorientować się': *Musiata omdleć, ale sie ta przecie osatała, co ją kobiety wyprowadziły* Limanowskie; Mp pd. AN
- osycpek** zob. **oszczypek**
- oselka** 'zakalec w pieczywie': Wp pd i zach, Kasz. RK
- oseria** 'o kimś lub czymś złym (często o złej, złośliwej kobiecie)': *Zły jak "oseryja* Chojna wąg; Wp. JR
- osica** **I.** 'osika, topola drżąca': "Osica, co siy powiysil Judas Przedmość wiel; Śl pn, Mp pn, Maz pd-zach, Wp, Pom pd. JR
- osica** **II.** 'osa': *Nad nami loto uesęca, muez nas ugręzc* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. JR
- osiec** 'ogrzewana suszarnia, znajdująca się głównie w stodole na klepisku, gdzie suszono wilgotne snopy zboża': Kresy pn. JR
- osiedle** **I.** 'podwórze gospodarskie': Mp pd. **2.** 'grupa domów oddzielona polami od reszty wsi; przysiółek': Mp pd. JR
- osiel** 'osioł': *Uparty jak "osiel* Rogoźnik n-tar; Śl pd, Mp, Maz pn-wsch, Wp wsch, Pom pd, Kasz. JR
- osiemnast** 'osiemnaście': Śl pd. JR

- osiewać** ‘przesiewać przez sito’: *My zawsze mąkę na chleb osiwomy* Kramsk koniń; Śl, Maz, Wp. JR
- osikowe mleko** ‘mleko w początkowej fazie kiśnięcia’: *Osikowe mlyko to je kwaśne, ale nie siadłe mlyko* Przewrotne rzesz; Mp. JR
- osiniak** ‘gatunek grzybów jadalnych’: Maz wsch. JR
- osiołka, osolka** ‘zakalec’: Wp. JR
- osiory 1.** ‘huski ryby’: Maz pn. **2.** ‘otręby, łuski z kaszy’: *Z żytniech osiorów kasa była i sie jadło w wojne* Kamianki-Wańki sied; Maz. JR
- osioł** ‘osioł’: *Osioł téż może wóz cziongnóńć, ale je małi* Nowa Wieś szt; Maz pn, Wp, Pom pd. JR
- oska I.** ‘osika, topola drżąca’: Kasz. JR
- oska II.** ‘osa’: Kasz pn. JR
- oskarb** ‘młotek do nacinania powierzchni kamieni żaren, by uczynić ich powierzchnię bardziej chropowatą’: *Ni ma cem posiekać kamieni od zár, bo my sie oskarby gdziesi zapodziaty* Samocice dąb-tar; Mp pd. JR
- oskardzyć** ‘oskarżyć’: Mp pd. JR
- oskoła, jeskoła** ‘sok wydzielający się wiosną z niektórych drzew, głównie z brzozy, też z klonu, jabłoni’: *Z tych brzozów to jeskołe zapuscajo, takie robio dziury w środku ji ona leci z środka, ji to pijo* Bel-da graj; Maz. JR
- oskomina** ‘cierpienie, drętwienie zębów’: *Jak my sie najadły tych zielonych psiór [niedojrzałych jabłek], co jeszcze z kwiatu nie opadły, to człowiek zymba do zymba ni móg dotulić, takóm óskómine dostot* Brzozów; Mp pd. JR
- oskrobiny** ‘łupiny, obierzyny’: *Oskrobin sie nie wyciskuje, ino sie gotuje w kurskim gorcku razem ze źmiokami* Stróżna gor; Mp. JR
- oskrzybać** ‘oskrobać’: *Jo se oskrzybe jabko* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp pn. JR
- oskwarek** ‘wysmażony kawałek słoniny; skwarek’: Mp pd. JR
- osła** ‘kamień szlifierski z piaskowca służący do ostrzenia kosy; oselka do ostrzenia kosy’: *Kartofle chielkie jak osli* Janki Młode ostrol; Maz. JR
- osłona** ‘boczna lub spodnia deska wozu do wożenia gnoju’: *W osłonach sie gnój wozi* Sękowa gor; Mp pd. JR
- osmana: na osmanę, w osmanę** ‘byle co, byle jak, nieporządnie’: *Orze w osmane, nieporzómnie* Sepno kościań; Wp. JR
- osmolić** ‘zlekceważyć coś, nic sobie nie robić z czegoś, nie dbać o coś’: *Osmoliłbych wszystko: jo już nie chca sie ó nic starać* Rogów ryb; Śl. JR
- osnażyć (się)** ‘oczyścić (się)’: *Osnóz te strzewiki z marasu* Olza ryb; Śl. JR
- osobisty** ‘osobny, oddzielny’: *Świnie przeważnie we chléwiku, to osobiste było ogrodzynie we chływie* Zborowskie lubl; Śl pn, Mp, Maz. JR
- osobiście** ‘osobno, oddzielnie’: *Pyrwej pywnica bóla osobiście* Zborowskie lubl; Śl pn, Mp, Maz. JR
- osobliwie** ‘osobno, oddzielnie’: *Siedziatu sama w swoji chatupie* osobliwie Wilków kiel; Mp, Maz. JR
- osobliwy** ‘osobny, oddzielny’: Mp, Maz. JR
- osobnie** ‘osobno’: *Osobnie bierze żółtka i biółka do ciasta* Złotniki kal; Śl, Mp, Maz wsch, Wp pd. JR
- osocz** ‘perz’: Kasz. JR
- osolka** zob. **osiołka**
- osoria** ‘o kimś lub czymś złym (często o złej, złośliwej kobiecie)’: *Co tyż to za osoryjá, nicpotá!* Chludowo poz; Wp, Pom pd, Kasz. JR
- osowy** ‘osikowy’: *Tiząs sie jak osowy listek. Osowe drzewo* Kramsk koniń; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- osóbka** ‘drewniana, gipsowa lub porcelanowa figurka wyobrażająca świętego’: *Osóbka na ohtarzu stoi* Woźniki sier; Mp pn. JR
- osóbno** ‘osobno’: *To ciasto sie osobno gniecie* Huszcza biał-podl; Maz wsch, Pom pd. JR
- osówno** ‘osobno’: *Albo kónicyny, albo siana, kazde osówno* Kluki miń-maz; Maz. JR
- osówny** ‘osobny’: Maz. JR
- ospica** ‘ospa wietrzna’: Maz pn i wsch. JR
- ospówka** ‘ospa wietrzna’: Maz zach. JR

- osrać** ‘zlekceważyć kogoś, coś’: *Pódź już, “osrej to, zrobisz to kiedy indzi* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- ostać** ‘zostać’: *“Ostoł siedzieć* Strzybnica tar-gór; *To uestało mie do zrobieni* Kętrzy-no wej; oggw. JR
- ostać się** ‘zostać’: *“Óna już sie w Hyżnym* “ostała IIżne rzesz; Mp, Maz. JR
- ostajać** ‘zostawać’: *Pliewa “ostajala* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp, Wp. JR
- ostatny** ‘ostatni’: *Jecheli ostatno furó ze zbo-żiem* Dzierzgoń szt; Maz, Pom pd, Kasz. JR
- ostawić** ‘zostawić’: *“Ostow mi troche grosza, bo muse se hki wykupić* Rzepciennik Strzyżewski gor; oggw. JR
- ostrew, ostrewka** ‘drewniany drag z poprzeczkami lub młody świerk z poucinanymi do połowy gałęziami, który wbija się na polu do ziemi, a na poprzeczkach kładzie się siano do suszenia’: *“Utnie sie smérecka, “obciupie sie choine i już jes* “ostrew Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd-zach. JR
- ostrega** ‘owoc lub krzew jeżyny’: *Czynice na “ostryngach rosno* Hyżne rzesz; Śl, Mp pd. JR
- ostrejżyna** ‘jeżyna’: Śl, Mp. JR
- ostro** ‘prędko’: Kasz. JR
- ostropiec** ‘drewniany drag z poprzeczkami lub młody świerk z poucinanymi do połowy gałęziami, który wbija się na polu do ziemi, a na poprzeczkach kładzie się siano do suszenia’: *Siano suszymy na “ostropcu* Puńców cies; Śl pd. JR
- ostrów** ‘wyspa na jeziorze lub rzece’: *Ostrów to jestaj ziémnia na jeziorzie* Nowa Wieś szt; Pom pd, Kasz. JR
- ostrzyca** ‘chwast wijący się w zbożu, jego listki i nasiona mają ostre włoski, którymi roślina ta silnie się przyczepia’: *“Ostrzycy to ani krowy nie chcą jeś, co taki zmierzły chwás* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. JR
- ostrzydło** ‘narzędzie do ostrzenia kosy; osełka’: *Ostrzydłow je pare gatunków* Łazy łuk; Maz pd. AN
- ostuda 1.** ‘zamieszanie, kłopot, nieprzyjemności’: *Żech miał ogromno ostuda skięrs tego zwóna* Olza ryb; Śl. 2. ‘jakaś choroba skóry’: Maz pn-wsch. AN
- ostudnik** ‘o człowieku naprzykrzającym się, nerwowym’: Śl. AN
- ostudny** ‘o człowieku: naprzykrzający się, nerwowi’: *Coś je synku taki ostudny?* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. AN
- ostudzić się** ‘znudzić się, sprzykrzyć się’: *Ostudziło jyj sie siedzieć* Stara Jamka niem; Śl. AN
- osuch 1.** ‘rodzaj piczywa’: *“Osuch to był z mónki pyłowyj, żytnyj, jak bulecka chleba* Wierzchowiska kraś; Mp wsch. 2. ‘wyżej położone piaszczyste miejsce’: Kasz. AN
- osucie** ‘otręby’: Śl. AN
- oswe** ‘osobno’: *Przysiołek lezy oswe* lynch krak; Śl pd, Mp pd-zach. AN
- osypek** ‘otręby’: *Jakieś styry tygodnie przed “oproszynim musi dostać pszynny* “osypek i dużo mlaka Podmokle Wielkie sulch; Wp zach. AN
- osypka** ‘otręby lub grubo zmielone gorsze ziarno do karmienia zwierząt’: *Zinió-ków im dać i troche “osypki, to sie upaso* Dąbrowa Poduchowna iłż; oggw. AN
- oszadlina** ‘szron’: Śl. AN
- oszadzić** ‘pokryć się szronem’: *Juz jesyiń sie kurcy, badyłe osadzieli całkiem* Iłuszcza bial-podl; Maz. AN
- oszatać się** zob. **osatać się**
- oszczękle** ‘dłuższe kawałki słomy, badyli’: *Długie sie od ti sieczki “ostanó w koricie, to só “oszczankle* Łeśna Jania st-gdań; Pom pd. AN
- oszczypek, oscypek** ‘wędzony screk owczy’: *Potym sie robiło “osycpki. To sie ścisakało po “odróbce, po kónsecku, taká grudka jak dwa jajca gyńsie. To sie dało do gorón-cej wody. Uściskál to, a dał do formy. We fórmie pobyl, w cebrziku, w rosóle [‘stonej wodzie’] tydziyń, dwa, aby chrobák nie wlaź dó niego. A potym dał hore* [‘na górę’] *do dymu ususyć* Wesole [Orawa Śl]; Mp pd. AN
- oszewka, oszywka** ‘lamówka stanowiąca wykończenie krawieckie’: *Ószywka* [przy

- koszuli] *była w pasie i koło szyji* Blizne brzoż; Mp, Maz. AN
- oszczędzielnia** 'szron na murze lub na drzewach': *Musiół być mróz w nocy, bo na drzewach jes "osyńdzielnia* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. JR
- oszczędzielnizna** 'szron na murze lub na drzewach': *"Osędzielnizna taká na drzewach, "oséndzielnizna to jak śnieg na murze leży* Lgota Gawronna włosz; Mp pn. JR
- oszkliwy** 'wstrętny, obrzydliwy': *Tam były takie "oskliwe chroboki* Jędrysek lubl; Śl. AN
- oszkrobać** 'oszkrobać': *"Oszkrobej zimioki na "obiód* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- oszkubać** 'oskubać': *Trza už gńisi oszkubać* Rogów ryb; Śl. JR
- oszydzić** 'oszukać, okłamać': *"Oszydził go, doł mu myni piniyndzy, a zarachował wiyncy* Kozakowice ciesz; Śl. AN
- oszywka** zob. **oszewka**
- ość, oście** 'rodzaj widel używanych przy połowie ryb': *Gdzie jaki szczupouk albo ryba stoi, to sie tyknie jóm, zgnie tóm "ojścióm* Obra wolsz; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- ośme** 'osiem?': Kasz. JR
- ośmi** 'ośmiu?': Śl, Mp. JR
- ośmiać się** 'rozśmiać się, uśmicznać się': *Co chto idzie, to sie "ośmieje* Hyzne rzesz; Mp. AN
- ośminaście** 'osiemnaście': *Mnie było wtedy "ośminoście lot* Wojślawice zaw; Śl pn, Mp zach. JR
- ośnik** 'narzędzie do obdzierania drzewa z kory': *"Ośnik mo takie dwie rocki, za chłóre sie łapie i strugo sie drzewo* Książ-nice Wielkie piń; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. AN
- ośnisko** 'rękojęść bata; biczyško': *Ośnisko to drzewo kole bica* Olszanka suw; Maz pn-wsch. AN
- ośpica, ośpice** 'choroba – ospa wietrzna, też blizny po tej chorobie': *Za malutkości był nimocny na ośpice i przez to je teraz dzióbaty* Rogów ryb; Śl, Mp pn, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- ośródka** 'mięksiz chleba': *Skórka jes wierzchniou i spodniou. "Ośródka to jes pod skór-*
- kóm* Obra wolsz; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- otalać** 'obtoczyć ze wszystkich stron': *Chlyb przed wsodzaniem musi sie "otolać w mónce* Stróżna gor; Mp pd. AN
- otawa** 'druga trawa wyrosła po skoszeniu': *Dyszczu ani na lékarstwo, marno bedzie "otawa w tym roku* Bóbrka kroś; Śl, Mp, Maz, Kresy. AN
- otęchnąć** 'skłęsnąć': *Tak jakby ździebko "otynchła ta noga* Woźniki sier; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. AN
- otka** 'narzędzie używane do czyszczenia odkładnicy pluga z ziemi': *"Otko – "odpychać ziymie* Kozakowice ciesz; Śl. AN
- otłok** 'odcisk': *Otłok mie sie zrobiół od buta* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. AN
- otłóg** 'pole nieuprawiane przez dłuższy czas; odlóg': *Otlóg to moze leżyć dwa lata ja pięć lat, a "ugór to tylko rok* Siedliska łuk; Maz, Pom pd, Kasz. RK
- otmięcz, otmięcz** 'odwilż': Maz pn. RK
- otmienić** 'wymienić, zamienić': *"Otniěníół pól metra pszénicy* Janki Młode ostroł; Maz. RK
- otmięcz** zob. **otmięcz**
- otok, otoka** 'wydzielina wrzodu; ropa': Mp pn. AN
- otoknąć** 'optukać': *W czystej wodzie otoknie sie* Wisznice włod; Mp pn. AN
- otop, otopa** 'tłuszcz wytopiony ze słoniny; smalec': *Lubię mieć w bászcu duzo "otopy* Przewrotne rzesz; Mp. AN
- otosa** 'pręt żelazny łączący oś wozu z dyszlem': *"Ótosa, kawal żielaza "od stelwagi* Rosochaty Róg suw; Maz, Kresy pn. AN
- otrok 1.** 'chłopak, syn': Śl, Kasz. **2.** 'mężczyzna zmuszany do zbyt ciężkiej pracy': Śl pd, Mp pd. AN
- otrynkować** 'otynkować': *Chcymy tak przybić tyn sufít i troche "otrynkować* Niegowa zaw; Mp. AN
- oturac się** 'oprzytomnieć ze snu, omdlenia; ocknąć się' *Jak kto mocnou śpi, a potým sie zerwie ze śpiku, to mówiny, ze sie "oturoł* Obra wolsz; Wp zach. AN

- otwarzać** ‘otwierać’: *Biegun to jest przy stodo-
le, co wierzeje sie otwarza* Kluki miń-
-maz; Maz, Pom pd. AN
- owarzać** ‘podgrzewać’: *Jak skwaśnieje mleko,
stawia sie tam dzie w cieplejszym miejscu,
owarza sie* Giełczew kras; Mp. AN
- owczarz** ‘znachor’: *Jak mi dochtór nie pómo-
ze, to póda do “owcorza* Jędrysek lubl;
Śl, Mp, Maz. AN
- owiazak, owięzak** ‘rzemień łączący bijak z
dzierzakiem u cepa’: Mp. AN
- owichlać** ‘okłamać’: Śl. AN
- owieczy** ‘owczy’: *To welna owieczza, cała ze-
strzyżona z jednej owieczki* Miłkowice-
-Maćki siem; Maz. AN
- owierka** ‘w drewnianym domu: belka pod
sufitem’: pog Mp pn-zach i Wp pd-
-wsch. AN
- owierzchować** ‘omłócić z grubsza zboże w
snopkach’: *Snopki “owirzchują, potom
rozciągają na posod i młóca* Poręby Maj-
dańskic kolb; Mp. AN
- owieśny** ‘owsiany’: *Owieśno stóma* Puńców
ciesz; Śl. AN
- owięzak** zob. **owiazak**
- owięzi** ‘wołowy’: *Masorz miał dzisiaj rozmańte
młynso: świński, owiyźni i cielynce* Ro-
gów ryb; Śl. AN
- owięzina** ‘wołowina’: *Prziniēs z rzeźni pół fun-
ta “owiyźiny* Jankowice Rybnickie ryb;
Śl. AN
- owijak 1.** ‘szeroki pas tkaniny, którym owija
się niemowlę; powijak’: *“Owijakó “owija
sia dzieci, żeby sia nie złomieli* Jeleń tez;
Maz pn, Pom pd. **2.** ‘nazwa tańca’: *Ca-
łom godzinie w jednom pore tańczyłam
“owijoka, bo to był zokłod* Woźniki sier;
pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- owijka** ‘onuca’: *Butówka, “owijka, “onuca*
Przedmość wiel; Mp pn-zach. ww
- owrocie** ‘nicdoorany kawałek roli, na którym
zawraca się pługiem’: *“Owrocie zaorzes
na kójcu* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- owrózka** ‘rzemień łączący bat z biczyskiem
lub dzierzak z bijakiem u cepów’: Mp
pd. ww
- owsianisko** ‘pole po skoszonym owsie’: pog
Maz pn-wsch i Kresów pn. ww
- owsianka 1.** ‘odmiana gruszek’: *“Owstónki na
“owieśne żniwa były* Zarzeczcie ciesz; Śl,
Mp. **2.** ‘gatunek grzyba’: Mp. ww
- owskianny** ‘owsiany’: *Płyruwek my czynsto plac-
ki owsianne dóma jedli* Rogów ryb; Śl,
Mp pd-wsch, Maz, Wp, Kresy pn. ww
- owtu** ‘tu’: Maz. JR
- ozaj, na ozaj, na ozaist** ‘naprawdę, rzeczywi-
ście, serio’: *Chodzi do dziolchy na ozaist*
Puńców ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach.
ww
- ozdrzebić się, ozgrzebić się** ‘o klaczy: oźrebić
się’: *Klaczka już chnet sie nóm “ozgrzybi*
Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Kasz. ww
- ozdrzeć** ‘o roślinach: dojrzeć’: *Doczkej, aż to
“ozdre* Zarzeczcie ciesz; Śl pd. RK
- ozgrzebić się** zob. **ozdrzebić się**
- oziaǳać** ‘ziębić, mrozić’: *Nogi se “onucami
owiń, to cie nie bedzie oziómbać* Rogów
ryb; Śl pd. ww
- oziem** ‘osiem’: *Wyżyń uż krowy na paswisko,
uż je oziym godzin* Rogów ryb; Śl, Wp
zach. JR
- oziemek** ‘długi, wąski pas zicmi; zagon’:
*Oziemki to downo sie przysiewało ko-
mornikom, co nie mieli gruntu* Wysoczc
os-maz; Maz. ww
- ozimny** ‘o zbożu: siany jesienią’: *Ozimne
pszenica, rzepak, żyto* Bilwinowo suw;
Mp zach, Maz. ww
- ozimowy** ‘o zbożu: siane jesienią’: Mp. ww
- oznajmuwać** ‘oznajmiać, zawiadamiać’: *Fa-
rorz w kościele oznajmuwali, że bydóm
jutro nimocnych nawiydzac* Rogów ryb;
Śl. ww
- oznak** ‘znak, oznaka’: *Taki widok bēt, jak
gwiozdecka sie swiyci abo miesiōncek,
a co to mogło być? To jakiś “oznak* Lgota
Gawronna włosz; Mp pd. ww
- oznobić się** ‘ochłodzić się, oziębić się, prze-
ziębić się’: *Po deszczu można sa kusk
ueznobic* Gołubie kar; Kasz. ww
- ozwać się** ‘odezwać się’: *Przeszła, ani sity nity
ózwala* Kombornia kroś; Mp. ww
- oźraleć** ‘dojrzeć’: *Chłopoczyska tó nawet
oźralyc tym jabkom nity dadzom, jeszcze
ziylone óbczyszczom* Lubatowa kroś; Mp
pd-wsch. ww

ożarty ‘pijany’: *Juz zaś leży "ożarty pod potym Jędrysc lubl; Śl. ww*
ożeniaczka ‘ożenek’: *Ożeniacka mu sie s-iku-je Janki Młode ostroł; Maz. ww*

ożniwiny ‘dożynki’: Kasz. ww
ożydle ‘klapa marynarki, przód koszuli’: *Jek cie złapsie za ożydle i rąbne o ziem Kadzidło ostroł; Mp, Maz. ww*

Ó

ósmak ‘dawna moneta wartości 25 lub 50 fenigów’: *Ósmak to dwadzieścia piéńć faników Koślinka szt; Pom pd, Kasz. ww*
ósmi ‘ośmiu’: *Tam by "ósmi chłopów miało co robić przy młóckarni Kramsk koniń; Mp pn-zach, Wp. JR*

ótarz ‘oltarz’: *Na wiosce w Boze Ciało "ótarze strojom Woźniki sier; Mp, Maz pn, Wp. MT*

P

pabronek ‘słupek podłużny brony, w którym tkwią zęby’: *Z tego brzostka byłyby dobre pabronki do bron Samocice dąb-tar; Mp. ww*
pabrot, pagrot ‘krótka belka w ścianie pod futryną okna’: *Pabrotamy sie wioze "okniaki Samocice dąb-tar; Mp. ww*
paca ‘cegła z niewypalanej gliny’: Wp pn, Pom pd, Kasz. ww
pach I. ‘szeroki pas’: *"Ociec tuk nos takim grubym pochym po barach Złotniki kal; Wp. ww*
pach II. ‘zapach, woń’: *Co za poch idzie ued tóch kwiatów! Gołubic kar; Mp pd, Kasz. ww*
pacharzyna 1. ‘pęcherz u człowieka lub zwierzęcia’: *Umrzył, bo był nimocny na pacharzina Rogów ryb; Śl, Wp. 2.* ‘woreczek na tytoń z wyprawionego pęcherza’: *Nasi starzik i starzi chlopi nosyli tabaka w pacharzinie Rogów ryb; Śl. ww*

pacholek 1. ‘chłopak, kawaler’: *Piękny pacholek je ze Zeflika Jankowice Rybnickie ryb; Śl. 2.* ‘czeladnik’: *Po trzech latach uczby u meistra ból pacholek Koślinka szt; Maz pn, Pom pd, Kasz pd. 3.* ‘przyrząd do zdejmowania butów z cholewami’: *Jak do zdyjmowania to sie mówi pacholek Obra wolsz; Maz pn, Wp, Pom pd. 4.* ‘okucie, hak na końcu dyszla’: Wp. 5. ‘część kołowrotka’: *Śpule jest zamocowane w tych pachotkach, o tu! Huszcza biał-podl; Maz, Wp pn, Pom pd. ww*
pachruś, pachrust ‘kapusta niezwinęta w główkę’: *Dziko kapusta, pachruś Sulów kraś; Mp pn-wsch. ww*
paciep: pod paciep ‘od strony północnej’: *To jak jes góra ji to pole na północ zwrócone, to mówio, ze pole leży pod paciep Książnice Wielkie piń; Mp. ww*
pacierz ‘kręgosłup, grzbiet’: *Sucho tako, że jak jom myje, tó sły małó na pocierzu niy przerźne Lubatowa kroś; Mp. ww*

- pacierze** 'egzamin przedślubny z katechizmu': *Franek z Hankóm pošli dzisiok na pociyrze* Sękowa gor; Mp pd. ww
- pacyna** 'gruda ziemi, bryła węgla, torfu itp.': *Jak sie przyschnie, to sie pacény robióm, jak roło świyzá jes i sie zeschnie* Lgota Gawronna włosz; Śl, Mp, Wp. ww
- pacześny** zob. **plótno pacześne**
- pacyzna** 'wiosło': Maz pn, Kasz. ww
- pada** 'ojciec chrzestny; kum': Kasz. ww
- padać** 'mówić': *Ón padoł, ze nie przyjdzie do siecenio* Brudzewice opocz; Śl, Mp, Maz. AN
- padanina** 'długotrwały deszcz; słota': *To pewnie znowy sie robi padanina* Kramsk koniń; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- padawica 1.** 'zmija': Mp pd. **2.** 'padaczka, epilepsja': Kasz pn. ww
- padół** 'błotnista dolina, dół z wodą': *Szlam na padole, tako szumowina, taki żabinić to zielóno* Zabrzeg biel; Śl pd. ww
- pagrot** zob. **pabrot**
- paja** pogard **1.** 'usta, zwłaszcza otwarte; gęba': *Warzócha tako fest, cò jakby wsadził dó paje, tó by se różdar* Blizne brzoż; Mp pd. **2.** 'ręka': Kasz pn. ww
- pajaczyna** 'pajęczyna': *Pająk, juz jon sobie snuje pajęcynie* Bilwinowo suw; Śl, Mp pd, Maz wsch, Kresy pd. ww
- pajda I.** 'duża kromka chleba': *Pojda to grubo ji duzo kromka chleba* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz wsch, Wp. ww
- pajda II.** 'jajecznicza na mące i mleku': Wp. ww
- paje, pajki** 'bokobrody, baki': *Te paje już mosz taki wielki, jutro pódziesz do gola-cza ich "ostrzigać* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- pajk** 'pająk': Kasz. ww
- pajki** zob. **paje**
- pajta** 'stara stodoła, szopa': *Stoła tam tako staro pajta, papóm kryto* Harbutowice ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. ww
- pajtasz** 'mały chłopiec': Śl pd. ww
- pakieta** 'paczka, pakunek': *S-in-i [synowic] pakiète nóm przisleli* Nowa Wieś szt; Pom pd. ww
- paklepie** 'włókno niskiej jakości odpadające przy trzcpaniu lnu': *Na worki, na chodniki takie na podłoge to tkali z paklepi* Bilwinowo suw; Maz, Kasz. ww
- pakość** 'przykrość, szkoda': *Pakość tako nám zrobił, zastrzelit nom psa* Tryńcza przew; Mp wsch. ww
- pakslík** 'paczka, pakunek': *W tym pakslíku dołech mu trocha jedzynio* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- pal** 'to czym się pali w piccu; opał': *Jak jes zima letko, to ji polu mało wychodzi* Ostrowce bus; Mp. ww
- palamenter** 'łazik, nicpoń, łobuz': Mp pd. ww
- palarnia** 'gorzelnia': *Downi to my gorzalka prosto z palarnie we wiaderkach nosiyli* Rogów ryb; Śl. ww
- palczatka** 'rękawiczka z pięcioma palcami': *Jakie rękawicki chces, zeb ci zrobić, palcatki cy z jenyim palcem?* Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz wsch, Kresy pn. ww
- palecznik** 'naparstek': Kasz. ww
- paleń** 'dwa drążki równoległe do siebie podwieszane pod sufitem, nad piecem, na których suszyło się len, drzewo': Śl pd, Mp pd. ww
- palica 1.** 'laska, kij': *Wezne se jaki palicy, to wos porozgantóm* Brzożów; Mp pd, Kasz pn. **2.** 'młot drewniany, pałka': *Bez palice i klinów przy hupaniu pni nic nie zrobisz* Rogów ryb; Śl. **3.** pej 'głowa': *Jobych se nasroł do taki palice, kebych jak ty nic nie poradziył spamiyntać* Rogów ryb; Śl. ww
- palidło** 'piec do suszenia lnu': Maz pn-zach. ww
- pality** 'dobrze się palący': *Polity tyn torf, tak sie poli jak złoto* Kramsk koniń; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- paliwoda** 'człowiek porywczy; raptus': *Z tym paliwodo to nie wiadomo jak gadać* Huszcza biał-podl; Maz. ww
- palnąć 1.** 'uderzyć mocno': *Z cały sieby polnoł go pilkom w kolano* Sierosławice konec; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. **2.** 'zerwać się i uciec': *Jak zając pálnał w las, takem go tylo widziuł* Żarnowice kroś; Mp. ww

- paluch** ‘potrawa – kluska ziemniaczana’: *Na paluchy domięsowały mąki z gotowane-
my zimiokamy* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- palczysty** ‘o koniczynie: mający duże, dorodne kwiaty’: *Połczysty konicz, będzie troche ziorek* Bóbrka kroś; Mp. ww
- pałka 1.** ‘kwiat koniczyny zostawiony na nasieniu’: *Kónicyna pálki má* Dąbrowa Poduchowna itż; Mp. **2.** ‘główka lnu z nasieniem’: *Pálka co siemie jes* Wilków kiel; Mp. ww
- pambóczek** ‘biedronka’: *Bożou krówka, patrónka, pietronelka, pambóczek* Obrawolsz; Wp pd. ww
- Pambóczek** zob. **Panbóczek**
- pamiętliwy** ‘mający dobrą pamięć’: *Bardzo pamiętliwy dzieciak* Degucie suw; Mp, Maz. ww
- pamłoka** ‘bielmo’: *Cy ty más pamłoke na “ocach cy co, ze tego nie widzisz?* Samoci-
ce dąb-tar; Mp. ww
- pampoń** ‘bogaty gospodarz’: *U nos bóto mało pampóniów, bo tu bóto mało pola* Jędrysek lubl; Śl. ww
- panrok, panroka** ‘zmicrzch, zmrok’: *Panroka to jak słońce zańdzie, a miesiąca jesce ni mo* Woźniki sier; Mp, Maz. ww
- panrów** ‘larwa chrabąszcza; pędrak’: *Panrowie pyrki zjedzą, siedzą w środku w pyrkach* Młyny mog; Maz, Wp. ww
- pan ojciec** st ‘ojciec męża lub żony; teść’: *Na “ojca zony abo “ojca meza mówio tyz pon “ocięc* Książnice Wielkie piń; Mp, Wp pn, Pom pd. ww
- Panbóczek, Pambóczek** ‘Pan Bóg’: *Mój ty Pómbóczku, dej abychmy byli zdrowi* Rogów ryb; Śl. ww
- pandrów** ‘larwa chrabąszcza majowego; pędrak’: Wp. ww
- panek** ‘grzyb – koźlarz czerwony’: *Panek mo cerwóny łepék* Woźniki sier; Mp zach. ww
- panewka 1.** ‘patelnia’: Maz pn, Pom pd, Kasz. **2.** ‘zeliwny ronderek o trzech nogach i długiej rączce’: pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- pani matka** st ‘matka męża lub żony; teściowa’: *Na matka kobiéti, nibi – żóny sie mówiéto pani matka. To pómiántóm* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz. ww
- paniczka** ‘pani, zwłaszcza kobieta z miasta, też forma grzecznościowa’: *Do kościoła w lecie paniczki na głowe “oblekały jedwobnice* Puńców ciesz; Śl. ww
- paniec** ‘młody, niezonaty syn szlachcica’: Kasz. ww
- panienka 1.** ‘żrenica’: *Paniynka jes w samym środku, daje zwrok cały* Przedmość wiel; Śl, Mp, Maz, Wp. **2.** ‘roślina – mak polny’: *W pszenicy nojwicy rośnie panienek ji głowocu* Książnice Wielkie piń; Mp pd. **3.** ‘biedronka’: *Panienki siedzą w zimiokach, bo są nieszkodlywe, nie trza ich niszczyć* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Pom pd. **4.** ‘grzyb – twardzioszek przydrożny’: Mp pn. ww
- panna 1.** ‘zakonnica’: *W tym kloszorze były panny* Olza ryb; Śl pd. **2.** ‘narzeczona’: *To jes jegó panna* Granowo n-tom; Wp. **3.** ‘odmiana gruszek wczesnic dojrzewających’: Mp pd. **4.** ‘kopka zboża w polu stawiana w specjalny sposób’: *Stawio sie kozły, babki, panny* Zarzeczcie ciesz; Śl, Mp pd. ww
- panoczek** ‘mężczyzna z miasta, też forma grzecznościowa’: *Kiej prziszół taki panoczek, toch na niego czakoł* Olza ryb; Śl, Mp pd i zach. ww
- pantówka** ‘ziemniak’: *Pantówki na waszym polu ludnie powschodziły* Kramsk koniń; Wp. ww
- pańszczarka** ‘kobieta pracująca we dworze’: *Pajscorka to dziynnie chodzióła do roboty do dworu* Zborowskie lubl; Śl. RK
- pańszczarz** ‘robotnik dworski’: *Pajszczorz, bo robił na pajskim* Kozakowice ciesz; Śl. RK
- papa I.** ‘pysk krowy’: *Krowa aziko* [‘rusza, trąca’] *papą po poloniu* [‘po belce pod sufitem’] Mszana Górna lin; Mp pd. RK
- papa II.** ‘tatuś’: *Papa jechoł na aucie* Stara Jamka niem; Śl, Pom pd. RK
- papać** żart lub w zwrocie do dziecka ‘jeść’: *Papej pieknie, bo bydzieś mieć zmazanóm buzie* Puńców ciesz; Śl, Mp. RK

- papcie** ‘stare zniszczone buty’: *Spol te wykopyrcone papcie* Granowo n-tom; Wp, Pom pd. RK
- papęzić** ‘robić niedbale, nieefektywnie’: *“U sąsiada to jacy papęzą, a nie gospodarzą* Przewrotne rzesz; Mp pd. RK
- papierek** ‘banknot o określonej wartości, np. 2 koron austriackich, 1 guldena itd.’: *Sto papirków daam za tóm krowe* Sękowa gor; Mp pd. RK
- papierzany** ‘papierowy’: *Papierzana torebka na cukier* Zaryte-Rabka n-tar; Mp. RK
- papkać** w zwrocie do dziecka ‘jeść’: *Papkaj, dzieciuchno* Nowa Wieś Rieczna st-gdań; Pom pd, Kasz. RK
- papla I** ‘topola’: *Ja widziałóm paple nad drogami* Pięćmorgi świcc; Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- papla II** ‘twarz, gęba’: *Tam przy wojsku do brze sie miok: papla mo wyżrano* Rogów ryb; Śl. RK
- paplotać** ‘dużo mówić, paplać’: Wp. RK
- papracka** ‘brudna, żmudna praca’: *Po tym dyscu, to tako papracka była przy tych żmiokach* Rzepiennik Strzyzewski gor; Mp. RK
- paprak** ‘partacz’: *Lepi wincy zapłacić niż mni i zaniść robote do paproka* Kramsk korniń; Mp, Maz zach i pn, Wp. RK
- papry** ‘łupież’: *Nie bierz popiołu we środe popielcową, bo ci sie papry będą kocić* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd i wsch. RK
- paprzyca** ‘poprzeczka w środku górnego kamienia żaren, w której otworze osadzona jest pionowa żelazna oś napędzająca górny kamień i regulująca odstęp między kamieniami’: *Na paprzycy sły całe żarna obracajom* Lubatowa kroś; oggw. RK
- par** ‘upał, skwar, duchota’: *Od páru dni taki par, ze nic ni moze robić* Żarnowiec kroś; Mp. RK
- parachwia** ‘parafia’: *Odpust taki w parachwi* Kopina chlin; Mp wsch i zach, Wp. RK
- paradnica** ‘dziewczyna lubiąca się stroić’: *Co rus to jinne suknie zaklado – paradnica* Woźniki sier; Śl, Mp. RK
- paradzić się 1.** ‘wynosić się nad innych, pysznić się’: *Ty sie ale paradzisz teraz, jak-
sie wydała, ani nie przidziesz už dó nas* Rogów ryb; Śl. **2.** ‘stroić się’: *Paradzi siy, bó z Ameryki paczka za paczkom idziy* Lubatowa kroś; Mp pd. RK
- parafian** ‘parafianin’: Śl, Mp, Kasz. RK
- parch 1.** ‘przezwiśko Żyda’: *Idzies ty, Żydzie, parchu!* Samocice dąb-tar; Mp, Maz. **2.** ‘właściciel majątku ziemskiego, dziedzic’: *Nie mówięli: tén dziedzie, tan eks-calanc, eno parch* Leśna Jania st-gdań; Wp wsch i pn, Pom pd. **3.** ‘małe, niewyrośnięte prosię’: *Kupiulam takiego parcha* Ługów lub; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. **4.** ‘pasożytnicza roślina o nitkowatej, bezlistnej łodydze, owijająca się wokół innych roślin; kaniańka’: *Parch lén przikróńca* Janki Młode ostroł; Maz. RK
- parchacz** ‘ropucha’: Wp zach i pn, Pom pd. RK
- parchać się** ‘o niektórych zwierzętach, np. owcach, kozach, królikach itd.: przejawiać popęd płciowy’: *Królyca sie parchá* Przewrotne rzesz; Śl, Mp. RK
- parchal** ‘ropucha’: Wp. RK
- parchan** ‘plot, parkan’: Mp pd. RK
- parchata żaba** ‘ropucha’: *Taka wielga żaba sie zwie parchato żaba* Ciechocin lip; Wp pn, Pom pd, Kasz. RK
- parchocić się** ‘o niektórych zwierzętach, np. owcach, kozach, królikach itd.: przejawiać popęd płciowy’: Śl. RK
- parciaki, parcianki** ‘spodnie ze zgrzebnego płótna’: Maz. RK
- parcik** ‘kawałek płótna do przedłużania osnowy przed rozpoczęciem tkania’: *Parcik ucina sie z płotna z frędzlami* Kadzidło ostroł; Maz. RK
- pardać się** ‘poniewierać się, błąkać się’: *Weż te buty ze środka izby, niech sie nie pardają pod nogamy* Samocice dąb-tar; Mp pd i wsch. RK
- pargan** ‘plot, parkan’: *Z tamtyj strony bez pargan mozna przelyżć* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz. RK
- parka** ‘potrawa z mąki zaparzanej na wodzie’: *Porke robili z moki, ugnietli kopyścio, nasmazył słoniny, namaścił* Świątniki sand; Mp pn. RK

- parobek 1.** ‘młody, niezonaty mężczyzna; kawaler’: *Jak już był do zeniacki, to był parobek* Świątniki sand; Śl pn, Mp, Kasz.
- 2.** ‘rówiecnik pana młodego towarzyszący mu do ślubu; družba’: Wp pd.
- 3.** ‘przyrząd do zdejmowania butów z cholewami’: *Kropówki zebuj bez parobek* Jeleń tcz; Maz, Wp, Pom pd, Kasz.
- 4.** ‘w kołowrotku: deseczka łącząca pedał z kołem napędowym’: Mp, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- parowa 1.** ‘parów, wąwóz’: *Parowa idzie bez nasze pole* Morzysław koniń; Maz, Wp, Pom pd, Kasz pd. **2.** ‘bagnó, grzęzawisko’: Maz. **3.** ‘kałuża’: *Po descu na drodze só parowi* Obręb sierp; Maz zach i pn. RK
- parój** ‘młody rój wydany przez pszczoły wyrojone tego samego lata’: Kasz. RK
- parsk** ‘piwnica’: *Wparsku sie trzymo dla krów brukiew* Zuzulka węgr; Mp pn, Maz, Wp pn-wsch, Pom pd. RK
- parsona** zob. **persona**
- parszak** ‘sosna’: Maz pd-zach. RK
- parszywa żaba** ‘ropucha’: *Jak “uwidzisz parszywóm żabe, zamknij gymbe, żebyś nie dostol parszywki* Harbutowice ciesz; Śl pd, Wp. RK
- parszywki** ‘świerzb’: *Parszywki mo myndzy pazurami, aż sie oszklowie dziwać* [‘nieprzyjemnie patrzeć’] Rogów ryb; Śl pd. RK
- partyka 1.** ‘duża kromka; pajda’: *Partyka chleba* Zarzeczcie ciesz; Śl. **2.** ‘duża skiba, bryła ziemi’: Wp pd. RK
- parucha** ‘wódka’: *“Użrely kozuchy strasnie “ociorane, parucha z łebów jym z mgłamy po jutrzynce wywietrzała, świat sie jym w “ocach przedstawił, przejrzeły, dzie portrza jić* Nockowa dęb; Mp pd i wsch. RK
- parycja** ‘jar, parów, wąska dolina, czasem ze strumykami na dnici’: *Downi bez te paryje sie jeździło do pola, a teraz sie nie do, bo sie zymia “oberwała* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- paryzol** ‘parasol’: *“Ón sie nadkrył paryzolyń* Puńców ciesz; Śl. RK
- parza** ‘zaparzana karma dla zwierząt, zwłaszcza dla świń’: *Porzo – kartofle sie tluce* z plewami, *“osypka sie dodaje i parzy sie* Krzczonów lub; Mp pn i wsch. RK
- parzawka** ‘pokrzywa’: *Babko, jak béndziecie sli z lasa do dóm, to urwijcie garzć parzawków* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz pd. RK
- parzątko** ‘szczypiorek’: Mp pd-zach. RK
- parzenica, parzelnica** ‘motyw zdobniczy w kształcie serca, wyszywany na sukienkach spodniach góralskich’: *Bez parzelnic tyz portki béły* Zarytc-Rabka n-tar; Mp pd-zach. RK
- parzycha** ‘zupa z młodej kapusty’: Wp. RK
- parzyć (się)** ‘prosić, sypać (się)’: *Z górě są parzi* Kętrzyno wej; Kasz. RK
- pasieka 1.** ‘pastwisko’: *Pozyne krowy na pasieka* Woźniki sier; Mp. **2.** ‘pole zarosłe krzakami lub niskimi drzewami’: *Pasieka, dzie jes na roli smyrecki* Żdział [Spisz Śl]; Mp pd. **3.** ‘ogrodzenie, płot z żerdzi lub wyplatany z gałęzi’: Mp. RK
- pasikonik** ‘ważka’: *Pasikonik żyje nad wodami i ma duże skrzydła* Cerekwica poz; Wp. RK
- pasionek** ‘pastwisko’: *Wygnaluk na pasionek krowy* Korbielów żyw; Śl pd, Mp pd-zach. RK
- paskud** ‘coś obrzydliwego, budzącego odrazę, wstręt, np. wydzielina ropna’: *Paskud wycisnól z wrzoda i buło lepi* Granowo n-tom; Mp, Wp. RK
- paskudnik** ‘bliżej nieokreślona choroba bydła, objawiająca się wzdęciem i pojawieniem się błony na oku, leczona przez usuwanie tej błony z oka’: *Jak paskudnik, to trzeszczała krowie skóra, pącyło jy brzuchó ji na “ocach się pokozoł* Ulęż Górny gar; Mp, Maz, Wp wsch. RK
- paskudy** ‘łakocie, smakołyki’: *Zarobić nie zarobisz, a paskudy to byś chcioł żyrać* Rogów ryb; Śl pd. RK
- pasmuga** ‘wąski pas czegoś, np. ziemi, drzew, dymu; smuga’: *“Okna dobrze nie “umyte, bo pasmugi zostały* Bóbrka kroś; Mp. RK
- pasować** ‘uważać, pilnować’: Kasz. RK
- pasowisko** ‘pastwisko’: Mp wsch. RK
- pasowny** ‘odpowiedni, stosowny, dopasowany’: *Tizewiki miałam zrobione na słowo,*

- były pasowne* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. RK
- pasterka 1.** ‘ptak – pliszka’: *Pasterka to taki ptosek, co wse jest je tam, dzie sie krowy pasie* Dursztyn n-tar; Śl, Mp pd. **2.** ‘deska, w której tkwi mielak’: Mp pd. RK
- pasternik** ‘pastwisko’: *Pastyrnik sie nazywał, to bylo ogólne paswisko* Okrzeja łuk; Mp, Maz pd i wsch, Wp pd-wsch. RK
- pasterny** ‘pastewny’: *Pasterne to la bydla* Cedzyna kiel; Mp pn. RK
- pastucha** ‘pasterz’: *Pognął dworski pastucha do lasu bydło* Bychawka lub; Śl, Mp pn, Maz pd, Wp. RK
- pasturz** ‘pasterz’: *Dzisiaj cały dzień bydziesz za pasturza, bo krowy płot popsuly* Kramsk koniń; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- pastwa 1.** ‘karma, pasza’: Maz. **2.** ‘pastwisko’: *Tam sóm same łónki a pastwy* Zborowskie lubl; Śl pn, Mp. RK
- pata** ‘matka chrzestna’: Maz pn. RK
- patek** ‘ojciec chrzestny’: *Zeflik bydzie potkiém* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Maz pn. RK
- patela** ‘patelnia’: *Jak stary chléb, to na patele* Luboczescznica szam; Wp. ww
- pater** ‘zakonnik, duchowny’: *Pater, tera mnich, zakónik* Stara Jamka niem; Śl. ww
- paterak** ‘biedny gospodarz’: *To tam taki paterok, nic ni mo* Granowo n-tom; Wp. ww
- paterek** ‘młody ksiądz, wikary’: *Spowjado farorz i paterek* Kozakowice cies; Śl. ww
- paternoster** ‘surowe upomnienie, bura, awantura’: *Popamięto se ten paternoster, jaki mu wyprawielam w sobote* Sicroslawice konec; Mp. ww
- patka** ‘matka chrzestna’: *Mie moja potka wychowali, boch ni miał mamulki* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Maz pn. ww
- patnast, patnost** ‘piętnaście’: *Patnost dzieceek* Puńców ciesz; Śl pd. ww
- patok** ‘jar, wawóz’: *Patoki som przeważnie w lesie* Żarnowiec kroś; Mp. ww
- patoka, patopa** ‘płynny tłuszcz ze stopionej słoniny’: *Słonina sie zyskwarzyła, cyli sadło, no zrobiła sie jak woda, skwarki odjón i tym trza krosić. To jes patoka* Giełczew kras; Mp wsch. ww
- patroch 1.** ‘mak z otworami w makówkach sam się rozsiewający’: *Patroch – taki jak mak, ale mo u góry dziurki, wyleci wszystko, to dzikie* Bychawka lub; Mp wsch, Maz wsch. **2.** ‘śmieć, paproch’: *Jageś ty to mlyko ocedziła, ze połno patrochów w niym jes?* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd i wsch. ww
- patrona** ‘nabój, łuska naboju’: *Patronów chyba i strzylać ni ma jako* Rogów ryb; Śl, Kasz. ww
- patronelka** ‘biedronka’: *Patronelka skocz dó nieba, przynieś mi kawolek chleba* Rogożno ob; Wp. ww
- patronka 1.** ‘biedronka’: *Patronko drogo, fyrni do Boga, przynieś mi kawolek chleba* Granowo n-tom; Mp pd, Wp, Pom pd. **2.** ‘żrenica’: *“O, to patronki, co sie patrzy niemi* Wysocze os-maz; Mp pn, Maz wsch. ww
- patry** zob. **kurze patry**
- patryja** ‘wicza triangulacyjna’: *Wylazłymy se na patryjom: jak my daleko widziały!* Lubatowa kroś; Mp pd. ww
- patrzączka** ‘żrenica’: Maz. ww
- patrzydło** ‘żrenica’: *Patrzydła só raz duże, raz małe* Pięcimorgi świec; Wp pn, Pom pd. ww
- patrzypanna** ‘kwiat – nasturcja’: *Patrzypanna rosznie kiele płota, co mozie sie okréńcić tak jak ogrodowa wika* Nowa Wieś szt; Pom pd. ww
- patyk** ‘zagroda w oborze lub koło budynku dla świń, cieląt, kóz, drobiu’: *Tuczniaka wsadzimy do patyka i bydzimy paść* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. ww
- pazdur 1.** ‘szpon ptaka’: Mp pd. **2.** ‘paznokieć’: *Ale mos pazduy u tyk palców, byś ik “ogryzła, bo mos takie jak kot* Limanowskie; Mp pd. ww
- pazur** ‘racica krowy lub świni’: *Pazury ściągali jak świnię zabili* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. ww
- pazura** pogard ‘ręka, dłoń’: *Weź stónd pazura, bo ci w nią strzela* Jeleń tcz; Wp, Pom pd, Kasz. ww
- pazurek** ‘grzyb – gałęziak’: Śl pd, Mp pd-zach. ww

- pazurnik** ‘drogowskaz’: Wp. ww
paździerznik ‘paździerznik’: Kasz. ww
paździor, paździora ‘zdrewniałe części lnu lub konopi; paździerz’: *A tu o tom wybija ten paździor: i wybija na tej cierlicy* Degucie suw; Mp, Maz. ww
paża ‘pacha’: *Mycka doł pod paża i prosił o robota* Rogów ryb; Śl. ww
pażerny ‘cheiwy, zachłanny, łakomy’: *Cegóz ześ taki na wszystko pażerny? Przędzel niż; Niech se weźniy, kiydy taki pażerny* Kombornia kroś; Mp pd. ww
pażęcia, pażęc ‘trawnik, pastwisko’: Kasz. ww
pażchać 1. ‘węszyć, wachać’: Wp pd-wsch.
2. ‘szukać czegoś, gmerać, myszkować’: Wp. ww
pać ‘pielgrzymka’: *Mumulka nasza chodziyli na póné do Czynstochowy* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
paćnik ‘pielgrzym’: *Za piyniódze, co pónćnicy na “odpustach” ofiarowali* Schodnia opol; Śl. ww
pczoła ‘pszczola’: *Na lypie pcoły siedzą, miód mają* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Wp pd, Kresy pd. ww
pecenek, pecynek ‘bochenek chleba’: *Na pajskim robiyło sie cały dziyń za pecynek chleba* Rogów ryb; Śl. ww
pecka ‘kamień kładziony pod węgiel domu’: *Fundament, pecki, spodnie drzewo na peckaf* Niedzica n-tar; Mp. ww
pecynek zob. **pecenek**
pedy ‘nosidło do noszenia wody zakładane na barki’: Maz. ww
pedzić ‘powiedzieć’: *Cobyś ty pedzioł, ze u Poloka sie zodnego trojacki nie urodziły* Zborowskie lubl; Śl, Mp. AN
pedzić za jedno zob. **jeden**
pielć zob. **pielić**
pelć ‘pleć, plewić’: Wp pn-wsch. ww
pendzjy, penzjy ‘renta, emerytura’: *Co majóm wielko penzjy, majóm sie dobrze* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. ww
penzja ‘utrzymanie prawnie zapewnione do końca życia; dożywocie’: Kasz. ww
penzjy zob. **pendzjy**
pepa ‘gadula, papla’: Kasz. ww
pepać ‘gadać bez sensu, pleść’: Kasz. ww
peperliszka, peperluszka ‘grzyb – kurka’: *Më bële na grzebach ji uzbierelë samëch peperlëszków* Gołubic kar; Kasz. ww
perczysko, pyrczysko ‘pole po ziemniakach’: *Na tym pyrcysku bydzie “owies, a na “ow-sisku żyto* Woźniki sier; Mp pn-zach, Wp. ww
peré ‘stroma ścieżka górską’: *Pyrć, co bydló sie przeganiá* Ochotnica Dolna n-tar; Mp pd-zach. ww
perfony zob. **perfuny**
perfum, perfun ‘perfumy, woda kwiatowa’: *Perfun jes drogi. Wyperfumowała sie perfumym* Granowo n-tom; Wp. ww
perfuny, perfony ‘perfumy, woda kwiatowa’: *Jakiesi mo nowe perfony, bo tak pochnie jakosi inacy* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
perka, pyrka ‘ziemniak, kartofel’: *Nakopta dziecioki pyrek, to sie uparuje* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Wp. ww
perlak ‘kasza jęczmienna’: *Perło abo perlók, pancok tyż jyncmiynny, perlók omielany, okróngluchny* Ługów lub; Mp, Maz pd i wsch. ww
perłówka ‘perliczka; pantarka’: *Perłówka skrzeczy: stokroć, stokroć!* Rogów ryb; Śl, Maz pn. ww
perpendyk, prependyk ‘wahadło zegara’: *Zygár nie idzie, bo prependyk stoi* Samocice dąb-tar; Mp. ww
perpendykiel ‘wahadło zegara’: Pom pd, Kasz. ww
persona, parsona ‘twarz, postawa, wygląd’: *Jochymek mo ta sama parsóna, co stary* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
pertykiel ‘wahadło zegara’: *Pertikel przy zégrze chodzi* Sztumska Wieś szt; Pom pd. ww
peruga ‘peruka’: *Tero to w mieście kobiety nosóm perugi* Brudzewice opocz; Mp pn. ww
perzyna ‘popiół ze słomy, często jeszcze się żarzący’: *Na “ozłogu pomietło, wymiatuło sie pyrzyny, bo sie słome palilo* Świątniki sand; Mp. ww

- peta** ‘noga, też: łapa’: *Kón kopnól go w peta* Jelcń tez; Pom pd. ww
- petrol** ‘nafta’: *Petrołym podlywóm, jak sie nie chce polić* Granowo n-tom; Śl, Wp pd i zach. ww
- petruch, petrych** ‘nafta’: Kasz. ww
- petyta** ‘ofiara w snopach zboża dawana księdzu lub organiście’: *Zrzóndze ze stery snopki pszenicy, bo dzisiaj “organista będzie po petycie jeździól* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- pewniczkiem** ‘zapewne’: *Masz take mokre nogi, pewniczka zélówka je poderta* Pelplin tez; Pom pd. AN
- pewnikiem** ‘zapewne’: *Ze skupem do miasta ido, wezwania pewnikiem majo* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp. AN
- peceł, pecelek** ‘supel, supelek’: *Nawiázal peclów i tera ni mozná “ozwiázac* Radkowi-ce iłż; Mp pn. AN
- pech** ‘wech’: *Pies mo dobry pynch, wszystko wypynszy* Kramsk koniń; Wp. AN
- pechcić** ‘szukać, szperać’: *A to pynchidło znouw pynchci po tych szufłodach* Granowo n-tom; Wp. AN
- peńdrów, peńdrowie** ‘peńdrak, peńdraki’: Wp pd-zach. AN
- peńdzić się** ‘o samicy zwierząt domowych: przejawiać popęd płciowy’: Mp pd-wsch. AN
- peńdzigówno** ‘wiatr wirujący’: Wp pn-zach. AN
- peńkał, peńkala** ‘człowiek otyły’: *Tyn jeji chłopto je taki peńkala* Nowa Wieś Rzeczna st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- peńkawka** ‘końcówka bata z chwościkiem, także zabawka dziecięca naśladowująca wystrzał’: *Nojlepszo pynkawka je z kónskígó włósio, pynko jak flinta* Morzysław koniń; Maz, Wp, Pom pd. AN
- peńpek 1.** ‘poczęstunek na zakończenie wspólnej pracy, np. przy wykopkach lub darciu pierza’: *Jak skójnczóm drzyć piyrze, to w “ostatni dzień robi sie pympek, to jes tako kolacjo* Granowo n-tom; Wp. **2.** ‘ostatni pokos zboża w polu, także z niego zrobiony snopek’: *“Ostatnio “odbiracka zawiąze pympek* Kramsk koniń; Mp pn, Wp, Pom pd. **3.** ‘poprzecznie przyszyty kawałek tkaniny u dołu zapię-
- cia męskiej koszuli’: *Pympek wswywali w kosule na kóncu zapinania* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp. **4.** ‘gatunek grzyba jadalnego’: *Pampki rozparzone na ogniu z solo dobre so* Kadzidło ostroł; oggw. AN
- peńpek** zob. **gęsi peńpek**
- peńtaczka** ‘sznur używany do wiązania nóg końskich’: *Jak bedzies pas kobyle, to kóniecznie weź petacke i spetaj ji nogi, zeby ci nie uciekała* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- peńtelka** ‘kokardka’: *Szumrówki tyż sie wiórze na kofútke albo na peńtelke* Obra wolsz; Wp zach. AN
- peńtłina** ‘część nogi konia – peńcina’: *Kón sie strasnie skałycuł skłem w petynie* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- peńzel, peńziel** ‘peńzel’: *Pynziel do bielinio chahupy* Grabowa rad; Mp, Maz, Kasz. AN
- piaskowiec** ‘gatunek grzyba’: Mp pn, Maz. AN
- piasta, piasta** ‘środkowa część koła wozu, w której zbiegają się szprychy’: *W śródku piozdy jes buks* Woźniki sier, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd. AN
- piastować** ‘pielegnować małe dziecko, zwłaszcza trzymając je na rękach’: *Patrza, chciołby, zeby go cióngle piastowac* Złotniki kal; oggw. AN
- piąc** ‘pieć’: *Piáci chłopów idzie* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp, Maz, Wp. JR
- pichnąć 1.** ‘pchnąć, kolnąć’: *Ón go pichnył, aż sie przewrócił* Rogów ryb; Śl pd. **2.** ‘czmychnąć, ucieć’: *Pichła do pola* Zazrecze cies; Śl pd. AN
- picko** ‘trochę, niewiele’: *Tera moga jeść jano picko* Pelplin tez; Pom pd. AN
- picować** ‘karmić zwierzęta domowe’: Śl. AN
- piczyć się** ‘płakać, mazać się’: Mp pd. AN
- pidło** ‘urządzenie regulujące poziom wody’: *Pidło reguliruje woda we stawie* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. AN
- pieccarz, pieccarz** ‘rzemieślnik stawiający piece; zdun’: Wp. AN
- piechota** ‘odmiana fasoli, zwłaszcza niewymagającej tyczek’: *Pichota je troisto: bióło, zółto i wielgo bióło* Hyżnc rzecz; Mp. AN

- piechowisko** ‘drewniana część siekiery’: Maz pn-wsch. AN
- pieckarz** zob. **piecarz**
- piecownik** ‘rzemieślnik stawiający picce; zdun’: Wp. AN
- piecyk** ‘skrytka w piecu na wstawianie garnków, by nie stygły potrawy’: *Połóz mlyko w piecyku, niech nie stygnie* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- pieczka, pieczarka** ‘suszony owoc’: *Kómpot z pieczek* Puńców ciesz; Śl, Mp pd. AN
- piegacz** ‘człowiek piegowaty’: *Ty paskudny piegocu* Jędrysek lubl; Śl, Mp. AN
- piejak** ‘kogut’: *Nas piejak to dobrze pieje* Wola Okrzejska łuk; Mp, Maz. AN
- piekarak, piekarniak** ‘piec chlebowy’: *Miyż [‘zanim’] sie do chlyb do piekaroka, to sie go żegno* Olza ryb; Śl. AN
- pieknie** ‘pięknie’: *Wszystki te kwiotka piyknie wóniajóm* Rogów ryb; Śl, Mp. JR
- piekny: do piekna, na piekne** ‘zupełnie, całkowicie’: *Do piekna go “obrabowali* Sękowa gor; Mp. JR
- pielaczka, pielaczka** ‘kobieta usuwająca chwasty, także o maszynie plewającej’: *Ja pý-lackie miała wcoraj, niezle dziewczynina to robi* Huszcza biał-podl; Maz. AN
- pielesz** ‘miejsce ustronne, legowisko’: *Wylaż z pielesza* Kozakowice ciesz; Śl pd, Mp pd. AN
- pielic, pelic** ‘wyrwać chwasty; plewić’: *Ide pielic do “ogródka* Granowo n-tom; Mp pn, Maz zach, Wp, Pom pd. AN
- pielina, pielinka** ‘błonka na białku jajka’: *Pielina to jes pod skorupinóm* I.gota Gawronna włosz; Mp pn. AN
- pielaczka** zob. **pielaczka**
- pieńiek** ‘zab spróchniały lub resztkę w dziąśle pozostała po zębic’: *Same pchiénki w gémencie, zémibi wypadli* Wysocze os-maz; Maz. JR
- pieprz** ‘mała, brązowa plamka na skórze; pieprzyk’: *Józefo, bétabyś piekno kobieto, ino cie pieprze opaskudziely* Łączna-Zaszosie kiel; Mp. JR
- pieprzyć 1.** ‘o mężczyźnie: mieć stosunek płciowy’: *Já patrzył sie, cy chto nie jidzie, a “on pieprzył* Dąbrowa rzesz; Mp.
- 2.** ‘gadać głupstwa’: *Pieprzys tak, ze suchać nie worto* Sękowa gor; Mp. **3.** ‘lekccewałyć’: *Jou tam pieprze* Obra wolsz; Wp. JR
- pierać** ‘forma wielokrotna od prać’: *Kijónkami pierali* Słupia lim; Mp. JR
- pierdnać, piernać** ‘głośno wypuścić gazy’: *Żéby czasem wasza córka nie piérmela!* Nielisz zam; Śl, Mp. JR
- pierdolić 1.** ‘o mężczyźnie: mieć stosunek płciowy’: *“On z dziewochami nie żartuje, od razu by pierdoluł* Pustków dęb; Mp. **2.** wulg (alc bcz Wp) ‘gadać głupstwa’: *Nie pierdolta głupiot* Brudzewice opocz; Śl pn, Mp, Wp, Pom pd. JR
- pierdoła 1.** ‘gadula, plotkarz’: *Fto by tam tego pierdoły suchol* Jędrysek lubl; Śl pn, Wp, Pom pd. **2.** ‘człowiek stary, niedołężny, gadający bzdury’: *To taki stary pierdoła, ni ma co se nim głowy zawracać* Książnice Wielkie piń; Mp. **3.** w lm ‘plotki, głupie gadanie’: *Narobili pierdól i nieprzyimności* Kramsk koniń; Śl pn, Mp, Wp, Pom pd. JR
- pierdziuch** ‘ten, który często wypuszcza gazy’: *Taki pierdziuch z nigo, pierdzi i pierdzi* Książnice Wielkie piń; Mp, Kasz. JR
- piernastka** ‘pierwszy raz rodząca (zwykle o krowie lub świni)’: Mp pn, Wp. JR
- piernąc** zob. **pierdnać**
- pierniastka** ‘ta, która pierwszy raz rodziła (zwykle o krowie lub świni)’: *Jak mo pýrszy roz muede, to mówióm piérmniostka* Granowo n-tom; Wp. JR
- pieron 1.** ‘wyładowanie atmosferyczne; piorun’: *Z dziecka niekrzczonego robi sie lotawiec, a Pon Jezus koze bić i pieron bije w tego lotawca* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz pd i wsch, Wp. **2.** ‘ekspresywnie o człowieku, zwykle jako wyzwisko’: *Pierónie, kajś to wloz!* Jędrysek lubl; Śl, Mp. **3.** ‘but cały z drewna lub tylko z drewnianą podeszwą’: Wp, Pom pd. RK
- pieroński** ‘zły, przeklęty’: *Amerykany to są dólarniki pierońskie* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. RK

- pieróg** 'pieczone ciasto drożdżowe, często nadziewane': *To ci dam trochy przywi-jańca, piroga* Korczów bił; Mp wsch, Maz wsch, Kresy. JR
- pierś, piersi** 'pas w uprzęży idący koniowi przez piersi': *Pyrsi to bańdzie tan pas, co jidzie kóniowi bez pyrsi* Pięćmorgi świec; Wp, Pom pd. JR
- pierścianek** 'pierścionek': *Taki małuški piérścianek ji kupiela* Nowa Wieś Rzeczna st-gdań; Mp pn, Maz, Pom pd. JR
- pierścień** 'obrączka łącząca ucho kosi- skiem': *Pierściń z zielazta, co kuese trzy- mou* Granowo n-tom; Wp. JR
- pierśnik** 'pas w uprzęży idący koniowi przez piersi': Pom pd, Kasz. JR
- pierucha** przekł, cuł zamiast: do pioruna! (w gwarze: pierun): *Pierucha, kaj my to sóm?* Jędrysek lubl; Śl. JR
- pierw** 'dawniej, przedtem': *Pyrw dawali wıync syra* Korbielów żyw; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. JR
- pierwastka** 'ta, która pierwszy raz rodziła (zwykle o krowie lub świni)': *Piérwastka, jak sie "ocieli piérsy raz* Okrzeja łuk; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- pierwej, pierwy** 'dawniej, przedtem': *Pirwy ludzie tak przecie nie chorowali jak tero* Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- pierwi** 'dawniej, przedtem': *Pyrwi to mało dziyrzali "owcy* Stara Jamka niem; Śl, Mp pd-zach. JR
- pierwsze 1.** 'najpierw': *Pierse trzeba "obrać zi- miaki i ugotować, a potem stłuc tłuckiem i okrosić* Gielczew kras; Śl pd, Mp. **2.** 'po raz pierwszy': *Pyrwiostka, ze pyr- se sie "okociła* Przedmość wiel; Mp. JR
- pierwu** 'dawniej, przedtem': *Brycka to béta pierwu na rysorach* Cedzyna kiel; Mp pn, Pom pd. JR
- pierwuj** 'dawniej, przedtem': *Pchiérwuj mało sadzacków niałam* Janki Młode ostroł; Mp pn, Maz. JR
- pierwy** zob. **pierwej**
- pierza** 'bielizna': Kasz. JR
- pierzak** 'zbiorowe darcie pierza, też: zabawa po zbiorowym darcie pierza': *Całom noc tańcowala na pirzoku, tero ji sie nie chce wstać* Kramsk koniń; Wp wsch. JR
- pierzch** 'łupież': Kasz. JR
- pierzcień, pierzceń** 'obrączka łącząca ucho kosi z kosiskiem': *Pchierzcień, co sie tó kose do tego kosiska przysadza* Wysocze os-maz; Mp, Maz. JR
- pierze** zob. **darcie pierza**
- pierzgle** 'łupież': *Nie béło takich lékarstwów na pchierzgle w głowie* Pelplin tez; Pom pd. JR
- pierznik** 'ciastko': Wp zach. JR
- pierzyna** przekł, cuł zamiast: do pioruna! (w gwarze: pierun): *Pierzina! Kaś tam włoz?* Jędrysek lubl; Śl. JR
- pierzynka** 'becik niemowlęcy': *Mama dowo dziecko do pierzinki* Puńców ciesz; Śl. JR
- pies** 'przyrząd służący do ściągania butów z cholewami': *"Oficerki i pies do nich* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn, Maz, Wp. JR
- pies** zob. **ziemny pies**
- piesek 1.** 'przyrząd służący do ściągania bu- tów z cholewami': *Piesek to pozywali – tako deska buła, pod spodkiym troszcz- ke stojoczka i wyciynte, co se piynte ws- dziul i buyty scióngnól* Granowo n-tom; Mp pn, Maz, Wp. **2.** 'okucie i hak na końcu dyszla': Mp pd-zach. **3.** 'drewnia- ne obłożenie końca dzierzaka u cepów w miejscu, w którym przymocowany jest rzemieniem bijak': Wp. JR
- piestrzanek, pieścianek** 'pierścionek': Wp. JR
- piestrzeń** 'obrączka łącząca ucho kosi z kosi- skiem': Śl. JR
- piestrzonek** 'pierścionek': *Piestrzonek do słu- bu* Korbielów żyw; Śl, Mp zach, Wp. JR
- pieszki** 'pieszo': Śl pd. JR
- pieścianek** zob. **piestrzanek**
- pieścioch** 'dziecko, które się lubi pieścić': Śl, Maz. JR
- pieśnia I.** 'narzędzie do przecinania lodu': *Lód sie tłucze pieśnio* Augustów; Maz wsch. JR
- pieśnia II.** 'pieśń': *Szpieweli piesznie i tańco- weli. Ból odmawiani różianiec i pchiesz- nie szpchiéwane béli* Dzierzgoń szt; Mp pn, Maz, Pom pd, Kasz, Kresy. JR

- pieśniczka** ‘pieśń (zarówno kościelna, jak i świecka)’: *Rechtór uczył nas pieśniczki z takóm piyknóm melodyjóm. Pastyrze śpiywajóm przy krowach piykne pieśniczki Rogów ryb; Śl pd.* JR
- pietronka, pietrynka** ‘biedronka’: Wp. JR
- pietuch** ‘kogut’: Maz wsch, Kresy pn. JR
- piędzia** ‘dawna miara długości równa mniej więcej ośmiu calom albo odległości od końca kciuka do końca środkowego palca rozpostartej dłoni’: Maz. JR
- pięta** 1. ‘najszerza część kosi blisko kosi-ska’: *Pchiénta je przy uchu kos-i* Obręb sierp; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. 2. ‘pozioma sztabka podpierająca pług, sunąca po ziemi’: *Plug jesta na ziémni, podperti tó piéntó* Sztumskie Pole-Sztum; Śl pn, Mp pn, Maz wsch, Wp pd i zach, Pom pd, Kasz pd. 3. ‘pierwszy kawałek chleba z bochenka’: Kasz. JR
- piętak** st ‘najmniejsza jednostka monetarna (określana często jako dwa i pół leniga lub pięć fenigów)’: *Mosz pora piyntoków w kapsie i wszystko byś chciót w mieście pokupować* Rogów ryb; Śl. JR
- piętocha** ‘nazwa krowy urodzonej w piątek’: Mp. RK
- piętrek, piętrz** ‘stryszek nad klepiskiem w stodole’: Śl pn. JR
- piętro** ‘stryszek nad klepiskiem w stodole’: *Suche sziano domy do sómszeka, wilgłe chynymy na piyntro* Koniaków cies; Śl pd i wsch, Mp. RK
- piętrz** zob. **piętrek**
- pijak** ‘grdyka’: *Jak polykoł, to mu tak tym pi-jok chodził* Kramsk koniń; oggw. RK
- pijawa** ‘libacja, popijawa’: *Urzádzily pijawe* Samocice dąb-tar; Mp pd. RK
- pijawka** ‘tęcza’: Mp. RK
- pijówka** ‘pijawka’: Kasz. RK
- pika** ‘narzędzie do wyrąbywania przerebla’: Wp. RK
- pikacz** ‘ryba – ciernik’: Wp. RK
- pikiel** ‘pryszcz, wrzód’: *Za panny to óna mia-la sóm pikiel na twarzy* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. RK
- piłę** ‘gąsię’: *Mómy gyjs nasadzóno. Inet sie be-dóm piyntu kluć* Rogów ryb; Śl, Kasz. RK
- pilować** ‘strzec, pilnować’: *“Ona jidzie do na-uc-icielki dzieciów pilować* Bilwinowo suw; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. RK
- piła** ‘tartak’: *U,piły rznie sie drzewo na descki* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp zach, Wp, Kasz. RK
- pinaga** ‘tylna część buta osłaniająca piętę’: *W paninym bucie pinagi ni ma* Woźniki sier; Mp pn-zach. RK
- pinderynda, pindyrynda** ‘roślina – bieluć dziedzierzawa’: *Na usme [astmę] pónoj jes dobrze polić pindyrynde jak papiórosy* Kramsk koniń; Wp. RK
- pinkawa** ‘ptak – zięba’: Śl. RK
- pińdel** ‘tłumok, toból’: Kasz. RK
- piorun** ‘but cały z drewna lub tylko z drewnianą podeszwą’: Maz, Wp. RK
- piorunowy** zob. **kamień piorunowy**
- pioter** ‘nieruchoma środkowa rama okienna w kształcie krzyża’: *Musisz eszcze tó fur-bo pioter pómalować* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. RK
- pipa** 1. ‘fajka’: Kasz. 2. ‘sopel lodu’: *Pipë kuele daku* “umiarzli Kętrzyno wcj; Kasz. RK
- pipieć, pipiot** ‘szypułka pióra (u ptaka)’: Wp pd-zach. RK
- pirol** ‘ptak – wilga’: Śl. RK
- pisać** ‘malować, zdobić (zwykle o jajkach wielkanocnych)’: *Pisanki sie pise rozma-jite, woskam sie pise, tóm maścią, co na ramkach jes w ułu* Uchacze gar; Mp, Maz. RK
- pisać się** ‘nosić nazwisko’: *Nazywa sie Adam, a pisze sie Serfinczuk* Wiszniów hrub; Śl, Mp. RK
- pisarz** ‘urzędnik gminny pełniący funkcję sekretarza’: *Jo je teru za pisorza, już piyńć roków* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- pisiaty** ‘pasiasty’: Śl. RK
- piska** 1. ‘kreska’: *Kiery zaś zrobił te piske na ścianie?* Puńców cies; Śl. 2. ‘pisanka’: *Trzeba by ze dwie piski* “upisać, to by ksiądz poświancił Przędzel niż; Mp wsch, Maz. RK
- piskać** 1. ‘grać na fujarce’: *Ustrugół se pisz-czołka z wirby i pisko jak gupi* Rogów ryb; Śl. RK

- piskać II.** ‘o dzikach, świniaach: ryc, kopać’: Kasz. RK
- pismo** ‘list’: *Dostałach pismo „od syna, że przyjedzie na święnta Puńców ciesz; Śl, Mp.* RK
- piszczek** ‘gwizdek’: *Kupiłech se piszczek na „odpuście, taki gliniany Kozakowice ciesz; Śl.* RK
- pita** ‘pijak’: Kasz. RK
- pitak** ‘grdyka’: Mp pn-wsch. RK
- pitkać** ‘w zwrocie do dziecka: pić’: *Maręka, chcesz tē pitkac mleka? Gołubie kar; Kasz.* RK
- pitolić** ‘kroić tępyym nożem’: *Ni moge patrzyć na ciebie, jak chlib pitolisz, naostrz noża! Siennica Różana kras; Mp.* RK
- pitwać** ‘kroić tępyym nożem’: *Pitwos i pitwos, weż se lepsy nóż, zostow tēn pitwok Sporysz żyw; Śl, Mp.* **2.** ‘patroszyć’: *Oporz mi ta kura! Jo jóm byda pitwać Rogów ryb; Śl, Mp pd.* RK
- pitwak** ‘tępy nóż’: *Trzeja nóż nabnusić, bo nic nie jidzie „ukroć z takim pitwokym Puńców ciesz; Śl, Mp.* RK
- pizdnica** ‘naczynię do robienia masła’: Kasz. RK
- piznać I.** ‘uderzyć’: *Piznól go pynścióm miyndzy „oczy Harbutowice ciesz; Śl, Mp.* **2.** ‘rzucić’: *Porwała buty do ręki i pizła nimi na zimia Słomka lim; Mp pd-zach.* RK
- pkła** ‘pcha’: *Pkla skoko i gryzie Granowo n-tom; Wp.* AN
- plac I.** ‘miejsce, wolna przestrzeń’: *W chatupie ni mieliny tyle placu co tero Złotniki kal; Śl, Mp, Wp, Kasz.* **2.** ‘podwórze’: *Pozamiatej tyn plac Olza ryb; Śl, Mp.* RK
- plachander I.** rodzaj m i z ‘osoba lubiąca przebywać poza domem, wałęsać się po wsi, chodzić na plotki; włóczęga, powsinoga’: *Z ti moji dziéwi to je plachander nie z ti ziemi Cieciorka st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz.* **2.** ‘dziewczyna uganiająca się za chłopakami’: Maz pn. MT
- plachandrować I.** ‘łazić po wsi, często na plotki, włóczyć się, szwendać się’: *Zaczynóm tēn tidziēn plachandrować Cieciorka st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz.* **2.** ‘o dziewczynie: uganiać się za chłopakami’: Maz pn. MT
- placówka** ‘działka, na której stoi dom i zabudowania gospodarskie’: *Mieli tylko jedén domek z placówko Krasne zam; Mp.* MT
- plaga I. 1.** ‘długotrwały deszcz; niepogoda, słońca’: *Nie chiadómo, c-i na plage, c-i na pogodze sie bliska Janki Młode ostroń; Maz.* **2.** ‘burza’: *A koń bardzo boji si plagi, krowa tó ona ódporniejsza Degucie suw; Maz.* MT
- plaga II.** ‘darń’: Kasz. MT
- plagować** ‘odpowiadać, służyć, pasować, wychodzić na dobre’: *Przyjechała Stańkowo z Ameryki? Już downo. Świat jyj nie plagował Brzozów; Mp, Kresy pn.* MT
- plagówka** ‘rodzaj motyki’: *Plagówka je do marwchi [!] dziakania Linowice st-gdań; pog Pom pd i Kasz pd.* MT
- plak** ‘słodkie ciasto, zwykle drożdżowe; placek’: *Tak samo jak teraz – jaja, masło i plaki pchekli, i szwinie byli Uniszki Zawadzkie mław; Maz.* MT
- plan I.** ‘duża płachta o różnym zastosowaniu; plandcka’: *Przynióś plan ji „óna go „okryła Ciechocin lip; Wp pn.* **2.** ‘pole, parcela, na której stoją w zwartej zabudowie domy’: Maz pn. MT
- planerować, planierować** ‘wyrównywać powierzchnię gruntu; plantować’: *Planirujóm zymia pod dróga Jędrysek lubl; Śl.* MT
- plapa** pej **1.** ‘usta, gęba’: Pom pd, Kasz. **2.** ‘twarz, zwłaszcza puciołowata’: *Jak ci dóm w plapa, to sie obliźniesz! Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz.* MT
- plaskaty** ‘płaski, spłaszczony’: *Chlyb sie nie udoł, upiyk sie taki plaskaty, nic nie wyrós Sękowa gor; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz.* MT
- plaskorzęta, plaskurzęta** ‘dzieci prawnuków; praprawnuczęta’: Mp pn. MT
- plaskur, plaskura** ‘rodzaj snopka do pokrywania dachu’: Mp pd. MT
- plaskurzęta** zob. **plaskorzęta**
- plaśkaty** ‘płaski, spłaszczony’: *Jakiś plaśkaty ten blacharz [‘chleb upieczony w formie blaszanej] tobie wysed Huszcza biał-podl; Maz wsch.* MT

- plata 1.** ‘plyta blaszana na kuchni węglowej’: *Postaw trigielek z wodó na plata* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. **2.** ‘piec kuchenny’: *Zobacz, czy w placie ogień!* Kościerzyna; Pom pd, Kasz. MT
- platajzer** ‘żelazko na węgiel lub duszę’: *Prasuj, bo platajzér je gorónc-i* Jeleń tez; Pom pd. MT
- platifus** ‘człowiek mający płaskostopie’: *Cłowiek zdolny, zgrabny, a platifus. Płaskie nogi mo* Woźniki sier; Śl, Mp, Maz. MT
- platawać** ‘prasować żelazkiem’: *Kosziule szie platuje* Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. MT
- platyzer** ‘żelazko’: *Anton, naszékuej platizer, bade platawac* Gołubie kar; Kasz. MT
- plazgotać** ‘mieszać energicznie plyn, macić, pluskać, chlapać’: *Nie musiszz plazgotać, bo wode rozléwasz* Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. MT
- plażyć 1.** ‘odpowiadać, służyć, pasować, wychodzić na dobre’: *Słónyszko ploży kwiotkóm, bo ładnie rosnóm* Złotniki kal; Mp, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘o lekarstwie: przynosić ulgę, koić ból, pomagać’: *Gorące “obkłudy mu na tyn ból plożq* Kramsk koniń; Wp. MT
- pleban** ‘ksiądz proboszcz’: *Pleban po kolyńdzie chodzi* Bóbrka kroś; Mp. MT
- plebanij** ‘plebania’: *Plebanij nowóm budujmy, a staro to zabytek* Blizne brzoz; Mp pd-wsch. MT
- pleca** ‘plecy’: *Szłach na góra, wziynach miech na pleca a niesa* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. MT
- pleciuch** zob. **plociuch**
- plesz** ‘pleśń’: Kasz. MT
- plesz, plesza 1.** ‘łysina, zwłaszcza z tyłu głowy’: Kasz. **2.** ‘wygolone kółko na głowie duchownego katolickiego; tonsura’: Kasz. **3.** ‘czubek głowy’: Kasz. **4.** ‘odkrojony wierzch ziemniaka z oczkami, przeznaczony do sadzenia’: Kasz. MT
- pleszak** pogard ‘ksiądz’: Kasz. MT
- pleszaty** ‘łysy’: Kasz. MT
- pliszka** ‘ptak – pliszka’: Pom pd. MT
- pleść 1.** ‘robić na drutach’: *Baba pletla skarpetki* Koszarawa żyw; Mp. MT
- pleść II.** ‘wrywać chwasty; plewić’: Mp. MT
- pleśnia** ‘pleśń’: *Pleśnia sie na kapuście* [kiszzonej] *zrobi, jak sie jyj długo nie zmywou* Obra wolsz; Maz wsch, Wp, Pom pd, Kasz. MT
- pleta 1.** ‘plotka’: *Po calej wsi plety roznosita* Kadzidło ostrol; Maz pn. **2.** rodz m i ż ‘plotkarz lub plotkarka’: Maz pn. **3.** rodz m i ż ‘osoba gadatliwa’: Maz pn. MT
- pletniak** ‘plot z gałęzi wplatanych poziomo pomiędzy pionowe słupki’: *A z rekiciny – nabijane kolki i przeplatane – to pletniak* Stare Kręgi pult; Maz. MT
- pletować** ‘prasować żelazkiem’: Śl pn. MT
- plewić** ‘wrywać chwasty; pleć’: *Pléwitaś już marchew?* Bóbrka kroś; Śl, Mp. MT
- plęskierz** ‘odeisk, pęcherz na ciele’: *Widza, żeś sie urobiył. Mosz plynskiryzy pełno na rynkach. Ale gdo dycki robi, to plynskiryzy ni mo* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- pliszewy** ‘pluszowy’: *Chustyj wielkie, z fréndzlami, takie ciénzkie bylyj, pliszewe* Obra wolsz; Maz pn, Wp. MT
- pliszka** ‘grzyb – pieprznik jadalny; kurka’: *Pliski – zólte, jak sie “ozkroi – biotawe* Kasinka Mała lim; Mp pd. MT
- plizga** ‘ptak – pliszka’: *Plyzgi posly tero do cieplych krajów* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd-wsch. MT
- plociuch, pleciuch** ‘plotkarz lub plotkarka’: *Przed niém nic nie mówta, bo to plociuch* Żdżary luk; Maz. MT
- plompa** ‘pompa’: Śl, Wp. RK
- plon 1.** ‘uroczystość na zakończenie żniw – dożynki’: *Nó, jak żyta skónczyli, tó był plon. Róbili równianka* [‘bukiet dożynkowy z kłosów i kwiatów’] *i śpiewali, niosąc dó domu* Sumowo suw; Maz pn, Pom pd. **2.** ‘wieniec dożynkowy’: *Plón – duzo kłosów i kwiatów* Olszanka suw; Maz wsch i pn, Pom pd. **3.** ‘grzyb pasożytujący na kłosach żyta; sporysz’: *Taki długi, carni ji rośnie w kłosie to plón* Obręb sierp; pog Maz zach i Wp pn-wsch. MT
- plotuch** ‘plotkarz lub plotkarka’: *A to plotuch baba! Chłop i taki plotuch!* Kramsk koniń; Mp pn, Maz, Wp wsch. MT

- plotuśnik** ‘plotkarz lub plotkarka’: pog Mp pn-zach i Maz pd-zach. MT
- plowa** ‘plewa’: *Bez rajtok* [‘rodzaj przetaka’] ziarno przelatuje z drobnamy płowamy Poręby Majdańskie kolb; Mp pd i wsch, Kresy pd. MT
- plucha 1.** ‘osoba nieporządna, niechlujna, brudna’: *Takó ta góspódyńi plucha! Niedbało, niezaradno! Takie mo w dómu paskudziwó!* Blizne brzoż; Mp. 2. ‘pie-rzyna’: Kasz. MT
- pluchota** ‘długotrwały deszcz; słota’: *Pluchota, chlapacka, słota* Olszanka suw; Maz pn. MT
- pluco** ‘pluco’: *Mo zapołyńi pluc* Puńców ciesz; Śl, Mp pd. JW
- plug 1.** ‘ropa z wrzodu, rany’: Wp. 2. ‘brud, pył, coś brudnego’: *Jakby pani mucha do jedzyniou wleciała, to sie mówi: plug wpadnie* Obra wolsz; Wp pd-zach. MT
- pluga 1.** pogard ‘owca’: Kasz. 2. ‘stara odzież’: Kasz. 3. ‘nędną pierzyna’: Kasz. MT
- plujnąć** ‘splunąć’: *Plujnie sobie na podłoge, papiórosa przydepnie. Co to taki gość* Kramsk koniń; Śl, Wp wsch, Pom pd. MT
- pluma** ‘śliwka – renkloda’: Maz pn. MT
- pluna** ‘ślina wypluta, plwocina’: Mp pd. MT
- plusk 1.** ‘długotrwały deszcz; słota’: *Psi na plusk* [tzn. przed słotą] *źró trawę* Jeleń tcz; Maz pn, Wp, Pom pd. 2. ‘deszcz ze śniegiem’: *Na dwuerzu je capa, leci plęsk* Golubie kar; Kasz. MT
- pluskawica** ‘długotrwały deszcz; słota’: Śl. MT
- pluskwa I.** ‘ptak – pliszka czarna’: Śl, Mp pd. MT
- pluskwa II.** ‘długotrwały deszcz; słota’: Maz pn. MT
- plustwa** ‘ptak – pliszka’: Mp pd. MT
- pluśnia** ‘narzędzie do wyrąbywania przerebła’: Wp pn-wsch. MT
- pluta 1.** ‘długotrwały deszcz; słota’: *Pluta straszno sie zrobiła, zboże zgnije, nie bedzie po co jechać na polé* Bóbrka kroś; Śl, Mp, Maz pn, Wp. 2. ‘deszcz ze śniegiem’: *Ciapko śniyg, mokry, tako pluta strasno* Limanowski; Mp pd. 3. ‘kałuża, bajoro’: *Pue deszczu na puedwórzu stoi plęta* Golubie kar; Wp pn-zach, Pom pd, Kasz. MT
- pluzgać** ‘o deszczu ze śniegiem: padać’: *To znouu zaczęno plęzgać* Golubie kar; Kasz. MT
- pluzgawica** ‘padający deszcz ze śniegiem; szaruga’: *W tako plęzgawice tē nie puej-dzesz* Golubie kar; Kasz. MT
- pluczki** ‘łyzy’: *Mama go przódzi oblupiyli, potym mu dali bogoslawiyjstwo, a ónymu pluczki stanyły w oczach* Rogów ryb; Śl, Wp zach, Pom pd. MT
- plameta** ‘duża, ciemna chmura’: *A casem som plamety bardzo ciezkie, jak má być duzy des i majú na sobie duza wody. Ze-byśta wiedziały, ze na kazdy plamecie to jes plametnik, chtóry niom kieruje* Radkowiec ilż; Mp pn. MT
- planetnik, plametnik** ‘baśniowa istota prze-bywająca na chmurach, sprowadzająca deszcz’: *Planetnik to dowódcá chmur beł taki, co chmury prowadził* Dąbrowa Po-duckowna ilż; Mp. MT
- plaszczka** ‘skaza tkaniny powstała przez zerwanie się nitki osnowy’: Mp pn-zach, Maz. JW
- plaszczucha** ‘skaza tkaniny powstała przez zerwanie się nitki osnowy’: Maz. JW
- płat I. 1.** ‘kawalek płótna, szmata, ścierka’: *Bochynek chleba my “owinyli w wilgny płat ze lnu, tyn chlyb nie “usech na tyn stóńcu* Obra wolsz; Wp. 2. ‘chustka na głowę’: Maz. JW
- płat II.** ‘zapłata, wynagrodzenie’: *Mo mały płat* Zarzeczcie ciesz; Śl pd. JW
- plata** ‘zapłata, wynagrodzenie, też czynsz, oplata’: *Leśn-i robotnik ma miesięcno plate* Kadziłdo ostroł; Mp, Maz. JW
- plaw** ‘bagno, trzęsawisko’: Kasz. AN
- pło** zob. **gopło**
- płocha** ‘kloc drzewa’: *Płocha bukowo ód jydłowy dużó cýynższo* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. MT
- płoszczyca** ‘pluskwa’: *Płoszczyce go źróm* Jaworzynka ciesz; Śl, Mp pd. JW
- plot** zob. **żywy plot**
- płócianka, plótnianka** ‘dawny ubiór męski: rodzaj płaszcza płóciennego’: *Do ślubu tyż każdy jedyn szół w plócionce* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. JW

- plócienco** ‘kawalek płótna do przedłużenia osnowy w warsztacie tkackim’: *Płócienco sie do “osnowy przykrąco* Woźniki sier; Mp. JW
- plócienkowy** ‘plócienny’: *Ni móm taki plócienkowy sukni na lato, tom wziyna* [‘ku-piła’] Blizne brzoż; Mp, Maz. JW
- plóciennica** ‘dawny ubiór męski: rodzaj płaszcza plóciennego’: Mp pd-wsch. JW
- plóciennik** ‘tkacz’: *Jo te drabinki widziata u plócinika* Woźniki sier; Mp, Wp. JW
- plóc** ‘plewić’: *Idź plóc troche do tego “ogródka* Cicciorka st-gdań; Pom pod, Kasz. JW
- plósa** ‘pas ziemi uprawnej’: Maz. JW
- plóska** ‘pas ziemi uprawnej’: *Płóska tako długo, wónsko* Uchacze gar; Maz, Wp. JW
- plótnianka** zob. **plócianka**
- plótniany** ‘plócienny’: *Spodnica bioto pótniano, bluzka tyz* Dęborzyn jas; Mp. JW
- plótno** ‘metalowa część kosy między ostrzem a grzbietem’: *Zepsował mnie plótno przy kosie, klepiąc* Dobrzyńewo Dużc białos; Mp, Maz, Wp. JW
- plótno pacześne** ‘cieńsze plótno z pakul’: Mp, Maz. JW
- plutko** zob. **plutno**
- plutnia, płytunia** ‘górna lina niewodu’: Kasz. JW
- pluto, plutko** ‘pływak z kory przy sieci lub wędze’: *Jak rība zacympie, to te plutko idzie do niza* Sucholaski giż; Maz pn, Pom pd, Kasz. JW
- pluzek** ‘pług do radlenia ziemniaków’: *“Objydz mi te bandury [“ziemniaki”] pluzkém, bo sama rynkami to ani za dwa dni niy skóńcze* Lubatowa kroś; Mp, Maz zach, Pom pd, Kasz, Kresy pd. JW
- pluzycza 1.** ‘pług drewniany’: *Downo downo to sie “orato pluzycóm, to beł drzewiary plug* Brudzewice opocz; Mp pn. **2.** ‘pług do radlenia ziemniaków’: Śl pd-zach. **3.** ‘pług, którym orano bez koleśnicy’: Mp pn, Maz. JW
- plużyć 1.** ‘służyć, sprzyjać, wychodzić na zdrowie’: *Pluży mu tyn wicht, taki spasiony, czerwony na gymbie* Lubatowa kroś; Śl, Mp pd-wsch, Kasz. **2.** ‘włóczyć się’: Mp pd. JW
- plytnia** zob. **plutnia**
- pniak 1.** ‘ul’: *Dziadek mieli dwadzieścia pniaków* Przędzel niż; Mp pd-wsch. **2.** ‘zab spróchniały lub resztkę w dziąśle pozostała po zębie’: *Muse se powyrywać te pnioki ji wstawić nowe zeby* Książnice Wielkie piń; Mp. JW
- pobaba** ‘pomoc sąsiedzka’: *Pobaba – pierze sie skubało, spiywali przy tym* Koniaków ciesz; Śl pd. AN
- pobeblać, pobeblać** ‘pomieszać w gęstym płynie’: *Świnie pobeblały w korycie ryjami, a nie wyzarły* Kramsk koniń; Wp. AN
- pobiegły** ‘zachmurzony’: *Pobiegły dzień* Kętrzyño wej; Kasz. AN
- pobieraczka** ‘kobieta odbierająca zboże za kosiarzem’: *Pobieraczka, ta kobita, co pobiero i wiąże* Janki gtnń; Mp pn, Maz zach, Wp wsch. AN
- pobierać się** ‘być gotowym do drogi, wybierać się’: *Trzeba sie nom pobiyrać, bo juz późno* Zaryte-Rabka n-tar; Mp. AN
- pobigłować** ‘wyprasować’: *Jakla je cało zgniecóno, trza jóm pobigłować* Rogów ryb; Śl. AN
- pobijać** ‘pokrywać dach gontami’: *Jutro ide dach pobijać* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. AN
- poblócić** ‘pobrudzić błotem’: *Z takimi poblócónymi trzewikami mi dó izby nie włącz* Zakrzewo rawic; Wp pd. AN
- pobłoga** ‘pobłażanie’: *Matka swarzy syna, a “ojciec daje pobogę* Przewrotne rzesz; Mp pd. AN
- poboczki, poboczniaki** ‘w zaprzęgu: pasy albo postronki wzdłuż boków konia’: Śl. AN
- pobok** ‘niedaleko, obok’: *Kole mnie była, pobok na łóžku* Sulów kraś; Śl, Mp. AN
- pobronki** ‘w bronie drewnianej: podłużne listwy, w których tkwią zęby’: Śl, Mp. AN
- pobrusić** ‘naostrzyć’: *Kosa je zło, pobrus jóm oselkóm!* Rogów ryb; Śl. AN
- pobuchać** ‘najeść się do syta’: *Głodnoś? A idźże do gorcka, jes kapusta i zirniki, pobuchoj se dobrze, ile ino wlezie* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. AN
- pobudynec** ‘budynek, zwłaszcza gospodarczy’: *Gumno – wszystkie pobudynki ra-*

- zam: *“obora, stodoła, stajnio, poddach*
Jakubowice Końskie lub; Mp. AN
- pobulać** ‘poburzyć, poprzewracać’: *Teraz tyn*
las je pobulany Olza ryb; Śl pd. AN
- poceпка, pocepnica 1.** ‘rodzaj splotu tkackiego’: Mp, Maz. **2.** ‘skaza w tkanym płótnie’: *Pocepnicza – dziura sie robi, niedobite płótno* Zuzułka węgr; Mp, Maz. AN
- pocharkać się, pocharkotać się** ‘pokłócić się’: Mp pd. AN
- pochętny** ‘smaczny’: *Nie wiem, jak to “ugotować, żeby to pochętnie było* Jodłowa jas; Mp pd. AN
- pochmurać się** ‘zachmurzyć się’: *Znów się pochmurzało, będzie dyszcz* Żarnowiec kroś; *Pochmurane niebo, ale dysza nie będzie* Chotel Czerwony piń; Mp. AN
- pochowa** ‘pogrzeb’: Pom pd, Kasz. AN
- pochówek** ‘pogrzeb (zwłaszcza skromny)’: *“Opłacił pochówek* Uchacze gar; Mp, Maz. AN
- pochraniać** ‘sprzątać (mieszkanie)’: *Uż od rana pochranio w chałupie, a jeszcze porzódka nie widać* Rogów ryb; Śl pd. AN
- pochwalonek, pochwalonka** ‘przywitanie, pozdrowienie zwrotem: Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus’: *Zmóchić pochwalonka* Janki Młode ostroł; Maz pn, Kresy pn. AN
- pochwalony** ‘przywitanie, pozdrowienie zwrotem: Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus’: *Wchodzo do mieszkania i pochwalony mówio* Nielisz zam; Mp, Maz, Wp, Kasz. AN
- pochybić (się)** ‘zabraknąć, nie udać się’: *Pochybiło sadzónek* Zarzecze cies; Śl. AN
- pociasek, pocioszek** ‘narzędzie do wygarniania żaru z pieca chlebowego’: *Pocioszek to tak jak łopata, na długim stylisku ji sie nim wygarnuje “ogiń z pieca, zanim sie włoży chleb* Książnec Wielkie piń; Mp, Wp. AN
- pocięc, pocięcz** ‘gatunek grzyba’: *Pocięc corny, a jak sie “ukroi to siwieje* Kasinka Mała lim; Mp. AN
- pocięc, pocięcha** ‘gatunek grzyba’: Mp, Maz. AN
- pocięcz** zob. **pocięc**
- pociekać 1.** ‘dojrzewać’: *Śliwki juz pociekajo* Janki Młode ostroł; Maz. **2.** ‘biegać, też: waleśać się’: Mp. AN
- pociępać 1.** ‘rzucić w bezładzie, porzucić’: *Ón to nic nie ułożył, ón to tak jyny pociępał ty snopy* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd. **2.** ‘o samicy zwierząt: poronić’: *Krowa pociępała* Jędrysek lubl; Śl. AN
- pocieraczka** ‘cierlica do obróbki lnu’: Maz. AN
- pocierać** ‘oddzielać włókno lniane od twardej części łądygi’: *Najprzód sie mnióndli, a późni sie pocięra* Obręb sierp; Śl, Mp, Maz. AN
- pocierka** ‘cierlica do obróbki lnu’: Śl pd. AN
- pocioszek** zob. **pociasek**
- pociotek 1.** ‘mąż ciotki; wuj’: *Ciotka i chłop ji [jej], pociotek. Tęro mówiom wuja* Woźniki sier; Mp pn. **2.** ‘dziecko ciotki’: *Pociotki to dzieci po mojej rodnej ciotce* Kadzidło ostroł; Mp pn, Maz, Wp. **3.** ‘dalszy krewny, powinowaty’: Wp. ww
- pociśnąć, pociścić** ‘popchnąć, np. wóz, szalę’: *Chłopi, mocno sie oprzycie i pociście bardzo, bo tyn zuber [‘szkapa’] nie zabiere [‘nie zacznie ciągnąć’]* Rogów ryb; Śl. ww
- pociupać** ‘porąbać’: *Trza pociupać te gałynzie na krótkie – do pieca* Hyżne rzesz; Mp pd. ww
- pocyckać** ‘possać’: *Cielę chce jeszcze pocyckać* Żarnowiec kroś; Mp pd. ww
- pocyganić** ‘okłamać, skłamać’: *Musze gó pocyganić, że wyjyżdżóm* Blizne brzoż; Mp pd, Wp pd. ww
- poczarować** ‘rzucić uroki, zaczarować’: *Porażdzi pocarować jakoś, wyrządźci drugimiu na skody* Przedmość wiel; Mp. ww
- poczaryć** ‘rzucić urok, zaczarować’: Kasz. ww
- począć 1.** ‘zacząć, rozpocząć’: *Dópiyro jak dóseł do domu, to pocoł troche gadać* Huszcza biał-podl; Śl, Mp, Maz, Kasz. **2.** ‘zrobić, uczynić’: *Co pocoć, jak tukie wielgie niesceście* Chotel Czerwony piń; Śl, Mp. ww
- poczziarz 1.** ‘urzędnik pocztowy’: *Za moi pamięci zastrzelił sie pocziarz w Majdanie* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. **2.** ‘listonosz’: *Pocziarz przyniós my list od chłopoka* Brudzewice opocz; Mp. ww

- poczęstne, poczęsne 1.** ‘poczęstunek’: *Takie poczęstne było: chlib na przetaku Woźniki sier; Mp, Wp, Pom pd.* **2.** ‘stypa po pogrzebie’: Wp pd-zach. ww
- poczkać** ‘zaczekać, poczekać’: *Poczekaj mie, juz ide!* Sękowa gor; Śl pd, Mp. ww
- poczta** ‘dar (najczęściej w naturze) zanoszony do domu weselnego, także składka na alkohol’: Śl pd, Mp pd, Kresy pd. ww
- poczuwać** ‘słuchać, nasłuchiwać’: *Poczuwej radyja – jako beje pogoda?* Koniaków cies; Śl pd, Mp pd-zach, Kresy pd. ww
- poćpać** ‘porzucać’: *Poćpej te kawolki torfu na kupke* Kramsk koniń; Wp pd. ww
- podać się** ‘być podobnym do kogoś, odziedziczyć te same cechy’: *A ona no to tak sie podala do mnie, można powiedzieć* Bolmin kiel; Śl pd, Mp. ww
- podajać, podawać** ‘trzymać dziecko do chrztu’: *Jakie to szczyńście podować takie dziecko* Woźniki sier; Mp. ww
- podany** ‘podobny’: *Wszyski dzieci sóm dó mie podane* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. ww
- podarzyć się** ‘udać się, powieść się, poszczęścić się’: *Potym-ek juz spekułowát, jakoby sie na nik pomstwić. No ji jedyn ráz sie mi podarziło* Rabczyce [Orawa Śl]; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- podawać** zob. **podajac**
- podbieraczka** ‘kobieta, która idąc za kosiarzem, odbiera koszone zboże i wiąże je w snopy’: *Podbiracka – podbiro ji wionze* Podniešno sied; Mp, Maz. ww
- podbierać 1.** ‘zbierać zboże za kosiarzem i wiązać je w snopy’: *Ta Marysia sie narobi tyngo, za dwóma chłopamy musi podbierać* Woźniki sier; Mp, Maz. **2.** ‘wyciągać ręcznie z ziemi młode ziemniaki bez naruszenia łodyg’: *My późno sadzimy ziemnioki, to późno zaczynomy podbierać* Brzozów; Mp. ww
- podbitka** ‘materiał podłożony pod koronkę lub przezroczystą tkaninę’: *Podbitke ładnóm, różowóm ci dóm pod te stylónowóm sukinyke* Brzozów; Mp pd. ww
- podbiwka** ‘podszewka’: *Terez tu pódshzewka, a jak dawniej tó pó prostemu – pódbiwka* Degucie suw; Maz pn-wsch. ww
- podbródek** ‘pasek przy uździe pod szyją konia’: *Przez podbródek kón ni może se ściagnóć* “uzdi Jeleń tez; Pom pd. ww
- podbrzusia, podbrzusie** ‘boczek, słonina z brzucha świni’: Maz pn-wsch. ww
- podbrzusznik** ‘pas uprząży przechodzący pod brzuchem konia’: *To jes podbrzusznik, co pod brzuchym sie zapnie – ten pódshzerek nie spadnie* Lutomek międzych; Mp, Wp, Kasz. ww
- podbrzusznyna** ‘pas uprząży przechodzący pod brzuchem konia’: Mp pd-zach. ww
- podcepie** zob. **podciep**
- podchlebnik** ‘drewniana tuleja nasadzana na kij maślnicy zapobiegająca rozpryskiwaniu się śmietany’: *Śmietane sie wleje do ty kierzynki, późni sie włoży taki robiac, na tyn robiac zawdzieje sie wierzchrzynko i podchlibnik, i dopiero sie robi masło* Woźniki sier; Mp pn, Wp, Pom pd. ww
- podciep, podcepie** ‘warstwa zboża rozłożonego na klepisku do mlócenia’: *Juz dwa podciepchia omłóciótém* Janki Młodec ostroń; Mp pn, Maz. ww
- podciep, podciepek** ‘dziecko podrzuczone, nieślubne, tez: pogardliwie o dziecku’: *Wszyski podciepy ze wsi sie zynódóm i szkoda w zagrodzie robióm* Rogów ryb; Śl. ww
- poddennica** ‘deska, którą się kładzie na spód wozu’: Mp pn, Maz pd. ww
- poddębiciń** ‘gatunek grzyba’: *Ón mówi, ze przynióś osiym prawdziwków, ale tam pótowa poddubni* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. AN
- podejma** zob. **podyma**
- podejmać** ‘obejmować’: *Panna młodo i pón młody wsyćkach podyjmały pod nogi* Jakubowice Końskie lub; Mp pn, Maz wsch. AN
- podekować** ‘pokryć (dach)’: *Uejciec poszed podekować dach sómóm [słomą]* Granowo n-tom; Wp. AN
- podelga** ‘drewniany drążek łączący końce przednich śnic wozu i podtrzymujący dyszel’: *Podelga – stelwaga od dyśla* Bilwinowo suw; Mp pn-zach, Maz. AN

- podeszew** 'spodnia część buta, także: stopy': *Podeszew siezdarła* Kramsk koniń; Maz, Wp, Pom pd. AN
- podgardle** 'dolna część jarzma': Mp pn. AN
- podgardlica 1.** 'podbródek': *Ciotka ma podgardlica jak wiéprz* Jeleń tez; Wp, Pom pd, Kasz. **2.** 'część uprzęży końskiej': *Tyn dolny drążek to jes podgarlica* Kramsk koniń; Mp wsch, Wp. AN
- podgardlek** 'część uprzęży końskiej': Wp pn i pn-wsch. AN
- podgartać** 'zgarbiać': *Ja ju podgartała te plewe, ale widać mało* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch. AN
- podglówek** 'poduszka': Wp zach. AN
- podgrub, podgrubka** 'rodzaj sieci na ryby': Maz. AN
- podimać (się)** 'podejmować (się)': Kasz. AN
- podjad** 'owad – turkuć podjadek': *Podjod gryzie tak jak jaszczur* Młyny mog; Wp, Kasz. AN
- podkarbiać** 'przeczrzczeniać': *Pue czemu tē pue mnie puedkarbiosz?* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. AN
- podkijanie, podkijenie** 'warstwa snopów rozłożona na klepisku do młócenia': *Ile podkijaniów-šta "omłócili?* Stary Bazanów gar; pog Mp pn-zach i Maz pd-zach. AN
- podkład 1.** 'poduszka pod chomąto': *Podkład zrobiony je ze szczeciny i pówlyczony lnia-nym płótnym, a pó brzegach skóro* Kombornia kros; Mp. **2.** 'jajo pozostawiane kurom w gnieździe': *Zástaw jedno jaje na gniaździe na podkład* Samocice dąb-tar; Mp. **3.** 'podwinięty kawałek materiału np. u dołu sukni': Śl. AN
- podkładać** 'orać płytko': *Podkładka, podorywka, to płyciutko sie podkłada* Ługów lub; Mp pn. AN
- podkładanka, podkładka** 'podorywka': Mp pn, Maz. AN
- podkladek** 'jajo pozostawiane kurom w gnieździe': *Podkladki już kuróm dowómy, a furt wajec ni ma* Puńców cies; Śl, Mp, Kasz. AN
- podkładka** zob. **podkładanka**
- podkozielek, podkoziołek** 'zabawa w ostatni wieczór przed Popielcem': *Downi na "ostatki mówili podkoziełek* Kramsk koniń; Wp. AN
- podkulek** 'część wozu: zewnętrzna podpora tylnej kłonicy': *Moze byście miely jaki kawátek brzostka, bom se złomát wcora na jarmaku podkulek i chciałem se zrobić nowy* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. AN
- podkurek** 'posilek jadany przed kolacją lub po kolacji późnym wieczorem': *Jak było eszcze daleko do wieczeri albo béto už po wieczeri, to mi jedlim podkurek* Li-nowiec st-gdań; Wp, Pom pd. ww
- podkwaska** 'zaczyn, zakwas do chleba': *Na podkwasce sie rozczynia* Adamów chłm; Mp pn-wsch. ww
- podlaszczka** 'roślina – przylaszczka': Maz pd. ww
- podle 1.** 'według': *Podle mojigo rozumu to sie nie bydzie dzierzato bez szrubka* Rogów ryb; Śl pd. **2.** 'obok, koło': *Ta baba siedzi ["mieszka"] podle nasygo pola* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- podlec** 'nikczemnik, niegodziwiec': *A cego ty, podlecu, tak mówis, przecie to grzych* Mała Wieś radomisz; Mp, Maz. ww
- podlizowacz, podlizywacz** 'lizus, pochlebca': *Ón jez "okropny podlizowac* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- podlizować się** 'chcieć się komuś przypodobać, schlebiać': *Cheba bedzie cosik chciała "od nich, bo sie tak podlizuje* Sierosławice koniec; Mp. ww
- podlizywacz** zob. **podlizowacz**
- podlustek** 'rodzaj uchwytu wzmacniającego połączenie kłonicy, luśni i drabiny w wozie drabiniastym; nalustek': *Jak wóz sie ubiro w drabiny, to sie zakłado podlustyki* Woźniki sier; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- podłacina** 'żelazne podkucie płozy sań': *Podłaciny som z rafy abo ze stobika* Krępa miech; Mp, Kasz. ww
- podłaz, podłazy** 'zwyczaj chodzenia z życzeniami w okresie świąt Bożego Narodzenia': Mp pd-zach. ww
- podłaźnik 1.** 'mała choinka wieszana u sufitu na Boże Narodzenie': Mp pd-zach. **2.** 'kolędnik': Mp pd-zach. **3.** 'załotnik': Mp pd-zach. ww

- podługasty** ‘podłużny’: *Ja wola, jak chléb je okróngly ji krótszi niż taki ciénki ji podługasty* Bobowo st-gdań; Pom pd, Kasz pd. ww
- podłużkować** ‘bronować wzdłuż’: *Béndziém podłużkować, a tedi na poprzéki* Nowa Wieś szt; Pom pd. ww
- podły 1.** ‘w złym gatunku, marny, lichy’: *Z takiego dobrego płótina to tylko kawatek usyli, a stukowali podlejsem* Podnieśno sid; Mp, Maz, Kresy pd. **2.** ‘chory, słabowity, mizerny’: *Już bar-z podły musi być, kiedy ksiyndza wóltajom* Lubatowa kroś; Mp, Kresy pd. ww
- podniebie 1.** ‘sklepienie wewnętrzne jamy ustnej’: *Oszcz mu w podniebiu utkwiéla* Koślinka szt; Maz, Pom pd, Kasz. **2.** ‘sklepienie pieca chlebowego’: *Te podniebie tak szie nie napali jak trzón* Sztumska Wieś szt; Maz, Pom pd, Kasz pd. ww
- podniebienie 1.** ‘sklepienie pieca chlebowego’: *Niskie podniebinie w tym piecu, to sie chlib pali* Woźniki sier; Mp, Maz, Wp, Kresy pn. **2.** ‘sklepiony sufit kościelny’: Mp. ww
- podnożaj, podnożaje** ‘pędały do poruszania krosien’: Mp, Wp. ww
- podoba: na podobę** ‘na podobieństwo’: *Opatka to bęta dla kóni. Take na podoba ak ta twoja wanianka do kómpania* Leśna Jania st-gdań; Mp pn, Maz pn, Pom pd, Kasz. ww
- podobiadek** ‘drugie śniadanie’: *Jak je duze przedpołudnie, to dają podobiadek* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz pd. ww
- podobieństwo: w podobieństwie** ‘na podobieństwo’: *Lucernia to w podobieństwie jak konicyna* Gielczew kras; Mp, Maz wsch. ww
- podobnieź** ‘prawdopodobnie, ponoć’: *I okno podobnieź było otwarte, to ona pewno tym oknem wesła* Jedlnia Kościelna kozien; Mp. ww
- podobywać się** ‘podobać się’: *Tobie sie nic nie podobuje* Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. ww
- podogonica** ‘pas rzemienny w uprzęży koni-skiej, biegnący wzdłuż grzbietu, aż do ogona’: *Zaprzągaj konia, załóż “uzde, lice, pódógónice* Siennica Różana kras; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- podogoniec** ‘pas rzemienny w uprzęży koni-skiej, biegnący wzdłuż grzbietu, aż do ogona’: *Podogoniec sie pod “ogón zakładó* Woźniki sier; Mp. ww
- podogonnik** ‘pas rzemienny w uprzęży koni-skiej, biegnący wzdłuż grzbietu, aż do ogona’: Maz pn, Kresy. ww
- podoleć** ‘podołać, potrafić’: *Chciata [przyjść], ale nie podolała* Szlembark n-tar; Mp pd. ww
- podolek 1.** ‘włębienie tworzące się z przodu w sukni lub fartuchu dzięki uniesieniu ich brzegów, też miejsce na udach osoby siedzącej’: *Nadstow pódolek, to ci wsuje sliwek* Lubatowa kroś; *Siadła se panna mlóda u starszego družby na podołku* Świątniki sand; Mp, Maz wsch, Kresy pd. **2.** ‘dolna część kobiecej koszuli lub halki’: Mp. **3.** ‘spódnica’: *Biś mogła obuć ji tén inszi pódólek* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. ww
- podorować** ‘plytko orać po zniwach’: *Ludzie sie spiychajóm ze skludzaniym obilo [‘zboża’], bo chcóm zaroz podorować* Rogów ryb; Śl. ww
- podorówka** ‘plytka orka po zniwach, też zorané pole’: *Na podorówce zasiejmy pinćkolón abo rzepa* Rogów ryb; Śl, Mp pn. ww
- podosiek** ‘próg wozu, w którym jest osadzona oś kół’: *Oś w podošku* Cedzyna kiel; Mp, Maz pd i wsch. ww
- podosiniak** ‘grzyb – koźlarz czerwony’: Maz pn, Kresy pn. ww
- podośka** ‘próg wozu, w którym jest osadzona oś kół’: *Muse nowá podoške wstawić do wozu. Podoška w przodku wozu jes i w pośladku* Radkowiec ilż; Mp pn. ww
- podób: na podób** ‘podobny do’: *Bolyń niby to na podób karpa* Przedmość wiel; Mp pn. ww
- podórka** ‘podorywka’: Wp. ww
- podpatek** ‘część sochy’: Maz pn. ww
- podpełnia** ‘połowa księżycy (przed pełnią)’: Maz, Kresy. ww

- podpieniek, podpieńka** ‘grzyb – opieńka’: *Podpsinki rosnó pod pniami* Jeleń tcz; Mp, Wp, Pom pd. ww
- podpierka** ‘podpora’: *Nasza gręszka miuła tèle brzodu* [‘owoców’], *że mē muszelē dac puedpierke* Gołubie kar; Kasz. ww
- podpinka 1.** ‘pas idący pod piersią konia w poprzek uprzęży lub pod pyskiem konia w poprzek uzdy’: *Podpinka stýwno trzymo i kón ni moze srucić kómąta* Woźniki sier; Śl, Mp, Maz, Wp. **2.** ‘spinka, wsuwka do włosów’: *Zapnij no se podpinkami włosy, bo ci leco do gorków* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- podpłomień** ‘płaski placek pieczony w piecu chlebowym; podpłomyk’: *Upiećcie podpłomienia, bom głodny jak wilk* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- podpołnik** ‘drugie śniadanie’: *Antonek, do szkuele wezmiesz są puedpołnik* Gołubie kar; Kasz. ww
- podpołudnik** ‘drugie śniadanie’: Maz pn. ww
- podpółka** ‘przepiórka’: Wp pd. ww
- podraza** ‘klin w żarnach służący do regulowania grubości przemiału’: *Taki klin, jak się gó zabiłó, tó sý żarna pódnošity i mełłó grubó, albo się tom pódraze wyciągałó troszke, żeby cymni mełło* Lubatowa kroś; Mp. ww
- podrazić** ‘włożyć, podłożyć’: *Podraziłam kawolek papieru pod nogi [stołu], bo sie kołysół na wszystkie strony* Sierostawice konec; Mp. ww
- podrostek 1.** ‘kilkunastoletni chłopiec lub dziewczyna’: *Byłem takim podrostkiem, jak my *ojciec umar* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. **2.** ‘o zwierzęciu domowym trochę podrośniętym’: *Jałosiecka, tako pół roku, to podrostek* Stok puław; Mp. ww
- podroślak** ‘kilkunastoletni chłopiec lub dziewczyna’: *Ja i sam podroślak jeszcze taki był* Degucie suw; Maz pn. ww
- podróżek** ‘ścieżka’: *Ludzie som podli, że te pódrożki tak rozjǫdzajom* Kramsk koniń; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- podróżka** ‘grzyb – twardioszek przydrożny’: *Dobre sóm podróžki ze śmietanóm* Brudzewice opocz; Mp pn. ww
- podróżnik, podrózniczek** ‘grzyb – twardioszek przydrożny’: Mp pn, Maz, Wp. ww
- podrug** ‘opłata za wynajmowanie mieszkania’: Kasz. ww
- podruźnik** ‘mężczyzna mieszkający w cudzym domu jako lokator’: Kasz. ww
- podrzeźniać** ‘naśladować złośliwie; przedrzejniać’: *Nie podrzyźnijó dziodka, bo cie spierze* Chotel Czerwony piń; Śl, Mp. ww
- podrzeźniać się** ‘wyśmiewać się z kogoś’: *Pótym ludzie se wzyńni na ózóry i sie naśmiywali, podrzyźniáli sie* Blizne brzor; Mp. ww
- podrzucać** ‘płytko orać’: *Na pszenice orze sie gęboko, na *owies tera sie podrzuca, a na wiosne orze sie gęboko drugi raz* Leszczanka luk; Maz. ww
- podrzucka, podrzutka** ‘płytko orka po żniwach’: *Po żniwach, jak płytko *orka, podrzutka taka dobra* Zuzułka węgr; Maz. ww
- podrzyńnica, podrzytnica** żart ‘prześcieradło’: Kasz. ww
- podranki** ‘dwuczęściowe sanie przeznaczone do wożenia drewna’: Mp, Kresy. ww
- podsiadka** ‘poduszka służąca jako podkładka do siedzenia na ławie lub stołku’: Kasz. ww
- podsiubitka, podsibitka** ‘podsufitka, strop’: *Jak je zotyłek prosty [w budynku], to mo wiatrówki i podsibitkę* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- podsiwać** ‘oczyszczać zboże za pomocą przetaka’: *Przetak był taki i cyściło sie na tym zboże, podsiwáło sie* Świątniki sand; Mp. ww
- podsiónek** ‘ganek, weranda’: Maz pn. ww
- podsiubitka** zob. **podsibitka**
- podskacić** ‘podsycić ogień’: Kasz. ww
- podskakować** ‘podskakiwać’: *Zartowny byłem, tko mi co powiedział, podskakowałem* Oleszno włosz; Mp, Kasz. ww
- podskrobek 1.** ‘mały chleb pieczony z resztek ciasta’: *Podskrobek sobie upieczesz na kuchni* Kramsk koniń; Mp, Wp. **2.** ‘najmłodsze dziecko w rodzinie’: Wp. ww
- podsobek: w podsobku** ‘o koniu: z lewej strony zaprzęgu’: Mp. ww

- podsobni** ‘o koniu: idący w parze z lewej strony zaprzęgu’: Mp, Wp. ww
- podstawek** ‘spodek, talerzyk pod szklanke’: *Dej szybko podstawek, bo mi sie stół “odparzy* Złotniki kal; Mp, Wp. ww
- podsterczyć** ‘podstawić, podsunąć’: *Tam sie to pudelko podsterczy* Zarzeczcie ciesz; Śl pd. ww
- podstole** ‘szuflada w stole’: *Sięgnij tam do podstole i podej mi nici* Łomna Górna [Cieszyn Cz]; Śl. ww
- podstrzecha** ‘okap lub miejsce na strychu blisko okapu dachu’: *Jak tu mamy dach, tu o pod spod mamy podstrzecha, upychać tam siano, czy co* Degucie suw; Maz. ww
- podstrzesze** ‘miejsce na strychu blisko okapu dachu’: *Kot chodzi po podstrzeszu* Radkowiec ilż; Mp pn, Kresy pn. ww
- podsuch** ‘drzewo stojące uschnięte’: *Mróz taki był jak siarka, a my podsuchy cieni w lesie* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- podsuć** ‘podsypać’: *Podsuj trocha piosku, to bydzie trzymać* Jędrysek lubl; Śl. ww
- podszukać** ‘zbadać chorego’: *Musza jiszć do lekarza, co mie podszuka* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. ww
- podśniadanek 1.** ‘drugie śniadanie’: *Pracowało sie i zrobili wrescie podśniadanek* Woźniki sier; Śl, Mp, Maz. **2.** ‘posilek przed śniadaniem’: *Ta jedzenia przed śniadaniem tu nazywali podśniadanek* Degucie suw; Mp, Maz. ww
- podśniadanie** ‘drugie śniadanie’: *Zawołej chłopów na podśniadanie* Woźniki sier; Mp pn. ww
- podświniak** ‘prosię ważące około 40 kg’: *Tu ona wypuści tam takie podświniaki, to ido wszędzie* Degucie suw; Maz wsch. ww
- podustrzech** ‘okap’: Kasz pn. ww
- podustrzecha** ‘okap’: Kasz pd. ww
- poduszka 1.** ‘podłużna pierzyna, w którą zawija się dziecko; becik’: *Poduszka do chrztu dla dziecka* Wilków kiel; Mp, Wp. **2.** ‘miękki podkład pod chomąto’: *Poduszke kładzie sie kóniowi pod chómón-to, żeby nie cisło kónia* Złotniki kal; Śl, Mp, Wp pd. **3.** ‘belka w wozie lub sarniach, na której są osadzone kłonicie; nasad’: Mp, Maz wsch, Kresy pd. ww
- podwałka** ‘kawałek pola niezaorany wskutek przecoczenia’: *Podwałka – bele casym przycofnie sie, a bele casym to sie przejedzie i nie wyorze sie* Krępa miech; Mp. ww
- podważyć się** ‘odważyć się na coś’: Śl. ww
- podwiązek** ‘podwiązka podtrzymująca pończochy’: *Guminowy podwiązek sie hned naciógnie i nie dzierzy* Rogów ryb; Śl pd. ww
- podwiel, powiel** ‘dopóki’: *Powiel bydymy żyć* Kozakowice ciesz; Śl. AN
- podwiela, powiela** ‘dopóki’: *Podwiela żył “ojciec, to my sie dobrze mieli* Jędrysek lubl; Śl. AN
- podwika, podwijka** ‘chusta do okrywania się, najczęściej biała’: *Te podwiki to było kawótek płótna, na plecach ji głowe z tego samego* Świeciechów kraś; Mp. ww
- podwlecza** ‘spódnica, na którą jest ubierane odzienie wierzchnie’: *Pod spódnicóm móm w zimie jeszcze podwlecza* Puńców ciesz; Śl pd. ww
- podworek, podwyrek** ‘podwórko, podwórze’: *Jak my byli dzieciokami, to w sobote zamiatalimy cały podworek* Granowo n-tom; Wp zach. ww
- podwozarek, podwozarka** ‘szopa do przechowywania narzędzi rolniczych; wozownia’: Kasz. ww
- podwójci** ‘zastępca wójta’: Mp pd. ww
- podwórek** ‘podwórko, podwórze’: *Zajizdza do tego gospodarza na podwórek* Krasnozam; Mp pn-wsch i pn-zach, Wp pd, Kasz pn. ww
- podwórz** ‘podwórko, podwórze’: *Na podwórz wyjde* Budy biel-pdl; Maz wsch, Kresy pn. ww
- podwyrek** zob. **podworek**
- podwystawa, podwystawka** ‘rodzaj przybudówki do składania drewna, narzędzi gospodarskich itp.’: *Podwystawa to na drzewo, cy wozy sie wciaga* Podnieśno sied; Maz wsch. ww
- podwystawek** ‘ganek przed domem lub wystające poddasze’: Kasz. ww

podwystawka zob. **podwystawa**

podyma, podejma ‘drewniany drażek łączący końce przednich śnic wozu i podtrzymujący dyszel’: *Jak sie kójcy dyszel, to ido takie dwie śnice, a na nich lezy podyma, ze razem te śnice i podyma majo, cy moze wyglodajo jak trójkot* Książnice Wielkie piń; oggw. AN

podzelówka ‘zelówka’: *Przybić podzelówki* Radkowice iłż; Mp pn. ww

podzielonka ‘grzyb – gaska’: Maz wsch. ww

podziemka ‘poziomka’: Śl. JR

podzim ‘jesień’: *Te jabka dziepro na pod-zim bydó zdrzale* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. ww

podziomka ‘poziomka’: Mp pn. JR

podziwać się ‘spojrzeć, popatrzeć się’: *Teraz to sie na nas dzioucha nie podziwo, bo sie uż starzymy* Rogów ryb; Śl pd. ww

podzwoić ‘pozwolić’: *Pyta, chto mi podzwo-liet jechać* Wilków kiel; Mp. JR

podżyć ‘doświadczyć trudności życia, wycierpieć’: *Moja córka to ze swoim chłopem podżyła, stale jóm pral* Żarnowice kroś; Mp pd. ww

pofutrować ‘nakarmić’: *Pofutnij konie!* Jędrysek lubl; Śl. RK

pofyrtany ‘pomyłony’: *Ón ni mo wszystkich dóma, ón je pofyrtany* Rogów ryb; Śl. RK

pogadany ‘rozmowny’: *Jego ludzie to lubieli, taki niehónorowy był, pogodany, do kazdego sie ozwoł* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK

pogadka ‘opowiadanie, powiastka’: Mp pd-zach. RK

pogani ‘poganin’: Śl, Mp, Maz, Kasz. RK

poganczana kasza ‘kasza gryczana’: Wp zach. JW

poganiacz, poganiaczka ‘deseczka łącząca pedał z kołem w kołowrotku’: Maz. RK

poganiać się ‘o krowie, owcy itp.: przejawiać popęd płciowy’: *Musim zaprowadzić krowa do bika, bo sia pogania* Pięćmorgi świec; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK

poganić ‘zganić’: *Ksiądz to poganił te zabawy, ze w niedziele chłopcy sie rozpijajo* Huszcza biał-podl; Mp, Maz. RK

poganka 1. ‘gryka’: *Tu siejóm pogonke na tych stabszych ziymiach* Obra wolsz; Śl,

Wp zach. 2. ‘kasza gryczana’: Śl pd. RK

poglądać ‘patrzeć, spoglądać’: *Ón poglóndo, jest tam taki mostek okregły* Olbięcin kraś; Śl, Mp. RK

pognać ‘wyprowadzić bydło na pastwisko’: *Mamo, kaj požyna dzisiaj krowy: do Brotek abo na Seryński łonki?* Rogów ryb; Śl, Mp. RK

pogonek 1. ‘długa tyczka do rozpychania sieci rybackiej’: Wp. 2. ‘pałka do płoszenia i napędzania ryb do sieci’: Wp. RK

pogoniec ‘poganiacz koni, wołów’: Mp pd. RK

pogorcha ‘zgorszenie’: *Tak kląc to je pueguercha dló dziecě* Gołubie kar; Kasz. RK

pogorzeć ‘spłonąć, spalić się’: Mp pd i wsch. RK

pogorzyć się ‘pogniewać się, pokłócić się’: *Lubecka pueguerzela san z nami* Gołubie kar; Kasz. RK

pogościć ‘podjąć kogoś poczęstunkiem; ugościć’: *Buła u nos ciotka z Cisio, pogościulum jóm, cym tam miała* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd i wsch. RK

pogościć się ‘przyjąć poczęstunek, zjeść coś, wypić w gościnie’: *Pojechały, dziecko okrzyły, no tam pogościły sie* Łązek Ordynacki kraś; Mp pd i wsch. RK

pogródka ‘wał z ziemi usypany dookoła podmurówki domu dla zabezpieczenia przed zimmem; przyzba’: *Pod wieczór po robocie wujek Staszek se lubioł stónić na pogródce i cygara zakurzyć* Brzozów; Śl pd, Mp. RK

pogrulać ‘pomiąć’: Wp zach. RK

pogrzebiny ‘stypa’: *Na smyntorzu to płuczóm, a na pogrzebinach wódke pijóm* Grano-wo n-tom; Mp pd, Wp. RK

pohalać ‘pogłaskać’: *Helynko, nie bój se tego pieska, pohalej go, ón ci nic nie robi* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd. RK

poiczka ‘pożyczka’: Śl pd. JR

poiga ‘wolność, swoboda’: Kasz. RK

poimanie zob. **pojmanie**

poiskać ‘poszukać wszy we włosach’: *Pojiskojze mie, bo mie costi gryzie* Zaryte-Rabka n-tar; Mp. RK

- pojapać** 'podrzeć': *Dzieś ty pojapoł te portki* Złotniki kal; Wp. RK
- pojąć 1.** 'zabrać kogoś ze sobą': *Dziecko nostarse pojętam i postam do kościoła* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. **2.** 'wziąć za żonę': *Jak sie "ożynił Pawełek za tyzecke jagielek, pojón sobie ślachcionke, najscala mu w maślonke [psn]* Woźniki sier; Mp. **3.** 'wziąć do tańca': Mp. **4.** 'okielznać (konienia)': *Założyć kóniowiu śle* ['uprząż'] *to je pojónić go* Linowice st-gdań; Śl, Pom pd. RK
- pojzczać** 'pożyczać': *Pojzcejcie mi aspón dwacet złotych* Puńców cies; Śl pd. JR
- pojedynak** 'jedynak': *Pojedynak nie musiał jić do wojska* Sztumska Wieś szt; Pom pd. RK
- pojeżdżać** 'jeździć wozem, pokonując niewielkie odległości, np. od kopy do kopy w polu': *Jedén trzima kónie jì pojeżdża, druge ladujó snopi* Liniowiec st-gdań; Pom pd. RK
- pojęcie** 'pojętność, zdolność pojmowania': *Jak będzie mioł pojęcie, to pošlemy go do szkoły do miasta* Sierosławice konce; Mp. RK
- pojęty** 'bystry, zdolny': *Taki był pojęti, w szkole miał same piątki* Kamianki-Czabaje sid; Mp pn-zach, Maz. RK
- pojło, pójło** 'napój przyrządzany dla zwierząt domowych': *Po ociełeniu trza krowie nastroić pójło z parzonej ospy zatartej kartoflem i burakiem* Baciki Średnie siem; Maz wsch. JR
- pojmanie, poimanie** 'niewola': *Nasz Bruno bël w puejmani w wuejne* Gołubic kar; Kasz. RK
- pojrzyć, poźrzeć** 'spojrzeć, popatrzeć': *Jak cie będą cepić, poźryje do nieba* Krzeczów myślen; Mp. RK
- pojstrzodek** zob. **postrzodek**
- pojutru** 'pojutrze': *Przidźcie pojutru, to bydu mioł czas* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- pokarpać** 'połatać niedbale': *Tageś to jak dziod pokorpoł* Bysina myślen; Mp pd-zach. RK
- pokazować** 'pokazywać': *Pokazowała mi, jakie piykne rzecy z Ameryki przywiezła* Rzepiennik Strzyżewski gor; Śl, Mp. RK
- pokąd 1.** 'dopóki': *Ja pobęde na podwórku, pokąd tutek nie przyjedzie* Wierchjedlina sokól; Mp, Maz, Pom pd, Kasz. **2.** 'jak daleko, dokąd': *Nie wiadomo pokąd moje, pokąd sąmsiedzkie* Cedzyna kiel; Mp. JR
- poki** 'dopóki': *Poki starzi żyli i gospodarzyli, wszyskigo było zatela* Rogów ryb; Śl. JR
- pokidać (się)** 'pobrudzić (się), polać (się) czymś': *Pokidoł serwet bryjóm* Harbutowice cies; Śl. RK
- pokiel** 'dopóki': *Proś, pokiył ci nie dadzom* Lubatowa kroś; Śl pd, Mp pd. JR
- pokiela** 'dopóki': *Pokiela bęta mała, to bęta mniejsá bieda ś niom* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. JR
- pokielbasić** 'popłatać, pogmatwać': *Dziecko bawielo sie kłębkami i pokielbusielo mi wełne na dywony* Sierosławice konce; Mp. RK
- pokinać** 'porzucić, zostawić': *Mnie matka pokinyła sześć miesięcy* Budy biel-podl; Maz. RK
- pokludzać** 'oporządzać inwentarz': *Mama sie na ławie wydzymali, teraz bydóm dziepro pokludzać* Rogów ryb; Śl pd. RK
- pokludzić** 'poprowadzić, zaprowadzić': *Pokludził jóm aż po nowinkym* Jaworzynka cies; Śl. RK
- poklupać** 'postukać, popukać': *Poklupej ta rymna, może bal spadnie* Jędrysek lubl; Śl. RK
- pokład 1.** 'drewniany sufit': *Pokłod mo nowyzy po trzy strugarze. Na górze na pokłod sypióm zboże* Wojsławice zaw; Śl, Mp zach. **2.** 'warstwa zboża rozłożonego na klepisku do mlócenia': Mp pn. **3.** 'podorywka, także ziemia po podorywce': *Pojechoł w pole włócyć* ['bronować'] *pokłady* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. **4.** 'drewniana obudowa stanowiąca górną część sań': Wp. RK
- pokładać** 'płytko orać, robić podorywkę': *W jesiéni pokłado sie pod zimnioki* Bóbrka kroś; Mp. RK

- pokładek** 'jajko podkładane kurom do gniazda, aby zachęcić je do składania jaj w tym miejscu': *U nos to bez pokładka kura jaja nie zniesie* Bóbrka kros; Mp wsch. RK
- pokomorne; na pokomornym** 'w cudzym domu, jako lokator': *Siedzieć na pokómorném* Janki Młode ostroł; Maz. JR
- pokomornik** 'człowiek mieszkający w cudzym domu': Maz. JR
- pokopki** 'wybieranie resztek ziemniaków pozostających na polu po zakończeniu kopania': Wp wsch. JR
- pokowice** 'naczynie do dojenia mleka; skopice': Śl pn. JR
- pokórać** 'poradzić sobie z kimś, czymś; wskórać': *Z tobą to w żaden sposób ni można pokórać. No i pokórájze z takim cłowiekim* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- pokrać** 'pokrajać': *Pokroj tyn kołocz i dej na talyrz* Koniaków ciesz; Śl. JR
- pokrony** 'z powodu': *Pokrony płaku* ['płaczu']: Mszana Dolna lim; Mp pd. JR
- pokrop** 'czarna płachta z krzyżem, którą kładzie się na trumnie; całun': *Trumna sie przikrowo pokropym* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- pokropek 1.** 'pokropienie wodą święconą (często w czasie pogrzebu)': *Był ino som pokropek pod kościołem, ksiodz nie poszed na smentorz* Radgoszcz dąb-tar; Mp pn. **2.** 'pogrzeb (często – lichy pogrzeb)': Mp pn. JR
- pokróś** 'z powodu': Mp pd. JR
- pokrymrować** 'spulchnić ziemię kultywatorem': *Na wiosne trzeba pokrymrować krymym* Granowo n-tom; Wp. JR
- pokrzep, pokrzep** 'mięso z kośćmi z grzbietu zabitej świni': *Dała my kawát pokrzepu* Przedzel niż; Mp wsch, Maz pd. JR
- pokrzywka** 'pliszka': Mp. JR
- pokszyc** 'pokruszyć': *Poksy sie sera na te kłuski* Dąbrowa Poduchowna iż; Mp pn i wsch. JR
- pokudlany** 'rozczochrany': Wp pd-zach. JR
- pokupać** 'pokupować': *Kobity sobie w Kóninie pokupały takie ładne chustki* Kramsk koniń; Maz pn, Wp wsch, Pom pd. JR
- pokuśniak, pokuśnik 1.** 'diabeł': Mp pd. **2.** używane jako przeczewisko: *Ė, jes tyz to pokuśniok z tego Franka* Mszana Górna lim; Śl, Mp pd. JR
- pokwapny** 'skory, chętny': *Nie taki już pokwapny do roboty* Dobrzyniewo Duże białos; Maz wsch. AN
- polacie, polanie** 'rodzaj karmy dla zwierząt domowych': *Poláci – "otawym albo sziano polywá szie gorkóm* ['gorącą'] *wodóm* Jaworzynka ciesz; Śl pd, Mp pd. AN
- polaki 1.** 'gatunek grzybów': *Poloki dycko rosnóm w brzózkach* Rogów ryb; Śl pd. **2.** 'buty z cholewami': *Przódy były buty poloki z kuczkami* Jaworzynka ciesz; Śl. AN
- polanie** zob. **polacie**
- polaszyc** 'mówić z wysiłkiem i błędami po polsku': Kasz. AN
- polatować się** 'o krowie lub owcy: przejawiać popęd płciowy': *Owca, jak sie nie chciała polatować, to jom sprzedot abo zarzon* Niegowa zaw; Mp pn. AN
- pole 1.** 'przestrzeń poza domem mieszkalnym': *Idź do pola, bo sie mi tu tłuczesz, belóntosz pod nogami* Zabrzeg biel; Śl, Mp pd. **2.** 'przęsło płotu': Śl. AN
- poleczko** zdr, pieszcz 'pólko, zagon': *Póleczo szalóty* Podróżna zlotow; Śl, Maz, Pom pd. AN
- polednia, poleń** 'żerdź, deska umieszczona pod sufitem, na której trzymano chleb, ale także inne przedmioty, np. drzewo lub odzież do przesuszenia': *Przódy, jak lyn sziołi, suszywali na tych polyniach* Jaworzynka ciesz; Śl, Mp pd. AN
- polegać** 'układać się do snu, odpoczywać': *Chopi mi nic nie zrobióm, polygajóm* Stara Jamka niem; Śl, Mp. AN
- poleń** zob. **polednia**
- polep** 'warstwa gliny na deskach sufitu': Śl, Maz pn, Kasz. AN
- polepa** 'warstwa gliny na deskach sufitu': *Musiny cem przy polepe dać, bo by my w zinie pomorzli* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz, Wp. AN
- poletek** 'mały kawałek ziemi uprawnej': *Óni majo swój polytek pod lasym, niedawno*

- kupili* IIuszcza biał-podl; Maz wsch. AN
- poletni** 'niemłody': *Kobieta już poletniejsza* Jan-ki Młode ostroł; Maz wsch. AN
- polewanica** 'duże, najczęściej drewniane naczynie z odpływem, używane zwłaszcza do parzenia brudnej bielizny': *Kładło się [bieliznę] w polewanice, tako była, jak beculecka zatkana wiechciem* Wąwor-ków opat; Mp. AN
- polica 1.** 'półka': *Zamkni ta szafa, bo jak tera só te ciastka, to jak złapi za polica, to zara zrući* Ł.śna Jania st-gdań; Śl pn, Mp pd, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** 'odkładnica pługa, sochy': *Socha miała dwa sośniki, dysel, dwa rogi i drzewiane police* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch, Kresy pn. AN
- policzka** 'półeczka': *To je pueliczka zrobiono przez Antonka w szkuele* Gołubie kar; Śl pn, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- polik** 'policzek': *Pocałował mie w półik* Żłot-niki kal; Mp pn, Wp. AN
- polowacz** 'myśliwy': *Z nigo strasny polowac* Samocice dąb-tar; Mp pd. JW
- polować (się)** 'o krowie lub owcy: przejawiać popęd płciowy': *Wasa krowa musi poluje, bo skoczyła na jałówkie* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch. JW
- polownik** 'myśliwy, też kłusownik': *Szedł polownik do lasu* Mszana Dolna lim; Mp, Maz. JW
- polowy 1.** 'dozorca pilnujący prac polowych': *Polowy to pilnował, zeby tko nie wypasł kapusty, ziemaków* Wilków kiel; Mp. **2.** 'polny': *Tu tyz rośnie polowo grusa* Woź-niki sier; Mp. JW
- polówka** 'polowanie': *Był jedyn gróf, a śli z pachółkiym na kóniak na polówke* Zakamienne [Orawa Śl]; Mp pd. JW
- polski 1.** 'polny': *U nas droga polska* Jezierna tom-lub; Mp. **2.** 'taniec – polonez': Mp. JW
- polubować** 'posłużyć, wyjść na zdrowie': *Nie polubowało mu i choruje* Przędzel niż; Mp pd-wsch. JW
- poła 1.** 'połowa': *Połam po polsku, połam po niemiecku* Stara Jamka niem; Śl. **2.** 'mia-
ra szerokości płótna': Mp pd. **3.** 'miara długości płótna – 8 metrów': *Jo tyz dostałam "od babci czteryj połyj* Obra wolsz; Wp zach. JW
- poładować** 'naprawić': *Chciawszy poładować zęby, to w Lublinie można?* IIuszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. JW
- polednie** 'południe': *Jak żeżrecie rano, to na polednie nie dostaniecie* Stara Jamka niem; Śl, Mp pd-zach. JW
- polednina** 'obiad': Mp pd-zach. RK
- połnie 1.** 'południe': *Na połnie powinno już być po robocie* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp, Kasz. **2.** 'obiad': Kasz. JW
- połno 1.** 'pełno, po brzegi': *Jak zaś bóło półno, to zaś z nowa zaczęli* [udeptywać snopki w sąsieku] Stare Kramsko sulech; Śl pn, Wp pd. **2.** 'wiele, dużo, pod dostatkiem': *Wozami wozili ryby zimóm na łodzie, półno było ryb, nasypali do takich kastów, jak kartofle* Wybiyrali Obra wolsz; Śl pn, Wp pd. ww
- połogi** 'o zboczu lub dachu: łagodny, niestromy': *Na takim półogiem polu przyndzy zboże żraliejé, jak do słonka* Wykiyncone Lubatowa kroś; Mp pd. JW
- połowica** 'połowa': *Mamulka mi yny dali połowica kraiczka* ['piętki chleba'] Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp. JW
- położyty, położysty** 'o zboczu lub dachu: łagodny, niestromy': *Położysta góra* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. JW
- południca** 'według wierzeń: demon w postaci kobiety pojawiający się w południe': *Dzieci tak strasyli – nie chodź w południe na pole, bo cie południca złapie* Książnice Wielkie piń; Mp, Wp. JW
- południejszy** 'o mleku: pochodzący z południowego udoju': *Południejse mlyko dej wszystko prosietom* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- południować** 'odpoczywać w południe, spożywać obiad': *Juzeście południowali* Sękowa gor; Mp, Maz. RK
- poły: w poły** 'w części ciała na wysokości pasa': *Mnie zaś jak na polu gorzy, to mie w poły boli* Żaryte-Rabka n-tar; Mp pd. RK

- połyk 1.** ‘przelyk’: *Já go (wrzód) miał w samém połyku* Igota Gawronna włosz; Mp pn-zach. **2.** ‘grdyka’: Mp pn-zach. RK
- pomachtać** ‘popłatać’: *Pomachtóno wełna* Kętrzyno wej; Kasz. RK
- pomalu** ‘powoli’: *Pomalu, pomalu, nie gnej tak!* Przedmość wiel; Mp pn i wsch, Maz. RK
- pomalućku** ‘bardzo powoli’: *Czasu mosz kupa. Na banów* [‘stację kolejową’] *se pomalućku zóndziesz* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. RK
- pomalušku** ‘bardzo powoli’: *Pijawke wytyłtał w pópiele, późni jo się weźnié dó rónk i tak pómalušku jo się dusi i te krew się z ni wypuszcza* Czrelatyc jaros; Mp, Maz, Pom pd. RK
- pomana** ‘zły duch, lichó’: *Patrzcie, jakás pomana zjadła nám kuran* Kazimierz Dolny puław; Mp wsch. RK
- pomaraśi** ‘podeptać, stratować’: *Gdoś tam przeganił krowy przez nasza reż, cało je pomaraszóno* Rogów ryb; Śl pd. RK
- pomaszkiecie** ‘zjeść coś dobrego, dogodzić sobie’: *Po piyrszym se kapke pomaszkiecóm, a potym tóz skrómnie* Kozakowice ciesz; Śl pd. RK
- pomaścić** ‘posmarować, połać tłuszczem, okrasić’: *Aleś pomaścił dobrze te kartofle* Jędrysek lubl; Śl, Mp. RK
- pomazanka** ‘kromka chleba z masłem’: *Podrób masła, to dostanies pomazanke* Janki Młode ostroł; Maz. RK
- pomelek** ‘ciastko drożdżowe – pączek’: *Matka téch pómelków napiekta* Frąca st-gdań; Pom pd. RK
- pomerchać** ‘spowodować nieład, zmierzwić, zwichrzyć’: *Mioeś tak łudnie włosy ucesane i znóleś se pomyrchoł* Sękowa gor; Mp pd. RK
- pomglisty** ‘mglisty, pochmurny’: *To już téż je taki dzień pómglisti* Bobowo st-gdań; Wp, Pom pd. RK
- pomiana** ‘coś dziwnego, ruch, zamieszanie’: *Jak sie wzinił do roboty, to ino tak sie pómiana robiła* Kramsk koniń; Wp. RK
- pomianować** ‘ponazywać, nazwać’: *Chociech je ujec, ale tych dzieci je tela, że ich pomianować nie umia* Rogów ryb; Śl. RK
- pomieć** ‘pas skoszonego, niczwiązanego zboża; pokos’: *Dysce sły ji “owies mi zgnił na pomieci* Przewrotne rzesz; Mp wsch. RK
- pomieniać (się)** ‘wymienić (się), zamienić (się)’: *U Felka dobre kartofle, trza by pomiyńiać z meter* Huszcza biał-podl; Mp, Maz. RK
- pomierać** ‘umierać’: *I ojciec jak pómierał, tó pówiedział tak* Zawalów hrub; Mp pd i wsch. RK
- pomierzchnienie** ‘zaćmienie słońca’: Maz pn. RK
- pomieszkanie** ‘dom mieszkalny, mieszkanie’: *Douwni prawie wszystkie pomiyszkania byłyj słómóm kryte, terouz wszystkie dachówkóm* Obra wolsz; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom, Kresy pd. RK
- pomietło** ‘miotła albo wiecheć słomy do czyszczenia picca chlebowego’: *Pomietło bier a wyczyś piec!* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Maz, Wp. RK
- pomorka** ‘drobny deszcz, mżawka’: *Na świecie tako pomorka, ze az sie nie kce wyiść* Brudzewice opocz; Mp pn. RK
- pomost 1.** ‘spodnia deska wozu’: *Zalóz na wóz gnojnice i pómost, bo bedziewa wozić gnój na pole* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** ‘boczna deska wozu’: *Wóz má skrzynian, a casam same pómosty, dwa pómosty* Przędzel niż; Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. RK
- pomp; na pomp** ‘na kredyt’: *Downi szło brać w sklepie na pómp* Jędrysek lubl; Śl. RK
- pompryca** ‘poprzeczna belka w otworze górnego kamienia żaren, służąca do regulowania odległości między kamieniami’: Maz wsch. RK
- pomrok** ‘zmierzch, zmrok’: Maz wsch. RK
- pomrzeć** ‘umrzeć’: *Gware ji zamkneno i pomarla* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz, Pom pd. RK
- pomsta 1.** ‘zemsta, odwet’: *Moja pomsta cie dosięgnie* Samocice dąb-tar; Mp, Kasz. **2.** ‘złorzeczenie, przeklinanie’: *Pomsta beła w domu* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn. RK

- pomstwa** ‘psota, wybryk’: *Czipka* [‘kura’] je uwiozano za nogue, to je puemstwa *Antonka* Gołubie kar; Kasz. RK
- pomucha** ‘zaraza’: *Przyszła pomucha na kury* Hyżne rzesz; Mp pd i wsch. RK
- pomuchel** ‘ryba – dorsz’: *Pływi za pótoraka dało jednygo pomuchla* Pięćmorgi świec; Pom pd, Kasz. RK
- pomudny** ‘pochmurny’: Kasz. RK
- pomyczny** ‘porywczy, prędko’: *Do bicia to “ón, cholera, pom-icn-i* Kadzidło ostroł; Maz. RK
- pomykać się** ‘posuwać się, przesuwać się’: *Potym wiater “ucichnył ji już sie pożar da-lij nie pomykot* Puńców ciesz; Śl pd, Mp pd-zach, Wp. RK
- pomysłny** ‘pomysłowy’: Mp. RK
- pomywać** ‘zmywać’: *Irka pomywała zaro statki, a jo wycirałam, żeby nie zostały brudne przez noc* Krajsk koniń; Śl, Wp, Pom pd. RK
- pomywak** ‘ścierka do zmywania naczyń’: *Ja pómiwam pómiwakam, a óna szczotku* Osieczna st-gdań; Maz, Pom pd. RK
- ponarwa** ‘pędrak’: Kasz. RK
- ponastajać** ‘nastać, wejść w użycie’: *Żelozka wynglane to zaś późni ponastowały* Woźniki sier; Mp. RK
- ponauczać się** ‘nauczyć się’: *Óni sie w skole ponaucajo tera, jak co robić* Huszcza biał-podł; Maz. RK
- ponęta** ‘nawyk, przyzwyczajenie’: *Jo ju mom tako puenante chuedzec na rěbë* Gołubie kar; Kasz. RK
- poniektóry, poniechtóry** ‘niektóry’: *W chałupach świecyli naftóm, poniechtórzy mó-wyli gas (gajs), kamfina* Przędzel niż; Mp. JR
- ponity** ‘część krosien: ruchome nicielnice do podnoszenia nitki osnowy’: Wp, Pom pd. RK
- pono** ‘podobno’: *Ziemia to pono jes “okrónglá* Żarnowiec kroś; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- ponoże** ‘pedały w warsztacie tkackim lub pedały kołowrotka’: *Ponozami porusa sie nicionki* Kadzidło ostroł; Mp pn, Maz, Pom pd. RK
- ponuknąć** ‘popchnąć do czegoś, podkusić’: *Nie wiym co mie ponukto, żebych tam poszeł* Kozakowice ciesz; Śl pd. RK
- poobiadować** ‘zjeść obiad’: *Niech se pón poobiaduje* Zarzeczce ciesz; Śl pd. RK
- poobrządzać** ‘wykonać wszystkie prace gospodarskie przy inwentarzu’: *Przygnałam krowy, no ji teroz poobrządżóm* Gielczew kras; Mp pn, Maz pd-wsch. RK
- pooprzątać** ‘wykonać wszystkie prace gospodarskie przy inwentarzu’: *Z rana sie popoprząta, a popóźni chodzi sie za zielem* Radkowice itz; Mp pn-zach. RK
- pootwarzać** ‘pootwicrać’: *Jek pootwarzać, to znowu jido muchi* Belda graj; Maz pn. RK
- pop** ‘protestancki duchowny, pastor’: *Lutera-ki mnieli popów* Koślinka szt; Pom pd, Kasz. RK
- popadać się** ‘popękać’: *Skóra sie popadała* Horodyszczc włod; Mp. RK
- popaniaty** ‘ubierający się według mody miejskiej, zachowujący się jak ktoś należący do wyższej sfery’: *Ta jyj siostra robi w mieście i juz troche tako popaniato* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- popaś 1.** ‘szybko zabrać, wyrwać, ukraść’: *Popod mu z rynki kónsek chleba* Puńców ciesz; Śl pd. **2.** ‘trafić, natrafić, znaleźć’: *Óna má tam dobrze, popadła na dobrych ludzi* Samocice dąb-tar; Mp, Maz. RK
- popądzać** ‘popędzać, poganiać’: *Popádzaj krasá krowe, niech idá razem* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- popądzać się** ‘o krowie: przejawiać popęd płciowy’: *Juz sie dwa razy popóndzała i nic z tego* Sękowa gor; Mp pd. RK
- popielica** ‘rodzaj gleby’: Mp. RK
- popijocha** ‘popijawa, libacja’: *Wczora wyprawili popijochy* Żarnowiec kroś; Mp. RK
- popłata 1.** ‘sznurek skręcany w powróż’: Mp. **2.** ‘pręt, gałąź, służące do wyplatania płotu’: *“Odłóz na popłate troche grub-szych gałúzek* Samocice dąb-tar; Mp pd. RK
- popleczek** ‘górną część koszuli’: Kasz. RK
- popław** ‘trzęsawisko, mokradło’: Kasz. RK

- popłomyk** ‘płaski placek z ciasta chlebowego pieczony przed wsadzeniem bochenków do pieca’: *Popłomyki na wsi piekają* Wąworków opat; Mp. RK
- popłónik** ‘płaski placek z ciasta chlebowego pieczony przed wsadzeniem bochenków do pieca’: *W dónica się kładło, późni na łopatan, poliwo się go wodu i w piec popłónik. Młyka im [dzieciom] się dało w gorce i jadły świzy i dobry tan popłónik* Jakubowice Końskie lub; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. RK
- popod** ‘pod, zwykle w połączeniu z czasownikami ruchu’: *Popod skiby rzucój, nie w środek!* Chotel Czerwony piń; Śl, Mp. RK
- popodziać się** ‘zapodziać się, przepaść’: Mp pd-zach. RK
- popołnie** ‘pora dnia od południa do wieczora’: Kasz. RK
- popóty** ‘dotąd, tak daleko’: pog Mp pn i Maz pd. JR
- popóźniej** ‘potem, następnie, później’: *Na pogrzeby nie chodze, ja bardzo przezywam, a popóźni choruje* Radkowice ilz; Mp pn. RK
- poprać się** ‘pobić się’: *Poprali się ze sobóm, a teraz sie obskarżyli do sóndu* Rogów ryb; Śl pd. RK
- poprawić 1.** ‘nawieźć ziemię’: *Poprawy [‘nawozy sztuczne’] drogie, ni ma cym poprawić* Łętowe lim; Mp pd-zach. **2.** ‘podnieść sumę pieniędzy’: *Poprowcie kero marka eszcze, to wóm to koło przedóm, bo dwiesta złotych to je mało* Rogów ryb; Śl pd. RK
- poprawki** ‘drugi dzień wesela’: *Nejwiyncyj co teraz poprowki robióm za tydzijn* Puńców ciesz; Śl pd. RK
- poproch** ‘pierwszy śnieg, drobny śnieg’: *Z chmurów leci pueproch* Gołubic kar; Kasz. RK
- poprościć** ‘wyprostować’: *Tyn kóniec je trocha krziwy, trza go poprościć eszcze* Rogów ryb; Śl pd. RK
- poprzecz: na (w) poprzecz** ‘na poprzek, w poprzek’: *Jedan pasek je na poprzec* Burakowski węg; *To sie tak “orulo – podorywka w poprzec, a “oranie to wzdłuż* Kluki miń-maz; Mp pd, Maz. RK
- poprzeczak** ‘zaorane poprzecznie miejsce na końcu pola, gdzie oracz nawracał końmi’: *Przy między [‘miedzy’] zrobiłem poprzycoka* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pn. RK
- poprzeczka** ‘zaorane poprzecznie miejsce na końcu pola, gdzie oracz nawracał końmi’: *“Oboruje sie poprzycki* Świątniki sand; Mp pn, Maz. RK
- poprzeczni** ‘poprzeczny’: *Nitki podłużne na podstawie, a poprzecnie na posobe* Giełczew kras; Mp. RK
- poprzęd** ‘przed’: *Tak sie przewracała poprzęd* “okna Limanowskie Mp pd-zach. RK
- poprzedać** ‘sprzedać, posprzedawać’: *Wsziecko poprzedał i teraz nic ni mo* Koniaków ciesz; Śl, Mp. RK
- poprzelękać się** ‘poprzestraszać się’: *Ludzie sie poprzelynkali i uciekli* Zaryte-Rabka n-tar; Mp. RK
- poprzód 1.** ‘dawniej, wcześniej, przedtem’: *On poprzód zaleciał, jak ona przyleciała* Białowola zam; Mp pd i wsch. **2.** ‘przed’: *Ido, a tyn pies idzie poprzód nich* Człatycce jaros; Mp wsch. RK
- poprzódy** ‘dawniej, wcześniej, przedtem’: *Jakbyś ty miał umrzyć, to ja by wólała poprzódy* Jacnia zam; Mp wsch. RK
- poprzódzi** ‘przed’: *Baba zawsze jidzie poprzódzi* chłopa Siennica Różana kras; Mp wsch. RK
- popśnić się 1.** ‘popsuć się, zepsuć się’: *Popśniót my sie ten wózek [‘kołowrotek’], bo mi juz nie przedzie jak przedtem* Samocięce dąb-tar; Mp. **2.** ‘o zwierzętach: przestać się dobrze chować’: *Gadzina mi sie popśniła, nic nie chce zryć i zdycho* Mogilany krak; Mp. ww
- popuczyć** ‘pognieść, potluc, pomiać’: *Kłobuk [‘kapelusze’] mosz cały popuczóny. Coś to siedzoł na nim?* Rogów ryb; pog Mp zach i Śl pd. ww
- popypląć** ‘porobić wiele rzeczy, ale powierzchownie, byle jak’: *Przez godzina popyplót yny w robocie i kozoł se wielki pi-niódze zapłuć* Rogów ryb; Śl pd. ww

- popyrskać** ‘popryskać’: *Auto nos tak popyrskato* Jędrzyck lubl; Śl. ww
- popyrwany** ‘roztrzępany, prędko i chaotyczny’: *Z nym to źle robić, roz dwa wszystko obleci, a potem trza poprawiać, taki popyrwany* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- popytać** ‘poprosić, zaprosić wiele osób’: *Trza wszystkich przoceli na nasze weseli popytać* Rogów ryb; pog Mp pd-zach i Śl pd. ww
- pora I.** ‘roślina warzywna – por’: *Do rosolu można włożyć pół pory* Złotniki kal; Wp. ww
- pora II: do tych pór** ‘dotychczas, dotąd’: *I tego syna do tych pór nie ma* Orchówek włod; Mp pn. ww
- poraczyć** ‘poczestować, ugościć wiele osób’: *Musił miżernie wyglądać i ockami nie byle jak do nich mrugać, bo go pirogami poraczyły* Będziemyśl dęb; Mp. ww
- poraić** ‘poradzić, doradzić’: *Porailam mu, żeby se odmienił jojek pod kure* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. ww
- porańszy** ‘wschodni’: *To je puerńszy wiater, badze pogueda* Gołubie kar; Kasz. ww
- poratunek** ‘ratunek, pomoc’: *Zebyś miała na poratunek dziecka* Ostrowce bus; Mp. ww
- porazować** ‘zabronować pole przed siewem’: *Razuje sie bronami, kie sie nie porazuje, to ziarno powlatá w skiby* Wilków kiel; Mp. ww
- porąb** ‘miejsce po wyrąbanym lesie’: *Kawał lasu wyrómban-i to porómb* Obręb sierp; Maz, Kasz. ww
- porcelanka, porcenalka** ‘fajka porcelanowa’: Śl pd. ww
- poreszcie, poreście** ‘zresztą’: *Má duza zalaćwić, a poresćie i wypije co, to późno z miasta wróci* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. ww
- poręcz** ‘długi drąg przymocowany do drzwi w stodole służący do zamykania’: *Na porync zamyko sie wrota od stodoły* Janki gtnń; Maz. ww
- poręcznik** ‘opickun’: *Jak Petrónelka zemrzyła, to tacik twój był poryncznikiym jeich dzieci* Rogów ryb; Śl. ww
- poręczyć 1.** ‘przekazać testamentem’: pog Śl pd i Mp pd-zach. **2.** ‘polecić, poruczyć’: pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- porny** ‘ostrzy w smaku, zapachu’: *Tu kielbusa jes za porná, zeby było w ni mni costku i pieprzu, toby była lepsá* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- porobek** ‘nici idące w poprzek płótna; wątek’: *Porobek sie nawijało na cywki i wkładało do cónenka* Świątniki sand; Mp. ww
- poroda** ‘urodzaj’: *Była poroda na owoce* Wąworków opat; Mp. ww
- porodzić** ‘urodzić’: *Jedna kobita chodzila niesama [w ciąży], dochtór powiedzioł, ze nie porodzi przez dochtora* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz, Kasz. ww
- porozprawiać** ‘porozmawiać, poopowiadać’: *Jo wóm moga porozprawiać, jak my tu tyn kościół budowali* Olza ryb; Śl. ww
- porozumieć** ‘zrozumieć’: *Óna tak jakoś jynzykym szmatle, że i [jcz] nie idzie porozumieć* Rogów ryb; Śl. ww
- poroża, poroże** ‘deska w szczytce domu osłaniająca strzechę przed wiatrem’: Maz pn. ww
- porówno** ‘razem’: *Antónina Olejnikowa ciągała porówno z krowom* Kramsk koniń; Wp. ww
- portka** ‘nogawka spodni’: *Syroko portka* Mszana Dolna lim; Mp. ww
- portki 1.** ‘spodnie’: *Portki kozde, tyz i lniane* Lgota Gawronna włosz; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. **2.** ‘sklepienie pieca’: Mp pn-zach. ww
- portmanejka** ‘portmonetka’: Wp. ww
- porufa** ‘wstyd’: Wp pd. ww
- porwóślo** ‘powróślo’: *Porwóślo je ukryncóne ze stóny* Kozakowice ciesz; Śl pd, Mp pd-zach, Wp pd-zach. JR
- porwóz 1.** ‘powróz’: *Ni mo porwoza* Krzczów myślén; Śl pd, Mp pd-zach, Kasz. **2.** ‘powróślo’: Kasz. JR
- porychtować** ‘przygotować, ponaprawiać’: *Przyszedem porychtować plug i kolca* Żarnowice kroś; Śl, Mp pd. ww
- porywka: na porywkę** ‘o odzieży noszonej na co dzień’: *Dobro bedzie na porywke tu*

- chustka* Brudzewice opocz; pog Mp pn i Maz pd. ww
- porząd, porządek** ‘zawsze, ciągle, stale’: *Sómsiod dó nas porząd przichodzi* Rogów ryb; Śl. ww
- porządek: do porządku** ‘tak jak należy, taki jak trzeba’: *Jo nny mogy sie skarżyć, jo mom dzieci do porządku* Stara Jamka niem; Śl. ww
- porządek: za porządkiem** ‘po kolei, kolejno’: *Za porzóndkym idzie: Hania, Urszula i jo* Blizne brzoz; Mp. ww
- porządki 1.** ‘sprzęty domowe’: Wp zach. **2.** ‘narzędzia rzemieślnicze’: *Cieśla już przyszedł z porządkamy ciesielskimy* Kramsk koniń; Wp. ww
- porzekać** ‘pomodlić się’: *Jesceś nny porzykoł, a już lecis do jedzynio* Jędrysek lubl; Śl. ww
- porzucić** ‘poronić (o zwierzętach)’: *Nasza krowa znów porzuciła* Bóbrka kroś; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- posad** ‘warstwa snopów rozłożona na klepsku, przeznaczona do młocki’: *Wymłóciłiśmy dzisioj “osimności posadów* Książnice Wielkie piń; oggw. ww
- poschraniac** ‘posprzątać’: *Poschranej ze stoła!* Rogów ryb; Śl. ww
- poseliny** ‘posłowanie w imieniu narzeczonego do rodziców dziewczyny; swaty, zaloty, zaręczyny’: *Aleście miely w sąsiedztwie hucne poseliny* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- posel** ‘swat pośredniczący w zawieraniu małżeństwa’: *Taki posły najsampierw byli* Bodaczów zam; Mp. ww
- posękiel, posiekier** ‘duży młot’: *Tén najwiénk-szi młot to ból posénkiel* Nowa Wieś szt; Pom pd, Kasz. ww
- posępno** ‘ponuro, pochmurno’: *Posepno tak, bedzie chybje desc* Radkowiec itz; Mp. ww
- posiadać się** ‘spierzchnąć, popękać’: *Rynce mi sie posiadaly* Żarnowiec kroś; Śl pd, Mp pd. ww
- posiąść** ‘usiąść’: *Prziślimy jaze ku Błohowj lipie, tam my posiedli, a “odychli* Rabczyce [Orawa Śl]; Mp pd. ww
- posieczysko** ‘skoszone pole lub łąka’: *Wygón krowy na posieczysko* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- posiekier** zob. **posękiel**
- posiewny** ‘o bronie: służący do bronowania po siewie’: Mp. ww
- posiwawy** ‘trochę siwy, siwawy’: *Wóns taki kolor posiwawy má* Lgota Gawronna włosz; Mp. ww
- poskludzac** ‘pozbierać, posprzątać zboże z pola’: *Jeszcze musimy poskludzac pszynice i kóniec z robotóm* Puńców ciesz; Śl. ww
- poskrobek 1.** ‘mały chleb upieczony z resztek ciasta’: *“Ostatek ciasta wydrúpie sie z dzizki ji robi sie poskrobek* Przewrotne rzesz; Śl, Mp, Wp. **2.** ‘najmłodsze dziecko w rodzinie’: Śl, Wp, Kasz, Kresy pn.
- poskromnić** ‘posprzątać’: Wp. JR
- postuchnac** ‘usłuchać, posłuchać’: *Za zywota kcecie i po śmierci ozkazować, ale teraz was już ni ma fto postuchność* Głodówka [Orawa Śl]; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- posługować** ‘służyć komuś swoją pracą, usługiwać’: *Słuzocy posługowál we dworze* Dąbrowa Poduchowna itz; Mp. ww
- posmukać** ‘pogłaskać’: Kasz. ww
- posmycznie** ‘sprawnie, dobrze’: *Operac-ija poszła posmicznie* Pelplin tez; Pom pd. ww
- posoba** ‘powala, sufit’: *Downi mielimy w chacie belki na posobie* Granowo n-tom; Mp pn-zach, Wp, Pom pd. ww
- posowa** ‘powala, sufit’: *Tak wémalowoł, że z pusesowy odleciato* Gołubie kar; Mp pd-zach, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- pospołu** ‘wspólnie, razem’: *Zimioki grube i drobne, wszyscy pospołu do jednego miecha* Rogów ryb; Śl, Maz pn, Kasz pn. ww
- posporzyć** ‘przyśpieszyć, pośpieszyć’: *Jak by my teroz wszystkie pósporzyły, pewnie by my do nocy wykópały wszystkó* Lubatowa kroś; Mp pd. ww
- pospólnie** ‘razem, wspólnie’: Mp, Maz, Kasz. ww
- pospół** ‘razem, wspólnie’: *Mi sóma zawdi pospół* Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. ww

- pospólka 1.** ‘słonina przerośnięta mięsem’: Mp zach. **2.** ‘mieszanka różnych gatunków zbóż’: *Trza krowóm na niedziela pospólki nasiyc* Rogów ryb; Śl. ww
- posprzedać** ‘sprzedać, posprzedawać’: *Jedna drugi sepce, kupma sobie cepce, jak sie nie wydomy, cepce posprzedomy* [pśn] Woźniki sier; Mp. ww
- postanać** ‘stanać’: *Postanyli przed obrazami* Iłyżne rzesz; Mp. ww
- postarunek** ‘siedziba policji’: *Tero na postarunek pódzies, bo krowy obzarły zyto* Niegowa zaw; Mp. ww
- postatnica** ‘żniwiarka przodownica’: Maz. ww
- postawa** ‘podłużne nitki w tkaninie; osnowa’: *Postawa kónopno, a wotek paceśny* Cedzyna kiel; Mp, Maz, Kasz. ww
- postawić się** ‘wybudować sobie dom’: *Ón sie troche do nicego postawiók: daleko, w polach* Krępa miech; Mp. ww
- postowały** ‘obuwie, chodaki plecione z łyka’: *Baby chodzili w postołach, tak samo jak i człowieki* IIrodyszczce włod; Mp wsch, Maz wsch. ww
- postrachać** ‘postraszyć’: *Postrochoł jom ktosik i z chołpy tero ný wychodzi* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- postradać** ‘stracić, utracić, zgubić’: *Cale życie cukierki lubim, dlatego zymby postradała* Budy biel-podl; Mp, Maz. ww
- postrożność** ‘ostrożność’: *Postrożność ný zawadzi* Żarnowiec kroś; Mp pd. ww
- postrożność: mieć się na postrożności** ‘mieć się na baczności’: *Trza sie mieć na postrożności* Hyżne rzesz; Mp pd. ww
- postrożny** ‘ostrożny’: *Postrożny, nie do sie oszukać* Hyżne rzesz; Mp pd. ww
- postrzec** ‘zauważyć, spostrzec’: *Pies postrzyg tego wilka i wpad do dziury* Kasinka Mała lim; Mp pd. ww
- postrzodek, pojstrzodek** ‘środek’: *Przez pojstrzodek szosyje leżała hrubo żerdź i my jóm odcofli, boby kery móg sie na ni zabić* Rogów ryb; Śl. AN
- posuć** ‘posypać’: *Kawátecek chleba solom posuty* Wilków kiel; Śl, Mp, Kasz. ww
- posusz** ‘uschnięte drzewo, też chrust’: Maz wsch. ww
- posuwnąć się** ‘posunąć się’: Wp. ww
- poswarzyć się** ‘pokłócić się’: *“O jakimsi bzdure sie poswarzyli i teroz ze sobom nie godajo* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp, Kresy pd. ww
- posyłka** ‘pomocnik fornała we dworze’: *Posyłka to cłowiek co chodził do pomoc-i fomalaju* Obręb sierp; Mp pn, Maz. ww
- poszczywać** ‘pozszywać’: Wp. JR
- poszedło, poszydło** ‘ostra choroba zakaźna związana z nieczytem dróg oddechowych, gorączką, bólami mięśni’: *“Uejcu weszło puszzydło w plecę* Gołubic kar; Kasz. AN
- poszmatlać (się)** ‘pomierzwic, połamać (się)’: *Walelimy cepami, to sie słóma nie poszmatlala* Stara Jamka niem; Śl. AN
- posznupać** ‘zażyć tabaki’: *Posznupali sznup-tabaku z ty tuzy, a potym kichali* Stara Jamka niem; Śl. AN
- poszpasować** ‘pożartować’: pog Śl pd i Mp pd-zach, Kasz. AN
- posztrydować się** ‘pokłócić się’: Kasz. AN
- poszturać 1.** ‘podusić, pognieść ziemniaki’: *Do zupi z brzadu [owoców] najlepsze só poszturane* kartofle Pićmorgi świcc; Pom pd. **2.** ‘pogrzebać’: *Weż no, poszturaj w tim piecu, bo sie słabo pali* Ciccior-ka st-gdań; Pom pd. AN
- poszydło** zob. **poszedło**
- poszyk: na poszyku, w poszyku** ‘pod ręką, w pogotowiu’: *Jéno mniěj ta torba na poszyku, to ja tak kedi przinda* Bokowo st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- poszykować się** ‘ulożyć się pomyślnie’: *Jym sie poszykowało, odskodowanie duze dostali* Huszcza biel-podl; Maz, Pom pd. AN
- poszywać** ‘pokrywać dach słomą’: *Snopki słomy takie małe wykręcali i posywali na tych latach* Woźniki sier; Mp, Maz. AN
- poszywka** ‘słomiane przykrycie dachu’: *Na poszywke trzeba prosty słómy, kłoci* Radgoszcz dąb-tar; Mp. AN
- pościan, puścian** ‘cień rzucany przez człowieka lub jakiś przedmiot’: *Puścian to od cłochieka; jidzie sie, to puścian od słónca* Wysocze os-maz; Maz pn i wsch. JR

- pościel** ‘łóżko’: *Jo nie lubie żylazny pościeli* Sękowa gor; Mp pd. AN
- pościelać** ‘przygotować posłanie dla ludzi, także rozłożyć ściółkę dla zwierząt’: *Pościelać krowie, świni, zeby nie leżały na mokrym* Radkowiec ilż; Śl, Mp. AN
- pościeln, pościenie** ‘miejsce gdzieś w głębi, zwłaszcza pieca chlebowego; najdalszy kąt’: *W chlebném piecu pąły sie na pościelniu* Przewrotne rzesz; Mp pd. AN
- pościępować, pościępywać** ‘pozrzucić’: *Jo was pościępuja z ty góry* Jędrysek lubl; Śl. AN
- pościółka** ‘prześcieradło’: Śl. AN
- pośladek** ‘tylna część wozu’: *Zamias siedzić na przodku, to trza na pośladku* Bochoćnica puław; Mp pn, Maz pd. AN
- poślady** ‘z tyłu, w tyle’: Kasz. AN
- pośle** ‘po’: *Ju wypocęła pośle podróży?* Iłuszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy pn. AN
- pośluz; z pośluzą, pośluzem** ‘nieprostopadłe, z ukosa’: *To będzie trochę za bardzo z pośluzą* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- pośmiewać się** ‘kpić, wyśmiewać się’: *Pośmiewo sie ze starych ludzi* Jędrysek lubl; Śl, Kasz. AN
- pośniadać** ‘zjeść śniadanie’: *Pośniadoł se i poszoł na polé* Bóbrka kroś; Śl, Mp. ww
- pośnik** ‘wieczera wigilijna’: *Pośnik sie ji we Wilyjū wiecór, jak juz widać gwiazdecke na niebie* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pd. ww
- pośpić (się), pośpiąć (się)** ‘pospieszyć się’: *Chcema san pospiac, bo to bądze pewno grzmiale* Kętrzyno wej; Kasz. AN
- pośratać się** ‘pożegnać się’: *Nawet sie z niem nie pośratała i pojechała* Radgoszcz dąb-tar; Mp. AN
- potą** ‘łapa, także: pogardliwie o ręce’: *Czëjas potą urwała najładniejsze kwiotczy* Gohubie kar; Kasz. AN
- potaczać** ‘wybielać nici lniane, płótno w ługu’: *Potacalo sie bielizne* Wysocze os-maz; Maz. AN
- potaczka** ‘drewniane naczynie używane podczas prania’: *Potacka na trzech nóżkach, dno miała w postaci becki. Bielizne dzisiaj nie potacajo, tylko gotujo, kiedyś na-rod był ciamny* Stare Kręgi pułt; Maz. AN
- potak** ‘przyrząd do nawijania nici na cewkę’: *Na potaku nawijo sie ryncnie* Brudzewice opocz; Mp pn, Maz pd-wsch. AN
- potarasić** ‘podeptać’: *Kury potarasiły mi grzódki* Kościelec-Chrzanów; Mp pd. AN
- potarzyca, potarzyce** ‘poprawiny po weselu’: Wp. AN
- potarzyna, potarzyny** ‘poprawiny po weselu’: Wp pn-zach. AN
- potemu** ‘później’: *Tedi na za rok potamu urodził sie Jaś* Leśna Jania st-gdań; Mp, Pom pd, Kasz. AN
- potkać (się)** ‘spotkać (się)’: *Czakołech godzi-na, druga, ażech go potkoł* Olza ryb; Śl, Mp pd, Kasz. AN
- potoczka** ‘drewniane naczynie używane podczas prania’: *W takie potocki sie poukładało, w popiele sie te przódziōna potocalo i lofo sie woda, tak przestojalo przez cało noc* Uchacze gar; pog Mp pn i Maz pd, Wp pn. AN
- potograf** ‘fotograf’: Mp pd i pn, Maz. ww
- potografować** ‘fotografować’: Mp pd. ww
- potoknąć** ‘opłukać’: *Trza beło potoknuć kubło* Brudzewice opocz; Mp pn, Maz. AN
- potonkać** ‘zanurzyć w płynie’: *Chlyb se potónkala we śmietónce i tak go jadła* Rogów ryb; Śl. AN
- potracić się** ‘zgubić się, zaginać’: *Potraciła sie mama gdziesi, nie wim gdzie* Chotel Czerwony piń; Śl, Mp. AN
- potraktować, potrachtować** ‘poczęstować’: *Potrachtowała mie ciostkami* Jodłowa jas; Mp pd, Kresy. AN
- potrat, potratek** ‘poronienie’: *Ōna miała dwa razy potrat* Puńców ciesz; Śl. AN
- potraw** ‘siano z drugiego koszenia’: *Nie bydzie potrawu, bo ni ma dyszczu* Kazimierz Dolny puław; oggw. AN
- potrawnica** ‘poziomka lub truskawka’: Kasz. AN
- potrus, potrys** ‘grzyb niejadalny’: Kasz. AN
- potrza** ‘należy, trzeba’: *Do zupy to jesce potrza marchewki i pietruski* Iłuszcza biał-podl; Mp, Maz, Wp. AN

- potrzeb** 'konieczność, interes': *Miałam potrzeby jechać do miasta, ale nie było tam* Przewrotne rzesz; Mp, Pom pd, Kasz. AN
- potrzebno** 'potrzeba': *Tylko byz lato jemu potrzebno tych parobków* Łopiennik Górny kras; Mp. AN
- potrzódka, potrzódnik** 'pomocnik pasterza bydła': *"U nas był zgodzony pastuch, ja musiał dać potrzódke, dziewczynka cy chłopacek za potrzódke* Podnieśno sied; Maz pd-wsch. AN
- potucha** 'pociecha, zachęta': *Dodaje potuchy* Niedźwiedź lim; Mp pd, Maz. AN
- potulać się** 'pokoziółkować, potoczyć się': *Chodź, to się z górki potulamy* Żarnowiec kroś; Mp pd-wsch. AN
- poturaczka** 'poniewierka, włóczęga': *Taká droga to strasná poturacka* Samocice dąb-tar; Mp pd. AN
- poturać** 'gnębić, lekceważyć': *Zapisał jym wszystko pole, to teroz niym poturajóm, takie to teroz dzieci!* Książnice Wielkie piń; Mp. AN
- poturać się** 'poniewierać się, włóczyć się': *Poturął się po świecie* Żarnowiec kroś; Mp pd. AN
- poturadło** 'człowiek dający sobą ponieważ; popychadło': *Tu Machocowna Weronka to jes za takie poturadło we wsi* Samocice dąb-tar; Mp pd. AN
- potwora 1.** 'potwór, straszdyło': *Tak je "ozciu-pali, a to sie zrołu zrosło. Była potwora potworóm dalyj* Rabczyce [Orawa Śl]; Śl, Mp. **2.** 'wyzwisko': *Ty potworo, jak ty te dzieci chowies?* Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. AN
- potyl 1.** 'do określonego czasu, dopóty': *Potyl [krowę] bedziymy chować, aż se ciele przysodzimy* Blizne brzoż; Mp pd. **2.** 'do określonego miejsca': *Potyl jest twoje, "odtąd moje* Jodłowa jas; Mp pd. JR
- potyla** 'do określonego czasu, dopóty': *Potela sie po wode chodzi, pokiela sie "ucho nie "urwie* Sporysz żyw; Mp pd. JR
- potyrpać** 'poszturhać, popchać': *Dziecka to sie tak lubióm potyrpać, poupychać, ale jo jym nie bronie, bo przecie to nic złego* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. AN
- pouchraniać** 'posprzątać wiele rzeczy': *Pouchraniaj trocha, bo je maras w chałpie* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Wp zach. AN
- pouka** 'pouczenie, wskazówka': Kasz. AN
- poukludzać** 'posprzątać wiele rzeczy': *Poukludzej ty ździorbá ['rupiecie'] i już wyyncyl nie kramuj* Harbutowice cies; Śl. AN
- powadzić się** 'pokłócić się, posprzeczać się': *Powadzylech sie ś nim skuli moje baby* Olza ryb; Śl, Mp, Pom pd, Kasz. AN
- powal** 'sufit': *Mucha lezie po powole. Spod z powatu* Dolna Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd. AN
- powala** 'sufit, zwłaszcza drewniany': *Powala buła z dessek nojpiyrwy* Stróżna gor; Śl pd, Mp. AN
- poważ** 'drąg przyciskający z góry siano lub słomę na wozie drabiniastym': *Tym powązym sie prziciskało – na przodzie buł kawał łańcucha cy tam prowoza* Uniszki Zawadzkie mław; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- powążka** 'kawałek płótna używany do cedzenia mleka': *Dzisiej sie cedzi bez sitko, a downi bez powóznke* Brudzewice opocz; Śl, Mp, Maz, Wp. AN
- powerek, powyrek** 'drażek, na którym dwic osoby niosą ceber lub wiadro, przeciągnąwszy ów drążek przez ucha': *"Ociec godaly: weźtu se tam powyrek ji przyniestu ceber wody* Stryj gar; Mp, Maz. JR
- powiarka** 'przesąd, zabobon': *Sóm eszcze ludzie, co w taki powiarki, w taki drzisty wierzóm* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl. AN
- powiastka, powiestka** 'wezwanie do sądu': *Dwa dni temu przyniós im lystonosz powiastke* Sierosławice konec; Mp pn, Maz. AN
- powiąsło** 'powróšlo': Pom pd. JR
- powicher 1.** 'nagły, gwałtowny wiatr': *Jak prziszel naroz taki powicher, to my nie wiedzieli, kaj "uciekać* Puńców cies; Śl, Mp pd. **2.** 'przezwisko człowieka niezrównoważonego, roztrzępanego': Mp pd. AN
- powieczerać** 'zjeść kolację': *Powieczerałak se jak sie patrzy* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp pd, Kresy pd. AN

- powieczka** ‘powieka’: *Kłuje mnie po powieczkach* Limanowski; Mp pd-zach, Kasz. AN
- powiel** zob. **podwiel**
- powiela** zob. **podwiela**
- powiestka** zob. **powiastka**
- powieszak** ‘wieszaczek przy ubraniu’: *Krawczyka znówki nie zrobiła powieszaka i tera ni moga powiesić na haku* Pelplin tez; Pom pd. AN
- powieterniak, powietrzak** ‘wiatrak’: Śl. AN
- powietrzak** zob. **powieterniak**
- powietrze 1.** ‘wiatr’: *Osika – listki na dół wiśsom i choć powietrze ni mo, to on drży, tak sie ruso, jakby żywe było* Niegowa zaw; Śl, Mp. **2.** ‘pogoda’: *Nawet latem może być brzydkie powietrze* Pićmorgi świec; Maz, Wp, Pom pd. AN
- powijacz 1.** ‘pas płócienny, którym owijano niemowlę’: *Jo bęł jeszcze tym krympówany, tym powijaczym* Blizne brzoz; Mp, Maz. **2.** ‘powój polny’: Kasz. AN
- powijać** ‘owijać niemowlę powijakiem’: *Tak powijali dziecko, sesnaście, siedemnaście tygodni było powijane* Zuzółka węgr; Mp, Maz. AN
- powijak** ‘pas płócienny, którym owijano niemowlę’: *Okręcali dzieciąka w pozijaki, cobi nie biłi krziwe nogi* Kadzidło ostroł; oggw. **2.** ‘powój polny’: Kasz. AN
- powitucha** ‘powój polny’: *Powitucha powiła wsięńkie zboże* Budy biel-podl; pog Maz wsch i Kresów pn. AN
- powojka, powójka** ‘powój polny’: *Powójka rośnie w życie i w kartoflach* Obręb sierp; Mp, Maz, Kasz. AN
- powoniać** ‘powąchać’: *Powóńcie, jak te kwiotki wóniająóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd. AN
- powójka** zob. **powojka**
- powózka** ‘bryczka’: *Do ślubu jechelim powózkó* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd. AN
- powrąsło, powrzało** ‘powróśło’: *Zrobiły szie powrąsła do ty słomy i wytrząsało sie ładnie* Lutomek międzych; Wp pn, Pom pd. JR
- powróż** ‘powróśło’: Kasz. JR
- powrzało** zob. **powrąsło**
- powszedek** ‘dzień powszedni’: *Jak sie robi, to je powszedek, a jak sie śwéntuje, to je niedziela* Obręb sierp; Maz pn. JR
- powszedny** ‘powszedni’: *Powszednego dnia* Janki Młode ostroł; Maz pn. JR
- powtór: na powtór** ‘powtórnie, znów’: Mp, Wp. JR
- powyjmać** ‘powyjmować’: *Powyjmát miód z ulia* Wilków kiel; Mp pn, Maz. JR
- powyrek** zob. **powerek**
- pozabaczować** ‘pozapominać’: *Ni mozo sprostać, bo sie pozabocowało* Woźniki sier; Mp. JR
- pozadek** ‘gorsze ziarno; poślad’: *Pozadek dómy do inkszego miecha; zorka sóm sziumne, a pozadku ni ma wiela* Rogów ryb; Śl pd. JR
- pozajutro** ‘pojutrze’: *Jutro i pozajutro* Budy biel-podl; Mp wsch, Maz wsch. JR
- pozajutru** ‘pojutrze’: Maz pd-wsch. JR
- pozapierać** ‘pozamykać’: *A pozapiryrołś ta na noc dobrze stajnie i bojsko?* Sękowa gor; Mp, Maz. JR
- pozawczoraj** ‘przedwczoraj’: *Przysed pozawcoraj Olek cybuli pozycyc* Huszcza biel-podl; Maz wsch. JR
- pozawierać** ‘pozamykać’: *Pozawiryrej okna, bo wieje* Jędrysek lubl; Śl, Mp. JR
- pozbaść, pozbadnąć 1.** ‘pojąć, zrozumieć, dostrzec’: *Jou fnet pozbadła miymiecki jynzyk, jou to pojnowała* Obra wolsz; Maz, Wp. **2.** ‘spoufalić się, przestać się z kim liczyć, nadużyć czyjejs dobroci lub cierpliwości’: *Tého ojca te dzieci wcale musiati pozbaść, bo całkam go się nie słuchali* Zdunek ostroł; Maz, Wp, Pom pd. JR
- pozbycie** ‘pozbycie się’: *Leki nabyci, leki pozbyci* [przysł] Rogów ryb; Śl pd. JR
- pozbyć** ‘stracić, pozbyć się’: *Patrzy, zeby pozbyć, a nie przygospodarzyć* Przedmość wiel; oggw. JR
- pozdać się** ‘zdawać się’: *Mamie sie pozdało, że gdoś idzie dó nas* Rogów ryb; Śl pd. JR
- pozdemać, pozdejmąć** ‘pozdejmować’: *Te firanki trza pozdymać* Huszcza biel-podl; Mp pn, Maz, Wp. JR

- pozdrowieć** 'wyzdrowieć': Mp. JR
pozdrzeć 'spojrzeć, popatrzeć': *Pozdrylic tam, czy go už ni masz* Jaworzynka cies; Śl. RK
- pozielonkowaty** 'zielonawy': Mp. JR
poziomka 'poziomka': Śl, Mp pn-zach. JR
poziierać 'patrzeć, spoglądać': *Ej, nie poziyráj na mnie cornymi "ocyma, ej, bo já nie lo ciebie wyrosła dzieweyna Zaryte-Rabka* n-tar; Mp pd. JR
pozimek 'wiosna': pog Śl pn i Wp pd, Kasz pd. JR
poziompka 'poziomka': Wp pd. JR
poziór: dać (dawać) poziór 'pilnować, śledzić, dawać baczenie': *Dejcie ta poziór na Zosie, zeby nie wpadła do wody Zaryte-Rabka* n-tar; Mp pd. JR
poznajac 'poznawać': *Przed śmierciom juz nikogo nie poznajala* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. JR
pozoldy 'dobre rzeczy do jedzenia; przysmaki': *Pozoldów jy sie zachciwo* Kościelec-Chrzanów; Mp pd. JR
pozorny 1. 'ostrożny, uważny': *Jakby tak raz jechała, to niech jes pozorna, to takie rabiejstwo, złodziejstwo sło Zborowskie lubl; Śl. 2.* 'przystojny, urodziwy': Mp zach. JR
pozorować 'pilnować, śledzić, dawać baczenie': *Pozorował, kaj też jidzie* Kozakowice cies; Śl pd. JR
pozotwierać 'pootwierać': *Wszyski okna sóm pozotwiyrane* Rogów ryb; Śl pd. JR
pozór 'uwaga!': *Pozór synki! Cofcie sie z drógi, bo was przejada* Rogów ryb; Śl. JR
pozór: dać (dawać) pozór 'pilnować, śledzić, dawać baczenie': *Dej ta pozór na nich, żeby se co złego nie zrobiły* Hyżne rzesz; Śl, Mp. JR
pozuciekać 'pouciekać': Śl pd. JR
pozwać 1. 'zaprosić, wezwać': *Ktoś zachorował, jego pozwali* Budy biel-podl; Śl pd, Mp pd-zach, Maz wsch. **2.** 'nazwać': *To ani nie wiym, jak to pozwać, prosze pana* Lutomek międzych; Mp pn-zach, Wp, Kasz. JR
pozwolenstwo 'pozwolenie': *Niech sia żani, ale ja mu nie dóm pozwolaństwa* Pić-
- morgi świec; Śl, Mp, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. JR
poździe 'późno': Kasz pn. JR
poźreć zob. **pojrzeć**
pożegnać 'pobłogosławić, przeżegnać': *Boże wóm poźiegněj!* Jaworzynka cies; Śl, Mp pd-zach. JR
pożegnanie 'błogosławieństwo': *Jak ni ma pożegnania, to se możesz rynki i nogi obrobić i nic nie bydziesz mieć* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. JR
pożegniny 'pożegnanie, uroczystość pożegnalna': pog Pom pd i Kasz. JR
pożółtawy 'żółtawy': *A te takie, té prowadziwie grzyby to do góry jes taki pożółtawj* Lutogńiew krot; Śl, Mp, Wp pd. JR
pożrać 'o zwierzętach: zjeść': Śl. JR
pożyczny 'pożyczony': – *Czy to twój rower? – Nie, pożyczny* Kramsk koniń; Maz, Wp wsch, Pom pd. JR
pochy 'dopóki': *Widno, póchy księżyc świci* Gielczew kras; Mp pn. JR
póździk 'sowa': Mp pn-zach. JR
późdzka, późdzka 'sowa': *Późdzka pócio, jak kto mo "umrzyć: późdz w dołek pod kościotek* Janki gtni; Mp pn, Maz, Wp. JR
pójło zob. **pojło**
pójść na usiadkę zob. **usiadka**
pójść na żeber zob. **zeber**
póko 'dopóki': *Póko jo żyje, to tego drzewa nie zetniemy* Bychawa lubel; Mp pn. JR
pólanekowy 'o płótnie: wyrabiane z najładniejszego, najcieńszego włókna lnianego': Mp pd-wsch. JR
pól: na poły 'na połowy': *Dostali ta chatupa na poły* Jędrysek lubl; Śl, Mp, Pom pd. JR
półbeczek 'beczulka': Kasz. JR
półbrat 1. 'brat cioteczny lub stryjeczny; kuzyn': *Na gwiozdkę przējedze do nas półbrat* Gołubie kar; Maz pn, Pom pd, Kasz. **2.** 'brat przyrodni': Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
półchustek 'mała chustka na głowę w kształcie trójkąta': *Półchustek zawiózała, cobi słónko na głowe nie paléto* Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. JR
póley 'dopóki': Maz pn-wsch. JR

- półczepek** 'czepek zakrywający tylko sam czubek głowy, zawiązywany pod brodą, dawne letnie nakrycie głowy mężatek': *Pierw cypce były "okrągłe takie, późni półcypki, co wsodzały na głowe Rada-wiec Duży lub*; Mp pn, Maz pd. JR
- półczwiarta** 'trzy i pół': Kasz pn. JR
- półdrabki 1.** 'drabiny (na ogół mniejsze) u wo-zu': Maz. 2. 'w drabinach wozu: podłuż-ne drągi, w których tkwią szczelble': *Jedén drónzek to półdrabek, a jak dwa to półdrabki ji jak złóncóne scebelkami to drab* ['drabina'] Obręb sicrp; Maz. JR
- półdupek** 'pośladek': *Ślisko buło, wyrznułam zadkiym "o ziymie i cały półdupek mom siwy* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp, Maz, Wp, Kasz. JR
- półdziesiąta** 'dziewięć i pół': *To prosie miało półdziesiąta kila* Samocice dąb-tar; Mp, Maz, Pom pd, Kasz. JR
- półgebek** 'policzek': *Pógémbki jak pącki* Dą-browa rzcysz; Mp. JR
- półglonek** 'pół kromki chleba': *Daj mnie no półglonek* Nowa Wieś szt; Pom pd. JR
- półgrabki** 'w drabinach wozu: podłużne drą-gi, w których tkwią szczelble': Mp pn, Maz pd. JR
- półka 1.** 'zwój płótna domowej roboty o okre-ślonej wielkości': Wp. 2. 'pas lub klin tkaniny, używany głównie przy szyciu spódnic, sukni, fartuchów': *Miałam takó szerokó spódnice, sztyry półki takie miała* Blizne brzoż; oggw. 3. 'rodzaj fartucha lub przepaski, używanych w kuchni i w polu (zwłaszcza do siania)': *Z tyj półki do siania można torbe zrobić* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. 4. 'mała chustka na głowę': Maz pn. 5. 'zawartość kieliszka mającego około jednej szesnastej litra': *Wychyńmy se po półce* Sucha [Cicszyn Cz]; Śl pd. JR
- półkopez** 'trzydzieści snopów zboża ułożo-nych w stos na polu przed zwiezieniem do stodoly': *Na jedyn roz zabiyrzimy ze sztyry półkopki* Kombornia kroś; Mp, Kresy pd. JR
- półkorcze** 'dawna miara zboża odpowiadają-ca połowie korca': *Korzec mniał dwa pół* korcza Koślinka szt; Mp pn, Maz, Pom pd, Kasz. JR
- półkorzec** 'dawna miara zboża odpowiadają-ca połowie korca': *Jak nic broł półkorca pod poche ji sed* Książnice Wielkie piń; Mp pn. JR
- półłokciówka 1.** 'przyrząd do motania przędzy; motowidło': *Półłokciówka to ta talecka, co sie mota na nio to przędzie* Stare Kręgi pułt; Maz wsch. 2. 'zwój przędzy zdjęty z motowidła': *Półłokciówka ma półtorej talki* Kadzidło ostroł; Maz wsch. JR
- północek** 'północ': *Kuri juz pchiałł na półno-cek* Janki Młode ostroł; Mp, Maz, Wp wsch. JR
- północka** 'pasterka – msza w noc Bożego Narodzenia': *Na północke to sie sto po wiliji, po śpiywaniu kołynd* Stróżna gor; Mp pd. JR
- północkowa** 'pasterka – msza w noc Bożego Narodzenia': *Wybiyrocie sie na północko-wom? Trzu wyjś doś wcas, zeby se się, bo narodu bedzie duzo* Rzepiennik Strzy-żewski gor; Mp pd-wsch. JR
- półodwiczierz** 'środek popołudnia': *Na półod-wieczyrz przysed do siecenio* Radgoszcz dąb-tar; Mp. JW
- półosiek** 'próg na osi wozu': Mp. JW
- półpięta** 'cztery i pół': – *Ile to kosztuje? – Pół-pięnta złotego* Brzożów; Śl pd, Mp, Wp, Kasz. JW
- półrolek** 'miara pola': *Półrolki wynosiły po 25–30 morgów* Rajbrot boch; Mp pd. JW
- półrzytek** 'pośladek': *Nie poradzi siedzieć, bo mo wrzód na półrzytku* Rogów ryb; Śl, Wp, Kasz. JW
- półsąg** 'miara objętości drewna': *Sąg to były śty-ry metry, półsąg to są dwa metry, a ćwiort-ka to je metr* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JW
- półsiostra** 'kuzynka': *Mama ma dwa półsiostri* Jeleń tcz; Maz pn, Pom pd, Kasz. JW
- półskrzynek** 'część skrzyni na ubranie prze-znaczona na drobne przedmioty': *Mama w półskrzyunku trzymała korale* Kramsk koniń; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz pd. JW
- półsukienek, półsukienko** 'rodzaj tkaniny z ba-welny i wełny': *Osnowa z bawełny, a wątek*

- z wełny – *pólsukiemek nazywał się* Wierzchjedlina sok-podł; Maz, Kresy pn. JW
- pólsukno** ‘rodzaj tkaniny z bawełny i z wełny’: Mp pn, Maz. JW
- pólszorek** ‘rodzaj uprząży’: *Na pólsorek się daje skórze surowu zdjętu z krowy* Giełczew kras; Mp, Maz, Wp. JW
- półtorak 1.** ‘zwój przędzy określonej długości, także: miara przędzy’: *Z motowidła nici się ściągano na półtorak, półtoraki się prało i dawało do tkoca* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. **2.** ‘rodzaj wozu’: Wp wsch. **3.** ‘miara pola’: Maz. JW
- półtorówka** ‘deska grubości półtora cala’: *Deski trza półtorówki abo calówki* Radkowiec ilż; Mp, Maz. JW
- półwążek** ‘część wozu: hak na orczyk dla jednego konia’: *Półwążek na jednego* [konia], *na dwa waga* Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp. JW
- półwozie** ‘przednia lub tylna część wozu’: *Zadnie półwozie* Młyny mog; oggw. JW
- póst** ‘post’: *Pirwu cały póst* “olejem maścily” Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. ww
- pósć** ‘pójść’: *Trza się zzuć i pós spać* Giełczew kras; Mp, Maz. JR
- pracharia** ‘zaniedbane gospodarstwo lub dom’: *To už je éno pracharija z tego dómu* Pelplin tez; Pom pd. JW
- pracharka 1.** ‘zebraczka’: Pom pd, Kasz. **2.** ‘zebranie’: *Ón tak chodził po pracharce, tak prachował* Damaszk tez; Pom pd, Kasz. JW
- pracharz** ‘zebrak’: *Znowu przyszed ten prachorz?* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. JW
- pracny** ‘wymagający wiele pracy’: *To był procny chlebiczek* Zarzeczcie cies; Śl, Mp pd. JW
- pracz** ‘przrząd do prania i młócenia lnu; kijanka’: Mp wsch, Maz wsch. JW
- praczka** ‘przrząd z falistej blachy do ręcznego prania’: *Pierze się na proccie, potam się płuce i wyzimo się* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. JW
- prać 1.** ‘bić’: *Piyńścióm go proł i pełno gruczów mu narobił* Rogów ryb; Śl, Mp, Kasz. **2.** ‘rzucić’: *Prął, co mu jino pod rénke wlazło, biédu béto uciekać* Zarytc-
- Rabka n-tar; Śl, Mp. **3.** ‘o śniegu lub deszczu: mocno padać’: *Pierze dzisiaj jak god. Całom przysypano śniygim, jak bałwan wyglóndóm* Brzozów; Mp. JW
- prać się 1.** ‘bić się’: *Przestali się prać, jak prziszol rechtór* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp. **2.** ‘rzucić w siebie nawzajem’: *Prali się śniygim, jaze jennymu krew z nosa posła, bo tak dostał* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. **3.** ‘wpychać się’: *Piere się, a “ostatni prziszel* Puńców cies; Śl pd. JW
- pradło** ‘bielizna’: *Wyszłuchtać* [‘wyplukać’] *prodło* Jaworzynka cies; Śl pd. JW
- pragliwy** ‘chciwy, zachłanny’: *Pragliwy człowiek mo dycko pazury roztoparczone na cudze, dnugimu by i z gymby wydrzył* Rogów ryb; Śl. JW
- pragniączka** ‘pragnienie’: *Miałam “ogromną pragniacke, a nie beło się co napić* Radkowiec ilż; Mp, Pom pd, Kasz. JW
- pralnik, pranik** ‘kijanka do prania’: *Prać można i rękami, i pralnikiem* Jezierna tom-lub; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pn. JW
- praskuleta, prazguleta** ‘praprawnuki’: Mp. M1
- prasnać 1.** ‘rzucić (ze złością)’: *Jak się nity wścieknie, jak nity praśnie z niem ó zymiy, jynó jynknoł* Lubatowa kroś; Śl, Mp pd. **2.** ‘uderzyć’: *Ni mogła się “opanovać i prasnęła go po gębie* Sierosławice koniec; Śl, Mp. **3.** ‘upaść, przewrócić się’: *Prasnoł jak długi* Bóbrka kroś; Śl, Mp. JW
- praśniak** ‘placek z mąki pszennej zrobiony na sodzie’: Mp pn-wsch. ww
- prawak** ‘grzyb – borowik’: *Grzibióńka* [‘zupa grzybowa’] *ze samych prawoków* Puńców cies; Śl, Mp. JW
- prawda** ‘krążek w maślnicy’: *Prawdę narązá się na krążek, zeby śmietana nie fąrzkała* Przewrotne rzecz; Mp pd. JW
- prawić** ‘mówić’: *Jo wóm prawiym, z dzieckami je dycki “ostuda* [‘kłopot’] Puńców cies; Śl, Mp. JW
- prawie 1.** ‘właśnie, dokładnie wtedy, dokładnie w tym miejscu’: *Prawie zech wyszła, a on idzie* Kochłowice-Nowy Bytom; Śl, Mp, Maz, Kasz. **2.** ‘odpowiednio, w sam

- raz': *Bedzie prawie tego spocynku* Dąbrowa Poduchowna ilz; *Ty buty sóm prawie na niego* Żarnowiec kroś; Śl, Mp.
- 3.** 'rzeczywiście, naprawdę': *On je prawie żonati* Gaj n-miej; Śl, Maz, Pom pd.
- 4.** 'dobrze, należyście': Śl, Wp. JW
- prawy grzyb** 'grzyb – borowik': *Prawy grzyb pod brzewowymi, pod bukowymi, a ji pod sosnowymi tyz* Niegowa zaw; Śl, Mp zach, Maz pn-zach, Wp. RK
- prazgulęta** zob. **praskulęta**
- prazaki** 'potrawa z ziemniaków i mąki': *"Ugotuj na "obiód prazoki* Brudzewice opocz; Mp. JW
- prazonki** 'kluski z mąki prazoncej, zalanej wrzątkiem': Śl. JW
- prazucha, prazuchy** 'zupa lub kluski z prazonej mąki zalanej wrzątkiem': *Prazuchów tera nie kcom jeś* Korbielów żyw; Mp, Maz. JW
- prągło** 'belka ukośna u żurawia studziennego': Śl zach. JW
- prątek 1.** 'pręcik, witka, gałązka': *Upletom z tych prątków kosyki do pyrek* Woźniki sier; Śl, Mp. **2.** 'połączenie rączek pługa': Śl. **3.** 'część warsztatu tkackiego – listwa zapobiegająca plątaniu się nici': *Dwa prątki sie wtyko w przebierke* Woźniki sier; Mp, Maz. JW
- prątek** zob. **boży prątek**
- prątki** 'kablak lub pręt równoległy do ostrza kosy umożliwiający równe odkładanie skoszonego zboża': Mp pn, Maz, Wp. JW
- preklik** 'obwarzanek': Śl. JW
- precz 1.** 'daleko': *Prec beło i dlotego musielymy jechać wozem* Sierostawice koniec; oggw. **2.** 'ciągle': *Tatus prec robi te drabine?* Woźniki sier; Mp, Maz. **3.** 'wszędzie': *Teraz po wsiach prec so zniwiarki* Kadzidło ostroń; Mp pn, Maz. JW
- preczki** 'daleko': *Jido precki* Koszarawa żyw; Śl, Mp. JW
- prek** 'daleko, precz': *Musielymy wszyscy "odyś prek, bo lód sie zagión* Kębłowo wolsz; Wp. JW
- prependyk** zob. **perpendyk**
- pręcie** 'wiklina': *Przyniosem precie na "opoleckie* Ostrowec bus; Śl, Mp. JW
- pręc** 'gałązka, różga': *Gibki pręc – chabina* Zaryte-Rabka n-tar; Mp. JW
- prędka wiśnia** 'czereśnia': Maz pn. MB
- pręt 1.** 'miara powierzchni ziemi, też: miara długości (różna)': *Downi to na pręty licyli, pręt to "osim ji pół łochcia, morga mo trzysta prętów* Książnice Wielkie piń; oggw. **2.** 'połączenie rączek pługa': oggw. **3.** 'grzbiet kosy': *Z jedn-i strón-i je "ostrze, z drugi prant* Pięcimorgi świec; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
- probój** 'hak do zakładania kłódki': *Powiesilem kłódkę na proboku* Szymany graj; Maz. JW
- procem, procim 1.** 'przeciwnie, naprzeciw': Kasz. **2.** 'w stosunku do, w porównaniu z' Kasz. JW
- proch 1.** 'kurz': *Powycięrej dobrze, żeby nigdzie prochu nie beło* Żarnowiec kroś; Śl, Mp. **2.** 'choroba zwierząt domowych': Maz. JW
- procim** zob. **procem**
- promień, promiuszczek** 'garstka lnu oczyszczonego z paździerzy': Maz. JW
- promyk** 'garstka lnu oczyszczonego z paździerzy': *I yn sie skręcało w promyki* Stróżna gor; Mp. JW
- propa** 'korek': Maz pn. JW
- propek** 'korek': *Tak piyli, jano propki strzylali* Pięcimorgi świec; Wp pn, Pom pd. JW
- prosa** 'proso': *Prosa nie dochodzi, nie chce rosnać* Bilwinowo suw; Maz pn. JW
- prosecja** 'procesja': *We Wielkanoc procesyjo trzy razy "obchodzi kościół* Kramsk koń; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
- prosesja, prosescja** 'procesja': pog Mp pn i Maz pd. JW
- prosiańska** 'słoma z prosa': *Zerzni te prosianke na sieckie i nie bedzie tu zawadzać* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch. JW
- prost: na prost 1.** 'prosto przed siebie, na przelaj': *Na prost bez pola miól bliży, no to poszoł, bo zimnia była zmarzninyto* Bóbrka kroś; Mp. **2.** 'naprzeciwko': *Na prost plebanije stała "organistówka* Chotel Czerwony piń; Mp. ww
- prosto 1.** 'na wprost': *Prosto schodów była taka szyba* Józefówka tom-lub; Mp. **2.** 'po

- prostu': *Kolebka – tó béło prostó tak jak łózczo teraz* Blizne brzoż; Mp. ww
- prostowy** 'razowy, ciemny': *Prostowi chłyb* Łąg chojn; Pom pd, Kasz. ww
- proszczak** 'prosię': *Te proszczoki lotajóm wszyńdzie za macióróm* Złotniki kal; Wp. ww
- prościć (się)** 'prostować (się)': *Jo už proszcza na kowadle to zielazo* Rogów ryb; Śl, Kasz. ww
- proście** 'prawie': *U nas proście wszyscy chorowali* Słomka lim; Mp pd-zach. ww
- prościć: na prość** 'na wprost': *Jak raz na prość Paczosowy łuki* Korczów bił; Mp pn-wsch, Maz. ww
- prośnianka 1.** 'słoma z prosa': *Prośnianka używana na pędzle do bielienio* Topolice opocz; Mp, Maz. **2.** 'gatunek grzyba jadalnego': *Prośnianka je ni zółto, ni zielono* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch, Maz. ww
- prośniany** 'zrobiony z prosa, związany z prosem': *Prośniane kasze w stepie sie bije* Kopina chłm; Mp. ww
- prośnisko** 'pole po skoszonym prosie': *Prośnisko to je pole po prosie* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. ww
- prowadzać** 'prowadzić raz po raz, często; oprowadzać': *Prowadzać trza to dziecko, bo nie usiedzi* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp, Maz, Wp pd. ww
- prowadzać się** 'chodzić ze sobą, okazywać sobie sympatię': *Pore lout sie prowadzali* Smoszew krot; pog Mp pn-zach i Wp pd. ww
- prowiąsto** 'powrósto': *Prowióstam wióże sia snopi* Jeleni tez; Maz pd-wsch i pn-zach, Pom pd. JR
- prowozek** 'powrozek': *Na prowozku prowadził [wołu]* Bełda graj; Maz pn. JR
- prowoźnik** 'rzemieślnik wyrabiający powrozy': *Tén, co kręci postronki, to sie naziwa prowoźnik* Zuzułka węgr; Maz. JR
- prowóz** 'powróż': *Kóniowiu nogi prowozém spénteli* Sztumska Wieś szt; Maz, Pom pd. JR
- proza** zob. **brójza**
- prożek** 'poprzeczka, w której tkwią zęby grabi': *W prożku sóm powiercóno dziury do zymbów* Granowo n-tom; Wp pd. ww
- próchniasty, próchniaty** 'spróchniały, zbutwiały': *W kozdem prazie drzezie próchniastem je duk* ['dziupla'] Kadzidło ostroł; Maz. ww
- prógować** 'próbować': *Na święto Małgorzate prógujo zimiáki* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. ww
- próżny** 'pusty': *Jedna butelka prózna, to jo tyz wyrzucić* Huszcza biał-podl; Mp, Maz. ww
- próżen** 'próżny': Kasz pd. ww
- próżne dni (dnie)** 'okres, kiedy księżyc nie jest widoczny od zmierzchu do świtu': Mp pd. ww
- próżnica: po próżnicy** 'daremnie, na próżno': *Nie bede tam po próżnicy látać* Bronowice-Kraków; Mp, Maz. ww
- próżny: po próżnu** 'bez oczekiwanego skutku, nadaremnie': *Priszótech po próżnu nazod* Rogów ryb; Śl pd. ww
- pruch, pruszek** 'prosić, warchlak': Kasz. ww
- pruchawka** 'purchawka': Mp. ww
- pruciać** 'szukać, szperać, myszkować': *Co tam prucios? Sukoł w safie coś dobrego* Przedmość wiel; Mp pn-zach, Wp. ww
- pruclik, prucnik** 'część dawnego stroju męskiego: zwykle rodzaj kamizelki z sukna sięgającej poza biodra': Mp pd. MT
- prucza** 'jałówka roczna': Kasz. ww
- pruczki** 'wspólne darcie pierza': Mp pd-zach. ww
- prusować** 'o klaczy: przejawiać popęd płciowy': *Kuebła* ['kobyła'] *prěšjeje* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- pruszek** zob. **pruch**
- pryciać** 'szukać, szperać, myszkować': *W kázdý dzúrze pryciát, nie wiem cegój sukát* Radkowiec ilż; Mp pn. ww
- pryczak** 'prymitywne łóżko w stajni dla parobka': *Pryczok nad chływkým* Zabrzeg biel; Śl pd. ww
- prymka** 'tytoń do zucia': Kasz. ww
- prymny** 'dumny, wyniosły, zarozumiały': *Ales ty prymny, ani do cie przystąpić* Przędzel niż; Mp. ww

- prymuśnica** zob. **frymuśnica**
- prync** ‘książę, królewicz’: Śl. ww
- pryncesa** ‘księżniczka, królowna’: Śl. ww
- prynuka** ‘zachęta do jedzenia’: *Smacne to było, ale prynuki nie było* Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. ww
- przaciel** ‘krewny’: *Bydziesz pytany na weseli? Możej byda, przecach je jeji przaciel* Rogów ryb; Śl. ww
- przacielstwo** ‘pokrewieństwo’: *To je daleki przacielstwo* Rogów ryb; Śl. ww
- przać** ‘kochać, lubić, sprzyjać’: *“On bardzo przaże dziecióm Jędrysek lubl; Śl. ww*
- przączka, przęcza** ‘sprzączka’: Mp, Maz pd i pn-zach. ww
- prządać** ‘przać często, wiele razy’: *Mama to esce przędała na wrzeczónach* Wysocze os-maz; Mp, Maz. ww
- prządka** ‘kołowrotek’: Mp wsch. ww
- przebiorek** ‘przedziałek we włosach’: Maz. AN
- przebiorny** ‘wybredny, grymaśny’: *Przebiorno panna – chłopoków nie kce, przebiyro* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. AN
- przeblec** ‘przebrać ubranie, bieliznę pościelową’: *Łóżka mamy przeblecóno, nity? Kochłowice-Nowy Bytom; Śl. AN*
- przebodnąć** ‘przebić czymś ostrym’: *Jo cie juz przebodna tym nożym, ty gidzie!* Jędrysek lubl, Śl. AN
- przeca** ‘przecież’: *Nie śpiywejcje mi takich żałosnych pieśniczek, bo to przeca nie post* Rogów ryb; Śl. AN
- przecadzić** ‘przecedzić’: *Eszcze musza mléko przecadzić* Leśna Jania st-gdań; Maz, Pom pd. AN
- przecchnąć się** zob. **przecknąć się**
- przechadka** ‘spacer, przechadzka’: Kasz. AN
- przechadzka** ‘kładka’: Mp pd, Maz pd-zach. AN
- przechameć** ‘roztrwonić, zagubić’: *Toś wszystkie pinióndze przechamyńciól? A dziyżes te copke przechamyńciól?* Sękowa gor; Mp pd-wsch. AN
- przechechać** ‘przeprać byle jak’: Maz. AN
- przechlastnąć 1.** ‘roztrwonić, przepuścić’: Kasz. 2. ‘uszkodzić niemowlęciu kręgosłup (np. nieumiejętnie je pielęgnując): Kasz. AN
- przechoda, przechodka** ‘kładka’: Maz pd. AN
- przechód** ‘wąskie przejście, także: deska będąca kładką przez rzekę albo przelazem przez płot’: *Przechód na ścieżce przy grodzoném płocie* Waganowice miech; Mp, Maz, Wp, Kasz. AN
- przechód: na przechód** ‘za potrzebą fizjologiczną’: *Kciało sie mu na przechód i musioł is* Radgoszcz dąb-tar; Mp, Pom pd, Kasz. AN
- przechynąć 1.** ‘przerzucić’: *Przechyń mi przez płot tóm motykym* Górna Sucha [Cieszyn Cz]; pog Śl pd i Mp pd-zach. 2. ‘uszkodzić niemowlęciu kręgosłup (np. nieumiejętnie je pielęgnując): *Nie trzymo jyj popód główke, jynó popód plecki i przechynie dzie dziecko* Blizne brzoz; Mp pd. AN
- przeciągnąć się** ‘przeprowadzić się’: *Óni przeciógli sie do miasta* Cieciorka st-gdań; Pom pd. AN
- przeciążka** ‘przeprowadzka’: *Przeciążka ta nas kuesztowała ful piniandzē* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. AN
- przecieć** ‘wszak, przecież’: *Na thuscu przecieć smacniejse* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn. AN
- przeciepać** ‘przerzucić’: *Louska [laskę] mi zgubiły dziecka, całóm izba mi przeciepały* Stara Jamka niem; Śl. AN
- przeciwny 1.** ‘niegrzeczny’: *Tyn twój synek je od samego rana jakisi przeciwny, furt yny nie poslucho* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. 2. ‘wybredny, kapryśny’: *“On taki przeciwny, nie będzie chleba z łopaty jod* Stróżna gor; Mp. AN
- przecknąć się, przecchnąć się** ‘obudzić się’: *Jak sie przecknólóm, to w izbie bęło jaśniuleczko* Leśna Jania st-gdań; Mp, Maz, Pom pd, Kresy pn. AN
- przeecz** ‘zaorany w poprzek kawałek pola, na którym się zawraca pługiem’: *Ale ładne mocie pyry na przyczu* Granowo n-tom; Wp, Pom pd. AN
- przczak** ‘zaorany w poprzek kawałek pola, na którym się zawraca pługiem’: *Żeby sąsiadowi nie wjizdać na pole, to sie robi przyczaki na kojncu* Przewrotne rzesz; Mp. AN

- przeczasić** ‘opóźnić się’: *Żyto przeczasiło* Horodyszcze włod; Mp. AN
- przeczka 1.** ‘zaorany w poprzek kawałek pola, na którym się zawraca pługiem’: *Po nasyk przyckak to by jak po drabinie do lasa zased, takie wąskie* Bysina myślen; Mp pd. **2.** ‘rowek melioracyjny’: *Wykop przycke i spuś wodę z żągónów* Samocice dąb-tar; Mp, Wp pd-wsch. AN
- przeczka: na (w) przczkę (bronować)** ‘w poprzek skiby (bronować)’: Śl. AN
- przeczniak** ‘zaorany w poprzek kawałek pola, na którym się zawraca pługiem’: Kasz. AN
- przecznicza** ‘rowek melioracyjny’: Śl, Mp. AN
- przecznik 1.** ‘zaorany w poprzek kawałek pola, na którym się zawraca pługiem’: Śl. **2.** ‘poprzeczna listwa łącząca np. rączki pluga’: Kasz. AN
- przeczno** ‘przekornie’: Kasz. AN
- przeczować** ‘bronować pole w poprzek skib’: Maz pn. AN
- przeczyć** ‘bronować pole w poprzek skib’: *Bronuje się w dłużke abo w poprzek. Jak się bronuje w poprzek, to się godo, że się jedzie* przeczć Książnice Wielkie piń; Mp pn. AN
- przeć I. cz 1.** ‘o słońcu: mocno przygrzewać’: *Ale dzisiaj pry, parno, będzie dys* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** ‘zsychać się, wędnać’: *Nasz tak dzieś nie przeje tyn rabarbar. Ón kto wiy, ile leży w tym sklepie* Bliżne brzoż; Mp. AN
- przeć II.** ‘przecież’: *Wzionbym stąd spód szopy [drzewo], przyć tanto surowe* Korczów bił; Mp pn-wsch, Maz. AN
- przećko** ‘przeciwno’: *Tera będziecie jechać przećko wiatrowi* Huszcza biał-podl; Maz. AN
- przed** ‘dla’: *Wiys, Ginter, co jo móm dziś przed ciebie – tómaty [‘pomidory’]* Zborowskie lubl; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. AN
- przedać** ‘sprzedać’: *Pojechałam do Lublina i przedałam syry, jajka* Radawica lub; oggw. AN
- przedaj** ‘sprzedaż’: *Czy te wieprzaki macie na przedaj?* Siennica kras; Śl, Mp, Wp. AN
- przeddomek** ‘podwórko’: *Przeddomek to je przed schodami* Leśna Jania st-gdań; pog Pom pd i Kasz pd. AN
- przedeźniwek** ‘okres przed nowymi zbiorami; przednówek’: *Na przedeźniwku je bieda* Jeleń tcz; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- przedgody, przedgodzie** ‘okres przed Bożym Narodzeniem’: *“Umer na przedgodziu* Wach ostroł; Mp, Maz. AN
- przedgórze** ‘część strychu’: *Wyńdź na przedgórze i prziniyś trzy wajca z gniazda* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl pd. AN
- przedpołudek, przedpołudnik** ‘drugie śniadanie’: *Kobiątka – koszyk z wiorów pleciony do noszyniáu chleba, jedzyj na polę na przedpołudek* Sicrakówko ob; Wp. AN
- przedsobek** ‘przednia, często ozdobna, część ubrania, np. koszuli lub bluzki’: *Schowajcie se to do przedsobka* Ostrowce bus; Mp, Maz. AN
- przedwieczorek** ‘podwieczorek’: *Myj bo tam sobie zawsze zrobili troche przedwieczorku – chleba tyle było* Bolewice n-tom; Wp. AN
- przedwołać** ‘wczuć, przywołać’: Śl. AN
- przedzapuscie** ‘karnawał’: *Po Bożém Narodzeniu to przedzapuscie jest* Obręb sierp; Maz. AN
- przefukać** ‘roztrwonić, przepuścić’: *Jigo dziadek przefukał cały majątek, przepił i przehuloł* Radgoszcz dąb-tar; Mp. ww
- przefurgnać** ‘przefrunąć, przelecieć’: *Przez niski płotek gys przefurgnie* Rogów ryb; Śl. ww
- przegadać** ‘zacząć mówić, przemówić’: *Cały czas przesiedziół ji ani nie przegądół* Przewrotne rzesz; Mp pd. ww
- przegalina** ‘przejsieć w lesie’: *Pognał krowy przegalino, to może być na bagnie albo w lesie* Krasne suw; Maz. ww
- przegib** ‘przegub, staw’: Śl. ww
- przegibać się** ‘przeginać się, wyginać się’: Kasz. ww
- przegiblina** ‘przegub ręki, staw’: Kasz. ww
- przegięcina 1.** ‘przegub ręki, staw’: *Boli mie rénka w przegięcinie* Nowa Wieś Rzeczna st-gdań; Pom pd. **2.** ‘spodnia, wklęsła część stopy’: Maz. **3.** ‘część nogi konia – pęcina’: *Ni może stanąć [koń], cosik mu sie zrobiło na przegięcinie* Sierosławice koncc; Mp, Maz. ww

- przeглядко** ‘lusterko’: Wp pd-zach. ww
- przegłosić** ‘przeczyczyć kogoś, coś’: *Kanarek, jak zuczól śpiywać, to tóm mangiel przegłosił* Obra wolsz; Wp pd. ww
- przegon 1.** ‘poprzeczna bruzda odprowadzająca wodę z pola’: *Przegón to “odwodniynie takie sie robi bez pole, taki rowik mały, co woda odchodzi* Mała Wieś radomsz; Mp, Maz, Wp. **2.** ‘droga między polami do przepędzania bydła’: *Przegón to jakby specjalnie ino do tego pastwiska* Lgota Gawronna wlosz; Mp, Maz. ww
- przegrzecha** ‘nicgodziwicc, łobuz’: Kasz. ww
- przegub, przegubie** ‘górna część stopy; podbicie’: *Na przegubiu trzewiki mnie uciśkajom* Kramsk koniń; Wp. ww
- przegwarzyć 1.** ‘odczuć się, przemówić’: *Tak uradziyli, fto piyrse przegwarzi, ten musi paś [krowy]* Sucha Góra [Orawa Śl]; pog Śl pd i Mp pd-zach. **2.** ‘przegadać, przegawędzić’: Kasz. ww
- przehycnąć** ‘przescoczyć’: *Czy ty przehycniesz przez tyn rowek, bo jo przehycnyłym?* Kramsk koniń; Wp. ww
- przejmo: na przejmio** ‘na przełaj’: *Jo sła na przejmio bez pole* Jędrzysk lubl; Śl. ww
- przejrzadło, przeźradło** ‘lustro’: Wp pd. ww
- przekłudzić się** ‘przeprowadzić się’: *Izby w nowej chałupie sóm už wrychtowane, yny sie tam przekłudzić* Rogów ryb; Śl. ww
- przekobiałły** ‘o maści zwierząt domowych: czarny w białe łaty’: Maz wsch. ww
- przekolacz** ‘przyrząd do czyszczenia fajki’: Mp pd-zach. ww
- przekopyrtnąć się** ‘przewrócić się, przekoziółkować’: *Przekopyrtnół sie jaki długi* Żarnowice kroś; Mp pd. ww
- przekos** ‘pas skoszonej trawy lub zboża; pokos’: *Potam te przekosy rozbijali, żeby wyschła siana* Degucie suw; pog Maz pn-wsch i Kresów pn. ww
- przekować 1.** ‘bronować w poprzek skib’: Maz, Pom pd, Kasz. **2.** ‘oponować, sprzeciwiać się’: Kasz. ww
- przekrać** ‘przekroić’: *Musza chlyb przekroć na pół. Chlyb już je na pół przekroty, to wejście se połówka* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- przekrasny** ‘piękny’: Śl. ww
- przekręcać** ‘przeczyczyć’: *Kryńci furt, przekręcać, przywiązuje* Przedmość wiel; Mp. ww
- przekropny** ‘deszczowy’: *Łóński rok był przekropny* Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz pd. ww
- przekulnąć** ‘przetoczyć, przesunąć, toczyć’: *Przekulnima tyn “odzimek barzy pod płot* Kramsk koniń; Wp. ww
- przekupnik** ‘handlarz, przekupień’: *Przekupnik takie różne rzeczy sprzedawoł* Przedmość wiel; Mp. ww
- przelatować** ‘przelatywać’: *Bez wojna to yny przelatowały te fligry [samoloty]* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp. ww
- przelazować** ‘przełazić’: *Po płocie na drugo stróna przelazowoł* Rogów ryb; Śl pd. ww
- przelać się** ‘przestraszyć się’: *Przeląk sie i rzucił klorykowi ceredło [cyrograf] pod nogi* Dankowice kłob; Mp. ww
- przelewacz** ‘handlarz, pośrednik’: *Kupiółem prosie “od przelawaca* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- przelazisko** ‘ścianka odgradzająca sąsiedk od klepiska’: Maz pn. ww
- przelazka** ‘deska przerzucona przez strumień; kładka’: Mp pn. ww
- przemachcić się** ‘przemęczyć się, zmęczyć się’: Kasz. ww
- przemarczyć (się)** ‘zamienić (się), wymienić (się)’: *Przemarcylem sie na krowy* Ostrowce bus; Mp. ww
- przemarnić, przemarnować** ‘roztrwonić, przepuścić’: *Przemarnuje wszystko, nic nie będzie miał, a ja mu nie dam* Radkowice iłz; Śl, Mp. ww
- przemądrzalec** ‘człowiek zarozumiały’: *Trocha przemóndrzalec to z niego ból* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- przemocować się** ‘przeforsować się, przemęczyć się, przepracować się’: Kasz. ww
- przemoga** ‘zamożność, dobre warunki materialne’: *My ni mómy tej przemogi, co bychmy synka mógli dać dó szkół* Sucha Górna [Cieszyn Cz]; Śl pd. ww
- przemokrzyć** ‘przemoczyć, zmoczyć’: Kasz pn. ww

- przemorzyć** ‘zamorzyć głodem, zagłodzić’: Kasz. ww
- przemota** ‘pomyłka podczas motania lub snucia przędzy’: Mp, Maz. ww
- przemóc się** ‘przeforsować się, przemęczyć się pracą fizyczną’: *“Ōn sie przemog t6m robot6m* Jędrysek lubl; Śl. ww
- przemylić (się)** ‘pomylić (się)’: *Przemyl6to mi sie* Limanowskie; Mp. ww
- przenieść** ‘znieść, wytrzymać, wycierpieć’: *Ni mog6am tego z6lu przenieść wszyskiego, przep6ta6am ca66 noc* Radkowice ilż; Mp. ww
- przenocować się** ‘spędzić noc, przespać się gdzieś’: *M6wi, że so bardzo zm6cone z podr66y, żeby sie przenocowali* Ł6żek Ordynacki kraś; Mp. ww
- przenukać** ‘przegnać, przepędzić’: Kasz. ww
- przeodziać się** ‘zmienić ubranie, przebrać się’: *Zara ci pomog6e, tylko sie przeodzieje w blakse sukienke, bo t6j szkoduje do roboty* Miłkowice-Maćki siem; Maz wsch. ww
- przeokropnie** ‘bardzo, ogromnie, niezwykle’: *Przeokropni6e my uci6ka6y, jak t6n pies wyp6d do n6s* B6brka kroś; Mp pd. ww
- przeomaczyć** ‘zmienić, przemienić’: *Dziś prze6nacy6y i na se6yn6 [‘suche igliwie’] godaj66 s6pilki* Por6by Majdańskie kolb; Śl, Mp. ww
- przeora** ‘bruzda w poprzek pola odprowadzająca wodę’: *Co sie w poprzek przeorze, to jes przeora* Wilków kiel; pog Mp pn i Maz pd. ww
- przeorywka** ‘ponowna orka ziemi już raz zorancj’: Maz. ww
- przepadlisko** ‘teren podmokły, bagno, trzęsawisko’: Mp, Kasz. ww
- przepadywać** ‘o deszczu: padać od czasu do czasu; popadywać’: *W maju przepadywa6y ładne deszczyki* Kramsk koniń; Wp. ww
- przepadzisty** ‘chętnie i dużo jedzący, nienasycony, ciągle głodny’: *T6n wieprzek nie rośnie i m6 cieni66 sperke, choć duza ch666, bo przepadzisty* Radkowice ilż; Mp. ww
- przepadzity** ‘chętnie i dużo jedzący, nienasycony, ciągle głodny’: *Przepadzity – co by joud, wiela by widzi66, taki nieumiarkowan6y c6owiek* Dębska Kuźnia opol; Śl. ww
- przepaska I.** ‘wczesny, wiosenny wypas owice poprzedzający właściwy redyk’: Mp pd-zach. ww
- przepaska II.** ‘w stroju śląskim – szeroka jedwabna wstęga wiązana w pasie na kokardę’: *Fortuch, na fortuchu przepaska, pod letnik6m spodnice* Zabrzeg biel; Śl pd. ww
- przepaść** ‘o zwierzętach domowych i pszczołach: zdechnąć’: *M6z zdech, a ked6i chudoba, bidlak, to przepadnie* Sucholaski giż; Maz pn. ww
- przepatry** ‘potajemne dowiadywanie się o czym, zasięganie języka; przespieggi’: *Pewnie przyszed na przepatry* Brzoz6w; Mp pd. ww
- przepierać się** ‘spierać się, sprzeczać się, kl6cić się’: *Przesta6n sie uż przepi6erać, toć kożdy wie, że 6n ma prawda* Linowiec st-gdań; Pom pd. ww
- przepierzka** ‘ścianka przedzielająca jakieś pomieszczenie; przepierzenie’: *Przepi6erzki już porobione, nied6ugo bedom tynkować cholpe w s6rodku* B6brka kroś; Mp pd. ww
- przepi6órka** ‘kępka niezżętego zboża, przystrojona wst6żkami i kwiatami na znak skończonego żniwa’: *Zostawujo niedoż6te k6osy na w6glach pola i zwiozuj6 je, to sie przepi66rka nazywa* Miłkowice-Maćki siem; Maz wsch. ww
- przepogadzać się** ‘wypogadzać się’: *Na zachodzie si6e przepog6dż6* Żarnowiec kroś; Mp. ww
- przepomnieć** ‘zapomnieć’: *Przepomni66am i t6ro nie wim, kiedy sie latow66a* [krowa] Woźniki sier; Śl, Mp, Maz, Wp. ww
- przeprosiny** ‘obrzęd weselny polegający na uroczystym, ceremonialnym przeproszeniu rodziców przez m66ych’: *Panna m666a s66u na kolanach, trzy razy, przeprosiny takie* Bychawka lub; Mp wsch. ww
- przeproszka** ‘uroczyste zaproszenie na wesele’: Maz pn. ww
- przeprowadziny** ‘przeprowadzka panny m66dej do domu m666a’: Mp, Maz pn. ww
- przeprzeć** ‘przekonać’: *Ud66t sie i chce post6nowi6 na swoim, to ciezko go przeprzyć* Radkowice ilż; Mp, Maz. ww

- przeprzeć się** 'pokłócić się': *Oni szie przeperli i nie mogą szie doznać* ['wytrzymać ze sobą'] Sztumska Wieś szt; Pom pd. ww
- przepuczony** 'o człowieku: mający przepuklinę': *Machalek je przepuczóny, idzie do lazaretu, bydóm mu zaszywać* Rogów ryb; Śl pd. ww
- przepuknąć się** 'pęknąć': *Bolok sie przepuk i ropa wychodzi z niego* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. ww
- przeputać** 'roztrwonić, przepuścić': *Przeputoł cały majątek, a tero jeść ni mo co* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- przepytować** 'przepraszać': pog Mp pd-zach i Śl pd. ww
- przerąb, przeręba** 'otwór w łodzie na rzece, jeziorze itp., przerębel': Maz. ww
- przerobić się** 'przeforsować się, przemęczyć się pracą fizyczną': *Jak sie cłowiek przerobi, to szkodzi* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- przeróbka** 'tkanina lniano-wełniana': *Nici to som, pani, tylko ze lnu, a wełnom sie przerobiato. Na krosnach trza robić przeróbke* Woźniki sier; Mp pn-zach. ww
- przeruchawka** 'przejażdżka, spacer': *To bęta dobra przeruchawka dla starich, tén spacer.* Pelplin tez; Pom pd. ww
- przerzasać się** 'przestraszyć się': Kasz. ww
- przerzec** 'powiedzieć, przemówić': *Co ón tam przerzek do pani?* Wilków kiel; Mp, Kasz. ww
- przerzeszyć** 'przewiązać': Kasz. ww
- przer-ziadło** 'lustro': Mp. ww
- przer-zieć (się)** 'przejrzeć (się), obejrzeć (się)': *Przer-zij sie, jakiś brudny* Jasionna rad; Mp pn. ww
- przesada** 'młode rośliny wyhodowane w szklarni do wysadzenia w gruncie; rozsada': Kasz pn. ww
- przesadzka** 'przejście ucznia z klasy do klasy; promocja': *Antonek, badzie na końcu roku przesodzka?* Golubie kar; Kasz. ww
- przeskakować** 'przeskakiwać': *Przeskakowalech przez kanał i wpodech do wody* Rogów ryb; Śl. ww
- przeskoczka** 'panna mająca nieślubne dziecko': *Casem na takie kto powi przeskoczka* Topolice opocz; Mp, Wp. ww
- przesmradzać** 'grymasić, być wybrednym': *We wojne nie było i cłowiek musioł sie "obyć, a tero tak przesmrodzajóm* Złotniki kal; Wp. ww
- przesmyczyć** 'przeciagnąć, przewlec': *Przesmyczylach te patyki* [drzewo na opał] *przez wode* Kozakowice ciesz; Śl. ww
- przespanica** 'panna mająca nieślubne dziecko': Mp pd-zach. ww
- przestany** 'zbyt dojrzały': *Tyn jynczymiń tó już mociy przestony, kosom siy wszystkie wytrze-piy, trza żąc* Lubatowa kroś; Mp, Wp. ww
- przestęp** 'ziele, według wierzeń mające czarodziejską moc': Mp. AN
- przestojaly** 'zbyt dojrzały': *Żito już je przestojale* Jeleń tez; Maz, Pom pd, Kasz. AN
- przestrach** 'ziele, według wierzeń mające czarodziejską moc': *Kazala kadzić przestrachem, ón żółto kwitnie* Giełczew kras; Mp wsch, Maz wsch. AN
- przestrony** 'obszerny, luźny': *Przestrone macie podzienie* ['pomieszczenie'] *lá krów* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. AN
- przestworny** 'obszerny, luźny': *Trzeba by postawić "obore przestworną* Kramsk końń; Wp. AN
- przesuć** 'przesypać': *Trzeja to przesuć do inej dity* ['torebki papierowej'] Kozakowice ciesz; Śl, Kasz. AN
- przeszczepać** 'roztupać kawałek drzewa siekierą': *Przeszczepia éno te para klocusków* Linowice st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- przeszczerka** 'żart, drwina': *Óna na przeschczérke mnie tak gadała* Cieciorka st-gdań; Pom pd. AN
- przeszczerzać się** 'przedrzeźniać, przekomarzać się': *Przeszczerzać to je mówić po kimś to samo umiślnie* Pelplin tez; Pom pd, Kasz. AN
- przeszkadzać** 'o duchach: straszyć': *Tam w jednem miejscu to tam miało przeskadzać* Podnieśno sied; Mp pn, Maz. AN
- przeszykować** 'przestawić': *Tapczan trza przesykować pued uekno* Golubie kar; Kasz. AN

- prześcipny** ‘dowcipny’: Wp. AN
- prześlagły** ‘mizerny, osłabiony’: *Prześlóngły jes, po chorobie Rogoźnik n-tar; Mp pd.* AN
- przeświadczyć się** ‘przekonać się’: Śl. AN
- przeświągnąć** ‘przerzucić’: [Tkaczka] *przeświągnęła, jak przeszło nazad, to znowu przeswiągnęła [czółenko tkackie] Łowyn międzych; Wp.* AN
- przetaczarz** ‘człowiek robiący sita’: *Przetaczarz mi zrobił takie sitko Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp.* AN
- przetaczek** ‘sitko’: *Na chlyb sioló się bez rzeszótókó, a downó bez przetaczek Bliźne brzoż; Śl pd, Mp.* AN
- przetacznik 1.** ‘człowiek robiący sita’: Maz. **2.** ‘drobny deszcz’: Maz pn. AN
- przetak** ‘sito, najczęściej z większymi otworami’: *Przeták jes rzedszy i druciany, sitko jes włosiane, geściejse Radkowice iłż; Śl, Mp, Maz, Wp, Kresy.* AN
- przetańcować** ‘przetańczyć’: *Kazdy družba musioł przetańcować z młodo i pare grosy dać Zuzółka węgr; Mp, Maz, Kasz.* AN
- przetlichó, przetlisko** ‘nicurodzajny pas ziemi na polu’: *Przetlisko, przetlica, przetlichó, popielica – nieużytki takie Mała Wieś radomsz; Mp pn-zach, Wp pd-wsch.* AN
- przetłumaczyć** ‘przekonać, wyperswadować’: *Jemu nic nie przetłumacys, ón uperty jak osioł Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Wp.* AN
- przetnica** ‘bruzda wykopana w poprzek zagonów, odwadniająca pole’: Mp, Wp pd. AN
- przetranowić** ‘przetrwoniec’: *Wsziske pchianidze przetranowisz w ti pchiwiarni Pelplin tez; Pom pd, Kasz.* AN
- przetrać 1.** ‘złamać, uszkodzić uderzeniem’: *“Odziomek sie zwiód i mnie buchneła ólska, scęście, ze my ziobru nie przetrąciło Poręby Majdańskie kolb; Mp.* **2.** ‘zjeść niewiele’: *Musze coś przetróńcić, bom od rana nic jeszcze nie jadła Bliźne brzoż; Mp.* AN
- przetwierać się** ‘wchodzić i wychodzić, otwierając drzwi’: *Nie przetwirojta sie, bo muchy puscota Adamów iłż; Mp.* AN
- przetyrmanić** ‘przetrwoniec’: *Michał tyn był bogaty, ale był lekki [‘lekkomyślny] i przetyrmanił całóm “ojcowiznym Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl pd.* AN
- przewarzyć** ‘przegotować’: *Przewarzyć ci mlyka? Ostrowce bus; Śl, Mp, Wp, Kasz.* AN
- przewdziać się** ‘zmienić ubranie, przebrać się’: *Záraz wyjde do nigo, tylko sie przewdziecie Samocice dąb-tar; Mp pd.* AN
- przewdzianie** ‘bielizna pościelowa lub ubranie, też przebranie się’: *Ni más nic do przewdziania, a przydałoby sie, zebyś sie przewdział, bo más całe ubranie przemokniete Samocice dąb-tar; Mp pd.* AN
- przewiąsło** ‘powróśło’: *Jak pan przyjedzie na pole, tó pana ópasujo przewiąsło, a on musi wykupić sie Sumowo suw; Mp pn-wsch, Maz wsch, Kresy.* AN
- przewiązać** ‘uwiązać w innym miejscu’: *Przyde przewiozać krowy Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp.* AN
- przewidniać się** ‘rozjaśniać się między chmurami’: *Przewidniało sie, a jesce leje Sierosławicce konce; Mp.* AN
- przewiedzity** ‘o ostrzu kosy: osadzona pod zbyt małym kątem w stosunku do kosiśka’: pog Mp i Wp. AN
- przewiertać** ‘przewiercić’: *Dziura swiedrym przewiertac Rogów ryb; Śl.* AN
- przewlakać** ‘przewlekać’: Kasz. AN
- przewlec** ‘przebronować pole’: *Noprzód sie podoruje, sprzynynujóm, a potym sie przewlece i gnój sie wozi Wojsławicce zaw; pog Mp i Śl.* AN
- przewlec się** ‘przebrać się’: *Przewlece sie w kozuch Tryńcza przew; Śl, Mp, Maz, Wp.* AN
- przewleczenie** ‘bielizna pościelowa’: *Jak te roz nie wypiere, to nie byde miaa przewlecynio na swięnta Sękowa gor; Mp pd.* AN
- Przewodnia (Przewodna) Niedziela** ‘pierwsza niedziela po Wielkanocy’: *Przewodna Niedziela to pięrsa po Wielkanoc-i Obręb sierp; Mp, Maz.* ww
- Przewody** ‘pierwsza niedziela po Wielkanocy’: *Do Przewodów nie tańcowali Budy biel-podl; Maz.* AN

- przewrósto** ‘powrósto’: *Tera ludzie ni robio przewróstów, bo je wióznatka Siennica Różana kras; Mp pn-wsch, Kresy pd.* AN
- przewyrtnąć (się)** ‘przewrócić się’: *Jagem sie przewyrtna Mszana Górna lim; Mp pd.* AN
- przewziąć się** ‘przemęczyć się, nadwerężyć siły’: *Musiulaś sie przewziás “od dźwigania płachty z chwástem Samocice dąb-tar; Mp pd.* AN
- przez 1.** ‘bez’: *Kupił kónia przez ogóna Łążek Ordynacki kraś; oggw. 2.* ‘ponad’: *“Ón má przez 90 lát Rycerka Górna żyw; pog Śl pd i Mp pd-zach.* AN
- przezbywać się** ‘przekomarzać się, sprzeczać się’: *Już ty sie zy mną nny przezbwywej, bo jo wiyim lepi Lubatowa kroś; Mp pd.* AN
- przeźradło** ‘lustro’: Śl. ww
- przezieradło, przezieradko** ‘lustro, lusterko’: *Przeziyromé sie w przeziyradle Chochołów n-tar; Mp.* AN
- przezierny** ‘przejrzysty’: *Jo brekueje [‘potrzebuję’] przezemy ‘kawólk lodu Golubie kar; Kasz.* AN
- przeziębły** ‘przeziębiony’: *Dochtor. puewidzoł, że Antonek je przezebłi Golubie kar; Kasz.* AN
- przeżmian** ‘prymitywna waga’: *Przeżmion – na jednym kóncu kula, w śródku kabłóncek i krobki Krzczonów lub; Mp, Maz.* AN
- przeżnobić (się)** ‘przeżnobić (się)’: Kasz. AN
- przeżuć się** ‘zmienić buty’: *Przeżuć sie tu trza, bo u nich parkiety Sękowa gor; Mp pd.* AN
- przeźradło, przeźradelko** ‘lustro, lusterko’: *Sala okropno, przeźradła Niedzica n-tar; Mp.* AN
- przeźradło** zob. **przejrzadło**
- przeżagować** ‘przepełnić’: *Przeżaguj toe drewnoe Podrózna złotow; Pom pd, Kasz.* AN
- przeżęgać** ‘przekroczyć’: Kresy pn. AN
- przeżerty** ‘nieczystliwy, złośliwy’: *Przeżerte ludzie Łosin grudz; Pom pd.* AN
- przeżgać** ‘przekłuć’: *Przeżgoł se “oko Jędrysek lubl; Śl.* AN
- przeżczka** ‘roślina – skrzyp’: *Gyjsi rade żeróm przyncka. Je i pełno w naszych zimiókach Rogów ryb; Śl, Mp pd.* AN
- przeżczka** zob. **przęczka**
- przędać** ‘prząść’: *Te bidniejse przędaty tem bogatsem Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz.* AN
- przędza Matki Boskiej** ‘babie lato’: Maz. AN
- przędzono, przędzionko** ‘zwój uprzedzonych nici przygotowanych do tkania’: *Z motowidła siy zdżyło to przędzono Przedmość wiel; oggw.* AN
- przędziwo** ‘przędzenie’: *Trza sie juz bedzie zabrac do przędziwa wełny, bo juz są wiecory dugie Samocice dąb-tar; Mp, Maz.* AN
- przęsło** ‘odeinck płotu od słupa do słupa’: *Wiatr. przewalót przęsło płota Janki Młodc ostroł; Śl, Mp, Maz, Wp.* AN
- przęślica** ‘kołowrotek albo część kołowrotka służąca do umocowania kądzieli’: *Przęślyca miała krzązek, kej była nawiniętó kądził, co sie ją przędło. Desculecka “od przęślyce nazywała sie przysiadka Poręby Majdańskie kolb; oggw.* AN
- przęśnica** ‘część kołowrotka służąca do umocowania kądzieli’: Maz pn-wsch, Kresy pn. AN
- przęter** ‘strych, zwłaszcza w budynku gospodarczym’: *Włóz słóme na przynter Brudzewice opocz; pog Mp pn i Maz pd, Kasz pn.* AN
- przodek** ‘przednia część wozu’: *Podośka w przodku woza jes i w posładku Radkowiece iłż; oggw.* AN
- przodki, przódki 1.** ‘dawniej’: Kasz. **2.** ‘na przodzie’: Kasz. AN
- przodkować** ‘przewodniczyć w pracy albo zbiorowej modlitwie’: *Nad tim umarłym to niech Kwaśniewska przodkuje Leśna Jania st-gdań; Kasz.* AN
- przody, przódy 1.** ‘dawniej’: *To było dziewięć lat przody Kamianki-Czabajc sied; oggw. 2.* ‘na przodzie’: Śl, Kasz. AN
- przodzi, przódzi 1.** ‘dawniej’: *Parnik – teraz elektryczny, przodzi bęły i wynglówe Bliżne brzoż; Śl, Mp, Pom pd. 2.* ‘na przodzie’: *Ja tu dicht przodzi tu stanót Wędkowy tez; Pom pd, Kasz.* AN
- przodziu, przódziu** ‘dawniej’: *Przodziu to bełta polepa Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp.* AN

- przód 1.** ‘dawniej’: *Przód dzieci nie miały tak dobrze* Granowo n-tom; oggw. **2.** ‘najpierw, wcześniej’: *Przód przyjechał do dom jak ja* Przewrotne rzesz; Śl, Mp, Maz, Wp, Kresy pn. AN
- przódki** zob. **przodki**
- przody** zob. **przody**
- przódzi** zob. **przodzi**
- przódziu** zob. **przodziu**
- przódź** ‘dawniej’: Śl, Mp. AN
- przybaczyć** ‘przypomnic’: *Przybaczam sobie nareście jego adres* Brudzewice opocz; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- przybadać** ‘przystać, zgodzić się’: *Przibadał na to Zarzeczcie* ciesz; Śl. AN
- przybawić** ‘dodać, dołożyć’: *Przybawili mi cztery lata* Korzuty koniń; pog Mp pn-zach i Wp pd -wsch. AN
- przybijacz** ‘rama do ubijania nici wątku w krosnach podczas tkania’: Maz. AN
- przybijak** ‘rama do ubijania nici wątku w krosnach podczas tkania’: Maz pn, Pom pd. AN
- przyboczna, przybocznicza** ‘druhna na wscelu’: Pom pd. AN
- przybocznicza** zob. **przyboczna**
- przybocznik** ‘druzba weselny’: Pom pd. AN
- przybok** ‘przybudówka, pomieszczenie gospodarcze’: Mp wsch. AN
- przyboś(ć), na przyboś(ć)** ‘w butach na boscie nogi’: *Nie chodź przyboś, bo poobcyras sobie nogi* Pięćmorgi świec; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. AN
- przybrać** ‘przytyć’: *Świnie przibréli "o dwadzieścia funtów* Jeleń tcz; Pom pd. AN
- przybytni, przybytny** ‘zamiejscowy, obcy’: *Nie swojo zone má, ino przybytnio* Wilków kiel; Mp. AN
- przybywać** ‘o księżycu: rosnać’: *Przybywo tero miésionca, béńdzie pehnio* Koźle szam; oggw. AN
- przycapić** ‘przyłapać’: *Tak mie przycapiel, ze ni moze słowa przepowiedziec* Zaryte-Rabka n-tar; Mp. AN
- przychlast, przychlastek** ‘lżus, pochlebca’: *Taki przychlast – do dupy by drugiyemu włos* Jędrysek lubl; Śl. AN
- przychodzić w rajby** zob. **rajby**
- przychować** ‘wyhodować zwierzę urodzone we własnym gospodarstwie’: *I prosie przychowałam, to i gros swój beł* Radkowie ilz; Mp. AN
- przyciec, przycieknąć** ‘przybiec’: *Znowu ta krowa przyciekła do dom* Przybyszówka rzesz; Mp. AN
- przycierać** ‘omłócić z grubsza’: *Przycierało sie do siwu i na chlyb zarú po żniwach, a móciło sie dopiro w zimie* Przewrotne rzesz; Mp. AN
- przycierek 1.** ‘snopek częściowo omłócony’: *Swal ze dwa przycirki, to sie zerznie na siecke* Samocice dąb-tar; Mp pd-wsch, Kresy pd. **2.** ‘naczynie drewniane z klepek’: *Przycierek jak balija, tylko mo dwa usy po bokach do nosynio* Czermno gtnń; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. AN
- przycieś** ‘najniższa belka w ścianie domu drewnianego; podwalina’: *Marne beło to drzewo, bo przycieś juz zgnieła* Sierosławice konce; Śl, Mp, Maz, Wp. AN
- przycinek** ‘sznurek skręcany w powróż’: Maz. RK
- przyciółek 1.** ‘część stodoły, gdzie składa się zboże, siano itp.; sąsick’: *Wzuciwa siano do przyciolka* Siepraw myślę; Mp pd. **2.** ‘szczytowa ściana domu’: Mp wsch, Kresy. RK
- przyczyniać 1.** ‘wyrabiać ciasto chlebowe’: *Rozcynio sie ciasto, ciasto rośnie, późni sie przycynio rénkami* Uchacze gar; Maz. **2.** ‘głównie o jedzeniu: przygotowywać’: *Nie póde z tobá, bo muse krowom przycyniać na jutro* Samocice dąb-tar; Mp wsch. RK
- przyczynić 1.** ‘dodać, dołożyć’: *Przycyjcie mi jesce parę złotych za te jajka* Przewrotne rzesz; Śl pd, Mp. **2.** ‘wyrobić ciasto chlebowe’: *Kedi słonecko kawál na niebzie, to chléb trzeba przic-inić* Kadzidło ostroł; Maz. RK
- przyczyńca** ‘sprawca’: *To ón był przycyńcío temu* Wojciechów kraś; Mp wsch, Kasz. RK
- przydaca** ‘posag, wiano’: Kasz. RK
- przydać** ‘dołożyć, dodać’: *Przidejcie mi jeszcze trocha zimioków, bo jo rod zimioki* jedóm Rogów ryb; Śl pd, Pom pd, Kasz. RK

- przydać się** ‘przytrafić się, zdarzyć się’: Śl. RK
przydatny ‘przydatny, potrzebny’: *Tyn gornek mi jes przidajny* Jędrysek lubl; Śl. RK
przydan ‘drużba weselny’: Mp wsch, Maz pn, Kasz. RK
przydanka ‘drużna towarzysząca pannie młodej’: *Pára za páró szli družbi z przidánkami* Łąg chojn; Maz pn, Kasz. RK
przydawek ‘dodatek’: *Do pensji w tym miesiącu da przidowk* Gołubie kar; Śl pd, Kasz. RK
przydziwać się ‘przyjrzeć się’: *Joch sie yny tymu roz przidziwoł i uzech wiedziol, jak to sie robi* Rogów ryb; Śl pd. RK
przyfasować ‘uderzyć’: *Przyfasowol mu w gymbe, az mu spuchła* Brudzewice opocz; Mp. RK
przygarść, przygarzyć ‘ilość czegoś mieszcząca się w obu zetkniętych ze sobą dłoniach’: Mp pd, Maz, Kasz, Kresy. RK
przygarztek ‘ilość czegoś mieszcząca się w obu zetkniętych ze sobą dłoniach’: *Data my przygorztek kasy* Brudzewice opocz; Mp pn, Maz. RK
przygarztko ‘ilość czegoś mieszcząca się w obu zetkniętych ze sobą dłoniach’: Mp. RK
przyglównik ‘poprzeczna, zwykle wyższa część obudowy łóżka, w której tkwią boczne krawędzie’: *Som w łózku dwa przyglówniki i dwie krawędzie* Książnica Wielkie piń; Mp. RK
przygrzeźić, przygrzędzić ‘dodać ciężarki do sieci, żeby się zanurzyła’: Wp. RK
przyguba ‘górną część stopy; podbicie’: *Noge wysoko má na przygubie* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp pn. RK
przygubie ‘górną część stopy; podbicie’: *Trzewiki som za niskie na przygubiu i cisonom mnie* Kramsk koniń; Mp pn, Wp. RK
przyimać ‘o księżycu: powiększać się’: Maz pn. RK
przyjaciół ‘krewny’: *Dobry sąsiod czasym lepszy jak przyjaciół* Lubatowa kroś; Śl zach i pn, Mp, Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
przyjaciółstwo 1. ‘przyjaźń’: Kasz. 2. ‘pokrewieństwo’: *Między namy to nawet zachodzi troche przyjaciółstwo* Samocice dąb-tar; Mp pd i zach, Kasz. 3. zb ‘krewni’: Śl pn, Mp pd, Maz pn. RK
przyjaciółka ‘wierzchnie zimowe okrycie, noszone przez kobiety – rodzaj płaszcza, zwykle z granatowego sukna’: Mp, Maz. RK
przyjać ‘sprzyjać’: Śl. RK
przyjarek ‘bruzda na ziemniaki’: Śl pn. RK
przyjeść się ‘znudzić się’: *Przyjod sie mu zur bez calo zime, patrzy mlycka* Radgoszcz dąb-tar; Mp. RK
przyjęciny ‘uroczystość z okazji Pierwszej Komunii Świętej’: *Przijadó dopchiénu na Anki przijéńcziny* Mątowy Wielkie mal; Pom pd. RK
przyjmać ‘przyjmować’: *Święto komunije przy balaskach sie przyjma* Miłkowice-Maćki siem; Mp, Maz, Pom pd. RK
przykazować ‘przykazywać’: *Nierouz to in [‘im’] tatulek prikazowali, aby sie nie ozłajzyli* Schodnia opol; Śl, Mp pd, Wp pd. RK
przykludzić 1. ‘przyprowadzić’: *Prykludził swojóm babe do nas* Puńców ciesz; Śl. 2. ‘przynieść’: *Oranzada mi przykludź!* Stara Jamka niem; Śl. RK
przykludzić się ‘sprowadzić się, przenieść się’: *Óni sie przykludzyli tu z Bnińska* Jędrysek lubl; Śl. RK
przykopa ‘rów, losa’: *W przykopach lubióm rós stytotki [‘stokrotki’] i podbioł, bo tam moko* Kościelec-Chrzanów; Śl pd, Mp. RK
przykręcać ‘przykręcać’: *W sierpie [żniwiarki do zboża] tyz som stálki, co sie je przykręco do stangi sierpa* Waganowice miech; Mp. RK
przykry ‘stromy’: *Mysłotem, że koń nie uciągnie, tako przykro ta górka* Bóbrka kroś; Śl, Mp, Wp, Pom pd. RK
przykrywadło ‘pokrywka, wieko’: *Kónewka blasano do wody, do kawy nosynio w pole mo takie przykrywadło z sitkim* Janków brzcz; Mp pn. RK
przykrzyć się ‘tęsknić’: *Przykrzy mi siy za dziwczyniciém strasniy, zawdy była zé mnom, a teraz rzodko kiedy przyjéżdzo* Bóbrka kroś; Mp, Wp pd i wsch. RK
przykulać (się) ‘przytoczyć (się)’: *Pierściónek przykuloł sie ji pod nogi* Kozakowice ciesz; Śl pd. RK

- przykulić** ‘zgiąć, przykurczyć’: *Wlyż na łózko, przykul nogi, tak wygodniutko, i siedź* Huszcza biał-podl; Maz wsch. RK
- przykupić** ‘dokupić’: *Trocha gnoja móm swojigo, a ze dwie fury przikupia i byda miol gnój na całe pole* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd i zach, Kasz. RK
- przykwaskowy** ‘lekkko kwaśny, kwaśnawy’: *Babci zrobić zaliwajki, bo “óni lubiom takie przykwaskowe* Woźniki sier; Mp pn-zach. RK
- przyłać** ‘dolać’: *Moze ci przyłoć troche zupy? Jesce mom* Książnice Wielkie piń; Mp. RK
- przylatać 1.** ‘przylatywać, przyfruwać’: *Tu na ziarka to rozmajite ptastwo przylata pód okno* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz pd-wsch. **2.** ‘przybiegać, przychodzić’: *Przylotajo chłopcy, zebyś jim powrózył* Uchacze gar; Mp, Maz. RK
- przyleżytość** ‘okazja, sposobność’: *Choby i była przyleżytoś iś do miasta, to nie pójda, bo ni móm po co* Rogów ryb; Śl. RK
- przyładować** ‘przygotować’: *Wzioł pół litra wódki, przyładował na wieczór* Huta chłm; Mp. RK
- przylapa** ‘pomieszczenie na drewno’: Pom pd. RK
- przyłóg** ‘nieuprawne pole, ugór, pastwisko’: *Przyłógów sie nie “orze, na przyłogach trowa rośnie* Woźniki sier; Śl, Mp. RK
- przymiętki** ‘zbyt miękki’: *Na łuby [‘otoki sit’] kiedyś to dawali jyno kópaczowe skóre [korę wiazu], bo jinna była przymiynka ji na nic* Dąbrówka bił; Mp pn. RK
- przynaję** ‘wynaję do pracy’: *Aleś ty mało ludzi przynajon do młocki* Topolice opocz; Mp wsch i pn. RK
- przyniewolić** ‘zmusić’: *Przyniewolili jo, zeby posła za Litwioka [o królowej Jadwidze] Świątniki sand; Mp. RK*
- przynogi** ‘rączki u pługa’: Wp. RK
- przynukać** ‘przygnać, przypędzić’: Kasz. RK
- przyoblec** ‘ubrać’: *Na zima trza dzieci ciepło przyoblyc* Rogów ryb; Śl pd. RK
- przychlić** ‘zwaćić, przywabić’: Kasz. RK
- przyodziać** ‘zbić’: *Pasym go przyodzioł bez plecy, bez teb* Kościelec-Chranów; Mp. RK
- przyodziać (się)** ‘ubrać (się)’: *Trzy syny miała i każdego trzeba było przyodziać* Dęgucie suw; oggw. RK
- przyodziew** ‘ubranie, odzież’: *Przyodzyw sie spolila* Limanowskie; Mp pd. RK
- przyodziewa** ‘ubranie, odzież’: *Ino zona moze przyodziwe chłopu leperować* Opatkowie kozien; Mp. RK
- przyodziewek** ‘ubranie, odzież’: *Pón dowoł kiejsi jedzyni ji prziodzywek* Puńców ciesz; oggw. RK
- przypatrować się** ‘przyglądać się’: *Długo sie mu przypatrowoł, ale go nie poznoł* Rzcpiennik Strzyżewski gor; Mp. RK
- przypatrunek** ‘przyglądanie się’: *Jagem zasa-dził kapuste, to późni wszyscy przychodzili do mnie na przypatrunek* Topolice opocz; Mp. RK
- przypiecek** ‘ławka wokół dawnego wiejskiego pieca, służąca do siedzenia lub spania’: *Na przypiecku sied se kot* Przedmość wiel; Mp, Kasz, Kresy pd. RK
- przypierać** ‘o słońcu: mocno przygrzewać’: *Ale dzisia przypirą, bedzie dys* Samociec dąb-tar; Mp pd. RK
- przypodchlebiać się** ‘przymilać się, starać się komuś przypodobać’: *„A mynzulku to” zaczyna, jak to kóbiety unio przypódchlebiać sie* Huta chłm; Mp. RK
- przypołudnica** ‘według wierzeń: boginka pokazująca się w południe na polach’: *Nie chodź na stronki, bo cie przypołudnica wystraszy* Kramsk koniń; Mp, Wp pd. RK
- przypołudnie** ‘pora dnia około południa, też: południowy odpoczynek w pracy’: *Zrobimy sobie z godzinke przypołudnio* Kramsk koniń; Mp, Maz pn, Wp, Kasz. RK
- przypomnąć** ‘przypomnieć’: *Niy mogie sobie przypomnoć, dzie ja te wasserwagie polozył* Huszcza biał-podl; Mp, Maz wsch. RK
- przyporek** ‘rozciecie zrobione w jakiejś części ubrania; rozporek’: *Zamkni przyporek, bo dzis nie wtorek [rym]* Granowo n-tom; Śl, Mp, Wp pd i zach. RK
- przypowięzić** ‘przycisnąć drągiem siano lub zboże więzione na furze, aby nie spadło’: *Jak sie przypowynzi, to sie do domu zajedzie* Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp. RK

- przyprzeć** 'przyimknąć, lekko domknąć': *Niech pan przyprze dźwi, bo kuy zaro lozo Gielczew kras*; Mp. ww
- przyrust** 'przybudówka przy stodole lub przy domu, w której przechowuje się sprzęty rolnicze': *Take przepusty pód stodołe, take tyłkó tam dachówka półożóna i sztyry tych lygarów. Nóji tam zapycha się wóz i sprzynty dó wozu, tam bróny, tam kółka i insze* Czelatyce jaros; Mp pd-wsch. ww
- przyraczać** 'zapraszać, zachęcać do jedzenia': Kasz. ww
- przyramka** 'poprzeczny pas materiału wszyty na ramieniu koszuli od kołnierza do rękawa': Mp. ww
- przyramnica** 'poprzeczny pas materiału wszyty na ramieniu koszuli od kołnierza do rękawa': Kasz. ww
- przyrazić** 'zabronować pole pierwszy raz po zaoraniu, zwykle przed zasiewem': *Przed siéwém rouz przirazić* Grabczak opol; Śl. ww
- przyrażony** 'o zbożu: dotknięty chorobą, nadmiernym słońcem': *Przyrazono pszenica* Sierosławice koniec; Mp. ww
- przyroczyć** 'rzucić urok': Wp. ww
- przyrok** 'siła magiczna mogąca komuś lub czemuś zaszkodzić; urok': *To mówili, ze pszczoły dostaną przyroku, jak sie patrzy, jak wybierają miód* Zborowskie lubl; Śl, Wp. ww
- przyrýchtować** 'przygotować, przyszykować, przyrządzić': *Przyrýchtuj mi chlyb do roboty* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Maz. ww
- przyrzeszyć** 'przywiązać': Kasz. ww
- przysada** 'rozsada, sadzonka, flanca': *Kapusta trza nóm sadzić, a przisady ni mómy, bo gyjsi cało przisada żeżrały* Rogów ryb; Śl, Kasz pn. ww
- przysadzek** 'małe cielę, które zostawia się do chowu': *Przysodzek już sie chyto jeść* Iłyżne rzesz; Mp pd. ww
- przysadzić** 'o cielęciu: zostawić do chowu': *Jałówek sprzedómy, a ciele przysadzimy* Chotel Czerwony piń; Mp. ww
- przysadzić się** 'poświęcić czemuś dużo wysiłku, zapału; przyłożyć się': *Jak się przysadzieli we dwóch, to wydarli tén wóz z fosy* ['rowu'] Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- przysiadka** 'deska, na której siedzi prądką w czasie przędzenia na kołowrotku': *Tako niesyroko descutecka od przęślyce nazywała sie przysiadka, bo sie na tem siadało* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- przysiągać** 'przysięgać': *Tak mi przysiągól, że už nigdzi nie pójdzie, że sie poprawi, ale wszystko nadarýmnie* Rogów ryb; Śl, Mp. ww
- przysięgać się, przysiągać się** 'zapewniać, zaręczać gorąco o czymś, zaklinać się': *Nie bede ci sie przysięgól, bo ni ma "o co* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- przysionek 1.** 'ganek, weranda': Maz pn. **2.** 'przedSIONEK': *Przysionek – nó tak jak i słyń, jyno że przegróždzone i tó jes takie malutkié wejście* Blízne brzoz; Mp pd. ww
- przyskrzynek** 'pudeleczek przytwierdzone wewnątrz skrzyni lub kufra, służące jako schowek': pog Śl pd i Mp pd-zach, Mp wsch, Maz wsch, Kresy. ww
- przysłowie** 'wyraz lub wyrażenie wtrącane w czasie rozmowy z przyzwyczajenia': *Bestyja, to takie przysłowie nietkóry ma* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. ww
- przysłuchować się** 'przysłuchiwać się': *Jo sie przisuchówał, jak matka po polsku cytali* Zborowskie lubl; Śl, Mp, Kasz. ww
- przysłużny** 'usłużny': Kasz. ww
- przysmyczyć** 'przynieść, przyciągnąć, przywlec': *Tatulak przysmyczyli na plecach sami z mlyna cały miech mąki* Rogów ryb; Śl. ww
- przysposobić się** 'przygotować się': *Jutro ten wyjazd, to sie troche trza przysposobić* Radkowice ilż; Mp. ww
- przystać** 'przyłączyć się do kogoś, przejść na czyjąś stronę': *Po co przystát do Miemca?* Wilków kiel; Mp, Pom pd. ww
- przyszarzyć się** 'zestarzyć się, postarzyć się': *Trzymala sie dlugi czas, ale sie teraz przyszarzala* Bóbrka kroś; Mp. ww
- przystawca** 'dawny dozorca robót we dworzcu': *Przystawca – taki, co pilnowál ludzi przy robocie* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. ww

- przystawka 1.** ‘przybudówka, ganek’: *Dysc barzy pado na przystowke, a na te drzwi juz nie* Woźniki sier; Mp, Maz, Wp. **2.** ‘deska podwyższająca boczne deski wozu, w celu zwiększenia ładowności’: *Na zimiocki trza narychtować wóz z przistawkami* Rogów ryb; Śl. ww
- przystąpić** ‘nadepnąć, przydeptać’: *Krowa jěj noge przystąpiła, że jaż do dochtora musiała pósć* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- prystronek** ‘przegroda z desek lub bali między klepiskiem a sąsiekiem’: pog Maz pn-wsch i Kresów pn. ww
- prystrój** ‘ozdoba’: *To był taki prystrój do ubrania, stroik* Woźniki sier; Mp, Maz. ww
- prystrzec się** ‘przyczać się, zaczątować na kogoś’: *Chłopcy sie przystrzegli na nik* Skrzydlna lim; Mp pd. ww
- przysuć** ‘przysypać, dosypać’: *Mało jesce, mało, trza jesce przysuć* Przedmość wiel; Śl, Mp. ww
- przyswędzić** ‘przypalić, przydymić’: *Znowu przyswyńdziłaś poliwke* Kramsk koniń; pog Mp pn-zach i Wp pd. ww
- przyszalić** ‘przywabić, przynęcić’: Kasz. ww
- przyszczypek** ‘lata na boku buta’: *Ty más wiecey przyscypków na bucie jak samego buta* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- przyszczyпка** ‘lata na boku buta’: Mp. ww
- przyszerny** ‘szeroki’: Kasz. ww
- przyszew** ‘część buta okrywająca stopę przyszyta do podeszwy’: Mp wsch. ww
- przysćipny 1.** ‘zręczny, obrotny, sprytny’: *Ón je taki przisćipn-i. Ón to umi zrobić* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. **2.** ‘przymilny, towarzyski, przylepny’: *To tako przysćipno dziwoszka* ok Rzeszowa; Mp pd. ww
- przysłubić** ‘przrzec, obiecać’: *Nie puściym cie, zakieł mi nie przisłubis to, o cym ty dóma nie wıys* Głodówka [Orawa Śl]; pog Mp pd-zach i Śl pd. ww
- przyspiewować** ‘śpiewać krótkie okolicznościowe piosenki podczas zabawy, wesela itp.; przyśpiewywać’: *Przyspiewowali ozmaite śpiewki* Wilków kiel; Mp. ww
- przyswiadczać** ‘schlebiać, potakiwać, potwierdzać czyjeś słowa’: *Ona mogła ji przyswiadczać, dobre słówka mówić, a jak wysła, to jóm okradła* Zborowskie lubl; Śl, Mp, Maz. ww
- przyswiarczać** ‘schlebiać, potakiwać, potwierdzać czyjeś słowa’: *Wnucek my przyswiarczo, kupuje babce kielbasy, przygrzywo my* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- przytachać** ‘przydzwigać, z trudem przynieść’: *Przytachaly dwa brzemia trawy* Przewrotne rzesz; Mp. ww
- przytacić się** ‘przyczać się’: Kasz. ww
- przytarasić** ‘przydeptać, przygnieść’: *Przytarasila mi noge* Mszana Górna lim; Mp pd. ww
- przytchnąć** ‘przyłożyć, przytknąć’: *Takie móm jak umarte, jakby mięsa było kawotek* przytchniłyte Hyżne rzesz; Mp. ww
- przytępy** ‘trochę tępy’: Kasz. ww
- przytki** ‘spadzisty, stromy’: *Przytko góra* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- przytomno** ‘przytomnie, w pełni świadomości’: Kasz. ww
- przytorbanić się** ‘z trudem przyjsć, przywlec się’: *To sie tu przytorbanięła, jak ji nie chcielim* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz. ww
- przytrafek** ‘wypadek, zdarzenie, wydarzenie’: *Na banowie [‘kolei’] bęł wczora przętrofk* Gołubie kar; Kasz. ww
- przytrafunek, przytrafonek** ‘wypadek, zdarzenie, wydarzenie’: *Takich przytrafunków to jo wıym dużo* Hyżne rzesz; Mp. ww
- przytrzeć** ‘częściowo wymłócić zboże, bez rozwiązywania snopów’: *Nojpiérw trza żyto przytrzeć, a potom wymłócić na dobre* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- przytworek** ‘pudełeczko przytwierdzone wewnątrz skrzyni lub kufra, służące jako schowek’: Maz. ww
- przywał** ‘ulewa’: *Łóni był bez żniwa taki przywał, że woda wszyscy drógi potarguła* Rogów ryb; Śl pd. ww
- przywara 1.** ‘to, co przywarło do dna garnka’: *Wymywoj przywary, ty bacásku stary* [pśn] *Wesołe* [Orawa Śl]; Mp. **2.** ‘piwo zagotowane z żółtkiem i cukrem’: Kasz. ww
- przywąkroić się** ‘przyplatać się, przybłąkać się’: Maz. ww
- przywiarki** ‘zabobony, przesady’: Śl. ww

- przywiązować, przywężować** ‘przywiązywać’: Mp. ww
- przywiedzita** ‘o kosie, której ostrze osadzone jest pod zbyt małym kątem względem kosiska’: pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- przywężować** zob. **przywiązować**
- przywłoka** ‘przybłąda’: *Ni mielimy przedtem kota, ale sie jakási przywłoka znečila i nawet dobry z nigo kot jes* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- przywłóczyć** ‘bronować po zasiewie’: Śl. ww
- przywłóżyć** ‘potaknąć, przytaknąć’: *Goliński my przywłóżył, że mom racyjom* Kramsk koniń; Wp. ww
- przywyczka** ‘przyzwyczajenie, nawyk’: *Dzidek mało chodzi, ale na karty to sie przyciągnie, bo to ju przywyczka* Huszcza biał-podl; Maz. ww
- pryzba** ‘rodzaj lawy usypanej z ziemi i kamieni wokół drewnianego domu’: *Tam kobiety załsze siedzieli na przyźbie pod chato* Górki Noteckie strzel-kraj [Horodyszczc Poleskie, Brześć Bruś]; Mp, Maz, Kresy. AN
- przyzierać się** ‘przyglądać się’: *Przyziérała mi się długo i wreścić mie poznała* Bóbrka kroś; Mp pd, Kasz. ww
- przyznając się** ‘przyznawać się’: *Nik sie do tego nie przyznajoł, kamiń a woda* Limanowskie; Mp pd. ww
- przyzwolic** ‘wyrazić zgodę, pozwolić’: *Tyn fojt [“wójt”] przizwolił mi to przedać* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- przyżenąć** ‘przyznać, przypędzić’: *“On stopami mierzy tyn ciń, jak juz tak mało nalitycy, przyżynie do domu* Mała Wicś radomsz; Śl pd, Mp. ww
- psaki, psiaki** ‘dwuczęściowe sanki’: Mp pn. ww
- psiababa** ‘poprawiny po weselu’: Maz pd. ww
- psiaczy** ‘psi’: *Tu psiacza buda* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. ww
- psiaga** ‘psina’: *Przylazła skąsi ta psiaga i cho wo sie ta, nie wypóndzałam, bo mi go zol było* Sękowa gor; Mp pd. ww
- psiajucha** przekl, także wyzwicko: Mp. ww
- psiaki** zob. **psaki**
- psiakręc** przekl: *Toś ty, psiakręc, jużes koze sprzedała?* Obra wolsz; Wp. ww
- psianka 1.** ‘marny, niedojrzały owoc’: *Latoś móma ladry owoc, a myślelim, że bandu psióнки* Ciechocin lip; Wp. **2.** ‘odmiana małych, okrągłych śliwek’: Kasz. ww
- psiarka** ‘marny, niedojrzały owoc’: *Nie jédz psiorek, bo cie bedzié brzuch bolół* Sierosławice konec; Mp. ww
- psikać** ‘kichać’: Śl. ww
- psina** ‘niska, ostra trawa; psia trawa’: *Pszina na paszióńku* Jaworzynka ciesz; Śl pd. ww
- psiniec, psińco 1.** ‘psie odchody’: Śl. **2.** ‘nic, zero, figa’: *Gustek ani sie palcym roboty nie tykrył i dostanie psińco od nas* Rogów ryb; Śl. ww
- psinka 1.** ‘roślina – czeremcha’: pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. **2.** ‘febra’: Śl. ww
- psińco** zob. **psiniec**
- psiocha** ‘potrawa z mąki sypanej na wrzącą wodę’: *Nagotowała psiochy* Brudzewice opocz; Mp pn. ww
- psota** ‘nicpogoda, słota’: *Miesińcekk w kole, psota bedzie z tegó* Ochotnica Dolna n-tar; Śl, Mp. ww
- psować (się)** ‘psuć (się)’: Kasz. ww
- psuj, psuja** ‘o koniu narowistym, który nie chce chodzić w zaprzęgu’: *Sprzedotem tego psuja, cheba mi ze trzy dysle złomół* Książnice Wielkie piń; Mp pd. ww
- psy 1.** ‘sanie robocze o dwóch parach płóz’: *Psy mnieli zawsze dwa cziéjszcie, ale małe, za to sztyrokje* Gościszewo szt; Pom pd, Kasz. **2.** ‘tylne, krótkie sanie doczepiane do sań służące do przewozu drzewa’: *Sanie do wozynia dębów, chojaków – z tyłu przycepio sie psy* Bychawka lub; Mp pn. ww
- pszczelnik 1.** ‘pszczelarz, bartnik’: *Pszelniki takie były, co miały “ogrómnje duzo “ulów* Dęba puław; Mp pn, Maz wsch. **2.** ‘pasieka’: Śl, Maz pn. **3.** ‘ul’: Mp pn. ww
- pszczolarz** ‘pszczelarz, bartnik’: *Pscolorz pscoły uzyno* Przedmość wiel; Mp, Maz, Pom pd, Kasz. ww
- pszczolnik** ‘pszczelarz, bartnik’: *Od piérszego lipca pszczólnik zacziół karmnić*

- pszczoli s cukrém* Trzciano szt; Maz pn-wsch, Pom pd, Kasz pn. ww
- pszeniczanka** ‘słoma pszena’: *Pszeniconka to je słoma z pszenice* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Wp. ww
- pszenicznisko** ‘pole po zżętej pszenicy’: *Pszenicznisko pokładomy troche późni, bo zostają na ziemiaki* Bóbrka kroś; Mp. ww
- pszennak, pszenniak** ‘chwast – ognicha’: *Tyle tego psennoka narosło w burokach, że już trza plewić* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- pszennianka** ‘słoma pszena’: *Podścielełam trochy psennianki krowie* Radkowiec ilż; Mp pn, Maz pd. ww
- pskać** ‘krztusić się – tylko o kocie’: *Kot pskać* Żarnowiec kroś; Mp pd. ww
- ptach** ‘ptak’: Kasz. ww
- ptastwo** ‘ptactwo’: *Przyleciała na podwerze gromada ptastwa i wydziobuje kurom ziarno* Sierosławice konec; Mp, Maz, Wp, Pom pd. ww
- pu** ‘ku, w kierunku’: *Złapie to dziecko pu sobie* Wilków kiel; *“Ostańcie z Bogiem, bodźcie mi zdrowi, bo sie zabieremy pu swemu domowi* [pśn] Świątniki sand; Mp, Wp wsch. ww
- pucha 1.** ‘policzek’: *“Ona na puse mo siniok* Gielczew kras; Mp wsch. **2.** ‘grzyb – purchawka’: Maz pd. ww
- puciera** ‘rodzaj drewnianego cebrzyka (czasem z nogami) na zętycę w gospodarstwie pasterskim’: Mp pd-zach. JR
- pucować 1.** ‘czyścić’: *A te gołymbie na tych fa-szyngach siedziały, to ich tak omalowały, jo musioł to potym mieltóm pucować* Jankowice Rybnickie ryb; oggw. **2.** ‘tynkować’: *Nasz dóm pucowali zaro po wojnie* Żłotniki kal; Śl, Wp. JR
- pucówka** ‘bicie, chłosta, awantura’: *Tam pu-cówka szła: proł dzieci* Hyżne rzesz; Mp. JR
- puczka** ‘wypukła końcowa część palca; brzusić, opuszka’: *Boli puczka zakłuta jęgło* Siennica Różana kras; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch, Kresy pd. JR
- puczyć 1.** ‘gnieść, ugniatać’: *Puczyć zimioki* Puńców ciesz; Śl pd, Mp pd. **2.** ‘rozdy-mać, mieć wzdęcie’: *Cosi mie po tych gruskach pucy* Sękowa gor; Śl pd, Mp pd. JR
- pudlówka** ‘ciepła czapka futrzana na zimę’: Śl pn. JR
- puj pu** ‘okrzyk przywołujący kota’: *Puj pu, mlęczko!* Jeleń tez; Pom pd, Kasz. JR
- pujek** pieszcz ‘kotek’: *Zobacz, jaki ładni pu-jek* Pięćmorgi świec; Pom pd, Kasz. JR
- pujka** pieszcz ‘kotka’: *Dzieci lubió spać z pu-jką* Jeleń tez; Pom pd, Kasz. JR
- pukać** ‘pękać’: *Mróz taki, co aż szyńdzioty pu-kajóm* Kozakowice ciesz; Śl, Mp. JR
- pukać się** ‘o pękach drzew: pękać, zaczynać się rozwijać’: Mp pn-zach. JR
- pukawka 1.** ‘dziecięca zabawka do strzelania’: *Dzieci to robiły z dzikiego besu pu-kowki* Książnice Wielkie piń; Mp, Wp. **2.** ‘grzyb trujący – purchawka’: Śl pd. JR
- pukiel** ‘garb’: *Ma pukiel na plecach* Leśna Jania st-gdań; Śl, Pom pd, Kasz. JR
- puklacz** ‘człowiek garbaty’: *To nie pasuje na ciał żebroka pukloczym przezywać* Rogów ryb; Śl. JR
- puklaty** ‘garbaty’: *Jeden bót už tak puklati jak kółko* Konicwałd szt; Śl, Pom pd, Kasz. JR
- pukłowaty** ‘garbaty’: Kasz. JR
- pul pul** ‘okrzyk przywołujący indyki’: Śl pd, Mp. JR
- pulać** ‘oddawać moc’: Śl pn. JR
- pulares** ‘pugilares’: Mp. JR
- pulka** ‘ziemniak gotowany w łupinie’: *Jak ja lubia pulki z soló* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. JR
- pulsa** ‘skronie’: *Boli mie głowa w pulsach* Hyżne rzesz; Mp, Maz pd. JR
- pultynek** ‘skrzyneczka wewnątrz skrzyni lub kufra przytwierdzona u góry do jego bocznej ściany, służąca do przechowywania drobnych przedmiotów’: *Pultynek do skrzyni wsujnót* Mątowy Wielkie mal; Pom pd. JR
- pulwer** ‘materiał zapalny używany do krzesiwa’: *Pulwer sie włożęło w takó stępke ji sie krzesalo* Obręb sierp; Maz pn. JR
- pułap** ‘sufit drewniany’: *Pułap to jest sufit drewniany* Uchacze gar; Mp pn, Maz. JR

- pupa** ‘lalka’: *Bogate dzieci mają wiele pupów* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. JR
- pupila** ‘żrenica’: Śl pn, Maz pn-wsch. JR
- pupka 1.** ‘lalka’: *Downi dziecioki ni miały tyła zabawków co dziś, no, tóń pupke to już mieli* Granowo n-tom; Śl pn, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘żrenica’: *“Óń mo w wieku na pupce bielmo* Gołubie kar; Kasz. **3.** ‘część przęślicy, do której przymocowuje się włókno’: Maz pn. JR
- purchada** ‘purchawka’: pog Mp pn-zach, Maz zach i Wp wsch. JR
- purchadka** ‘purchawka’: *Purchadki rosnó w leszie, ale só téż na oborzie, na lónce* Nowa Wieś szt; Mp pn, Maz, Pom pd. JR
- purcipa** zob. **kurcipa**
- puro 1.** ‘prawie, niemal’: *Puroże “oghupiałam od tego zmortwiniá* Mlynkowo szam; Wp. **2.** ‘naprawdę, z pewnością, rzeczywiście’: *“Óń przy tym puro ból* Sławoszew jaroc; Wp. JR
- purpurka** ‘czerwona chustka na głowę’: Śl. JR
- purtać** ‘puszczać głośno wiatry’: Pom pd, Kasz. JR
- purtek 1.** ‘diabeł’: Kasz pn. **2.** ‘chłopiec lub mężczyzna niskiego wzrostu’: *Tan purtek chiba eszcze trocha “urośnie* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz. JR
- pusa** ‘pocałunek’: *Chcioł dać Hance puse, a óna mu uciykła* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd. JR
- puskać 1.** ‘upuszczać’: *Jakie ty mas ręce, ze puskas wysko na zym* Huszcza biał-podl; pog Mp wsch, Maz wsch i Kresów. **2.** ‘pozwalać wyjść’: *Nie puskać dzieci na dwór, bo sie poprzeziymbiajo* Huszcza biał-podl; pog Mp wsch, Maz wsch i Kresów. **3.** ‘o płamie: schodzić’: *Ja ju w proska prała i nie puska ta plama* Huszcza biał-podl; pog Mp wsch, Maz wsch i Kresów. **4.** ‘wypuszczać, uwalniać’: *Jak sie wzorowo sprawuje, to po trzech latach puskać* Huszcza biał-podl; pog Mp wsch, Maz wsch i Kresów. JR
- pusta noc** ‘noc, podczas której ludzie czuwają przy zmarłym, modlą się i śpiewają’: Maz pn, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. RK
- pustacina** ‘pustkowie’: *Sóm miyszko na tej pustacinie jak pustelnik* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. JR
- pustać** ‘pustkowiec, nieużytek’: Mp pd-zach. JR
- pustki** ‘domy stojące poza wsią w zwartej grupie; przysiółek’: *Lise to są pusteczki Guelebia [wsi Gołubia] nad jezorem* Gołubie kar; Kasz. JR
- pustkowie** ‘domy stojące poza wsią w zwartej grupie; przysiółek’: *Na pustkowieciu dwa dómki albo trzy* Mała Wieś radomsz; Śl pn, Mp pn-zach, Kasz. JR
- puszcz** ‘puszczyk’: *Pusc lata po stodółkach, w noc-i sie odz-owa* Podnieśno sied; Mp wsch, Maz pd-wsch. JR
- put put** ‘okrzyk przywołujący’: **a.** ‘indyki’: Śl, Maz pn, Pom pd; **b.** ‘kurczęta’: Śl pn; **c.** ‘kury’: Wp zach; **d.** ‘prosięta’: Pom pd. JR
- puta** ‘indyczka’: *Putka siédzi długo na jajach* Jeleń tcz; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- putan** ‘indyk’: *A sie zrobiót czerwóni jak putan* Bobowo st-gdań; Maz pn, Pom pd. JR
- putnia** ‘owalne naczynie z klepek, służące do noszenia wody’: *Putniąm nosiło sie wodę, ale była niewygodná, bo miała jino jedno “ucho ji “objiała nogi* Przewrotne rzesz; Śl pd, Mp pd. JR
- putyka** ‘karczma’: *“Óń był w takij putyce* Puńców cies; Śl pd. JR
- putyra** ‘rodzaj drewnianego cebrzyka (czasem z nogami) na zętycę w gospodarstwie pasterskim’: Śl pd, Mp pd-zach. JR
- pużalno** ‘kij w bacie; biczyśko’: Kresy. JR
- pych** ‘proch, pył, kurz’: *Tu ful pychu* Kętrzy-no wej; Kasz. JR
- pylak** ‘gąsiątko’: Maz pd-wsch. JR
- pyplać** ‘pracować powoli i nieporządnie’: *“Óń “umi jyny wszycko pyplać, a jego brat téż jyny pyple* Puńców cies; Śl pd. JR
- pyplak** ‘człowiek źle wykonujący pracę; partacz’: *To je majster pyplok* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd. JR
- pyprać się** ‘pracować powoli’: Śl pn. JR
- pyrcić** ‘iść drobnym krokiem’: *Pyrci jak kura* Bulowice ósw; Mp pd-zach. JR
- pyrczyć** ‘bulgotać przy gotowaniu’: *Żmioki juz pewnie ugotowane, bo pyrcóm* Sękowa gor; Mp pd. JR

pyrczysko zob. **perczysko**

pyrka zob. **perka**

pyrlik ‘młot, młotek’: *Po żelaznych klinach późnij pyrlikym, a po drzewiannych palićóm Rogów ryb; Śl. JW*

pyrtać ‘popychać, trącać’: *Musiolech sie przicić do ściany, bo mie pyrtali Schodnia opol; Śl. JR*

pyrznę ‘mało, trochę’: Kasz. JR

pyskać ‘o świni: ryć’: *Ryje tylko kryt, śwynia tyż pyszcze Głębokic inow; pog Mp pn-zach i Wp wsch, Kasz. JR*

pyskał ‘człowiek gadatliwy, krzykliwy, arogancko odpowiadający’: *To je przecie ordinalni piskal, bo chto bi tak odpowiadał Stary Targ szt; pog Mp pn-zach, Maz zach i Wp wsch, Pom pd, Kasz. JR*

pyskula ‘kobieta pyskata, plotkarka’: *Pyskuli zawse bedzie mało godać Chotel Czerwony piń; Śl, Mp. JR*

pyszka ‘rodzaj kaszy robionej z całych ziaren pszenicy lub jęczmienia; pęczak’: *Piszka jest gotowana, ws-ipie szie w gotowane wode i gotuje Nowa Wicź szt; Pom pd, Kasz. JR*

pyszny ‘wybredny w jedzeniu; grymaśny (też o zwierzętach)’: *Co kcioł ino luksusy*

jádać to pysny – gádali Bronowice-Kraków; Mp. JR

pyszyć się ‘pysznić się, być zarozumiałym’: *Sztołi sie, pyszy sie, wynoszo sie, paradzi sie Kozakowice ciesz; Śl. JR*

pyta, pytk ‘członek męski’: Mp. JR

pytać 1. ‘prosić’: *Pytolech synka, coby zustoł w chatupie Puńców ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. 2.* ‘zapraszać’: *Kiejsi na wiesieli pytała niewiasta Puńców ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. 3.* ‘najmować do roboty’: *Śl pd, Mp pd-zach. JR*

pytanie: chodzić (iść) po pytaniu ‘zbrać’: *To taki bydok, po pytaniu chodzi Koniaków ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. JR*

pytk zob. **pyta**

pytlik ‘woreczek’: *Dzieci przyniasty od starki gruszek w pytliku Rogów ryb; Śl. JR*

pyzać ‘szukać w misce lepszych kasków; grymasić’: *Nie smakuje in widać, ino tak pyzajo Chotel Czerwony piń; Mp. JR*

pyzy ‘kluski z tartych ziemniaków (też z gotowanych)’: *Pyzy to z surowych kartofli, a jeszcze lepsze pyzy – pół surowych, pół gotowanych Miłkowice-Mački siem; Mp pn, Maz, Wp. JR*

R

raba ‘maciora, świnia prośna’: *Raba zagnietła jedného prosiaka Leśna Jania st-gdań; Pom pd. JR*

rabarber ‘rabarbar’: *Zrobja wóm kómportu z rabarbru Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. JR*

rabczyk, raubszyk ‘klusownik’: *Tóż te rabczyki chodzieli po tym lesie Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR*

rabiać ‘robić coś często, zwykle, od czasu do czasu’: *Casemem rábiál u nigo Samocice dąb-tar; Mp. JR*

rabierz ‘złodziej, rabuś, zbój’: *Downi to sami rabiérze dó nas zaglónnali Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR*

rabuśnik ‘złodziej, rabuś, zbój’: *Jaczis rabuśzik bêt w naszym uegrodze Gołubic kar; Mp, Maz, Kasz. JR*

raby 1. ‘pstry, łaciaty’: *Jak krowa ma takie cętki, to raba. Jak sie na krowe powiy: raba, łaciata cy graniasta, to jedna i ta sama maść Huszcza biał-podł; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pn. 2.* ‘piegowaty’: *Maz wsch. JR*

- rac** 'szczur': *Pulapka na scuri abo race* Sucholaski giz; Maz pn-wsch. JR
- raciaty** 'mający krzywe nogi': Mp pd. JR
- raczyć** 'zapraszać na wesele': Kasz. JR
- rać** 'racica krowy': *Kón mo kopyto, a krowa mo rać* Rogów ryb; Śl, Mp pd. JR
- rada** 'rozmowa': *Rade słyhać już "od dźwi, ktosik przysed* Bóbrka kroś; Mp. JR
- radlanka** 'bruzda, w którą się sadi ziemniaki, buraki itp.': *Woda cały czas stała w radlonkach* Radkowice iż; Mp pn, Wp zach i pd. JR
- radlica** 'lemiesz pług': Śl pn. JR
- radło** 'dawne, prymitywne (często drewniane) narzędzie do spulchniania gleby': *"U radła bela "okauto radlica, nogi ji grzodziel bely drewniane, cheba już ze siedémdziesiąt pińć liot, jak "oralì radłym* Krępa miech; Mp. JR
- rado** 'chętnie': Mp, Maz. JW
- radośnik, radośniki** **1.** 'chrzciny': Śl. **2.** 'poczęstunek z okazji urodzenia się dziecka, też: specjalne ciasto pieczone z tej okazji': *Nasyj matki ni ma w dóna, bo posta do Bubnara z radośnikiyim* Dursztyn n-tar; Mp pd. JW
- radyska, redyska** 'rzodkiewka': *Radiski só czerwóné ji trocha białe* Linowice st-gdań; Pom pd, Kasz. JW
- radzić** 'rozmawiać': *Tak se radzimy pó ciymkat, nie chce się nom świycić* Lubatowa kroś; Śl, Mp. JW
- radzić, redzić** 'zdołać podnieść, udźwignąć': *Kupił taki długachny tańcuch, ze go ni móg radzić* Adamowo mław; Maz. JW
- raf, rafa** **1.** 'obręcz na kole u wozu': *Rzetáz ['łańcuch'] na koło zapnie, hamuje na raf* Jaworzynka cies; Śl, Mp, Kasz. **2.** 'przyrząd do obrywania główek lnu': *Do rofanio to buł taki rof, to były takie długie głożdzie powbijane do deski* Stróżna gor; Mp pd. JW
- rafać** 'obrywać główki lnu': *Rofałó się na takiym grzebiyniu z drzewa* Lubatowa kroś; Mp pd. JW
- rafka** **1.** 'przyrząd do obrywania główek lnu': Maz pn. **2.** 'sito w wialni': *"Ocyś ta rafki, bo plewami już zasły* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz. JW
- raflacz, reflacz** 'przyrząd do obrywania główek lnu': *Jak [lcn] wyschnie, tedi je wzánti do dóm ji tedi je w scanan wbiti reflócz, ji tedi ti główczy só "obcógniánti* Leśno chojn; Kasz. JW
- rafować** 'obrywać główki lnu': Maz. JW
- raić** 'radzić': *Ruski dochtór rajul wódkę ji jájka na zálądek* Przewrotne rzesz; Mp. JW
- raja** 'rząd': *Dwie raje knefli ['guzików'] było przy jazcze* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JW
- rajbować** 'trzcć, nacicrać': *"Odgój krowe, niech tak nie rajbuje lbem "o zób ['złób']* Samocice dąb-tar; Mp, Pom pd. JW
- rajby: w rajby iść (przychodzić)** 'starać się o rękę panny': *Co prziszed w rajbi, a mu dali jajecznicá, to ón już nié miał po co przychodzić* Bobowo st-gdań; Maz, Pom pd, Kasz. JW
- rajca** **1.** 'swat': Maz, Pom pd, Kasz. **2.** 'gadula': Śl, Mp. JW
- rajcować** 'dużo gadać, też: przechwalać się': *Zima to nojlepszo, bo dużo czusu je, można rajcować "od rana do nocy* Bóbrka kroś; Śl, Mp. JW
- rajek** 'swat': *Kawaler przyjechał z takiém rajkiém, z "ojcami ['z rodzicami panny'] porozmawiali* Zuzółka węgr; Maz, pog Wp pn i Pom pd. JW
- rajtak** 'przetak': *Usij my rajtákiem kosiarecke pływ* Samocice dąb-tar; Mp wsch. JW
- rajtka** zob. **retka**
- rajza** 'podróż': *Ni moga ci na rajza fynika dać* Rogów ryb; Śl. JW
- ramienie** 'ramię': Maz. AC
- ramień** 'ramię': Mp, Maz, Pom pd. AC
- ramko** 'ramka': *Zróbcie my ramko do "obrázka* Samocice dąb-tar; Mp. AC
- ramszyk** 'wąska deseczka do obijania futryn okiennych': *"Odrzwia można "oszolować ramśtykami* Krępa miech; Mp. AC
- raniejszy** 'poranny, ranny, wczesny': *Nojlepsze mlyko to południjsze i wieczorowe, a raniejsze nié, bo ustone* Bóbrka kroś; Mp. AC
- raniusko** 'wczśnie rano': *Raniusko kosiorze pošli sic łoke jesce przed wschodem stojca* Książnice Wielkie piń; Mp. AC

- rańszy** ‘poranny (zwykle o mleku z porannego udoju)’: *Wiecorowy i rańsy wydojek sie* “*oddo* Topolice opocz; Mp. AC
- rapa 1.** pogard ‘noga lub ręka (nickiedy łapa zwierzęcia)’: *Rapy mie bolo, ale com sie* “*ohuloł, tom sie* “*ohuloł* Podleszany miel; Mp. **2.** ‘koń czarnej maści’: *Rapa mo sierć czomo* Olza ryb; Śl, Kasz. AC
- rapciasty** ‘koślawy (człowiek lub zwierzę)’: *Na jarmaku mowio, ze kón jest rapciasty, jak siodo, pęcunami dostaje bliży ziemi* Gielczew kras; Mp. AC
- rapcie** ‘raccie krowic lub pogardliwie o ludzkich stopach’: *Mo te rapcie jak stará krowa* Dąbrowa rzecz; Mp. AC
- raps** ‘rzepak’: *Olej z rapsu sie robi* Stara Jamka niem; Śl, Pom pd, Kasz. AC
- rasikoń** zob. **krasikoń**
- raszpel** ‘rodzaj grubego pilnika’: *Raszpel do kopitów, raśpuje sie kopita* Bełda graj; Maz; Wp. AC
- raszpla** ‘rodzaj grubego pilnika’: *Kowol struze nozem kopyto, piłuje raśplą i ufnołamy przybijó podkowoy* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz. AC
- ratać** ‘ratować’: Kasz. AN
- rataj** ‘oracz’: *Cesko dobrego rataja dostał, ju dwa zagóny zaorał* Huszcza biał-podl; Maz, Wp, Pom pd. AN
- raubszyk** zob. **rabczyk**
- raz** zob. **jak raz**
- razować** ‘bronować pierwszy raz’: *Przed sie wem sie razuje, a po sie w to sie włócy* Jedlnia Kościelna kozien; Mp, Maz, Wp. AN
- razówka** ‘mąka grubo mielona’: *Mom troche razówki, bedzie na trzy chleby* Bóbrka króś; Mp, Maz. AN
- rań** ‘szcw’: *Wikaboce rozpruń mnia so rań* Gólubie kar; Pom pd, Kasz. AN
- rańbacz** ‘pień, na którym rańbie się drzewo’: Śl. AN
- rańbanica** ‘siekiera do rańbania drzewa’: Mp pd. AN
- rańbie** ‘rańbać’: Pom pd, Kasz. AN
- rańczka** ‘pióro do pisania’: *Kup mu rańcke, bo ni mo cem pisać* Poręby Majdańskie kolb; Mp. AN
- rańczki 1.** ‘rękojeści pługa’: *Rańcki to przy plu-gu, co sie trzyma ręcami* Wysocze os-maz; Mp, Maz, Pom pd. **2.** ‘część krosien’: *Nicionki wiso na rańkach* Kadzidło ostroł; Maz. AN
- rańgać** ‘urągać’: Kasz. AN
- rańgadło** ‘przezvisko’: Kasz. AN
- rdzawka** ‘woda o kolorze rudawym’: *Rdzow-ka – woda żółta* Zabierzów boch; Śl pd, Mp pd. AN
- reba** pogard ‘duża świnia’: pog Maz zach i Wp pn-wsch. AN
- rebechować, rebekować** ‘wymiotować’: *Nachleje sie i tedi rebechuje* Cieciora st-gdań; Pom pd. AN
- rebelia** ‘awantura’: *Przidzie ożraty [‘pijany’] dó dóm i rebelijo robi, aż gańba* Rogów ryb; Śl, Kasz. AN
- rebro** ‘zebro’: *Takij suchij, tilkó rebra nastawyl* Stara Huta [Tarnopol Ukr]; Mp pn-wsch, Maz wsch, Kresy. MI
- recept** ‘recepta’: *Dochtor mi doł wielki recept* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, pog Maz pn-wsch i Kresów pn. AN
- recha** pogard ‘duża świnia’: *W chléwie móm jeszcze jedna recha* Cieciora st-gdań; Maz pn-zach, Pom pd. AN
- rechać się** ‘o świni: przejawiać popęd płciowy’: *Śwynia sie recho* Siemóń tor; Wp pn-wsch, Pom pd. AN
- rechcanwald, rekcanwalt** ‘adwokat’: *Do rechcanwalda sie chodzilo* Stara Jamka niem; Śl, Kasz. AN
- rechnać** ‘starczyć’: *To jym rechnie* Kórnik śrm; Śl pn, Wp. AN
- recht** ‘racja, słuszność’: *Ja [‘tak’], mosz recht, dziotcha!* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd. AN
- rechtać** ‘wydawać głos’: **a.** ‘o świni’: *Macióra rechce, jak mléko przypusco prosiętóm* Waganowice micch; Śl, Mp; **b.** ‘o zabic’: *W maju u nos żaby tak ładnie rechcom* Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp. AN
- reczek** ‘chomik’: *Recek sceká, jak mu sie dziure zastémpuje, to “óny sóm takie pozółtawe – krase* I gota Gawronna włosz; Mp. AN
- reczka** ‘gryka’: *Posij reczke na tym zagonie* Siennica Rózana kras; Mp, Kresy. AN

- reczki** ‘umieszczona przy szpulce widelkowata część kołowrotka z haczykami’: Kasz. JR
- redlanka** ‘niewysoki wał ziemi, usypyany za pomocą radła, znajdujący się między dwiema bruzdami, w którym rosną ziemniaki lub inne rośliny okopowe’: Mp pn, Maz pd. JR
- redlina 1.** ‘niewysoki wał ziemi, usypyany za pomocą radła, znajdujący się między dwiema bruzdami, w którym rosną ziemniaki lub inne rośliny okopowe’: *Marchew siedzi w redlinach* Obręb sierp; Mp pn-zach, Maz pn. **2.** ‘bruzda, w którą się sadi ziemniaki, buraki itp.’: *W te redlini, w takie brózdi sie sadi kartofle, téz kapuste, rónkiel* Sztumska Wieś szt; Wp wsch, Pom pd. JR
- redło** ‘narzędzie do oborywania ziemniaków’: *Redło to jesta pużek do oboriwania kartofłów, redlini robić* Gaj n-miej; Mp pn, Maz, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. JR
- redyk** ‘wiosenne wyprowadzenie owiec na hale’: Mp pd. AN
- redyska** zob. **radyska**
- redz** rodz ż ‘rdza’: *Redz pożarła żelazua* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. AN
- redzić** zob. **radzić**
- reflacz** zob. **raflacz**
- rega** ‘rząd, szereg’: *„On je piandzesąti w té rędze* Kętrzyno wej; Kasz. AN
- reja, rejka** ‘zasypywany dół na ziemniaki; kopic’: *Przesym roku [w przeszłym roku] to mnielim dwie reje kartofli* Adamowo mław; Maz, Wp pn-zach. AN
- rejbować** ‘trzcć na tarce’: *Rejbuje sie kartofle do rejbaków [‘klusek’] i pampuchów [‘racuchów’]* Kadzidło ostroł; Maz, Pom pd. AN
- rejka** zob. **reja**
- rejnarz** ‘urwis’: *Z taczim rejnorzem jo nie puejade do miasta* Gołubie kar; Kasz. AN
- rejterować** ‘ucickać’: *Ale te Mnimcy rejterowali, jak ich Ruski gónili* Adamowo mław; Mp, Maz. AN
- rekcanwalt** zob. **rechcanwald**
- rektor** ‘nauczyciel wiejski, pełniący często również funkcję organisty’: *Jouch tez tam źle we skole nie umioł, bez to mie stary rechtor wybroł, cobych w tyn fest ge-*
- dicht* [‘wiersz’] *fortragowoł* [‘deklamował’] Schodnia opol; Śl. AC
- rema** zob. **ryma**
- rentowny** ‘o mięsie: wołowe’: Maz, Pom pd. AC
- reński** ‘dawna jednostka monetarna austriacka i niemiecka’: *Na dwie marki rzekli ryński* Stara Jamka niem; Śl, Mp. AC
- reptuch** ‘worek z paszą zawieszany koniowi na szyi’: *Reptuch – przy dyślu przypinaju kóniowi do chlanio* Wierzchowiska lub; Mp. AC
- repucha** ‘płaz – ropucha’: Mp wsch i pn, Wp. RK
- retka, rajtka** ‘część warsztatu tkackiego; nicielnica’: Maz. AC
- reumatyka, rojmatyka** ‘reumatyzm’: *Styrczyli-my szklónka do mrowiska, bo chcymy tego lyku na rojmatyka* Rogów ryb; Śl. AC
- rezyka, rezyko** ‘ryzyko’: *Wziłam na rezyke i rozbiłam jedno jojko, ale było zalindżone* Woźniki sier; Mp. JR
- rezykant** ‘człowiek śmiały, zaczepny, lubiący ryzykować’: *Z nigo „okropny rezykant, dotąd będzie pływł, jaz sie utopi* Samocice dąb-tar; Mp, Maz. JR
- rezyko** zob. **rezyka**
- rezykować 1.** ‘ryzykować’: *Chto nie rez-ikuje, w kozie nie siedzi* Janki Młode ostroł; Mp, Maz, Wp. **2.** ‘udawać odważnego, mądrego’: *Dobrze mu sie tak stało, móg tak nie rezykować* Mogilany krak; Mp pd. JR
- reż** ‘zyto’: *Downi my nigdy rzy nie wożyli, yno mierzyli na miarki* Rogów ryb; Śl, Maz pn. AC
- reżny** ‘żytni’: *Na klyj musi być reżno mónka. Móm pełno reżnego ościo za koszulóm i pcho mie to pierónym* Rogów ryb; Śl. AC
- reby** ‘lcwa strona materiału’: *Musza te szaty przewrócić na rymby* Jędrysek lubl; Śl, Wp, Kasz. AC
- rędo** ‘prędko’: *Antonek, lec rando do Lubec-kich pue uejca* Gołubie kar; Kasz. JW
- rękoś** ‘drogowskaz’: Śl pn. JW
- rękowiny** ‘zaręczyny’: *W zápusty bedá u nás rekowiny* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- rękownik** ‘narzędzie w kształcie miecza do oczyszczania Inu z październicy’: Kasz. JW

- robaczliwy** ‘robaczywy’: *O, sliwek ja chciała, żeby on kupił, ale robaczliwe Wierzchjedlina sokół*; Mp, Maz wsch. JW
- robacznica** ‘duża mucha; plujka’: *Przyleciała jedna robacznica Ciechocin lip*; Wp, Kasz. JW
- robaczny, chrobaczny** ‘robaczywy’: *Śtyry korce bobu jesce chrobacnego, nie będzie ci trzeba omasty do niego* Mszana Górna lim; Mp, Maz. JW
- robaczy** ‘robaczywy’: *Kruszka jest we krzodku robacza Święta złotow*; Maz, Pom pd, Kasz. JW
- robak** ‘małe, zwykle szkodliwe zwierzę’: *Ćkórz [‘tchórz’] to już taki robok, nie zwierze, jino robok* Mała Wieś radomisz; Mp, Maz, Wp. JW
- robaszek** ‘mały owad, robaczek’: *Czarne robouszki látajom* Lubocześnica szam; Mp pn, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- robiac** ‘często, wielokrotnie robić’: *Trafiali się tacy, co robiali [w polu] krowami Świętniki sand*; Mp. RK
- robiedza** ‘chude, stare zwierzę domowe’: Kasz pn. RK
- robiwać** ‘często, wielokrotnie robić’: *Ten Wacek to “u mnie robiwał* Krajewo-Wierciochy przas; Mp, Maz. RK
- robociądz** ‘robotnik’: Maz pn. RK
- robocy 1.** ‘pracowity’: *Robuec-i jak mrówka* Kętrzyno wej; Kasz. 2. ‘powszedni, roboczy’: *Ancuch na roboc-i dzień* Kętrzyno wej; Pom pd, Kasz. RK
- robotny** ‘powszedni, roboczy’: *Na robotny dzień to takich swetrów różnych mám* Radkowice iłż; Mp, Maz pd, Pom pd. RK
- robować** ‘często, wielokrotnie robić’: *My za synków na sztrece robowali* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd-zach. RK
- rochlić się** ‘wiecieć się, kręcić się’: *Ty ni mozes ani minuty usiedzieć spokojnie, tylko sie musis wciąż rochłyć* Samocice dąb-tar; Mp pd. RK
- roczynna** ‘rocznica’: Kasz. RK
- rodny** ‘rodzony’: *Tako dobro ta macocha, że czasym ani rodno matka tako nie jes* Brzozów; Mp, Maz. RK
- rodny list** ‘metryka urodzenia’: *Rodny list też bół wygotowany* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. ww
- rodowicz** ‘człowiek z tej samej miejscowości’: Wp zach. RK
- rodzeństwo** ‘ludzie, których łączy pokrewieństwo; bliższa lub dalsza rodzina’: *Rodzyństwo – wszystkie ludzie w domu to je rodzyństwo: ojce i dzieci* Janki gtnń; Mp, Maz. RK
- rogacz 1.** ‘dyszel u pluga’: *W rogacu béli spari, sośniki béli nabchijane na spari* Janki Młode ostroł; Maz. 2. ‘rączki u pluga’: Maz. RK
- rogal 1.** ‘przrząd do suszenia siana w polu, zwykle w postaci żerdzi z poprzecznie przybitymi drążkami’: *Weż štangle, nabij rogołi, trza skopić siano, żeby go nie zaloło* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. 2. ‘mątewka’: *Mólke [mąkę] rozwyrć ze śmietanom, nojlepi rogołym, żeby nie było grudek, i wlyj do gorka* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- rogalka** ‘mątewka’: *Dej rogalka, bo śmietana byda fyrlać* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd-wsch, Mp pd-zach. RK
- rogownik** ‘deska przy szczycie dachu, która chroni słomę przed spadaniem’: Maz. RK
- rogożina, rogożyna** ‘pałka wodna, rogoża’: *Rogozyna po mokrach rośnie, mo polki* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- rogówka** ‘trójkątna chustka na głowę’: *Zalozelam na głowe niebieskóm* rogówke Brudzewice opocz; Mp, Maz. RK
- rogózie** ‘pałka wodna, rogoża’: Wp. RK
- rojber** ‘zbój, bandyta’: Śl. RK
- rojmatyka** zob. **reumatyka**
- rok** zob. **łoński rok**
- rok** zob. **nieloński rok**
- rok** zob. **tak rok**
- romajeran** ‘ziele – rozmaryn’: Mp pd. ww
- romarbar, rumarbar** ‘rabarbar’: *Rómarbar to jest do pchicia* Obręb sierp; Mp, Maz. JR
- ropa** ‘para wodna’: *Nakrěj grapke [‘rodzaj garnka’], bue ropa leci* Gotubie kar; Kasz. RK

- ropot** ‘hałas, rumor’: *Spadły grabie i narobiły ropotu, i dziecko się obudziło* Bóbrka kroś; Mp pd-wsch. RK
- ropotać (się)** ‘hałasować, tuc się’: *Nie ropotałabyś tak, bo jeszcze nie śpie* Bóbrka kroś; Mp pd-wsch. RK
- ropucha** ‘wesz owiec’: Kasz. RK
- rosa** ‘pot’: *Zgrzoł sie, rosa wystąpiła na colo* Gielczew kras; Mp. RK
- rosować** ‘o zbożu: kwitnąć’: *Wnet będą zniwa, bo juz z-ito rosuje* Kadzidło ostrol; Maz pn-wsch. RK
- rosół** zob. **czarci rosół**
- rost** ‘wzrost’: Maz. RK
- rościć** ‘zapładniać’: *Gołębie sie porzą, potam samiec rości samice* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pd. RK
- rośniak** ‘dżdżownica’: *Ribaki bierzó roszniaki na wóndke* Piekło mal; Pom pd. RK
- rowek** ‘przedziałek we włosach’: Wp pn. RK
- rozbijać** ‘o skoszonej trawie: roztrząsać, rozrzucać’: *W dwu, trzech dniach sie trowe rozbijo, roztrząso ji sie przewraco* Waganowice micch; Mp. RK
- rozblectwo** ‘chuliganeria, hultajstwo’: *Uejc musi przepandzec tue rozbléctwie* Gołubie kar; Kasz. RK
- rozblek** ‘łobuz, chuligan’: *Antonek tē są nie zajmuj z tēm rozblekiem* Gołubie kar; Kasz. RK
- rozbrzydły** ‘o ziemi, drodze: rozmiękły’: Kasz. RK
- rozbrzygły** ‘o ziemi, drodze: rozmiękły’: Pom pd, Kasz. RK
- rozbuchany** ‘zuchwały, nieposłuszny’: *Ozbuchane bachory* Chotel Czerwony piń; *Rozbuchane te wasze dzieciska* Sporysz żyw; Mp. RK
- rozbulić** ‘zburzyć’: *Staro chałupa my rozbulyli, bo żodyn nie chcioł w ni miyszkać* Rogów ryb; Śl pd. RK
- rozciapać się** ‘o deszczu: rozpadać się’: *Trza chodzić po dwerzu w kaloszach, bo sie rozciapało* Sierosławice konec; Mp. RK
- rozciek** ‘odwilż’: *Na dwuerze je rozcek ji nie muezesz isc w tēch butach* Gołubie kar; Kasz. RK
- rozciepać** ‘rozzrzucić’: *Idź siano rozciepać na lónka, bo bydzie pogoda* Rogów ryb; Śl, Wp pd. RK
- rozczyna** ‘rozczynione, rzadkie ciasto na chleb, także zakwas chlebowy’: *Pirw sie rozczyni, potym na drugi dzień, jak rozcyna wyrośni, to sie mięsi* Radawiec lub; Mp, Maz wsch. RK
- rozdarciuch** ‘placziwe dziecko, także krzykliwy człowiek’: *On jak buł mały, to buł strasny rozdarciuch, a toroz doś sie uspokojuł* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. RK
- rozdarty** ‘placziwy, krzykliwy’: *Kaziu nie jes taki rozdarty, ale sie stłuk i gwołtowoł* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pd. RK
- rozdól** ‘wawóz, parów’: *To ón tędyk sed, musiát lecić tym ozdolem* Radkowice ilż; Mp pn. ww
- rozdrucać** ‘rozrzucać, zwłaszcza gnój na polu’: Wp. ww
- rozdrzeszyć (się), rozrzeszyć (się)** ‘rozwiązać (się)’: Kasz. ww
- rozdrzucać** ‘rozrzucać’: Kasz. ww
- rozdziać (się)** ‘zdjąć ubranie, rozebrać się’: *Rozdziyj ciotke z kozucha, bo jyj ciężko* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch. ww
- rozdziawa** ‘człowiek niezgrabny, niezgrabny; niedorajda’: *Ze mnie taka rozdziawa, wszystko wyleje* Huszcza biał-podl; Maz. ww
- rozdziawić** ‘otworzyć, rozewrzeć szeroko (zwykle usta, pysk)’: *Jak jēj to powie-dzioł, to ni mogła uwierzyć, rozdziawiła gymbe i tak stoła* Bóbrka kroś; Mp, Maz. ww
- rozdzierać się** ‘krzyzczeć, wrzeszczeć głośno, krzykliwe śpiewać’: *Musisz sié tak rozdzierać, żeby wszyscy słyszeli?* Żarnowice kroś; Mp pd, Kasz. ww
- rozdziewać (się)** ‘zdejmować ubranie, rozbierać się’: *Jak sie rozdziewa, kinie wszystko gdzie bądź, a potem szuka rano* Huszcza biał-podl; Maz. ww
- rozegnać** ‘rozorać, zorać’: Maz pn. ww
- rozegracja** ‘zabawa, rozrywka’: Kasz. ww
- rozerwist, rozerwista** ‘mężczyzna rozwiedziony; rozwodnik’: Maz. ww

- rozesta** 'rozłaka': Kasz. ww
- rozestać się** 'rozstać się': *Miał się rozestać z ko-biutą* Stara Jamka niem; Śl. ww
- rozestłować się** 'rozstłoczyć się, rozgniewać się': *Jak ona się rozestłowała, to złapała te piniądze i poleciała* Kamianki-Czabaje sied; Maz wsch. ww
- rozeźlić się** 'rozżłościć się, rozgniewać się': Mp pd. ww
- rozeźreć się** 'rozżłościć się, rozgniewać się': *Jak się ozeze, to uciekaj z domu* Radkowiec iż; Mp, Wp. ww
- rozflażyć** 'roztrwonić, przepuścić': *Piniądze miały, ale gospodarzyć się nie umiały i wszystko rozflażyły* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- rozfyrlać** 'rozmieścić, rozbełtać, roztrzepać': *Weź młycz z harynka* ['śledzia'] i *rozfyrlaj go* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- rozfyrtać** 'rozmieścić, rozbełtać, roztrzepać': *Rozfyrtaj tom mōnke dobrze rogulkōm* Iarbutowice ciesz; Śl. ww
- rozgadka** 'pogawędka, rozmowa': Kasz. pn. ww
- rozgajda** 'gałąź, drzewo rosochate, rozwidłone': Kasz. ww
- rozgajdany** 'rozchekstany, niechlujny': *Chodzisz tako rozgajdano, niepozapinano do porzādku* Zabrzeg biel; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- rozganiać** 'orać od środka zagonu': *Przy orce na równo, jednego roku orze się z bruzdą przez środek, czyli rozgania* Budzów wad; Mp, Maz. ww
- rozgard, rozgart** 'pastwisko ogrodzone': *Wpuść te kōnie do rozgardu. Tera się mówi do kopli* Linowiec st-gdań; Maz, Pom pd, Kasz. ww
- rozgibać (się)** 'rozchylać (się), rozginać (się)': Kasz. ww
- rozgłoska** 'pogłoska, plotka': Kasz. ww
- rozgon: na rozgon** 'sposób orania od środka zagonu': *Orzq na rozgon, tzn. od środka, w środku bruzda* Stare Kregi pułt; Maz. ww
- rozgonka** 'orka od środka zagonu z bruzdą w środku': *"Ozgonka, bo "ozgania się "od szodka* Czernic gar; Mp pn-wsch, Maz. ww
- rozgorszyć (się)** 'rozgniewać (się), rozżłościć (się)': *Jo się tak "ozgorszyła na niego, zech go spruła* Jędrysek lubl; Śl. ww
- rozgorzyć (się)** 'rozgniewać (się), rozżłościć (się)': *Jak ja się rozgorza, to nie bēnda żałował; leja – łeb nie łeb* Cieciora st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- rozgotówka** 'zupa jarzynowa z przewagą ziemniaków': *Ona eno rozgotówki tim dzieciōm nagotuje i fertik* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. ww
- rozgraja** 'gałąź rozwidłona': Pom pd, Kasz. ww
- rozgruch** 'zgiełk, hałas': *Zrobiły rozgruchu, że wilk je przy kōniu* Hyżne rzesz; Mp. ww
- rozharatać** 'rozedrzeć, rozciąć, skaleczyć': *Rozharatāl se rękę, jaz krew idzie* Przędzel niż; Mp. ww
- rozimać się** 'rozpadać się, rozlatywać się, rozchylać się': Kasz. ww
- rozindorzyć się** 'rogniewać się, zaperzyć się': *Jak się rozindorzōł na mnie, tom myślala, ze skocy do mnie do bitki* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- rozjachotać (się)** 'podrzeć na strzępy, potargać (się)': *I.e mosz włosē rozjachuetane!* Golubie kar; Kasz. ww
- rozjadły** 'zły, rozgniewany, wściekły': Kasz. ww
- rozjadowić (się)** 'rozżłościć (się), rozgniewać (się)': *Tak go rozjadowiēlim, że w nim wszisko ruchało się* Pelplin tcz; Maz pn, Pom pd, Kasz. ww
- rozjargać (się)** 'rozżłościć (się), rozgniewać (się)': *Ōnymu nie trza wiela, zaraz się rozjargo i do bijatyki się rychtuje* Rogów ryb; Śl pd. ww
- rozjąć** 'rozpiąć, rozczepić, otworzyć': Kasz. ww
- rozjęść się** 'rozżłościć się, rozgniewać się': *Ale ta babka nie piła, on się rozjad i wzion tem kuflem te babke* Borsuk kras; Śl pd, Mp pd i wsch. ww
- rozkaraczyć się** 'rozstawić szeroko nogi, rozkraczyć się': *Czego ty tak się rozkaraczył?* Łomazy biał-podl; Maz wsch. ww

- rozkaraką** ‘o człowieku niezdatnym, niezgrabnym’: *Na husceńským bagnie rosno tataraki, a husceńskie panny same rozkaraki* [pśn] Huszcza biał-podl; Maz wsch. ww
- rozkazować** ‘nakazywać, rozkazywać’: *Ty byś mi rod tak rozkazował na moich śmieciach* Rogów ryb; Śl, Mp, Pom pd, Kasz. ww
- rozkidać** ‘rozrzucić, rozsypać’: *“Ozkidaa po całém polu tén gnój Zarytc-Rabka n-tar;* Śl pd, Mp pd, Kasz. ww
- rozkiebić się** ‘rozplakać się’: Kasz. ww
- rozkis** ‘zaczyn’: *Rozkis – taki kowalek ciasta “od tamtego pieczynio, zeby rosło ciasto na chleb* Janki gtnń; pog Mp pn-zach i Maz pd-zach. ww
- rozkosmany** ‘rozczochrany, nieuczesany’: *Włoty rozkosmane, jo nie będę sie pływ, sie ino przyczesse* Stara Jamka niem; Śl, Mp pd-zach. ww
- rozkościerzyć (się)** ‘zapuścić korzenie, zakorzenić się’: Kasz. ww
- rozkraka** ‘picń drzewa rozwidlony, gałąź rozwidlona; rosocha’: *Żeby ta rozkraka była wyży, to by można z tegu topola rznąć belki* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Wp. ww
- rozkrzyć się** ‘rozkrzewić się’: Kasz. ww
- rozkrzyżowanie** ‘skrzyżowanie dróg’: Kresy. ww
- rozkupiać** ‘rozkupywać’: Kasz. ww
- rozleżony** ‘o człowieku: pozbawiony energii, niemrawy, ślamazarny, ospały’: *To tako rozleżono ciapa tyn Stasek* Przepiszów ośw; Mp pd. ww
- rozliczny** ‘rozmaity, różnorodny’: *W kómorze to kartofle sie miało, kapuste – rozliczne rzeczy* Zborowskie lubl; Śl. ww
- rozłączka** ‘roztaniec, rozłąka’: pog Pom pd i Kasz. ww
- rozłączać** ‘rozłączać’: Kasz. ww
- rozmaity** ‘różnorodny’: *Rozmaity chrobouki do miansa idóm* Sowin niem; Śl pn. AN
- rozmanity, rozmańty** ‘różnorodny, niejednakowy, różny’: *Pyrwek po Rogowach chodził mydlorz, sprzedował rozmaite zorty mydła: wóniawe, do pranio, do golyńio* Rogów ryb; Śl pd. ww
- rozmańcie** ‘różnie, niejednakowo’: *Ludzie teraz rozmańcie gadajóm, że ón sie z nióm bydzie żyniyl, inksi prawióm, że jóm nie chce* Rogów ryb; Śl pd. ww
- rozmańty** zob. **rozmanity**
- rozmarkocić (się)** ‘rozżalić (się), zasmucić (się)’: *Jak sie dowiedziála “o tem, to sie strażnie rozmarkociła* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- rozmaryjan** ‘rozmaryn’: Śl, Mp, Maz. ww
- rozmaryna** ‘rozmaryn’: Kasz. ww
- rozmawiać się** ‘prowadzić rozmowę, rozmawiać’: *Ja widział Stacha pód kościołem, ón sie z Michalkiem rozmawiał* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz. ww
- rozmawity** ‘różnorodny, niejednakowy, różny’: *Pęzelki takie majo, wymalówujo rozmawite rysunki* Bilwinowo suw; Maz pn. ww
- rozmiatać** ‘rozrzucać, roztrzasać’: *Gnój wywozą na kupecki, rozmiatają widlamy i przyonują* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. ww
- rozmięsząć** ‘rozmięsząć’: *Drozdze sie wyspie w te wodę, rozmięso sie z tą wodą* Adamów iłz; pog Mp pn-wsch i Maz pd. ww
- rozmiły** ‘bardzo miły’: Śl. ww
- rozmnoga** ‘rozmnożenie, rozplód’: Maz pn. ww
- rozmnożek** ‘rozmnożenie, rozplód’: *Dejcie my te kure na rozmnozek, bo wy macie dobre kury* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- rozmuźdżyć (się)** ‘rozgnieść (się), rozmiażdżyć (się)’: Kasz. ww
- rozmyślować** ‘rozmyślać, rozważać, roztrząsać’: Mp pd. ww
- roznaszać** ‘roznosić’: Kasz. ww
- rozniemóc się** ‘rozchorować się, zaniemóc’: *Ciotka sie rozniemogli i leżóm na umór* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd-zach. ww
- roznoga** ‘odnoga, rozgałęzienie’: *Wili różge, dodajali kwiaty, siedem oznóg miała* Wąworków opat; Mp. ww
- rozodziać się** ‘rozebrać się’: *Dziadek sie rozodzieli do zupy* Huszcza biał-podl; Maz wsch. ww
- rozoki** ‘zaczowaty’: *Rozoki, kulawy, no to gdzies takiego chłopca brać* Radkowice iłz; Mp pn. ww

- rozorać** 'zorać pole zaczynając od miedzy, a kończąc w środku pola': *"Ozłorać noj-przód trzeba "obegnać kole miedzy, w środku będzie bruzda* Krępa micch; Mp, Maz. ww
- rozpajedzić (się)** 'rozżłościć (się), rozgniewać (się)': pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- rozpalka, rozpałka** 'suche, smolne drewno ułatwiające rozniecenie ognia': *Może byś/przecion suchse [drzewo] na rozpalka choc* Żdżary luk; Maz. ww
- rozparać** 'rozpruwać': Kasz pn. ww
- rozparstek, rozparztek** 'poprzeczka łącząca rączki pługa': *Midzy rockami jes taki/pręt zelazny, taki rozparztek* Książnice Wielkie piń; Mp. ww
- rozpękлина, rozpuklina** 'rysa, szpara, szczelina': Kasz pn. ww
- rozpinacz** 'listwa rozpinana w warsztacie tkackim na płótnie, aby podczas tkania się nie ściągało': Maz. ww
- rozpinka 1.** 'listwa rozpinana w warsztacie tkackim na płótnie, aby podczas tkania się nie ściągało': Mp pn, Maz. **2.** 'poprzeczka łącząca rączki pługa': Mp. ww
- rozplaszczyc (się)** 'rozplaszczyc (się)': *Zu długość klepát kose i tak sie osplascela* Radkowice ibz; Mp. ww
- rozpleciny** 'obrzęd weselny polegający na rozplataniu warkoczy pannie młodej': *Po rozplecinach so przeprosiny ojców i odjazd do ślubu* Kadzido ostroł; Mp pn, Maz, Wp wsch. ww
- rozporządek 1.** 'postanowienie, rozporządzenie': Mp pd. **2.** 'testament': *Umar bez "ozporządku* Limanowskie; Mp pd. ww
- rozporządzać (się)** 'rozkazywać, zarządzać, dysponować': Kasz. ww
- rozpościerka** 'warstwa zboża rozścielona na klepisku do młócenia': *Zwol ze dwudziścia snopków żyta na gumno, coby było na jedna rozpościerka* Rogów ryb; Śl pd. ww
- rozpórka** 'poprzeczka łącząca rączki pługa': *Spinac albo "ozpórka* Rudka tar; Mp. ww
- rozprawić** 'wypatroszyć, oczyścić': *Kure to ja sama rozprawie* Huszcza biał-podł; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. ww
- rozprawka** 'rozmowa, opowiadanie, mówienie': *Zeszła nóm prawie cało noc na rozprawce* Jędrysek lubl; Śl. ww
- rozprawny** 'rozmowny, gadatliwy': *Z takim "ozprownym cowiekiym jest weselyj* Jędrysek lubl; pog Śl pd i Mp pd-zach, Kasz pn. ww
- rozpsocić się** 'rozpadać się, rozdeszczyc się': *Ale sie na polu rozpsocilo* Żarnowiec kroś; Mp. ww
- rozpsuć się** 'zdemoralizować się': *Tan chłopak w tim mnieście sia dichu rozpsuł* Jeleń tcz; Pom pd. ww
- rozpuczyć 1.** 'rozgnieść': *"Ozpucony ziomi-niok* Korbielów żyw; pog Śl pd i Mp pd-zach. **2.** 'rozdać': *Jedzóm jyno żnioki, to jym brzuchy rozpucyło* Sękowa gor; Mp pd. ww
- rozpuklina** zob. **rozpękлина**
- rozpuknąć się** 'pęknać': *Niósem bandury ["ziemniaki"] na polé, wór mi siy czegosi rozpuk i wszystkiey siy różsypany* Lubatowa kroś; Śl, Mp pd. ww
- rozpust** 'odwilż': Maz pn. ww
- rozpyrsknąć się** 'rozprysnąć się': Śl. ww
- rozradzać się** 'mnożyć się': Kasz. ww
- rozrucać** 'rozrzucać, zwłaszcza gnój na polu': *Dzisiej my byli w polu rozrucac gnój* Granowo n-ton; Mp, Maz pd i zach, Wp. ww
- rozruchać (się)** 'rozruszać (się), ożywić (się)': *Pochodze, to sie rozrucham troche* Dąbrowa Poduchowna itz; Mp pn. ww
- rozrządzić** 'rozrzedzić, rozcieńczyć': *Rozrządzić sok, rozrządzić poliwke* Kramsk koń; Wp. ww
- rozrzeszyć (się)** zob. **rozdrzeszyć (się)**
- rozrzuca, rozrzutka** 'rodzaj orki – od miedzy do środka zagonu': Maz. ww
- rozrsad** 'odbieranie owiec przez właścicieli po letnim wypasie': pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- rozrsadek** 'osądzenie, wyrok': pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- rozrsiewka** 'płachta': Śl. ww
- rozrszańki** 'miejsce, gdzie się drogi rozchodzą; rozdroże': *Dojechalim wreście scęślizie do rozrszańków, skiela juz blisko je do nasęgo domu* Żdunek ostroł; Maz. ww

- rozstękać się** ‘rozchorować się’: Śl. ww
rozstoparczyć ‘rozczapierzyć, nastroszyć’: *Tu-ko mało rybka, mo taki rzbet* [‘grzbiet’] *roztoparczony Zarzeczcie* ciesz; Śl. ww
rozsuć ‘rozsypać’: *Rozsuł tyn groch na ceście* [na drodze] Kozakowice ciesz; Śl, Mp. AN
rozsuć się ‘rozsypać się, rozpaść się na kawałki’: *Jak sie “ozsuło te drewniane wiadro, to juz blachowe powiesili* Zborowskie lubl; Śl, Mp pd. AN
rozsypały ‘spodnie o bardzo szerokich nogawkach’: *Jo wóm nie bydym chodził w takich rozsypolach* Kozakowice ciesz; Śl pd. AN
rozszadzić ‘rozczochrać’: Kasz. AN
rozszczep, rozszczepiek ‘rozwidlony na końcu kij używany do łapania raków’: Maz pn, Kasz. AN
rozszpilać ‘rozpinać’: *Rozspilaj kosule i spać ydź!* Huszcza biał-podl; pog Maz wsch i Kresów pn. AN
rozszudrany ‘rozczochrany’: *Ale je óna rozszudrana, chyba wcale sie nie cziesz* Koślinka szt; Pom pd. AN
roztalać ‘rozwałkować’: *Roztalać ciasto na kluski trza wtedy, jak “ono już podeschnie* Stróżna gor; Mp pd-wsch. AN
roztelepać ‘rozchwierutać, rozluzować’: *Jakie tyz to roztelepane krzesło, nie siadej, bo jeszcze spadnies!* ok Rzeszowa; Mp. AN
rozterlikać, rozterligać ‘rozchwierutać, rozluzować’: *Tyn wóz juz do krzty rozterlikany* Mogilany krak; Mp pd. AN
roztok, roztoka ‘odwilż’: *Na świecie jes roztoka, śnieg sie stopieł i błoto wszyńdzie* Brudzewice opocz; Śl, Mp. AN
roztoliczny ‘różnorodny’: *W tym biegu lecieli z roztolicznych zwiózków* Olza ryb; Śl. AN
roztomiły ‘drogi, kochany’: *Roztomiły syneczek, ón jedyn o staro matka dbo* Rogów ryb; Śl. AN
roztopierzać się ‘rozprzestrzeniać się zbytnio’: *Co sie tak “oztopiyrzos, jakbyś był sóm w tym łózku* Jędrysek lubl; Śl. AN
roztrębach, roztrębarch ‘człowiek hałaśliwy, postrzelony’: Kasz. AN
roztwierać ‘otwierać’: *Gospodarz roztwiro wrotu* Wierchowiska lub; Mp, Maz. AN
roztworzec ‘terpentyna’: Pom pd, Kasz. AN
roztworzyć ‘otworzyć’: *Roztworza “okna, je ciepło* Jeleń tcz; oggw. AN
rozwałka, rozwałka ‘rodzaj orki’: *Jak tak wokoło to w rozwałke* [się orze], *to już sie rozwała kazde léche* [skibę] Podnieśno sied; Maz pd-wsch. AN
rozwarzyć się ‘rozgotować się’: *Mie sie to rozwarzy wszystko* [o kluskach] Stara Jamka niem; Śl, Maz pn, Kasz. AN
rozważować ‘rozmyślać’: *Też zech se tak rozważował, jako sie z tych długów wykopia* Rogów ryb; Śl. AN
rozwerk ‘kierat’: *Bańdzim dreszować* [‘młócić’] *rozwerkam* I cśna Jania st-gdań; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. AN
rozwodnica ‘kobieta rozwiedziona z mężem’: Maz. AN
rozwodnik ‘urządzenie do zawieszania kotła nad ogniskiem’: Mp pd. AN
rozwora ‘drażek łączący przednią i tylną część wozu’: *Rozwora to tyn drómg, który łónczy przodek ze zadym* Granowo n-lom; oggw. AN
rozwódek ‘mężczyzna rozwiedziony z żoną’: *Chłop, co “odesed baby, to je rozwódek* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pn-wsch. AN
rozwórka ‘drażek łączący przednią i tylną część wozu’: *Rozwórka je do robienia długogo woza* Pięćmorgi świec; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
rozwróżyć się ‘zastanowić się, namyślić się’: *Tylko sie rozwróza* Stara Jamka niem; Śl pn. AN
rozyna, rozynka ‘rodzynka’: Kasz. AN
roznać się ‘zdjąć buty’: *Roznali sie i śli bosó* Kadzidło ostroł; Maz. AN
roznuwać się ‘zdejmować buty’: *My roznuwamy sie tutaj* Degucie suw; Maz. AN
rozniegać ‘zapalać – tylko o świetle’: *Nie rozygej jeszcze, dyć jeszcze ni ma tak óma* Kozakowice ciesz; Śl pd. AN
rozżgnąć ‘zapalić’: *Rozżgnyc światło* Zarzeczcie ciesz; Śl pd. AN
roženki ‘grabki zakładane na kosisko przy koszeniu niskiego zboża’: Pom pd, Kasz. AN

- rójka** 'pszczoły żyjące razem i mające jedną matkę': *Rójka przyszła do naszego "ulu Hyżne rzesz; Mp. AN*
- rówiennica** 'rówieśnica': *Moich rowienic to ni mo, poumieraly juz Świątniki sand; Mp pn, Maz. AN*
- rówiennik** 'rówieśnik': *Józek Dzonków je rówiennik naszymu Antonkowi Gołubie kar; Wp, Kasz. AN*
- równak** 'jednak': *Takowoż musisz prózić ta kasza, to równak lepsza je drobna Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz. AN*
- równia** 'teren równinny': *Od wody i w równi jest przeciąg Łostówka lim; Mp. AN*
- równiaczka** 'rówieśnica': *Ty se przeca kamrać ze swoimi równioczkami, a ni z takimi oparkami [maluchami] Rogów ryb; Śl pd, Wp, Pom pd, Kasz. AN*
- równiak** 'rówieśnik': *O swoich równiakach powiada Łąg chojn; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. AN*
- równianka** 'bukiet albo wieniec kłosów i ziół': [Po żniwach] *Do domu przynoszo równianke zboża z kwiatkami i za obrazy [święte] kłado Miłkowice sicm; Mp pn-wsch, Maz wsch. AN*
- równica, równiczka** 'rówieśnica': Wp. AN
- równik** 'rówieśnik': *To som równiki Lubocześnica szam. Wp. AN*
- równizna** 'równina': *Tam "u nich to je taka równizna, to jest tam takie pole równe Leśna Jania st-gdań; Mp pn, Pom pd, Kasz. AN*
- różga** 'ozdobny, obrzędowy bukiet weselny': *Różgę robily na rogolu (samorodni patyk ze śwyrzyny), różgę wiły z barwinku i z jablek, a do tego kwiotki "ogrodowe, abo robione wpinały Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. AN*
- różgowiny** 'obrzęd weselny związany z wiciem różgi': *Jak u młodygo były "odgrywiny, to u młody różgowiny Przewrotne rzesz; Mp wsch. AN*
- różności** 'różne rzeczy, rozmaitości': *Dziedziczka się rozplakała i nadawała mężowi różności "ogromny wór: Babica rzesz; oggw. AN*
- różowaty** 'bladoróżowy': *Robia taki różowati cwéter Pelplin tcz; Pom pd. AN*
- rsioda** 'środa': *We rsiode kupielymy prosięta Sicroslawicc konce; Mp pn. AN*
- rubel** 'draż do przyciskania siana lub słomy na wozie': *Bedziecie jechać do siana to rubel weźcie! Huszcza biał-podl; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. AN*
- rubryka** zob. **lubryka**
- ruby** 'gruby': *"Oni mieli takóm rubón książkę Schodnia opol; Śl, Mp pd. MT*
- ruchać** 'poruszać, dotykać': *Jak mamusia mówi: Nie ruchaj, to Kimusia musi wziósć rance od siebie Leśna Jania st-gdań; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy. AN*
- ruchać się** 'o cieście: rosnać': *Tyn chleb są ruchcho Przytarnia chojn; Mp, Wp, Pom pd, Kasz. AN*
- ruchanki** 'racuchy': *Ruchanki jami w niedzielu na wieczerza Jeleń tcz; Pom pd. AN*
- ruchelka, ruchelka** 'bukiecik': *Pan młodi mniat zielóne ruchelke z meri Nowa Wieś szt; Maz pn, pog Wp pn-zach i Pom pd. AN*
- ruchno, ruchna** 'ubranie, odzież': *"Ejcu przędatobě sa nowe ruchno Gołubie kar; Kasz. AN*
- ruczeć** 'o świni: przejawiać popęd płciowy': Kasz. AN
- ruczek, ruczka** 'stoleczek': *Kobięti przy dojanu krowów siedzó na ruczach Osieczna st-gdań; Pom pd, Kasz. AN*
- ruda 1.** 'podmokła ziemia': Kasz. **2.** 'rdza': Wp zach. **3.** 'wydzielina z nosa': *Ruda z nosa mu idzie Sękowa gor; Mp. AN*
- rudać** 'grzęznąć': Kasz. AN
- rudować** 'karczować': *Pola musieli rudować, krzoki wykopywać Woźniki sier; Mp pn, Wp, Pom pd, Kasz. AN*
- rufa** 'drabinka w stajni, za którą zakłada się paszę': *Za rufa daje sia kóniom sianó Jeleń tcz; Pom pd. AN*
- rufiak** 'łobuz, urwis': *To je przeca rufijok ze synka Kozakowice ciesz; Śl pd. AN*
- rugzak, ruksak** 'plecak': *W rugzaku wszycko sie spuczyló [zgniotło] Kozakowice ciesz; Śl, Mp pd. AN*
- ruklina** 'bryła ziemi': Kasz. AN

- ruks** ‘szturchaniec’: *“Ón czēbi san, bue Anton doł mu ruksa* Gołubic kar; Kasz. AN
- ruksak** zob. **rugzak**
- rukkarz** ‘człowiek zajmujący się drenowaniem pól’: *Rukkorze przyszli* Kozakowice ciesz; Śl. AN
- rukować** zob. **rukować**
- rum** ‘przestrzeń, wolne miejsce’: *Ile rumu treba, tile sie wicina* [łodu] Tątary ostrod; Maz pn, Pom pd, Kasz. AN
- rumbarbar** zob. **rombarbar**
- rumek** ‘roślina – rumianek lekarski’: Śl zach. AN
- rumian** ‘roślina – margaretka’: *Rumian – krzak gruby i wysoki, rośnie “ogida wielka i gruba, jego liwantarz nie zje* Kluki miń-maz; Mp, Maz. AN
- rumunek, rumunki** ‘zabudowanie za wsią’: *Dórków Stefan mnieszka na rumunku* Obręb sierp; pog Maz pn-zach i Wp pn-wsch. AN
- runkiel, runkla** ‘burak’: *Daj krowie trochi runkli* Pięćmorgi świec; Maz, Pom pd, Kasz. AN
- rup, rupa** ‘niezdarny koń’: *Ta stara rupa, niech jo djachól* Tychnowy kwidz; Pom pd, Kasz. AN
- rupić** ‘niepokoić, gnębić’: *Rupi mnie, bo dziecko w domu* Belda graj; Maz pn-wsch, Pom pd, Kresy pn. AN
- rukować, rułkować** ‘drenować’: *U Syrka rułkujóm pole* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- rus** ‘karaluch’: *Mozgole abo rusy to sóm takowe chroboki* Kozakowice ciesz; Śl. AN
- ruszać** ‘spulchniać glebę wokół roślin uprawnych’: *Jutro [trzcba] bób rusać, gnój wywalać* Piekary krak; Mp. AN
- ryba** zob. **biała ryba**
- ryba** zob. **ślepe ryby**
- rybaczyć** ‘łowić ryby, być rybakim’: *Ón riba- cziól na téch dwóch jeziorach* Sztumska Wieś szt; Maz, Pom pd, Kasz. JR
- rybiarka** ‘ptak – rybitwa rzeczna’: *Rybiorki locóm nad stawami, óne ryby żeróm* Rogów ryb; Śl pd. JR
- rybiarz** ‘rybak’: *Rybiarzów sam ni ma, bo nié ma stawów* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- rybitwa** ‘łowienie ryb, rybołówstwo’: *Dz-isu na naszym jezorze badze rēbitwa* Gołubic kar; Kasz. JR
- rycek** ‘rydz’: Maz pn-zach, Pom pd, Kasz pd. JR
- rych** ‘akurat, właśnie, w sam raz’: *Jo żem buła rych w dóma, bo żém ba u córki* Bolewice n-toim; Wp. JR
- rychło** ‘wcześnie’: *Jutro musze wstać rychło* Złotniki kal; Wp, Pom pd, Kasz. JR
- rychtować** ‘przygotowywać’: *Richtuje kose, bo bénde sziek* Trzciano szt; oggw. JR
- rychtyczny** ‘właściwy, prawdziwy’: *Oddawini to tyn szlub, do szlubu richticnygo pójdó* Lipowo mrag; Maz pn. JR
- rychtyk** ‘w sam raz, naprawdę, prawidłowo, akurat, właśnie’: *Tyś mu rychtyk dobrze pedziól* Jędrysek lubl; oggw. JR
- rychwa** ‘obręcz na końcu piasty koła’: *Rychwy na koło sie zakładało, na piasty* Święt- niki sand; Mp pn-wsch. JR
- ryczan** ‘część wozu: belecza z osadzonymi w niej kłonicami, obracająca się na sworzniu w otworze przedniego nasadu’: *Kuynice siedzóm w ryczónie* Granowo n-toim; Mp pn, Maz wsch i pn, Wp, Pom pd, Kasz pd. JR
- ryczań** ‘część wozu: belecza z osadzonymi w niej kłonicami, obracająca się na sworzniu w otworze przedniego nasadu’: *Ón kóniecznie musi być do kręcyniów ten ryczón* Kaźmierz szam; Mp pn-wsch, Wp. JR
- rycząg** ‘część wozu: belecza z osadzonymi w niej kłonicami, obracająca się na sworzniu w otworze przedniego nasadu’: *Ry- cung na tym nosadzie* Przedmość wiel; Mp pn-zach, Wp pd-wsch. JR
- ryczek** ‘dziecko często płaczące’: *Przi tém riczku i tak spać nie bénde* Trzciano szt; Pom pd. JR
- ryczka** ‘niski taboret, stolczek’: *Posadźta dzieciaka na riczka, bo sie zwali z tego stolka* Pelplin tcz; Śl, Mp pn-zach, Wp, Pom pd. JR
- rydel 1.** ‘dawna łopata drewniana okuta na końcu’: Mp wsch, Maz wsch. **2.** ‘daszek u czapki’: *Zatożyła czope z rydlym i para- duje* Złotniki kal; Maz zach, Wp. JR

- rydelek** ‘daszek u czapki’: *Rydelek to dawniej, a tera to dasek* Stare Kręgi pułt; Mp pn-zach, Maz, Wp, Pom pd. JR
- rydzek** ‘rydz’: Maz pn, Pom pd. JR
- rydzka** ‘rydz’: Śl. JR
- ryf** ‘obrzęcz na kole’: Kasz. JR
- ryfa** **1.** ‘szeroki pierścień żelazny na piaście koła wozu’: Mp pn, Maz pd-wsch. **2.** ‘żelazna obręcz na kole wozu’: Śl pn, Mp pd, Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- ryfka** **1.** ‘szeroki pierścień żelazny na piaście koła wozu’: *W piaście z jenyj strony je buksa, a z drugijj ryfka* Huszcza biał-podl; Maz, Wp. **2.** ‘żelazny pierścień łączący rozworę wozu z tylnymi śnicami wozu’: *Ryfka hunczy rozwore ze śnicami* Żłotniki kal; Maz pn, Wp. JR
- rygiel** ‘drewniana beleczka w płocie, biegnąca poziomo od słupka do słupka, do której przybijają się sztachety’: *Jak sie robi plot, to do słupków wkopanych w ziemię przybijają się takie zerdkie, takie rygle jii do nich dopiro przybijają się balaski* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Wp. JR
- ryja** ‘błotnisty rów, podmokła łąka’: *Jidź do riji po wodę. Wisła przeszła bez wał, osteli rije* Mątowy Wielkie mał; Pom pd, Kasz. JR
- ryjak** ‘ryj świni’: *Jak świnia mało ryje, to sie jii zakłodo na ryjak drut* Granowo n-tom; Śl, Mp wsch, Wp. JR
- ryktować** ‘przygotowywać’: Mp pd. JR
- ryl** **1.** ‘ryj świni’: *Świnia rylem dziury robi* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd-zach. **2.** ‘łopata do rycia ziemi’: *Opatu to ryl do kopaniu ziemi* Zborowskie lubl; Śl. JR
- ryło** ‘ryj świni’: Mp pd i wsch. JR
- ryma, rema** ‘katar’: *Apsik, to zaś ryma sie ciśnie do nosa* Puńców cies; Śl, Mp pd. JR
- ryna** ‘krążek żeliwny lub jedna z kilku żeliwnych obrączek zamykających otwór w płycie kuchennej albo w piecyku’: *Te dziury w płacie rinujem rinami* Bobowo st-gdań; Pom pd. JR
- rynka** ‘ususzony zoładek cielęcy, używany do wyrobu podpuszczki lub podpuszczka, używana przy wyrobie sera w gospodarstwie pasterskim’: Śl pd, Mp pd-zach. JR
- ryneczka** ‘rodzaj dawnego małego płaskiego metalowego (dawniej też glinianego) naczynka z rączką na nóżkach lub bez, używanego często do topienia słoniny’: *Ryneczka to belu ze trzema albo ze sterma nozkami, można beło postawić na węgliach, smazelo sie, pod kóminem sie postawioło* Wilków kiel; Mp, Maz pd-wsch. JR
- rynik** ‘dawne naczynie żeliwne lub gliniane na trzech nogach, służące do gotowania lub do prażenia potrawy zwanej prażonką’: Śl pd. JR
- rynka** **1.** ‘rodzaj małego, płaskiego rondelka z rączką, używanego często do topienia słoniny’: *Nasmazela całą rynke skowarków* Radkowiec ilż; Mp, Maz wsch, Kresy pd. **2.** ‘rodzaj dawnego małego metalowego lub glinianego naczynka z rączką na trzech nogach, służącego do podgrzewania lub smażenia’: *Były rynki na trzech nóżkach, można było w wangle wstawić, śmietana przegotować* Wierzchowiska kraś; Mp wsch. **3.** ‘krążek żeliwny lub jedna z kilku żeliwnych obrączek zamykających otwór w płycie kuchennej albo w piecyku’: *Só dużie, małe i mnijsze rynki, a we szrodziek przinidzie dupka* Trzciano szt; Pom pd, Kasz. **4.** ‘jakikolwiek krążek metalowy, mający rozmaite zastosowania’: *Dawni to kosi mieli zwiyczajne rynki kowalske, a dzisiaj to podwójne jii to só szrubii, jii sie przikrénca kluczeń* Czarny Las st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz. **5.** ‘skrzynia w sieczkarni’: Maz pn-wsch. JR
- rypać** ‘obijać glinę, tynk ze ściany’: *Rypali kaminiami te ściany* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. JR
- rypnąć** ‘upaść, wyrzucić się’: *Ino zadudniło, jak rypnął uo ziemię, musiał sie dobrze potuc* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- ryska** ‘ścianka pudełka zapalek, o którą pocierając zapala się zapalki’: Mp, Wp. JR
- ryskal** ‘łopata do kopania ziemi’: Kresy pd. JR
- ryszawy** ‘rudy’: *Fajno dzioucha po gymbie, yny ryszawo* Rogów ryb; Śl. JR
- ryszowanie, rysztunek** ‘rusztowanie’: Śl. JR

- rytka** ‘drabinka w warsztacie tkackim do nawijania osnowy’: *Jak sie nici smuje, to sie przepuszczo przez rytke* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Pom pd. JR
- rytki** ‘drabinka w warsztacie tkackim do nawijania osnowy’: Mp, Maz, Kresy. JR
- rzadki** ‘o człowieku (też o koniu): słaby, chrowity, szybko się męczący’: *Ej chłopce, downo to jo był gibki, alie teraz to jezdjew [jestem] juz rzodki i sy mnóm juz źle* Dursztyn n-tar; Mp. JR
- rzaz 1.** ‘ostrość noża, sierpa lub innego narzędzia po naostrzeniu’: *Piłka má dobry rzáz, bo jadywá [ostra] jes* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** ‘rowek w klepkach beczki, w który wprawia się dno beczki’: Mp pd. **3.** ‘trocinny’: *Polić w rzazioku [w piccu blaszanym] rzazym* Kozakowice ciesz; Śl, Pom pd. **4.** ‘energia, spryt, dryg’: *Cłowiek niedokońcony ni mo rzożu, ni mo drygu. A cego ty ni mos takięgo rzożu jak inne dzieci?* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JR
- rzazać 1.** ‘ciąć, pilować’: *Piłka je zło, nie idzie nióm rzazać* Rogów ryb; Śl. **2.** ‘uderzać, bić’: *Węznym jakóm kryke a bedym rzazoł te dziecka, co wlezie* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd. JR
- rządek 1.** ‘grządką’: *Między rząndkiamy trowę powycinom, jak nie dom rady* ‘opłyść’ Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz pd-wsch. **2.** ‘przedziałek we włosach’: Maz wsch. JR
- rządzić** ‘mówić, rozmawiać’: *Jo eszcze byda ś nim rzóndziył skuli tej trowy, co jóm obiecoł* Rogów ryb; Śl, Mp zach. JR
- rzechotka, rzechotki** ‘kołatki zastępujące dzwonek w kościele w okresie Wielkiego Postu’: Maz pn-wsch. JR
- rzecz** ‘język, mowa, rozmowa, mówienie’: *Ta głupio rzecz sie sypie z niego jako z kozy bobki* Kozakowice ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. JR
- rzecz: w rzeczy** ‘niby, rzekomo, pozornie’: *W rzeczy ón nie wiedział o tem* Krajewo-Wierciochy przas; Mp, Maz. JR
- rzeczny** ‘rozmowny’: *Óna je tako rzeczno, z kożdym se rada pogodo – rzeczno baba, to nie je sopuch* Rogów ryb; Śl. JR
- rzegotać 1.** ‘o głosie kół toczących się po kamiennistej drodze: turkotać’: *Downi fury rzegotały po szosie* Poręby Majdańskie kolb; Mp pn. **2.** ‘o żabach: rechotać, skrzeczeć’: *Zaby sobie rzegotajom* Rogóżnik n-tar; Śl, Mp. JR
- rzegotka** ‘grzechotka’: *Bawi sie rzegotká* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- rzekaczka** ‘nabożnisia, dewotka’: Śl. JR
- rzekać** ‘modlić się’: *Jaby go mamulka do kościola nie wyganiáli, to by nie szoł, ónyny z musu chodzi rzykać* Rogów ryb; Śl. JR
- rzekanie** ‘modlitwa’: *Niyzapóminej tam “o rzykaniu* Jędrysek lubl; Śl. JR
- rzeknąć** ‘powiedzieć’: *Pójdziesz do tego miasta jutro? Nó, pójda, styknie, jak roz rzekna* Rogów ryb; Śl. JR
- rzem** ‘rzemień’: *Musza sa kupic batog z rzemu* Gołubie kar; Kasz pn. JR
- rzemak** ‘pas skórzany do opasywania się’: pog Mp pn i Maz pd. JR
- rzemiak** ‘rzemień, pas skórzany’: *Ociec s-ina tojuł rzeniakiem* Kadzidło ostroń; Maz pn. JR
- rzemieniak** ‘rzemień, pas skórzany’: *Kubek wyysa sie u rzymiynioka* Ożarów lub; Mp pn-wsch, Maz. JR
- rzemień** ‘skóra na buty’: *Miał takie buty z czerwonego rzymiynia* Dereźnia bil; Mp pn. JR
- rzemięsło** ‘rzemiosło’: Kasz. JR
- rzemiuszczyk** ‘rzemyczek (mający różne zastosowania)’: *Zégerek je na rziémniuszczku* Sztumska Wieś szt; Maz pn, Pom pd. JR
- rzemyszek** ‘rzemyczek (mający różne zastosowania)’: *Taki je rzemyszek – to sie mówi podgarliczka [w uździe końskiej]* Lutomek międzych; Wp, Kasz. JR
- rzepa 1.** ‘burak’: Śl. **2.** ‘ziemniak’: Mp pd. JR
- rzepaczysko** ‘pole po rzepaku’: *Na rzepocysku bedziemy sioć jicmij* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz. JR
- rzepucha** ‘chwast – ognicha’: Maz wsch. JR
- rzeszóło, rzeszółtko** ‘rodzaj rzadkiego sitka’: *Rzeszółtko rzedsze “od sitka, a “od przetaku geściejse* Wilków kiel; Mp. JR

- rzezać** ‘rznąć (np. drzewo, sieczkę)’: *Tak rzeźzali te sieckie Zakamienny Klin* [Orawa Śl]; Śl, Mp. JR
- rzezak** ‘szeroki nóż w sicczkarni’: *My mamy sicczkarnię na dwa rzezoki* Lubatowa kroś; Mp wsch, Maz. JR
- rzech, rzęchy** ‘odzież zniszczona, szmaty’: *W takim rynchu tero chodze* Złotniki kal; Wp. JR
- rzędny** ‘porządny’: *Tadeusz jes barzy chłop rzyndny jak Felek, to tyż mu sie lepi wie-dzie* Kramsk koniń; Wp. JR
- rzgmicć** ‘grzmieć’: *Nie wiym, czy to siano do stodoły suche przwiewymy, bo przeca już rzgmi* Rogów ryb; Śl pd, Pom pd. RK
- r-ziódło** ‘źródło’: *Idź do r-ziódła po wodę* Radkowiec ilż; Mp. RK
- rzкомо** ‘rzekomo’: Wp. JR
- rzma 1.** ‘pagórek, skarpa, urwisko’: Kasz. 2. ‘tłum, rzesza, wielka ilość’: Kasz pn. JW
- rzniączka, rzniączka 1.** ‘biegunka’: *Rzniączka albo snacka* Łopoń brzes-mp; Mp. 2. ‘ostry ból żołądka’ Maz. JW
- rzomnie** ‘dużo, obficie’: *Ale rzómnie ci doł tych jabłek* Sękowa gor; Mp pd. JR
- rzucić urok** zob. **urok**
- rzyć 1.** ‘pośladki, tylek’: *Dzierży sie go jak mo-kro koszula rzici* [przysł] Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Mp, Kasz. 2. ‘dolna część snopa’: *Snopy w paniynce* [‘w kopce’] *muszióm stać rzicziami na ziymy* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl. JW
- rzygać** ‘wymiotować’: *Jak zjam co złygo, zara rzigóm* Pięcymorgi świce; oggw. JW
- rzynać** częst ‘ciąć’: *Hanka nigdy teroz siecki nie rzyno, ino chłop jak przydzie z roboty* Kościelec-Chrzanów; Mp, Maz. JW
- rzany, rzanny** ‘zytni’: *R-zano mónka jak tako grubo* Dankowice kłob; Śl pn, Mp zach, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- rzniączka** zob. **rzniączka**
- rzniętka** ‘bicie, lanie’: *Skróś ciebie dostotek to rzniołko* Łostówka lim; Mp. JW
- rzycho** ‘ściernisko’: *Po zniwach, to sie wygna krowy na r-zycho* Adamowo mław; Maz. JW

S

- sa** ‘tu, tutaj (często w zwrocie: chodź, pójdz sa)’: *Pódź sa!* Lutowo sęp-kraj; Mp pn-zach, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- sacek** ‘część stroju kobiecego: rodzaj zakie-tu’: *Młodo miała stonik i sacek* Woźniki sier; Mp pn, Maz wsch. JW
- sadeniek** ekspr ‘sad’: Maz pn. JW
- sadło** zob. **wronie sadło**
- sadniak** ‘ziemniak przeznaczony do sadzenia’: *Kartofle sadnioki wybiromy z kopca* “osobno Kramsk koniń; Maz zach, Wp wsch. JW
- sadz** ‘skrzynia, miejsce w łodzi lub naczynie do przechowywania żywych ryb’: *Ryby siedzom w sodzu* Kramsk koniń; Maz, Wp, Kasz. JW
- sadza** ‘więzienie’: Mp pd, Kasz. JW
- sadzaczka** ‘kobieta sadząca ziemniaki’: *Pchier-wuj mało sadzacków niałam* Janki Młode ostroł; Maz. JW
- sadzać** ‘wkładać, wsadzać’: *Tu trzeba chlieb sadzać, a “on mnie tu ciasto przycynia!* Wysocze os-maz; Maz pn i wsch. JW
- sadzak** ‘ziemniak przeznaczony do sadzenia’: *Do sadzenia nájlepse rniejse zmiąki – sadzaki* Radkowiec ilż; Śl pd, Mp. JW
- sadzarka** ‘kobieta sadząca ziemniaki’: *Sadzielo nás dwoje i trzy sadzárki* Radkowi-ce ilż; Śl pd, Mp, Maz pn. JW
- sadzka** ‘warstwa zboża rozłożona do młócc-nia cepami’: *Naścielotém sádzke do młoc-ki* Lgota Gawronna włosz; Mp pn. JW
- sadzonka** ‘ziemniak przeznaczony do sadzenia’: *Do sadzynio bierze sie sadzónki*

- Granowo n-tom; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- saga**: **na sagę** ‘na ukos, po przekątnej’: *Brónuje sie na sage ji wdluzki* Obręb sierp; Mp, Maz. JW
- sagi** ‘nagi’: *“Oblykej sie, bo nie bydziesz sagi po chalupie lazioł* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. JW
- saja** ‘człowiek leworęczny, mańkut’: *Saja to je taki, co lewó rankó robi* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. JW
- sakumpak** ekspr ‘razem ze wszystkim’: *Wy- noś sie mi z chołpy sakumpak!* Sękowa gor; Mp pd. JW
- sakwa** ‘torba do karmienia koni’: *Sakwa, reptuch, reptuk – dawalo sie w tym jeść koniom* Świątniki sand; Mp pn. JW
- saladucha** ‘rodzaj zupy z mąki’: Kresy pn. AC
- salat, szalat** ‘sałata’: *Szalató dóm do “obiadu* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AC
- sam** ‘tu, tutaj (często w zwrocie: chodź, pójdź sam)’: *Sam mos jabuska* Przedmość wiel; Śl, Mp pn-zach, Wp pd-wsch. JR
- samo** ‘akurat, właśnie’: *Mówił ojcowi, zeb końcyli, a ón gada, ze tera samo najlepsza pora* Huszcza biał-podl; Maz wsch. JR
- samochęć** ‘z własnej woli’: *Samochęć posed do kryminátu* Przewrotne rzesz; Mp. AC
- samociążki** ‘małe sanie nadające się do ciągnięcia przez człowieka’: pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. AC
- samogona** ‘wódka domowego wyrobu; samogon, bimber’: *Pędziły samogone za Niemca* Giełczew kras; Mp. AC
- samojednik** ‘samolub, egoista’: Śl. AC
- samorosły** ‘naturalny’: *Sóm też taki samorośle “orstwie, kajsi za Pierscym prawióm na to “ozubczok* Kozakowice ciesz; Śl. AC
- samoród** ‘wielki głaz wrosnięty w ziemię’: Mp pd. AC
- samson** ‘samotnik, odludek’: *Nasza sómsziadka to czisti samsón, dó nikogo nie jüdzie i goszci nie lubji* Trzeciano szt; Pom pd. AC
- samutki** ‘zupełnie sam’: *Samutka tam była na górze* Kochłowice-Nowy Bytom; Śl, Maz, Wp. AN
- sanica** ‘ploza sań’: *Na sanicach stál i tak jechát* Radkowice ilż; Śl, Mp. AC
- sanka** ‘część pługa, na której sunie on po ziemi’: Mp wsch. AC
- sap, sapy** ‘podmokła, bagnista gleba, nienadająca się do uprawy, też: bagno’: *Sap to je takie trzasiowisko. Sapi take só, ak tamoj biś weszła, to tak wpadiwasz, ak w muł. Sapi to ak tak gdzie naokoło woda stoi, kónie można utopić, bo je nas-icóna ziemia wodó* Leśna Jania st-gdań; Mp, Maz pd-wsch, Pom pd, Kasz. MT
- sapa I. 1.** ‘niczyt nosa; katar’: *Już móm mokra chusteczka “od sapi* Pięćmorgi świec; Mp pn, Pom pd, Kasz. **2.** ‘błoto po deszczu lub topniejącym śniegu’: Mp pd. MT
- sapa II.** ‘motyka’: Kresy pd. MT
- sapisko, sapiska** ‘podmokła, bagnista gleba, nienadająca się do uprawy, też: bagno’: *Sapisko – miejsce błotniste. Błoto takie, jakby tam było źródło, tak, że można by tam utopić się łatwo* Mogilany krak; Mp. MT
- sapy** zob. **sap**
- sar** ‘samiec sarny; sarniak’: *Tymu sorowi sie złómała gabyź, mo ino jedne. Jak tyn sor sie rozpyńdził, to lecioł, az ciuchało po krzokach* Woźniki sier; Mp, Wp. MT
- sara** ‘pierwsze mleko po ociełeniu, żółte i gęste jak śmietana; młodziwo, siara’: *Jak sie krowa ocieli, to da sara* Cieciorka st-gdań; Wp zach i pn, Pom pd. MT
- sarek** ‘samiec sarny; sarniak’: *Sorek mo rogi, a sarna ni mo rogów. Sorek rogi swoło* Poręby Majdańskie kolb; Mp. MT
- saren** ‘samiec sarny; sarniak’: *Saran mo rogi* Jeleń też; Pom pd, Kasz. MT
- sarna** ‘grzyb – jadalny gdy młody’: **a.** ‘sarniak (kolczak) dachówkowaty’: *Sarna – z hierzku [wierzchu] ma strupki carne, “od spo- du ma włos-i* Zdżary łuk; Mp pn, Maz; **b.** ‘kolczak obłączasty’: Mp pn. MT
- sarnia 1.** ‘sarna’: *To sie nazywajóm sarnie, ko- zły tyz sóm* Dankowice kłob; Śl, Mp zach, Pom pd. **2.** ‘grzyb – kolczak obłączasty’: Śl. MT
- sarniuk** ‘samiec sarny; sarniak’: Mp wsch, Kresy pd. MT
- sasaki** st ‘ziemniaki’: pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. MT

- sasnal** ‘gwóźdź w dyszlu łączący go z orczykiem’: *Sasnál – gwóźdź w dyszlu, na którym chodzi „waga” – soska Łączna-Zaszosic kiel; Mp pn. MT*
- sasyna** ‘tatarak’: Mp pd. MT
- sądek** ‘rodzaj beczułki, głównie do piwa’: *Sóndek to jénaczi beczółka, mogła bić do piwa, ale i do ogórków, kapusti Nowa Wieś szt; Śl pd, Mp zach, Wp wsch, Pom pd, Kasz. MI*
- saga, siąga** ‘miara objętości drewna; sag, sążeń’: *Dwa pósiéngi [pósięgi] to siąga. Siąga to mo štiry metry, pósiąg mo dwa metry, a ćwiartka meter Woźniki sier; Mp. MT*
- sąsiada** ‘sąsiadka’: *Somsiada mo “orzecza włoskiego, to ji [jej] rodzi, a nas nie Poręby Majdańskie kolb; Śl pd, Mp, Maz pn, Kasz. MI*
- sąsiecznica, sąsietnica** ‘przegroda z desek oddzielająca w stodole klepisko od sąsicka’: *Sąsiecznica [st], tylbónt, tyhwónt Proboszczewice płoc; Śl, Mp, Maz, Kresy pd. MT*
- sąsiek 1.** ‘część stodoły po obu stronach klepiska, gdzie składa się snopy, siano itp.’: *Suche sziano dómy do sómszeka, wilgłe chynymy na piyntro Koniaków ciesz; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. 2.* ‘skrzynia na zboże’: *Mom jeszcze pół sąsietka żyta, aly pszenicy już mahukó co Lubatowa kroś; Mp. RK*
- sąsietnica** zob. **sąsiecznica**
- sążeń** ‘dawna miara długości równa ok. 190 cm’: *Z półtora sążnia miała deska Radkowiec itz; Mp, Maz wsch. RK*
- scapić** ‘chwycić, złapać’: *Já miałem wziás to pótno, ale óna scapiła Samocice dąb-tar; Mp. RK*
- schaby** ‘zebra’: Mp wsch, Maz wsch. RK
- schodzić 1.** ‘kiełkować, wschodzić’: *Cebulka schodzi, ógórki już zeszły Kombornia kroś; Śl, Mp. 2.* ‘pojawiać się na niebie, wschodzić’: *Jutrzenka schodzi na godzine przede dniem Cedzyna kiel; Śl, Mp. RK*
- schowa** ‘kryjówka, schowek’: Kasz. RK
- schowanko** ‘spizarka, komórka’: *Wschowanku som jabka Woźniki sier; Mp pn-zach. RK*
- schód 1.** ‘zebranie’: *My jesce przed wojno na schodzie wsiowym uchwalili, zeby prosić księdza biskupa, coby nas przydzielił do paruchfi Miłkowice-Mački Miłkowicc-Janki siem; Maz. 2.* ‘o księżycu: ostatnia kwadra’: *Schód miesiąca Chociszew łącz; Mp, Kasz. 3.* ‘o słońcu: wschód’: Mp pd. RK
- schraniać** ‘sprzątać’: *Wczora schraniała, a dzisio już je maras, ale to wszyscy bez te dzieci Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. RK*
- schronić** ‘sprzątnąć’: *Gówiym na chodniku pełno, schróń mi zaroz to oszkliwstwo Rogów ryb; Śl. RK*
- schwacić** ‘schwycić’: Kasz. RK
- schwacić się** ‘o koniu, także o innych zwierzętach: zachorować na ochwat’: *Ta kobyła taka štynna, pewno sie schwaciła Adamowo mław; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK*
- schytać** ‘złapać, ująć’: *Schytali tego Dyzme Hyżne rzesz; Mp pd i wsch. RK*
- scupnąć** ‘o owocach: spaść z drzewa’: *Wielki, czerwione jabko scupło ze szczepka Rogów ryb; Śl pd. RK*
- scyganić** ‘okłamać, skłamać’: *Scyganić nie “umie, zawdy prawdę powie Radkowiec itz; Śl pd, Mp, Wp pd. RK*
- sczwarzyć** ‘zrobić coś złe, po partacku’: *Sczwarzélóm i tera musza pruć Cieciora st-gdań; Pom pd. RK*
- sczyniać** ‘czyścić zboże’: *Bez przetak sczyniali zboże do siymu Blizne brzoz; Mp, Maz wsch. RK*
- sczyżować** ‘rozczeszać wełnę na ręcznych szczotkach’: Maz. RK
- se 1.** ‘sobie’: *Ino se ubranie włoże i póde. Tam kole lasu stała se chałupka Gielczew kras; Śl, Mp, Maz, Wp. 2.* ‘się’: *“Obejrzyj se. Jeszczech se tak nity uśmióła Makoszowy-Zabrzc; Śl. IR*
- seblec (się)** ‘zdjąć ubranie, rozebrać się’: *Do koszule go sebykli, w koszuli stoł na mrozie Karwina [Cieszyn Cz]; Ty niestydni-ku, jako sie tak umisz sebylc przed ludziami Rogów ryb; Śl, Wp zach, Kasz pn. IR*
- sebuć** ‘zdjąć buty’: *Sebuj strzewiki, a obuj se bóty Rogów ryb; Śl, Wp pd-zach. IR*

- sebuwacz** ‘przyrząd do zdejmowania butów z cholewami’: *Bez sebuwacza nie sebujesz bótów z ciasnymi cholewami* Rogów ryb; Śl. JR
- sekulatka** ‘rzadka zupa ziemniaczana’: Mp. RK
- sekundować** ‘towarzyszyć grającemu, wtórować’: *Jak drugi sekunduje, to lzy grać* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. RK
- sekuracja** zob. **asekuracja**
- sekutnik** ‘komornik, egzektor’: *A na komornika sódowego to my godali sekutnik* Zborowski lubl; Śl. MT
- seminaria** ‘seminarium duchowne’: *Ty chyba pódzies do seminariji?* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- serce 1.** ‘zwężone wejście do zaka lub wcięcizna’: *To je serce. Tóndi riba wchodzi* Opalenie tcz; Mp, Maz wsch i pn, Wp, Pom pd.
- 2.** ‘miękką część znajdująca się w środku rdzenia drzewa’: *Dopiłował do serca i gnile* Wierzchjedlina sokól; Mp, Maz. RK
- serdeczek** ‘środkowa część wianka’: Mp pn, Maz wsch. RK
- serdeczko** ‘serduszko, także pieszczotliwie o ukochanej osobie’: Śl, Mp pd i wsch. RK
- sernik** ‘worek do wyciskania sera’: *Mój sernik sech na płocie i zmók* Huszcza biał-podl; Mp, Maz wsch. RK
- seroka, syroka** ‘sroka’: *Séroka jajka zabziérá, skrzec-i casem na desc jak zaba* Kadzidło ostrol; Mp pn-wsch, Maz, Wp pn-wsch, Pom pd. ww
- serwać** ‘zerwać’: *Serwoł mi dioboł czopka z głowy i ciep na zym* Rogów ryb; Śl. MB
- serwet** ‘obrus, serweta’: *Dej na stół czysty serwet* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- serzenie** ‘twaróg’: *Syrzynie okrosóne śmieta-nóm* Konopnica lub; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. RK
- setny** ‘duży’: *Ale to juz doś setny chłopok* Sękowa gor; Mp. RK
- sewrzeć się** zob. **zewrzeć się**
- sędziel** ‘szron’: Mp. RK
- setopierzyć się 1.** ‘złościć się’: Wp. **2.** ‘pysznić się’: Wp. RK
- siacie** ‘siew’: *Latós mómy kupa sziocio* Koniaków ciesz; Śl pd, Mp pd, Kasz pd. RK
- siac 1.** ‘o drobnym deszczu: padać’: *Ale ładny deszczyk sieje* Koźle szam; Maz, Wp.
- 2.** ‘o ziemniakach: sadzić’: *Pod skibe sie-li kartofle* Janki Młode ostrol; Maz wsch. RK
- siadlina** ‘galareta z nówek’: Wp pd. RK
- siadłe mleko** ‘kwaśne mleko’: *Siadłe mlisko z pyrkamy młodymy, to dobre jedzynie!* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp. RK
- siadnąć** ‘usiąść’: *Witájcie! Ja wás téz witám to samo witacko. Siadnijcie se, opowiedzcie, co u was nowego słyhać* Radwan dąb-tar; Mp pd, Kasz. RK
- siadować** ‘siadywać’: *Babka zawse siadowali w tyj tawce koto suchanice* Zaryte-Rabka n-tar; Śl pd, Mp. RK
- sianny** ‘związany z sianem’: *Sianne widly i widly do gnoja* Rogów ryb; Śl. RK
- siarka 1.** ‘zapalka’: *Kup w sklepie pora pucy-nek [‘pudeleczek’] siarek* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. **2.** ‘ścianka pudełka od zapalek, o którą pociera się główkę zapalki’: *Wywal te pudelecko, bo “óno nie ma siarki* Adamowo mław; oggw. RK
- siarna** ‘sarna’: *Wyleciała siarna, wielkie siarnisko, “óna aby beknenu ji “uciekła* Uchacze gar; Maz. MT
- siarnik** ‘zapalka’: Mp pd. RK
- siąga** ‘miara długości równa ok. 2 m’: *Sukno miyrzali na szióngi. Trza było pół szióngi na nogawice* Koniaków ciesz; Śl pd, Mp pd. RK
- siąga** zob. **sąga**
- siągać** ‘sięgać’: *Siágám i siágám reká, ale ni mo-ge dostać* Samocice dąb-tar; Śl, Mp. ww
- siągarz** ‘drwal’: Śl. RK
- siąpawica** ‘słota’: Mp pd. RK
- siąsiad** ‘sąsiad’: Maz pn. MT
- siber** ‘prosty taniec o kroku suwanym’: *Przód było ładni na weselu jak tero, przód tak gruli a tyńcowali na okót, a tero ino tego sibra* Nowawieś Zbąska n-tom; Wp zach. MB
- siber** zob. **szyber**
- sicina** ‘sitowie’: Kasz. RK
- sie** ‘sobie’: *Dobrze zrobili, co sie wyjechali. Pa-ni sie leży w łóžku. Domek sie kupili* Kochłowice-Nowy Bytom; Śl. JR

- siec** ‘kosić’: *Siekło się kosóm, bo masinów nie bóle* Jażyniec wolsz; oggw. RK
- siedlaczka, siedlecza** ‘drewniana szufla do ręcznego wiania zboża’: *Siedlacke sie wzieło, to siunie leciało i płowy* Ochotnica Dolna n-tar; Mp pd. RK
- siedlak** ‘gospodarz, rolnik, zwłaszcza bogaty’: *Siedlok mo krowy, kónie i pola nejmyjni dziesiynć jochów* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd-zach. RK
- siedlecza** zob. **siedlaczka**
- Siedmiu Braci Śpiących** ‘dzień 10 lipca, wspomnienie siedmiu (legendarnych) braci męczenników (związane z przepowiedaniem pogody)’: Kasz. MT
- siednać** ‘usiąść’: *Siednij se na zymnia i nogi se spuś* Rogów ryb; Śl, Wp. RK
- siedzączka: na siedzączkę** ‘w pozycji siedzącej’: *Drzymoł na siedzocke* Radgoszcz dąb-tar; Mp. RK
- siedziara** ‘kwoka’: *Trza zegnać troche siedziore z gnozda, żeby co pożarła* Żłotniki kal; Wp wsch. RK
- siedzieć** ‘micszkać’: *Stawiali dwie chulupy pod jednym poszyciem, z jednego kónca siedziot brat, z drugiego córka* Świątniki sand; Mp, Maz, Wp, Kresy. RK
- siedzieć na czajce** zob. **czajka**
- siedzisko** ‘to, na czym się siedzi; siedzenie’: *To ak tak béli briczki, to mieli takie wiściełane siedziska* Leśna Jania st-gdań; Śl pd, Mp pd, Maz, Pom pd. RK
- siekać** ‘kosić’: *Kosa, co sie sityko trowe* Chazewice brzes-mp; Śl, Mp zach. RK
- siekanie** ‘sicczka’: *Dej trocha siekanio ku futermelu* [‘do otrąb’] Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- siekanka** ‘drobna kasza jęczmienna’: Mp pd. RK
- siekaty** ‘pstry, łaciaty’: *Siekato krowa* Jędrysek lubl; Śl. RK
- sielki** zob. **szelki**
- sielnie** ‘silnie, mocno’: *Jyncmiyn bierą do kóta i gotują. Poli sie siylnie pod tym kótym* Niegowa zaw; Mp zach. ww
- siemieniarka 1.** ‘kura mająca pstre upierzenie’: *Ta siemieniarka bedzie na zabicie* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** ‘zupa z siemienia konopnego’: Śl, Mp zach. RK
- siemieniaty** ‘pstry, mający różnobarwne cętki’: *Koń mroziaty – czorno-siwawy, taki jaz siemieniaty* Zarszyn sanoc; Śl, Mp. RK
- siendy, sieńdy** ‘nosidła do noszenia wody na ramionach’: Mp pn-zach. JR
- sienniak** ‘siennik’: *Trza niedugo znowy wyminić stóme w sinniokach* Żłotniki kal; Mp pn-zach, Wp. RK
- sieńdy** zob. **siendy**
- siepać** ‘szarpać, targać’: *Nie siep krowy, prowádz já pómału* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- siepać się 1.** ‘o tkaninach: strzępić się’: *Jak towor nie obrąbiony, to sie tak siepie* Kramsk koniń; Wp. **2.** ‘szamotać się, bić się’: *Siepio sie te chłopacyska, az strach* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. **3.** ‘regować oburzeniem na czyjeś słowa lub zachowanie, odgrażać się’: *Nie siep ze sie, bo ani sie ciebie nie boje, ani ci z tego nic nie przydzie* Lichwin tarn; Mp pd. **4.** ‘wysilać się, chcieć się popisać czymś; sadzić się’: *Siepie sie na drogo krowe, a ni mo groszy* Hyżne rzesz; Mp. RK
- sierak** ‘wierzchnie okrycie męskie z grubej wełny’: Kresy pd. RK
- sierdy** ‘gęsia skórka’: *Godos, ze ci nie zimno, a przecie widze, ze ci sierdy wylazły, wdzij se co* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- sierdzień** ‘sworzeń’: *Sierdziń u woza wyleciot i wóz sie rozwiót* Kramsk koniń; Śl pn i zach, Mp, Wp, Pom pd. RK
- sierotka 1.** ‘roślina – stokrotka’: *Juz sirotki kwitno nad rowom* Książnice Wielkie piń; Mp. **2.** ‘roślina – bratek’: *Sierotki sie dugo trzimióm, jak sóm posadzone* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- sierotki** ‘gęsia skórka’: *Powychodziły mu sierotki* Mogilany krak; Mp. RK
- siery** ‘widelkowata część kołowrotka, na którą zakłada się szpulkę’: *Siery, cos sie sadza szpulki* Zuzułka węgr; Mp pn, Maz. RK
- siery** zob. **szery**
- sierzchel** ‘sierść, szczecina’: *Sierzchel od świ- ni sprzedaweli* Leśna Jania st-gdań; Maz, Pom pd, Kasz. RK
- sietem** ‘siedem’: Maz pn, Kasz pn. RK

- sietniak** ‘człowiek niedorozwinięty fizycznie lub umysłowo, słaby, chorowity’: Mp pd-zach. RK
- siewaczka** ‘kobieta sadząca ziemniaki’: Maz pn-wsch. RK
- siewak 1.** ‘człowiek siejący zboże; siewca’: *Siewak jak kiepski to abo rzucił dwa razy na kupa albo omył Kluki miń-maz; Maz. 2.* ‘płachta lub koszyk do siania zboża’: *“Usyła mu siewak Wysocze os-maz; Mp, Maz wsch. RK*
- sihła** ‘podmokłe pole, łąka’: *Sihła – taki pole, co trowa rośnie, mokre pole, nie orzą Wi-sła ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww*
- silno** ‘silnie, mocno’: *Zabita w te stramy silno Okalina opat; Mp. ww*
- siła 1.** ‘dużo, wiele’: *Dziąd siła zidział i shujsał, opoziedział cosik noma z kiedajnych roków Kadzidło ostroń; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. 2.* ‘ile’: *Siła zeście za to dali? Zalas chrzan; Śl, Mp, Maz. ww*
- silak** ‘silacz’: *Silak, co by rade dał, co sie niko-go nie boji Podniešno sied; Maz. ww*
- simel** ‘koń białej maści; siwek’: Mp pd. MT
- siniek** ‘grzyb jadalny, który po uszkodzeniu siniejc’: Mp pn-zach, Wp pd. ww
- siniec** ‘grzyb jadalny, który po uszkodzeniu siniejc’: Mp wsch, Wp pn. ww
- sinielec** ‘siniak’: Mp pd-wsch. ww
- sinka** ‘barwnik niebieski, którego dosypuje się do płukania bielizny; ultramaryna’: *Kup mnie kalichlorku i sinki, bo jutro prac zechce! Huszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy. ww*
- siny 1.** ‘niebieski’: *Lachmus taki siny, dodaju, zeby kolor miało Gielczew kras; Mp pn-wsch. 2.* ‘granatowy’: *Dwa śnurki [u sukmany]: jeden różowy, a drugi siny, cyli granatowy Mszanna chlń; Mp pn, Maz wsch, Kresy. ww*
- siodlak** ‘bogaty gospodarz’: *Nad pięć hektarów to ból siodłok abo gbur Zborowskie lubl; Śl. ww*
- siodło** ‘grzbiet dachu dwuspadowego; kalenica’: *Jeszcze musza trzy lata wiązać, tedy przyjdzie siodło Podróźna złotow; Wp pn. ww*
- siodłowy** ‘o koniu idącym z lewej strony dysz-la’: *Konie jak idóm w porze, to na lewego sie godo siodłowy, a na prawego noręczni Rogów ryb; Śl, Mp. ww*
- siolki** ‘szelki’: *Buks-i [‘spodnie’] noszó stare chłopi na siolkach Jeleń tcz; Pom pd. ww*
- siolki** zob. **szolki**
- sioło** ‘wieś’: pog Mp wsch i Kresów pd. ww
- siondy** ‘nosidła do noszenia wody na ramionach’: Mp pn-zach. JW
- sios** zob. **szos**
- siosterka** zdr ‘siostra’: Kasz. ww
- siostrzan** ‘główna belka pod pułapem drewnianego domu; sosrąb’: *Siostrzon – przez cały dóm dhuga belka ji “olbrzymia Kluki miń-maz; Mp, Maz pd. ww*
- siostrzanek** ‘syn siostry; siostrzeniec’: *Ja posel do siostrzanka do lasu Bilwinowo suw; Mp pn, Maz, Kasz. ww*
- siostrzanka 1.** ‘córka siostry; siostrzenica’: *Siostrzanka, to po siostrze córka Milkowice-Mački siem; Mp pn, Maz, Kasz. 2.* ‘siostra cioteczna; kuzynka’: pog Śl pn i Wp pd. ww
- siostrzyn** ‘nalczący do siostry’: *Siostrzyn dom Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Kasz. ww*
- siódemka** ‘sieczkarnia’: *W siódymkach downi rżli sieczke Kramsk koniń; Wp wsch. ww*
- sipa** ‘szeroka, blaszana łopata z podgiętymi do góry bokami, służąca do przerzucania lub zgarniania głównie materiałów sypkich; szufla’: *Weź sipe, bo niq bedzie lepi pioch na wóz ładuwać Książnice Wielkie piń; Mp. MT*
- sipiac** ‘sypiać’: *Starzy sipiajo na nolepie Radgoszcz dąb-tar; Mp, Maz. JR*
- sipieć I.** ‘oddychać z trudem’: *Ledwo sipie, tak mie boli Zarnowiec kroś; Mp pd. ww*
- sipieć II.** ‘siąpić, mżyć’: *Wyjzdrzj na dwór, eli tam padze? Nie padze nny trocha sipi Rogów ryb; Śl, Mp pd. ww*
- sisiak, sisiek** dziec ‘żrebaczek, konik’: *Chodź-kaj, tam je sisiek. Babka ci pokaże Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz. ww*
- sitaw** rodz ż ‘sitowie’: *Zrobiła copkę ze sitawi Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww*

- sitnik** 'sitowie': *Óni jak bydło paso, to z nudów kapeluse z sitnika pleto* Huszcza biał-podl; Maz wsch. ww
- siuber** zob. **szuber**
- siufrygiel** zob. **szufrygiel**
- siurek** zob. **szurek**
- siuty** 'o owcy, baranie, kozie: bezrogi': *Koza siuta* Mszana Górna lim; Mp pd. ww
- siwa miska** 'gliniana misa do ucierania maku; makutra': Maz. ww
- siwaczka, siwianka** 'scrwatka': Śl pd. ww
- siwasy** 'siwawy, niebieskawy': *Synogarlica, dziki gołąb, to taki siwasy więcy* Miłkowiec-Mački siem; Mp, Maz, Pom pd. ww
- siwianka** zob. **siwaczka**
- siwica** 'ziemia podmokła, nieurodzajna': *Tako siwica, zjadło ziemia, nieurodzajną* Lgota Gawronna włosz; Mp. ww
- siwić** 'dodawać ultramarynę do wody, w której się płucze bieliznę; farbować': *Bielizne sie siwi* Tyniec krak; Mp. ww
- siwiec** 'barwnik niebieski, którego dosypuje się do płukania bielizny, do wapna; ultramaryna': *Siwiec się dodają do krochmolu, żeby pościół była bielszą* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- siwula** 1. 'kobieta mająca siwe włosy': Śl. 2. 'nazwa krowy siwej maści': Śl, Mp. ww
- siwy** 'niebieski': *Słwe "oczka mo, po "ojcu chyba?* Bóbrka kroś; Mp. ww
- sjąć** 'zdjąć': *Niy umia sjóńc tego "obrozka* Jędrysek lubl; Śl, Mp pd-zach, Kasz pn. JR
- sjechać** 'zjechać z góry na dół, też przen: zmarnować, stracić coś, także: zmizernieć': *Ón sjechał na ślńczuchach ze samego wyrchu. Macij miot karczmu przed wojnom, ale hneda ś ni sjechał* Rogów ryb; Śl. MT
- sjężdżać** 'zjeżdżać z góry na dół': *Dziecka, óncfoty, sjężdżajóm na rzici po dzierzwowym brzegu* Rogów ryb; Śl. MT
- sjimać** 'zdejmować': pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- skal** 'kamień, skała': Mp pd. ww
- skalasty** 'skalisty, twardy': *Jak jes suche [pole], to skalaste* Wąworków opat; Mp pn. ww
- skalczyć (się)** 'zranić (się), skaleczyć (się)': Wp. ww
- skalić** 'sprzedać': *Miolech byda skalić tego kónia* Olza ryb; Śl. ww
- skalić (się)** 'zabrudzić (się), pobrudzić (się)': *Ale se dziesi skalól portki* Sękowa gor; Mp pd. ww
- skality** 'skalisty': Śl. ww
- skała** 1. 'kamień': *Pyncok thukli downi skałą* Orawka n-tar; Mp. 2. 'zeschnięty grunt, twarda ubita ziemia': Wp. 3. 'szpara, szczelina, rysa': *Skała – to jak pęknie ziamia, cy drzewo* Kluki miń-maz; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. 4. 'drzazga': Mp pd-wsch. ww
- skalka** 'kawałek smolnego drewna do rozpalki; szczapa': *Nafty nie było, tylko skalki rąbali i palili* Horodyszcze włod; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pd. ww
- skamdać** 'natrętnie prosić, wypraszać coś': Pom pd. ww
- skamracić się** 'zaprzyjaźnić się': *Maryna skamraciyla sie z Dozyjóm i jedna do drugi chodzi na wiesiady* Rogów ryb; Śl. ww
- skapać, skapieć** 'zginać, umrzeć, zmarnieć, zbiednieć; zmarnować się': *To juz pewnie przydzie cłowiekowi w ty bydzie tak skapieć* Sękowa gor; Mp. ww
- skarębel** 'otwór w lodzie; przerebel': *Zrobiły skarybel* Brudzewice opocz; Mp pn-zach, Maz pd-zach. ww
- skarknąć, skarpnąć** 'zmarznąć, przemarznąć': Wp. ww
- skarłuszyna, skaruszyna** 'skorupka jajka': Maz pd. ww
- skarnia** 'policzek': Kasz pn. ww
- skarpnąć** zob. **skarknąć**
- skarpny, skartny** 'mało jedzący, wybredny w jedzeniu': *Cosi mi sie dziecko zrobiło bar-z skartne, nic nie kce jeś* Sękowa gor; Mp pd. ww
- skarupa** 'skorupa (skorupka jajka, muszla ślimaka (małża), lupina orzecha, część zbitego naczynia)': *Skarupi od jajków. Thukli na skarupi talérzie o drzwérzie* Dzierzgoń szt; Mp, Maz pd-zach, Wp, Pom pd. JR

- skarupina** ‘skorupka jajka’: *Jojka "od kaczki majom sinom skarupine* Kramsk koniń; pog Śl pn i Wp pd-wsch, Mp zach. JR
- skaruszyna** zob. **skarłuszyna**
- skawronek** ‘skowronek’: Mp pn-wsch, Maz wsch. JR
- skądsi, skądsik** ‘skądś’: *Skądsi to mom. Skąsik przyjechały jacyś ludzie ze źmokami* Sierosławice konec; Mp. JR
- skapiel** ‘skapiec’: Maz wsch. ww
- skapły** ‘skąpy’: *Skómply, jak ani pożyczac nie kce* Zborowskie lubl; Śl. ww
- skapnik** ‘skąpice’: *Skapnik nikomu nic nie uz-ic-i* Kadzidło ostroł; Maz pn, Kasz. ww
- skapowaty** ‘dość skąpy’: *Dópiro tera poznali, ze óni skapowate troski* Huszcza biał-podl; pog Maz wsch i Kresów pn. ww
- skęczek** ‘człowiek ciągle narzekający; mal-kontent’: Kasz. ww
- skiba 1.** ‘część pługa – ostrze krojące ziemię; lemiesz’: *"Odkreć skibe, to sie poostrzy, bo sie na nic zbiła* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** ‘część pługa, która odkłada ziemię podciętą przez lemiesz; odkładnica’: *Skiba żelazná, blacha jes skibowá do przewracaniá* Lgota Gawronna włosz; Mp pn. **3.** ‘nazwa starej, chudej krowy’: *Takom skibe mám* Lubocześnica szam; Wp. ww
- skidły** ‘spadzisty, stromy’: Kasz. ww
- skielea** ‘skąd’: *Nie ziem, skela on jest* Kadzidło ostroł; Maz. JR
- skielznać** ‘włożyć koniowi wędzidło do pyska; okielznać’: *Jak sie nie da skielznać, ano weź go za nozdrze* Podnieśno sied; Maz pd. ww
- skielznać (się)** ‘pośliznąć (się), osunąć (się)’: *Skielzta sie drabina* Olszanica krak; Mp pd-zach. ww
- skierdź** ‘pastuch wiejski lub starszy pasterz we dworze’: *Kiedysi byli skierdzi, tó jak rano wstaje, tó trombi, żyby krowy wyganiali. Skierdź tó miał kilka pastuchów* Sumowo suw; pog Maz pn-wsch i Kresów pn. ww
- skierny** ‘dokuczliwy, uparty’: *Aleś dzisiok skierny!* Koszarawa żyw; Mp pd-zach. ww
- skierz** ‘z powodu’: *Roz musiałach iść na milicja skierz synka* Kochłowice-Nowy Bytom; *Jo skierz niego nny przisel* Jędrysek lubl; Śl. ww
- skije** ‘narty’: *Downi to my nazywali skije* Jan-kowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- skinać** ‘zrzucić, zdjąć’: *Po co ty skinoł manarke, jak zimno?* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch. ww
- skiszczyc się** ‘o mleku: skwaśnieć, zsiąść się’: *Mleko sie skiszczyło i bydzie na wieczero* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- skiwnąć się** ‘zdrzemnąć się, usnąć’: *Po "obiedzie troche sie skiwnie i zaro leci do roboty* Żłotniki kal; Wp pd. ww
- sklamrzyć** ‘zrzędzić, marudzić, narzekać, biadać’: *Całymy dniami tylko sklamrzy i sklamrzy* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- sklep** ‘piwnica pod domem lub poza domem’: *Taki ból dyszcz, ze nóm do sklepu ponacykało* Zakrzewo rawic; Mp pn-zach, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- sklepiarz 1.** ‘właściciel sklepu, kupiec’: *Nowok, ten sklepiorz, to "ón bije swinie, "u nigo by dostoł kielbasy* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Maz wsch. **2.** ‘ekspe-dient, sprzedawca’: *Jak je sklepiorz ku ludzióm, to dycki mo odbył* Rogów ryb; Śl, Mp. ww
- sklepnik** ‘właściciel sklepu, kupiec’: pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- skludzać** ‘zwozić (plony) z pola’: *Ludzie już skludzajóm "obili ["zboże"] z pola* Kozakowice ciesz; Śl. jw
- skład 1.** ‘sklep’: *Iu półno Żydów buto w Pniewach, składy mieli przecie* Lubocześnica szam; Wp, Pom pd. **2.** ‘szeroki zagon’: *Skladi to sêrse jak zagón-i* Obręb sierp; Śl, Mp, Maz, Wp. **3.** ‘pierwsze dwie wyorane skiby zwrócone do siebie’: *Na mniskich mniejscach sie zagania jedno skibe w te stróne, drugie w te stróne i sie robchi skłód* Zuzulka węgr; Mp, Maz. **4.** ‘zręczność’: Mp. JR
- skład: do składu, na skład(y)** ‘sposób orania: do środka’: *Orze sie abo na skłód, abo na rozgónka* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz. JR

- skłapnąć** ‘zjeść niewiele i szybko’: *Jo byle co skłapnón i polecioł do roboty* Jędrzyck lubl; Śl, Mp pd. JR
- skoblić** ‘strugać korę z drzewa’: Kasz. JR
- skobronek** ‘skowronek’: Wp pd-zach. JR
- skoczek** ‘konik polny’: *Skoczek skacze po ściernisku* Cerekwica poz; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- skoczka** ‘pehła’: Śl. JR
- skoczyć się** ‘o materiale: skurczyć się’: *Po wypraniu się skoczyło* Żarnowice kroś; Mp pd. JR
- skok** ‘konik polny’: *Skok to tak prztika w trawie* Obręb sierp; Maz pn, Wp wsch. JR
- skomo, skomo** ‘rzekomo’: *Skómo miół pożyczyc, a nie pożyczyc* Woźniki sier; Mp. JR
- skopiec** ‘naczynie do dojenia mleka’: *Skopiec to było takie jak wiaderko, jino z uchem ji do tego sie krowy dojiło* Książnice Wielkie piń; Mp. JR
- skopowina** ‘baranina’: *Skopowina jes z barana* Granowo n-tom; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- skorc** ‘szpak’: Śl pn, Wp. JR
- skorno** ‘skoro, kiedy’: *Skomo zaczeni ten groch luzgac, to ten diabel juz koło nich stojal* Cieciorka st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz. JR
- skoro** ‘prędko’: *Leć skoro i rażno wracej, bo casu ni ma* Sękowa gor; Mp. JR
- skorsy** ‘nosy płóz u sań’: pog Mp pn-wsch, Maz pd-wsch i Kresów pd. JR
- skorupa, skorzupa** ‘dachówka’: Śl pn. JR
- skorzec** ‘szpak’: Wp. JR
- skorznie** ‘buty z cholewami’: *Kropówki só długie za kolana, a skorznie przed kolana* Nowa Wicś szt; Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- skorzupa** zob. **skorupa**
- skotak** st ‘pasterz (często gromadzki lub dworski)’: *Downi taki pasterz we dworze to sie nazywoł skotok* Książnice Wielkie piń; Mp. JR
- skotarz** st ‘pasterz (zwłaszcza w dworach)’: *Był taki skotourz, krowyj pousoł* Obra wolsz; Wp, Kasz. JR
- skotna** st ‘o owcy: kotna, rzadziej o krowie: cielna’: Wp zach. JR
- skowera 1.** ‘o chudym człowieku lub zwierzęciu’: Mp pd. **2.** ‘o człowieku skąpym’: Maz wsch. JR
- skowerny** ‘zwinny, zręczny, dziarski’: Wp. JR
- skowroda** ‘patelnia’: *Jidźcie dzieci pó wode, dam wam kasy na skowrode* Wigry suw; Maz pn-wsch. JR
- skowronek** ‘modrzew’: *Skowróunki na zima zrucają te jagielki* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. JR
- skozaczyć się** ‘o dziewczynie: zejść na złą drogę, zacząć prowadzić się niemoralnie’: *Skozacyła sie ta Maryśka ji bedzie mieć bachora* Książnice Wielkie piń; Mp, Wp, Kasz. JR
- skóbel** ‘skobel’: *Ktoś wirwał skóbel i tera juz skóbla ni ma* Pićmorgi świcc; Śl pn, Mp, Maz wsch, Wp pd, Pom pd. JR
- skóra** ‘kora’: *Obdareś skóre na jablonce* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz, Wp. JR
- skórc 1.** ‘szpak’: Kasz. **2.** ‘owad – usznik’: Kasz. JR
- skórzyca** ‘cynamon’: Śl. JR
- skra** ‘iskra’: *Skra padła na stóme i szie paléto* Mątowy Wielkie mał; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- skrabacha, skrabaka** ‘stara zdarta miotła z gałęzi’: *Zamieć dyle w kójski stajni, skrabaka lezy koło drzwi* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- skrabac** ‘skrobać’: *Młode kartofli sie skrabie, a stare sie obiera* Miłkowice-Mački siem; Mp, Maz pd-wsch. JR
- skrabaka** zob. **skrabacha**
- skrajka 1.** ‘kawałek chleba z początku lub końca bochenka; przylepka, piętką’: *Skrajka abo przyliepka* Wysocze os-maz; Maz wsch. **2.** ‘sierp księżycy’: Maz wsch. JR
- skrawek** ‘kawałek chleba z początku lub końca bochenka; przylepka, piętką’: *Ty mosz zdrowe zymby, mozesz jes skrowek* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd-wsch. JR
- skrącać** ‘skręcać’: *Piersy snopek [przy sporządzeniu strzechy] mo dwa powróselka, przywiązuje sie dołaty, drugi snopek mo juz jedno powróselko, skronco go sie z piersem ji tak sie syje* Waganowice miech; Śl pn, Mp, Maz, Wp. JR

- skrajta** ‘spokój (używane w zdaniach przeczących)’: *Jakoś ni mogą znaleźć skrajtowi w dóma* Pelplin tcz; Wp, Pom pd, Kasz. JR
- skreszeć** ‘stać się kruchym; skruszeć’: *Zboże przestone, a i słoma już skresala* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. JR
- skręć 1.** ‘śnice tylne u wozu’: *Skręć jest u zadu, co sie zakłada na rozwore* Podnieśno sied; Mp pn, Maz. **2.** ‘papieros własnoręcznie skręcony’: *Ruse kurzyli yno skrynty* Jędrysek lubl; Śl. JR
- skręta** ‘śnice przednie u wozu’: *W skręta wsadzi sie disiěl* Obręb sierp; Maz zach, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. JR
- skrobaka, szkrobaka** ‘stara zdarta miotła z gałązi’: Śl. JR
- skrobnać** ‘uderzyć’: *Skrobnył go batem bez łeb* Radgoszcz dąb-tar; Mp. JR
- skrony** ‘z powodu, przez’: *Skróny ciebie to sie stało* Przeroszów ośw; Mp pd-zach. JR
- skróbek** zob. **szkróbek**
- skróć** ‘z powodu, przez’: *Ón to skróć ciebie tak powiedzioł* Sękowa gor; Mp pd. JR
- skródzić** ‘skrócić’: *Sukniom troche skródziłam i zaro lepszo* Kramsk koniń; Wp. JR
- skróś 1.** ‘z powodu, przez’: *Skrós ciebie siedziałak w kozie* Zarytc-Rabka n-tar; Mp. **2.** ‘ciągle’: *Łazi skróś z tymi drania-mi* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. JR
- skrudlić** ‘bronować’: Mp pd. JR
- skrudzić** ‘bronować’: Mp pd-wsch. JR
- skrza: ani skrza** ‘ani odrobinę, ani trochę’: Śl. JR
- skrzabaszcz** ‘chrabaszcz’: pog Mp pn i Maz pd. JR
- skrzań, skrzania** ‘szczeka’: *Dolnio skrzań mie boli* Rogów ryb; Śl pd. JR
- skrzebły** ‘płaczliwy’: *Inne dziecioki to bywajom skrzebły. Isia to była skrzebły, cały rok płakała* Kramsk koniń; Wp. JR
- skrzecz** ‘duża sosna, pień sosnowy’: Maz. JR
- skrzeczki** ‘skwarki’: *Po witopsionim szmalcu* “ostanó skrzeczki Jeleń tcz; Maz pn, Wp, Pom pd. JR
- skrzek 1.** ‘świerk’: pog Mp pn i Maz pd. **2.** ‘drzewo powykęcane, o nierównych słojach, skarłowaciałe, liche, twarde, smolne’: *Skrzek to jes i w sośnie* Aleksandrów opocz; pog Mp pn i Maz pd. **3.** ‘dziecko płaczliwe’: *“U ty skrzeku, drzes sie, drzes sie wiecznie* Książnice Wielkie piń; Mp pn. **4.** ‘chomik’: Mp pn. JR
- skrzekowaty** ‘o drzewie: pokręcone, karłowate, o nierównych słojach’: *Skrzekowate drzewo to jak wyływo zyvice na skóre* Aleksandrów opocz; pog Mp pn i Maz pd. JR
- skrzela, skrzele** ‘widelki z haczykami przy szpulce kołowrotka’: *Śpule sie nadziwo na skrzela. Nabij mi te zymby na skrzela, bo mi sie powykrychowały* Woźniki sier; Mp pn-zach, Wp wsch. JR
- skrzepić** ‘wspomóc, pocieszyć’: *Niech cie Bóg skrzepi* Kasinka Mała lin; Mp pd. JR
- skrzepić się** ‘wzmocnić się’: *Trochem sie skrzepiul tem mlykiem* Samocice dąb-tar; Mp pd. JR
- skrzętny** ‘zręczny, dokuczliwy, płaczliwy, gniewliwy’: *Coś ból taki skrzętny i nie dziwota, za dwa dni ból chory* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp pd-zach. JR
- skrzybać** ‘skrobać, zdzierać, zgarniać z powierzchni’: *Skrzybe rybe z łusków, skrzybać błoto z butów, jak zapaprane* Radkowie ilz; Mp pn. JR
- skrzydełka 1.** ‘odkładnice w radle’: Maz, Wp. **2.** ‘widelki z haczykami przy szpulce kołowrotka’: Maz zach, Wp zach, Pom pd, Kasz pn. JR
- skrzydlak 1.** ‘rodzaj sieci z dwoma skrzydłami, zastawianej zwłaszcza na węgorze’: Wp. **2.** ‘skrzydło gęsie, służące do zmiatania kurzu, śmieci, plew itp.’: *Piómiaki to só od gusiów te skrzydlaki, te, co sie odima i ma sie na placie do zgarniania, co tak sie zamietu na placie* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd. JR
- skrzydła 1.** ‘odkładnice w radle’: *Radłem sie wjeżdża – radlica taká idzie, a dwa skrzydła ziemie rozpychajo* Wilków kiel; Śl pn, Mp, Maz, Wp, Kresy pd. **2.** ‘boczne odnogi sieci zwanej niewodem’: *Skrzydła sie ciągnie szyroko, a matnia idzie* środkim Kramsk koniń; Maz, Wp, Pom

- pd, Kasz. 3. ‘rondo kapelusza’: Maz. 4. ‘poły sukmany’: Mp. 5. ‘błotniki w bryczce’: *Skrzydła u briczki muszo być, żeby błoto nie chlastało* Podnicšno sied; Mp wsch, Maz. JR
- skrzynia** ‘trumna’: *Jak zmar, to ani mu skrzynie nie dali* Stara Jamka niem; Śl. JR
- skrzyniówek, skrzynówek** ‘naczynie o płaskim dnie, wyciosane z jednego kawałka drzewa, służące do siekania mięsa’: Kasz. JR
- skrzynka 1.** ‘rodzaj prymitywnej sieczkarni ręcznej’: *Ułóż se nojpierr słome w skrzynce ji dopiro rznij, w taki skrzynce downi rznyli siecke* Książnic Wielkie piń; Mp, Maz pd. 2. ‘skrzynia w sieczkarni’: Mp, Maz. 3. ‘pudło sań’: Maz pn-wsch. 4. ‘mała przegródka (tzw. półskrzynek) w skrzyni służącej do przechowywania odzieży’: Pom pd, Kasz. JR
- skrzyniówek** zob. **skrzyniówek**
- skrzypista** ‘skrzypek, grajek, członek kapeli wiejskiej’: *Sielny skrzypista z ciebie. Taki-gu skrzypisty daleko szukać* Kramsk koniń; Śl pn, Mp pn-zach, Maz pd, Wp wsch. JR
- skrzypka** rodz z ‘skrzypce’: *Mój śwagier-gro na skrzypce* Jędrzysk lubl; Śl, Maz wsch. JR
- skrzyptura** ‘zeszyt’: Wp pd. JR
- skrzyżal** rodz z, **skrzyżałka** ‘tafla kamienna, płaska kamienna płyta’: *Jedna skrzyżal, ale dwie skrzyżale* Raba Niżna lim; Mp pd-zach. JR
- skuczeć 1.** ‘o psie: skowyczeć, skomleć’: *Pies skucy, jak prosi “o co* Przeciszów ośw; Mp. 2. ‘o człowieku: płakać, jęczeć, narzekać’: *Skucy, ze biyda* Mszana Górna lim; Mp pd. JR
- skuli** ‘z powodu’: *Powadziylech sie ś nim skuli moje baby* Olza ryb; Śl. JR
- skunierować** ‘zwymyślać, złajać’: *Bogąc go skunierował, ze musiał odéjść bez nicego* Nienadówka kolb; Mp pd. JR
- skuć** ‘skubać’: *Skuć piyrze, wełne* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. AN
- skutka** ‘czkawka’: *Dostof skutki, dej mu sie co napić* Brudzewice opocz; Mp pn, Maz pd. AN
- skwarczek** ‘wysmażony kawałek słoniny’: *Zjydz se chleba ze skwarcami, bo masła ni ma* Sękowa gor; Mp. AN
- skweres** ‘kłopot, zmartwienie’: *Bedzies miął z niém jesce wielgi skweres* Przędzel niż; Mp. AN
- skwiega** ‘szpara’: Kasz. AN
- skwiercz** ‘świerszcz’: Kasz. AN
- skwierczek, skwierczka** ‘wysmażony kawałek słoniny’: Wp pd. AN
- skwitnąć** ‘spieścić’: *Kónfitura skwitła, jes skwitniynta* Czelatyce jaros; Mp. AN
- slabikarz, ślabikarz** ‘elementarz’: *Ze ślabikorza my czytali* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- slabeka** ‘człowiek słabowity, mizerny’: Kasz. AN
- slabizna** ‘miejsce na ciele szczególnie wrażliwe na wszelki uraz i ból, np. skroń, podbrzusze, pachwina’: *Jak jom tak w slabizne bodnyła, dobrze, że ji nie przebiła* Kramsk koniń; oggw. AN
- slabość** ‘choroba, często zaraźliwa’: *Slabość panowała i hudzie sneli jak muchy* Radkowice ilz; Mp, Maz. AN
- slabować** ‘chorować’: *“Ociec slabuje juz ze dwa lata* Brudzewice opocz; Mp, Maz, Kasz. AN
- sladno** ‘łatwo’: *Tyz ji to sladno nie przysło* Porąbka żyw; Mp, Wp. JW
- sladny** ‘łatwy’: *Ruski jinzyk jes calkim sladny* Kramsk koniń; pog Maz pn i Wp wsch. AN
- slaniec** ‘rozścielone, poddane działaniu rosy, lodygi lnu’: *Slaniec leży na trawie* Siennica Różana kras; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch, Kresy pn. AN
- slańsko** ‘ściółka dla bydła’: Wp. AN
- slapka, cłapka** ‘pułapka zwłaszcza na myszy’: pog Śl pn, Mp pn-zach i Wp pd-wsch. AN
- slęp, ślęp** ‘rodzaj sieci rybackiej’: *Mi mówim jesce po starému ślęp. Po dwóch strónach só oczka duże, kraty, nie, a w śródku jest płótno pótora razi wiszcze od kraty* Zblewo st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- slępka** ‘rodzaj sieci rybackiej’: *Ślępka ma trzi siatki. Ślępki sie zastawja, i ribi trzeba pëndzić* Opalenice tcz; Pom pd. AN

- słoducha** ‘potrawa postna – rodzaj żuru’: *Słoducha to je z reczczany mónki i z żytny Sulów kraś; Mp wsch, pog Maz wsch i Kresów pn.* AN
- słodzona** ‘śledziona’: *Słodzona to jes słodkie miso. Wątroba, nyrki i słodzone gotuje sie do kiszek Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz.* AN
- słomiaki** ‘buty plecione ze słomy na wielkie mrozy’: *Takie słomiaki tez robili, “ukrecił dratwe, “upłyn z ty słomy taki łańcusyk i sył igło drewniano, to na zime dobre bylo Świątniki sand; Mp.* AN
- słonecznica** ‘dodatkowa jasność wokół słońca’: *Słonecznica jes casem wele słońca, jak sie mo na dysc Radgoszcz dąb-tar; Mp.* AN
- słonie** ‘słońce’: *Słonie trawe wypáleło wsędzie Wilków kiel; pog Śl pn-zach i Wp pd-zach, Mp pn, Maz.* AN
- słonka** zob. **clonka**
- słonko, słoneczko** ‘biedronka’: *Słonecko – boża krówka tyz mówiom Przedmość wicl; pog Śl pn, Mp pn-zach i Wp pd-wsch.* AN
- słonyszko** ‘słoneczko’: *Słonyszko dzisiaj dopikało Złotniki kal; Mp pn-zach; Wp, Pom pd, Kasz.* AN
- słopiec, clopiec** ‘pułapka, potrzask’: *Każdy dziyń my łapali [szczury] do słopca Blizne brzoż; Mp.* AN
- słozyć** ‘złożyć’: *Dochwór w Kramsku słozył mi noge Kramsk koniń; Słozela rece do modlitwy Wilków kiel; Śl, Mp, Wp.* JW
- słuch** ‘skroń’: *Uderzól sie w słuch I.cśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz.* AN
- słuchaczka** ‘konfesjonał’: Śl pn-zach, Pom pd. AN
- słuchać** ‘o księdzu: spowiadać’: *Kanónik “odprawioł mszom, a wikary słuchał Kramsk koniń; oggw.* AN
- słuchać się 1.** ‘być posłusznym’: *Wsyskie sie mnie słuchajo, tylko to ladasce niy! Huszcza biał-podl; Śl, Mp, Maz.* 2. ‘spowiadać się’: *Jo sie nie chca suchać u kapelónka Jędrysek lubl; Śl, Mp.* AN
- słuchalnica, słuchanica** ‘konfesjonał’: *Ksiądz juz siedzi w słuchalnicy, bedzie spowiadól Książnice Wielkie piń; Śl, Mp pd, Maz pn, Wp pn-zach.* AN
- sluchanka** ‘konfesjonał’: *Ksióndz w sluchance Obra wolsz; Wp zach.* AN
- slugować** ‘pracować jako służący’: *Slugował po ludziach Samocice dąb-tar; Mp.* AN
- slupek 1.** ‘część grabi, w której osadzone są zęby’: Mp. 2. ‘zdźbło zboża’: Śl pn, Wp pd. AN
- slupica** ‘część pługa łącząca odkładnicę i lemiesz z grządzicem i płozem’: *Drewniane pługi miały wszystko z drzewa i grządziel, i slupice Kramsk koniń; oggw.* AN
- sluszny** ‘poważny, skupiony, zamyślony’: *Cóżeś zaś je taki słószny? Kozakowice ciesz; Śl.* AN
- sluźbiczka** ekspr ‘służba’: Śl. AN
- sluźka 1.** ‘służący, służąca’: *Ja nie twoja sluźka, sam se weź Huszcza biał-podl; Śl, Maz.* 2. ‘ministrant’: Pom pd, Kasz. 3. ‘przyrząd ułatwiający ściąganie butów z cholewami’: Kasz. AN
- slychać** ‘czuć’: *Jak wejdiesz do nich do domu to słychać taki smród Łomazy biał-podl; Mp wsch, Maz, Wp pn-zach, Pom pd, Kresy.* AN
- slychno, słyszno** ‘słyszący’: *Slychno, ze gorzy bedzie Giclczew kras; Mp.* AN
- slychować** ‘słyszący’: *“Ónego [dziecka] nie słychować płakać Kozakowice ciesz; Śl pd, Mp pd.* AN
- slyszec** ‘czuć’: *Słyszcy woń, jak świnié tajno Sławatycze włod; Mp wsch, Maz wsch, Wp pn-wsch, Kresy.* AN
- slyszno** zob. **slychno**
- smaga** ‘uczucie niesmaku’: *Mam smage w gémbie Janki Młode ostroł; Maz wsch.* AN
- smagać** ‘obrywać główki Inu’: Maz pn. AN
- smagać się** zob. **zmagać się**
- smaganie** ‘wielkanocny zwyczaj smagania różgami’: *W: drugie szwiéto Wielganoci bétó smaganie, to chłopaki smageli dziewuchi różgami Koślinka szt; Maz pn, Pom pd.* AN
- smakać** ‘smakować’: Kasz. AN
- smalić** ‘opalać z wierzchu skórę zabitego zwierzęcia’: *Jutro mamy smalić świnié*

- z rana IIuszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch, Krcsy. AN
- smara** 'bicie, chłosta': *Policjant mówił, że oni bi dosteli smare za wszistkich* Opalniec tez; Pom pd, Kasz. AN
- smarglać się** 'o skórze: marszczyć się': Mp pn. AN
- smarglina** 'czeremcha': Kasz. AN
- smarkaczna** 'nosaczna – choroba koni': Śl. AN
- smarkać się** 'micć katar': *Smarkoł sie i nie puściłam go na dwór*; Sierosławice konic; Mp pn, Maz. AN
- smarkała** 'niedorosły mężczyzna; smarkacz': Kasz. AN
- smarkol, smarkola** 'niedorosły mężczyzna; smarkacz': *Tén smarkol chiba nie béndzie mie dichtował, co móm robić* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- smarlić** 'smażyć': Kasz. AN
- smarnać** 'uderzyć': *Smarnoł w łeb* Koszarawa żyw; Mp. AN
- smarować** 'uderzać, bić': *Matka smaruje gzuha* [chłopca] Jeleń tez; Mp, Pom pd, Kasz. AN
- smarowóz** 'brudas': *Chodzisz, jak smarowóz* Kombornia kroś; Mp. AN
- smarszcz** 'ślimak': *Widzałés smoszcza na drodze?* Gołubie kar; Kasz. AN
- smaruga** 'smar do wozów': Maz pn. AN
- smary** 'chłosta, bicie': *Dostanies smary, jak powiem, żeś nie umiał dzisia w szkole* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Wp, Pom pd. AN
- smażenica** 'jajecznicia': *Zrobie smażynice* Siennica Różana kras; Mp pn-wsch. AN
- smażonka** 'jajecznicia': *Najod sie smożonki ze sześ jajec i pado, że już wyncy nie smoże* Rogów ryb; Śl. AN
- smąd, smęd** 'dym z pieca lub komina, śwąd': *Smąd sed do izby z pieca, w izbie cuć béto sméndém* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp, Maz pd i pn-wsch. AN
- smelka, snelka** 'zupa z chleba i wody': *Smelka, brodzyna – zez chleba* Rogoźno ob; Wp. AN
- smerek** zob. **smrek**
- smęd** zob. **smąd**
- smędzić** 'boleć stale niezbyt mocno': *Sméndzi mie w pośrodku* Zubrzyca n-tar; Mp. AN
- smętek** 'diabeł (też w zlorzczeniu)': *Idź do smętka!* Nienadówka kolb; Mp pd, Pom pd, Kasz. AN
- smiatać, śmiatać 1.** 'zgarbiać miotłą, zamiatać': *Jak sie w izbie robi bednorę, to trzocho trzeba smiatać* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. **2.** 'jeść szybko, łapczywie': *Com mu położyła, to wszystko smiatał* Samocice dąb-tar; Mp. **3.** 'uciekać': *Tyn synek tak smiatoł, aż sie za nim kurzyło* Olza ryb; Śl, Mp. JW
- smiatek, śmiatek** 'miotelka lub skrzydło gęsie do zamiętania': Śl. JW
- smiłować się** 'okazać litość, zmiłować się': *Smilyjcie sie ludzie, nity tropcie go juz wyncy* Jędrysek lubl; Śl, Mp. JW
- smiot** 'zaspa': *Przed nami je wioldzi smiot* sniegu Gołubie kar; Kasz. JW
- smogać** 'móc, potrafić, zdołać': *Jo juz nity smogóm, tyła móm roboty* Jędrysek lubl; Śl. JW
- smolić** ekspr 'lekceważyć': *Mie to nie obchodzi, jo to smola* Rogów ryb; Śl. AN
- smolinos** 'roślina – lilia złota': *Smolinos-i jak sie powóncha, to sie w nosie zazólci* Obręb sierp; Mp, Maz. AN
- smolnać** 'silnie uderzyć': *Bo jak cie smolne!* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- smotruch** 'brudas, niechluj': *Ty smotruchu, cegoś sie tak uwálał!* Radkowice ilz; Mp. AN
- smowiny** 'zaręczyny': pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. JW
- smowy** 'zaręczyny': Śl, pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. JW
- smrek, smerek** 'świerk': *Dudła* ['dziupła'] w smreku Niedzica n-tar; Śl pd, Mp pd i wsch. AN
- smroczo** zob. **zmroczo**
- smrodyna, smrodynia** 'czeremcha': *Smrodynia to drzewo wisoke i ma białe kwiaty* Obręb sierp; Śl pn, Mp pn, Maz zach, Wp wsch. AN
- smug** 'pole, łąka, pastwisko': *Pasie krowy na smugu* Brudzewice opocz; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN

- smukać** 'głaskać': *Grzeczny dzieckue trza smukac* Gołubie kar; Kasz. JW
- smycz** 'miara długości osnowy lub płótna, też zwój płótna': *Z ty przynidzy wyńdom dwie smycze płótna* Kramsk koniń; Mp pn, Maz pd-zach, Wp wsch. JW
- smyczka 1.** 'miara długości osnowy lub płótna, też zwój płótna': *Smycka mo siedym łochci* [łokci] Woźniki sier; Mp pn. **2.** 'rzemyk': *Bat mo "owrózke – taki kawótek smycki, co sie dowiązuje do bata ji do bi-cyska* Waganowice miech; Mp. **3.** 'ostra trawa': *Rozciutam se palca na smycce i to sie nie kce nijak zagojić* Rzepiennik Strzyzewski gor; Mp pd-wsch. JW
- smyczyć** 'nieść z trudem, też wlec': *Wzióm miech na pleca i smyczył dó domu* Koniaków cies; Śl. JW
- smyczyć się** 'iść z trudem, wlec się': *Zaś sie tyn chachar smyczy ku chałpie* Kozakowice cies; Śl pd. JW
- smyk 1.** 'włóczęga': *Taki smyk, sie smyko chałpa od chałpy, a robił nie bydzie* Zarzeczcie cies; Śl. **2.** 'złodziej': Mp. **3.** 'helka ukośna u żurawia': Maz wsch i pn. **4.** 'sanki lub włók do transportu narzędzi rolniczych': *Smyk – przewozić bróny, pług* Cerekwica poz; Mp, Maz, Wp. **5.** 'część folusza': Maz pn. JW
- smyk: smykem, na smyka** 'wlokąc': *Cióngła go na smyka do chałpy, a ón ryczoł i nie chcioł póść* Brzozów; Mp pd. JW
- smyka** 'płozą sań': *Z tego drzewa bedo smyki do sonek, akurat to drzewo takie podkryncone* Książnice Wielkie piń; Mp pd. JW
- smykać 1.** 'ciągnąć za sobą, wlec, przesuwac': *Ni mozes ty "olsycki niys na plecach, to jóm smykej po zymy* Sękowa gor; Śl pd, Mp, Wp. **2.** 'oddzielać cząstkę od całości, obrywać, ściagać': *Z wiesny, jak zimne były takie lata, nie było trowy, to smykali bucyne lo bydła. Osmyknył liście bukowe i do worka* Niegowa zaw; Mp. JW
- smykać się 1.** 'włóczyć się': *Smykałaś sie kajsi całóm noc, tego słószno dziotcha nie robi* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. **2.** 'czołgać się, pełzać': *Ni miól nóg, jacy sie smykoł* Radgoszcz dąb-tar; Mp. **3.** 'ślizgać się': *Rynce my sie smykajom i ni moze wliźć* Kramsk koniń; Mp, Wp. JW
- smys** zob. **zmysł**
- snadki** 'płytki': *Poduj mnie jedén snadki talérz* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. JW
- snadnie, snadno** 'łatwo': Śl, Wp. JW
- snażny** 'schludny, czysty': *To je snożny człowiek* Zarzeczcie cies; Śl. JW
- snaży** 'piękny, też obfity': Kasz. JW
- snażyć** 'czyścić': Śl. JW
- snelka** zob. **smelka**
- sneszka, syneszka** 'synowa': *Sneska bielizne c-išci* Kadzidło ostroł; Maz pn. JW
- snopel 1.** 'sopel lodu': Śl pd. **2.** 'wydzielina z nosa': Śl pd. JW
- snopyszek** 'mały snopek (zboża lub lnu)': *Trza wiónzać porzónne snopy, a nie takie snopyszki* Złotniki kal; Wp. JW
- snować** 'nawijać nici osnowy': *A późni snowali te nitki uże na płótno robić* Budy biel-podł; Maz pn. JW
- snowadla** 'przyrząd do snucia przędzy': *Ze snowadli zwijało sie warkoce* Brudzewice opocz; Mp pn, Maz pd-zach, Wp pd-wsch, Pom pd. JW
- snownica** 'przyrząd do snucia przędzy': *Nicie sie smuje na ściany na takij snownicy* Huszcza biał-podł; Maz wsch. JW
- snownice** lm 'przyrząd do snucia przędzy': Kasz pn. JW
- snoza, snózka 1.** 'listwa na końcu drabiny wozu': Mp. **2.** 'zatyczka w jarzmię': *W jarzmię w sirodku snozy, po bokach zatyczki* Suchowola zam; Mp wsch. JW
- snukać** 'ccrować': *Snukać dziurawe pończochy* Święta złotow; Wp pn, Pom pd. JW
- so** 'sobie': *Ubleczië so tun spódnican* Kętrzyno wej; Wp, Pom pd, Kasz. JW
- sobaka 1.** 'pies (często pogard)': *Nasza sobaka to wszędzie wlizie* Łomazy biał-podł; Mp wsch, pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch, Maz wsch. **2.** 'przezvisko': Mp, Maz, Kasz. JW
- sobotniejszy** 'sobotni': *To jest sobotniejse mlyko* Radgoszcz dąb-tar; Mp, Wp, Pom pd. JW
- socha 1.** 'rączka (lub rączki) przy pługu': *Pug duś na socha, to ci nie wiskoczi* Jeleń tez;

- Śl pn, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘słup w konstrukcji budynku’: *Socha to je słup z rozkrackom* [‘rozwidleniem’], *na słupach beta belka bez cudo stodole pod dachem* Waganowice miech; Mp, Maz pd, Wp. **3.** ‘słup pionowy u żurawia’: *Zurow to jes tako socha ji kulka do tego, rynkoma sie ciągnie* Uchacze gar; Mp, Maz, Wp, Kresy pn. JW
- solak** ‘wąski worek na sól’: pog Wp pn i Pom pd. JW
- solówka** ‘beczka (zwykle mała)’: Mp pn, Wp. JW
- soldat** ‘żołnierz’: *To soldat – po przisiądze, a tak to rekrut* Żdżary luk; Mp pn, Maz wsch. JW
- somar** zob. **sumar**
- sopuch 1.** ‘czad lub sadza’: *Od węgla robi sie sopuch* Kadzidło ostroń; Maz pn. **2.** ‘człowiek mrukliwy, opryskliwy’: *Taki sopuch, taki dycki* “odulóny Kozakowice ciesz; Śl pd. JW
- sopucha, cepucha** ‘część pieca lub przewodu kominowego’: Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. JW
- soroczka** ‘koszula’: Maz wsch. JW
- soroka** ‘sroka’: Mp pn-wsch, Maz pd-wsch. JW
- soroń** ‘prostak, człowiek źle wychowany’: *Czy ón pasuje myndzy ludzi taki soroń?* Rogów ryb; Śl pd. JW
- sosrąb** ‘główna belka podtrzymująca sufit w budynku drewnianym’: Mp pd. JW
- sośnia** ‘sosna’: Mp. JW
- sośniak 1.** ‘sosna’: *Przywiązali krowke do sośniaka* Nielisz zam; Mp. **2.** ‘gatunek grzyba’: *Sośniok – sadło bure majo i po wierchu tyz takie* Kasinka Mała lim; Mp pd-wsch. JW
- sośniczek** zob. **sośnik**
- sośniczka** ‘sosna’: Śl. JW
- sośnik, sośniczek** ‘lemiesz pługa lub rylec sochy’: *Jedne [mówią] sośnik, drugie lemies, to jest tak, dwa gatunki nazwy, kiedyś sośniki, a dziś lemiese* Podnieśno sied; *Sośniczek drzywnianny, taki co ora ziemia* Degucie suw; Maz wsch. JW
- spacha, spachacz** ‘gęsie skrzydło do zmiatania plew z wymłóconego ziarna’: Wp. MT
- spachać, spochać 1.** ‘zrobić coś złego’: *Ón niejedno spochał za swobodnego, ale na staroś je stateczny* Rogów ryb; Śl. **2.** ‘zmieść, zmiatać plewy z wymłóconego ziarna skrzydłem gęsim, osadzonym na kiju’: *Zaczonym dopiro spochać to żyto* Kramsk koniń; Wp. MT
- spachy, spachowiny** ‘odpady po wymłóceniu zboża: puste kłosy, grube plewy i drobna słoma’: *Zgraby, spóchowiny* Juncewo żniń; Wp. MT
- spadować** ‘opadać z góry na dół; spadać’: *Sielki, coby portki nie spadowały* Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp, Wp. MT
- spadywać** ‘opadać z góry na dół; spadać’: *Noilepsze som te śliwki, co same spadujom z drzewa* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. MT
- spadzity** ‘stromy, spadzisty’: *Ta bóta wysokou a spadzitou góra* Schodnia opol; Śl, Mp zach, pog Pom pd i Kasz pd. MT
- spalnia** ‘pokój do spania; sypialnia’: Maz pn, Kresy. MT
- spalek** ‘ucięty kawałek drewna, klocek’: *Tu taki spalek sie przybije, no i dopiro deski sie bedzie do niego przybijac* Niegowa zaw; Mp pd-zach. MT
- spamięć: na spamięć** ‘na pamięć’: *Fajny z ciebie mistrant [ministrant], jak eszcze mistrantury nie umisz na spamiyńić!* Rogów ryb; Śl pd. MT
- spamiętać się 1.** ‘opanować się, opamiętać się’: *Dowej pozór i spamiyntej sie, nie godej bele co, bo ci to zaszkozi* Rogów ryb; Śl, Mp. **2.** ‘odzyskać przytomność, świadomość’: *Ciepło nim od maszyny i pizło [‘uderzyło’] nim o zým [ziemię], że sie długo nie umioł spamiyntać* Rogów ryb; Śl. **3.** ‘zorientować się, spostrzec się’: *Tak mie postali tyn majerón kraś [kraść] ku jednyj staryj dzywce. Ta, kie sie spamiyntala, że jy majerón ginie, dała [‘zgłosiła, doniosła’] to madziarskim ziandaróm Rabczyce [Orawa Śl]; Śl pd, Mp. MT*

- spancer, spancerek** ‘ciepla, krótka kurtka męska; kaftan’: *Spancer jes krótki jak kurtka, na watolinie, przez [‘bez’] kołnierza i klap, zapinany na guziki, nosony w chłodniejsze dni* Radkowiec iłż; *Spancyrek to jest taki ściśło zapinany, wcianty* Stare Kręgi pułt; Mp, Maz. MT
- spanek** ‘sen’: Śl. MT
- spania** zob. **spanki**
- spaniały** ‘wspaniały’: Śl, Mp. MT
- spanki, spania** ‘skronic’: Śl. MT
- spanować** ‘opanować’: *Ale mie ryma [‘katar’]* *spanowała* Sękowa gor; Mp. MT
- spapęzić** ‘zrobić coś niedbale, niechlujnie, byle jak’: *Jak spapanzis wipolu, to ji w kumorzecie nic nie bedzie* Przewrotne rzesz; Mp pd-wsch. MT
- spapęzić się, spapężyć się** ‘zmęczyć się, zgrzać się, spocić się przy pracy’: *Całam sie spapynżyła* Zarnowiec kroś; Mp pd. MT
- spaprać (się)** ‘pobrudzić, wybrudzić (się)’: *Trzy szklónki es spaprał, zanim es jedne herbate zrobił* Blizne brzoz; Śl, Mp. MT
- spar** ‘upał, parność, skwar’: *Spár na świecie* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp, Kasz. MT
- spara** ‘szpara, szczelina, np. między deskami w podłodze’: Wp, Kasz. MT
- sparek, sparka** ‘upał, parność, skwar’: *Spárek – deszcz ze słońcem* Łączna-Zaszosie kiel; Mp pn. MT
- sparty 1.** ‘uparty’: *Sparty taki, ni móc z nim wytrzymać* Hyżne rzesz; Mp. **2.** ‘dokuczliwy, męczący’: *Taki sparty przy jedzyniu* Blizne brzoz; Mp pd. MT
- sparyżować** ‘sparaliżować’: *Moj brat lezy chueury, sparyżowany* Topolice opocz; Mp pn. MT
- spasować** ‘nadać się, spodobać się, przypaść do gustu, do smaku’: *Władek robił troche w Tarnowie, ale cosi mu tam nie spasowało, sie wrócił i siedzi stale w chołpie, grosza ni mo* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp pd-wsch. MT
- spasówka** ‘odmiana wczesnych jabłek i gruszek’: Kresy pd. MT
- spaszować** ‘zawieść, nie dotrzymać obietnicy’: *Jo [‘tak’], Hubert mnie spaszował ji nie przejechał* Gołubie kar; Kasz. MT
- spaść z ambony (z kazaniacy)** ‘zostać wyczytanym przez księdza w zapowiedziach przedślubnych ogłaszanych z ambony’: *Na drugo niedziele spadniemy z ambony* Sierosławice konec; Mp. MT
- spekać się** ‘pozbyć się’: *Ni mogi si gó spekać* Stara Huta [Tarnopol Ukr]; Kresy pd. MT
- spęd** ‘skup bydła i trzody chlewnej przez instytucję państwową, także miejsce, gdzie się to dokonuje’: *Tero kapują bydło i świnie na spandach* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz wsch, Wp. MT
- spice** ‘druty do robienia dzianin’: Kasz. MT
- spierka I.** ‘sprzeczka, spór, zwada, kłótnia’: *Bez spiyrek, chlopi, bo sie zaroz do bicio weźniecicie* Rogów ryb; Śl pd, Mp, pog Pom pd i Kasz. MT
- spierka II.** ‘upał, skwar’: *Jako spirka, słońce jakie to grzeite! Pewno dyszcz bydzie* Woźniki sier; Mp pn-zach. MT
- spierny** ‘kłótniwy’: pog Pom pd i Kasz. MT
- spiestrać się** ‘poradzić sobie z czymś, uporać się’: *Tyleś mi tu gorków nazdawula do tego mycio, że sie nie spiestróm* Brzozów; Mp pd. MT
- spinaczka** ‘sznur, którym pętano nogi zwierzętom na pastwisku’: Mp pd. MT
- spinak, śpinak** ‘rzenień wiążący u dołu chołmato’: *W krakoskich chómątach to spinaków ni ma, to sie nie związuje* Kluki miń-maz; Maz. MT
- spinka 1.** ‘belka w poprzek budynku, łącząca belki podtrzymujące krokwie’: *Spinka mo zawdy szyrokość chutupy* Lubatowa kroś; Mp pd. **2.** ‘drażek łączący rękojeści pługa’: Mp pd. MT
- spionek, śpionek** ‘pręcik, na którym obraca się cewka z przędzą w warsztacie tkackim’: *Spionki takie zamocowane do tój płochi* Bilwinowo suw; Maz pn. MT
- spionki** ‘druty do robienia dzianin’: *Na spchióńkach sie dzieje* Obręb sierp; Maz. MT
- spizarnia** ‘skrzynia’: **a.** ‘na ziarno’: Maz; **b.** ‘na mąkę’: Wp pd i wsch. MT
- splaszczyc** ‘uczynić płaskim; splaszczyc’: *Fyn ólejoz w Bliznym miol prase skróncano*

- na śrube. Pódkryćitó sie trochu i to tak leciało. Siymie spluszczyló, wszystkie ziorynka zlatywały dó paczki Blizne brzoż; Śl pd, Mp. MT*
- splatek** 'warkocz z włosów, przeważnie cienki': *Ma dwa splatki na głowie Nienadówka kolb; Mp. MT*
- splatka** 'wstążka wplatana do warkocza': *Mama kupili dziwywzyntóm na jarnaku czerwione splatki Koniaków cies; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT*
- splat, splatek** 'suma, która się płaci ratami, spłacanie, najczęściej przez jedno ze spadkobierców pozostające na gospodarstwie, pozostałego rodzeństwa': *Splat my miely dawac. Te splaty trojgu dawatam Ostrowec bus; Mp. MT*
- splaw** 'pływak, splawik u sieci lub u wędk': *Mp pn, Maz. MI*
- spłóz, splóz** 'część pługa: pozioma, żelazna sztabka, która sunąc przy oraniu po ziemi podpicra pług, płóz': *Był limiez, co sie ciągnął po zimi, a deska na nim była przykayncóno na limiezu, a na końcu był taki mały splóz Woźniki sier; Śl pd, Mp. MI*
- spobaczyć** 'zauważyć': *Ón to spobaczól Jan-kowice Rybnickie ryb; Śl. MT*
- spochać** zob. **spachac**
- spocząć** 'odpocząć': *Spoczniimy, to późni, powieda, jak kośnim, to kośnim! Olbięcín kraś; Mp. MT*
- spodek 1.** 'piernat': *W mieście to robiom jeszcze spodki z pirzo, żeby nie ciągło od spodu Kramsk koniń; Wp. 2.* 'spód, dół, dno': *To był kamiń na spodku, a drugi na wirzku Przedmość wiel; Śl, Mp, Wp. AC*
- spodniaki** 'kalesony': *Spodniouki, na zoudku była takou klapa Stara Jamka niem; Śl. AC*
- spodniarka** 'gruba deska na spodzie wozu; dennica': *Pólóz nojpierw spodniorke, a późni dopiro gnojnice Książnice Wielkie piń; Śl, Mp. AC*
- spodnica** 'gruba deska na spodzie wozu; dennica': *Spodnica to buła tako zwykło decha, ale szyroko Granowo n-tom; Śl, Wp. AC*
- spodziać się** 'zorientować się': *Ani siy niy spodziejysz, a tu staroś Żarnowice kroś; Śl, Mp, Wp. AC*
- spodzień 1.** 'dolny kamień w żarnach': *U zorn są dwa kamienie: spodzień i na wirzchu je wirzchnik Poręby Majdańskie kolb; Mp. 2.* 'dolna część jarzma': *Mp. AC*
- spojana, spojanka** 'boczna w deska w wozie': *Maz pn. AC*
- spokładać** 'płytko zorać': *Trza spokłodać ścizń Poręby Majdańskie kolb; Mp. AC*
- spokopić** 'pojąć, zrozumieć': *Śl. AC*
- społem** 'razem, wspólnie': *Siedziotech ś nimi spolym przy stole Rogów ryb; Śl. AC*
- spomoga** zob. **wspomoga**
- spomóc się** zob. **wspomóc się**
- spona** 'poprzeczna deska, element łączący w konstrukcji budynków, sań, pługa itp.': *Spona – to co trzyma same płozy Stare Kręgi pult; Mp pn, Maz. AC*
- sponka** 'listewka': *Mp, Maz. AC*
- spor** 'sporysz – pasożyt w kłosach zboża': *Maz. AC*
- sporno** 'szybko': *Sporno wam idzie, zaraz chyba skóńcycie Iiuszcza biał-podł; Maz. AC*
- sporo** 'szybko, sprawnie': *Kółko chodzi pomali, a szpulka loto sporo i przyńdzie Blizne brzoż; Mp. AC*
- sporządzić** 'naprawić': *Śl. AC*
- sposobny** 'zdolny, zręczny, zaradny': *Sposobny to sam sobie wszystko zrobi Woźniki sier; Mp, Maz. AC*
- spotrafić** 'umieć, potrafić, zdolać': *Jak weźnie wyspiwuwać, to ja bym nie spotrafiła Borsuk kras; Mp pn-wsch. AC*
- spotrzebować** 'zużyć': *Mlyko skrynciłam przez wirówke, śmiotana odeszła na bok; to mlyko nie było takie thuste, ale można było spotrzebować w gospodarce Obra wolsz; Śl, Mp, Wp. AC*
- spowiadalnica, spowiedelnica** 'konfesjonał': *Jak włoz do spowiedelnicy, tak ni móg ś ni wyłyż Rogów ryb; Śl pd. AC*
- spowiednica** 'konfesjonał': *Śl, Kasz. AC*
- spozimek** 'przedwiośnie': *Przińdzie spozimek, pokazó jim jak ptaszki spchiéwają, jak motélki fchiurają Pelplin tez; Wp, Pom pd. AC*

- spódnica** ‘halka’: Wp. AC
- spódnik** ‘spódnica’: *Do pylinio* [pielenia] *wzi-
nam taki byle jaki spódnik, żeby dobrygó
nie brudzić* Kramsk koniń; Wp. AC
- spólnik** ‘sasiad’: Mp pd. AC
- spółdzielnia** ‘w okresie PRL: sklep spożywo-
czo-przemysłowy’: *Skocz do spółdzielnie
i kup mydło* Żarnowiec kroś; Mp. AC
- spółek** ‘szufelka do wylewania wody z łódki’:
Spółkiym wode wileli z ti łódki Janowo
kwidz; Pom pd. AC
- spórak** ‘człowiek często się gniewający, wy-
wohujący spory’: *Taki spórok ś niego* Ję-
drysek lubl; Śl. AC
- spórka** zob. **wspórka**
- spórny** ‘gniewliwy, często się sprzecający’:
*Taki spórne dziecko: siadło na żyym i ko-
pie ze spóry nogami i żodyn mu nic nie
powiły* Rogów ryb; Śl. AC
- sprawić** ‘naprawić, zreperować’: *Idź do zygarni-
nika, żeby nóm zygarek sprawiły, bo nie
wiyny wiela je godzin* Rogów ryb; Śl. AC
- sprawić manto** zob. **manto**
- sprawny** ‘o zwierzęciu: dobrze się pasący
i przybierający na wadze’: *Mam dobre,
sprawne kónie, świnię, krowy, bo tuczejo*
Dorohucza chlń; Mp pn-wsch. AC
- sprawować** ‘naprawiać, reperować’: *Bednorz
sprawuje beccki, grotty* [‘cebry’] Olza ryb;
Śl pd. AC
- sprężynować** ‘spulchniać ziemię sprężynów-
ką’: *Teraz to sie sprężynuje brónami, sprę-
zynuje, dawniej to nie było brónów* Pod-
nieśno sied; Mp, Maz. AC
- sprościć** ‘wyprostować’: *Weź te krziwe gwoździe
i sproś ich młotkym* Rogów ryb; Śl. AC
- spróba, spróbka** ‘spróbowanie’: *Kroju kielba-
se na spróbe, takie cieniejkie śniłecki kro-
ju* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- spróchnialek, spróchniałka** ‘drzewo spróchni-
ałe’: *Miało być zdrowe drzewo, a przy-
wióz mi same spróchniałki* Samocice
dąb-tar; Mp. ww
- sprógować** ‘spróbować’: *Dej mi sprógować te-
go jabka* Sękowa gor; Mp pd. ww
- spryszczyć (się)** ‘pokryć (się) pryszczami, ba-
blami’: *Cały język mi czegosi spryszczyło*
Bóbrka kroś; Mp. ww
- sprzągacz, sprzęgacz** ‘połączenie dwu bron’:
Mp pn. ww
- sprzagać (się), sprzęgać (się)** ‘łączyć konie
różnych właścicieli w jeden zaprzęg’:
*Juz “od dwóch lát, jak sie sprzágawa i ra-
zem robiwa w polu* Samocice dąb-tar;
Mp. ww
- sprzązka I. 1.** ‘połączenie dwu bron’: Mp pn.
2. ‘łączenie koni różnych właścicieli w je-
den zaprzęg’: *Moze by my sie sprzágaly
i robiły razem na sprzázki* Samocice dąb-
-tar; Mp. ww
- sprzązka II.** ‘roślina – skrzyp’: Śl pd, Mp pd.
ww
- sprzążnik, sprzężnik** ‘gospodarz dający do
zaprzęgu swego konia sąsiadowi’: Mp
pd. ww
- sprzeczny** ‘swarliwy, kłótniwy, przekorny’: *Jo
miała teściowo, tako sprzyke, spryczna
była na całe Światniki* Świątniki sand;
Mp, Maz pd. ww
- sprzedacz: na sprzedacz** ‘na sprzedaż, na
sprzedanie’: *Gospodarzu, na sprzedac ten
konik? Żabików radz-podl; Maz. ww*
- sprzedaj: na sprzedaj** ‘na sprzedaż, na sprze-
danie’: *Ta zápaska nie na sprzedaj pani,
nie Wilków kiel; Śl, Mp, Wp pd. ww*
- sprzedając** ‘sprzedawać’: *Przywozili te wódke
przez Wisłę, tak kryjomo i tu jo sprzedaja-
li* Świątniki sand; Mp pn. ww
- sprzeka** ‘człowiek kłótniwy, swarliwy, prze-
korny’: *Sprzeka taká co dokucá* Dąbro-
wa Poduchowna ilż; Mp pn. ww
- sprzęczka** ‘sprzączka’: *Noszelnik mo sprzęcke*
Gielczew kras; Mp, Maz pd. ww
- sprzęgacz** zob. **sprzągacz**
- sprzęgać (się)** zob. **sprzagać (się)**
- sprzężnik** zob. **sprzążnik**
- spuchlina** ‘miejsce spuchnięte; opuchlizna’:
*Palec spuchnyty wroź do mydllin, to odyń-
dzie spuchlina* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz.
ww
- spucnąć** ‘zjeść wszystko z apetytem’: *Ania
całom miske manny spucla jak nic*
Kramsk koniń; Wp pd. ww
- spucować** ‘zjeść wszystko z apetytem’: *Juze-
ście wszystek ten chlyb spucowały?* Sa-
mocice dąb-tar; Śl, Mp. ww

- spulrad** 'narzędzie do nawijania osnowy na szpulę': Maz pn. ww
- spuszcz** 'duży hebel': Śl. ww
- spuszelina** 'stęchlizna': *Cuć spuszeliną w pokoju* Limanowskie; Mp pd-zach. ww
- spuścić manto** zob. **manto**
- spych** 'spadziste zbocze góry': Kasz. ww
- spynić** 'zatrzymać, powstrzymać': *Krowa chciała uciykać, ale ja sta z drugiej strony i jo spyniła* Huszcza biał-podl; Maz wsch. ww
- srala bartek** 'wir powietrzny': *Srala bartek to po ziemi idzie, rwie pył i pył idzie jakby dym. Ón tak kryłci i po ziemi sie całgo, a potem w górę sie wierci jakby snurek* Niegowa zaw; Mp. ww
- srańb** **1.** 'ściany domu bez dachu': *Taki dom bez dachu to srańb* Porąbka żyw; Śl, Mp zach, Kasz. **2.** 'przegroda w stodole oddzielająca sąsiek od klepiska': *W dziadkowi stodole było dwa srańby, to sie duzo do ni śmieściło* Kaszów krak; Śl, Mp zach. ww
- srańbek 1.** 'skrzynia do przechowywania ziarna': Mp pd-zach. **2.** 'odświętne sanie używane na ważniejsze okazje': *Ksióndz jedzie na srómbku z Panym Bogym* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. ww
- srebló** 'srebro': *No, weź sobie – mówi – z gaść srebla, złota* Żabików radz-podl; Mp pd i zach, Maz pd i wsch. ww
- sreńkowiny** 'zaręczyny': *Teraz to juz nik sie tak nie zeni i te sreńkowiny, cy jak to mówio zaręczyny, ustajali* Tyniec krak; Śl, Mp. ww
- srocza** 'roślina – ostróżka': *Gdzieś ty tych srocek tyle narwała* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- sromać się** 'wstydzic się': Kasz. ww
- srucić, srucić** 'rzucić': *Jego sruciół dopiro ten wiater* Bychawka lub; Śl, Mp. AKS
- stadło 1.** 'para małżonków, małżeństwo': *"Óna piykno, ón tyz, chłop postawny, będzie z nich dobrane stadło* Sękowa gor; Mp. **2.** 'stado': *Kropatwy, to były stadła* Zborowskie lubl; Śl, Wp pd. ww
- stadzina** 'stado, gromada zwierząt': *Kosara [ogrodzone pastwisko], stadzina tam chodzila* Bychawka lub; Mp. ww
- staisko** 'kawałek pola, który na końcu orki trzeba zaorać w poprzek skib': *Teraz na sklady sie orze, jak sie przy końcu staje, to stajisko albo poprzecniok* Konopnica lub; Mp pn-wsch, Maz pd. ww
- stajać** 'stawać': *Nie wolno tu stajać wozem* Limanowskie; Mp. ww
- stajanko, stajonko** 'kawałek pola uprawnego; zagon': *Idźcie do nich, óni tam plewią na pirsem stajonku za stodołą* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- staje 1.** 'miara powierzchni pola uprawnego': *Cy trzysta, cy styrysta metrów pole nazywali staje* Przedmość wiel; Mp, Maz. **2.** 'obszar pola zasiany tym samym zbożem': Mp pn. ww
- stajko** 'kawałek pola uprawnego; zagon': *Dwa stajka miał zimiaków* Dąbrowa Poduchowna iłz; Mp pn, Maz. ww
- stajonko** zob. **stajanko**
- stalany** 'stalowy, metalowy': Kasz. ww
- stalka** 'stalówka pióra': *"Obsadke sie kupiło i stalke sie zalożyło* Woźniki sier; Mp, Maz. ww
- stalmach** 'kołodziej': *Nowy wóz robi my stalmach* Samocice dąb-tar; Mp, Maz. ww
- stamtela** 'stamtąd': *Aż stamtela trzeba było wode nosić* Bilwinowo suw; Maz wsch. JW
- stania** 'osobne pomieszczenie dla koni; stajnia': Pom pd, Kasz. ww
- stań** 'stajnia': *Naszta stań dla kóni* Nowa Wieś szt; Maz pn-zach, Pom pd. ww
- staplać (się)** 'zmoczyć (się), zamoczyć (się), pochlapać (się)': *Rynkowy przy koszuli sie zawiń wysoko, cobys ich nie stopłof* Rogów ryb; Śl, Mp pd. ww
- stara** 'staranie, troska': *To kuesztje wiele stare* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- starać się** 'martwić się, troskać się': *Nie starajcie sie tak, jutro juz mu bydzie lepszy* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- starasić** 'zdeptać, stratować, zgnieść': *Tak krowami starasiły tyn kónic, ze ji syc nie będzie co* Sękowa gor; Mp pd. ww
- starek** 'dziadek': Śl, Wp, Kasz. ww
- starka** 'babcia, babka': *Pojadymy do starki* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; *Storka z córkóm kijónkóm tak pobijóm* Dąbrowka

- Wielkopolska międzyrz; Śl, Wp, Kasz. ww
- starkowizna** ‘dożywocie’: *Jeszcze nie wiema, jako badzie ta nasza starkuewizna* Gołubie kar; Kasz. ww
- starnew, starnia** ‘ryba – flądra’: Kasz. ww
- starodrzew** ‘stare drzewo, też materiał z takiego drzewa’: *Stodoła ze starodrzewu* Janki Młode ostroł; Maz. ww
- staroszek** ‘dziadek’: *Staroszek sóm fest nimocni, ksiądz był przy nich* Rogów ryb; Śl. ww
- starośliwy** ‘zmartwiony, smutny’: Śl. ww
- starowaty** ‘dość stary’: *Za takiego starowatego to nie yé [za mąż]* Huszcza biał-podl; Maz wsch. ww
- stary** ‘ostatni pokos przy żniwie’: Wp pn-zach. ww
- starydawny** ‘właściwy dawnym czasem, bardzo stary’: *Staredawne takie śpiewki zawse śpiewał* Wilków kiel; Mp. ww
- staryk** ‘starzec’: *Przyjeżdżali dó nas za sianam takie dwa staryki* Degucie suw; pog Maz pn-wsch i Kresów pn. ww
- starz: na starze** ‘o sierpce księżycy po pełni’: Maz pn. ww
- starzyczka, starzenka** ‘babka’: Śl pd. ww
- starzyk** ‘dziadek’: *Starzikowi idymy powinszować na Nowy Rok* Rogów ryb; Śl. ww
- stawara, stawarka** ‘szlam, muł ze stawu’: Mp. ww
- stawianiec** ‘przenośna część zagrody dla owiec, przeszło koszar, plotu’: Mp pd-zach. ww
- stawienka** ‘beczka’: *Chtëren robił stawienki, cebz-iki to bendnarz nazywali* Bilwinowo suw; Maz pn-wsch. ww
- stawka 1.** ‘pobór do wojska’: *Na stowka idą, na te pobory* Stara Jamka niem; Śl. 2. ‘klepka w beczce’: Kasz. ww
- stapidło** ‘strzemię’: *W stómpidło noge wetchnie, jak rejtuje* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd, Kasz pd. ww
- stebło** ‘żdźbło’: *Ni muezna rwac ni jednegue stebła* Gołubie kar; Kasz. MI
- steczka, stegna** ‘ścieżka’: *Tó steckó zajdziesz na drugi kóniec wioski* Obręb sierp; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- stela** ‘stąd’: *Zabier stela to cie! Zaryte-Rabka* n-tar; Śl pd, Mp pd, Maz wsch. AN
- stempel** ‘pionowy drążek w przęślicy, na którym jest osadzony kręzołek’: Maz. ww
- stepno 1.** ‘gwóźdź lub kołeczek, na którym obracają się ramiona wijadła’: Maz. 2. ‘pionowa oś w żarnach, na której osadza się paprzyce’: Maz. ww
- stermać** ‘kłaść jedno na drugim, robić stertę, stóg’: Mp pd-zach. ww
- stermać się** ‘wspinać się, wdrapywać się’: *Ka sie tak stymies?* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd-zach. ww
- sternica** ‘przodownica przy żniwie’: *Kasia była sternicó* Olbęcjin kraś; Mp. ww
- stęcny** ‘chory’: Śl. ww
- stędy** ‘stąd’: *Styndy poszedym do Francji, na wojne* Lubocześnica szam; Wp. ww
- stępa 1.** ‘przyrząd do filcowania grubych tkanin wełnianych’: Maz. 2. ‘pałka do straszienia ryb’: Kasz pn. ww
- stępidło** ‘strzemię u siodła’: *Stampidla só przimocowane przy siodle. W to sie stawia noga, jak sie wsiada na kónia* I.ćśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- stępień 1.** ‘strzemię u siodła’: Kasz. 2. ‘pedał w kołowrotku’: Kasz. ww
- stjąć** ‘zdjąć’: *Jakby z jigły stjun* Dulsk ryp; Maz pn, Wp, Pom pd. ww
- stluczdupa** ‘gololedź, ślizgawica’: *Pado i marznie, tako stluczdupa bańdzie* Siemoń tor; Mp pn-zach, Wp. ww
- stlustnać** ‘przybrać na wadze, przytyć’: *Widza, że ci przy wojsku tyło stłósiło, isto was tam dobrze kormióm* Rogów ryb; Śl. ww
- stodolny** ‘człowiek w dawnym dworze, który kierował pracą w polu i obejściu oraz nadzorował pracujących; karbowy’: *Mikodym byli za stodolnego na Hajndrichowie* Rogów ryb; Śl. ww
- stogowisko** ‘drąg w środku stogu’: *Stogowisko zakopie sie w ziemia i kole niygo sie zakłado [zboże]* Trojanów miń-maz; Maz pd. ww
- stoić** ‘stać’: *We wojsku trzeba stojeć na baczność* Uchacze gar; Mp pn, Maz, Pom pd. ww
- stojać** ‘stać’: *Żyto stojato w myndlach* Obrawolsz; Maz, Wp. ww

- stojan, stojanka** ‘przyrząd, w którym dziecko uczy się chodzić’: Maz pd-wsch. ww
- stojączek: po stojączku** ‘w pozycji stojącej, na stojąco’: *Stoła ani stolców tam nie było i musieliśmy jeść po stojónczku* Rogów ryb; Śl pd. ww
- stojączka: na stojączkę** ‘w pozycji stojącej, na stojąco’: *Tak ni mom czasu usieść, że cheba na stojączke umre* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Kasz. ww
- stojmo** ‘pionowo, na stojąco’: *Deska połóż płazym, a nie stojmo!* Rogów ryb; Śl pd. ww
- stok** ‘źródło’: *Przy stoku obie sie umely* Wilków kiel; Mp. ww
- stolica** ‘ława’: *Przistow stolica ku stole, bo ni mómy tela stolców* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- stolik** ‘szuflada w stole’: *Wysuń stoliki, bo trza stół wyniść na dwór* Lubatowa kroś; Śl pd, Mp, Maz pd i wsch. ww
- stolim** ‘olbrzym’: Kasz. ww
- stolba** ‘część pługa: element łączący rączki pługa z grządziellem’: Mp wsch, Kresy pd. ww
- stolówka** ‘szuflada w stole’: Śl pd. ww
- stonóg** ‘stonoga’: Mp pd, Wp. ww
- stopa** ‘część pługa sunąca po ziemi; plóz’: *Stopa jidzie po ziemi ji utrzymuje głębokość orki* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. ww
- stoparczyć** ‘wystawać ponad jakąś powierzchnię; sterceć’: *Musi tyn kól tak stoparczyć? Urzni go* Jędrysek lubl; Śl, Mp zach. ww
- stoperczeć, stoperczyć** ‘wystawać ponad jakąś powierzchnię; sterceć’: *Tam w trzewiku widocznie jakoś śpilka stopyrcy bo me ucisko* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Pom pd. ww
- storzyć (się) 1.** ‘ropieć, obierać się’: *Rana durch sia storzi* Jeleń tez; Pom pd. **2.** ‘pysznąć się, przechwalać, zmyślać, kłamać’: Kasz. RK
- stożyć** ‘układać w stóg’: *W psiontek stoz-ilim siano u ziancia* Kadzidło ostrol; Mp pn, Maz wsch. RK
- stożyna** ‘drag, wokół którego ustawia się stóg’: *Trzeba stożyne wkopać, późni jóm wzmocnić, żeby sie nie walięła, nie chylięła* Obra wolsz; Mp zach i pn, Maz, Wp pd i zach. RK
- stójka 1.** ‘wóz wysyłany urzędowo na polecenie sołtysa’: *Stójka jak stóji na postoju, podwoda, gdy już wyjeżdża* Sulów kraś; Mp pn. **2.** ‘przyrząd, w którym dziecko uczy się chodzić’: *To małe to w stójce było* Huszcza bial-podl; Maz wsch. RK
- stór** ‘wydzielina ropna’: *Z chorého leci stór* Jeleń tez; Pom pd, Kasz. RK
- strachać** ‘wzbudzać strach; straszyć’: *Ni strachaj dziecka kóminiarem!* Siennica Różana kras; Mp. RK
- strachać się** ‘bać się, płoszyć się’: *Jak kón sie strocho, co bójny, to mu nasywajom okulary, zeby sie nie boł* Woźniki sier; Mp, Wp, Pom pd. RK
- stracić** ‘zgubić’: *Stracilech kajsikej czopke* Harbutowice cies; Śl, Mp zach. RK
- stracić się** ‘zaginać, przepaść, zniknąć, zgubić się’: *Stracił mi sie tyn wrzód, ani nie wiyim kiedy* Sękowa gor; Śl, Mp pd. RK
- stradny** ‘godny pożałowania, wzbudzający litość’: Kasz. RK
- stragarz** ‘główna belka pod pułapem drewnianego domu’: *Dawni to nie było kołysek, ale coś w rodzie niecek. To wissiało u stragárza* Lgota Gawronna wlosz; Mp, Maz pd. RK
- stramy** ‘osadzone w płożach sań słupki, na których opiera się nasad’: *Pamietáj, zebyś nie robił stramów wysokich, bo wtedy sanie som słabe* Pustków dęb; Śl, Mp, Maz pd, Pom pd. RK
- strapacja** ‘kłopot, zmartwienie’: Mp pd-zach. RK
- straszcyczny** ‘wielki, ogromny’: *Księżyc to je taki krąg strasecny, ón taki wielgi, wydaje jak słońce* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- straszować** ‘straszyć’: *O północy chodzóm duchy i straszuje* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. RK
- strączko** ‘strąk’: *Strączko fazoli* Sporysz żyw; Śl, Mp. RK
- strąga** ‘zagroda, w której doi się owce, także bok tej zagrody z otworami służącymi

- do przepuszczania owiec przy dojeniu': Mp pd-zach. RK
- strefle** 'pończochy': *Kobiéti noszó niédwabne stréfle* Jeleń tez; Pom pd, Kasz. RK
- stręblówka, strzęblówka** 'zbieranie resztek ziemniaków na polu': Wp zach i pn. JR
- stręczyć** 'polecać komuś coś, raić, także swatać': *Strynczy mi tu jedyn krowe, ale skąd mom wiedziéć jako "ona jest Bóbrka kroś; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK*
- stręptać** 'zdeptać': *Té banksë strumptalë nájładnieszki kwiotczy* Gołubie kar; Kasz. AN
- strętwić** 'zdrętwić': *Stryntwiót "od zimna Hyżne rzesz; Mp. JR*
- stroić** 'urządzać, przygotowywać, robić': *Piyrny czas to w niedziela strojili gościny* Stara Jamka niem; Śl, Mp, Maz. RK
- stroja** 'uprząż': Śl. RK
- stroka** 'sroka': *Stroki "okropnie nikiedy wrzeszczóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. ww
- strom** 'drzewo': *Listka na strómach sie už zólcóm. Inet bydzie zima* Rogów ryb; Śl, Mp pd. RK
- strop 1.** 'drewniany sufit': *Niedhugo stróp w chałupie spadnie jim na łeb* Jeleń tez; Śl pn, Mp pn-zach, Pom pd. 2. 'grzbiet dachu': *Te krokwie jak sie schodzo na wierzchu, to strop je* Zuzulka węgr; Maz. RK
- stróża** 'nocna warta pełniona we wsi przez chłopów; stróżowanie': *Kázdy musiał iś na stróżá na noc* Radkowice itz; Mp, Maz, Wp. RK
- stróżak** 'siennik': *Stróżak je napchan-i żitró słómó* Leśna Jania st-gdań; Śl, Wp, Pom pd. RK
- struchleć** 'spróchnić, zetleć, sparcieć': *Struchlala i dziura siy zrobiyla* Przedmość wiel; Mp pn-zach. RK
- strug 1.** 'narzędzie do strugania drzewa z dwoma uchwytami po bokach; osnik': *Strug jes dlugi, a hebel jes krótsy* Woźniki sier; Śl, Mp pn i zach, Maz, Wp, Pom pd. 2. 'narzędzie do strugania gliny garncarskiej': Mp pn-wsch, Maz wsch. 3. 'narzędzie kowalskie do strugania kopyt końskich': *Strugiem sie struze kopyto kóniowi, jak sie go kuje* Książnice Wielkie piń; Mp. RK
- strupiały** 'spróchniały': *Ten płot od puela ten je ju cały strępiaty* Gołubie kar; Kasz. RK
- strupiaty** 'pokryty strupami': Śl. RK
- strych** 'dziad, żebrak': Kasz. RK
- strychołek** 'narzędzie do ostrzenia kosy': *Co to za kośnik, ze ni ma swojigo strychołka?* Adamowo mław; Maz pn, Wp pn. RK
- stryczek, stryczka** 'część kołowrotka: kółeczko z rowkiem przy szpulce, przez który przechodzi sznurek': Maz wsch. RK
- stryja** 'brat ojca': *Stryja z Jabkowa nie widziót na jedno "oko* Kramsk koniń; Wp, Pom pd. RK
- stryjna** 'żona stryja': *Stryjná to bardzo lubiá stryka, bo przecie jich chłop, a nawet stryk som ładni* Pustków dęb; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy pd. RK
- stryk** 'brat ojca': *Já mám dwie ciotki i jednygo stryka* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Kresy pd. RK
- stryżnić** 'zmarnować, roztrwonić': *Tak stryżniły tóm całóm chudobe* Sękowa gor; Mp pd. RK
- strzała 1.** 'część pługa sunąca po ziemi; płóz': *Strzała do deski uwiozana i do capigów* Wilków kiel; Mp, Maz zach. 2. 'belka ukośna u żurawia': Mp pd-wsch i pn-zach. RK
- strzałka** 'część nogi końskiej tuż przy kopycie': *Pod kopytem mo kón strzałke, casem se co wbije w strzałke* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- strzasnąć** 'rozbić, zbić': *Strzaśnij talyrz na szczyńście* Granowo n-tom; Wp. RK
- strząska** 'pasza dla bydła lub koni ze słomy zmieszanej z sianem lub koniczyną': *Załóż krowom troche strząski za drabine* Lubatowa kroś; Mp pd. RK
- strzebło** 'srebro': *Downi strzybło było drogsze niż dzisiaj* Rogów ryb; Śl. ww
- strzebny** 'srebrny': *Jano doł babie na miano [imieniny] strzybny pierścionek* Konia-ków cies; Śl. ww
- strzebro** 'srebro': Kasz pn. ww
- strzebrzny** 'srebrny': Kasz pn. ww
- strzecha 1.** 'okap dachu': *Piérszy szár [warstwa] kiczek to sie mówi strzecha* Żarnowiec kroś; Śl, Mp, Maz, Wp pd-wsch. 2. 'rondo kapelusza': *Tyn kłobuk ze szy-*

- rokóm strzechóm mi sie nic nie podoba Rogów ryb; Śl, Mp. RK*
- strzelec** ‘myśliwy’: *W tym roku to “óny (wilki) “u nos sóm, juz ćterech zabili strzelce* Mała Wieś radomisz; Mp, Maz, Kasz. RK
- strzelon** ‘ropne zapalenie palca; zastrzał’: Kasz. RK
- strzeszak** ‘snopek do poszycia dachu’: *Strzeszoki powydzieralo z dachu* Gielczew kras; Mp pn-wsch, Maz wsch. RK
- strzewa** ‘wnętrznosci’: Śl. RK
- strzewik** ‘but, trzewik’: *Nasuto [‘nasypalo’] mi sie piosku do strzewików* Kozakowice cies; Śl. ww
- strzęblówka** zob. **stręblówka**
- strzępek** ‘frędzel’: *“Odziywaczka ze strzymkami* Jaworzynka cies; Śl, Mp pd. RK
- strzępiaty** ‘strzępiasty’: *Paproć – jedna gynsto, czubato, tako kympa rośnie; drugo – polno, strzympiato, rzodko* Niegowa zaw; Mp. RK
- strzępiec** ‘strzęp’: *Rzymiyniym cie trza prac, aż strzymyce polecóm ze rzici* Rogów ryb; Śl pd. RK
- strzyga** ‘czarownica’: *Strzygi dówni mlyko “odbiyrały krowom* Bronowice-Kraków; Mp pd-zach. RK
- strzygoń** ‘duch, upiór’: Mp pd. RK
- strzymać 1.** ‘wytrzymać, znieść’: *Bez jeścia, bez psicia, bez spsiku mozna witrzimać, ale bez tabaki, jek sie natoz-is, to nie strzimos* Kadzidło ostroł; Mp, Maz. 2. ‘zatrzymać, powstrzymać’: *Jidzie za niém, zeby “ón tego dziada strzymał* Rosochaty Róg suw; Maz wsch. RK
- studniarz** ‘człowiek zajmujący się kopaniem studni’: *Głamboko studnia może yno studniorz robić, bele kery taki studnie nie zrobi* Rogów ryb; Śl pd, Wp. RK
- studzić się** ‘nudzić się, przykrzyć się’: *Jo widza, że ci sie už ta służba studzi* Rogów ryb; Śl. RK
- studzienina** ‘galareta z nówek wieprzowych’: *Z pęcínów do kolon (ze śwyni) robią studzienine* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- sturbaczyć się** ‘zmęczyć się’: Śl pn. AN
- sturzyć** ‘pehnać, trącić’: *Jak cie sturzo, to z dómu wylecisz!* Korbielów żyw; pog Śl pd i Mp pd. AN
- stwora** ‘stworzenie, zwłaszcza o kobiecie’: *Dobro ś ni stwora, óna je fest ku ludzióm* Rogów ryb; Śl. AN
- stwory** ‘zwierzęta domowe’: *Nadałaś tamtym stworom?* Lubocześnica szam; Wp. AN
- stworzenie** ‘zwierzęta domowe’: *Kón, śwynia, krowa, kura, kaczkza, to wszystko stworzenie, dobytek, chudoba* Wierzchowiska kraś; Mp pn, Maz pn. AN
- stworzeń** ‘metalowy pręt łączący różne elementy konstrukcyjne; sworzeń’: Śl pd, Mp, Wp wsch. AN
- styjąc, styjnąć** ‘zdjąć’: *Jak jidzies do jizby, to musis styjuńć capkie. Styjnij tyn sukmanek* Adamowo mław; Maz pn. JR
- styk** zob. **istyk**
- stykać** ‘wystarczać’: *Nie styko na szkoły* Kozakowice cies; Śl. AN
- styknać** ‘wystarczyć’: *Chleba do żniw nóm nie styknie* Rogów ryb; Śl. AN
- styl, sztyl** ‘trzonek, kij będący uchwytem narzędzia’: *Pyrlík [‘kilof’] sie chyto za sztyl* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp. AN
- stypa** ‘żart sytuacyjny, zabawa’: *Tza trocha głupoty zrobić, wie pan, stypy takiej* Płudy radz-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. AN
- styrkać (się)** ‘wtykać (się), wtrącać (się), włączać (się)’: *Ty Warkoczkuła, styrkej sie tez do tej godki* Olza ryb; Śl. ww
- styskać się** ‘nudzić się’: Śl. AN
- subhasta, supasta** ‘licytacja’: *Jağ nie bydziesz inakszy gospodarzył, to przidziesz na supasta i za pakatel ludzie cie kupióm* Rogów ryb; Śl, pog Wp pn-wsch i Pom pd. AN
- subiekcja** ‘kłopot’: *Po ślubie tyz dhuszy czas to miałał warkocele, a późni to ten se “obcienam, bo to pani jes subiekcjoz warkocamy, a takie krótkie, to sie roz dwa wycese* Zagość piń; Mp. AN
- suchara** ‘człowiek chudy’: *Co za suchara z ty dziehuchy, to same gnoty* Kramsk koniń; Wp. AN
- suche dni** ‘okres trzech dni postu (środa, piątek, sobota) przypadający raz na kwartał

- tał': *Som suche dni – ludzie poscom "od misa. To stęry razy w roku som te suche dni* Woźniki sier; Mp. ww
- suchoty** 'gruźlica': *Uczył sie i w pod w suchoty* Złotniki kal; oggw. AN
- suchy wojtek** 'gatunek grzyba jadalnego': Mp pn-zach. AKS
- suczka 1.** 'deseczka łącząca pedał z kołem w kołowrotku': Mp, Maz. **2.** 'klin do zatrzymywania nawoju w warsztacie tkackim': Mp, Maz. **3.** 'przyrząd ułatwiający zdejmowanie butów z cholewami': *Dej mi sucke, zzuje buty* Kluki miń-maz; Maz. AN
- suczki, suki** 'tylne krótkie sanki używane przy zwożeniu drzewa': Mp wsch, Maz wsch. AN
- suć** 'sypać': *Na Boze Ciało sujo kwiatki* Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- sufragan** 'wyzwisko': *Ty sufraganie!* Ostrowiec bus; Mp pd. AN
- sujnać** zob. **sunąć**
- suka 1.** 'okrycie wierzchnie': *Suka to taká sukmana z lemisem* ['trójkątnym kołnierzem'] *na plecach* Samocice dąb-tar; Mp pd. **2.** 'trójkątny, charakterystyczny kołnierz sukmany': *Suki przy sukmanach* Ostrowiec bus; Mp pd. AN
- sukać** 'skręcać kilka nitek razem': Kasz. AN
- sukadło** 'przyrząd do nawijania nici na cewkę': Mp pn-wsch, Maz wsch, Kresy pn. AN
- suki** zob. **suczki**
- sukieniaki, sukienniaki** 'spodnie wełniane lub lniane': Mp wsch, Maz wsch. AN
- sukienka** 'dawniej używane przez kobiety okrycie wierzchnie; rodzaj płaszcza': Mp. AN
- sukienniaki** zob. **sukieniaki**
- sukman, sukmanek** 'wierzchnie okrycie męskie': *Sukman był do samych piętow, miał stan, kołnierz, pętle, siwy najwienc* Strękowizna aug; Maz. AN
- suknia 1.** 'wierzchnie okrycie męskie': *Jak jo jészcy pamintom, downi to chopi mieli takie sóknie tyż, długie suknie i dógie buty* Dąbrówka Wielkopolska międzycz; Śl, Wp zach. **2.** 'odsświętny surdut męski': Pom pd, Kasz. AN
- sukniaki** 'cieple sukienne spodnie, także: buty': Mp pd. AN
- sumar, somar** 'osioł, też o człowieku upartym i niezbyt mądrym': *Sumar to je taki móndrala, a niczymu nie rozumí* Olza ryb; Śl pd, Mp pd. AN
- sumiec, suniec** 'krótsza belka w ścianie drewnianego domu między oknami': Mp. AN
- sumitować się** 'zaklinać się, przysięgać': *Nie bede sie sumitowál, bo to grzych, a ty jak chces, to my wierz, a nie to nie* Samocice dąb-tar; Mp, Wp. AN
- sunąć, sujnać** 'skoczyć': *Pies sunól bez płot* Leśno chojn; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- suniec** zob. **sumiec**
- supasta** zob. **subhasta**
- suponia, supoń** 'rzemień w chomacie': *Zapni esce nasełnik i suponie popraw na chomacie* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch, Kresy pn. AN
- surojeszka** 'grzyb – surojadka': Maz wsch, Kresy pn. AN
- suroka** 'sroka': Mp pn-wsch. ww
- suswał** 'człowiek otyły, niezdarny': *Cięni tego suswała* Radkowiec ilż; Mp. AN
- susz 1.** 'w ulu: plaster wosku': *Sus to te dziórki przez miodu* Obręb sierp; Mp, Maz, Wp wsch, Pom pd. **2.** 'okres posuchy': *Susz, jak długo dyszcz nie pado* Obra wolsz; Wp. AN
- suszka 1.** 'drzewo uschnięte stojące': *Z lasu suszki wicinajó* Jeleń tez; Śl, Pom pd. **2.** 'suszony owoc': *Ze suszek w zimié jabczanke się gotuje* Bóbrka kroś; Mp. AN
- susznia** 'miejsce, gdzie się suszy, np. len, owoce; suszarnia': Mp pd, Maz pn. AN
- suszyć** 'pościć ściśle, np. o chlebie i wodzie': *Nas dziadek w każdy pióntek susyli* Sękowa gor; Mp, Maz. AN
- suty, sutki** 'przestrzeń pomiędzy budynkami gospodarczymi': *Suty to u nas nazywają, temi sutami przejdiesz* Łukowisko radz-podl; Maz pd-wsch. AN
- suwać** 'skakać': *"U nas na "obozie mieli take dwa słupki, prowózek i suwelim przez to, chto wížij* Pelplin tez; Pom pd, Kasz. AN

- swach 1.** ‘mężczyzna pośredniczący w zawieraniu małżeństwa; swat’: Mp, Wp.
2. ‘starosta weselny’: *Swachy to byli już na weselu* Zuzulka węgr; Mp, Maz. AN
- swachna** ‘starościna lub druhna na weselu’: *Swachny to byli młode kobiety* Zuzulka węgr; Mp, Maz, Wp. AN
- swachy** ‘teściowie wzajemnie o sobie’: *Swachy to tych młodych ojcy* IIuta chlń; Mp pn-wsch, Maz, Kresy. AN
- swaczyć** ‘jeść drugie śniadanie lub podwieczorek’: *Już chnet bydymy swaczyć* Jan-kowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- swaczyna** ‘drugie śniadanie lub podwieczorek’: *Szykajcie wartko swaczyna, bo robotnicy už zeszi na miedza* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. AN
- swak** ‘dalszy krewny, powinowaty, często mąż ciotki’: *Beli dzisiáj ciotka ze swákiem* Radkowiec ilż; Mp, Maz, Kasz. AN
- swarzyć** ‘gderać, lajać’: *Tata bedo swarzyć “o te złomane grabie* Siepraw myślen; Mp pd. AN
- swarzyć się** ‘kłócić się’: *Przestańta sie już swarzyć, bo to wstyd* Brudzewice opocz; Mp, Maz, Kresy pd. AN
- swaszka 1.** ‘osoba pośrednicząca w zawieraniu małżeństwa; swatka’: *Śtyry razy bylam za swaszke, musiałam kupić pannie młody czepek, taki był prezynt* Złotniki kal; Wp. **2.** ‘starościna weselna’: *Dawnij wesele to było takie... z babów to była swaszka i przyswaszka* IIorodyszcz włod; Mp, Maz, Wp, Kresy. AN
- swat** ‘rówieśnik pana młodego towarzyszący mu do ślubu’: *Bukiety swaciá nosili przy kapelusach, dnużki miały trzewiki* Dęborzyn jas; Mp, Maz, Wp. **2.** ‘teściowie wzajemnie o sobie’: Mp. AN
- swęgier** ‘gicz bydłocy’: Kasz. AN
- swiązać** ‘związać’: Śl. AKS
- swieralnica, świeralnica** ‘część wozu: pierścień łączący rozworę z tylnymi śnicami’: *Na ozworze jes jesce obróncka – świeralnica* Zborowskie lubl; Śl, Mp. AKS
- swijać, świjać** ‘związać’: *To sie świjá na kłepki* Radkowiec ilż; Śl, Mp. AKS
- swinać się** ‘zwinąć się’: *Kot sie w kłebek swinot* Wilków kiel; Śl, Mp. AKS
- switek, świtek 1.** ‘zwitek, wiązka wyczesanego lnu’: *Takiy świtki sie śliczny przyndom* Lubatowa kraś; Mp, Maz pn. **2.** ‘zwój, rolka, rulon’: *Switek papieru* Radkowiec ilż; Mp. AKS
- switka** ‘zwitek, wiązka wyczesanego lnu’: Mp pd, Maz wsch, Wp pn. AKS
- swojak** ‘syn gospodarski’: Wp. AN
- swojana** ‘córka’: Śl. AN
- swołować** ‘ogłaszać zapowiedzi’: *Bertusia dzisiej swołowali i mocka takich smarków eszcze przed wojskym* Rogów ryb; Śl. AKS
- swołówki** ‘zapowiedzi przedślubne’: *Wichtór był z Klaróm ze swołowkami na farze* Rogów ryb; Śl. AKS
- swora 1.** ‘połączenie bijaka z dierzakiem u cepów’: *Swora mi sie urwała, ni ma tu jakigo rzemyka na swore?* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Maz pd-zach, Wp. **2.** ‘drażek łączący przednią i tylną część wozu’: Śl, Mp pd. AN
- sworówka** ‘część wozu: pierścień łączący rozworę z tylnymi śnicami’: Śl pd, Mp pd-wsch. AN
- swórka, zwórka** ‘połączenie bijaka z dierzakiem u cepów’: Śl, Mp, Maz, Wp. AN
- syc** ‘człowiek nienasycony, skąpiec’: *To syc! Nawet bidnemu nie dá, a na pintádzach to wnet będzie lezał* Samocice dąb-tar; Mp pd-wsch. AN
- sygnarek** ‘mały dzwonek kościelny; sygnaturka’: *Przi zakrystiji je mały signarek* Nowa Wieś Rzeczna st-gdań; Pom pd. AN
- sygnarka** ‘mały dzwonek kościelny; sygnaturka’: Mp pd. AN
- sygnować** ‘dzwonić małym dzwonkiem w kościele’: *Sygnuje, ze msá sie zacyná* Wilków kiel; Mp, Maz, Wp. AN
- sylabikarz** ‘elementarz’: Śl pd. AN
- symnać** ‘zdjąć’: Śl pn. JR
- synek** ‘chłopiec’: *Starszych synków na muzyce było mało, a tak same młodzioki* Rogów ryb; Śl. AN
- syneszka** zob. **sneszka**
- synowiec 1.** ‘mąż córki’: *Synowiec douwni mówili, gdzie lepiej mówili, to mówili ziéńc*

- Obra wolsz; Wp zach, Kasz. 2. 'syn brata albo wnuka': Wp pn. AN
- sypanie 1.** 'wydzielone miejsce na strychu domu, w którym przechowuje się wysypane na podłogę ziarno': Śl. 2. 'osobny budynek (w dworach) służący do przechowywania ziarna': Śl. JR
- syroka** zob. **scroka**
- sysak 1.** 'młode zwierzę jeszcze ssące': *S-isa-ki – prosiaki* "od *c-ica* Janki Młode ostroł; Maz. 2. 'chłop mazurzący': *W Sowinie, w Nowejwsi to same sysoki* Piechocice niem; Śl. JR
- sytny** 'pożywny, sycący': *Sytny beł* "obiód Bruźzewice opocz; Mp, Maz wsch. JR
- szabaśnik 1.** 'część pieca kuchennego przeznaczona do pieczenia produktów żywnościowych lub przechowywania pokarmów w celu utrzymania ich temperatury; rura, duchówka': *Włóże zimioki do sabaśnika, to jak tatuś przydzie, to będzie miał ciepłe. W sabaśniku tyz piekli ciasto* Książnice Wielkie piń; Mp zach. 2. 'piec do pieczenia chleba': *Piec do chleba, a esce kiedyś to mówili sabaśnik, bo to z zydoskiego* Starc Kręgi pult; Maz. JR
- szabatnik** 'piec do pieczenia chleba': *Tak się fajnie zesknół* [len] w *sabatniku* Przedmość wiel; pog Śl pn, Mp pn-zach i Wp pd-wsch. JW
- szabel** 'fasola': *Abo fasola abo siabél, to jedno* Obręb sierp; Maz pn-zach, Wp, Pom pd. JR
- szabelhon** 'fasola': Maz pn-wsch, Pom pd, Kasz. JR
- szabla** 'fasola': *Sziabie rosno w strórkach, tak jak groch* Nowa Wieś szt; Pom pd, Kasz. JR
- szablak** 'fasola': *Jo dziś gotuje pańtówci z szablciem* Święta złotow; Maz zach, Wp, Pom pd. JR
- szach** 'kij, tyczka, drażek (w różnych zastosowaniach)': *To je szach do wéndki. To só szachi abo chochle* ['tyczki do prowadzenia sieci pod lodem w czasie łowienia ryb'] Opalenie tcz; Pom pd, Kasz. JR
- szachtla** 'pudelko': *Siarek też trza szanować! Jedna szachtla ech ich miała i wszyscyś wyszkyrtoł* Rogów ryb; Śl. JR
- szachtować** 'kopać (np. rowy, doły)': *Szachtowałimy cały dzień* Rogów ryb; Śl. JR
- szacić** 'sprawiać odzież,łożyć na odzież': *Le-pi cie szacić niż żywić* Harbutowice ciesz; Śl pd. JR
- szady 1.** 'o maści krowy, wołu: szara, siwa, popielata, też płowa, brunatna': *Sado jes tako popielato* Krępa micch; Mp. 2. 'o cerze człowieka: śniada': *Cimne ciuto mo, sady na gymbie* Krzepice kłob; Mp pn-zach, Wp pd-wsch. 3. 'rozczochrany, nastroszony, zmierzwiiony': *Także włosy długie owce mają, szada welna* Lubań kościer; Kasz. JR
- szadziak** 'szron': *Szadziak to je, akbi tak mróz ze ziamni wiszed* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. JR
- szadzić** 'o włosach, welnie: czochrać, targać': *Welne trza szadzęc, a późni przansc* Golutubie kar; Kasz. JR
- szafa** 'kredens na naczynia kuchenne': *Śrank do rzeczy, szafa do skarupów* Lutogniew krot; Mp, Wp. JR
- szafarnia 1.** 'skrzynia z desek z przegrodami, służąca do przechowywania ziarna, mąki, kaszy': *Safarnia – skrzynia* [na mąkę] z *przegódkamy* Okrzeja luk; Śl, Mp, Maz pd. 2. 'kredens': *W szafarni jest talirze* Siennica Różana kras; Mp pn. JR
- szaga: na szagę** '(na) ukos': *Idzie na szage* Gielczew kras; Śl pn, Mp, Maz, Wp. JR
- szaga** '(na) ukos': *Tak jakoś szagom szła pilska* Kramsk koniń; Śl pn, Wp. JR
- szago: na szago** '(na) ukos': *Brónować może ji na szago* Leśna Jania st-gdań; Śl pd, Pom pd, Kasz. JR
- szajer, szauer** 'przybudówka przy budynku gospodarczym, służąca jako pomieszczenie na drewno i (lub) narzędzia gospodarcze': *Zaprowadź rower do szajera* Ciechocin lip; pog Maz pn-zach i Wp pn-wsch. JR
- szajta** 'grube polano drewna': *Porómbej mi ze trzi szajty suchego drzewa na rozpolka* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. JR

- szakal** ‘suche drewnienko na rozpałkę’: pog Maz pn-wsch i Kresów pn. JR
- szal** ‘duża chustka zarzucana na głowę i ramiona’: *Sale takie firankowe były kiedyś, takie fiżory miały, deserie robione sydełkom* Uchacze gar; Maz. JR
- szala I. 1.** ‘belka przytwierdzona do progu wozu’: *Na przednik śnicak jes szola* związana z *progiem klorónkóma* Zborowskie lubl; Śl pn, Mp pd. **2.** ‘winda w kopalni’: *Szolóm sie na dół jedzie* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- szala II.** ‘duża chustka zarzucana na głowę i ramiona’: *Na taka chusta o szterich rogach, z fréndzlami, co to jich kobiéti nosieli na barkach, mówieli szala* Pelplin tcz; Maz pn, Pom pd. JR
- szalenizna** ‘wścieklizna u psów’: Maz. JR
- szalinówka** ‘rodzaj ozdobnej wełnianej chustki na głowę’: Mp pn, Maz. JR
- szalka I.** ‘filizanka’: *Szalka mlyka i dwa krajczki chleba dostowómy na śniodani* Rogów ryb; Śl. JR
- szalka II.** ‘szalik’: Maz pn. JR
- szalone dni** ‘okres trzech ostatnich dni karnawału; ostatki’: Mp. ww
- szalonka** ‘borówka bagienna; łochynia’: *Salionka – podługowate to takie, jakzem sie objadła, tom sie opieła* Wilków kiel; Mp pn, Maz pn-zach. JR
- szalony** ‘o psie: zarażony wścieklizną’: *Wcoraj podobno po wsi pies salony latał* Huszcza biał-podl; Maz, Kasz. JR
- szalówka I.** ‘płytką orka po żniwach’: Wp pn. JR
- szalówka II.** ‘duża chustka na głowę’: *Kobity nosily najwincy krociate szalówki z fryndzlami* Złotniki kal; Mp pn-zach, Wp. JR
- szalat** zob. **sałat**
- szalata** ‘sałata’: *Downi tu nich nie jod szaloty, bo mówyli, że to jes lo kuezzy, a nie lo ludzi, lo ludzi jes mynso* Granowo n-tom; Wp. AC
- szalek** ‘kapusta, która nie zawiązała się w główkę’: *Kapusta latoś mamo, same szalki* Kramsk koniń; Mp pn, Maz pd, Wp. JR
- szampion** ‘grzyb – pieczarka’: *Sziampión je na wiérzchu biały, pod spódém szwiwi, w ti nózce jest dziurka, to doبری grzyb* Trzciano szt; Śl, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- szandara, żandara** ‘policjant, żandarm’: *Przyszel szandara, a słyszol po polsku mówić, to sto złotych kazoł płacić kary* Stara Jamka niem; Śl, Pom pd, Kasz. RK
- szaniec** ‘niewielkie usypisko, kopczyk, stos (np. zaspą śnieżną)’: *Tak nawiało, że nie mogłóm przeléżć przez te szójnice* Ciccior-ka st-gdań; Pom pd, Kasz. JR
- szanobliwy** ‘ten, który szanuje rzeczy, pieniądze; oszczędny’: *Gdo ni ma szanobliwy, tyn mo staros býda* Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. JR
- szanować** ‘oszczędzać’: *Sanowali ludzie, oscyn-dzali, zeby nie zmarnować* Przedmość wiel; Śl pd, Mp. JR
- szapon** ‘prymitywna sieć na ryby w kształcie worka na kiju’: *Z szapóném ribi w bagnie łupie tén dziecziak* Sztumska Wicé szt; Pom pd. JR
- szar** ‘rząd snopów, gontów lub dachówek w poszyciu dachu’: *Piérzy sor syje sie jyzami* [‘rodzaj snopków w strzecz’], *późni sie posywo głowocami* [‘rodzaj snopków w strzecz’] Krępa miech; Śl, Mp, Maz, Wp. JR
- szarga** ‘słota, szaruga’: *Na jesieni to prawie co dzień jes sarga* Radkowice itz; Mp. JR
- szaruźnia** ‘warsztat gospodarski, rzemieślniczy, pomieszczenie na sprzęty gospodarskie oraz drewno na opał’: *Wóz wezmiesz z szaruzni* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. JR
- szasnąć** ‘uderzyć’: *Szaśnij go lewyckóm, to mu styknie, zeby lezoł* Rogów ryb; Śl pd. JR
- szastać I.** ‘płukać bieliznę z mydła’: *Szastóm pranie* ok Rudy Śląskicj; Śl pd. JR
- szastać II.** ‘wymawiać s jak sz; szadzić’: *Tero szastaju, a jo tam po staramu* Giełczew kras; Mp wsch. JR
- szata I.** ‘ubiór (często w lm) – określenie ogólne’: *Moji szaty miałach wszyjski we szranku* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. **2.** blp ‘suknia’: Śl. **3.** ‘kawałek tkaniny

- plóciennej, przez który cedzi się mleko po udoju na hali': Mp pd-zach. JR
- szatka** 'chustka na głowę': *Na głowa biera szatka* Olza ryb; Śl. JR
- szatora 1.** 'szmata': *Kurpě uebetrzy szatorą* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. **2.** pogard 'o koniu': *Szatora jedna mało "uciógnie* Jeleń tez; Pom pd, Kasz. **3.** 'człowiek skupujący szmaty': *Już dawno szatora nie ból "u nas* Osieczna st-gdań; Pom pd. **4.** 'nicpoń, galgan': Pom pd, Kasz. JR
- szatornik** 'człowiek skupujący szmaty': *Do Golebia przëjechoł szatornik* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. JR
- szatrać** 'pamiętać, przypominać sobie': Mp wsch. JR
- szatrzeć** 'pamiętać, przypominać sobie': *Ón ta już cos szatrył* Targanica wad; Mp. JR
- szauer** zob. **szajer**
- szczać** 'oddawać mocz': *Jak ni może szczać, to pietruszka dobro je* Siemoń tor; oggw. JR
- szczadra** 'mały odłamany kawałek (głównie drzewa, też krzemienia, zęba); trzaska, drzazga': *Szczadra od zëmba, od drzewa* Bełda graj; Maz wsch. JR
- szczawiste** 'o mleku w początkowej fazie kisięcia: niedokwaszone': *Tego mlyka sie nie do warzyć, bo już scowiste* Sćkowa gor; Mp pd. JR
- szczeble** 'zebra (czasem tylko u zwierząt)': *Chuda krowa – szeble chidać* Wysocze os-maz; Maz wsch. JR
- szczeblik** 'zbieranie resztek ziemniaków na polu': Wp pd. JR
- szczeblówka** 'zbieranie resztek ziemniaków na polu': Wp pd-wsch. JR
- szczecina** 'szpilki drzew iglastych (na ogół opadłe)': *Rano przywiózem zé dwie płachet szczęciny* Korczów bił; Mp wsch. JR
- szczęć 1.** 'szczecina': *Ze scecí sfyńskí robily podkłady do chamot* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Wp, Kasz. **2.** 'szczotka do czesania lnu': *Wziyna baba potym na scecí. Wycesała to plóne, a to dobre zostało* Wesole [Orawa Śl]; Śl, Mp pd, Kasz. JR
- szczegół** 'szczegół': *"O kazde scególe "opisałam jednemu panu* Podnieśno sied; Mp pn, Maz. JR
- szczeka** 'szczęka': *Sceki mu lotaty ze strachu* Jędrysek lubl; Śl, Mp, Wp. JR
- szczelina** '(drobniejsze) polano drzewa, trzaska': *Ukrzes scelin na jutro* Mszana Górna lim; Mp pd. JR
- szczep 1.** 'gałązka drzewa owocowego służąca do szczepienia': *Szcyp to je to, co sie wkłada w dzikie drzewo* Sulów kraś; Mp pn. **2.** 'drzewo rosnące': *Srogi scepś ji tak wipróchnieje ji tam pscoli* [trzymają] Sucholaski giż; Maz pn. JR
- szczerebel** 'otwór w lodzie, z którego można czerpać wodę; przerczebel': *Chłopaki tu w rzyce wycini scerymbel ji bulbym sie wíwahuł we wode* Adamowo mław; Maz pn i wsch. JR
- szczery** 'hojny': *Nie bóńdz taki scyry, bo ci nie nie "ostanie* Jędrysek lubl; oggw. JR
- szczerysko** 'trzonek grabi': Maz pn. JR
- szczęzule 1.** 'łuski ryb': Maz pn-zach, Wp, Pom pd, Kasz pd. **2.** 'ości ryb': Kasz pd. JR
- szczęście** 'podwójny kłos zboża': *Szczęście – dwa kłóski na jednym ździeble* Okalina opat; Mp, Wp. JR
- szczodrak 1.** 'rodzaj słodkiej bułki ofiarowanej kołodnikom składającym życzenia na Nowy Rok lub na Trzech Króli': *Szczodrok – to sie na Trzy Króle robi szczodroki, to sie ciasto wałkuje, zawijo sie mak albo syr i robi sie go krzywo, jak rogala* Sulów kraś; Mp, Kasz. **2.** zwykle w lm 'osoba składająca życzenia w okresie świąt Bożego Narodzenia': *Na szczynścicy, na zdrowiy, na tyn Nowy Rok! – Wúejcicy, szczódroku!* Lubatowa kroś; Mp, Kasz. **3.** 'ostatni, mały chlebek robiony z resztek ciasta': *Szczodrok, poskrobek* Hyżne rzesz; Mp pd-wsch. MT
- szczoka** 'szczęka (człowiecka i zwierzęcia)': *Masz szczoke brudne, masz policzke brudne, gdzie tak ubrudzila? Wierzechjedlina sokól; Człowiek ma dwa szczioke: górne szczioke i dolne szczioke* Koślinka szt; Mp pn-wsch, Maz, Pom pd. JR
- szczon, szczun** 'o dziecku: malec, smarkacz': *Taki mały szczun, a jaki przebiegły. Taki szczun, żeby miół "ojcamy rządzić!* Kramsk koniń; Wp. MT

- szczotka** ‘rodzaj tasiemki do podszywania dolnego brzegu spodnicy dla zabezpieczenia jej przed strzępieniem się’: *Scotka to był snurek z takimi strzympkami i to sie “ob-szywało koło spodnic* Stróżna gor; Mp. MT
- szczuba** ‘ryba – szczupak’: Śl pn. MT
- szczubel, ściubel** ‘ryba – szczupak’: *Scupaki, ściubły – to jesce ji teraz powie: ściubła złapałem* Stare Kręgi pult; Maz wsch i pn. MT
- szczubiałka** ‘młody, mały szczupak’: pog Śl wsch i Mp zach. MT
- szczublak** ‘młody, mały szczupak’: *Scubłoki so dobre do smazenia* Kadzidło ostroł; Maz pn, Wp wsch, Kasz pd-wsch. MT
- szczudło** ‘łyżwa’: *Jutro rano bandę na łyżwach (szczudłach) jechoł* Stara Jamka niem; Śl zach. MT
- szczudły** lm ‘gonty’: Śl. MT
- szczuka** ‘ryba – szczupak’: *Chycilimy pora szumnych [“dorodnych”] szczuków* Rogów ryb; Śl, Maz, Kasz. MT
- szczukać** ‘mieć czkawkę, czkać’: *Szczukosz uż całe półnia. Napij sie abo kawy, abo wody, to ci przyndzie* [przejdzie] Rogów ryb; Śl. MT
- szczuki, sztuki** ‘czkawka’: Pom pd. MT
- szczun** zob. **szczon**
- szczup** ‘ryba – szczupak’: pog Mp pn-zach i Maz pd-zach. MT
- szczupać** ‘macać, dotykać’: *Byłem w swójski kósuli, to mie wszystkie miescuchi scupa-ły* Kamianki-Wańki sied; Maz pd-wsch, Kresy pd. MT
- szczwać, szczuwać** ‘szuć, podjudzać psa’: *Uen szczęwie krowě* [tzn. psa na krowy] Kętrzyno wej; Kasz. MT
- szczykać** ‘mieć czkawkę, czkać’: *Czegó tak szczykasz?* Stara Huta [Tarnopol Ukr]; Mp, Kresy pd. MT
- szczykuta** ‘czkawka’: *Móm szczykuta, babku mie spómina* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. MT
- szczykutka** ‘czkawka’: *Dej mu trochy cukru na scykutke* Sierosławice koniec; Mp pn, Maz, Pom pd. MT
- szczypa** ‘żywiczna, wysuszona szczapa służąca’: **a.** ‘do rozpalania ognia’: *Scypy smol-ne są na rozpol* [“podpałkę”], *smoła* [“ży-wica”] *sie dobrze poły* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp; **b.** st ‘do świecenia w izbie (luczywo)’: *Kiedyś świecili scypami z so-snowego drzewa* Wąworków opat; Śl, Mp. MT
- szczypać** ‘dzielić drewno siekierą na drobne kawałki, szczapy; rozszczepiać’: *Szcypol kolki laskówe na pół i biól w ściane. Trynk* [tynk] *mu sie załapywoł na to* Bli-zne brzoz; Mp. MT
- szczypak** ‘ryba – szczupak’: *Jak szczypák, lbem na dól* Luboczęcica szam; pog Mp pn i Maz pd, Wp, Pom pd. MT
- szczyrk 1.** ‘żwir’: Śl. **2.** ‘gleba gliniasto-piaszczysta z domieszką żwiru’: *Dźwir taki – scérk, na scérku; scerkowato (ziemia) sie nazywo, co tak ino kamýnie rzegocóm* Mała Wieś radomsz; Mp pn. MT
- szczyt 1.** ‘ścianka łózka od strony głowy’: *W głowak – scyt* Sowliny lim; Mp. **2.** ‘deska zamykająca przód lub tył skrzyni wozu’: *Jechałem z targu i zgubiłem scyt* Adamowo mław; Maz, Wp pn-wsch, Pom pd. MT
- szczytek 1.** ‘ścianka łózka od strony głowy lub nóg’: *Łózko ma dwa szczitki, jedén szczytek to podgłowie, drugi w nogach* Szlumska Wieś szt; Pom pd. **2.** ‘deska zamykająca przód lub tył skrzyni wozu’: *Jesta przy woźie przedni szczytek i tilni szczytek, ale koźdi to szczytek, bo oni só równe* Nowa Wieś szt; Maz, Pom pd. MT
- szczywno** ‘tęskno’: *Tak nám szczywno za tóm dziochóm* Przytocznica kęp; pog Śl pn, Mp pn-zach i Wp pd-wsch. MT
- szczyżoryk, szczyżorek** ‘składany nożyk kieszonkowy; scyzoryk’: Wp. MT
- szefel** ‘dawna pruska miara objętości ziemniaków lub zboża, mająca ok. 50 litrów’: *Wybroł mueze ze trzy kuyszki* [koszyki] *abo doś i to był szefel* Granowo n-tom; Wp. MT
- szekólada** ‘czekolada’: *Dzieci “od starzika dycki dostowajóm szekólada* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp zach, Wp. RK
- szel** ‘kolor w kartach: karo’: *Szel – zwónek* Stara Jamka niem; Śl. MT

- szelątać** ‘poruszać, potrząsać’: *Nie szelóntej tym gorczkym, bo wylejesz woda* Biertułtowy-Radlin ryb; Śl. MT
- szelążki** ‘byszczące blaszki, którymi zdobi się odświętne stroje ludowe (zwłaszcza gorsety); cekiny’: *Aleś se piękne selążki (naszyła)* Samocice dąb-tar; Mp pd. MT
- szelbąg, szelbiąg** ‘używana dawniej szafka na naczynia kuchenne i żywność, mająca odkryte górne półki’: *“U nas je jeszcze taká stari szelbónk* Pięćmorgi świce; Pom pd. MT
- szelepicié** ‘szczęścić’: *Siano selepi, suche jak złoto* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. MT
- szelki, sielki** ‘drewniane nosidła do wody’: *To takie szelki były – drewniano podpora i tu takie kulki [‘pręty’] druciane, na to sie wiadra brało dwa; szelki sie nazywały, szelki do wody* Bolmin kiel; Mp, Maz pd. MT
- szelować** ‘orać płytko ściernisko po żniwach; podorywać’: *Po żniwach sie szeluje, jak só szelowniki* Dulsk ryb; Śl, pog Wp pn-wsch i Pom pd, Kasz. MT
- szemarzyć** zob. *szymarzyć*
- szemel** ‘stolek, taboret’: *Ni ma “opercia szemel* Pięćmorgi świce; Pom pd. MT
- szeper** ‘pasterz pasący owce; owczarz’: Kasz. MT
- szepetlawy** ‘o człowieku: niewyraźnie mówiący, sepleniący’: *Ja szypetlawy, ni umie mówić* Jaenia zam; Mp wsch. MT
- szepielawy** ‘o człowieku: niewyraźnie mówiący, sepleniący’: Kresy. MT
- szepielić** ‘mówić niewyraźnie, seplenić’: Śl, Kasz. MT
- szeredzić** ‘obmawiać, oczerniać, psuć opinię’: *Nie dej sie szeredzić takimu chacharowi; sóm je kóna i cygón, a inszego chce chacharym zrobić* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- szerga** ‘oprawca, hycel, też: łobuz, andrus’: *Taki szerga nie pasuje ku ludzióm. Taki szerga sie rad bije na muzykach* Rogów ryb; Śl pd. MT
- szerka** ‘pas zakładany na plecy i podtrzymujący wyładowane taczki podczas pcha-
- nia lub służący do ciągnięcia wózka przez człowieka’: *Bez szyrki z tragaczym [‘rodzaj taczek’] nie pojedą, bo sie nie chce posztuchać [‘podźwignąć się, obierać się’]* Rogów ryb; Śl pd. MT
- szerochny** ekspr ‘bardzo szeroki’: *Obréncz bu-la szérochná* Luboczėsница szam; Wp. MT
- szerozeczek** st ‘drewniane lub gliniane, szerokie naczynie na mleko lub twaróg’: Kasz. MT
- szerek** ‘szeroko’: Kasz. MT
- szervak** ‘pogrzebac’: *Wyszzerować [‘wygrzebać’] szervokym pod blachóm* Kozakowice ciesz; Śl pd. MT
- szery** ‘uprząż konia’: *Woga, do której przymocowane są posztronki szerów* Puńców ciesz; Śl pd. MT
- szery, siery** ‘część kołowrotka: rodzaj regulatora nakładanego na szpulkę (druciki prowadzące nitkę przy przedzeniu), dzięki któremu można równomiernie nawijać przędzę’: *Nabić siery. Siery mi sie wylamały, nie ząbek* Żdżary łuk; Maz wsch i pn. MT
- szery: na szerz 1.** ‘na szerokość’: *Metr do góry i metr na szerz* Wilków kiel; Śl, Mp, Kasz. **2.** ‘na oścież’: pog Śl pn i Wp pd-wsch. MT
- szeryza** ‘szerokość’: Kasz. MT
- szeryzawa** ‘coś bardzo szerokiego’: *Powinno starczyć na suknióm i na płaszczyk, bo to tako szeryzawa* Złotniki kal; Maz zach, Wp, Pom pd, Kasz. MT
- szeryzna** ‘pas lub klin tkaniny przeznaczony do zszycia np. na spódnicę lub suknię; bryt’: *Szyroko, wónsko szeryzina* Zarzecze ciesz; Śl pd, Mp pd. MT
- szewce-krawce, szewce** ‘znaki na skrzydłach sicej ciągnionych’: Wp. AKS
- szewcki** ‘szewski’: Wp. AKS
- szewcować** ‘być szewcem, wykonywać zawód szewca’: *Ón szewcuje éno tak po robocie* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. AKS
- szewców** ‘należący do szewca’: *Szewców syn* Gielczew kras; Mp pn, Kasz. AKS
- szewczak** ‘lekceważąco o szewcu’: *Szewczak bóti zéluje* Sztumska Wieś szt; Pom pd. AKS

- szewczka** ‘żona szewca’: *Szëwczka tész poma-ga szewcowi szewcować* Jeleń tcz; Maz, Pom pd, Kasz. AN
- szewczycha** ‘córka szewca’: Maz. AN
- szewiec** ‘szewc’: *Szewiec syje sydłym buty* Prze-ciszów ośw; Śl, Mp pd, Maz, Pom pd, Kasz. AKS
- szewiecki** ‘szewski’: *Kup mi w mieście kónsz-czek smoły szewiecki* Rogów ryb; Śl, Wp, Pom pd. AN
- szewiectwo** ‘praca szewca’: *Szewiectwa nie trza się boć, na tym też idzie zarobić* Ro-gów ryb; Śl, Kasz. AN
- szędzielina, szędzielizna** ‘szron’: *Ciekawe cy casem ziniąki nie przemarzną w piewni-cy, bo całe mury “osiedziane, sedzielyna na palec* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- szętoperz, szętopierz** ‘nietoperz’: *Széntopéřz w leczie w noc-i fiurga i kómori łowi, a w dzień szpi* Koślinka szt; Wp pn, Pom pd, Kasz. AN
- szkadrona** ‘oddział kawalerii, szwadron’: Mp pd. MI
- szkarboły** ‘starc buty’: *Wyciep już te szkarbo-ły, a kup se nowe* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- szkarłota** ‘duża skiba, bryła ziemi’: Wp pd-zach. AN
- szkarta** ‘kartka papieru’: Śl. RK
- szkieta** ‘noga zwierzęca, też pogard lub żart: noga ludzka’: *Szkita ma boły* Ciechocin lip; Wp pn. AN
- szklanka** ‘butelka’: *Graniówka – graniato szklónka na gorzółkym* Jaworzynka ciesz; Śl, Mp pd, Pom pd, Kasz. AN
- szklarz** ‘owad – ważka’: *Śklarz lata nad wodó, ma skrzydła przeźrociste* Obręb sierp; Maz, Wp pn, Pom pd, Kasz. AN
- szklić** ‘bałamucić, oszukiwać’: *ły mnie pewnie troche śklýs, gdzieby tak było* Samoci-ce dąb-tar; Śl pd, Mp pd. AN
- szkodować 1.** ‘współczuć, żałować’: *Choć i durna była, a jednak szkodowała tego dzieciaka* Bilwinowo suw; Mp pn-wsch, Maz, Kresy. **2.** ‘robić szkodę’: *Jak sie pa-sie krowy w paswisku i krowa chce sko-dować to sie woła: A gdzie granula!* Woź-niki sier; pog Śl pn i Mp pn-zach. AN
- szkolak** ‘uczeń’: Kasz. AN
- szkolarz** ‘uczeń’: *Czoś ty za szkolorz, co ni mo blaistryfta uni papióru do pisanio* Rogów ryb; Śl. AN
- szkolnica** ‘uczennica’: *Na zgniły świrz [“rodzaj świerzbu”] dziewczyna szkolnica umarla* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Kasz. AN
- szkolnik** ‘uczeń’: *Chodzi do skoły – skolnik. Cy mały, cy duży to skolnik* Woźniki sier; Mp, Maz, Kasz. AN
- szkolnina** ‘żona nauczyciela’: *W cugu [“po-ciąg”] jechałam ze szkolninom* Gołubie kar; Kasz. AN
- szkolny** ‘nauczyciel’: *Szkolni “uczi* Jeleń tcz; Śl, Pom pd, Kasz. AN
- szkołowy** ‘szkolny’: *Szkołowi “ucznik* Kętrzy-no wej; Kasz. AN
- szkop** ‘wykastrowany baran’: *Škop to już jes miškowany barón* Dankowice kłob; Śl pd, Mp, Maz, Wp wsch. AN
- szkopezek** ‘naczynie do dojenia mleka’: *Downi doiło sie mlíko do szkopka* Kramsk ko-niń; *Szkopki béli z klepków, jedna klepka béla dłuższa i mniada ucho* Nowa Wicś szt; Mp pn i wsch, Maz, Wp, Pom pd, Kasz pd. JR
- szkopiec** ‘naczynie do dojenia mleka’: *Na wieczorni udój krowa dała pełny szkopiec* Rogów ryb; Śl. JR
- szkopina** ‘baranina’: Śl pd. JR
- szkopyrtnąć (się)** ‘przewrócić się’: *Jakóž to eś szoł, żeś sie szkopyrtnýł na rownej drodze?* Rogów ryb; Śl. JR
- szkorupa 1.** ‘dachówka’: Śl pd. **2.** ‘twardy śnieg’: Śl pd. JR
- szkowronek** ‘skowronek’: *Bydzie wczasno wiosna, bo szkowronki už przileciały* Ro-gów ryb; Śl pd. JR
- szkowroźny** ‘żywy, figlarny, psotny’: *Szkow-roźnymu dziecku wszyscy przajóm* Ro-gów ryb; Śl pd, Mp pd-zach. JR
- szkódny** ‘o zwierzęciu: robiący szkodę’: *Gal-gajstwo, takie ladace krowsko, szkódno tako je* Bychawka lub; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- szkrobaczka** ‘stara zdarta miotła z gałęzi’: *Wyciepcie już ta szkrobaczka* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR

- szkrobać** ‘skrobać’: *Dżywczynta szkrobióm żyymnioki na wieczierzym Koniaków ciesz;* Śl, Kasz. JR
- szkrobaka** zob. **skrobaka**
- szkróbek, skróbek** ‘krochmal’: Śl. JR
- szkróbić** ‘krochmalić’: *Po wypraniu sie prodło mocho w zimnej wodzie i wykrynco, żeby kajakóm mydlino dostac precz, czynić prodła sie szkróbi Karwina [Cieszyn Cz];* Śl. JR
- szkubaczka** ‘wspólne darcie pierza i (względnie) zabawa po tej pracy’: *Mocze wielkóm izbym, zrób szkubaczkm z muzykóm Koniaków ciesz;* Śl pd. JR
- szkubać** ‘skubać, drzeć pierze’: *W zimie szkubie sie dycki piyrzi Olza ryb;* Śl. JR
- szkucie** pej ‘włosy, szczecina’: *“Odgarnij se z cola te szkucie, bo ci lecóm na gémbe Sporysz żyw;* Śl, Mp pd. AN
- szkudły** ‘gonty’: *Budynki skudłami kryte Przedmość wiel;* Śl pn, Mp pd-zach, Wp. AN
- szkurpie, szkurpy** ‘stare, zniszczone buty’: *W tych szkurpiach nie idzie już chodzić Pićmorgi świcc;* Wp, Pom pd, Kasz. AN
- szkut 1.** ‘chłopak, często niezdolny’: *Alebyk był takigo skutu Sporysz żyw;* Śl, Mp pd. **2.** ‘twardy, krótki włos, zwłaszcza w sierści zwierząt’: *Czome szkuty mo ta świniá Jankowice Rybnickie ryb;* Śl pd, Mp pd. AN
- szla** ‘rodzaj lekkiej uprzęży dla konia’: *Śla – to kón cóngnie samani piersiami Kluki miń-maz;* Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- szlaban** ‘przeszkoda stawiana na drodze orszaku weselnego’: *Jak wesele jechało to chłopoki robili ślabon i nie puscali, az jem družba co wyrzucił, troche piniędzy; ślabon robili z łajcucha, ino go “ubierali liściami abo kwiatkami Książnic Wielkie piń;* Mp, Wp. AN
- szlaban, szlafban** ‘drewniana ława rozsuwana, służąca też do spania’: *Szlaban to je kista drewniana z oparciém. Otwierało sie na noc, w środku bęła słóma Cieciorka st-gdań;* Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. AN
- szlachtuz** ‘rzczenia’: *Do ślachtuzu zwożom cieloki Woźniki sier;* Mp, Wp. AN
- szlafban** zob. **szlaban**
- szlaga 1. 1.** ‘drewniany młot; pałka’: *Z tego kawátka pniácka zrobie se fajná śláge, bo to jes mocny dáb jak żelazo Samocice dąb-tar;* Mp, Maz, Pom pd. **2.** ‘rampa, szlaban’: Śl pd, Mp pd-zach. AN
- szlaga 11.** ‘słota’: *Dzisu je znowu szlaga na dwuerze Gołubie kar;* Kasz. AN
- szlajer** ‘welon ślubny’: *Szlajer miała piękny ta młodo pani, takigo pięknego szlajera ech nie widziała Jankowice Rybnickie ryb;* Śl. AN
- szlajfa 1.** ‘wstażka’: *Szlajfi noszó dziewczini we włosach Jeleń tcz;* Śl, pog Wp pn i Pom pd. **2.** ‘hamulec przy wozie’: *Szlajfa była po boku [wasagu] doszykowana Jasna Podłopień lim;* Mp pd. AN
- szlajsa** ‘drzewo smolne, luczyno’: *Śwycyli ślajсами, a raki chytali Rabczyce [Orawa Śl];* Mp pd. AN
- szlap** ‘błoto’: Kasz. JW
- szlapa** ‘otwór w dachu do podawania siana na strych’: Śl pn. JW
- szlapać (się)** ‘brodzić w wodzie, taplać się w błocie’: Kasz. JW
- szlapka** ‘śliniaczek’: *Edek musi san założęc szlapke do jedzenio Gołubie kar;* Kasz. JW
- szlarka** st ‘wstażka, koronka, tiulowa falbanka’: *Ślárka bęła tako kupno. Óna przychódzila w zómbki różmaite tak... Tó te zopaski bęły ze ślárkami Blizne brzoz;* Mp. MT
- szlejcuchy** ‘łyżwy’: Śl. JW
- szlejer** ‘welon’: *Mniata taki ładn-i długi szlejer Pićmorgi świcc;* Maz pn, Pom pd, Kasz. JW
- szlejfa, szlejfka** ‘wstażka’: Maz pn, Pom pd. JW
- szlepa 1.** ‘narzędzie rolnicze służące do spulchniania i wyrównywania powierzchni gleby; włóka’: Śl, Wp, Pom pd. **2.** ‘prymitywny środek transportu, który stanowią zwykle dwa długie drażki połączone pod pewnym kątem – służy on do przewożenia narzędzi rolniczych, kamieni, drewna, siana; włók’: Wp pd i zach. MT
- szleper 1.** ‘narzędzie rolnicze służące do spulchniania i wyrównywania powierzch-

- ni gleby; włóka': Wp pd. 2. 'ładowacz w kopalni': Śl. MT
- szlepować** 'gładzić ziemię włóką': Śl, Maz, Wp, Pom pd. JW
- szlichta** 'krochmal do usztywniania nici': Mp. JW
- szlinga** 'sido na ptaki': Śl. JW
- szlips** 'krawat, też muszka': *Ja lubia ciamne szlyps-i* Pięćmorgi świec; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. JW
- szlora** 'pantofel domowy': *Zostaw szlori w siéni* Cieciorka st-gdań; Maz pn-wsch, Pom pd. JW
- szlufanek** 'drewniana kanapa rozkładana na noc do spania': Mp pd. JW
- szlufy** 'włók do transportu narzędzi rolniczych lub wody': *Jedén pojechał ze szlufami po wodę do bagna* Sztumska Wieś szt; Pom pd. JW
- szłapa** 'stopa człowieka lub łapa zwierzęcia': *Mosz takie szłapy, że ci żodyn trzewik nie pasuje* Jędrysek lubl; Śl. JW
- szłapka** 'pułapka na myszy': Śl. JW
- szmacie** 'bielizna': Kresy. JW
- szmacina** 'chustka na głowę': Mp pd. JW
- szmaja, szmania** 'człowiek leworęczny, mańkut': *O, Isia jes szmaja, ji lewom rynkom!* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Maz pd-zach, Wp, Pom pd. JW
- szmatek** 'człowiek skupujący stare ubrania': *Parsywy smotek, za fartuch doł mi dwie igły* Przedmość wiel; Mp pn. JW
- szmaterlak** 'motyl': Śl. JW
- szmir** 'smar do wozu': Mp pd, Kresy pd. JW
- sznabel** 'dziób ptaka': *Boción už ma žaba w sznablu* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. JW
- sznalka, sznelka** 'sprzączka': *Pasek zapnie szie na sznalke* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd. JW
- szneka 1.** 'ślimak': Śl. 2. 'bułka w kształcie ślimaka': *Kup sznéki z glancam* Jeleń tez; Pom pd. JW
- sznelka** zob. **sznalka**
- szneprować** 'szperać, myszkować': *Moja mi sznepruje po czeszeniach* Gołubie kar; Kasz. JW
- szneptuch, szneptuszek** 'chusteczka do nosa': *Sznéptuszkam dziecko wiciéra se nos* Jeleń tez; Pom pd. JW
- sznupa 1.** 'pysk zwierzęcia domowego': *Pies mo sznupe, kón mo sznupe, krowa tyż* Granowo n-tom; Śl pn, Wp. 2. 'katar': Kasz. JW
- sznupać 1.** 'zażywać tabakę': Śl. 2. 'szperać, myszkować': *Sznupie po kapsach za drobniokami, bo ni mo na cygaretle* Koniaków ciesz; Śl pd. JW
- sznuptychla** 'chusteczka do nosa': *Tyn nochol mosz dycki zasznupany. Ni mosz to sznuptychle?* Rogów ryb; Śl. JW
- sznura** 'sznur': Śl. JW
- sznurka** 'wstążka, tasiemka, sznurowadło': *Pyntliczek sie zrobił na sznurce przy strzewiku i sebuć go nie umia* Rogów ryb; Śl, Mp pd, Wp zach. JW
- sznurówka 1.** 'część stroju kobiecego: serdak, gorset': *Sznurówki kobity nosiły na świnto, "obszywane nieroz białymi pocioryszkami* Złotniki kal; Mp pn, Wp, Pom pd. 2. 'sznurowadło': *Zawioz se snurówke "u buta, bo sie jesce przewrócis* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz. JW
- sznyca** 'wytloki z buraków cukrowych': *Sznyca jes lo krów* Granowo n-tom; Wp. JW
- sznyfka** 'tabaka': Maz pn. JW
- sznyta, sznyfka** 'kromka (chleba)': *Sznytke chleba weźnie* Obra wolsz; Wp. JW
- sznytloch** 'szczypiołek': *Mosz włosy jakby hróm do sznytlocha uderził* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. JW
- szober** 'stóg zboża lub słomy': Śl pn. JW
- szocie, szocia** 'brona, zwykle drewniana, z żelaznymi zębami': *Teraz to najwienc-i sziocziami brónujém* Koślinka szt; Maz pn, Pom pd. JW
- szojklapy** 'klapy osłaniające z boku oczy konia': *Szojklapi bieró do bistrych kóniów* Pięćmorgi świec; Śl, Maz pn, Pom pd. JW
- szoldra** 'szynka wędzona': Śl, Mp pd. JW
- szolki, siolki** 'szelki, np. do spodni, fartucha': *A Stémborski stari to tera jesce nosi spodnie na siolkach* Obręb sierp; pog Maz pn-zach i Wp pn-wsch, Pom pd. MT

- szondy, szońdy** ‘nosiła do noszenia wody na ramionach’: *Kubetki sia zahaczi na szóyndach* Pięćmorgi świec; Maz zach, Wp, Pom pd, Kasz pd. JW
- szopny** ‘o człowieku: wesoly lub śmieszny’: *Z nigo szopny chłopák, przysed w zalycanke do dziuchy, to sie przez dwie godziny nic nie “odezwiał* Samocice dąb-tar; Mp pd. JW
- szorc 1.** ‘spódnica, zwykle z tkaniny w pasy’: *Sorce z wehny beły* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn, Maz pd, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘fartuch’: *Do guetowania natóż szorc* Golubie kar; Maz pn-zach, Pom pd, Kasz. **3.** ‘tkanina, zwykle z wehny i lnu lub bawełny, często w kolorowe pasy’: *Te sorce to robili przewaźnie na bawełnie ji węcylłi takó włóczką* Kluki miń-maz; Mp pn, Maz. JW
- szos, sios** ‘szosa, droga’: *Gościńcem, gościńcem az do siosu* Bilwinowo suw; Mp pn, Maz. JW
- szotka** ‘poła’: Kasz. MB
- szpada** ‘łopata’: *W “ogrodzie kopelim szpadó* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz. MB
- szpadzisko** ‘trzon łopaty’: *Les są zasadzela do kopanio, aż szpodzěskue sa złamalo* Golubie kar; Kasz. MB
- szpajcha** ‘szprycha’: *Szpajchy trzi móm w kole złómane* Rogów ryb; Śl. MB
- szpak** ‘słonina’: Maz pn. MB
- szpały** ‘drewniane belki, na których leżą szyny kolejowe; podkłady kolejowe’: *Tymbry, szpały to tu wyrabiali* Degucie suw; Maz. MB
- szpana** ‘miara długości wynosząca tyle, ile odległość od końca kciuka do końca środkowego palca rozpostartej dłoni; piędź’: Śl. MB
- szpanagel** ‘metalowy pręt w kształcie dużego gwoźdźcia łączący przednią część wozu z tylną; sworzeń’: Kasz pn. MB
- szpanga** ‘wsuwka, spinka do włosów’: Śl. MB
- szpanować** ‘naprężyć, naciągać’: *Nie szpanuj tak struny, bo puknie* Rogów ryb; Śl. MB
- szparagus** ‘roślina doniczkowa – asparagus’: Wp. MT
- szparnik** ‘połączenie rączek pluga’: pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. MB
- szparogi** ‘deski chroniące słomę pokrywającą dach przed spadaniem, też: wystające ozdobne końce tych desek’: Maz pn. MB
- szparować** ‘oszczędzać’: *Tera musza troche szparować, bo buduja* Cieciora st-gdań; *Na jeściu to ja bim nie szparował* Pięćmorgi świec; Śl, Mp, Wp, Pom pd, Kasz. MB
- szpasować** ‘żartować’: *Nie szpasuj z dziotchy, bo się na szpasach nie rozumi* Rogów ryb; Śl, Kasz. MB
- szpatny** ‘brzydki’: *Wóz dyrgo* [‘trzęsie się’], *jak jezde szpatná cesta* [‘droga’] Jaworzynka ciesz; Śl pd. MB
- szpek** ‘słonina’: *Tan świniak mniat gubi szpek* Pięćmorgi świec; Śl, Wp, Pom pd, Kasz. MB
- szpencer** ‘ciepły, krótki kaftan kobiecy’: Śl pd. MT
- szpera** ‘noga zwierzęca, też pogardliwie lub żartobliwie: noga ludzka’: *Z czorną szperą tē idziesz pod pierzēne?* Golubie kar; Kasz. MB
- szperka 1.** ‘słonina’: *Sóndek* [‘drewniane naczynie z klepek’] *na syr, młynso, szpyrkym* Jaworzynka ciesz; Śl, Mp. **2.** ‘skwaraka’: *Ziomnioki ze spyrkom* Korbielów żyw; Śl, Mp, Wp wsch, Pom pd. JW
- szperlać** ‘gromadzić, oszczędzać’: *Spyrło jedno jajko do drugiego* Mszana Górna lim; Mp. MB
- szpernal** ‘metalowy pręt w kształcie dużego gwoźdźcia łączący przednią część wozu z tylną; sworzeń’: *Tu jesce taka kukawka, to jesce szpyrnał przidzie* Sucholaski giż; Maz pn, Pom pd, Kasz pd. MB
- szpernik** ‘szafka (najczęściej umieszczona na strychu) służąca do przechowywania słoniny, a także mięsa’: Śl. MB
- szpeta** ‘noga zwierzęca, też pogardliwie lub żartobliwie: noga ludzka’: *Truś ma szpėti* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. MB
- szpica** ‘ostre zakończenie czegoś, szczyt, wierzchołek, czubek’: *Wiwiorka siadła na śwyrku na samej szpicy* Rogów ryb; Śl, Pom pd. RK

- szpice 1.** ‘szprychy’: *Szpchice, to só te z drzewa cześci, co sie schodzó w fałgach* Pclplin tez; Śl, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy. **2.** ‘szczeble w drabinie wozu’: Kasz. **3.** ‘koronki’: *Óna miała halka ze szpicami* Cieciorka st-gdań; Śl, Maz pn, Pom pd. RK
- szpiczak** ‘młody chłopak, wyrostek’: *Nymce brali na wojna i szpiczków po siedminości lot* Rogów ryb; Śl. RK
- szpiczaty** ‘ostro zakończony, spiczasty’: *Kotek do wiazanio krów musi być spicaty, zeby dobrze sed w zymie* Rzepiennik Strzyżewski gor; Śl, Mp. RK
- szpiczka** ‘drut do robienia dzianiny’: *Striflę dziąć na szpchiczkach* Szestno mrąg; Maz pn, Pom pd. RK
- szpigiel, szpigiel** ‘lustró’: *Jidz do szpigla ji zdrzyj jak ludnie węglądosz* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. RK
- szpilarek** ‘narzędzie szewskie – rodzaj szydła’: *Daj mnie szpilarka, to ci buta zsyje* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Wp. RK
- szpinat** ‘warzywo – szpinak’: *Takim maluc-kim dziecióm to dowómy szpinat* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK
- szpona** ‘połączenie bijaka z dzierzakiem u cepów’: *Na szpónie musi być kryncóny rzymiń* Kramsk koniń; Wp. RK
- szprachać** ‘prosić, żebrać’: *Żebrał szpracha chleb* Jeleń tez; Pom pd. RK
- szpryca** ‘zastrzyk’: *Dostał szpryca od dochtora* Jędrysek lubl; Śl. RK
- szpukować** ‘hałasować, stukać, postukiwać’: *Przestańta już szpukować, bo uszi boló* Cieciorka st-gdań; Pom pd. RK
- szpulać** ‘nawijać na szpulę’: *Szpułali nici, szpulka się fyrtała* Blizne brzoz; Mp pd. RK
- szpuntownik** ‘rodzaj hebla’: Śl. RK
- szpur** ‘śląd pozostawiony na ziemi przez koła pojazdu; koleina’: *Musiał jechać gdzie, bo je szpur* Cieciorka st-gdań; Pom pd. RK
- szpyndlik** ‘szpilka, agrałka, broszka’: *Podowej mi szpyndliki, co se chyca, kaj móm ubrać tego sztofu* [‘materiału’] Jankowice Rybnickie ryb; Śl. MB
- szrac** ‘skośnic, ukośnic’: Kasz. RK
- szragi** ‘drewniany kozioł do rżnięcia drzewa’: *Drzewo się kładzie na szragi, bierze się piłę i rżnie* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- szramować** ‘robić rysy’: *Antonek, nie szramuj szafę!* Gołubie kar; Kasz. RK
- szrank** ‘szafa, szafka’: *Regina nic nie skowo do szranku, yny na stołach zostawi* Rogów ryb; Śl, Wp. RK
- szraubsztok** ‘imadło’: Śl. RK
- szrej; na szrej** ‘na ukos, na przełaj’: *Na szrój je bliżi do dóm* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. RK
- szrupa** ‘zgrzebło do czyszczenia koni i bydła’: *Najprzód kónia szrupó wiszrupowatóm, tako zielazno, a potim szczotkó* Leśna Jania st-gdań; Śl, Pom pd. RK
- szryca** ‘lyżwa’: Kasz. RK
- sztaba** ‘zelazne okucie koła wozu’: *Koła były z drzewa i sztabóm okute* Granowo n-tom; Wp. RK
- sztachet** ‘wąska deska w płocie’: *Kcioł go uwałyć sztachetem* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. RK
- sztajfka** ‘rodzaj męskiego kapelusza, mclonik’: Śl. RK
- sztajfny** ‘sztywny, zdrętwiały’: *Mo sztajfno rynka* Jędrysek lubl; Śl pn. RK
- sztajger** ‘sztygar’: *Jo ból sztajgrym na grubie* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd-wsch. RK
- sztajnpile, sztejpilę** ‘grzyb – borowik’: Kasz. RK
- sztakować** ‘podawać snopy na wóz lub do stodoły’: *Cate poobiedzie sztakowałóm snopki na wóz* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. RK
- sztama** ‘pień drzewa’: *Taki sztamy my z tego lasa wióżyli* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Kasz. RK
- sztamajza** ‘dluto’: *Ojciec do Wichtora po stamajze poset* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz. RK
- sztejpilę** zob. **sztajnpilę**
- sztelwaga** ‘połączenie końców płóz sań’: Maz pd i wsch. RK
- sztepówka** ‘igła do cerowania’: *Sztypówka abo cyrówka to jedno* Pięćmorgi świec; Maz pn-zach, Pom pd, Kasz. RK
- szteraki; na szterakach** ‘o sposobie chodzenia: na czworakach’: Pom pd, Kasz. RK

- szternal, szternadel** ‘trznadel’: Śl, Mp pd. ww
szterować ‘przyszkadzać’: *Nie szterujcie go tym wrzaskym, bo sie musi uczyć Rogów ryb*; Śl. RK
- szteryceć** ‘czterdzieści’: Śl pd. RK
- szteryrogaty** ‘czworokątny’: *Powónzka – tako łata styryrogata Zborowskie lubl*; Śl. RK
- sztepać** ‘tluc, miazdżyć’: *Ide sztepać bulewki [‘ziemiaki’] dlo buczków [‘prosiaków’] Gołubie kar*; Kasz. ww
- sztof I.** ‘materiał, tkanina’: *Sztof na sukinyne sie sfilcowoł Zabrzeg biel*; Śl, Kasz. RK
- sztof II.** ‘miara pojemności równa 1 litrowi’: Pom pd. RK
- sztok I.** ‘piętro’: *Óni mýszkajóm na sztwortym sztoku Rogów ryb*; Śl. RK
- sztok II.** ‘gnojówka’: Kasz. RK
- sztokróża** ‘kwiat – malwa’: *Sztokróże rosnó wisok ji majo białe, różowe ji czerwóne kwchiati Liniowiec st-gdań*; Pom pd. RK
- sztol** ‘stalowy wkręt do podkowy’: *Sztole sie wkrynco do podków kóniowi na zima, coby nié kietzoł [‘ślizgał się’] na lodzie Jankowice Rybnickie ryb*; Śl pd. RK
- sztola** ‘stalowy wkręt do podkowy’: *Sztole zaw-sze só w kaźdi podkowie dwa, jedna ni mo-że bić Leśna Jania st-gdań*; Pom pd. RK
- sztopować** ‘cerować’: Śl. EP
- sztołtrować** ‘jąkać się’: Pom pd. EP
- sztrachecel, sztrachcela** ‘zapalka’: Śl. EP
- sztraf, sztrafa** ‘kara pieniężna’: *Było tak za Nymca, iż sie płaciyło sztrofa za polsko godka Rogów ryb*; Śl, Mp pd, Kasz. EP
- sztrajchować** ‘malować’: *Sztrajchować płot, meble, podłoge Kozakowice ciesz*; Śl. EP
- sztrajchólc, sztreholeka** ‘zapalka’: Kasz. EP
- sztreba** ‘belka łącząca krokwie; bant’: Śl, Pom pd. EP
- sztreholeka** zob. **sztrajchólc**
- sztreja** ‘ściółka, podściółka’: *W lëse pued chójkami je grëbo sztreja Gołubie kar*; Kasz. EP
- sztreka** ‘tor kolejowy’: *Zwolnij przed štreká, trza popatrzeć, czy nie jedzie pociąg Samocice dąb-tar*; Śl, Mp, Kasz. EP
- sztrewa** ‘ukośna belka w ścianie’: Kasz. EP
- sztrom** ‘prąd elektryczny’: *Nima sztromu i po ćmi siedzimy Rogów ryb*; Śl. EP
- sztrozak** ‘siennik’: *Tam se kozdy wysukał plac do spaniou, strózoki juz były połoskoudane Schodnia opol*; Śl, Kasz. EP
- sztrych** ‘kreska, linia’: Śl. EP
- sztrychołek** ‘narzędzie służące do ostrzenia kosy’: *Kosa sie ostrzi sztrychołkam. To je płaska klepka ji do półowi takó masó c-i-méntowó z mialkim piaskam je pokrita Leśna Jania st-gdań*; pog Wp pn-wsch i Pom pd. EP
- sztryfle** ‘pończochy’: Kasz. EP
- sztrykować** ‘robić na drutach’: *Musza skoń-czyć sztrykować tan swyter Pićmorgi świec*; Śl, Maz, Wp, Pom pd. EP
- sztychać** ‘trącać, popychać’: *Nie sztychej mie Jędrysek lubl*; Śl. EP
- sztyka 1.** ‘kawałek, część’: *Štyke sie wycina ile tam metrów Wilków kiel*; Mp, Wp zach, Kasz. **2.** ‘mięso’: Mp pd. **3.** ‘ścięty pień drzewa, bal’: *Štykie ter ji na deski, ji na poły Sucholaski giż*; Maz pn. EP
- sztyki** zob. **szczuki**
- sztulpa** ‘mankiet’: Śl, Maz pn, Wp, Kasz. EP
- szturak** ‘tluczek do ziemniaków’: *Szurak je do szturaniu kartofłów Osieczna st-gdań*; Pom pd. EP
- szturm** ‘wicher, burza’: *Mocno burza to szturm, co dachy pošrywało Stara Jamka niem*; Śl, Maz pn, Pom pd. EP
- szturmak** ‘niedolega, niezdara’: *Ale z ciebie šturmak, dó nicegój zeš niezdarná Przędzel niż*; Mp. EP
- sztwierć 1.** ‘jednostka objętości produktów sypkich (najczęściej ziarna), będąca czwartą częścią korca; także naczynie, zwykle drewniane, używane do odmierzania tej objętości’: Śl. **2.** ‘część sąsięka w stodole’: *Siano swalył na gumno, bo we sztwierci ni ma placu Rogów ryb*; Śl. **3.** ‘czwarta część godziny; kwadrans’: *Wiele je godzin? Trzi sztwierci na jedną [godz. 12:45] Rogów ryb*; Śl. **4.** ‘faza księżycy; kwadra’: *Wiotek – jak już je “ostatnio sztwierć, jak już zaś je ku nowu Kozakowice ciesz*; Śl. MT
- sztwierka** ‘czwarta część całości; ćwiartka’: Śl pd. MT

- sztwiertnia, świertnia** ‘dawna (różnej wielkości) miara objętości, najczęściej zboża, ziemniaków, rzadko także: naczynie służące do odmierzania tej określonej objętości lub ciężaru’: *Na pół kwintala to bydzie piéńc sztwiertniów* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. MT
- stych 1.** ‘jedno przebicie igłą podczas szycia’: *Jesce mám dwa stychy igłą i juz bede miała suknie połátaná* Samocice dąb-tar; Mp pd. **2.** ‘lcwa w grzc w karty’: *Jesce wezne dwa stychy, a rešte wom* “*oddom* Książnice Wielkie piń; Mp. EP
- stychówka 1.** ‘rodzaj łopaty służącej do kopania ziemi’: *Zryć stychówko zymie* Kombornia kroś; Śl, Mp, Wp pd. **2.** ‘maszyna do mlócenia zboża, pozostawiająca pociętą słomę’: *Stychówka, co chamrze, tarze tak te słóme* Dąbrowa Poduchowna iłz; Mp. EP
- sztytówka** ‘maszyna do mlócenia zboża, pozostawiająca pociętą słomę’: *Sztytówka to tako maszyna do mócyńio. “Ona tak posiekała te słóme* Granowo n-tom; Śl, Mp, Wp. EP
- sztyga** ‘kilka lub kilkanaście snopków zboża ustawionych obok siebie kłosami do góry’: *Przeważnie sie ustawią zboże w długie rzéńdi, w sztigi* Leśna Jania st-gdań; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. EP
- sztygać** ‘kuleć’: Wp. EP
- sztykować** ‘haftować, wyszywać’: *“Ona umiy fajnie stikować* Jędrysek lubl; Śl, Maz pn. EP
- sztyl** ‘drewniany trzonek narzędzi używanych w gospodarstwie (np. łopaty, siekiery, wideł)’: *Sztyl u sikyry pynko* Kombornia kroś; Śl, Mp, Wp, Kasz. EP
- sztyl** zob. **styl**
- sztynować** ‘pasować, zgadzać się’: *Róbmy tak, aby nám wszystko jutro sztyńowało* Rogów ryb; Śl. EP
- sztywno** ‘teskno’: Wp pd. MT
- szuber, siuber 1.** ‘zasuwa w piecu do przymykania kanału kominowego w celu regulacji ciągu powietrza’: *“U nas kele pieca siedzi siuber* Obręb sierp; Maz. **2.** ‘nieślubne dziecko’: *Jak panna ma dziecia-*
- ka, to tén dzieciak naz-iwa sie siuber* Obręb sierp; Maz pn. EP
- szudrać się** ‘drapać się’: *Nic nie robi, ino sie szudrá* Złotniki kal; Wp. EP
- szufeca** ‘onuca’: Mp pd. EP
- szufrygiel, siufrygiel** ‘zasuwka przy drzwiach lub oknie’: *Nie zamykáj na kluc jano na siufrygiel wystarcy* Kazimierz Dolny puław; Mp pd i wsch. EP
- szuminy** ‘piana’: Śl. EP
- szumnota** ‘piękna, wspaniała rzecz’: *My wszyscy aż oczy powyblyszczali, co taki szumnoty tam były* Rogów ryb; Śl. EP
- szumny** ‘ładny, piękny’: *Szumno szatka z kwiotkami podobo sie wszystkim* Rogów ryb; Śl, Mp pd. EP
- szumot** ‘szum’: Kasz. EP
- szupa 1.** ‘łupina, skorupa’: *Szupy z jajca weż, podraszcz i dej kuróm* Rogów ryb; Śl. **2.** ‘łuska ryby’: Kasz. EP
- szupak** ‘ziemniak gotowany w łupinie’: *W pióntek jymy dycki szupoki z harynkami* [śle-dziami] Rogów ryb; Śl. EP
- szur 1.** ‘gryzoń – szczur’: *Łaszica to je poźiteczni robak – szuri je* Gaj n-miej; Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘mały chłopiec, smarkacz’: *Taki szurji* “*ojcu piskaje* Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. MT
- szuraj** ‘pomieszczenie, w którym przechowuje się drewno opałowe’: *Se na tidzién prziniesu drewków z szuraja* Bobowo st-gdań; Pom pd. EP
- szurek, siurek 1.** ‘dorastający chłopak’: *Dawniej to taki siurek ojca słuchał i zeniaka sie bojał, a dziś, to jak sie w škole cego nauc-i, to juz mu ani ociec, ani matka* Kadzidło ostroł; Maz pn i zach, Pom pd. **2.** ‘syn’: Wp. EP
- szurlawy** ‘zczowaty’: Śl. EP
- szus** ‘strzał’: *Rapczyk duł trzy szusy do sorńika, ale go nie trefył* Rogów ryb; Śl. EP
- szustać** ‘plukać pranie w wodzie’: Śl. EP
- szuty** ‘o owcy, baranie: bezrogi’: Mp pd. EP
- szuwar** ‘trawa bagienna’: *Siwor to tako trowa bagnisto, a tatarak to co jinnygo* Książnice Wielkie piń; Mp. MB
- szwaba** ‘karaluch’: Kasz. MB
- szwabka** ‘ziemniaki’: Mp pd-zach. MB

- szwaczka** ‘krawcowa’: *Szwaczka uszyła tyż – jak dała rade uszyć – kószule mynskie i kalisóny, spodnié tyż Blizne brzoż; Śl, Mp, Maz pd i wsch, Wp pd i wsch.* MB
- szwagrówka** ‘szwagierka lub bratowa’: Śl pd. MB
- szwajca** ‘szydło’: Śl. MB
- szwajcer** ‘robotnik zajmujący się krowami w folwarku’: *Śwajcery – w majóntku śtyrech jich było – to “uni przy krowach wszystko robili* Obra wolsz; Wp pn i zach, Pom pd. MB
- szwam 1.** ‘gąbka’: Śl. **2.** ‘grzyb pasożytujący na pniach i gałęziach drzew; huba’: Śl. MB
- szwandrać, szwandrować** ‘mówić w obcym języku, zwłaszcza po niemiecku; mówić niewyraźnie, niezrozumiale’: *Dwa Nymce stoli przy szynkwasio i szwandrali coś po niemiecku, alech jo ich nie rozumioł* Rogów ryb; Śl. MB
- szwarc** ‘pasta do butów’: *Przedawoł jeszcze szwarc na bóty – w takich drewnianych pudełeczkach, jak teraz blaszane* Blizne brzoż; Mp pd. MB
- szwarny 1.** ‘piękny, przystojny, zgrabny’: *Bolek od Zoliszki je szwarny synek, mo modre oczy a czorne włosy, bydzie se musioł od dziołch odganiać* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Mp, Wp. **2.** ‘dziarski, energiczny, chętny do pracy i zabawy, obrotny’: *To śwarny chłopok – “ón se wszyńdzie do rady* Sękowa gor; Mp. MB
- szwarta** zob. **czwarta**
- szwatoł** ‘gromada, naręcze, płat (zwłaszcza płat śnicgu)’: Kasz. MB
- szwela** ‘pierwsza belka położona na fundamencie, najniższa część konstrukcyjna ściany budynku’: *Ta pýrsza to je fundamentowa szwela* Pićmorgi świce; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. MB
- szwele** ‘drewniane belki, na których leżą szyny kolejowe; podkłady kolejowe’: *Szwele sie dowo pod gląjzy [‘szyny’]* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. MB
- szwestka** ‘odmiana śliwki’: *Szwestki sóm na nic, powidła ś nich nie sóm dobre* Rogów ryb; Śl pd. MB
- szwigermatka** ‘teściowa’: Maz pn. MB
- szwigerojciec** ‘teść’: Maz pn. MB
- szwincucht, szwincuch** ‘gruźlica’: Śl. MB
- szyb** ‘obręcz na kole’: Maz. MB
- szyber, siber** ‘deska stanowiąca część skrzyni wozu, zamykająca ją z przodu lub tyłu’: Śl. MB
- szybunck** ‘szafa na naczynia kuchenne’: Śl. MB
- szychta 1.** ‘warstwa, zwłaszcza snopów i poszycia dachu’: *Kładli po dwie szychty snopków* Granowo n-tom; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘zmiana (zwłaszcza w kopalni)’: *Ida na nocno szychta* Jędrysek lubl; Śl, Mp. MB
- szyderować** ‘szydzić’: *Obmowliwy cłowiek szyderuje tylko z kogoś* Bilwinowo suw; Maz wsch. MB
- szydzić** ‘kłamać, oszukiwać’: *Uczciwy – nie szydzi, prouwda mówi* Śl. MB
- szyf** ‘statek, okręt’: *Do Ameryki jechalimy na szyfie prawie dwa tydzie, ale to już sóm tymu roki. Teraz sie tak dńego nie jedzie* Rogów ryb; Śl, Mp pd. MT
- szyk** ‘talent, zręczność, umiętność’: *Chto sprawny, to mó szyk do wszystkiego* Podróźna złotow; Pom pd, Kasz. MT
- szykny** ‘elegancki, zgrabny, piękny, szykowny’: *Szykny kawaler, szykno panna, szykno sukno, szykne ubranie* Kramsk koń; Wp. MT
- szylid, szyldek** ‘daszek u czapki’: *Czopka ze złómanym szylidym* Rogów ryb; Śl. MT
- szylówka** ‘czapka z daszkiem’: *Bier szylówka a pódź* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. MT
- szylować** ‘mieć zeza, zezować’: *“On szilėje* Kętrzyno wej; Śl, Kasz. MT
- szymarzyć, szemarzyć** ‘szeleścić, chrobotać’: *Mész w papiorach szēmarzi* Kętrzyno wej; Kasz. MT
- szymel** ‘koń białej maści; siwek’: *Kosecki doś zupłaciół za tego szēmla* Osieczna st-gdań; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. MT
- szyna 1.** ‘żelazna obręcz na kole wozu’: *“Okucie na kole to s-ina* Obręb sierp; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy. **2.** ‘okucie płozy przy saniach’: *Biegun-i muszó bić “okute szinami* Pićmorgi świce; Maz wsch i pn, Pom pd. **3.** ‘płaski

- (najczęściej pierwszy i ostatni) szczebel w drabinie': Śl. MT
- szynal** 'gwóźdź, którym przybija się żelazną obręcz do koła wozu': [Części koła:] "obryncz 'ryjka na baranie', szynál (goździe), buks, kapiszon na "osi, lónik Zbrudzewo śrm; Mp, Maz, Wp. MT
- szyndel 1.** 'mała deseczka do pokrycia dachu; gont': *Só téz dachi, co majó nie dekówke, a széndle, to jestaj drewianne dekówke* Nowa Wicś szt; Maz pn, Pom pd, Kasz. **2.** 'snopek w pierwszej warstwie słomianego poszycia dachu': *Séndle to snopki, które leżó na pchiérszi lucie* Obręb sierp; Maz. MT
- szyndzielarz** 'rzemieślnik wyrabiający gonty': Śl. MT
- szyndziol** 'mała deseczka do pokrycia dachu; gont': *Tesarze ['cieśle'] pokrywali dach na stodole szyndziolami* Łomna Górna [Cieszyn Cz]; Śl. MT
- szynk 1.** 'dom zajezdny, zajazd, karczma, gospoda, też restauracja': *Stowmy sie do szynku. Wezwnymy se po piwie i po sznapsie* Rogów ryb; Śl, Mp. **2.** 'sprzedaż trunków, wyszynk, także same sprzedawane napoje alkoholowe': *Żyd jechoł ze szynkiem, jino wesele przyjechało z kościoła* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. MT
- szynka 1.** 'sztabka żelazna wkładana po rozgrzaniu w ogniu do żelazka; dusza do żelazka': *Styrcz ['włóz'] szynka do zielozka, bo byda bigłować ['prasować']* Rogów ryb; Śl. **2.** 'płaski (najczęściej pierwszy i ostatni) szczebel w drabinie wozu': Śl, Mp pd i zach. **3.** 'zatyeczka w jarzynie nicpozwalająca wyprząc się wołowi': *Szynki – zanozki wewnętrzne w jarzynie* Centawa strzel-opol; Śl. MT
- szynkarz** 'właściciel lub dzierżawca szynku, gospody, restauracji, też sprzedający tam': *Downi to takie karcmy były, był synkarz, kietbase to na łochcie sprzedawał* Świątniki sand; Śl, Mp wsch, Maz wsch. MT
- szynkiel** 'koniec osi wystający z piasty poza koło wozu': *Jak przysło błoto, to sie sénkłami dostawało* Lgota Gawronna; Śl, Mp, Maz, Wp pd-wsch. MT
- szynkierz** 'właściciel lub dzierżawca szynku, gospody, restauracji, też sprzedający tam': *Szynkiyryz, jak sóm sływo do brzucha, nigdy nie z bogatnie* Rogów ryb; Śl. MT
- szynkwias** 'rodzaj lady sklepowej w karczmie, szynku; bufet': *Za szynkwiasym siedzi dycko szynkiyrka i drzymie* Rogów ryb; Śl, Mp. MT
- szyp** 'roślina – dzika róża, też owoc': *Wino z szypu* Olza ryb; Śl pd. MT
- szypa** 'szeroka, blaszana łopata z podgiętymi do góry bokami, służąca do przerzucania lub zgarniania głównie materiałów sypkich; szuffla': *Szypó szypuje sia drobni psiach [piach] abo gnój* Jeleń tcz; Śl, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. MT
- szypeł** 'supel': *Zawiózjał szypeł* Nowa Wieś szt; Pom pd. MT
- szypka** 'część pióra ptasiego: stosina': *Szypki "od piyrzá* Dzickanowice gnicź; Wp. MT
- szypuła, szypułka** 'część pióra ptasiego: stosina': *Jak sie pióra drzi, to sypuła jes – z gesi, z kacki* Radkowice iłz; Mp, Wp. MT
- szyszka 1.** 'ozdobna bułka lub ciastko, przeważnie w kształcie szyszki, pieczone na wesele; wręczane często gościom weselnym na odchodnym': *Szyszka – z tegó ciasta, có sie piekło koloczce. Downo, jak góście ódchódzili z wesela, tó dostawali szyszke. A pótym dostawali już tylkó swacio i družki. A tero nie dostaje już nik* Bliżne brzoż; Mp wsch. **2.** 'sopel lodu': Maz pn. **3.** pieszcz 'owca': Kasz. MT

Ś

- ściana 1.** ‘zboże stojące, jeszcze nieścięte’: *Mie to idzie koszynie, jyno ód ściany móm strasznie wielkó ściymie. Dzieś czubek kósy pódnośze* Blizne brzoż; Mp. **2.** ‘miara długości osnowy i utkanego płótna odpowiadająca jednorazowemu owinięciu przędzy wokół snowadła (4–5 m)’: *Moze babcia mnie sprzędzie, z pare ścian płótna muse zrobić* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz. **3.** ‘część pługa: pozioma sztabka, która podczas orki sunie po ziemi; płóz’: pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- ścianki** ‘wąskie przejście między ścianami dwóch sąsiednich budynków’: *Downi to robili takie ścionki wążiuchne* Kramsk koniń; Maz, Wp. MT
- ściąg** ‘ściąganie, schodzenie się ludzi na jakieś miejsce’: *Kiermasy majo tu lepsy ściąg niz do poblyski Trzciany, Świny, Camy, cy Nockowy. Zwąbią kiermaśników, odpustników i kramarzy rokrocznie dobrą pogodą* Będziemyśl dęb; Mp. MT
- ściągwa** ‘owad – pluskwa’: *Ścióngwy – małe czerwóné robouszki, wańcki, czujne [śmierdzące], wynch nie majóm dobry [śmierdzą]* Obra wolsz; Śl, Wp. MT
- ściąpić** ‘zamknąć, zacisnąć’: *“Usta ściómpchić* Janki Młode ostroł; Maz pn. MT
- ścibać, ścibiać** ‘szyć (w rękach), zszywać’: *Zaświć se lampe, nie ścibáj po ciemku*: Samocice dąb-tar; Mp. MT
- ścibać, ściebać** ‘nawlekać (np. koraliki, grzyby) na nitkę, nizać’: Mp pd. MT
- ścibiać** zob. **ścibać**
- ście** ‘okrzyk przywołujący konia’: *Kaszton, ście, ście... Jak wołóm ście, ście..., to kón zachyrgoce i przydzie* Poręby Majdańskie kolb; Mp. MT
- ściebać** zob. **ścibać**
- ściebło** ‘źdźbło’: *Ze studziynki nejlepszy sie woda pije przez ściebło* Rogów ryb; Śl, Mp pd. AKS
- ściegna** lm ‘część wozu: dwa drążki, w których osadzony jest dyszel, podtrzymujące go na odpowiedniej wysokości; śnice przednie’: *Ściegna, w zadzie śnicé* Obsza bił; Mp wsch. MT
- ściegna, ściegno 1.** ‘ściczka’: *Ściegno – bez pola ściezka* Wydrzyn Stary łas; Mp pn i zach, Kasz. **2.** ‘droga polna, najczęściej taka, która służy do przepędzania bydła na pastwisko’: *Ściegna – dróga, gdzie sie żynie [‘pędzi’] bydło* Świeca os-wp; Mp pn i zach, Wp pd-wsch. **3.** ‘pastwisko, łąka, nieużytek’: *Ściegna – to pásajóm, takie pástwiska sóm* Lgota Gawronna włosz; Mp pn. **4.** ‘podmokły grunt’: *Ściegna – kaj po łónce woda idzie* Ładzice radomsz; Mp pn. MT
- ściegno** ‘udo’: Kresy pd. MT
- ściel I.** ‘warstwa suchych liści, igliwia i innych resztek organicznych leżąca pod drzewami w lesie, ściółka; używana bywa jako podściółka dla zwierząt w stajniach, oborach’: *Jyż strasznie rod w ściyli bywo. Bedymy grabicz szczylł* Koniaków ciesz; Śl, Mp. MT
- ściel II.** ‘pułap, strop, sufit’: *W stodole ścieli ni ma* Nowe Brusno lubacz; Mp wsch, Kresy pd. MT
- ścielać** ‘rozkładać coś na powierzchni czegoś, rozścielać (najczęściej: podściółkę w stajni, oborze)’: *Wory hań só, tom se na podłoge ściylata* Hyżne rzesz; Śl, Mp. MT
- ścielna** ‘o krowie: cielna’: *Pińć miesiyncy była ścielna i poćpiyła* Podmokle Wielkie sulech; Wp zach. MT
- ściemek** ‘pora dnia tuż po zachodzie słońca; zmierzch’: Maz pn. MT
- ściemnionek** ‘pora dnia tuż po zachodzie słońca; zmierzch’: Maz. MT
- ścienik** ‘miara uprzedzionych nici lnianych: dwadzieścia pasm przędzy związanych razem’: *Dwadzieścia nitków [zdjętych z motowidła] jes jedne pasmoe, a jak je-*

- sta dziesięć pas [pasm], to jes pó [pól] ściynika, a dwadzieścia pas jes cały ściynnik* Dąbrówka Wielkopolska międzyrz; Wp zach. MT
- ścienknać** 'stać się cienkim, cieńszym; schudnąć': *Jak kszycy ściejknje, to mówio, ze Twardowski cyto i nie ji [je]* Chotel Czerwony piń; Mp. MT
- ściepać 1.** 'zrzucić': *Wiater nóm ściepoł dachówki* Kozakowice ciesz; Śl. **2.** 'zdjąć': Śl. MT
- ściepnać 1.** 'zrzucić': *Kot ściepnół z pieca flaszka* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. **2.** 'zdjąć': *Ściepni kabot i weź sie do roboty!* Rogów ryb; Śl. MT
- ściepować** 'zrzucać': *Ściepować gnój z woza* Kozakowice ciesz; Śl, Mp zach. MT
- ścier, ścierz** 'ściernisko': Mp. MT
- ściernia 1.** 'przyziemne części źdźbeł zboża pozostałe po zżęciu': *Ładnie siec, nie zostawiaj taki wielgi ściymi* Samocice dąb-tar; Mp, Kresy pd. **2.** 'ściernisko': *Wyście sie pokrzątały, bo już ściymié spółkładane, a "u nos jeszcze "owiés na polu stoi* Bóbrka kroś; Mp, Kresy. MT
- ściernianka** 'przyziemne części źdźbeł zboża pozostałe po zżęciu': *Przebiłam se noge na ściyrmionce i mi się óbiyro* Lubatowa kroś; Mp pd. MT
- ściernie** rodzaj n 'ściernisko': *Jak sie koszi zyto, to sie to ściernie bydzie drapać drapakim* Woźniki sier; Śl, Mp, Wp, Kresy pd. MT
- ścierz** 'mięso, którego nie jedzą ludzie; ścierno, padlina': Kasz. MT
- ścierz** zob. **ścier**
- ścierznia, ścierzenie** 'ściernisko': *Ścierzenie do tych pór nie podorane, a cóz to za gospodarz* Radkowice ilż; Mp. MT
- ściśliwy** 'bardzo oszczędny': Mp pd. MT
- ściubać** 'szyć powoli w rękach': *Ściubies tak – a kupiłabyś te maszyny* Chotel Czerwony piń; Mp. MT
- ściubeł** zob. **szcubeł**
- ściuk, ciuk** 'keciuk': Śl, Mp. RK
- ściwiara 1.** 'o człowieku': **a.** 'swawolnik, rozpustnik, lotr, gałgan': Mp pd; **b.** 'w wyzwisku': Mp pd. **2.** przekl 'psia wiara': Mp pd. MT
- ścmiewać się** 'zmierzczać': *Wzimize sie wczas ścmiwo* Rogów ryb; Śl pd. MT
- ścmiewek** 'pora dnia tuż po zachodzie słońca; zmierzch': *Chłopi dokaszowali jęczmijną po ścmiwwku* Łomna Górna [Cieszyn Cz]; Śl pd. MT
- ścwiertańka** zob. **ćwiertanka**
- ścwiertnia** zob. **sztwiertnia**
- śfitać** 'kopać, wierzcąć': *Kón śfice, nie śfitej nogami* Zarzeczce ciesz; Śl. JR
- śkobel, skóbel** 'skobel': *Skobél taki wigénti troche, potém ma takó dziurke jak sie go przybiju do drzwiów* Obręb sierp; Maz. JR
- śkomo** zob. **skomo**
- śkomoś** 'rzekomo': Mp pd. JR
- śkóbel** zob. **skobel**
- ślabikarz** zob. **slabikarz**
- śladanie** 'śniadanie': *Jak my jedli śladanie, [ojciec] pogłódali w miska* Krzemień kraś; Mp wsch. MB
- śladek 1.** 'tylna część wozu': *Śladek albo tyl to je jednakowo* Pićmorgi świcc; Pom pd, Kasz. **2.** 'pośladek, pośladki': *Jak mi tegue nie zrobisz, to puwiem uejcu i do cie w słodk* Gołubie kar; Kasz. MT
- śladować 1.** 'iść za kimś po jego śladach': *Śladowałem za niem* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn. **2.** 'szukać czyichś śladów, śledzić, tropić kogoś': *Milicja chodziła z takim psym i śladowali go, i znaleźli go we Warcie* Woźniki sier; Mp pn. MT
- ślady** przysłów 'z tyłu, w tyle': *Białka [kobietta] jidzie za mną śladé* Kętrzyno wej; Kasz. MT
- ślaga** 'narzędzie rolnicze służące do spulchniania i wyrównywania powierzchni gleby; włóka': Wp pn-wsch. MT
- ślatać** 'o ptakach: latać, fruwać': Wp pn. MT
- śląg, śłaga** 'przewód kominowy (też poziomy) łączący piec kuchenny z kominem głównym': *Wymietłam już sadze w śładze, jeszcze musze wymiysć w kominie* Brzozów; Mp pd. MT
- śląka, śłęka** 'długotrwały deszcz, ślota': *Phi-ta, śłęka* Jodłówka Tuchowska tarn; Mp pd. MT
- śląknać** 'moknąć (na długim, jesiennym, mżącym deszczu)': *Idź do domu, nie*

- śláknij na dyscu* Samocice dąb-tar; Mp pd. MT
- śląkwa** 'długotrwały deszcz, słońce': *Paskudny cas, śląkwa, zimno, jak tu w taką pogodę robić co w polu* Samocice dąb-tar; Mp. MT
- śrebro** 'srebro': Maz. MT
- ślebrzny** 'srebrny': *I niejane poznajdiwali ślebrzne lizki, co óni tam omiwali* Grabowiec mrag; Maz pn. ww
- ślepe ryby** 'zupa ziemniaczana': *Ślepe rybyj – kartofle sie gotuje z wodóm, przyprawi sie: maga, seler, czosku sie nakroji, zasmożke sie robi, jaja rozbite sie włoży, zakwyrlou sie dobrze, oż gynste to jes* Obra wolsz; Wp. JR
- ślepek 1.** 'człowiek ślepy (niewidomy) lub niedowidzący, też w zwrocie do osoby nieuważnej, niespostrzegawczej': *Taki ślepek! Przewrócisz sie na tym, co chledosz [szukasz], ale nie ujdrzisz* Rogów ryb; Śl, Kasz. 2. 'owad – gicz koński': Śl. MT
- ślepek, koci ślepek** dawne 'lampka olejowa lub naftowa własnej roboty, bcz cylindra; kaganek': pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. MT
- ślepie** zob. **wyraczyć oczy**
- śląka** zob. **śląka**
- śląkota** 'długotrwały deszcz, słońce': *Już pewnie z tydziń tako śląkota* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Wp pd-wsch. MT
- śliwianka** 'śliwa': *Śliwianka latoś miała mało śliwków* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. MB
- śliwina 1.** 'śliwa': *To tyz jes śliwina to dźrzewo, a jak się ustojom, to som takie czarniutkie torki* Woźniki sier; Mp pn. 2. 'drewno ze śliwy': *Śliwinom to sie dobrze poli ji kielbasy wedzi* Książnice Wielkie piń; Mp pn-zach, Maz. 3. 'sad śliwowy': Mp. MB
- ślizać się** 'ślizgać się': Kasz. MB
- ślizawica** 'gołoledź': Kasz. MB
- ślizgawa** 'gołoledź': Mp. MB
- ślizgi** 'śliski': *Mięntusy tu w kanale sóm jeszcze, takie ślizgie, czorne* Obra wolsz; Mp, Wp, Pom pd. MB
- ślizówka** 'ślizgawka': Kasz. MB
- ślizki** 'rodzaj klusek': Śl pd. MB
- śliza** 'łza': *Padły dwie śliza w jego oczy* Łabunie zam; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pd. MB
- ślub** zob. **nabrać ślubu**
- ślubiny** 'zareczyny': Pom pd, Kasz. MB
- śniadanie** 'śniadanie': Mp pn i zach, Maz. MB
- śniatać** zob. **smiatać**
- śniatek** zob. **smiatek**
- śmichowisko 1.** 'pośmiewisko': Kasz. 2. 'kobieta lekkich obyczajów': Kasz. MB
- śmiecuch** 'ptak – śmieciuszka (inaczej: dzierlatka)': *A tén taki czerwón-i z czupkam, to je śmiecuch* Pączewo st-gdań; Maz, Pom pd. MB
- śmieć I.** 'śnić': *Kto kiepsko nawapnuje, to jes śmieć* Zuzułka węgr; Mp pn, Maz pd-wsch. MB
- śmieć II.** 'być wolno (zwykle z przeczeniem)': *Nie śmi sie do ognia płuć ani jscać do wody, bo to je grzych* Rogów ryb; Śl. MB
- śmiejchnąć się** 'śmiać się (przede wszystkim w odniesieniu do dzieci)': *Już sie nasz dziecioczek śmiejchno* Kramsk koniń; Wp. MB
- śmierdzirobotka** 'człowiek leniwy': *To je taki śmierdzirobotka* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. MB
- śmiergust** 'śmigus': *Prziszlimy tu po śmiergustcie* Zarzecze ciesz; Śl pd. MB
- śmietanik** 'gliniany garnek na śmietanę': Śl. MB
- śmietannik** 'ziele (przeważnie rzepik pospolity) dawane krowom, aby miały tłuste mleko': Mp zach. MB
- śmietana** 'śmietana': *Buroki ómaścili śmietanóm* Blizne brzoż; Mp pd-wsch. MB
- śmiga 1.** 'ruchome ramię żurawia przy studni': Maz, Wp wsch. 2. 'dyszel w kicracie': Maz. MB
- śmigiel, śmigla 1.** 'płaski szczebel w drabinie wozu umieszczany w obu końcach dla jej wzmocnienia': *Plaskaty scebel u drabiny nazywá sie śmigla* Samocice dąb-tar; Mp. 2. 'poprzeczny drażek brony': Mp pd-zach. MB
- śmigłówka** 'kosiarka z grabiami': *Tero już ni ma śmigłówek. Jak ta kosa przy śmigłówece na dole utnie, to te grabie tóm stóme zgoróm* Granowo n-tom; Wp. MB

- śmigurt** ‘śmigus’: *W śmigurta wolno ląc wodá* Samocice dąb-tar; Mp pd. MB
- śmiotana** ‘śmietana’: *Mliyko skręcílum przez wirówke, śmiotana “odeszła na bok, to mliyko nie było takie thuste* Obra wolsz; Maz, Wp zach, Kasz. MB
- śniady** ‘o chlebie: ciemny’: Śl, Mp, Wp. MB
- śnice** lm ‘w wozie: dwa drażki utrzymujące dyszel w odpowiednim położeniu’: *Śnice to jest to rozgałynzinie do dyszla* Granowo n-tom; Śl, Mp, Wp, Maz pd. MB
- śnicie** ‘sen, marzenie senne’: Kasz. MB
- śniech** ‘śmicch’: *Tak mnie śniech ogarnól* Jan-ki Młode ostroń; Maz pn. MB
- śnieci, śniecie** ‘śmicci’: *Flóndra, śnieci z kón-tów nie wymiatio* Złotniki kal; Mp, Maz, Wp. MB
- śniedanie** ‘śniadanie’: *Na śniedanie to kartofle abo zupa* Wysocze os-maz; Maz. MB
- śnik** ‘sen’: *Jo miała dziwny śnik* Jędrysek lubl; Śl. AN
- śnisko** ‘sen’: Mp pd. AN
- śparagus** ‘roślina doniczkowa – asparagus’: *Przypnij se do welona gałázecki śparagusa* Samocice dąb-tar; Mp. MT
- śparchet** ‘piec kuchenny lub jego część’: *Kurzy sie ze śparchetu, gdy coś smeńdzi sie* Łapszc Niżnc n-tar [Spisz]; Mp pd. MB
- śparóg** ‘ozdobne zakończenie skrajnych krokwii wystające ponad grzbiet dachu’: *Śparóg, śparogi – mają one różne kształty: rogi, łby końskie, ptaki* Kadzidło ostroń; Maz. MT
- śpasować** ‘żartować’: *Ty nie śpasuj ze mná, tylko gádáj poważnie* Samocice dąb-tar; Mp. MB
- śpekulant** ‘człowiek sprytny’: *Ón [znachor] tam zegnał w chlívie to mleko, ale ón był śpekulant taki, troski był modrzejsy “od tych ludzi* Świątniki sand; Mp. MT
- Śpiący** zob. **Siedmiu Braci Śpiących**
- śpiechać się** ‘śpieszyć się’: *Śpiychejcie sie, co-byście nie zmokli* Olza ryb; Śl wsch. AN
- śpiewkać** ‘śpiewać’: Pom pd. AN
- śpiewować** ‘śpicwać’: *U nos w placu śpiwówól słowik* Lgota Gawronna włosz; Śl, Mp. AN
- śpik I. 1.** ‘wydzielina z nosa’: *Wisi mu śpik u nosa, zeby móg wóz posmarować* ok Wadowic; Śl, Mp. **2.** ‘pogardliwie o młodym chłopcu; smarkacz’: *Co mi tu be-dzies pyskował, ty śpiku jedyn!* Rzepien-nik Strzyżewski gor; Śl, Mp pd. RK
- śpik II.** ‘sen’: *Pierwszy śpik je twardi* Gołubie kar; Śl, Mp, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘skroń’: *Jak sie trzaśnie w śpik, to można sie zabić* Złotniki kal; Wp, Pom pd. AN
- śpinak** zob. **spinak**
- śpionek** zob. **spionek**
- śratać się** ‘obcować ze sobą, bratać się’: *Dawni to sie chłopcy śratały, baby ni* Krzc-mień kraś; Mp wsch. AN
- śrebelny, sreberny** ‘srebrny’: *Były łyzki złote, śrybelne* Zakamienny Klin [Orawa Śl]; Mp pd-zach. ww
- śrebro** ‘srebro’: *Za cara te spiskówce to mieli taki znacek ze śrybla, w podobiyństwie or-ła* Huszcza biał-podl; Mp, Maz pd, Wp pd. ww
- śrebrniak** ‘moneta srebrna’: *Mám tu jesce kilka śrybniáków* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- śrebrny** ‘srebrny’: *Nie zgub tego pierścionka com ci go dáł, bo ón jes śrybny* Samocicc dąb-tar; Mp, Maz, Wp, Pom pd. ww
- śrebro** ‘srebro’: *Całe złoto i śrebro to chleb* Bilwinowo suw; Maz pn-wsch, Wp zach i pn, Pom pd. ww
- śrebrzny** ‘srebrny’: *Śrébrzne pierścienie do szlubu* Gaj n-miej; Maz wsch, Pom pd, Kasz. ww
- średnica** ‘pierścień łączący rozwórę z tylnymi śnicami’: Wp. AN
- śreż 1.** ‘szron’: Mp pd. **2.** ‘małe kawałeczki lodu płynące na wodzie’: *Juz wnet Wisła stanie, bo idzie juz gesty śryz* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- śreżoga 1.** ‘upał’: *Jak takie śryzogi potrważú dłuzy, to upały zboże na pniu* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** ‘marznący śnieg, szron’: Mp. AN
- śrędziny** zob. **zrędziny**
- środek** ‘wnętrzości człowieka’: *Takiym spi-rytusem to można sobie popalić kiski,*

- zółdek, cały środek* Huszcza biał-podl; Maz wsch. JW
- śródownieczer, śródownieczer** 'w środku południa': *Nojlepi podłoc kwiotki w śródownieczerz* Sierostawice koniec; Mp. JW
- śrucieć** zob. **srucieć**
- śrutka** 'mąka razowa': Śl. JW
- śrutować** 'bronować pierwszy raz': Maz pn. JW
- śrutowy** 'o chlebie: ciemny': Pom pd. JW
- śryk** 'drag do zatrzymywania tratwy': Mp pd-wsch, Maz wsch. JW
- śtangla** 'metalowy drag; sztanga': *Weż na pole śtangle, bo trza nabić rogoli* Rzepienik Strzyżewski gor; Mp pd. RK
- śteraki: na śterakach** 'o sposobie chodzenia: na czworakach': *Miemcy strzylały, ale na śtyrokach dosedem het ku lasowi* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- śtery** 'cztery': *Śtyry jojek w torebce* Świątniki sand; Śl, Mp, Maz, Wp, Kasz. RK
- śwaks** 'pasta do butów': *Śwaksu juz ni ma, ni ma cym chapci wycyścić* Przedmość wiel; Mp. MB
- świadczyć** 'schlebiać': *Tak mu strasnie świacyli, a i tak sie tam nie "ożenił* Samocice dąb-tar; Śl pd, Mp. JW
- świarczyć I.** 'świadczyć, zcznawać jako świadek': *Świarczał za mnóm w sódzie* Brudzewice opocz; Mp pn, Wp, Pom pd.
- 2.** 'o lekarstwie: skutkować': pog Pom pd i Kasz. JW
- świat I.** rz 'ozdoba wieszana na choince lub pod sufitem': *Światy takie robiely z oplatka i toto wiśiało* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pd. JW
- świat II.** przysłów 'dużo, aż nadto': *Az świat tego co jes, nie trza więcy dokapować* Sierostawice koniec; Mp, Wp. JW
- świat** zob. **tyli świat**
- światliczka** 'niebieska farbka do bielizny': Śl. JW
- światły I.** 'jasny': *Światło mąka, światły chlib* Zabierzów boch; Śl, Mp, Kresy pn.
- 2.** 'niebieski': *Zopaska ze światłego pótna* Rudzinice gliw; Śl. JW
- światować** 'żyć (wspólnie z kimś)': Maz pn. JW
- światy** zob. **tyli świat**
- świdraty** 'zezowaty': *Ptykno dziotcha, yny je świdrato* Rogów ryb; Śl pd. JW
- świdrowaty** 'zezowaty': *Tako świdrowato i galantego złopała chłopoka* Sierostawice koniec; Mp, Maz, Wp. JW
- świeczka I.** 'sopel lodu': *Jak so świycycki "u dachu, to sie marchew "urodzi* Uchacze gar; Śl, Mp, Maz, Wp. **2.** 'wydzielina z nosa': *Utrzij se świyczke* Kozakowice ciesz; Śl. **3.** 'robaczek świętojański': Mp pn, Pom pd. JW
- świecznik I.** 'błędny ogień (wg wierzeń: duch wodzący ludzi na bagna)': *Tén świecznik jom prowadzał* Lubocześnica szam; Wp. **2.** 'robaczek świętojański': *Świeczniki świécóm w nocy* Granowo n-tom; Wp. JW
- świegotać** 'drzcąć': Śl. JW
- świokier, świokier** 'teść': Mp wsch, Maz wsch. JW
- świerkra, świerkruca** 'teściowa': *Niy ma gorzyj la młody dziywcyny, jak do świykry iść* Huszcza biał-podl; Mp, Maz, Wp, Kresy. JW
- świeralnica** zob. **swieralnica**
- świerba** zob. **świerzba**
- świercz** 'świerszcz': Mp pn, Wp. JW
- świerczak** 'młody świerk': *Po świyrćakach jak wiatr zawiął* Lgota Gawronna włosz; Śl, Mp. JW
- świerczek** 'świerszcz': *Na polu świyrćaki świyrkajóm* Rogów ryb; Śl, Mp. JW
- świerczka** 'łza': *Tak mu sie zol zrobiło, że aż świyrćki mu w "ocach staryły* Sękowa gor; Mp. JW
- świerk** 'modrzew': Mp pd-zach. JW
- świeronek** 'spichlerz': *Świeronek – zboże sypali* Budy biel-podl; Maz wsch. JW
- świerzba, świerba** 'choroba skóry: świerzb': *Była świyrba, to swéndzi jak ciort* Uchacze gar; Mp pn, Maz, Wp. JW
- świetlica** 'paradna izba': *Zachodźcie dó swietlicy* Siennica Różana kras; Śl, Mp, Maz. JW
- świetnica** 'paradna izba': Śl pd, Mp pd. JW
- świeżyna** 'mięso świeżo zabitego zwierzęcia': *Brat zabije cielaka, przywiezie mnie troche tej świeżyny* Budy biel-podl; Maz wsch. JW

święcimucha ‘grzyb – muchomor’: Wp zach. JW

Święta zob. **Godne Święta**

świętalny ‘o ubraniu i obuwiu: odświętny’: *Półbut to paradne, świetalne “obucie lá kawalera abo lá prymnego pana, abo “urzednika Radkowice iłż; Mp. JW*

świętojanka ‘porzeczką’: *Świntojanki sóm żółte i czerwone Cerekwica poz; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. JW*

święty wieczór ‘wieczór w okresie między Bożym Narodzeniem a świętem Trzech Króli’: *Święte wieczory – nic nie robio, ido na wieczorki Budy biel-podl; Maz. RK*

świągac ‘rzucać’: *“Otworzu stodoe i szuwlóm świogól do góry i wiatr tedy bez te stodoe szed, to mu tam plewy oćwigowoł Łowyń międzych; Wp. JW*

świjąć zob. **swijać**

świni zob. **świńskie gówno**

świniaczy ‘świński’: Maz wsch. JW

świniak 1. ‘chlew dla świń’: Maz pn, Pom pd. **2.** ‘czyrak, wrzód’: *Mom świnioka na karku Poręby Majdańskie kolb; Mp pd-wsch, Kasz. JW*

świniniec ‘pomieszczenie dla świń; chlew’: Maz wsch. JR

świnka 1. ‘grzyb trujący – olszówka lub borowik ponury’: *Świnki – czarniawe na wierzchu, od spodu białe Podnieśno sied; Mp pn, Maz pn i wsch. 2.* ‘kanał łączący piec kuchenny z kominem’: *Świnka – je taki lucht od gruby (gruba to je ogrzewalny piec) do kómina Sulów kraś; Mp wsch. JR*

świńskie (świnie) gówno ‘wir powietrzny’: Wp, Kasz. JR

świokier zob. **świokier**

świren, świreń, świronek ‘spichrz’: Maz pn-wsch, Kresy pn. JR

świstak ‘gwizdek’: Mp wsch. JR

świtek zob. **switek**

T

ta partykuła wzmacniająca **1.** stawiana często po czasowniku: *Przymiszej ta kóniom troche ziorków Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp. 2.* stawiana na początku wypowiedzi: *Ta czemu nie? Ta ty rozumysz? Stara Iluta [Tarnopol Ukr]; Kresy pd. JR*

tabliczka ‘płytką do pisania rysikiem, używana dawniej przez uczniów w szkołach zamiast zeszytu’: *Downi to był taki rysik do pisanio jį tablicka Książnice Wielkie piń; Śl, Mp. JR*

taborek ‘taboret, stółek’: *Jak chto kupuje białe meble, to taborki só Obręb sierp; Mp, Maz. JR*

taboretka ‘taboret, stółek’: *Na sztyroch nóżkach to tera tabóretka, a dawno – stółek. Suchowola zam; Mp wsch, Maz wsch. JR*

tabula ‘tablica szkolna’: *Rechtór pisol krejdom na tabuli, a my mieli dować pozór. Rogów ryb; Śl. JR*

tabulka ‘tabliczka do pisania rysikiem, używana dawniej przez uczniów w szkołach zamiast zeszytu’: *Na tabulkach sie szlif-tym [“rysikiem”] pisało Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR*

taciczek pieszcz ‘ojciec’: *Taciczku, zezwólcie is Maryce na muzyka! Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. JR*

tacik pieszcz ‘ojciec’: *Jo je w tych samych latach, co twój tacik, my chodzili do kupy do szkoły Rogów ryb; Śl. JR*

tacka ‘jedna z małych kłapek, którymi obszyty jest gorset (lub katanka) w pasie’: *Tę tacki były osobno przyszytę dó ty katanki Bliznc brzoż; Mp. JR*

- tacmo, tocmo** ‘dar w naturze zwłaszcza dla księdza’: *Jakisi tocmo zaniys kómu – na przykład ku wiesielu* Kozakowice cies; pog Śl pd i Mp pd-zach. AN
- tadrach** zob. **dadrach**
- tafla** ‘tablica szkolna’: Śl pn. JR
- taić** ‘gotować pod przykrywką na małym ogniu, na sypko (kaszę)’: *Kase tajić* Radwan dąb-tar; Mp. JR
- taj** partykuła wzmacniająca lub nawiązująca do poprzedniej wypowiedzi ‘i, no i, to i’: *Nieraz siąde, taj mówie: a chodźcie tu, dzieci, to wam powiem!* Łabunic zam; Mp wsch, Kresy pd. JR
- tajaczka** ‘odwilż’: *Jak przyjdzie tajaczka, to woda wejdzie do piwnicy* Kołaczyce jas; Mp pd. JR
- tajemniczka** ‘tajemnica różańca, kartka-obrazek z wydrukowaną modlitwą do odmawiania w czasie danej tajemnicy różańca’: *Dzisiaj jes zmianka, trza wziąć ze sobą tajemnicke* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- tak rok** ‘zeszłego roku’: *Jedan chłopok Rzesutków jes proboscem, jedan tak rok umar, jedan je żeniaty* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Kresy pd. RK
- taki I.** ‘taczki’: *Wozu piasek na tákach* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- taki II.** ‘jednak, mimo to, przecież’: *Chowałaś przede mną, a taki znalazłem* Baciki Średnie siem; Mp pn-wsch, Maz pd-wsch, Kresy. JR
- takrocni, takrocny** ‘zeszloroczny’: *Tagrocnie zyto sprzedol* Ostrowce bus; Mp pn. JR
- takrok** ‘w zeszłym roku’: *Tagrok ześ był jescce zdrowy* Przędzel niż; Mp pn, Kresy pd. JR
- takroku** ‘w zeszłym roku’: *Takroku kupiłam se krowe* Siennica Różana kras; Mp pn-wsch. JR
- taksówka** ‘samochód osobowy, niekoniecznie taxi’: *Na ten obchód sam prymas taksówka swojo przyjechał* Miłkowice-Maćki siem; Mp, Maz, Wp. JR
- talać** ‘toczyć po ziemi, też: wałkować ciasto’: *Downij tolały ciasto flaszko, dzisioj wołkiem* Radgoszcz dąb-tar; Mp. JR
- talać się** ‘przewracać się, toczyć się po pochyłości’: *Popatrz, jak sie pies tolo na trowie* Brzozów; Mp. JR
- talia** ‘bluzka kobieca’: Maz pn-wsch. JR
- talka 1.** ‘przyrząd do motania przędzy; motowidło’: *Ze spulki ziołne mota sie na talke* Kadzidło ostroł; Maz pn i wsch. **2.** ‘zwój przędzy zdjęty z motowidła’: *Jak sie naprzędzie, to takie talki motajo z nici* Płudy radz-podl; Maz wsch. JR
- tam** zob. **katać tam**
- tambor** st **1.** ‘dobosz’: Śl, Mp pd. **2.** ‘w powozie: skórzane nakrycie na nogi, chroniące przed zimnem i pyłem’: *Tambor ból usziti z owczich skórów, a na wierzchu bęta skórka cielénca* Linowiec st-gdań; Pom pd, Kasz. JR
- tamaj** ‘tam’: *Trzeba esce tamaj o zajrzeć* Iłuszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch. JW
- tamok** ‘tam’: *Popatrz se tamók a “uwidzisz kota* Przeciszów ośw; Mp pd i wsch. JW
- tamrat 1.** ‘boczna deska wozu’: Pom pd, Kasz. **2.** ‘gruba deska kładziona na spodzie wozu’: Kasz. JR
- tamrata** ‘boczna deska wozu’: *Bez tamratów wszistko bi zléciało z woza* Jeleń tcz; Pom pd. JR
- tanecznicza** ‘tancerka’: *Tónecznica to jo byłam pirszo* Złotniki kal; Śl, Mp, Maz pd, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- taniecznik** ‘tancerz’: *Dobry tóniecnik, dobrze z nim tańcować* Woźniki sier; Śl, Mp, Maz pd, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- tanieczny** ‘odnoszący się do tańca; taneczny’: *Zabawa tanieczno* Rogów ryb; Śl. JR
- tanny** ‘tani’: Kresy pn. JR
- tany** ‘tani’: *Zboze jest tane, zboze jest tanse* Magdalenowo suw; Maz pn-wsch, Kresy. JR
- tańcarz** ‘tancerz’: Kasz. JR
- tańcować** ‘tańczyć’: *Dwa dni sie downi na weselu tóncowało* Złotniki kal; oggw. JR
- tańcownica** ‘tancerka’: *Bardzo ładnie hula – dobra tańcownica* Burakowskie węgr; Mp pn, Maz pn i wsch, Pom pd. JR
- tańcownik** ‘tancerz’: Mp pn, Maz pn i wsch, Pom pd. JR

- tańcówka** ‘grzyb jadalny (kilka gatunków) – głównie twardzioszek przydrożny’: Maz, Wp, Pom pd. JR
- tańcula** ‘tancerka’: Mp. JR
- taplać się** ‘brodzić w wodzie, błocie’: *Dzieci to majom ucieche, jak sie toplajóm w kałuży* Kościelec-Chrzanów; Śl, Mp. JR
- tara** ‘przyrząd wykonany z falistej blachy (bardzo rzadko z drewna), służący do ręcznego prania bielizny’: *Kiedys kijónku prały, a teraz tary majó* Gielczew kras; Mp pn, Maz. JR
- tarach** ‘człowiek nie zrównoważony, roztrzepany, na którym nie można polegać’: *Ta naszia Teresa to je taki tarach, nigdi nie robi, co powie, dzisziaj je dobra, jutro licha* Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz pd. JR
- tarachowaty** ‘niezrównoważony, roztrzepany, nieodpowiedzialny’: *On je tarachowati: raz robi, a raz sie zwalnja z roboti ji siedzi w chałupchie* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz pd. JR
- tarachy 1.** ‘grubsze odpadki po omłóceniu zboża’: *Dej krowom przed wodá kostare tarachów* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** ‘śmieci, szczątki z rozbicia, chrust, trzaski, liście, igły opadłe itp.’: *Przywiózam z lasu troche tarachów na pól. Miska sie sthukla na tarachy* Przewrotne rzesz; Mp. JR
- tarać się** ‘tarzać się, przewracać się’: *Nie táraj sie na ziemi, bo ubranie popaprzes. Nasa kobyła sie tárá w stajni, musi być pewnie troche chorá* Samocice dąb-tar; Mp, Wp. JR
- taras 1.** ‘śmieci’: *Przyšli do nos, a tu tela tarasu w chałpie, ze az strak boski* Mogilany krak; Mp pd. **2.** ‘nieład, nieporządek’: *Ale jes taras! Nieposprzątane* Limanowskie; Mp pd. **3.** ‘zamieszanie, zamęt’: Mp pd. **4.** ‘kleista masa (np. błoto, zaprawa murarska)’: *Zróbta troche tarasu, bo musza ta dziura zalepić* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. JR
- tarasić 1.** ‘deptać, tratować nogami’: *Krowa zaś łónka tarasi, wyżyn jóm stamtónd* Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. **2.** ‘śmiecić, brudzić’: Mp pd. JR
- tarasić się** ‘hałasować, tłuc się’: *Tak sie tarasi i tarasi* Limanowskie; Mp pd. JR
- tarczyna** ‘tarnina’: *Torcyny przywióz i “oplót plot, zeby bochory nie przesły* Zychorzyn opocz; Mp pn. JR
- targan** ‘resztki zboża zagrabione z pola’: pog Mp pn i Maz pd. JR
- targanka** ‘maszyna do młócenia, która pozostawia słomę zmierzwioną’: *Dawniej była, pierszy wynalazek to targanki, mała taka* Degucie suw; Mp pn-zach, Maz, Wp wsch. JR
- targownik** ‘pewna odmiana koniczyny (której przypisywano magiczną właściwość pomocy w kupnie i sprzedaży)’: Mp, Wp. JR
- targus** ‘resztki zboża zagrabione z pola’: pog Mp pn-zach, Maz pd-zach i Wp pd-wsch. JR
- tarko** ‘blaszany przyrząd do tarcia ziemniaków i jarzyn’: Mp pd. JR
- tarło** ‘blaszany przyrząd do tarcia ziemniaków i jarzyn’: *Na knydle zimiáki sie trze na tarle* Przewrotne rzesz; Śl, Mp. JR
- tartka** ‘blaszany przyrząd do tarcia ziemniaków i jarzyn’: *Pyrki trze sie na tartce na kluski przycirane* Kramsk koniń; Mp pn, Maz wsch, Wp pd-wsch i pn-zach. JR
- taska** ‘filizanka’: *Taska zrobióna je z perc-in-álu* [‘porcelany’] Obręb sierp; Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- tasza 1.** ‘kieszeń’: Śl pn, Kasz. **2.** ‘plócienna torba, torebka damska, teczka’: *Weż se tasza, bo jadymy do miasta* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Pom pd, Kasz. JR
- taśtać 1.** ‘nieś coś ciężkiego’ dźwigać’: *Po co jo to ze sobóm tośtóm?* Granowo n-tom; Wp. **2.** ‘szarpać, tarmosić’: Wp. JR
- tatar** ‘tatarak’: *W Zielone Święta rzucaly tataru koło domów* Poręby Majdańskie kolb; Śl pn, Mp. JR
- tatareczuch** ‘tatarak’: *Na morzisko dobry je tatareczuch* Rogów ryb; Śl pd, Mp pn. JR
- tatareczy** zob. **tatercza kasza**
- tatarka** ‘gryka’: *Dawno tatarka, teraz i recka, i najnowsze gryka* Ługów lub; Mp, Maz pd i zach. JR

- taterak** 'tatarak': *Na Zielone Świątki stroi sie chatupe taterokim* Kramsk koniń; Wp. JR
- tatercza (tatarcza) kasza** 'kasza gryczana': *Tatarco kasa z tatarcki* Woźniki sier; Mp pn-zach, Wp wsch. JW
- taterczanny, taterczany** 'gryczany': *Taterczano kasa, taterczano słoma, taterczane plewy* Kramsk koniń; Wp. JR
- taterze** blp 'tatarak': Wp pn. JR
- tatulo** pieszcz 'ojciec': *"Upadnij, Marysiu, tatuloji do nóg* Stoczek łuk; Mp pn, Maz. JR
- tatusio** pieszcz 'ojciec': *Dzie tén tatusio posed?* Wysoczc os-maz; Maz wsch. JR
- tapać** 'tupać': *Kónie tapiom w stajni* Kramsk koniń; Śl, Mp pn, Wp. JR
- tąpować** 'tupać': Śl. JR
- taż, też** 'tęcza': Wp wsch. JR
- tedy** 'wtedy': *Yj tedy musielimy is do jednyo gospodorza po sanie, żeby nóm te ryby przewióz* Łowyń międzych; Maz, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy pn. JW
- tej I.** 'herbata': *Popij se kapke teju!* Puńców ciesz; Śl. JR
- tej II.** 'i, tak, tedy, więc': *Wiatér pódwieji, sparializujj gó, tyj już. W doma wse tyj barabola tyj barabola* Stara Huta [Iarnopol Ukr]; Kasz, Kresy pd. JR
- teka** 'teczka, tornister': *Po tamty wojnie koždy chodził do szkoły z tykom na plecach* Kramsk koniń; Wp. JR
- tela** zob. **tyła**
- telbuch** 'duży brzuch': *Taki telbuch mu wisi* Kombornia kroś; Mp pd. JR
- telegrama** 'telegram': *Telegrama przysła, żeby natychmiast przyjeżdżać* Radkowiec ilż; Mp pn, Maz. JR
- teli** zob. **tyli**
- telki** zob. **tylki**
- telo** zob. **tyło**
- temu** 'dlatego': *Jo tymu tak powiedziała, żeby wiedziół, ze mi na niym nie zoleży* Sękowa gor; Śl pd, Mp pd, Maz wsch, Pom pd. JW
- ten isty** 'ten sam': *A kie otworzyli dźwiryze, tyn isty gazda, tak sie go nalynkali, ze duch jego* Wesołe [Orawa Śl]; Mp pd, Maz pn, Pom pd. JW
- tepich** 'dywan': Śl, Pom pd. JR
- tera** 'teraz': *Tera ostałem sie juz samotny* Rogoźniczka radz-podl; oggw. JW
- terajszy** 'teraźniejszy': *Tu pani nie spisuje terajszych mowów jino downijse* Uchaczgar; Mp pn, Maz. JR
- terazki** 'teraz': *Terozki znowa sie mo dobrze* Siemianowice Śląskie; Śl. JW
- teraźni, terażny** 'obecny, współczesny': *To jes kultywator terażni, a dawni był gruberek* Niegowa zaw; Śl, Mp. AN
- terejanka** 'dewotka': *U Józófkci terejanka, to jes gorso niż cyganka. Do spowiedzi wciagle chodzi, a żydów po sądach wodzi* Iimanowskie; Mp. AN
- tereśnia** 'czereśnia': *Nojlepsze som te biote duże tereśnie* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- termedia, termedie 1.** 'kłopot, zmartwienie': *Przesła termedyje z tym swoim starym Brudzewice opocz; Mp, Maz, Wp, Pom pd. 2.* 'kłótnia, awantura': *I "o co te termedyje, ludzie kochane!* Zborowice tarn; Mp, Pom pd. AN
- termin 1.** 'nauka rzemiosła u majstra': *Termin skończył, a nic nie "umiy* Żarnowiec kroś; Mp, Maz. 2. 'rozprawa sądowa': *Termin mioł być pocątkiem lutego, ale świadki sie nie stawily* Radgoszcz dąb-tar; Śl pd, Mp. AN
- ternit, ternik** 'cienkie płytki z ognioodpornej masy azbestowo-cementowej używane do krycia dachów; eternit': *A terez to słomo to mało zacynajo kryć, terez ternit, blacha* Bilwinowo suw; Mp, Maz. MI
- tesar, tesarz** 'cicśla': *Tesarze pokrywali dach na stodole szyndziolami ['gontami']* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl pd, Maz pn. AN
- też** zob. **katać tam**
- tęchnąć** 'zaczynać śmierdieć, pleśnieć': *Chleba w pewnicy nie bydymy dżerzeć, bo tam tanchnie* Rogów ryb; Śl, Wp, Kasz. AN
- tęcz** 'tęcza': *Latym po burzy wyszła tyncz* Granowo n-tom; Mp wsch, Maz pn-wsch, Wp, Pom pd. AN
- tęga 1.** 'tęcza': *Pue deszczu wészła na niebo tanga* Gołubie kar; Kasz. 2. 'tęsknota, też tęskno': *Tak me we świecie tynga przez dó-*

- mu, że niesposób* Kramsk koniń; Mp pn, Wp. AN
- tęgowy** 'tęczowy': *Tanguewi kuelor ładnie wężero* Gołubie kar; Kasz. AN
- tęż** zob. **tąż**
- tinta, tynta** 'atrament': *Tintó psisze sia* Jeleń tcz; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. RK
- tiraret, tyraret** 'weterynarz': Śl, Maz pn, Kasz. AN
- tisztuch** 'obrus na stół': Śl zach. AN
- tko** 'kto': *Tukie bele co bydzie tko jod?* Dankowice kłob; Mp pn-zach. JW
- tkoś** 'ktoś': *Tkoś wiezie z lassa takóm zielónóm chojine* Lgota Gawronna włosz; Mp pn-zach. MB
- tkóry** 'który': *Tkóry nie chciol służyć, to sobie palica pozbył* Woźniki sier; Mp pn. MB
- tlalka** 'spróchniałe, zbutwiałe drzewo': *To je tlalka, to już trza wyciepać* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. AN
- tła, tło** 'dno pieca chlebowego': *Tło, na tle sóm szamatne kamiynie* Obra wolsz; Mp pn-zach, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- tlók** 'pole nicuprawiane, ugór': *Tłoki trza gnojem poprawiać* Ochotnica Dolna n-tar; Mp pd. AN
- tlóka, tlóka** 'w ramach pomocy sąsiedzkiej wspólna praca, połączona z poczęstunkiem i zabawą': *Po niedzieli zrobim u nas tlóke na kopanie kartofli, a jak skonczym, to możem do was przyjść na tlóke na buraki* Miłkowice-Maćki siem; Mp, Maz, Wp pd, Kresy. AN
- tluczek** 'kij zakończony kółkiem z nawierconymi otworami, którym się ubija śmietaną przy robieniu masła w maślnicy': *Jak sia robi masło musi bić tluczka* Pięćmorgi świec; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd. AN
- tluczka** 'drewniane naczynie do wyrobu masła; maselnica': *Do thucki wlej śniétane* Wysocze os-maz; Maz. AN
- tluste** rz 'tłuszcz': *Chlyb z tustym* Strzybnica tar-gór; Śl, Wp pd-zach. AN
- tluszczenny, tłuszczenny** 'o płótnie: zgrzebny': *Lniane [płótno] to cienkie, trochi grupse to tłuszczinne, to z tech takiech pacesi* Kluki miń-maz; Maz. AN
- toboł, tobolek** 'wole u ptaka': *Ale mo tyn toboł obzarty* Cerekwica poz; Wp. AN
- tobret, tobryt** 'półka na naczynia kuchenne': Kasz. AN
- tocht** 'knot w lampie naftowej': Śl. ww
- toemo** zob. **tacmo**
- toczak** 'kamień, często obrotowy, używany do ostrzenia narzędzi': *Przynies ta tocok, zaostrymy noze* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. AN
- toczek** 'kret': *W uegrodze znowu toczk kuepie* Gołubie kar; Kasz. AN
- toczka** 'rodzaj zamka: drewnienko obracające się na gwoździu': Kasz. AN
- toć 1.** 'przecież': *To je dobra dziywczina, toć jó dobrze znóm* Pięćmorgi świec; Śl, Maz, Wp, Pom pd. **2.** 'tak': *Prsziniysta ta mónka? Toć Olza ryb;* Śl. AN
- toja** 'roślina – tuja': *Tojo "ópsadza sie cmyntarze* Siennica Różana kras; Mp wsch. ww
- tok 1.** 'część stodoły, na której się młóci; klepisko': *Bedzie wiater, to wam te plewe porozwiywa na toku* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pn. **2.** 'złób do karmienia lub pojenia zwierząt domowych': *Kónie morzys głodym, w nocy cały tok ci pozery* Adamowo mław; Mp pn, Maz. **3.** 'naczynie dębane z wypróchniałego pnia drzewa': *Tok na zyto* Strękowski zna aug; Mp wsch, Maz wsch. AN
- toli** 'przecież, właśnie': *Nie wiys dzie jes kluc "od stajnie? Toli tu na gwoździu wisi* Sękowa gor; Śl, Mp pd. AN
- tolk** 'sens, ład': *Robis to wsistko bez tolku* Kadzidło ostroł; Maz. AN
- tomata** 'pomidor': *Tómati só už, ale eszcze take droge* Linowiec st-gdań; Śl, Pom pd. AN
- topek 1.** 'garnuszek': *W topka je gënste mléko* Ciccioroka st-gdań; Pom pd, Kasz. **2.** 'nocnik': *Brigidka chce na topek* Nowa Wieś szt; Pom pd, Kasz. AN
- topić** 'palić w piecu': *Jak sie wstanie, to sie musi topić* Stara Jamka niem; Śl. AN
- toplec** 'zły duch wciągający do wody': *Toplec drugiemu na teb wyskóczył* Tryńcza przew; Mp pd. AN

- topol, topól** ‘topola’: *Tam taki topol obcięty* Gielczew kras; Śl, Mp, Maz, Wp. AN
- toporka, toporek** ‘kij zakończony kółkiem z nawierconymi otworami, którym się ubija śmietaną przy robieniu masła w maślnicy’: *Wyjmij toporkym z maślniczki* Sucha Dolna [Cieszyn Cz]; pog Śl pd i Mp pd-zach. AN
- toporzyszczce** ‘toporzysko’: Kasz. AN
- topól** zob. **topol**
- torbeczka** ‘nieduża torba’: *Miola zem lo muzykantom śtyry jojek w torbecce* Świątniki sand; Mp, Maz. AN
- torfa** ‘torf’: *Kole nos kopały torfe* Brudzewice opocz; Mp pn. AN
- torfisko** ‘miejsce wydobywania torfu’: *Tórfisko – taki dół, gdzie torf wykopali i takou woda jes* Obra wolsz; Wp, Pom pd. AN
- torfkula** ‘dół, jaki pozostaje po wybranym torfie, często wypełniający się wodą’: *W torfkuli chładko sia* “utopić Jeleń tcz; Pom pd, Kasz. AN
- torfniak** ‘dół, jaki pozostaje po wybranym torfie, często wypełniający się wodą’: *W bagnach, w torfniakach woda krzcze* [pleśnicje], *a w jeziorze ni* Gaj n-miej; pog Maz pn-zach, Wp pn-wsch i Pom pd. AN
- torfnik, torfownik** ‘pomieszczenie na torf, także drewno’: *Nasz torfnik je kusk maleńki* Gołubie kar; Kasz. AN
- toroń** zob. **turoń**
- toryna, torynka** ‘waza’: *Z torin-i sie leje zupa warzóchwio na talérze* Cieciorka st-gdań; Pom pd. AN
- toten, tota, toto** ‘ten, ta, to’: *Ćma, na toto wotajom motylicy* Janki gtnń; Mp, Wp. JW
- towar** ‘tkanina’: *Miałam takie małe kawálki towaru, to posełam dzieciom bluzki* Radkowiec ilż; Mp pn, Maz, Wp. AN
- towarzysz** ‘czeladnik’: *Kowol na Rogowcu mo trzech towarzyszów, a jednego ucznia, to roboty zrobi gwoł* Rogów ryb; Śl. AN
- tórz** ‘zwierzę – tchórz’: *Zastowiałim zielozko na torza, ale bo to sie złapoł?* Kramsk koniń; Śl pn, Mp pn-zach, Wp. JR
- tracić się** ‘gubić się, znikać’: *Podźcie do chałupy, pódziemy razem, nie troćcie sie, ino w kupie idźcie* Mszana Górna lim; Śl, Mp pd. AN
- tracz** ‘tartak zwłaszcza niezmechanizowany’: *Dzie idzies? Na troc, na pile* Niedzica n-tar; Mp pd, Maz. AN
- traczka** ‘rżnięcie drzewa na deski’: *Bede miół sporo tracki, bo mi trza desek na powale* Radkowiec ilż; Śl pn, Mp, Maz. AN
- traczować** ‘rżnąć drzewo na deski’: *Beem traczować drógni. To je specjalna żaga* [‘piła’], *w jedne stróna tylko rżnie* L.ćsna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- traczowiny** ‘trociny’: *Z traczowinów Niemcy piekli chleb, mąki dosypuwały* Bilwinowo suw; Maz wsch, Kasz. AN
- traczówka** ‘piła do rżnięcia drzewa na deski’: *Traczówka to je do ciancia wzdłuż* Pićmorgi świec; Pom pd. AN
- tradynek, tradynka** ‘żelazne okucie w wozie’: *Tradynki – te, co trzymajo* “oś z ławko i z progim razem Stare Kręgi pult; Mp, Maz. AN
- trafunek** ‘zdarzenie, przypadek’: *Opowim wom tyż, jaki miałam trafunek na jarmaku* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp, Kasz. AN
- traga, tragi** ‘nosidła do przenoszenia ciężarów’: *Siano z mokri łónki na tragach sie nosiło, to byli takie nosze* Leśna Jania st-gdań; Śl, Wp, Pom pd. AN
- tragacz** ‘rodzaj tacek bez bocznych ścian’: *Prziciepowoł ty pnioczki chojnóm, a po ćmi se po nich przyjźdźoł z tragaczym* Harbutowice ciesz; Śl, Mp. AN
- tragarz** ‘główna belka pod pułapem drewnianego domu’: *Na tragarzu wyrzynają napis, w chtórym roku chałupa postawiono* Lubatowa kroś; Śl, Mp. AN
- tragi** zob. **traga**
- traktować, trachtować** ‘częstować’: *Byłem wcora u brata, trachtował mnie kielbasą* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- tram 1.** ‘pień drzewa, kłoc’: *Takiegó my tro-ma ściyni, bedziy miół z meter w przecyńciu* Lubatowa kroś; Śl, Mp pd. **2.** ‘belka główna pod pułapem drewnianego domu’: *Trami so w starodawnich izbach* Kadzidło ostrol; Maz. AN

- tranowić** ‘trwonić’: *Co zarobiól, tranowił na gorzałke* Pelplin tcz; Pom pd. AN
- trapy, trapki** ‘schody’: *Nie so wioldzi té trapczy, le węguedny* Gołubie kar; Kasz. AN
- trawica** ‘rodzaj chwastu’: *Trawica tys rośnie – takie ziarecko, jak proso, baranki takie* Stok puław; Mp, Pom pd, Kasz. AN
- trawnica** ‘plachta do przenoszenia trawy’: *Przynieśta spod Kympy pełno trawnica kójnczyny* Rogów ryb; Śl, Mp pd. AN
- trąba 1.** ‘środkowa część koła wozu’: *Z trómbi wiodhódz śpice* [‘szprychy’] Pięćmorgi świec; Pom pd. **2.** ‘pickarnik’: *«Obiod mosz w trómbie* Kozakowice cies; Śl pd. AN
- trączka** ‘frędzel’: *Chustka z trączkami* Kętrzyno wej; Kasz. AN
- trąd** ‘krosta, pryszcz’: *Takie tróndy, takie pielesie miól po góbie* Targanica wad; Mp. AN
- trąd, tręd** ‘samiec pszczoł; truteń’: *Te winksze pszczoły to som tryndy* Kramsk koniń; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Kasz. AN
- trąf** ‘karta atutowa’: *Zabiłem króla tróńfem* Kościelec-Chrzanów; Śl, Mp. AN
- treďa, trejďa** ‘pedał kołowrotka’: Pom pd, Kasz. AN
- treger** ‘złazna lub drewniana belka podtrzymująca sufit’: Śl. AN
- trejďa** zob. **treďa**
- trekać się** ‘gramolić się’: *Jak ten małi banks treko san pue tich trapach* Gołubie kar; Kasz. AN
- trelić** ‘mówić byle co, głądzić’: *Teraz ja trele chto wie ob co* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. AN
- trempeľ** ‘górna część szczytowej ściany domu’: *Jak sufit sie skójnczy, meter budujóm trympła i późni przychodzi dach. W trympłu robi sie małe «okiynka, żeby było jasno na guryze* Granowo n-tom; Wp. AN
- trep, trepa** ‘pedał w kołowrotku’: Maz. AN
- trepy** ‘schody’: *Na góra sie idzie po trepach* Wach ostroł; Maz; Pom pd, Kasz. AN
- trestka, treścia 1.** ‘szczebelek w płosze w warsztacie tkackim’: Mp pn, Maz. **2.** ‘część cybuchy fajki’: Mp pd. AN
- treść, trość** ‘szczebelek w płosze w warsztacie tkackim’: *Núki to w te treści ido* Huszcza biał-podł; Mp, Maz. AN
- tret** ‘pedał, zwłaszcza przy kołowrotku’: *Przi maszinie do szicia je tret* Jelcń tcz; Maz, Pom pd. AN
- tretuar** ‘chodnik’: *Pana zona łudnie sie uchodzi, bo sie nie spaprze, jak se jidzie tretu-arym* Woźniki sier; Śl, Mp, Maz. ww
- tręd** zob. **trąd**
- trępek 1.** ‘pałka do płoszenia i napędzania ryb do sieci’: *Trampek to je taki kij z klockam na dole* Pięćmorgi świec; Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘tłuczek do gniczenia ziemniaków’: *Podaj trémpek z szafi, co potrampia te bulwi* Ciccioroka st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- troić, trojać** ‘zwracać się do kogoś w trzeciej osobie’: *Furorzowi i rectorowi sie trojo, starszym ludzióm sie dwojo, a rowniokóm sie godo za jedno* Rogów ryb; Śl. AN
- trok** ‘poła płaszcza, kurtki’: *Troki paltia mieli «obsywane* Książnice Wielkie piń; Mp. AN
- trombita** ‘dęty, długi instrument muzyczny używany przez pasterczy’: *Na trombicie zagrám* Istebna cies; Śl pd, Mp pd. AN
- trompeta** ‘trąba’: *Pyrzo trómpeta gro* Walek Krowiorzów, a drugo *Kareł Palik* Rogów ryb; Śl. AN
- tropa, tropka** ‘korek’: Kasz. jw
- troskać się, troszczyć się** ‘o kurze: wydawać głos’: *Troska sie kura, kwoka* Tryńcza przew; Mp pd. AN
- trost** ‘otucha’: Kasz. AN
- troszczyć się** zob. **troskać się**
- trozki, troszczki** ‘odrobinę, niewiele’: *Żebi te bóti byli trozki wianksze, tobi było do-brze* Pięćmorgi świec; Mp, Maz wsch, Pom pd. AN
- trość** zob. **treść**
- trot** ‘trociny’: Mp, Maz pd-wsch. ww
- troty** ‘trociny’: *Troty sie sypiom spod piły* Bóbrka kroś; Mp. ww
- trójny** ‘potrójny, troisty’: Kasz. ww
- trr** ‘okrzyk na konia, żeby się zatrzymał’: *Trr kaszton!* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- truchła 1.** ‘trumna’: Śl pd, Mp pd-zach. **2.** ‘skrzynia, komoda do przechowywania bielizny, odzieży’: Śl pd, Mp pd-zach. ww

- trucień** 'samiec pszczeli; truten': *Tó ni pszczoła, a tykó trucień* Degucie suw; Mp wsch, Maz wsch. ww
- trucina** 'truczina': *Chinina – to je trucina* "okropno, *Nowok lisy chytował na te chinine* Kozakowice ciesz; Śl pd. ww
- trudna** 'trumna': Mp pd. ww
- trufać** 'przeczuwać, domyślać się': *Anich se nie trufol, że mie bydzie chciała* Rogów ryb; Śl pd. ww
- trugła** 'trumna': Mp pd-zach. ww
- truma** 'trumna': *Umertęgo włożył do trumi* Nowa Wieś szt; Maz, Wp pn-zach, Pom pd, Kasz. ww
- truna** 'trumna': *Jo robie te truny już kape lot* Granowo n-tom; Śl, Wp. ww
- trupa** 'próchno': *Z bola sępie są trępa* Gołubie kar; Kasz. ww
- trupieć** 'próchnieć': *Jak ta jabłónka zaczęła trępieć, to ji trępieje* Gołubie kar; Kasz. ww
- trusiak** 'indyk': *Trusiok mo snople* ['wisiorki'] *pod karkym, koza cycki* Kozakowice ciesz; Śl pd. ww
- trutnia** rodz m 'samice pszczeli; truten': *Tyn trutnia mniodu nie zbiera* Tychnowy kwidz; Mp pn-wsch, Pom pd. ww
- trybuch** pogard 'brzuch, żołądek': Maz pn-wsch, Kresy pn. ww
- trybus** 'naczynie, zwykle z klepek, często na trzech nogach': Maz. rk
- tryfus** 'naczynie, zwykle z klepek, często na trzech nogach': *Tryfus mo trzy nóg, do tryfusa wkładaly bielizne, loły wodu i zioła z huźnika zamias proszku* Gielczew kras; Mp pn. rk
- trygiel** 'garnek do gotowania': *W tryglu bęndzie gotowana zupa, kartofle* Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. ww
- trynk** 'warstwa zaprawy nakładana na ściany i sufity; tynk': *Żwirówaty piasyk dobry do trynku* Wiszniów hrub; Mp. rk
- tryźnić 1.** 'tracić, trwonić, marnować': *Nie tryźnij niepotrzebnie piniedzy* Samocice dąb-tar; Mp pd. **2.** 'dręczyć, męczyć, prześladować': *To nie je gospodarz, co tak kónia tryźni* Rogów ryb; Śl pd. ww
- trza** 'trzeba': *Trza nazbiyrać mlycza dlo gójsiót* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz pd-wsch. ww
- trzan** 'dno pieca chlebowego': *Jak wy głodne, to połoze pódptomyka na trzan i zara be-dzie* Huszcza biał-podl; Mp pd-wsch, Maz. ww
- trzaskący** 'o mrozie: silny, duży, siarczysty': *Trzaskocy beł w nocy mróz* Brudzewice opocz; Mp zach. ww
- trzaskować** 'hałasować, trzaskać': Kasz. ww
- trzaśnik** 'miejsce, gdzie się rąbie drzewo': Kresy pn. ww
- trząchnąć** 'potrząsnąć': Maz pd. ww
- trząska 1.** 'galareta mięsna': Mp pn. **2.** 'słoma zmieszana z trawą lub sianem jako obrok dla koni': Maz pd. ww
- trzečia** 'w warsztacie tkackim: szczebelek w płosze': *No, to sie nawłóci mnitki na te trzečia* Obręb sierp; Maz pn. ww
- trzechma** zob. **trzemka**
- trzeja** 'trzeba': *Wiele trzeja na koszule a gacie?* Karwina [Cieszyn Cz]; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- trzemka, trzechma** 'czcremcha': *Na trzymke mówią tyż smrodzina* Kramsk koniń; Wp pd. ww
- trzepaczka** 'rosochate drewno do ugniatania ugotowanych ziemniaków, mieszania płynów; mątewka': Mp pn. ww
- trzepiórka** 'przepiórka': Mp zach. ww
- trzepotka 1.** 'kobieta gadatliwa': Kasz pn. **2.** 'dziewczyna wesoła; trzpiotka': *Nasza Grażenka to je richtik trzepuetka* Gołubie kar; Kasz. ww
- trzepowaty** 'niezrównowazony, impulsywny': *Ón je taki trzepowaty, nie możesz wiedzić co robi* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. ww
- trześnia** 'czereśnia': *Wylyż no na trześnié i urwij nom troche jagód* Lubatowa kroś; Śl, Mp. ww
- trześnianka** 'zupa owocowa z czereśni': *Narwij trześni, ugotuje trześnianki* Siennica Różana kras; Mp pn-wsch. ww
- trzeźbi** 'trzeźwy': Mp pn-zach. ww
- trzeźby** 'trzeźwy': *Jak trzyźby to niepijany* Stara Jamka niem; Śl, Mp pn. ww
- trzęsawa** 'trzęsawisko, bagno': *Ady nie przeńdzies tamtędyk, bo mokro, trzesawa* Radkowiec ilż; Mp pn, Maz wsch. ww

- trzęsianka, trzęsionka 1.** ‘galareta z nówek’: *Trzesionka nálezno z cielecych nozek* Chotel Czerwony piń; Mp, Maz, Wp. **2.** ‘słoma zmieszana z trawą lub sianem’: *Trzęsianka to dla krowów, ja to trzęsa siana trocha, słomy i trzęsa* Degucie suw; Mp wsch, Maz wsch. ww
- trzęsidłko** ‘galareta z nówek’: Wp zach. ww
- trzęsidupka** ‘ptak – pliszka’: *Mówióm na niego trzęsidupka, bo tak trzęsie* “ogónkiym” Granowo n-tom; Mp pd, Wp pd i zach. ww
- trzęsionka** zob. **trzęsianka**
- trzop 1.** ‘stary gliniany garnek’: Mp pd. **2.** ‘stary, niedołączny człowiek’: Mp pd. ww
- trzósło** ‘nóż pluga’: *Trzósło je przed blacho i tyż kraje zymie. To je taki nóż* Kombornia kroś; Mp. ww
- trztać** ‘o drobiu, zwierzętach i ludziach: wydalać rzadki kał, mieć rozwolnienie’: *Owca cegoś sie najadła, bo ino drugi dziń trzto* Sierosławice koncec; Mp, Pom pd, Kasz. ww
- trzuszkawka** ‘truskawka’: *Kiedys posadzilim trzuszkawki, ale nom wymarniały* Kramsk koniń; Mp pn, Maz, Wp. ww
- trzyceć** ‘trzydzieści’: *Blisko trzicet roków tymu będzie* Kozakowice ciesz; Śl pd. ww
- trzyćwierciówka** ‘deska o grubości trzy czwarte cala’: [Deska] *jak miała trzy czworte cala, to mówiyli trzyćwierciówka* Granowo n-tom; Mp, Maz, Wp. ww
- trzyćwierciówki** ‘buty z cholewami’: *Takie wysokie buty pozywali tyż trzyćwierciówkami* Granowo n-tom; Wp pn, Pom pd. ww
- trzymacz** ‘ojciec chrzestny’: Maz pn. ww
- trzymaczka** ‘matka chrzestna’: Maz pn. ww
- trzyniak** ‘sito, przetak z większymi otworami do przesciwania zboża’: *Trzyniok to przetak rzádkí na trzyny* Tyniec krak; Mp pd-zach. ww
- trzyny** ‘grubsze odpadki słomy i kłosów powstające przy młóceniu’: *Trzyny to są “odpady” od młynkowania, nie płowy, bo płowy idą z wiatrem* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. ww
- tubera** ‘gruźlica’: *“Ón umrzył, bo miał tubera* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- tuch** ‘chustka na głowę’: Śl pd. ww
- tuczek** ‘roślina – knicie błotna (kaczeniec), używana do karmienia kaczek i świń’: Kasz pn. ww
- tukej** ‘tutaj’: *Tukej zódeń nie pastie bydła* Stara Jamka niem; Śl. jw
- tulać (się)** ‘toczyć (się), turlać (się)’: *Kloce się tulajóm po ziemi* Żarnowiec kroś; Mp. ww
- tulej** ‘żelazne okucie luśni w wozie, wideł itp.; tuleja’: *Stel źle beł wbity w tulej* Radkowice iłż; Śl, Mp, Maz pn, Wp. ww
- tulpa** ‘kwiat – tulipan’: *Tulpi só żiolte, czerwóné, róziowe i bestre* Nowa Wieś szt; Śl, Pom pd, Kasz. ww
- tuman** ‘mgła, opar’: *Tera rano to tumany po łąkach jest* Huszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy. ww
- tumanić** ‘wprowadzać w błąd, oszukiwać, ogłupiać’: *Nié tumań mie, bo jo swoje wiém* Bóbrka kroś; Mp. ww
- tumlować się** ‘spieszyć się, uwijać się’: *Idź pryndko do miasta, a tumłuj się, aby ci przed nosym nie zamkli* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- tunka** ‘sos’: Śl. jw
- tunknąć** ‘zamoczyć w sosie, tłuszczu lub innej płynnej substancji’: *Tunkni se tyn krajiczek chleba do miodu i zjydz se* Rogów ryb; Śl. jw
- tupkać** ‘stapać głośno, tupać’: *Siedzymy se i godómy, naroz zacyno cosi na górze tupkać* Sękowa gor; Mp pd. ww
- tuplowany** ‘podwójny’: *Zapłaciól tuplowano karu* Jędrysek lubl; Śl. rk
- tur** ‘ścieżka, droga’: Kasz pn. ww
- turbacja** ‘strapienie, zmartwienie, kłopot’: *Take mom turbacje s tym synem* Siennica Różana kras; Mp. ww
- turbować się** ‘martwić się, niepokoić się, kłopotować się’: *Zeby człowiek miał site, to by sie nie turbował* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- turek** ‘grzyb – luskwiak’: Maz. ww
- turma** ‘miejsce gdzie wisi dzwon, dzwonnica’: Maz pn. ww
- turoń, toroń** ‘kolędnik przebrany za rogate zwierzę’: *Z turońiem to juz troche starse*

- dzieci chodzioły, wielki taki ból* Stróżna gor; Mp. ww
- turtonić się** ‘iść powoli, wlec się’: *Jak sie na-
zad ta pchielgrzimka turtónieła, to przisz-
lim dość późno* Pelplin tez; Pom pd. ww
- tutać** dziec ‘pić’: *Tutej se pomału, a nie polyj
sie* Rogów ryb; Śl. ww
- tutka 1.** ‘pysk zwierzęcia’: *Aby dyszel nie bił
krów po tutkach, jest między snozami*
[jarzma] *sztaba żelazna* Lubomierz boch;
Mp pd. **2.** ‘torebka papierowa’: *Włożyły
w tutka pora karmelków na tako zachant-
ka* Siemoń tor; Wp, Pom pd. ww
- tutok** ‘tutaj’: *Tutok ni ma wiatraków* Zakopa-
ne; Mp pd. JW
- twarda jesień** ‘późna jesień’: *Kapuste sie wi-
cinało na twardi jesieni* Obręb sierp;
Mp, Maz pd. RK
- twardz, kwardz** ‘coś bardzo twardego’: *Taki
twárdz, ze sie “orać nie dá* Przewrotne
rzesz; Mp. ww
- twaróžka** ‘serek topiony z kminkiem zrobio-
ny z białego sera’: *Ze zalezanego syra ro-
bi sie tworóžki* Rogów ryb; Śl pd. ww
- twarz** ‘policzek’: *Twarz, tera póliki, ji tera du-
zo mówio twarz, nie pólicka* Zdzary łuk;
Mp pn-wsch, Maz wsch. ww
- twórz** ‘zwierzę – tchórz’: *U nos w stodole twó-
rze siedzo* Świątniki sand; Mp, Kasz. JR
- tybetka, dybetka** ‘chustka na głowę, zazwy-
czaj wełniana’: *Babcia, jak śli do kościo-
ła, to se “odziewali na głowe dybetke*
Bóbrka kroś; Śl pd, Mp pd. ww
- tyczec** ‘tkwić w czymś, pozostawać gdzieś’:
*Z fórom uwięzglimy w lesie i zostalimy
tam tyczec* Rogów ryb; Śl. ww
- tyczka, tyka** ‘żerdka wisząca u żurawia stu-
dziennego’: *Żurow miol takóm tyczke do
węborka* Granowo n-tom; Mp pn-wsch,
Maz pn, Wp. ww
- tyczkowy** ‘o odmianie grochu, fasoli: pnący
się po tyczce’: Mp pn, Maz pd. ww
- tyczni, tyczny** ‘o odmianie grochu, fasoli:
pnący się po tyce’: *Fasola tycznio wy-
schła już* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- tyćka, tyćko** ‘tak mało, odrobinę’: *Ino tyćka
mom chleba* Radgoszcz dąb-tar; Mp.
AN
- tyćki** ‘tak mały, taki’: *Angrés tó jes zielóny, ta-
ki dhugi, “o tyćki, na kómpoty i tak zješ*
Czelatyce jaros; Mp. AN
- tyćko** zob. **tyćka**
- tygodzień** ‘tydzień’: *Jutro tygodzień, jak się
z domu wyjechało* Kochłowice-Nowy By-
tom; Śl. ww
- tyka** zob. **tyczka**
- tyla, tela** ‘tak wiele, tyle’: *Nie smyśloj tyła, ino
godoj prowde* Radgoszcz dąb-tar; Śl,
Mp, Maz, Wp. AN
- tylachna, tylachno** ‘tak wiele, tyle’: *Tyk pkiel
jes tylochna!* Przedmość wicl; Mp pn. AN
- tylbant** ‘przegroda z desek między sąsiedkiem
a klepiskiem’: Pom pd. RK
- tyli świat, tyle światy** ‘tak daleko’: *Tyle światy
zesed i nie znalaz kobity* Chotel Czerwo-
ny piń; Mp. JW
- tyli, teli** ‘tak duży, taki’: *Jo by nie szła teli kyns
po nogach!* Koniaków ciesz; Śl, Mp,
Maz. AN
- tylki, telki** ‘tak duży, taki’: *Tó już duży chłó-
pas, bydzie chyba tylki* Kramsk koniń; Śl,
Maz, Wp, Kasz. AN
- tylni** ‘znajdujący się w tyle, tylny’: *Zając
przednimi łapami chlusce* [‘skaczec’],
a tylnimi to sie popycho Niegowa zaw;
Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- tylnik 1.** ‘przednia lub tylna część skrzyni wo-
zu’: *Tylnik na przodzie i tylnik na zadzie*
Stare Dąbrowice kols; Wp. **2.** ‘bolec
w rozworze, spajający przód i tył wozu’:
*Telnik to takie żelázko z tyłu przy “ozwo-
rze, zeby sie wóz nie “ozprzág* Radkowice
ilż; Mp pn, Wp. RK
- tylo** ‘tylko’: *Podobne byli do siebie “obie, choć
to nie po jedryj matce, tylo po jednym
“ojcu* Pludy radz-podl; Mp pn, Maz pn
i wsch. RK
- tylo, telo** ‘tyle, tak wiele’: *Mómi tilo karto-
flów, ze trocha możem sprzedać* Osiccz-
na st-gdań; Mp, Maz, Pom pd. AN
- tyłek 1.** ‘tylna część wozu’: *Jak mielim małom
szope, to zawsze wóz rozbiralim, przodek
“osobno i tyłek “osobno* Kramsk koniń;
Maz pn i wsch, Wp, Pom pd. **2.** ‘przednia
lub tylna część skrzyni wozu’: *Tyłek sie
zakłado przy skrzyni* Żłotniki kal; Śl wsch,

- Mp pn, Maz, Wp. 3. 'przednia lub tylna część łóżka': *Tak sie zapar o telek łózku i patrzal na niego* Radkowiec itż; Mp pn, Maz. 4. 'dolna część snopa': Mp. RK
- tyn** 'plot ze sztachet lub pleciony z gałęzi': Kresy pn. RK
- tyna** 'naczynie z klepek do parzenia bielizny': *Dawniej bielizne gotowali w gárkach i tinach* Kadzidło ostroł; Maz. RK
- tynia** 'cienka deseczka lub patyk używane do robienia drewnianego plotu': *Jedłowo tynio stoła długo w płocie* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd. RK
- tynta** zob. **tinta**
- tyraret** zob. **tiraret**
- tyrczeć** 'terkotać': *Co to tak bez całóm noc tyrcalo?* Sękowa gor; Śl, Mp pd. RK
- tyrpać** 'trącać, szturchać, szarpać': *Nie tyrp mie, bo mom gorącom herbate w rynkak* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. RK
- tytka** 'papierowa torebka': *Tytka pynkła i cukier sie wysypół* Złotniki kal; Śl, Mp zach, Wp. RK
- tytul** 'nazwisko': *Ślacheckie postawali z wiosków, a chłopom hrabia sam nadawał tytuły* Kamianki Lackie siem; Maz. RK

U

- ubać się** 'przestraszyć się': Mp. RK
- ubić** 'zbić, pobić': *Strasnie go na zábawie ubiły* Samocice dąb-tar; Mp. RK
- ubiedrza** 'zbocze, skarpa, stromy brzeg': Kasz pd. RK
- ubiedrznia** 'zbocze, skarpa, stromy brzeg': Pom pd. RK
- ubieraczka** 'kobieta, która wiąże skoszone zboże w snopy': *Za takim dobrym kośnikym jedna ubieraczka nie postyknie* ['nadaży'] *ubiyrać* Rogów ryb; Śl, Mp zach, Wp pd i zach. RK
- ubierać** 'odbierać zboże za kosiarzem i wiązać snopy': *Kobityy szły i ubiyrały, a chłopcy kosiły* Granowo n-tom; Śl, Mp zach, Wp pd i zach. RK
- ubocz** 'zbocze góry': *Toc-i sie tu, toc-i, wionek po uboc-i, a gdzie sie zatoc-i? Gosposi przed "oc-i* [pśn] *Zawadka myślen; Mp pd-zach. RK*
- ubrać** 'ująć, zabrać': *Gdo zaś ubroł tych jabłek z koszyka?* Rogów ryb; Śl. RK
- ubronować** 'spulchnić ziemię, używając bronny': Maz. RK
- uchajtnąć** 'uciąć': *Uchajtni nożym i już* Granowo n-tom; Wp. RK
- uchal** 'człowiek mający duże uszy': *Ty uchoulu, ty klapisiu* Dębska Kuźnia opol; Śl. RK
- uchlać** 'ugryźć': *Gómór* ['komar'] *mie uchłol* Wiskitno łódz; Mp. RK
- ucho 1.** 'zaczep kosy': *"Ucho wkłada sie za pchierścien kos-i* Obręb sierp; Mp, Maz, Wp, Pom pd. 2. 'część wideł, w której tkwi trzonek': *To "ucho sie naz-íwa u tich widłów, co sie trzonek wbija* Burakowskie węgr; Maz. RK
- ucho** zob. **babie ucho**
- uchopić** 'ukraść, porwać': *Uchopił kółko kiełbasy, a tera boi sie pódjeść* Łomazy biał-podl; Maz wsch. RK
- uchremować** 'kuleć, utykać': *Tak uchrymuje na te noge duzo* Mszana Dolna lim; Mp pd-zach. RK
- uchwacić** 'schwycić, złapać': Kasz. RK
- uchycić** 'chwycić, złapać, ująć': *Uchyc mi klyszczami to zielazo* Rogów ryb; Śl, Mp. RK
- uciarac się** 'ubrudzić się': *Dzieś sie tak dziółcha uciarała* Bronowice-Kraków; Mp. RK
- uciek** 'ucieczka': *W wuejne "ucek uratował nas przed smiercą* Gołubie kar; Kasz. RK

- ucieknać** ‘ucieć, umknąć’: *Zdążyła ucieknąć pod te jaskinie Żabików radz-podl; Mp, Maz. RK*
- ucierak** ‘ręcznik’: *Weź tam uciéraka, wytrź się Stare Kręgi pułt; Mp, Maz. RK*
- uciesać** ‘uformować ciosaniem; wyciosać, obciosać’: *Tako “opatka uciesano z drzewa Przedmość wiel; Mp. RK*
- ucieszno** ‘wesoło, zabawnie’: *W niedzele nad jezorem bęto “uceszno Gołubie kar; Kasz. RK*
- ucieszny** ‘uradowany, ucieszony’: *Maniuś taki ucieszny połotoł po hali i wszystkim babóm poopowiadał, że bedo podwyżki Blizne brzoż; Mp. RK*
- ucieszyć się** ‘użyć zabawy, przyjemności, nacieszyć się’: *Grajze mi skrzypecku z ty barani strony, niech ja sie uciese póki ni mám zony [pśn] Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp, Pom pd. RK*
- uciupać** ‘uciąć, urąbać’: *Uciupej mi ta troche gałynzi na pol Sękowa gor; Mp pd. RK*
- uczaić się** ‘zaczaić się’: *Uczajół sie, ale długo nie musioł czekać Zakrzewo rawic; Wp pd i zach. RK*
- uczali** ‘uczony, wykształcony’: *Ón ni miał bić rólnik, ón mniał bić uczali Łąg chojn; Pom pd, Kasz. RK*
- uczaplić się** ‘usiąść, zwykle niezgrabnie, przycupnąć’: *Tako kura, co chce siedzić, to sie uczapli, a cyganka jom złapi Kramsk korniń; Wp pd i wsch. RK*
- uczba** ‘nauka, zwykle zawodu’: *Brat je na “uczbie “u szewca Jeleń tcz; Maz pn, Pom pd, Kasz. RK*
- uczny** ‘mądry, wykształcony’: *Tko beł ucny, to posed do miasta, na wsi nie siedzi Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. RK*
- uczuc** ‘usłyszeć’: *Óna uczuła, jak zam wołała Osieczna st-gdań; Pom pd, Kasz. RK*
- uczynliwy** ‘uczynny’: *Śl. RK*
- ucznąć** ‘ucieć, umknąć’: *Żeby kura nie wyszła na “ulice, jidź no zobocz, “una lubi “ucznąć Obra wolsz; Wp. RK*
- ud** zob. **jud**
- udać 1.** ‘o pieniądzech: wydać’: *Ni ma piniyndzy je źle, a sóm pinióndze, to je starość, jak ich udać Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. Mp pd. 2. ‘donieść, zadunecjować’: Ja go udóm na policja, że krad w “ogrodzie Pelplin tcz; Maz pn, Pom pd, Kasz. RK*
- udatny** ‘zgrabny, przystojny, urodziwy’: *Mp. RK*
- udbać** ‘umyśleć sobie, postanowić’: *Kasz. RK*
- udorny** ‘krnąbrny, hardy’: *Kasz. RK*
- udrzeć** ‘uderzyć’: *Udar go w łeb kijem Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. RK*
- udumać** ‘wymyślić sobie coś, postanowić, zaplanować’: *Matka sobie udumała, ze ty sie z Krycio ozenis Huszcza biał-podl; Mp, Maz. RK*
- udziałać** ‘zrobić, wykonać’: *Masła my tam wiela nie udziałali Rogów ryb; Śl. RK*
- udzierzyć** ‘utrzymać’: *Skrzynia przy niesyniu my upuściyli, bo nie unielimy jóm udzierzyć Rogów ryb; Śl pd. RK*
- ufefrać się** ‘ubrudzić się’: *Ufęfrafes sie jak świna Cieciorka st-gdań; Pom pd. RK*
- ullagać (się)** ‘ubrudzić (się)’: – *Dziyżescie sie tak uflogali? – A ślimy bez krzoki, a dys loł i błota tam, ze strach Sękowa gor; Mp. RK*
- ugadać się** ‘uzgodnić coś, dojść do porozumienia’: *Ugadałóm sie z tim majstrém, że po niedzieli dó nas przijdzie Cieciorka st-gdań; Mp, Pom pd, Kasz. RK*
- ugadnąć** ‘zgadnąć, przewidzieć’: *Trudno ugadnąć, ilé to trza bedzić Bóbrka kroś; Mp pd i wsch. RK*
- uganiaczka** ‘gorączkowa, męcząca praca; krzątania’: *Miałam w domu majstrów, tom sie tyle z niemy nakłopotala, tylen miała rozmajty uganiacki, ze ani “oddychnąć spokojnie ni miałam casu Samocice dąb-tar; Mp. RK*
- uganiać się** ‘trudzić się, borykać się z jakimiś kłopotami’: *Tak sie musi ctowiek “uganiać ze syćkim, bo to tego ni ma, to znowu tamtego Żarytc-Rabka n-tar; Mp. RK*
- ugarlić (się), ugarlić (się)** ‘udusić (się)’: *Kasz. RK*
- ugiąć się** ‘unieść, podkasać sobie spódnice’: *“Ugięna się i przesła bez wodę Radkowiec ilż; Mp. RK*
- ugibać się** ‘uginąć się’: *Wysmaruj se łózko łójym, zeby głośno nie zgrzypiało, kie sie be-*

- dzie ugibało* [pśn] Zaryte-Rabka n-tar; Mp zach, Kasz. RK
- uginąć** ‘zmarnieć, zdechnąć’: *Uginyla nóm tako szunno krowa Harbutowice ciesz; Śl pd, Mp pd.* RK
- ugodzić** ‘dogodzić, zadowolić’: Mp. RK
- ugorzyć 1.** ‘zostawiać pole odlogiem; ugorować’: *Duzo ugorzyli, nie sioli rok Świątniki sand; Mp. 2.* ‘płytko orać’: Mp pd-zach. RK
- ugór czarny** ‘pole łączące odlogiem’: Maz, Wp, Pom pd. RK
- ugrzać się 1.** ‘ogrzać się’: *“Ugrzał sie wele pieca Radkowice ilż; Mp, Kasz. 2.* ‘zgrzać się, spociec się’: *Ugrzał sie, wiater go “owiał, zaziębiel sie Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp.* RK
- ugrzecha** ‘kawalek ziemi pominięty przez nieuwagę przy orce’: *On źle orał, bo dužio ugrzięchów ostawił Koślinka szt; Maz pn, Pom pd.* RK
- uhaczyć** ‘przymocować coś za pomocą haka, zaczepić’: *To byłj downiysze wougi, tu sie “uhaczyło na tyn hok, tu wouga do piyńć kilo cióngła Obra wolsz; Wp zach.* RK
- uiścić się** ‘wyrzucić smutek, ból, uzalić się’: Kasz. RK
- ujanka** ‘żona wuja; wujenka’: *Idź, powiędz ujance, żeby przysła do żniwa jutro Bóbrka kroś; Mp pd-wsch.* ww
- ujczyna** ‘żona wuja; wujenka’: Śl. ww
- ujec** ‘wujek’: *Utoplec ujcowi porozganiol kónie po oborze i po cimoku znejś ich ni mógli Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach.* ww
- ujek** ‘wujek’: *Przyniēs “od ujka miedłyce do miedlenia kónopi Samocice dąb-tar; Śl, Mp.* ww
- ujeść** ‘ugryźć, ukąsić’: *Nie spuscáj psa z łajcu-cha, zeby kogo nie “ujád Przewrotne rzesz; Mp.* RK
- ujma** ‘odpadki przy czyszczeniu zboża, ziarno gorszej jakości’: *Ujme sły sposo by-dłym Lubatowa kroś; Mp.* RK
- ujna** ‘żona wuja; wujenka’: *Żona wuja będzie ujna Goźlice sand; Mp pd.* ww
- ujść** ‘o czasie: minąć, upłynąć’: *Źydzijn uszto nikiym komisij przyjechała Hłyżne rzesz; Mp pd.* RK
- ujzdrzeć** zob. **uzdrzeć**
- ukalić (się)** ‘ubrudzić (się), pobrudzić (się)’: *Gdzie ześ sie tak ukaluł, przecie ni ma ta-kiego błota Stróżna gor; Mp pd.* RK
- ukazać** ‘pokazać’: *Ukoż ta ksióznka, musza obejzdrzeć ezi jóm śmisz czytać Rogów ryb; Śl.* RK
- ukazka** ‘zjawa’: *W nocē jo są uebudzela, bo we snie widzałam “ukozke Golubie kar; Kasz.* RK
- układ** ‘zwyczaj’: *We wielijá przynosi sie do chatupy słome, bo to taki “układ Radko-wice ilż; Mp.* RK
- układanka** ‘spódnica układana w fałdy’: *Nie lubie chodzić w “układance, bo wygládo w nij cłowiek jak kopa siana Sieroslawice konce; Mp.* RK
- ukłaść się** ‘położyć się’: *Choć bądź gdzie sie uklade, zebym sie przespała Wilków kiel; Śl, Mp, Maz, Wp pd i wsch.* RK
- ukochać** ‘objąć, uściskać’: *Ukochaj tatusia za szyje mocno Rózinowo włoc; Mp, Wp, Kasz.* RK
- ukrać** ‘ukroić’: *“Ukroła mi skibke chleba Ko-zakowice ciesz; Śl pd.* RK
- ukrasić** ‘ufarbować’: *“Oprzedzoná wehna mu-si być “ukrasoná, zeby sweter zrobić Rad-kowice ilż; Mp pn, Maz.* RK
- ukrócić** ‘uczynić krótszym; skrócić’: *Ukróca tego powroza, bo je za długi Rogów ryb; Śl.* RK
- ukrzyć (się)** ‘ukruszyć (się), ułamać (się)’: *Ukrzyj troche chleba karczyntom Lubatowa kroś; Mp.* RK
- ukrzywdzić** ‘wyrzucić krzywdę’: *Same “ocy widzom, ze go “ukrzywdzili Topolice opocz; Śl, Mp.* RK
- ukucnąć** ‘kucnąć, przykucnąć’: *Ukucni sobie, to cie nie bydom tak nogi bolaty Kramsk koniń; Wp pd.* RK
- ulać** ‘o deszczu, zwykle ulewnym: spaść’: *Pod Rzeszowym ułoło, szkody narobiło Hłyżne rzesz; Mp pd i wsch.* RK
- ulatać się** ‘zmęczyć się bieganiem’: *Ale sie ulátamy za gesiami Dąbrowa Poduchow-na ilż; Mp.* RK
- ulecieć** ‘oderwać się, odpaść’: *Knefel mi ule-ciol, trza go prziszyc Rogów ryb; Śl pd.* RK

- ulepsić** ‘polepszyć’: *Chcioł w gospodarce ulepsić robotę* Brudzewice opocz; Mp, RK
- ulew** ‘ulewa’: *Taki był duży deszcz, taki ulów* Bobowo st-gdań; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. RK
- ulezałka** ‘owoc dzikiej gruszy smaczny dopiero po uleżeniu się; ulęgałka’: *Gruska ulezałka – jak sie ulingnie na miantko* Wierzchowiska kraś; Mp, Wp. RK
- ulgnać** ‘ugrzęznąć’: *Mnie strach targnuł, ze ulgniewa w tym parowie (z wozem siana)* Adamowo mław; Maz, Wp pd i wsch, Pom pd, Kasz. RK
- ulica 1.** ‘główna droga prowadząca przez wieś’: *Jak wyjdzi na ulicy i kogó spotka, tó żyby jegó brali w kamny* Orchówek włod; Mp pd i wsch. **2.** ‘przejście między domami; ścieżka’: *Z gałynziami wjżdża w wioské, okna wybija, szyby, panie, bo to ulica wąska* Wiszniów hrub; Mp pd i wsch. AKS
- ulicha** ‘ulewa’: *Wczora u nas uderzowało, wiatier sie porwoł, a potym prziszła ulicha, woda powynowała dziury na ceście* Rogów ryb; Śl pd. AKS
- uliczka 1.** ‘przejście między domami; ścieżka’: *Stanoł sobie tak w uliczce przy wrotach* Krasne zam; Śl pd, Mp pd i wsch. **2.** ‘drzwiczki w płocie’: *A tu zrobicie uliczke w tym płocie?* Kórnik śrm; Śl pn, Wp, Kasz pd. **3.** ‘drzwiczki w drzwiach stodoły’: Wp wsch. AKS
- ulinić** ‘wykręcić, zsuwając korę z gałęzi wierzbowej’: *Potrafisz ulinić piszczolke? Uliniłym sobie piszczolke* Kramsk koniń; Wp pd i wsch. AKS
- ulubić** ‘polubić, upodobać sobie; ukochać’: *Z wyskijch wnucków to jego babka ulubiła* Huszcza biał-podl; Mp, Maz pn i wsch. AKS
- ulabudać** ‘uzbierać, zaoszczędzić’: *Jak se ulabudóm pore grejcarów, to se musze kupić nowy płoszcz* Brzozów; Mp pd i wsch. AKS
- uladować** ‘przygotować, przyrządzić (jedzenie)’: *Uladuje sie tyle jedzeniu na to wesle* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn i wsch. AKS
- ulakomić się** ‘skusić się, polakomić się na coś’: *Na cóżes ty sie ulakómiel, na te moje krwawice* Radkowice ilż; Mp. AKS
- ulapić** ‘schwytać, złapać’: Mp pd. AKS
- ulazić się** ‘zmęczyć się chodzeniem’: *Ułaze sie cały boży dzień za krowami* Żarnowiec kroś; Mp pd. AKS
- umaglować** ‘wymaglować’: *Którzy umieli maglólac, jak tó piynknie umaglólali* Czelałyce jaros; Mp pn i wsch. AKS
- umarcie** ‘śmierć’: *Likarz stwierdził umarcie* Siennica Różana kras; Mp, Wp pn i wsch, Kasz. AKS
- umarty rz** ‘zmarły, nieboszczyk’: *Umarty leżał na smentarzu* Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp, Maz pn i wsch, Wp, Pom pd, Kasz. AKS
- umączkować** ‘wykrochmalić’: *W ty kartoflany mączce umączkuje* Gaj n-niej; Wp pn, Pom pd. AKS
- umgleć** ‘zemdleć, stracić przytomność’: *Pó roczku wyszło, liścik przychodzi, przeczytaj mi miła, co ci to szkodzi, una czytała, rzywnie plakała, z bólu, żalości zaraz unglala* [rym] Złotniki kal; Wp, Pom pd. AKS
- umiarty** ‘chudy, wynędzniały’: *Umiarto mēra [‘szkapa’] ledwie lize* Gołubiec kar; Kasz. AKS
- umiejętny** ‘wprawny w czymś, zdolny’: *Umiejetny, bo se wszystko som umi zrobić* Książnice Wielkie piń; Mp, Kasz. AKS
- umienić** ‘postanowić’: Śl. AKS
- umierać** ‘o pszczołach: kończyć życie, ginąć’: *Pszczoły nie zdyhajóm, ino umiyrajóm, bo óne som pożyteczne* Granowo n-tom; oggw. AKS
- umieszać** ‘wymieszać, zmieszać’: *Kapuste sie umiesalo w dónicy* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp, Wp pd i wsch. AKS
- umknąć się** ‘usunąć się na bok, zejść z drogi’: *Umknij sie z drógi i nie stój w przyńscu!* Rogów ryb; Śl. AKS
- umoknąć** ‘o lnieniu: namoczyć się’: *Len na rosie potrzymać, jak jus umók, jak wyschło, powiónzalo sie w snopecki* Lgota Gawronna włosz; Mp, Maz pn. AKS

- umolny** ‘natrętny’: Wp pn-zach i pd-wsch. AKS
- umorzyc** ‘doprowadzić kogo do śmierci’: *“Umorzetu go głodem Brudzcwice opocz;* Mp. AKS
- umówiny 1.** ‘wizyta rodziców narzeczonej u rodziców narzeczonego po swatach’: Wp. **2.** ‘przedślubny układ majątkowy’: Maz. AKS
- umrzyty rz** ‘nieboszczyk’: *Przi “umrzytym, przimarach, sóm taki wielki świyce* Kozakowice cies; Śl pd. AKS
- umurzczać się** ‘pobrudzić się’: *Aleś sie umurczoł sadzami!* Sękowa gor; Mp pd. AKS
- umysleć** ‘postanowić, zaplanować’: *Ten stary sobie raz umysłał: Nie! Nié bedziész ty mno kréńcić!* Łabunic zam; Mp. AKS
- umywak** ‘szmatka do mycia naczyń’: Mp pn, Maz pd-zach. AKS
- umywalka** ‘stojak z wydrążonym otworem do którego wkłada się miednicę do mycia’: *“Umywalki my miały drewniane i żelazne, na miynnicie była wyrzynięto dziura* Stróżna gor; Mp. AKS
- uniforma** ‘mundur, uniform’: Śl pd i zach, Pom pd. AKS
- untercug** ‘podłużna belka idąca wzdłuż izby pod belkami pułapu’: Maz pn, Kasz. AKS
- unterlaga** ‘gruba deska na spodzie wozu’: *Na skrantach leży unterlaga, tak przzi kóńcach* Pięćmorgi świec; Pom pd, Kasz. AKS
- unteroficer** ‘podoficer’: Śl, Kasz. AKS
- unterok** ‘spódnica zakładana pod spód, halka’: Maz pn. AKS
- unterózy** ‘kalesony’: Maz pn i zach. AKS
- uorać** ‘worać, zorać pole’: *A ty uorał choć pół zagóna, ze ju przysel?* Huszcza biał-podl; Śl pd, Maz, Wp, Kasz. AKS
- upaćkać się** ‘ubrudzić się’: *Aleś sie upačkát błotem* Samocice dąb-tar; Mp. AKS
- upalować** ‘przywiązać zwierzę do palika na pastwisku’: *Fést “upalujta krowi, żebi sia nié “urwéli* Jeleń tez; Mp pn, Wp pn-wsch, Pom pd. AKS
- uparować** ‘ugotować na parze’: *Uparowalim kociet kartofli i starczyło na jedyn dzień* Kramsk koniń; Mp pd i zach, Maz pd i wsch, Wp. AKS
- upartelec, uparus** ‘człowiek uparty’: Kasz. AKS
- upasiony** ‘otyły, gruby’: *Thusty, upasióny chłop* Gielczew kras; Mp. AKS
- upasować** ‘upatrzeć właściwy moment’: *Musze “upasowac, czede brifka przjedze* Golubie kar; Kasz. AKS
- upilować** ‘upilnować, dopilnować’: Kasz. AKS
- upisać** ‘pomalować (pisanki)’: *To se pisanka upisa* Wierzchowiska lub; pog Mp pn i Maz pd. AKS
- upitoszyć** ‘zabić’: *Kueguta muszima “upitoszec na “ebiod* Golubie kar; Kasz. AKS
- uplegnać się** ‘o zwierzętach: urodzić się’: *Uplingta sie kobylka* Wierzbica kras; Mp. AKS
- upodoba** ‘upodobanie’: *Na pocirzu ksiądz pyto, cy sie żeni z upodoby, cy z majątku* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. AKS
- uporny** ‘uparty’: *Jaki ón uporny, nie chce sie pogodzić* Iłyżne rzesz; Śl zach, Mp pd i zach. AKS
- uprażyć** ‘ugotować’: *Mliko upraży sie i do kartofli thuconych daje* Gielczew kras; Mp pn, Kasz. AKS
- uprzeć (się)** ‘o potrawie: dogotować się po odstawieniu z ognia, dojść, zgęstnieć’: *Lemińska – mónke reccanu [hrzczana], czy psénnu, cy jéncmiynnu ugotuje sie w gorącej wodzie, przykryje miską i czeka, aż uprzeje, tj. przejdzie parą* Konopnica lub; Mp wsch. MT
- upsnąć (się)** ‘zsunąć się, obsunąć się, potknąć się, spaść, opaść; omsknąć się (też przen: pomylić się, coś źle zrobić)’: *Upsnát sie i wleciát do studni. W cemś sie “upsnát i wyrzucieli go* Radkowice iłz; Mp. MT
- upusta** ‘ruchoma zastawa przy tamie regulująca poziom wody (w stawie, rzecce, kanale); stawidło’: *“Upusta – kce, to “upuści, a kce, to zastawi i nie ucieko woda* Przedmość wiel; Śl, Mp zach. MT
- upytać 1.** ‘uprosić’: *Jo se do sklepu nie obejde, muse upytać [kogoś]* Limanowskie; Śl pd, Mp pd. **2.** ‘nająć (do pracy)’: *Teráz nie “upytás nikogo nikany [‘nigdzie’] do roboty* Zaryte-Rabka n-tar; Śl pd, Mp pd. MT

- urada** ‘narada’: Mp zach. MT
- uradzić** ‘dać radę, potrafić, podolać czemuś’: *Nie uradza niś [nieść] (tak ciężkiego bagażu) Uchacze gar; Mp, Maz pd i wsch. MT*
- uranić** ‘zranić, skaleczyć’: Wp pd-wsch. MT
- uraz** ‘choroba oczu (stan zapalny)’: *Uraz – choroba panienki [‘żrenicy’], zganiali ją sierpem, odmawiając Ojczy nasz odwrotnie Iwno śr-wp; Wp. MT*
- urazny** ‘cierpiący na przepuklinę’: Maz. MT
- urazny** zob. **kamień urazny**
- uragać się** ‘obrażać się’: *Powiedziała mu prowdę, to sie jeszcze uróngo Hyżne rzesz; Mp pd. MT*
- urda** zob. **hurda**
- urębić** ‘połupać sickierą na kawalki; porąbać’: Kasz. MT
- uręczyć** ‘dać na kredyt; zborgować’: Kasz. MT
- urgać** ‘o gołębiu: gruchać’: Śl. MT
- urlopnik** ‘żołnierz będący na przepustce, na urlopie’: *Heniek gada, że je póshuszny w wojsku, że coraz to je urlopnik Siennica Różana kras; Mp pd i wsch. MT*
- urobić się** ‘długo się napracować, przemęczyć się długo wykonywaną pracą; narobić się’: *Alech sie dzisiej urobiył jak kón – od samego rana do cimoka Rogów ryb; Śl pd, Mp. MT*
- uroczny** ‘o człowieku – wg wierzeń: sprowadzający spojrzeniem chorobę, rzucający urok’: *Przywito sie z kim i juz ocamy rzuci urocny cłowiek i zaro cłowieka oprzyrocy Woźniki sier; Mp. MT*
- uroczony I.** ‘o oczach człowieka – wg wierzeń: sprowadzające spojrzeniem chorobę’: Kasz. **2.** ‘o człowieku – wg wierzeń: chory pod wpływem spojrzenia człowieka rzucającego urok’: Kasz. MT
- uroczy** ‘o oczach człowieka – wg wierzeń: sprowadzające patrzeniem chorobę’: Mp pd. MT
- uroda I.** ‘urodzaj’: *Jak ni ma urody na grzyby, to ik nie bedzie, choć dys leje i nie zimno Sękowa gor; Śl, Mp, Maz pd-wsch. 2.* ‘predyspozycja do pewnych warunków pogodowych’: *Czasym sie chmurzy wkołusinyńko, a dyszczu ni ma. – To zależy. Jak ni ma urody na dyszcz Brzozów; Mp pd. MT*
- urodliwy I.** ‘piękny, przystojny, urodziwy’: *Polák był urodliwy, taki jak orzech Kocudza bił; Mp, Maz. 2.* ‘o roli, drzewach w sadzie: dobrze, obficie obradzający, urodzajny (też o czasie, w którym ziemia dobrze rodzi, sad dobrze owocuje)’: *Nie szukaj pola urodliwego, tylko sąsiada życzliwego [przysł] Budy biel-podl; Maz. 3.* ‘o plonach: obfite, bujne, dorodne’: *Kartofle take urodliwe Janki Młode ostroł; Maz. 4.* ‘będący rodem skądś, pochodzący skądś’: *Ja urodliwy z Weresc Adamów chlń; Mp pn-wsch. MT*
- urodny** ‘piękny, przystojny, urodziwy’: *Kunefoł ma urodną te starsą dziwuchę Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp, Maz pd, Wp. MT*
- urodzić się** ‘o roślinach: wydać owoce, plon, urosnąć w wielkiej ilości; obrodzić’: *Len nie zawdy sie urodził, dobrego pola chciał Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp, Maz pd. MT*
- urok, uroki I.** ‘wg wierzeń: siła magiczna niektórych osób mogąca komuś lub czemuś zaszkodzić, też choroba nią spowodowana’: *Od uroku zawse coś trza mieć Dąbrowa Poduchowna ilż; Wierzyli w takie jakiesi gusła, że któsi uroki doł i głowa bóli. I to sie tymi chlapani [‘pomyjami’] zmywali trzy razy (gymbe) i pó trzy razy spluwali. Jak to były uroki, to trochę pomogató. Jak sama głowa ód siebie bólata, to nity Blizne brzoz; oggw. MT*
- urok, uroki II.** ‘odsetki, procent od pieniędzy’: *Urok (na pinióndze) Dębska Kuźnia opol; Śl. MT*
- urok: bez uroku, przez uroku** ‘zaklęcie wypowiadane przy chwaleniu kogoś lub czegoś, mające, wg wierzeń, zabezpieczyć chwaloną osobę lub rzecz przed szkodą’: *Jedyn u drugiego uwidzi na przykład trusie [‘króliki’], a jak nie powiy „przez uroku”, to znaczy, że urzeknie Mszana Górna lim; Śl pd, Mp pd. MT*
- urok: odczynić urok** ‘wg wierzeń: zabiegami magicznymi wyleczyć kogoś z choroby spowodowanej czymś złym spojrze-

niem lub słowem’: *To sie “odcynio urok: kładzie sie wyngli dziewińc we wodę i zaś “ociro tom wodom po cole. Wtedy jesce sie troske napije i urok ustompi* Woźniki sier; oggw. MT

urok: rzucić urok ‘wg wierzeń: zaszkodzić komuś lub czemuś siłą magiczną swojego złego spojrzenia lub słowa’: *Nechtóre baby niały takie “ocy, ze mogły rzucić na stworzenie “urok. Wtedy krowy mléko zgubiły, śwynie nie chciały zréć, albo wcale pozdychały* Zdunek ostroń; oggw. MT

urokliwy ‘wg wierzeń: mający moc czarodziejską zdolną zaszkodzić – przcz spojrzenie lub słowo – komuś, czemuś’: Mp pd i wsch. MT

uroplan ‘samolot’: *Raz to w Radzanowie spad na polu “uroplan* Adamowo mław; Mp, Maz. MT

urościć (się) 1. ‘zmożyć (się) rosą lub deszczem’: *Ydź drogo, bo buty urosis!* Huszcza biał-podl; Maz. **2.** ‘o rozłożonych na trawie łądkach lnu: zmięknąć pod wpływem rosy lub deszczu’: *Przewoźnie nie kładli lnu dó wódy, jyno na łonce sie różścicelaló cinyńukó. Leżoł tydzińi, dwa tygodnie. Jak było dużó dyszczu, tó sie wcześni urosił* Blizne brzoz; Mp, Maz. MT

urościć ‘o rozłożonych na trawie lub w stawie łądkach lnu: zmięknąć pod wpływem rosy, wody’: *Len rozcióga na roście, na ścirzniu, w sodzowkach casam mocó, jak “urosieje, zbiro sie* Krzemień kraś; Mp wsch i pn. MT

urzenieć ‘dojrzeć’: Maz pn. RK

urznąć ‘uderzyć’: *Spróbuń mie “urznąć, to be-dzies widziól* Przewrotne rzesz; Mp pd-wsch. JW

usiadka: na usiadkę (iść, pójść) ‘(iść, pójść) załatwić się’: *Postam na “usiodke* Brudzewice opocz; Mp, Kasz. JW

usiaść się ‘usiaść’: *Zara sie usiódńż do stoła ji jidz* Leśna Jania st-gdań; Maz pn-zach, Pom pd. JW

usiotać się ‘zmęczyć się’: *Takech sie z tym cieleńciym “usiotala* Kozakowice ciesz; Śl pd. JW

uskarżyć się ‘poskarżyć się’: *Tam sie “uskarżył swojimu ujkwowi Zarzeczcie ciesz;* Śl, Mp pd. JW

uskromić, uskromnić 1. ‘sprzątnąć, uporządkować’: *Trzeba z pola te buraki uskromić* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘uspokoić kogoś’: *Moze byś “ociet troche uskromił te dziecioki, bo za mocno wojażom* Kramsk koniń; Wp. JW

uskwierać, uskwierkać ‘ubłagać, wyprosić’: *Ni móg tē pienenandy u uejca uskwierkac?* Gołubie kar; Kasz. JW

usłuchliwy ‘posłuszny’: *To usuchliwe dziecko, niy ma ś niym kłopotu* Jędrysek lubl; Śl, Mp. JW

usługować ‘usługiwać, służyć’: *Uslugował do mszy* Samocice dąb-tar; oggw. JW

usmarkać (się) ‘ubrudzić (się) wydzielina z nosa’: *Dzieciok sie usmarkól, a nawet ni mo mu kto nosa “obetrzyć* Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp, Kasz. JW

ustać (się) ‘o roślinach, owocach: dojrzeć’: *Już “ustal sie ten “owies, można by go kosić* Korczów bił; Mp pn. JW

ustać 1. ‘prześć’: *Palic bolól jak frebra, a późni ustól bolić* Zychorzyn opocz; Mp. **2.** ‘zmęczyć się’: *Ju ustala kobyła, niech odpocnie troski* Huszcza biał-podl; Śl, Mp, Maz. **3.** ‘zatrzymać się, stanąć’: *Wtedy najstarszy družba ustól na środka i przemówiól* Nowe Kramsko sulech; Maz, Wp, Pom pd. JW

ustrój 1. ‘strój, ubranie’: *Ładny ustróje baby miały* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. **2.** ‘zwyczaj’: *Wy macie dziwny ustrój: w nocy siedzicie, a we dnie śpicie* Samocice dąb-tar; Mp. JW

ustrzech 1. ‘krawędź dachu wystająca poza ścianę budynku; okap’: Kasz. **2.** ‘poddasze na strychu’: Kasz. ΔKS

ustrzecha 1. ‘krawędź dachu wystająca poza ścianę budynku; okap’: Kasz. **2.** ‘poddasze na strychu’: *Pusto skrzienia zanies na “ustrzeche* Gołubie kar; pog Maz i Wp, Maz pn i wsch, Kasz. AKS

ustygować ‘narzekać, żalić się’: *Zóna na niego “ustygowala* Uchacze gar; Mp pd i wsch, pog Mp pn i Maz pd. AKS

- usuć** ‘usypać’: *“Usuć zboza z becki Radkowi-
ce iłż; Śl, Mp. AKS*
- uszak** ‘umocowana w ścianie rama drzwi lub
okna’: *“Usak to tu gdzie so drzwi, gdzie
“okna, kiedyś nazywali “usaki, a dziś fu-
tryny lub stojaki – futryna musi być po-
lónconna “u góry i “u dołu Stare Kręgi
pult; Maz. AKS*
- uszargać się** ‘zamoczyć się, ubrudzić się’: *Ca-
łom sie usargała, jagem sła do wás, rosa
taká Bronowice-Kraków; Mp. AKS*
- uszczyknać** ‘urwać, uszczknać’: *Uscyknętam
ździebło trawy Samocice dąb-tar; Mp
pd. AKS*
- uszczypić** ‘uszczypnąć, ukąsić’: *Jak by god
“uszczypił Zarzeczcie ciesz; Śl, Mp pd. AKS*
- uszkoda** ‘poronienie’: *Kasz. AKS*
- uszlachcić się 1.** ‘pobrudzić się’: *Aleś sie dzie-
si uszlachciól, wyglóndos jak nieboskie
stworzynie! Sękowa gor; Mp. 2. ‘upić
się’: Mp. AKS*
- uszlapać się** ‘powalać się błotem’: *Kasz. AKS*
- usznica** ‘klapa na uszy w zimowej czapce’:
Kasz. AKS
- usznik 1.** ‘część uprzęży końskiej: pas na głó-
wic połączony z wędzidłem’: *Kasz. 2.
‘owad – skorek pospolity’: Po buksach
chuedzi cé “usznik Gołubic kar; Kasz.
AKS*
- uszarować** ‘zaoszczędzić’: *Jak “usparujesz,
to más Przędzel niż; Śl pd, Mp, Pom pd,
Kasz. AKS*
- uszerlać** ‘usklądać, zaoszczędzić’: *Uszerlać
pieniedzy Wilków kiel; Mp. AKS*
- uście** ‘otwór pieca chlebowego’: *Kasz. RK*
- uścielić** ‘pościelić’: *Śl pn, Maz wch. AKS*
- uślizgnąć się** ‘pośliznąć się’: *Kasz. AKS*
- uświadczyc** ‘znaleźć, zobaczyć, spotkać’:
*U nich biyda az strach, tam chleba u nich
nie uświadczys prawie przez cały rok Sęko-
wa gor; Mp. AKS*
- uświerknać** ‘zmarznąć, przemarznąć, też zam-
marznąć’: *Te ptoki to chyba “uświrkno na
takiem zimnie Jodłowa jas; Mp. AKS*
- utargać** ‘urwać, uskubać’: *Chto tak utargał te-
go chleba Samocice dąb-tar; Mp pd. AKS*
- utarzyć** ‘utargować’: *Dzisiaj my nic nie “utar-
żyli Harbutowice ciesz; Śl pd. AKS*
- utępa** ‘kłopot, utrudnienie’: *“Utympa z tymi
kurami jak tu zasione Stróżna gor; Mp
pd. AKS*
- utopiec, utopek** ‘według wierzeń: postać ży-
jąca w wodzie i wciągająca w nią ludzi’:
*Piéńdziesiónt lot nazod, to jeszcze czénsto
génsto widać było utopce Mikołów pszcz;
Śl. AKS*
- utoplec** ‘według wierzeń: postać żyjąca w wo-
dzie i wciągająca w nią ludzi’: *Tóż roz se
téż “utoplec zamiéniał na piéknego karlu-
sa i se chodził do dziewczki na zolęty Mi-
kołów pszcz; Śl. AKS*
- utrap 1.** ‘licytacja, wyprzedaż’: *Kasz. 2. ‘czło-
wick chory psychicznie’: Kasz. AKS*
- utrapa** ‘kłopot, zmartwienie’: *Tyla utropy z ty-
mi dziećmi Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. AKS*
- utrapek** ‘człowiek niedorozwinięty fizycznie,
przynoszący utrapienie’: *Co jo zrobia
z tym utropkiym? Jędrysek lubl; Śl. AKS*
- utrapić się** ‘zmartwić się, strapić się’: *Mp. AKS*
- utrzcć** ‘wytrzeć, obetrzeć’: *Utrzy coło, bo pot
az kapie! Huszcza biał-podl; Śl, Mp,
Maz, Wp pd i zach, Kasz. AKS*
- utrzcć się** ‘wytrzeć się’: *Umyj sie mydłem
i utrzyj sie, mos tu ucirkę Poręby Maj-
dańskie kolb; Śl, Mp, Maz, Kasz. AKS*
- utrzydupski** ‘człowiek nadskakujący innym’:
*Jo nie myśla być twojim utrzydupskim
i do żodnych posyłek mie ni miyj! Rogów
ryb; Śl. AKS*
- uwachować** ‘upilnować’: *Śl. AKS*
- uwadzić** ‘zaczepić, zawadzić’: *Uwadziłam “o
tén kamień i ryp jak długá Bóbrka kros;
Mp pd. AKS*
- uwalić 1.** ‘uderzyć’: *Ale mie uwalił, mom
śnioka Poręby Majdańskie kolb; Mp.
2. ‘ukroić’: Tako pajto chleba “uwalil Za-
rzeczcie ciesz; Śl pd. AKS*
- uwarzyć** ‘ugotować’: *Tera musę gospodarzyć,
chleba “upic, jeść “uwarzyć Babice gar;
Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. AKS*
- uwarzyć się** ‘ugotować się’: *Młynso je eszcze
srowe, zatym sie uwarzi, narómbej drzewa
na pora dni Rogów ryb; Śl, Kasz. AKS*
- uważać 1.** ‘okazywać szacunek, cenić’: *Jak
ktoś “ojców nie “uwazoł, to mówili mat-
ka, “ociet Topolice opocz; Mp, Maz,*

- Pom pd. **2.** ‘pamiętać’: *To, co mówili, to jo uwożom* Kocudza bił; Mp. **3.** ‘obserwować, rozpoznawać’: *To sie uważało po gwiozdach, po rany jutrzence i po tych kosiorzach, to sie te godzinie poznaje, tero to majo zégorki* Świątniki sand; Mp, Maz. AKS
- uważanie** ‘poważanie, szacunek’: *A jak cłowiek jes podbidniejszy, to juz ni mo takiego uwozanio* Świątniki sand; Mp, Wp pd-wsch, Kasz. AKS
- uważować** ‘być uważnym, ostrożnym, uważać’: *Uwazować trza na nio* Wilków kiel; Mp. AKS
- uważyć 1.** ‘pomyśleć, rozważyć coś, postanowić’: *On je nieurodny, uwoz se dobrze, jak chces sie żenić; wszystko trza robić z uwagą* Poręby Majdańskie kolb; Mp. **2.** ‘zauważyć’: *Uwazyłam se pona w kościele* Chotel Czerwony piń; Mp. AKS
- uwiąz, uwięź 1.** ‘rzemień łączący bijak z dzierzakiem u cepów’: *Kapica na oboch końcach, a we środku uwińż* Jezierna tom-lub; Mp wsch, Krcsy pd. **2.** ‘kółko, pierścien metalowy przy żłobie, do którego wiąże się zwierzę za pomocą łańcucha’: *Konie na uwiązi* Kętrzyno wej; Kasz. AKS
- uwiązadło, uwięzadło** ‘rzemień łączący bijak z dzierzakiem u cepów’: *Przetało się uwiązadło u cepów* Radkowiec ilż; Mp. AKS
- uwiązak, uwięzak 1.** ‘rzemień łączący bijak z dzierzakiem u cepów’: *Dzir-zak na rzemiannej gónzewce, znów przyscepił uwióznakamy bijak grabowy i młócił. Dwa uwióznaki do gozewki jidzie, bo inaczej by sie nie krancili cepy* Zuzulka węgr; Mp pn i wsch, Maz pn i wsch. **2.** ‘sznurerek do przewiązywania pasm przędzy’: Maz wsch. **3.** ‘plótno do przedłużania osnowy w warsztacie tkackim’: Maz wsch. AKS
- uwiązgnąć, uwięzgnąć** ‘utknąć w czymś, uwięznąć’: *Uwiozgnies na ty drodze* Chotel Czerwony piń; Mp. AKS
- uwiążę** ‘zrobić na drutach’: Kasz. AKS
- uwidzieć** ‘zobaczyć, spostrzec’: *Pożyczyłem ci piniéndzy i już jich nie uwidze* Żarnowiec kroś; Śl, Mp. AKS
- uwidzieć się** ‘spodobać się’: *Uwidziała mi sie ta dziopka* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd, Kasz. AKS
- uwiązadło** zob. **uwiązadło**
- uwięzak** zob. **uwiązak**
- uwiązgnąć** zob. **uwiązgnąć**
- uwięź** zob. **uwiąz**
- uwiączka** ‘krzątania, pośpiech, uwijanie się przy pracy’: *Straszną była uwiączka przy sianie, bo chmury wylaziły z lasa* Bóbrka kroś; Mp. AKS
- uwinny** ‘zwinny, zręczny’: Kasz. AKS
- uwlec** ‘zabronować pole’: *Jaś pojedzie brónamy i uwlece* Woźniki sier; Mp, Maz, Wp. AKS
- uwrocie 1.** ‘miejsce na skraju pola przy końcu bruzdy, gdzie oracz zawraca pług przy orce’: *Odwraco sie kónimy na uwrociu* Brudzewice opocz; Mp, Maz pn. **2.** ‘szeroki zagon zorany w poprzek innych zagonów przy ich końcu’: *Nie orz do kójca, bo i tak sie bedzie w poprzyk uwrocie* orać Samocice dąb-tar; Mp. **3.** ‘niewielki kawałek pola porośnięty trawą’: *Uwrocie to je kawołecek paświska abo łuki* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz pn. AKS
- uwrotnik 1.** ‘miejsce na skraju pola przy końcu bruzdy, gdzie oracz zawraca pług przy orce’: *Nie zaorany kónszczek pola to je uwrotnik* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. **2.** ‘szeroki zagon zorany w poprzek innych zagonów przy ich końcu’: *Nu uwrotniku kole lipy posadzimy kapusta* Rogów ryb; Śl. AKS
- uwziątek, uwziątka** ‘upór, zawziętość’: *Na uwziątkę lykarztwa ni ma* Sowliny lim; Mp pd. AKS
- uwzięty** ‘zawzięty, uparty’: *A Zosia esce uwziynta na mnie?* Huszcza biał-podl; Mp pd, pog Mp pn i Maz pd. AKS
- uzdać się** ‘spodobać się’: Śl pd, Mp pd. AKS
- uzdrzeć, ujdźdrzeć** ‘zobaczyć, ujrzeć’: *Otwórz słybie, ospalcu jedyn, ty nic nie widzisz, zdepnie na to i eszcze nie ujdździ* Rogów ryb; Śl. RK
- uzganiać** ‘zebrać, zgromadzić’: Mp. AKS
- uziąbać** ‘przemrozić’: *Uziómbała se nogi i tero grzeje* Wojślawice zaw; Śl pd, Mp pd. AKS

- uziemek 1.** ‘dolna część pnia’: Kasz. **2.** ‘dolna część koszuli’: Kasz. AKS
- uzierać** ‘wyglądać, wyczekiwać’: *Pudzema na bana* ‘uzerac Mami Gołubie kar; Kasz. AKS
- uziębnać** ‘zmarznąć, zziębnać’: Kasz. AKS
- uzior** ‘dolna część snopa’: Mp pd-wsch. AKS
- uznać** ‘poznać, rozpoznać’: *Nikórzy uznajóm po drzewinie, czy będzie śnieżna zima, ale já to ta nie uwázóm* Lgota Gawronna włosz; Mp, Wp. AKS
- uzolić (się)** ‘pobrudzić (się)’: Kasz. AKS
- uzwa** zob. **gazwa**
- uzwolić, uzwolnić** ‘zwolnić’: *Jak pódzies tam do gminy, to go musá uzwolnić* Kazimierz Dolny puław; Mp. AKS
- uździelnica** ‘uzda stajenna bez wędzidla; kantar’: pog Mp pn i Maz pd. AKS
- uździenica, juździenica** ‘uzda stajenna bez wędzidla; kantar’: Wp. AKS
- uźreć** ‘zobaczyć, ujrzeć’: *Letko mi sie zrobielo na sercu, gdy go “uźrałam na drodze Sierosławice koniec; Mp. RK*
- uźgnąć (się)** ‘ukłuć (się)’: *Ale sie uźgnółam!* Granowo n-tom; Wp. ww
- uźucholić** ‘ukroić tępym nożem’: Kasz. ww
- uźyczliwy** ‘chętny do pomocy, uczynny’: *Uni uźycliwe ludzie, nie odmówio* Huszcza biał-podl; Maz. ww
- używić** ‘nakarmić, wyżywić’: *Tela dzieci nie je leko używić* Rogów ryb; Śl, Mp, Wp pd-zach. ww

W

- w kibini mater** ‘licho wie gdzie, precz’: *“Odydź my stąd w kibini mater* Samocice dąb-tar; Mp pd. JR
- wa** ‘wy’: *Wa jesta Pueloce* Kętrzyno wej; Mp wsch, Maz pd, Pom pd, Kasz. AN
- waba** ‘plaster woskowy z miodem’: Maz pn. ww
- wabca** ‘swat zapraszający na wesele’: Kasz. ww
- wabik, wabnik** ‘mały ul służący jako przynęta do wabienia pszczół’: *W wabniki łapali pscołi* Wach ostroł; Maz pn-wsch, Kresy pn. ww
- wach** ‘przedział w stodole, gdzie składa się snopy; sąsieki’: Pom pd, Kasz. MT
- wachować** ‘pilnować, strzec, dozorować’: *Wachowali go, żeby nie uciyk* Rogów ryb; Śl, Kasz. ww
- wachówka, fachówka** ‘skrzynia z przegrodami na ziarno’: *Sztrych włynięzi* [większy] *dwie prziegrody, wachówka miyjsio, trzi prziegrody* Jaworzynka ciesz; Śl. MT
- wachtarz** ‘stróż, strażnik, dozorca’: *Kaj ón robi? Na dyć był na szachcie wachtorzym* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Kasz. ww
- wachterz** ‘stróż, strażnik, dozorca’: *Wachtyrze to jes straz tako. Pilnują wsi “od “ognia* Woźniki sier; Śl, Mp pn-zach. ww
- waczek** ‘rodzaj smoczka dla niemowlęcia’: *Dawniej był tylko waczek – płatek płócienny z trocha kruszynami cukru – i to sie dziecku dawalo do gymbulki, a ono se już to samo cyckało* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd. ww
- wadzić się** ‘klócić się, spierać się’: *To som só-siedzi, co som w ostudzie i wadzóm sie jednakowo* Rogów ryb; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz. ww
- waga** ‘belka ukośna u żurawia studziennego’: Mp pd. ww
- wagować się 1.** ‘wahać się, rozważać, namyślać się’: *Wagowałam sie, bo nie wiedziałam, co zrobić w taki sytuacji* Sierosławice koniec; Mp, Wp. **2.** ‘uważać, mieć się na baczności’: *Waguj sie, zeby cie kto nie zeses w lejsie, jak bedzies cion drzewo* Radgoszcz dąb-tar; Mp. ww
- wajce, wajco** ‘jajko’: *Przismażym ci wajce na kastrolu* Puńców ciesz; Śl pd. RK

- wajzer, wajzra** ‘wskazówka zegara’: *Wajzry my niédowno wymiéniali* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- waka** ‘suka’: Wp. ww
- wakować, walkować** ‘tynkować’: *Powała drzewiana wakowana – sufít* Krościenko n-tar; Mp pd-zach. MT
- Wanielia** ‘Ewangelia’: Śl, Mp, Kasz. MT
- wanielicki** ‘odnoszący się do Kościoła ewangelicko-augsburskiego; luterański’: *Wanielicko wiara, wanielicki Kościół* Rogów ryb; Śl. MT
- wanieliczka, jewanieliczka** ‘książka zawierająca teksty Ewangelii; ewangeliarz’: Kasz. MT
- wanielik** ‘człowiek wyznania ewangelicko-augsburskiego; luteranin, ewangelik’: *Wanieliki majo pastorów* Siennica Różana kras; Śl, Mp. MT
- wanielista, anielista** ‘autor jednej z czterech Ewangelii’: Mp. MT
- warkowy** ‘zawodowy’: Kasz. AN
- warp** ‘tkanina tkana domowym sposobem; samodzielna’: *Wóurp je nawity i nabity fabrycznóm wehnóm* Podrózna złotow; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- warpać** ‘szyć byle jak’: *Jeno worpac to kuezdy puetrafi* Gołubic kar; Kasz. AN
- warpowy** ‘samodziałowy’: *Take liche, take pakulowate, tej mówiéli warpowe* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- warszt, farszt** ‘grzbiet dachu, kalenica’: *Na wierzchu ból warszt położón-i, téz ze słómi* Gościszewo szt; Maz pn, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. AN
- warsztówka, farsztówka** ‘dachówka lub warsztwa snopków na grzbiecie dachu’: *Wasztówka je u góri na dachu, na tém warszczie* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd. AN
- wartać** ‘mieć wartość’: *Jo juz nic nie wartam, stary dziód* Świątniki sand; Mp. AN
- wartalka 1.** ‘tłuczek w maślnicy’: Wp. **2.** ‘bąk, fryga’: *Babcia kupiła my na “odpuście wartolke* Wp. AN
- wartnik** ‘wartownik’: Mp pd-wsch. AN
- warza** ‘potrawa gotowana’: *Na blase warzá stoi, wej se* Radkowice ilż; Mp. AN
- warzecha** ‘duża, drewniana łyżka’: *Miyszól te krupy takóm wielgóm warzechóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Wp pd-zach. AN
- warzonka** ‘wódka robiona z przypalanego cukru’: Śl. AN
- warzyć** ‘gotować’: *Juz cas warzyć wiecerzóm* Sękowa gor; oggw. AN
- waserman** ‘zły duch mieszkający w wodzie’: Śl. AN
- waserwaga** ‘poziomica, libella’: *Mulorz bez waserwogi nic nie zrobi* Kramsk koniń; oggw. AN
- wasilek, wasylek** ‘roślina – chaber’: pog Maz pn-wsch i Kresów pn. AN
- waska** ‘drewniane naczynie z klepek mające różnc zastosowanie w gospodarstwie; faska’: *We wasce prało sie, kómpało, łapało sie do waski dyszczówke* Granowo n-tom; Maz pn, Wp, Pom pd. MT
- wasylek** zob. **wasilek**
- waszpek, waszpek** ‘miednica’: *Wylyj ta woda z waszpeka* Rogów ryb; Śl. AN
- watówka** ‘ocieplana odzież’: **a.** ‘kurtka’: *Ciepło mu będzie, watówke má, nie przemarznie* Brudzewice opocz; Mp. **b.** ‘spódnica’: Śl, Maz pn. AN
- watra 1.** ‘ogień, ognisko, żar’: *W piecu jest jeszcze watra* Dolna Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd i wsch. **2.** ‘dno pieca chlebowego’: *Niy wymiettaś dobrze watry i pehnó wongli w skórce* Lubatowa kroś; Mp pd-wsch. AN
- wazonek** ‘doniczka, w której rosną kwiatki’: *Kwiaty sie hodujé w wazonkach, dajé sie dó ziémi i tó rośnie* Czelatyce jaros; Mp, Maz. AN
- wazówka** ‘duża łyżka wazowa’: *Wazówka w zupie i ni móm czym młyka naloć* Złotniki kał; Wp. AN
- ważnik** ‘gwóźdź u nasady dyszla, na który zakłada się wagę’: *Ważnik to tén hak do wagi* Trzciano szt; Pom pd, Kasz. AN
- ważny** ‘ciężki’: *U nas cielak ważny* Budy biel-podl; Maz wsch. AN
- wądół, wędół 1.** ‘zasypywany dół na ziemniaki’: *Wéndół to taki sklep [‘piwnica’] u ubogszéh ludzi, ne je murowan-i, a de-*

- klém zamknén-i* Nowa Wieś szt; Maz, Pom pd, Kasz. 2. 'dół, w którym się suszy len': *W téch wéndotach sie pali, a na rosta wstawia sie lén ji schnie* Obręb sierp; Maz. 3. 'grób': Maz pn. AN
- wąklica** 'stare, najczęściej pęknięte, gliniane naczynie': *Wónklica to stara donica do tertia, juz sie tera jajka do niej kładzie* Wysocze os-maz; Maz. AN
- wąkop, wąkopez** 'rów, rowek': *Wąkopez zrobiłam, zeby sie woda zatrzymwała* Okalina opat; Mp pn. AN
- wąpiór** 'wysp': *Wómpiór to je spódna pierzina* Cieciora st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- wąsak** 'ból postrzałowy, reumatyczny': *Wónsok wlezie do krzyży, jak tnie, nie jidzie sie ani wyprościć* Zabrzeg biel; Śl. AN
- wąsiona, wąsionka** 'gąsienica': *Wónsiona – ta co na kapuście* Cerekwica poz; Mp zach, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- wąteżyć** 'przetykać nitki wątku przez nitki osnowy; tkac': *To pacesne [plótno] to je cińsyn wóncone* Janków brzcz; Mp pn, Maz. AN
- wąton** 'rodzaj sieci rybackiej': *Wóntón sie uziwa pod jesiń. To je sieć zastawna na wénkszó ribe* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- wątonnik 1.** 'narzędzie do robienia wątonu': *Wótonnikiem sie robi takie rowki w dnie becki, zeby klepki wesły* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Maz, Kresy. 2. 'chrząszcz – pasożyt drzewny': *Wóntorniki pod skóro w drzewach siedzó* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- wątpia, wątpie** 'wnętrzości': *Wóntpiamy nazywajóm, co we szodku* Domaszew gar; Mp, Maz. AN
- wątroba** zob. **letka wątroba**
- wążg, wążga** 'poła sukmany, bluzy': *Chyciłem go za wążg u bluzki* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- wchodnia** 'przerębel do zakładania sieci pod lodem': Kasz. AN
- wchód** 'otwór umożliwiający dostanie się do wnętrza': *Do raków uziwa sie wienćierki – z drzewa, takie długości métra, dwa wchodi ma* Skrupia st-gdań; Mp, Maz, Pom pd, Kasz. AN
- wciąg** 'stale, wciąż': *Wciąg nie, ale na pocątek roku prowadził nos nauczyciel w cwórkę do kościoła* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd, Maz, Kasz. AN
- wciągle** 'stale, wciąż': *Wciągle by na despek robił* Chotel Czerwony piń; Mp. AN
- wciepnąć, wciepać** 'wrzucić': *Do te zupy sie wciepnie nugle* ['makaron'] Olza ryb; Śl. AN
- wcierzyć** 'włożyć': *Sznur trzeba wciyrzyć do kóntaktu* Stara Jamka niem; Śl. AN
- wciórności** przekł *Tak mie zeźlił, ze wciórności* Kościelec-Chrzanów; Mp. AN
- wczas** 'wcześnie': *Na jesini stónko wstaje późno, a zachodzi wczas* Radawice Duży lub; Śl, Mp, Pom pd, Kasz. AN
- wczora** 'wczoraj': *Wcora scur wleciał w becke* Nielisz zam; oggw. AN
- wdążny, wdężny** 'pożywny, sycący': *Trza było osypać buráki krowom máká [mąką], to by było bardzi wdężnije* Samocice dąb-tar; Mp pd. AN
- wdy** 'zawsze': *Wdy byś chodziła po chatupak* Sporysz żyw; Mp pd. AN
- wdycki** 'zawsze': *Wdycki miał kónie do porzóndku* Łubic gliw; Śl. AN
- wdzianie** 'odzienie, ubiór': *Ni mom wdzionio, ni mom w cem is do kościoła* Radgoszcz dąb-tar; Mp. AN
- wdzięczno** 'wdzięcznie': Kasz. AN
- weber** 'tkacz': *Weber to jes tkac, robi na wasztacie* Woźniki sier; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. AN
- wećpić** 'wrzucić': *Surowe pyrki ['ziemniaki'] starli ji to ciasto wećpili w tóm wode – to była klumkerzópa* Obra wolsz; Wp. AN
- weda** 'pastwisko': Kasz. AN
- wedle, wele 1.** 'w pobliżu, obok': *Krowy sie pasq wele zyrdzi* Przewrotne rzecz; oggw. 2. 'ze względu na, z powodu': *Jou tam słowa do syna nie powiym, "ón tam dziesionte wiy, nie chce, zeby sie mieli wedle mnie "uni gniywać* Obra wolsz; oggw. AN
- według** 'ze względu na, z powodu': *Według gyńsi musielim "odgrodzić plotym* Kramsk koniń; Maz, Wp. AN

- wej** ‘patrz, oto’: *Wej, co tam je!* Święta złow; *Aby tam wój pod łusami to zawsze dłużyj wszystko rośnie* Bolewice n-tom; oggw. AN
- weker, wekier** ‘zegarek – budzik’: Śl, Maz pn. AN
- welacja, welacje** ‘wybory’: Kasz. AN
- welbunek** ‘sklepienie pieca chlebowego’: *To bęło take okrónge zrobione w tim piecu...*, *zawelbowane, welbunek mówili na to* Frąca st-gdań; Maz, Wp, Pom pd. AN
- wele** zob. **wedle**
- welbny** zob. **wielebny**
- welować** ‘głosować’: *Tóż my welowali, jak nóm kozali* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. AN
- welunek** ‘głosowanie, wybory’: *Tóż my śli na tym welunek* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Maz pn, Pom pd, Kasz. AN
- werbel** ‘rodzaj zamknięcia: deszczulka obracająca się na kołku wbitym w ścianę’: Śl. AKS
- werblik** ‘prosty żelazny pręcik na końcu łańcucha do szepiania ostatnich ogniów’: *O wystarcy, jak ji [krowic] załozys tylko na werblyk, nie musis przetykać patyckiem i tak ji z nogi łańcuch nie spadnie* Samocice dąb-tar; Mp. AN
- werdeba** ‘włóczenie się po nocy, hulanka’: *Jo ci dom po werdebak chodzić!* Wysokie myślen; Mp pd. AN
- wereda** ‘przezwisko’: *Wereda – człowiek brzycki* Niedźwiedz lim; Mp pd. AN
- wereta, fereta** 1. ‘plachta, szmata’: Mp pd-wsch, Kresy pd. 2. ‘wierzchnie okrycie byle jakie’: *Sie obuł w taka stara fereta, taka stara łacha* Leśna Jania st-gdań; pog Wp pn-wsch i Pom pd. AN
- werk** ‘zakład przemysłowy’: *Juz wtedy robiól na werku, za stolourza sie ucól* Schodnia opol; Śl. AN
- wersiedni** zob. **weśredni**
- werszczek** ‘wierzchołek, szczyt’: *Ulómoł werszczek gojiczka* Harbutowice ciesz; Śl pd. RK
- wertiko, wertyko** ‘dawna szafka na bieliznę’: *Dzisiaj już ni majóm wertików, mało gdo to mo* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Pom pd. AN
- weselnik** ‘gość na przyjęciu weselnym’: *Weselniki hulaly do rana* Brudzewice opocz; Śl, Mp, Maz. ww
- weselniki** ‘orszak weselny’: Maz pn. ww
- wesłowy, wiesłowy** ‘związany z weselem; weselny’: *My mómy eszcze dojs weselowych kołoczy* Rogów ryb; Śl pd. ww
- wesiele** ‘wesele’: *Starsi družba prosi z młodim na wesiele* Kadzidło ostroł; Mp pn, Maz. ww
- wesmyczyć** ‘wciągnąć’: *Wesmyczyli go do izby, ale już był mortwy* Kozakowice ciesz; Śl pd. ww
- wespół** ‘razem, wspólnie’: Śl, Kasz. ww
- westa** ‘kamizelka męska’: *Dnużby mieli różdki i sznury przy weście* Miedzna pszcz; Śl, Maz pn, Kasz. ww
- westek, westka** ‘kamizelka damska, serdaczek, gorset’: Maz pn. ww
- westka** ‘kamizelka męska’: *Westka była pod marynarke* Granowo n-tom; Wp, Pom pd. ww
- westrzedny, westrzedni** 1. ‘średni’: Kasz. 2. ‘środkowy’: *Polec [palce] westrzędni* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- westrzodek** ‘środek’: *Szli mē sobie westrzódkam* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- weśredni, wersiedni** 1. ‘średni’: *Weśredni [syn] je w szkołach* Brudzewice opocz; Mp pn. 2. ‘środkowy’: Mp pn. ww
- weteryniarz, wetryniarz** ‘weterynarz’: *Musi trzeba wołać weteryniarza, bo krowa nie może sie ocelić* Miłkowice-Maćki siem; *Krowy chorujá, kónie, to sie wytryniarza wołá* Radkowice itz; Mp, Maz. ww
- wezrok, wezdrok** ‘wzrok’: Śl. MB
- wębor, węborek** ‘wiadro, dawniej z drewnianych klepek’: *Drewniany wymborek jes za ciężki, żeby w nim świniom żarcie nosić* Kramsk koniń; Śl pn, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- wędliśko** ‘trzonek wędki’: *Wądkie sie przywiązuje do wędliśka* Bilwinowo suw; Maz. ww
- wędól** zob. **wądól**
- wędzenik** ‘dżdżownica’: Wp zach. ww

- wędzibak, wężibak** ‘dżdżownica’: Kasz. ww
wędzić ‘łowić ryby na wędkę’: *Marek i Jacek ribi wańdzieli, na wóntke łapeli* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd, Kasz. ww
wędzownik ‘wędzarnia’: Śl pd. ww
węgier ‘kastrator zwierząt’: *Wpiyrwy po wsi węgier chodzil świnie cyścić, dwa syny z sobo prowadzał* Huszcza biał-podl; Mp wsch, Maz wsch. ww
węglany ‘węglowy’: *My węglane zielazko komuś oddali* Huszcza biał-podl; Maz. ww
węgorzyna ‘skóra z węgorza’: Maz pn, Kasz. ww
węgrzyn ‘kastrator zwierząt’: *To te kajstrowniki, kiedyś węgrzyni, a teraz doktor weteryniarz* Leszczanka łuk; Mp pn, Maz wsch, Kasz. ww
wężibak zob. **wędzibak**
węzidło ‘część uprzęży: wędzidło’: Wp pd i zach, Kasz pn. ww
wężówka ‘grzyb – muchomor’: Mp pd i wsch. ww
wiada ‘wiadomość’: Mp. ww
wianek 1. ‘dzieciństwo, niewinność, cnota’: *A bo to jesce chłórá má wianek, jak sie zeni?* Radkowice ilż; Mp. **2.** ‘wiccha zakładana na szczyt domu oznajmująca zakończenie budowy’: *To jak sie mury skóńcy i dach jak skóńcom, to stawijom wianek* Janki gtni; Mp, Maz, Kresy pn. ww
wiankowe ‘przyjęcie z okazji ukończenia budowy i zawieszenia wiechy’: *Wianusek zrobio, wsadzo w krokwiach i juz zakończą, i to sie nazywa wiankowe, wtedy idą do domu na przyjęcie dla majstrów* Podnieśno sied; Maz wsch. ww
wiano ‘wyprawa panny młodej; posag’: *Na wiano dawali pierziny, skrzynie, owies z taką skrzynią dużą, tam ji ziarna nasuli* Orawka n-tar; Śl, Mp. ww
wianować ‘dawać posag pannic młodej’: *Wianować pierzyną, pościelą córke, dwie poduszki, kóldry dać* Radkowice ilż; Śl, Mp. ww
wianyszek ‘wianuszek’: *Wionyszki do świncynio robili z rozchodnika* Kramsk koniń; Wp. ww
wiara zob. **kocia wiara**
wiarusy ‘mężczyzna i kobieta żyjący ze sobą bez ślubu kościelnego’: *Wiarusy na wiare zyjóm* Lgota Gawronna włosz; Mp. ww
wiarusznica ‘kobieta żyjąca z mężczyzną bez ślubu kościelnego’: Mp. ww
wiarusznik ‘mężczyzna żyjący z kobietą bez ślubu kościelnego’: Mp. ww
wiatrowe ziele ‘roślina – wełnianka’: *Jak siy krowa wycieli, to gotujom wiatrowy ziele. Wiatrowe ziele do “okadzynio* Przedmość wiel; Śl, Mp pd i zach. MT
wiatrówki ‘obuwie letnie, sandały’: *Wiatrówki – buty z dziurkami* Wilków kiel; Mp pn. ww
wiatrz ‘wiatr’: *We wilijo świyntego Morcina wiatrz z południa, byńdzie leko zima* [przysł] Zborowskie lubl; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Pom pd. ww
wiązak ‘rzemień łączący dzierzak z bijakiem u cepów’: *U ti góńzewki só takie dwa, sie naziwajo wióńzaki* Leszczanka łuk; Maz wsch. ww
wiążę ‘robić na drutach’: *Nasza mama lubi wiążę* Gołubic kar; Wp pn, Pom pd, Kasz. ww
więć ‘żelazna klamra lub łańcuch, za pomocą którego łączy się kółka z grzędzielem pluga’: *Przelóz jesce więć “o jeden záb, bo sie troche za płytko “orze* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
wid 1. ‘światło’: *Zapala wid, bo sie zaćmiło* Pelplin tez; Pom pd, Kasz. **2.** ‘wzrok’: *Jo móm dobri wid* Kętrzyno wej; Kasz. ww
widelica ‘widelec’: *Jak ni móm swoji widelic-i, to sie nie najam* Osieczna st-gdań; Pom pd, Kasz pd. ww
widelka, widolka ‘widelec’: *Jedna widelka jeszcze dej* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
widlica 1. ‘widelec’: Kasz pd. **2.** ‘záb u widel’: *Widly potrójne o trzech widlicach* Woźniki sier; Mp. ww
widlisko ‘trzonek, rękojeść widel’: *Widli majó widlisko i cinki* Koślinka szt; Śl, Mp, Maz zach, Wp, Pom pd. ww
widnić się ‘dnicę, rozwidniać się’: *Jak sie ozjaśnia, widni sie, przy wschodzie słońca* Zborowskie lubl; Śl. ww

- widnio:** **za widnia** ‘póki widno’: *Aby za widnia zajechać, bo ja drogi nie znam* Huszcza biał-podl; Maz wsch. ww
- widolka** zob. **widelka**
- widować (się)** ‘widywać (się), spotykać (się)’: *Widowali dawni ludzie te strachy* Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl, Mp, Wp. ww
- widzieć się** **1.** ‘podość się’: *Mania, widzi cę się ten kawaler?* Gołubie kar; Mp, Pom pd, Kasz. **2.** ‘wydawać się, zdawać się’: *Trochem przyskrobała zimioków, bo my się mało widziało* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz wsch i pn. ww
- wie** ‘okrzyk na konia, aby ruszył z miejsca’: *Jak się jądzie w kónia, to się mówi: wie!* Obręb sierp; Mp, Maz, Wp. ww
- wiec** ‘rzecz, przedmiot, sprawa’: *Pouchraniej [‘posprzątaj] te wiecy!* Kozakowice ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- wieczerza** ‘kolacja’: *Na śniadanie matka dała boszczu abo polywke, na wieczorzóm tak samo i tak człowiek jod* Żłotniki kal; oggw. RK
- wieczerzać** ‘jeść kolację’: *Jak ścymniało się, to mi już wieczerali* Kadzidło ostroł; Śl, Mp, Maz. RK
- wieczorek** ‘nietoperz’: *Wieczorek, bo loto wiecorym* Brudzewice opocz; Mp. RK
- wieczornica** ‘planeta Wenus widoczna wieczorem na niebie; Gwiazda Wieczorna’: Mp, Pom pd. RK
- wieczorzyc się** ‘zmierzchać się’: *Wiecorzy się – wiecór się robi* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. RK
- wieczór** zob. **święty wieczór**
- wiedzieć** **1.** ‘znać’: *Ja drogi dalej nie wiem, jak do Suwałk* Bilwinowo suw; Śl, Mp, Maz. **2.** ‘umieć, potrafić’: *Nie wiy godać* Niedzica n-tar; Śl, Mp pd i zach, Pom pd. **3.** ‘pilnować, dbać, zajmować się’: *Wiydz o Janci, zeby nie krzycała, pamiyntaj, bo jo się dowiom, jak przydziemy na wiecór* Mszana Górna lim; Mp pd i zach. RK
- wiejka** ‘wichura, zawierucha, zadymka’: *Jak tu is bez tako wija?* Jędrysek lubl; Śl, Wp, Kasz. RK
- wiejaczka** ‘szufelka do czyszczenia zboża’: *Nabrało się wiejaczkom pogarbu [‘ziar-*
- no razem z plewami’], *chyniło się. Przodek lecziół nejdali, posłod zostól na zadku, a plewy jeszcze zadzy* Koniaków ciesz; Śl, Mp, Maz pd i zach. RK
- wiejka** ‘wichura, zawierucha, zadymka’: *Była mroźna zima, raz to była taka wiyjka, odziynie na mnie było śtybne [‘szywne’]* Huszcza biał-podl; Maz wsch. RK
- wiejnia** ‘maszyna do czyszczenia zboża’: *Jak się mo wiejniom, to nie musi się czekać na wiatr* Kramsk koniń; Wp pd-wsch. RK
- wieka** ‘pokarm przczuwany przez bydło’: *Krowa lezy i wieke zwie* Janki gtnń; Mp pn, Maz. RK
- wieła** **1.** ‘dużo, wiele’: *“O, toś tam wieła tego jeszcze nie nabnusióła [‘namcła’]* Rudzinić gliw; Śl, Mp, Wp, Pom pd. **2.** ‘ile’: *A wieła-ście dali za te krowe?* Rzepienik Strzyżewski gor; Śl, Mp, Maz pd, Wp pd i wsch. RK
- wielachny** ‘bardzo wielki, ogromny’: *Ale tyn chłop mo wielachny łeb* Żłotniki kal; Mp pn, Wp, Pom pd. RK
- wielak** ‘piec chlebowy’: Śl. RK
- wielebny, welebny** rz ‘ksiądz’: *Nasz wielebny pojechał na odpust do Pszowa* Rogów ryb; Śl pd. RK
- wielgi** ‘wielki’: *Jak był wielgi mróz, to się lepi muciuło cepami, tak przyskało* Granowo n-tom; oggw. RK
- wielgolen** ‘gatunek lnu’: *“Ón duże włókno ma, to go nazywajo wielgolen* Podniešno sied; Mp pn, Maz. RK
- wieli** ‘wielki’: *Chycił takóm wielóm rybe* Kozakowice ciesz; Śl. RK
- wielkie** rz ‘główna niedzielna msza święta; suma’: *“Ociec zawsze chodziyli na wielkie* Jędrysek lubl; Śl. RK
- wieniec** **1.** ‘dożynki’: *Jak się skóńczom żniwa, bydzie winiec* Kramsk koniń; Mp pn-zach, Wp, Pom pd. **2.** ‘ostatni pokos’: Mp pn-zach, Wp pd-wsch. **3.** ‘zwyczaj wywieszania wieńca po założeniu wieźby dachowej domu, połączony z poczęstunkiem’: *Jak się drzewo dźwignie do góry, to robióm wiyniec, to wtedy jedzóm, pijóm* Obra wolsz; Wp. RK

- wienik** 'miotłka z cienkich gałązek': Kresy pn. RK
- wieniuszek** 'wianuszek': *Dzieci idóm posypować na Boże Ciało we winiuszkach na głowach* Rogów ryb; Śl pd i wsch. RK
- wienschować** zob. **winszować**
- wieńcowe** 'dożynki': Wp pn, Pom pd. RK
- wieńcowiny** 'dożynki': Mp pd-wsch. RK
- wieprzaszek** 'mały samiec świni': *Jo kupiulem we cwortek w Łojbromie [w Wolbromiu] porke: wieprzosek troche wjynksy* "od świnki Waganowice miech; Śl, Mp. RK
- wieprzki** 'agrest': *Wieprzków sie nażroł, a teraz go w brzuchu puczy* Crzyłowice ryb; Śl. RK
- wieprzuchy** 'czarne porzeczki': Maz pd-wsch. RK
- wiera** wyraz potwierdzający prawdziwość tego, o czym się mówi 'naprawdę, oczywiście, na pewno': Mp pd-zach. RK
- wierch 1.** 'wierchołek, szczyt': *Trzeba na sóm wyrch iś* Sękowa gor; Śl, Mp pd.
- 2.** 'wierchnia część czegoś; powierzchnia': *Telach sie už namynczył z tym kamynym i ni moga go ani rusz na wyrch dostać* Rogów ryb; Śl, Mp. RK
- wierciadłko** 'lusterko': Wp pn, Pom pd. AKS
- wierciadło, wierściadło** 'lustro': *Wierciadło piérwi, tera lustro* Łąg chojn; Pom pd, Kasz. RK
- wiercić** 'ucierać, rozcierać': *Dónica bedzie potrzebna, bo mak wycić bedziecie* Huszcza biał-podl; Maz wsch i pn. RK
- wierćka** zob. **bierćka**
- wierówka** 'sznur, powróż': Kresy pn. RK
- wiersz** 'sić z wikliny lub siatki do łowienia ryb': *Wiérz zastawia sia na ribi* Jeleń tez; Pom pd, Kasz. RK
- wierściadło** zob. **wierciadło**
- wiertać** 'wiercić, borować': *Bór – taki wielki świeder wiertać zymie* Kozakowice ciesz; Śl, Mp pd-zach. RK
- wiertelik** 'miara objętości materiałów sypkich, także: drewniane naczynie, służące głównie do odmierzenia zboża': *Do mierzice wlazły trzy wierteliki, do sztwiertki jedyn a pół* Kozakowice ciesz; Śl. RK
- wierzchniczek** 'górną część maślnicy, przykrywka': Mp. AKS
- wierzchnik 1.** 'górną część maślnicy – przykrywka': *Tylko dobrze nabij wierzchnik, zeby nie wypád przy robieniu masła* Samocice dąb-tar; Mp. **2.** 'górną tarcza koła garncarskiego': Mp pd i wsch. RK
- wierzchnik** zob. **zwierzchnik**
- wierzchować** 'młócić zboże niedokładnie, bez rozwiązywania snopków': *Jak ni ma casu na młócenie, to sie jino wirchuje snopki* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. RK
- wierzchowanie** 'grzbiet dachu': Kasz. RK
- wierzchunek** 'górną część maślnicy – przykrywka': *Zierzchonek jest drzeziany* Kadzidło ostroł; Maz. RK
- wierzka** 'górną część pieca katlowego': *Gniyłki trza wysuć na wierzka, niech bydóm pieczki na zima* Rogów ryb; Śl pd. RK
- wierzysko** zob. **wiórzysko**
- wiesielowy** zob. **weselowy**
- wiesło** 'drewniana łopata do wkładania chleba do pieca': *Wiesło – łopata do chleba* Bieńkowice myślen; Mp. MT
- wiesna** 'wiosenne prace w polu': – *Cyście juz po wieśnie? – E, jesce nie. Z korzec owsa mam zasuić i zaskródlic. Tyn tydziyż pokojcą wiesne* Limanowskie; Mp. MT
- wieszczeryca** 'jaszczurka': Kasz pn. ww
- wieszczurka** 'jaszczurka': Pom pd, Kasz. ww
- wieszczy rz** 'upiór': Pom pd, Kasz. RK
- wietek 1.** 'pierwsza albo ostatnia kwadra księżycy': *Na wietku to ni možno nic robić, ani sioć, ani koniom* "obcinać grzywy Stróżna gor; Mp pd. **2.** 'nów': Mp. RK
- wietew** 'gałąź': *Wioter. ulomol wiołgo wietew ued jubłoni* Gołubie kar; Kasz. RK
- wietrzniak** 'wiatrak': Śl, Kasz. RK
- wietrznica 1.** 'wichura z deszczem': *Dzisu na dwuerz je wietrznica, aż sa nie chce weńc* Gołubie kar; Kasz. **2.** 'trąba powietrzna': Mp pd. **3.** 'deska chroniąca poszycie dachu od wiatru': Maz. RK
- wietrznik 1.** 'wiatrak': Kasz. **2.** 'deska chroniąca poszycie dachu od wiatru': Maz, Wp, Pom pd, Kasz. RK

- wicwnik** ‘maszyna do czyszczenia zboża’: *Niektórzy już myli wiywniki, bogójci mieli sływniki* Obra wolsz; Wp pd-zach. RK
- więcel** ‘więcej’: *Łóni* [‘zeszłego roku’] *my mieli mało ousa, latós* [‘tego roku’] *kapkym wiyncel* Koniaków cies; Śl pd, Mp pd. MT
- więcerz, wincerz** ‘prymitywna waga sprężynowa używana do szybkiego, niezbyt dokładnego ważenia sera wyrabianego na hali; bezmian’: Mp pd. MT
- więcierz** ‘sieć rybacka w kształcie worka napiętego na kilku obręczach z wikliny; żak’: *Pitroski nastawił więcierz, a my jemy zabrali wszystkie ryby* Łomazy biał-podl; Śl, Mp, Maz, Pom pd, Kasz, Kresy pn. MT
- więciorek** ‘sieć rybacka w kształcie worka napiętego na kilku obręczach z wikliny; żak’: *Więciorok sie sklado. Więciorok na palągach. Jak ryba w duse* [‘zwężone wejście do sieci’] *wpadnie, to już nie wyńdzie* Woźniki sier; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. MT
- większej** ‘więcej’: Śl. MT
- więzgnąć** ‘wciskać się w coś, zapadać się w coś; wężgnąć’: *Jak ciasto nie wyrosło, chyb by sie nie udoł, robi sie zokalec taki, co w zębach więzgnie* Poręby Majdańskie kolb; Mp. MT
- więzić** ‘robić na drutach’: *Śtrykować, wiyźzić, śtrykać* Obra wolsz; Wp pn i zach. MT
- więzien** ‘miejsce odbywania kary; więzienie’: *Siedziol trzy lata we wiyźniu* Żłotniki kal; *Czyściec to takie jak wiezien, jesce moze wyńść stamtod, jak wysiedzi te pokute* Dąbrowa Poduchowna itż; Mp wsch i pn, Maz, Wp. MT
- więzy** ‘poziome beleczki łączące stramy, czyli słupki osadzone w każdej z dwu sanic sań’: Mp wsch, Kresy. MT
- więże** ‘robić na drutach’: *Wiyź – robić pończoche* Boruszyn czar; Wp pn-zach, Pom pd. MT
- wigać** ‘o koniu: kopać, wierzgać’: *Wigo nogamy, nie podchódz* Wola Okrzejska luk; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. MT
- wigować się** ‘giąć się, wyginać się we wszystkie strony’: *Ten trzepok, cośma kąpielë, ten sa wiguje* Gołubie kar; Kasz. MT
- wija** ‘ostrzy wiatr, często ze śniegiem; zawicja, zadymka’: *Na dworzu je wija* Jeleń tez; pog Pom pd i Kasz pd. MT
- wijadło, wijadła** ‘przyrząd do zwijania przędzy lnianej z motków na kłębki lub szpule’: *Wijadła sóm, wije sie na kłębek. Wijadła na takim koziotku* [‘rodzaj podstawy’] *sie założyło* Uchacze gar; Mp, Maz pd i zach, Kasz. MT
- wijak, wijaki** ‘przyrząd do zwijania przędzy lnianej z motków na kłębki lub szpule’: *Przódzióno załoz-i se na wijaki ji na kłębki zwinie* Obręb sierp; Mp wsch i pn, Maz. MT
- wijalek** ‘drzewo – wiąz pospolity’: pog Pom pd i Kasz pd. MT
- wijatka, wijatki** ‘przyrząd do zwijania przędzy lnianej z motków na kłębki lub szpule’: *Sfijaliśmy* [nici] *na wiotkach* Lipnica jęd; Mp, Maz pd i pn. MT
- wijąg** ‘drzewo – wiąz pospolity’: Kasz. MT
- wijka 1.** ‘roślina zielna – wyka (dziko rosnąca lub uprawiana na paszę)’: *Wijka, takie ziarno ma jak bez mała piehaska* [‘peluska’]. *Wijka jes zimowa i letnia, i piehasko to naz-tywajo – słodka wika* Burakowskie węgr; Mp pn, Maz. 2. ‘szmatka, przez którą zwija się przędę lnianą na wijaku (aby nie pokaleczyć palców)’: Maz pn-wsch. MT
- wijun** ‘ryba – piskorz’: Kresy pn. MT
- wijurek** ‘przyrząd w kształcie walcowatego drewnienka, mającego na obu końcach zacięcia i dziurki, przez które przewleka się nitkę lnianą; ułatwia ręczne zwijanie przędzy lnianej na kłębki’: *Wijurek, jak nici zwijać na kłębek* Bilwinowo suw; Maz pn-wsch, Kresy. MT
- wilica** ‘pilnik, także specjalny, do ostrzenia zębów piły’: Kasz. MT
- wiljarze** ‘nazwa przebierańców chodzących z kołędą po domach w okresie od wigilii Bożego Narodzenia do Trzech Króli’: *Po kolacyi przyšli dó nos wiljarze* Kramsk koń; Wp pd-wsch. MT

- wilk 1.** dawne ‘o kosiarzu nowicjuszu’: *Wilk – pierwszy raz kosą [pracuje]; dziś ustało Graboszewo wrzes; Wp. 2.* ‘roślina pasożytująca na drzewach – jemioła’: *Wilk nie obleci, przez zime przezimuje Giełczew kras; Mp, Kasz. 3.* ‘długa belka łącząca krokwie i stanowiąca grzbiet dachu’: *Wilk to wszystkie kozłi trzyma Obręb sierp; pog Maz zach i Wp pn-wsch. 4.* ‘warstwa snopków na grzbiecie dachu stanowiąca podstawę kalenicy’: *Szczyt dachu pokrywa „wilk” (ze słomy) związany powróstami „bez całą chalupe”. Na wilka kładzie się „mierzwą” słomę, na to dopiero „koźliny” z kołów Krościenko Wyżne kroś; Mp pd-wsch. 5.* ‘choroba okolicy odbytu’: *Bandziesz siédział na ziarni, to dostaniesz wilka Jeleń tez; Pom pd. MT*
- wilk: chodzić po wilku** ‘o panie młodej przed ślubem: chodzić po wsi ze starszą kobietą i zbierać podarunki od sąsiadów na wesele’: *Jak panna młodo biydnno, to chodzi przed ślubym i weselym ze swaszkom po wsi i ludzie jyj coś dajóm. To sie nazywo, że chodzi po wilku Brzozów; Mp pd-wsch. MT*
- wil** ‘według wierzeń: duch, straszidło’: **a.** ‘chuda, wiotka zjawa, przyczepiająca się do powały lub ścian i strasząca o zinroku (zwłaszcza dzieci), przybiera też postać długiej pily z ludzką głową’: *Wp. b.* ‘demon przemieszkujący w drzewie i piszczący załośnie, gdy pali się polana urąbane z tego drzewa’: *Wp. MT*
- wincek** ‘mały, o cylindrycznym kształcie, piecyk żelazny na trzech nogach’: *Zatopić [‘zapalić’] we wincku Kozakowice cies; Śl. MT*
- wincerz** zob. **więccerz**
- winer** ‘rasa gołębi’: *Winery to białe gołebie Radkowice ilż; Mp pn. MT*
- winiówka, winówka** ‘beczka do wina’: *Becka – winówka Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. MT*
- winkiel 1.** ‘węgiel, narożnik, róg domu’: *Si-kiyra lezy koo winkla, tego “od gościjca Sękowa gor; Mp, Kresy pd. 2.* ‘prze-
- strzeń między stykającymi się ścianami; kął’: *Idź na górę (strych) i przyniys pore jablek, lezom w sianie w prawym winklu Sękowa gor; Mp pd. MT*
- winnik** ‘odmiana jabłek’: *Mp pd. MT*
- winno** ‘napój alkoholowy – wino’: *W Młodzianków ksiądz w kościele czynstuje ludzi winnym Kramsk koniń; Wp. MT*
- winnówka** ‘odmiana bardzo soczystych gruszek o winnym smaku’: *Kole stogów som już dobre winnówki Kramsk koniń; Wp. MT*
- wino 1.** ‘winorośl – uprawiana, także dzika’: *Tak myj mieli winym ładnie dóm zaciynióny Kunowo glń; Mp, Wp pd i wsch. 2.* ‘winogrona’: *Wino przyszło do sklepu, to jakbyście tam śli, tóż kupcie mi też jaki pół fóna Jankowice Rybnickie ryb; Śl. 3.* ‘kolor w kartach, oznaczany czarnym sercowatym listkiem; pik’: *So cztery kólory: czerwiyjń, zołyrdź, winó i karó, to dzwónkó znaczy Czclatyce jaros; Mp, Maz. MT*
- winocha** ‘nazwa krowy czerwonej maści’: *Śl pd, Mp pd. MT*
- winograd** ‘winorośl’: *“U nás winograd nie chce rosnać Radkowice ilż; Mp. MT*
- winogrady** ‘winogrona’: *Śl. MT*
- winogron** rodzaj m **1.** ‘winorośl – uprawiana, także: dzika’: *Bluszcz do góry sie pnie – mo takie pazury i trzymo sie kory, te jak winogron Niegowa zaw; Mp. 2.* ‘winogrona’: *Nie był koniecznie winogron do bry Budy biel-podl; Maz. MT*
- winować** ‘uważać za winnego, obciążać winą, oskarżać; winić’: *Nie winuj żodnego, bo porudzisz [‘możesz’] kogo skrzywdzić! Rogów ryb; Śl pd, Mp, Maz. MT*
- winowaty** ‘będący sprawcą lub przyczyną czegoś, odpowiedzialny za coś; winien’: *Żem sie spóźnił, to zygor winowaty Lima-nowskie; Mp, Maz wsch. MT*
- winówka** zob. **winiówka**
- winsz** ‘wierszowane życzenia’: *Winszuja wóm winsz, Mocie w piecu gyjś, A za piecym kura, Dejcie mi ś ni skóra [zartobliwc po-winszowanie noworoczne] Rogów ryb; Śl pd. MT*

- winszować, wienszować** ‘zyczyć czegoś komuś, składać życzenia’: *Wienszowałam ty moji wnuce na jemienniny* Uchacze gar; Śl, Mp, Maz. MT
- winterak** ‘płaszcz zimowy’: *Mosz taki stary winterok* Zabrzeg biel; Śl pd. MT
- wio** ‘okrzyk wyrażający nagle rozpoczęcie jakiejś czynności albo szybkie jej wykonanie: dalejże!, nuże!’: *Łapie, panie, jakós ździocze* [‘dziewuchę’] i *wio!* *Tańcuje* Olbęcın kras; Śl pd, Mp. MT
- wiodro 1.** ‘pogoda, zwłaszcza ładna’: Kasz. **2.** ‘powietrze, szczególnie rozgrzane, drgające od gorąca’: *To wiodro je tacié wilgotny* Sławoszyno wej; Kasz. MT
- wiokać** ‘popędzać konie, wołając „wio!”’: *Źy ni “umiesz nawet na konia wiokać* Siennica Różana kras; Mp, Maz. MT
- wiołna** ‘wełna’: Maz. MT
- wiorsta, wiorzta** ‘dawna (rosyjska) miara długości licząca około kilometra’: *Kamieniców miała do wiorzty* [na długość wiorsty] Wilków kiel; Mp wsch i pn, Maz wsch i pn. MT
- wiórzysko, wierzysko** ‘miejsce na podwórzu, na którym rąbic się drzewo’: *Weż ną, pozbieráj zióry* [wióry] *na grómadę, bo tak są porozwalane na tam zierzysku* Zdunek ostroń; Mp pn, Maz, Pom pd, Kasz. MT
- wisielak** ‘wisielec’: *Wisieloka to na pewno pochowajo w rogu smentorza na niepoświenconym miejscu* Sierosławice koniec; Mp, Wp. MB
- wisieluch** ‘wisielec’: Mp. MB
- wiskup** ‘biskup’: Mp wsch i pn, Wp, Pom pd. RK
- wistek, wistka** ‘część kobiecego stroju: rodzaj kamizelki lub kaftana, które nakłada się na koszulę’: Maz pn. MB
- wisz 1.** ‘tatarak, sitowie’: *Wis sie zbiyrú na wodzie* Przędzel niż; Mp. **2.** ‘ostra, wysoka trawa na paszę dla krów’: Mp. MB
- wisznia** ‘wiśnia: drzewo i owoc’: *“O na tamtym drzewie jest wisznie* Siennica Różana kras; Mp pn-wsch, Pom pd, Kasz, Kresy pn. MB
- wisznia** zob. **cukrowa wisznia**
- wisznianka** zob. **wiśnianka**
- wiszonek** ‘ptak – zięba’: Kasz. MB
- wiśnia** ‘czereśnia’: Maz pn. MB
- wiśnia** zob. **cukrowa wiśnia**
- wiśnia** zob. **prędka wiśnia**
- wiśnianka, wisznianka** ‘zupa wiśniowa’: *Dziś będzie wisznianka* Siennica Różana kras; Mp pn-wsch. MB
- wiśniczka** ‘drzewo wiśniowe’: Śl. MB
- wiśniocha** ‘krowa maści czerwonej’: *Wiśniocha mo siers ciémnocerwono, ale moze byś tyz zółto* Waganowice miech; Mp. MB
- wiśny** ‘przeważnie o drzewie: elastyczny, sprężysty, gibki’: *Wiszowe drzewo jes wiśne, to sie nie złómie* Kramsk konin; Wp. MB
- witaczka** ‘witanie, przywitanie’: *Bóg zapłać za witocke* [odpowieź na powitanie] Bruzewice opocz; Mp. MB
- witarnia** ‘odmiana gruszki: drzewo i owoc’: *Wyleż na witarnią i natrześ troche grusek* Samocicic dąb-tarn; Mp. MB
- witka 1.** ‘splcione gałązki wierzbowe, brzozone albo wiklinowe, służące do łączenia bron, wiązania, pełniące funkcję nalustków w wozach itp.; także: połączenie bron lub nalustków wykonane z gałęzi lub z wikliny’: *Trzymo sie tako krowe-kopke* [‘kopiają’] *za witke, boby wylota mlyko* Krępa miech; Mp, Maz pd i wsch, **2.** ‘pierścień stosowany jako element łączący części różnych sprzętów gospodarskich lub pełniący funkcję okucia’: Śl pd, Mp. **3.** ‘pierścionek, obrączka’: *Heniek kupił mi w mieście witke* Sierpraw myślén; Mp pd-zach. MB
- wituchy** ‘przyrząd do zwijania przędzy’: *So i wituchy, co same lico, w Sokołowie ja widziata, ale tu takiech nie majo* Miłkowie-Janki siem; Maz wsch. MB
- wiwat** ‘rodzaj tańca o taktie dwumiarowym’: Wp. MB
- wizer 1.** ‘drogowskaz’: *Zazdry na wizer, to badzesz wiedzoł, ile kilometrów do Symbarku* Gołubie kar; Kasz. **2.** ‘wskazówka zegara’: Kasz. MB
- wizytka** ‘część stroju kobiecego: rodzaj bluzki lub kaftanika’: Mp pd-zach. MB

- wjedno** ‘ciągle, stale’: *Wjedno deszcz pada* Nowa Wieś szt; Pom pd, Kasz. RK
- wkiedy** ‘kiedy’: *Wkiedy będzie "obiód"? Chotel* Czerwony piń; Mp. AKS
- wkiej** ‘kiedy’: *Nawet zam nie słysała wkiej ojciec "umarli Krzemień kraś; Mp. AKS*
- wkól** ‘wokół’: Kasz. MB
- wkulnąć (się)** ‘wtoczyć (się)’: *Tero ino jeszcze wkułniny do tego dołu tyn kamiń Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz. MB*
- wlazować** ‘wchodzić’: *Joch tam nigdzi nie wla-zował, nny szoł prosto do chatupy Rogów ryb; Śl, Mp. MB*
- wlec** ‘bronować’: *Mój stari dzisiaj wlece na polu Kadzidło ostroł; Mp, Maz. MB*
- właściwie** ‘rzeczywiście, istotnie, zgodnie z prawdą’: *Musisz pojechać i zoboczyć, cy to właściwie Tomaszowice lub; Mp pn-wsch. MB*
- właściwy** ‘własny’: *Jego właściwá córka Kościelisko n-tar; Mp. MB*
- włażny** ‘wilgotny’: *Czamu ta deka ["koc"] je wlażno? Kaj "óna leżała? Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd-zach. MB*
- włochynia** ‘borówka bagienna; łochynia’: *Włochynie to rosnom pomiędzy jagodamy na mokrych miejscach. Tego jakby sie najod, to pijany sie robi Woźniki sier; Mp pn. MB*
- włoc** ‘wiecha owsa i prosa’: Mp pd. MB
- włosiaty** ‘włochaty’: *Na kapuście to lychy som takie włosiate, zielóne Niegowa zaw; Mp. MB*
- włosień** ‘włosy z ogona i grzywy konia, także: pojedynczy włos’: *Chodziły handlarze i skupowały włosień. Z nasego kónia to beloby duzo włosienia Radkowice ilż; Mp. MB*
- włóczelne, włóczewne 1.** ‘zwyczaj wielkanocny polegający na chodzeniu od domu do domu z pieśniami i życzeniami’: Maz wsch. **2.** ‘pisanki otrzymywane w podarunku przez chodzących’: Maz wsch. MB
- włóczka** ‘bronowanie’: *Bolá mie nogi po ty włócce Radkowice ilż; Mp, Maz pd-wsch. MB*
- włóczni** ‘o koniu: idący z lewej strony zaprzęgu’: Wp zach. MB
- włóczyć** ‘bronować’: *Przed siewem sie razuje, a po siewie to sie włóczy Jedlnia Kościelna kozien; Śl, Mp, Maz, Wp. MB*
- włóka 1.** ‘brona, zwłaszcza drewniana’: *Włóka to była tako brona, jino cało drewniano, patyki sły na krzyz ji kołki były przywiozywane Książnice Wielkie piń; Mp, Maz. 2.* ‘miara powierzchni gruntu ornego wynosząca 30 morgów’: *To so bogace, "uni majo trzy włóki zimni Adamowo mław; Mp, Maz. 3.* ‘osoba lub zwierzę lubiące się włóczyć; włóczęga’: *Gdzieś był, ty włóko jeden? Książnice Wielkie piń; Mp. 4.* ‘kobieta źle się prowadząca’: *To podło dziywcyzna, włóka tako Przedmość wiel; Mp zach. MB*
- włóka, włóki** ‘przyrząd do transportowania narzędzi rolniczych (przeważnie sochy lub pługa) zbudowany z dwóch złączonych pod kątem gałęzi lub wykonany z rosochatego kawałka drzewa’: *Włóka to dwa patyki skośne ji na nie zakludo sie pług, zeby nie "oroł Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Maz. MB*
- włóki** ‘tylna część sań roboczych, służących głównie do wożenia drewna i gnoju, także: całe takie sanie’: Mp pd. MB
- włókować** ‘bronować’: *Włókuje sie dechióm, zeby było równo Granowo n-tom; Maz, Wp. MB*
- wnoczyć** ‘zmiękczyć lodygi lnu przez zamoczenie w wodzie’: *Jusém lén wnocéli Janki Młode ostroł; Maz pn. AKS*
- wnątrze, wnętrze** ‘żołądek, wnętrzości’: *Cosi mnie boły we wnątrzu Samocice dąb-tar; Mp. AKS*
- wnetki** ‘wnet, niedługo’: *Nie skómpcie mu zarcio, to sie wieprzek wnetki wom zabierze ["przybierze na wadze"] Radgoszcz dąb-tar; oggw. AN*
- wnęczek, wnęk** ‘wnuk’: *Starsi zaś mówią: wnęk, wnęczek i wnęczka Dynów brzoz; Mp pd i wsch. AKS*
- wnęczka** ‘wnuczka’: *Już mom wielgiy wnynczki Lubatowa kroś; Mp pd i wsch. AKS*
- wnęk** zob. **wnęczek**
- wnęter** ‘dokuczliwy chłopak, łobuz’: Mp pd. AKS

wnętrze zob. **wnątrze**

wnętrzek 'poszewka z gęstej tkaniny, do której wysypuje się pierze; wsypa': Kasz. AKS

wnętrzny 'wewnętrzny': Kasz. AKS

wniewolić 'zmusić do wzięcia': *Nie chciał wziąć, alem mu w kólcu niewolyła* Samocice dąb-tar; Mp. AKS

wnijść 'wejść': *My musieli wnijsć na dach poczty* Lubocześnica szam; Wp pn i zach. AKS

wnukać 'wpędzić, wegnać': Kasz. AKS

wnyki 'bicie, chłosta': *Jak dziadek wyńdzie z pasym, to ci takie wnyki do* Woźniki sier; Mp pn, Wp. AKS

woda 1. 'powódź': *Tamtygo roku była wielgá woda, ale nájwanksá w dwudziestam cwártam roku* Przędzel niż; Mp. **2.** 'sok płynący z drzewa brzoźowego': *Jak robi sie dziure w brzezynie, to z ni woda leci* Woźniki sier; Mp. AKS

wodniarz 'człowiek wożący wodę': Maz pd. AKS

wodnica 1. 'poprzeczny rowek odprowadzający wodę z pola': *Wodnica, co "odprowadzá wodę z pola* Dąbrowa Poduchowna iż; Śl, Mp pn. **2.** 'choroba zwierząt – puchlina wodna': *Jak juz owca bedzie po wodzie chodzić, to juz z owcy nic, dostaje wodnicy – w srodku z tego thuscu sa wodu robi i "owca upada* Wolkowe ostrol; Mp pn, Maz pn. AKS

wodnity 'wodnisty': *Nie lubie taktých wodnitych pyrów* Granowo n-tom; Śl, Mp zach, Wp. AKS

wodny 'mokry, podmokły': *Taká smuga jes – miejsce wodne i w łómkach przy lasach wýncy* Lgota Gawronna włosz; Mp. AKS

wodowaty 'wodnisty': Kasz. AKS

wodziarz 'człowiek wożący wodę': Maz pd i zach. AKS

wodzić się 'o krowie: przejawiać popęd płciowy; latować się': *W marcu krowa sie wodziła* Kramsk koniń; Śl pn, Wp pd. AKS

wojak 'żołnierz': *Bede wójakiem, musze póść* Łabunie zam; Śl, Mp, Maz pn i wsch, Kasz. AKS

wojański, wojeński 'wojskowy, żołnierski': *Wójajński mantel* ['płaszcz'] Jędrysek lubl; Śl. AKS

wojarz 'żołnierz': Kasz. AKS

wojarzyć 1. 'wojować, awanturować się': *Symus z namy wojarzył, kciol wzioc pole* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. **2.** 'psocić, dokazywać': *Moja mala to tak wojarzy. Kiedyś wojarzyła i ciotka pyta, gdzie pasek, a ona mówi: „Na szafie!”* Biesiadki brzes-mp; Mp pd. AKS

wojas 'awanturnik': Kasz. AKS

wojeński zob. **wojański**

wojloki 'buty zrobione z wojloku, filcu': Kresy pn. AKS

wojtek 'bocian': *Na bociana mówió wojtek* Obręb sierp; Mp, Maz. AKS

wojtek zob. **suchy wojtek**

wolak 'młody wół': Maz pn, Wp, Kasz. AKS

wolarz 'człowiek pracujący przy wołach': *We dworze był taki, co "oroł wołami ji nazywoł sie wolarz* Książnice Wielkie piń; Śl, Mp, Wp pn. AKS

wolaś ka 'gdzieniegdzie': *Wolaś ka jes, a wolaś ka ni ma* Ujsoly żyw; Mp pd-zach. AN

wolczak 'młody wół': *Dzisiaj byńdziemy oprzóngać wolczoki* Cerekwica poz; Wp. AKS

wolny I. **przym 1.** 'o ciecście: rzadkie': *Zamięsi sie ciasto, zeby nie było sytne ani wolne, musi być prawe, zeby nie uciekało z łopaty* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd i wsch. **2.** 'o deszczu: drobny': *Mzy, jak tak sobie wolny deszcz idzie we świecie* Mała Wieś radomsz; pog Mp i Wp, Maz pn. AKS

wolny II. rz 'rodzaj tańca – polonez': Mp, Wp. AKS

wołaszek zdr 'wół': *Do cypca, nasa Maryniu, do cypca, Sprzedoł Jasiańko porę wołosków ji żybca* ['żrebie'] Domaszew gar; Mp, Maz, Wp. AKS

wołna 'wełna': Śl pn, Mp pd, Wp pd-zach, Kasz. AKS

wołocha, wołoszka 'wierzchnie okrycie męskie': *Ale jak sie w niedziele ubroł, panie, toe miol takóm sukynnóm czystóm, czyste sukno, dobre, takó mówili wołoszke* Kaźmierz szam; Wp. AKS

wołoczebne 'wielkanocny prezent w postaci pisanek': *Jemu ojciec chrzesny co rok*

- przynosił wołocebne i sto złotych* Huszcza biał-podl; Maz wsch. AKS
- wołoduch** ‘żarłok’: Pom pd, Kasz. AKS
- wołokita** ‘włóczęga, leń’: *Wolakita włoczy sie bez roboty, tylko darmo chce zieść* Degucie suw; Maz wsch. AKS
- wołoszka** ‘roślina – chaber’: Kresy. AKS
- wołoszka** zob. **wołocha**
- wołownik** ‘miejsce, gdzie odpoczywa bydło’: *Wołownik to mniejsze na paśniku, gdzie w południe “odpoc-owało bidło* Obręb sierp; Maz pd. AKS
- wołtarz** ‘ołtarz’: *Przë wełtorzu* Kętrzyno wej; Kasz. MT
- womitować, wonitować** ‘wymiotować’: *Pewniy z ty kiołbasy, coś zjod, wonitujysz?* Lubatowa kroś; Mp, Maz wsch, Wp pd i wsch, Kasz. AKS
- womity, wonity** ‘wymioty’: *Womity dru [męczą] mnie* Radawiec Duży lub; *Zbieramy sie na wonity* Brudzewice opocz; Mp, Maz wsch, Wp, Kasz, Kresy. AKS
- wonia** ‘woń, zapach’: Kasz. AKS
- woniaczka 1.** ‘bukieciak z mirtu, który przypina się panu młodemu oraz druźbie do klapy marynarki lub do kapelusza w dniu ślubu’: *Pyrśzo dniczka przipla pyrśszemu druźbowi wóniaczka* Rogów ryb; Śl. 2. ‘bukiet’: Śl. AKS
- woniać 1.** ‘pachnieć’: *Jaśmin pięknie wónio* Puńców cies; Śl, Mp pd, Kasz. 2. ‘wachać’: Śl, Mp pd, Kasz. AKS
- wonitować** zob. **womitować**
- wonity** zob. **womity**
- wońka** ‘bukieciak z mirtu, który przypina się panu młodemu oraz druźbie do klapy marynarki lub do kapelusza w dniu ślubu’: *Żynich mo wónke z merty* Harbutowice cies; Śl pd. AKS
- worszta** zob. **worzta**
- woryszek** zdr ‘worck’: *Wygodni bydzie żyto nosić w tych małych woryszkach* Kramsk koniń; Wp. JW
- worzta, worszta** ‘kielbasa’: *Tera latem to worszta długo nie bedzie leżała, bo je cieplizna* Gołubie kar; Kasz. ww
- wozarka** ‘pomieszczenie na wóz i narzędzia rolnicze’: Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JW
- Wozik** ‘gwiazdozbiór – Mały Wóz’: Maz pn. JW
- wozówka** ‘pomieszczenie na wóz i narzędzia rolnicze’: *Idź, przynieś z wozówki, kej zarna, “orcyk, stoi “oparty “o przystawkę* Samocice dąb-tar; Mp. JW
- woźnica** ‘otwór w suficie kurnej chaty do wypuszczania dymu’: Mp pd. JW
- wódzka** ‘powróż do kierowania krowami w zaprzęgu’: Wp zach. JW
- wódzki** ‘część uprzęży – lejce’: Maz pn-wsch. JW
- wól 1.** ‘część przewodu pokarmowego ptaka – wole’: *W kurzam wólu zdybowałam kamianie* Przewrotne rzesz; Śl pd, Mp pd. 2. ‘powiększony z powodu choroby gruczoł tarczycy’: *Wóla takiego mo, a zoperować se nie do Brzozów;* Mp pd. JW
- wózek 1.** ‘kolowrotek’: *Tatus przónd wózkim, a mamusia wrzeciönym* Blizne brzoz; Śl, Mp. 2. ‘gwiazdozbiór – Mały Wóz (niekiedy też Wielki Wóz)’: Wp. JW
- wprowad, wprowadz** ‘wprowadzenie zwłok do kościoła w celu odprawienia nabożeństwa żałobnego’: Wp. JW
- wprzódk** ‘najpierw’: *Wprzódk sępalë ten kis, a szinë kładlë, a zaro cuch z tēju pojeżdzu dali* Kętrzyno wej; Kasz. JW
- wprzódy, wprzódzi** ‘najpierw, przedtem’: *Wprzódzi zarób, a potem bedziesz kupował* Siennica Różana kras; Mp, Maz. JW
- wpyrtnąć** ‘wepchnąć’: *“On mie tam pyrśsy wpyrtnón* Jędrysek lubl; Śl. JW
- wracać** ‘oddawać, zwracać’: *Óni nóm wóngło pożyczowali, teraz my im wracómy* Rogów ryb; Śl, Mp pd. JW
- wracać się** ‘iść z powrotem, wracać’: *Jak się wracał do siebie, szedł przez stary smen-tarz* Iwkowa brzes-mp; Mp, Maz, Kasz. JW
- wrać** ‘gotować się, wrzeć’: *Zimioki wrejóm, trza ich ocedzić* Rogów ryb; Śl. JW
- wraz 1.** ‘zaraz, w tej chwili’: *I wraz poleciał za niem, ale na szczęście nie zdąził* Kamianki sied; Śl, Mp, Maz, Kresy pn. 2. ‘nagle’: Śl. 3. ‘ciągle’: *Cłowiek na wsi wroz brudny chodzi* Uchacze gar; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. 4. ‘jednak, mimo wszyst-

- ko': *Ja przysłam, włożyłam te koszule na ojca, ji wraz nic nie pomagało, tylko umar Łaziska puław; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch.* JW
- wrazicki** 'wścibski': *Taki wrazicki, wszystko chce wiedzieć* Woźniki sier; Mp. JW
- wrazić** 'włożyć, wsadzić': *We świrku były młode, a żmija do gniazda teb wraziła* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. JW
- wrażać się** 'wtrącać się, mieszać się': *Ty sie nie wrazaj do cudzego* Wilków kiel; Śl, Mp. JW
- wreco, wrecko** 'wymię owcy lub kozy': pog Śl pd i Mp pd-zach. JW
- wrodny** 'brzydki, wstrętny': Mp pd. JW
- wronie sadło** 'rozchodnik (lub inne ziele)': Mp pd-wsch. JW
- wrótnia** 'jedno skrzydło wrót stodoły': Mp. EP
- wruk 1.** 'roślina – brukiew': Kasz. 2. 'o starym mężczyźnie, zwłaszcza nieżonatym': Kasz. MT
- wrukowczyisko** 'pole po brukwi': *Na wrekuwcesku zasejema "óws [owies]* Gołubie kar; Kasz. MT
- wrukowy** 'brukwiany': Kasz. MT
- wrukowy deszcz** 'drobny deszcz, mżawka w porze sadzenia brukwi, tzn. w czerwcu': Kasz. MT
- wrzawy** 'wrzący': *Wrzawo woda* Zarzecze ciesz; Śl. EP
- wrzecienica** 'jaszczurka': Mp pd-zach. EP
- wrzeciono 1.** 'część żaren – oś, na której obraca się wierzchni kamień i za pomocą której reguluje się odległość między kamieniami': *Ten drążek u żar, co podnasi kamiej, nazywá sie wrzeciono* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz. 2. 'oś koła garncarskiego': *Krąg mo łebek, wrzeciono i spodzeń* Poręby Majdańskie kolb; Mp wsch. EP
- wrzeszcz 1.** 'człowiek krzykliwy, hałaśliwy; krzykacz': *Ten knop to tacji wrzeszcz, uen je nojgłosniejszy ze wszęszczich* Gołubie kar; Maz pn-wsch, Kasz. 2. 'handlarz drobnymi towarami': Kasz. EP
- wrzód** 'padaczka': Śl. EP
- wrzód** zob. **obrażać**
- wsina** 'mała, biedna wies': Mp. EP
- wsiowski** 'wiejski': Mp pd. EP
- wskazownik** 'drogowskaz': Wp. EP
- wspominek** 'wspomnienie': *Taki wspominek dawny* Wilków kiel; Mp. EP
- wspomnąć** 'powspominać': *Taka kwila przyjdzie, zeby se wspomnoć* Świątniki sand; Mp. EP
- wspomoga, spomoga** 'wsparcie, pomoc': *Ceká na moje spómoge* Radkowice ilż; Mp. EP
- wspomóc się, spomóc się** 'dorobić się, wzbogacić się, zdobyć się na coś': *Ni moze sie spómóc na nowy dom* Samocice dąb-tar; Mp pd. EP
- wspólnik** 'sąsiad': Mp pd-zach. EP
- wspórka, spórka** 'wsparcie, pomoc': *Ni mám z ciebie nijaki spórki, a mógbys my co zrobić* Samocice dąb-tar; Mp pd. EP
- wstydać się** 'wstydzić się': *Wstyda sie w tym szlafroku wyjść* Budy biel-podl; Mp pd-wsch, Maz wsch. EP
- wsuć** 'wsypać': *Wsuj my te reszte żyta do miecha* Kramsk koniń; Śl, Mp, Wp. EP
- wsyp** 'poszewka z gęstej tkaniny, do której wyspuje się pierze': *Czy na piérzynię, czy na żąglówku to jest wsyp, co só pióra w tym* Blizne brzoz; Śl, Mp, Kasz. AN
- wsza** 'wesz': *Taka ji wsza łaziła po kołnierzu* Cieciorka st-gdań; oggw. AN
- wszczep** 'pęd szlachetnego, owocowego drzewa używany do szczepienia': *Wszczep to w dzika wscepiajo* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn. AN
- wsze** 'zawsze': *Godóm mu i tumace, nic nie pómogo, "ón wsze jédno i to samo* Sękowa gor; Mp pd, Kresy pd. AN
- wszecko** 'wszystko': *Kamelki [rumianck'] to nejlepszi lyk na wszecko* Koniaków ciesz; Śl. AN
- wszelijaki** 'różnorodny': *"Óna też przeszła wszelijakóm byde* Zabrzeg biel; pog Śl pd i Mp pd-zach. AN
- wszy** zob. **dziadowskie wszy**
- wścieklica** 'ciepła męska barankowa czapka z rozcięciem z boku': Mp pn. AN
- wścieklina** 'człowiek porywczy, gwałtowny': *Noghys jes, tako noglónczka z ciebie, tako ścieklina, nerwus* Zabrzeg biel; Śl. AN

- wścieknięty** ‘chory na wściekliwość’: *Tyn pies to je wścieknuty* Brudzewice opocz; Mp pn. AN
- wśledni, wśledny** ‘znajdujący się za czymś; tylny’: Kasz. AN
- wtarabanić się** ‘wejść z wysiłkiem, bez pozwolenia’: *Wtarabanił sie między nos i usiod se* Sękowa gor; Mp. AN
- wte, wtej** ‘wtedy, wtenczas’: *Wtej odpocły* [odpoczęły] Chyszówka lin; Mp pd. AN
- wtedy** ‘wtedy, wtenczas’: *Byłem tamok wtedy, jak te zarośle były* Świątniki sand; Mp pn. AN
- wtej** zob. **wte**
- wtędy** ‘wtedy, wtenczas’: *Płozy [sań] niktóre to podkate, to dopiro wtyndy idu szybko* Bychawka lub; Mp. AN
- wtorula** ‘nazwa krowy urodzonej we wtorek’: Mp pd. ww
- wtórak** ‘drugi rój pszczół w tym samym roku’: Kasz. ww
- wtórzyc** ‘wtórować’: Kasz. ww
- wtykać się** ‘wtrącać się’: *Nie wtykej sie, to nie sóm twoje sprawy* Granowo n-tom; Wp. ww
- wtyknać** ‘wtknąć, wsadzić’: *Somsiad bat se wtyknął do gorci, i wio, nysył kóniami “orać staje ok* Rozwadowa tarnob; Mp. ww
- wtyłek 1.** ‘pionowa część łózka’: *Wtyłek łózka* Lgota Gawronna włosz; Mp pn-zach. **2.** ‘zastawka z przodu lub z tyłu wozu’: *Przedni wtyłek, zadni wtyłek* Jędrysek lub; Śl. ww
- wuja** ‘brat matki, często również brat ojca lub mąż ciotki’: *Wuja posed do dziadziusia* Woźniki sier; Mp pn-zach, Wp, Pom pd, Kasz pn. ww
- wujko** ‘brat matki lub mąż siostry matki; wujek’: *Wujko Jasiek ma jedno dziecko* Korezów bił; Mp wsch, Maz wsch. ww
- wujna** ‘żona brata matki lub ojca, też: siostra matki lub ojca’ Mp pn, Maz, Pom pd, Kasz pd. ww
- wujo** ‘wuj’: *Swok dawni mówili, a tera wujo, wujek* Jedlnia Kościelna kozien; Mp pn, Maz pd i wsch. ww
- wulka** ‘gąska’: Kasz. ww
- wurzt, wurszt** ‘kiełbasa’: *Kupia fónit wurztu, co bydzie na rano* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- wybeblać** ‘zdradzić tajemnicę, wypaplać’: *Possed i wybebloł zaroz* Hyżne rzesz; Mp pd. ww
- wybierka** ‘pobór do wojska’: Śl. ww
- wybierki** ‘wykopki ziemniaków, też: okres, kiedy jest wykonywana ta praca’: *Wybiyrki sóm we wżeśniu* Granowo n-tom; Wp. ww
- wybijacz** ‘narzędzie do wybijania dziur w metalu’: *Dziure w blase wybijá sie wybijácym* Brudzewice opocz; Mp. ww
- wybijanka** ‘płótno kwieciste drukowane, też: spódnica lub sukienka uszyta z niego’: *Códzienne sukýnki tó wybijánki nazywali* Brzozów; Mp pd. ww
- wybiór** ‘wybieranie się gdzieś, wyjazd’: *Strasnie trud-i wybchiór do tego niasta* Janki Młode ostroł; Maz wsch. ww
- wybladnąć** ‘wypłowić, wyblaknąć, wypelznąć’: *Róžowy był jak róža, ale wybladnól do bióła* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl, Kasz. ww
- wybleszczyć** ‘wytrzeszczyć, wybałuszyć (oczy)’: *Wyblyszczył “oczy Zarzeczcie* ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- wybrać się 1.** ‘wypogodzić się’: *Wybiyro sie, jaśni sie* Kozakowice ciesz; Śl pd. **2.** ‘przytyć’: *Po chorobie już sie teraz dobrze wybroł* Wierzchowiska kraś; Mp pd. ww
- wybrusić** ‘wyostrzyć na brusie, na kamieniu’: *Wybrusony nóż, sikýra* Zaryte-Rabka n-tar; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- wybudowanie** ‘domy stojące za wsią; przysiółek, kolonia’: *Ón miyszka na wibudowaniu* Pięćmorgi świce; Maz pn, Pom pd, Kasz pd. ww
- wybuć się** ‘bujnic, nadmiernie urosnąć’: *Wybuji sie zboże* Krzczonów lub; Mp pn. ww
- wyburzały** ‘spłwiała na słońcu, wyblakły’: *Móm juz takóm wyburzałóm chustke* Brudzewice opocz; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- wyburzyć** ‘wypłowić, wyblaknąć, wypelznąć’: *Tyn kozuch “od starości tak wyburzoł, że zrobił sie z niego taki burek* Kramsk koń; Mp, Wp. ww

- wybyć** 'być u kogoś lub gdzieś określony czas, wytrwać': *Ty nigdy długo nie wybydziesz, wszyndzi ci sie zmierznie* Rogów ryb; Śl pd, Mp, Kasz. ww
- wycwieć** 'stracić świeżość, soczystość, zmarnieć': *Na "obiad nie przyszed, wszystko, wystygło, wycywało* Krzepice kłob; Mp. ww
- wychciwać** 'wyludzać, wypraszać': *Po koźdym wychciwo chleba ani żebro* Rogów ryb; Śl pd. ww
- wychędożyć** 'oczyścić, wyczyścić': *Koryta świ-niom trzeba ładnie wychędożyć, bo nie bydom nowygó żarcio żarły* Kramsk korniń; Wp. ww
- wychlasnąć** 'wyrzucić': *Trzeba wychlasnąć stoik mięsa* Obra wolsz; Wp pd. ww
- wychlastać** 'wyplukać bieliznę': Śl, Wp pd. ww
- wychodnia** 'duży przerebel do łowienia ryb niewodem': *Kujó wychodnia te, co wpuszczujó sieć* I cśna Jania st-gdań; Maz pn, Wp pn, Pom pd, Kasz. ww
- wychodzić** 'pochodzić skądś, wywodzić się': *Jego matka to tu wychodziła, zara po sąsiedzku i tu mieli cęść i sie prawowali* Jedlnia Kościelna kozien; Mp, Maz. ww
- wychopień, wychopieniek** 'rodzaj płaskiego placka pieczonego na żarze w piecu; podplomyk': *U nas to sie nazywał wychopieniek, nieraz sie dwa upiekło* Wysocze os-maz; Maz. ww
- wychowały** 'dobrze wyglądający, wypasiony, tłusty': *Wychowale prosieta* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- wychowanica** 'wychowanek': *Ortylka mo wychowanice, "od małości ją chowo, "ożeniła ją* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. ww
- wychowaniec** 'wychowanek': *On był bezdzietny, ale miał takiego chłopocka wychowanca* Giełzew kras; Śl, Mp, Pom pd, Kasz. ww
- wychwierać** 'wrócić do zdrowia, wyzdrowieć': *Mame zawdy bueli głewa, ni może sa wëchwierać* Gołubic kar; Kasz. ww
- wychybować** 'wyrzucać': pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- wyciąć** 'uderzyć': *Wycion mie w policko* Dzie-win boch; Mp. AN
- wyciąg** 'przerębel do łowienia ryb niewodem': *Przez wicióng sie wicióngu sieć* Opalenie tcz; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- wyciągnąć** 'wyjechać ze swojej wsi': *"U nos dwie rodziny wycióngły do Miymiec Zbo-rowskie lubl; Śl. AN*
- wycielonka** 'krowa po ocieleniu się': Mp. AN
- wyciepować** 'wyrzucać': *Jedyn z was bydzie gnój z gnojoka wyciepowoł, a drugi bydzie kłod na furu* Rogów ryb; Śl. AN
- wycierać** 'prać (ręcznie)': *Wycierało sie rekami* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn. AN
- wycięcisko** 'miejsce po wykarczowanym le-sie': Maz. AN
- wycknąć** 'wytropić, zwęszyć': *"Oni wëcknanlë tëch złodziejów* Kętrzyno wej; Kasz. AN
- wycnąć** 'wyzdychać, zmarnieć': *Wszystkie kury nám wycnery* Przędzel niż; Mp wsch. AN
- wycug** 'prawnie zapewnione utrzymanie sta-rych rodziców do końca życia; dożywo-cie': *Baba siedzi na wycugu, a sie do wszystkiego wtyko* Złotniki kal; Śl, Mp pn, Wp. AN
- wycugarz** 'stary człowiek będący na dożywo-tnim utrzymaniu rodziny': Wp pd. AN
- wycuźnik** 'stary człowiek będący na dożywo-tnim utrzymaniu rodziny': *A na taktiego, co jes na wycugu, to jes wycuźnik* Zbo-rowskie lubl; Śl, Wp pd. AN
- wycyckać** 'wyssać': *Wycyckej ta krew z rany* Jędrysek lubl; Śl, Wp. AN
- wycyganić** 'wyludzić': *Pogalopował zaro na tym koniu dognać dziada i "odebrać, co "od matki wycyganił* Babica rzesz; Śl, Mp. AN
- wyczka** 'chwast zbożowy': *Wike sie sieje, a w życie to sie wiczka sieje sama* Woźniki sier; Mp, Maz. AN
- wyczos** 'czyste włókno lnu przygotowane do przędzenia': Kasz. AN
- wycyniać** 'zgarbiać kłosy i drobne kawałki słomy': *Po omłóceniu snopków wycynią sie ziarno grabiami z drobni słamy* Ło-poń brzes-mp; Mp pd-wsch. AN

- wyczyścić** 'wykastrować': *Majo trzy krowów i taki bysiek, "on wycyscony Degucie suw; oggw. AN*
- wyczytać** 'wymawiać komuś przypominając winy': *Wszystko mu wyczytała, jak ś Mitym-cami trzymał, jak krowy zabierał Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp. AN*
- wycpić** 'wyrzucić': *Te matke [ziemniak-sadzoncek] wycpi, bo sie pyry popsujóm Granowo n-tom; Wp. AN*
- wycpować** 'wyrzucać': *We wojsku co dzin gnój "od kóni wycpowałim Kramsk kóniń; Wp. AN*
- wyćwika** 'ostre wychowanie, dryl': *Przy wojsku będzie miał dobróm wyćwike, tam go naucóm żyć Sękowa gor; Śl, Mp pd. AN*
- wydam** 'zamażpójścić': *Dziywka już na wydam, a kawalyra nity ma Sporysz żyw; pog Śl pd i Mp pd. AN*
- wydalek** 'rozchód': *Obliczema, jaczi w tēm miesancu bēł wēdawk Gołubie kar; Kasz. AN*
- wydbanek** 'prawnie zapewnione utrzymanie starych rodziców do końca życia; dożywocie': *Jak synowi tamtyn dómek zliczył, poszed na wydbanek Obra wolsz; Wp zach. AN*
- wydbankowy** 'stary człowiek będący na dożywotnim utrzymaniu rodziny': *Wp pd-zach. AN*
- wydłubować** 'dłubiąc wydostawać': *Kliscie przypnie i trza go wydłubować Woźniki sier; Mp. AN*
- wydma** 'zaspas śnieżna': *Na drodze bety wydmy śniegu Brudzewice opocz; Mp. AN*
- wydmuch** 'miejsce nieosłonięte od wiatru': *Poláki usiadli sie tam, gdzie nowynkszy wydmuch Lubocześnica szam; Wp. AN*
- wydmuchowie** 'ziemia piaszczysta i nicurodzajna': *Na widmuchiowiu nic nie chce rosnóć Jeleń tez; Pom pd. AN*
- wydołęć, wydolić** 'wystarczyć, podolać': *Zebym jo to wydolyła Ostrowce bus; Mp. AN*
- wydra** 'chorobliwa obrzmiałość na głowie': *Kasz. AN*
- wydraszować** 'wymłócić': *Słoma widraszowana je czista Gaj n-miej; Maz pn, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. AN*
- wydrzeźniać się** 'wyszczuć, przedrzeźniać': *Nie wydrzeźniáj sie ze starygo cłowieka Samocice dąb-tar; Mp. AN*
- wydogować** 'wydobyć przez podważanie': *Musze tēn kamniēń widogować spod chałupi z tó brechsztangó Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. AN*
- wydybać** 'wynaleźć, wyszukać': *Wszyńdzie wydybie Hyżne rzesz; Mp. AN*
- wydyłować** 'wyłożyć dylami': *Już mómy wydylowane izby Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd, Mp pd, Kasz. AN*
- wydynić się** 'wytęńczyć się': *Ale sie na ti zabawie widiniēli! Leśna Jania st-gdań; Pom pd. AN*
- wydzierżyć** 'wytrzymać, znieść': *"Ona sie aji truda, bo ni móglu z nīm wydzierżyć Harbutowice ciesz; Śl, Mp pd-zach. AN*
- wydziawiać** 'zachowywać się nienaturalnie, awanturować się': *Nie wiem, "o co Franek dzisiaj tak wydziwiol na swoje dziolche Sierosławice koncc; Mp. AN*
- wyflastrować** 'wybrukować': *"O cały tyn plac bół kamińniōma wyfloustrowany Schodnia opol; Śl. AN*
- wyforować, wyfurować** 'wyrzucić, roztrwonić': *Miolech tu taki odlómek z deski, nó ale gdoś už go wyforował Rogów ryb; Śl. AN*
- wygadować się** 'kłócić się, źle mówić o kimś': *Znowa sie kowolka wygaduje z Janielkom, jaze na pół wsi słyhać Zaryte-Rabka n-tar; Mp, Kasz. AN*
- wygarnować** 'wygarniać': *Wygarnować gnój ód cielyńciū Blizne brzoż; Mp. AN*
- wygartać** 'wygarniać': *Koczyrgo wygarta sie żar z pieca chlebowego Miłkowice-Maćki siem; Maz pd-wsch. AN*
- wygąbierzyć** 'wypaczyć': *Kasz. AN*
- wyglądować, wyględywać** 'przypominać wyglądem': *"Osika to wyględuje jak topola Obra wolsz; Wp. AN*
- wyględywać** zob. **wyglądować**
- wygnity** 'zepsuty, zgnily': *Tam kaj downi wrajził ta hostio, tam późni bólo yny wygnite drzewo Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN*
- wygnoić** 'użyźnić ziemię gnojem': *Wygnoył ziēmie jak trzeba, to mu rodzi Podrózna złotow; Pom pd, Kasz. AN*

- wygodno** ‘wygodnie’: Kasz. AN
- wygodzić** ‘zadowolić kogoś’: *Ja ji ni moga wi-godzić, zawsze wszisko je lichu zrobione* L.ćsna Jania st-gdań; oggw. AN
- wygon 1.** ‘droga do pędzenia bydła’: *Ta je séro-ka droga ji bidło jidzie na paśnik to wigón* Obręb sierp; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd.
- 2.** ‘pastwisko (często wspólne dla całej wsi)’: *Dawni był wygón, paświsko gro-madzkie, tam kuzden jeden prowadził krowy* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz, Kresy pn. **3.** ‘pas ziemi, po którym idzie koń podczas orania’: *“Orka przy skibie sie licy, ze kón chodzi wygónem* Zuzulka węg; Maz. AN
- wygorzec** ‘spalić się’: *Cały dóm wygorał* Ję-drysek lubl; Śl. AN
- wygrabki** ‘wygrabione resztki zboża, słomy’: *Te wygrabki zerżnie sie na sieczke* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp. AN
- wygrabować** ‘wygrabiać’: *Wygrabujo zboze ze stodoły* Wilków kiel; Mp. AN
- wygrajdać się** ‘wygramolić się, wyguzdrać się’: *Zanim ja bi sie wigrajdała, to pani bi už poszła* Bobowo st-gdań; Pom pd, Kasz. AN
- wygrawać się, wygrywać się** ‘o zbożu: kłosić się’: *Żyto sie już wygrowo, niedługo by-dzie kwitło* Kramsk koniń; Wp. AN
- wygrazować** ‘grozić, wygrażać’: *Stale mi wy-grażujóm* Żarnowiec kroś; Mp pd. AN
- wygrywać się** zob. **wygrawać się**
- wygryzki** ‘resztki niedojedzonej przez bydło strawy (np. siana)’: *Jak widać na świętą Jagniéske brzyski, to chowáj wygryzki* [przysł] Mogilany krak; Mp. AN
- wygubić** ‘zniszczyć, wypłenić’: *Łastka* [‘łasi-ca’] *wygubi mysy* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp, Kasz. AN
- wygwarny** ‘elokwentny, elegancki’: Mp pd. AN
- wyharatać** ‘wybić, wyrwać, wyszarpać’: *Wy-haratalimy te kórzyniy* Kombornia kroś; Mp, Kresy pd. AN
- wyhładać, wyhledać** ‘wyszukać’: *Wyhledej mi tam na górze kero dobro póńczocho* Rogów ryb; Śl pd. AN
- wyjętka** ‘ostatnia skiba zagonu do zaorania’: Mp pd. JW
- wyjmać** ‘wyjmować’: *Sięga rękó pod kamień i wyjma dopiro tego węża* Żabików radz-podl; Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
- wykapać** ‘wyzdychać’: *Wszystkie nám prosieta wykapały* Samocice dąb-tar; Mp pd. JW
- wykarać** ‘ukarać kogoś, dokuczyć komuś’: *Latoś nos mróz wykoról jak nigdy* Kramsk koniń; Mp, Wp. JW
- wykidać** ‘wyrzucić (zwłaszcza nawóz)’: *Pojdz ze, wykidoj nawóz ze stajnie* Mszana Górna lim; Mp pd. JW
- wykidać się** ‘załatwić się, wydalić stolec’: Mp pd. JW
- wykidnąć (się)** ‘wybić, wylamać, wyszczerbić (się)’: *Siecziera san węcziidnie* Kętrzyno wej; Kasz. JW
- wykinąć** ‘wyrzucić’: *Wykiń te skonupi z jajek kurom* Kadzidło ostroł; Mp pn-wsch, Maz wsch. JW
- wyklusnąć** ‘sfermentować’: *Bedziem piec chlib już jutro, musi wykusnoć* Korczów bi; Mp pd. JW
- wyklepać 1.** ‘naostrzyć uderzając młotkiem wzduż ostrza’: *Chłop sobie kosą* [kosę] *wyklepie, by mu dobrze siekła* Podmokle Wielkie sulch; Mp, Maz, Wp, Kasz. **2.** ‘oczyścić (len) z paździerzy’: *Takie bili drewniane klepacki do lnu, tak sie połoz-i i wiklepie* Belda graj; Maz. JW
- wykludzić (się)** ‘wyprowadzić się’: *“Óni sie już ze Skoczowa wykłudzili do Cieszyna* Kozakowice cies; Śl. JW
- wyklupać** ‘wytrzepać’: *Wyklupej tepich* [‘dy-wan’] Dębska Kuźnia opol; Śl. JW
- wyklad** ‘wylóg, też ozdoba rozcięcia koszuli’: *Sukman to już długi bét; wcięte, wykłady takie byli wyszywane* Moniatycze hrub; Mp pn. JW
- wykladać** ‘wyprzęgać’: *Chłop konia wykłada* Kopina chlń; Mp pn. JW
- wykopyrtnąć się** ‘przewrócić się’: *Wykopyrtnól sie, poharatoł sie cały* Kościelec-Chrza-nów; Mp. JW
- wykoszerować** ‘wymyć dokładnie, wyszoro-wać’: *Ja jegó dó baliji, wymyła, wykósze-rówała* Czclatyce jaros; Mp pd. AN
- wykrać** ‘wykroić’: *Wykroł z postrzodku to ze-psute* Kozakowice cies; Śl. AN

- wykrasać, wykraszać** ‘wykastrować’: *Wykroso wieprzka* Giełczew kras; Mp wsch, Maz wsch. AN
- wykrawanka** ‘rodzaj ciepłej, futrzanej czapki’: Wp. AN
- wykrącak, wykręcak** ‘snopek używany do poszywania dachu’: *Kalenica – na dachu takie zakończenie, a jak z wykrocoków był wysyty to był kogut, a jak z pyrzu to kalenica* Świątniki sand; Mp pn, Maz pd. AN
- wykrudować** ‘wydobyć z ziemi, wykarczować, wypłenić’: *Kamianie, ak to tak w spoćku só w ziemi, to trzeba wykrudować, bo zawadzają do orania* Leśna Jania st-gdań; pog Wp pn-wsch i Pom pd; Kasz. AN
- wykrzeźwić** ‘wrócić do przytomności po upiciu się alkoholem; wytrzeźwić’: *Upić się łatwo, wykrzeźwić trudno* Brzozów; Mp pd. MI
- wykrzyczka** ‘bura, nagana’: *Ja nie ida, bo zém już raz dostał wkrzyczka od mami* Bobowo tcz; Pom pd, Kasz. AN
- wykdulić** ‘wytargać za włosy’: *Nauczyciel go wykdulił* Kozakowice ciesz; Śl. AN
- wykumać** ‘wyżłobić w drzewie’: Kasz. AN
- wykup** ‘obrzędowe zbieranie datków’: **a.** ‘w okresie Świąt Wielkanocnych’: *Na wykup dajo jajka i ciasto, bogatsze i grose dajo* Kadzidło ostroł; Maz. **b.** ‘podczas obrzędów weselnych’: *U naś sie przyjyło, ze weselnikam, jak do ślubu jado, chłopcy drogie zagradzajo i wykupu chco* Huszcza biał-podl; Maz, Pom pd, Kasz. AN
- wykurzyć** ‘wypędzić’: *Wykurzeły go z chatupy* Brudzewice opocz; Śl, Mp. AN
- wylazować** ‘wylazić, wychodzić’: *Dzieci wylazujcie zaraz, nie miyństwo mi w pierzinach* Rogów ryb; Śl. AN
- wylewka** ‘drewniana łopatka do wylewania wody z łodzi’: Maz pn, Wp, Kasz. AN
- wylękać się** ‘przestraszyć się’: *Dej pozór, żeby sie dziecko nie wylękało, bo go bydzie wrzód* “obrożoł [‘dostanie ataku epilepsji’] Rogów ryb; Śl. AN
- wylub** ‘chwał niszczący zwłaszcza koniczynę; kanianka’: *Niywielóm nasiyk tegó koniczu, som wylub* Lubatowa kroś; Mp, Wp. AN
- wyluftować** ‘wywietrzyć’: *Wyluftuj tu, bo tu taki zaduch* Jędrzysek lubl; Śl. AN
- wylamek** ‘dożywotnie utrzymanie; dożywocie’: *Starka sóm we wylamku* Rogów ryb; Śl pd. RK
- wylatać** ‘zbić’: *Uspokój sie, bo cie kijem wylatám* Samocice dąb-tar; Mp pd. RK
- wyłoić** ‘zbić’: *Jak weźnie dóbrego bijaka, jak go wyłoził* Strupin Duży chlm; Mp. RK
- wyłożyć** ‘wyprząc (koniał)’: *Jak sie przyjedzie dó chatupy, kónia trza wyłożyć* Człatyc jaros; Mp, Maz pd. RK
- wyłygać** ‘wyludzać’: *Majo wysytko spisane i jescce ido do chłopca wyłygać* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. RK
- wymacać** ‘wyszukać, znaleźć’: *Przed niym nie skryjes, “ón wszystko wymaco* Sękowa gor; Mp. RK
- wymarczyć się** ‘zamienić się’: *Nowok wymarcyli sie z Majem na kónie* Książnice Wielkie piń; Mp. RK
- wymiar** ‘dożywotnie utrzymanie; dożywocie’: Wp pd i zach. RK
- wymiarty** ‘wycieńczony, wychudzony’: *Pue z-ímie lédze miele wëmiarte kuenie* Gołubie kar; Kasz. RK
- wymiatać się** ‘o zbożu: wypuszczać kłosy’: Śl pn, Wp pd. RK
- wymiączko** ‘wymię’: *Mhyko krowa mo w wymiączku. Jak carownica zacarowała, to wymiączko tylma nie pankło, ale mlyka krowa nie puścila* Poręby Majdańskie kolb; Śl pd i wsch, Mp. RK
- wymiernik** ‘człowiek będący na dożywotnym utrzymaniu rodziny’: Wp. RK
- wymięklak** ‘chudy człowiek’: *Bo to by kóro dziełucha chciała takigó wyminkłoka?* Kramsk koniń; Wp. RK
- wymiśkować** ‘wykastrować’: *Wymiśkowałem już “ogiera* Poręby Majdańskie kolb; Mp. RK
- wymłynkować** ‘oczyścić ziarno za pomocą młynka’: *Jak sóm w zbożu pacyny, to nie wymłynkuje* Przędzel niż; Mp. RK
- wymoklisko** ‘podmokły teren’: *Zawsze jecheli to stecko, eno że to take wimoklisko, béto mokro ji óni tam nie jecheli, jecheli jinszó drogo* Leśna Jania st-gdań; Maz, Pom pd. RK

- wymowa 1.** ‘to, co zostało zastrzeżone w umowie; zwykle kawałek pola, który rodzice zostawili sobie na dożywotnie używanie, przekazując ziemię spadkobiercom’: *Nasi mama "ostawiły se pół morgi wymowy Przewrotne rzesz; Mp pd.*
- 2.** ‘dożywotnie utrzymanie; dożywocie’: *"U dzieci mam wymowe Siennica Różana kras; Śl pd, Mp. RK*
- wymownik** ‘człowiek będący na dożywotnim utrzymaniu rodziny’: Śl pd. RK
- wymówić** ‘zastrzec, zagwarantować’: *Wymówił se diabél, żeby jego z wirzku było Jacnia zam; Mp, Maz pn i wsch. RK*
- wymyć** ‘wyprać’: *Ja mu wymyła szkarpetki Górki Noteckie strzel-kraj [Horodyszczce Polesskie, Brześć Bruś]; Kresy pn. RK*
- wymysłaty** ‘wybredny, grymaśny’: *Takis je wymysłaty, jo už nie wým, co ci warzić na obiod Rogów ryb; Śl. RK*
- wynadgroda** ‘nagroda, zapłata’: *Duzo kłopotu i wychodu ze swego, a wynadgrody zadny ni ma Wilków kiel; Mp. RK*
- wynadgrodzić** ‘wynagrodzić’: *Pan Bóg w dzieciach wynadgrodził żeby tobie! Budy biel-podl; Mp, Maz, Kasz. RK*
- wynajść** ‘znaleźć’: *Po jedne rzeczy wynajdował, aż wszyscy wynojd Rogów ryb; Śl. RK*
- wynaszać** ‘wynosić’: Kasz. RK
- wynik** ‘woda wyciekająca z ziemi, zwykle okresowo po deszczu, czasem też o źródle’: (Na bagnach) *wytryskajo wyniki, ziemie podnosi, tak sie hušto Kasinka Mała lim; Mp. RK*
- wynikać** ‘wydobywać się na zewnątrz, wychodzić, pokazywać się’: *Kupeakami wynikła krew (u chorego na gruźlicę) Limanowskie; Mp. RK*
- wynukać** ‘wypędzić, wyгнаć’: *Wënëkac bėdło Kętrzyno wej; Kasz. RK*
- wyorać** ‘zaorać’: *"U nos tyz jes spory kawolecek wyorać, to dziań zejdzie Uchacze gar; Maz. RK*
- wypatrywać** ‘mieć określony wygląd; wyglądać’: (Mała krosienka) *nó to tak wypatrujóm jak te wielkie, tyly że só mniejsze Jażyniec wolsz; Wp. RK*
- wypęklak** ‘prosię mające przepuklinę’: *Przećie takigó wypynkłoka nik nie kupi Kramsk koniń; Wp. RK*
- wypierdek 1.** ‘najmłodsze dziecko w rodzinie, również pogardliwie o marnym, słabym dziecku’: *Malutki taki wyskrobek, wypierdek mój Radkowiec iłz; Mp. 2.* ‘marne, liche prosię, najczęściej ostatnie z jednego miotu’: *Wypirdek to najmiejse prosię, jak jest kilkoro Stary Bazanów gar; Mp, Maz pd. AKS*
- wypierdek koński** ‘grzyb – purchawka’: *Wypierdki końskie, bździuchi Podnieśno sied; Maz pd-wsch. AKS*
- wypięściować** ‘uderzyć pięścią w twarz’: Kasz. AKS
- wypiórek** ‘nazwa poczęstunku po zakończeniu wspólnego darcia pierza’: *Jak skójcymy drzyć pirze, to zrobimy wypiórek Książnice Wielkie piń. Mp. AKS*
- wypisować** ‘wypisywać’: Kasz. AKS
- wypitek** ‘picie wódki’: Kasz. AKS
- wypitwać** ‘wypatroszyć’: *Gyjs wypitwać trza Rogów ryb; Śl pd, Mp pd. AKS*
- wyplatować** ‘wyprasować’: *Fartuch ból wiplatowan-i Sztumska Wicś szt; Pom pd, Kasz. AKS*
- wyplenić się** ‘wyrodzić się, wyginać’: *Jakby sie nie zenety, toby sie świat wyplenił Dąbrowa Poduchowna iłz; Mp. AKS*
- wyplestać** ‘wyjawić tajemnicę; wypaplać’: *Žebě jeno które dzecko nie wėplestało naszym chłepom o tēm, co mėsma zrobiełē Gołubie kar; Kasz. AKS*
- wypletać** ‘naprawiać stare kosze’: Pom pd. AKS
- wyplęziać** ‘pokazywać (język)’: *To je cymźki grzech mamie jynzyk wyplyńziać Rogów ryb; Śl pd. AKS*
- wyplęznąć się** ‘wysliznać się’: Mp pd. AKS
- wypląt** ‘wyplata’: *W sobote bedzie miút wypląt Żarnowiec kroś; Mp pd. AKS*
- wypląt: na wypląt** ‘na raty, na spłatę’: *Wziół krowe na wyplót Sękowa gor; Mp. AKS*
- wypluknąć** ‘wypłukać’: *Tero wypłukni te talirze w zimny wodzie Kramsk koniń; Wp pd. AKS*
- wypływ** ‘ujście’: Kasz. AKS

- wplywek** ‘prosię z przepukliną’: Wp pd-wsch. AKS
- wypocierać** ‘czyścić włókna lnu za pomocą cierlicy’: *Wypociero sie na mialko* Wilków kiel; Mp. AKS
- wypokutować** ‘odprawić pokutę’: Kasz. AKS
- wypomagać** ‘pomagać wydostać się z czegoś’: Kasz. AKS
- wyporać** ‘wygnać, wypędzić’: Kasz. AKS
- wyporek** ‘wehiana nitka z wyprutej dzianiny’: *Z wehny z wyporków zrobietu taki koc* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. AKS
- wypotrząc** ‘oczyszczyć włókna lnu za pomocą cierlicy’: *Zmieni go róz, pocierali, wypotarli tak* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn. AKS
- wyprawca** ‘pijak awanturujący się’: Kasz. AKS
- wyprawić się** ‘o krowie: wydalić łożysko po ocieleniu’: *Krowa sie dobrze wyprawiela* Sierosławice konec; Mp. AKS
- wyprawować** ‘wygrać proces’: *Tak dhugue Magulszczi san prawuawalē, aż muszelē wēprawuowac* Gołubie kar; Kasz. AKS
- wyprościć** ‘wyprostować’: *Wyprościli juz tom droge* Sporysz żyw; Śl, Mp pd, Kasz. AKS
- wyprościć się** ‘wyprostować się’: *Wyprość sie, a nie puklać sie* [‘nie garb się’] *tak* Janówce Rybnickie ryb; Śl, Kasz. AKS
- wypróchniały** ‘spróchniały’: *Jak drzewo wypróchniałe, to sie dziupla robi* Wilków kiel; Mp, Maz pd, Kasz. AKS
- wyprządka** ‘wspólne przedzenie’: Mp. AKS
- wyprzódki** ‘wyścigi’: *Ganiałimy se, robiliśmy takie wyprzódki* Kościelec-Chrzanów; Mp, Kresy pn. AKS
- wyprzyć** ‘podołać, sprostać czemu’: Kasz. AKS
- wypsieć** ‘zmarnąć’: Wp. AKS
- wypsnąć się** ‘wypaść, wysunąć się, wysliznąć się z czego’: *Nawet nie wiem, kiej mie sie ten worecek wypsnął z reki* Radkowiec ilż; Mp, Maz. AKS
- wypucować** ‘oszukiwać’: *To psiakrew baba ma wypucowała* Dulsk ryp; Wp, Kasz. AKS
- wypuklak** ‘człowiek lub zwierzę chorujące na przepuklinę’: Mp. AKS
- wypuklina** ‘przepuklina, raptura’: *Sómsiad choruje na wipuklina* Jeleń tcz; Mp, Pom pd. AKS
- wypukły, wypuknięty** ‘chory na przepuklinę’: *Chodził taki wypukniyty, nieroz barz dugo* Stróżna gor; Mp. AKS
- wypuknąć się** ‘dostać przepukliny’: Mp. AKS
- wypuknięty** zob. **wypukły**
- wypust 1.** ‘ogrodzone pastwisko blisko domu’: *Tam na wypuście chatka była; wypust do pasienia żywioty* Wierzchjedlina sokół; Maz wsch. **2.** ‘krawędź dachu wystająca nad ścianą budynku; okap’: *Wypust pod dachem* Samocice dąb-tar; Mp, Kasz. AKS
- wypust: na wypust** ‘o sposobie noszenia koszuli przez mężczyzn: na wierzchu’: *Koszule na wypust z takim pasem* “opasany Świątniki sand; Mp, Maz pd. AKS
- wypustak, wypustek** ‘dwuletnic cielę’: *Wypustek jałozka przeważnie, mówio ji cielicka, ale to wyjątek* Leszczanka łuk; Maz. AKS
- wypuszczać** ‘wydzierżawiać’: *Dzierżawa – jak sie wypuszcza pole innemu za pieniądze* Czematyce jaros; Mp pd. AKS
- wypytać się** ‘wypytywać się’: *Wypytała sie, cy wrócił* Cedzyna kiel; Śl, Mp. AKS
- wyra** ‘posłanie, łożko’: *W jich jizbie bęło brzędko, wera stała nie posłano* Gołubie kar; Kasz. AKS
- wyrabiać** ‘pracować u kogoś’: *Wyrobio u niego, wo tak: bidniejszy człowiek – wyrobnik* Woźniki sier; Mp. AKS
- wyraczyć oczy (ślepia)** ‘wytrzeszczyć oczy’: *Coś tak ślepie wiracół* Janki Młode ostroł; Maz, Wp pn, Pom pd. AKS
- wyradlić** ‘zaorać radłem’: *Przecie jak to downi nawet godali – wyradliłem pole, a dzisiaj sie godo – zorołem* Krępa miech; Mp. AKS
- wyrzeć 1.** ‘warczeć’: **a.** ‘o psie’: *Pies na kogoś wyrze. Isto głoś dó nas idzie* Rogów ryb; Śl, Mp. **b.** ‘o odgłosach wydawanych przez sprzęt’: *Śpółka chodzi po motacce, ino wyrze* Woźniki sier; Śl, Mp. **2.** ‘o człowieku: gderać’: *Zawsze na nio wyrzał o te dzieci* Jacnia zam; Śl, Mp. AKS
- wyrek 1.** ‘łożko w stajni dla parobka’: *Jak sie kobyła miała żybić, społym na wyrku w stajni* Kramsk koniń; Mp, Wp wsch. **2.** ‘proste prymitywne łożko z desek’:

- Wirek to sam zbitł, dla dzieci, z desek zbite do spania Kluki miń-maz; Mp, Maz pd. AKS*
- wyrgle** ‘psoty, zbytki’: Kasz. AKS
- wyrko** ‘łóżko w stajni dla parobka’: *Wyrko, takie zbite z desków łózko w stajni do parobka Janki gtnń; Śl pd, Mp, Maz pd i wsch, Wp. AKS*
- wyrnać** ‘uderzyć’: *Jak cie wyrnę w łeb, to sie przewrócis Przędzel niż; Mp. AKS*
- wyro** ‘łóżko w stajni dla parobka’: *Na ścianie nad wyrym były dechy, żeby sie nie wycierały Granowo n-tom; Wp. AKS*
- wyrobek** ‘praca zarobkowa ludności wiejskiej, fizyczna praca najemna’: *A tak my z pracy rąk żyli, z wyrobku, można powiedzieć Bolmin kiel; Mp, Kasz. AKS*
- wyrozumieć** ‘zrozumieć’: *Tak syplawo godo, co nie sposób wyrozumieć Przeciszów ośw; Mp. AKS*
- wyruchać się** ‘o cieście: urosnąć przed pieczeniem’: *Jak už chléb ból ukulnięti, to ón sie dobrze wiruchał, tedi w piec Grąca st-gdań; Wp pd, Pom pd. AKS*
- wyrodować** ‘wykarczować’: *Tero trzeba ten las wynudować Mrowino poz; Wp, Kasz. AKS*
- wyrumować** ‘opróżnić pomieszczenie’: *Musza ta komórka wirumować, a przed weselém musim chałupa wirumować Cieciorka st-gdań; Pom pd. AKS*
- wyruszać się** ‘o cieście: urosnąć przed pieczeniem’: *Jak sie wyrusá, to sie bierze ciasto i sie robi bochenki Przędzel niż; Mp. AKS*
- wyrwak** ‘otwór w lodzie do prowadzenia sieci’: *Potém tak jak ma być róbiona toń, róbótniki rąbito w lodzie wyrwaki i potem przyz te dziury, wyrwaki, gania się chochła takimi drzewnianymi widłami Sumowo suw; Maz pn. AKS*
- wyrwas 1.** ‘hałas, harmider’: *W tim wirwasie nie jidzie witrzimać Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. 2.* ‘kłopot’: *Jo miał wërwas, nim jo są z tego wëdostu Kętrzyno wej; Kasz. 3.* ‘podplomyk, oderwany kawałek ciasta i upieczony przed włożeniem bochenków do pieca’: Mp pn. AKS
- wyrwica** ‘wyrwa, dół, jama’: Kasz. AKS
- wyry** ‘łóżko’: *Ja jo chwica za nogi ji we wëri tam kłada Nowa Wicś Rzeczna st-gdań; Maz, Pom pd. EP*
- wyrzchtować 1.** ‘przygotować, wyszykować’: *Wyrychtuj dobrze wóz, bo zaro jadynty Jędrysek lubl; Śl, Mp. 2.* ‘dokuczyć komuś, wyprowadzić kogoś w pole’: *Aleś mié wyrzchtował, pożyczylem ci piniéndzy i już jich nie uwidze Żarnowiec kroś; Mp pd. EP*
- wyrzchtować się** ‘wystroić się’: *Ńi mogłam ji wcale poznać na drodze, tak sie wyrzchtowała Sierosławice konec; Mp. EP*
- wyrządzić** ‘uczynić, zrobić’: *Nic nie wyrzódziły z tymi jabkami Brzożów; Mp. EP*
- wyrznąć** ‘wykastrować zwierzę’: *Barona jak wyrznom, to jes skop Niegowa zaw; Śl, Mp pd i zach. EP*
- wyrzynacz** ‘człowiek zajmujący się kastrowaniem zwierząt’: Kasz. EP
- wyseblekać się** zob. **wyzeblakać się**
- wysebuć (się)** zob. **wyzebuć (się)**
- wysiewki** ‘otręby’: *Był taki zbanek i wysypało sie wysiwki z przetaka, i załáto sie wodą, kwasili, terá na wieczór, to na rano już był bászc Wąworków opat; Mp. EP*
- wyskać** ‘wydawać przeciągły gardłowy dźwięk podobny do jodłowania’: *Jak jechalichmy do karczmy, tochmy wyskały Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. EP*
- wyskakować** ‘wyskakiwać’: *Z radości až pod powoł wyskakował Rogów ryb; Śl, Mp. EP*
- wyskipieć** ‘wykipieć’: *Mlyko wyskipiało Koscielec-Chrzanów; Mp pd. EP*
- wyskrobek** ‘chleb upieczony z resztek ciasta’: *Dzizke sie wyskrobało ji zrobiło sie wyskrobek, taki mały chlib, “ostatni Książ-nice Wielkie piń; Mp, Maz, Wp pd i wsch, Pom pd. EP*
- wyskrzybać** ‘wyskrobać’: Mp. EP
- wyskubek** ‘wspólne darcie pierza’: Śl, Mp pd-zach. EP
- wyskumać** ‘wybadać, zrozumieć, dociec’: Śl. EP
- wysłuchać** ‘wyspowiadać’: *Książz wysłuchó i takich, co nie słysą Poręby Majdańskie kolb; Mp. EP*
- wysłuchać się** ‘wyspowiadać się’: *Mota strasne grzychy, idźta do “obcygo księdza i wysłu-*

- chojta sie* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. EP
- wysmarować** ‘zbić kogoś’: *Wysmarowałem mu wcora ile mu tylko wlażło* Samociec dąb-tar; Mp. EP
- wysoczko** ‘wysoko’: *Tam gdzieś to kiare* [‘taczki’] *ńeli wisocko ji posed chłopiec, ji* ^u*ona na niego spadła* Sucholaski giz; Śl, Mp, Maz pn. JW
- wysok** ‘wysoko’: *Sztokróże* [‘malwy’] *rosno wysok ji majo białe, różowe ji czerwone kwiaty* Linowiec st-gdań; Pom pd, Kasz. EP
- wysokachny** ‘bardzo wysoki’: Mp pn-zach. EP
- wysokawy** ‘dość wysoki’: Mp zach. EP
- wyspa** ‘zaspas śnieżna’: *Z domu ni mozná beło wyńść, wyspy naobkoło* Radkowice ilż; Mp. EP
- wystać 1.** ‘wytrzymać, znieść’: *Przi dziecku trza kupa wystocz* Koniaków ciesz; Śl, Mp. **2.** ‘wystarczyć’: Wp. EP
- wystawa** ‘szopa przeznaczona na sprzęt gospodarski, drewno opałowe’: Mp, Maz pd. EP
- wystawek** ‘przedłużony dach budynku; podcień’: Kasz. EP
- wystoperczyć** ‘wysunąć, wystawić’: Mp. EP
- wystroić** ‘urządzić, zorganizować’: Śl. EP
- wystry** zob. **bystry**
- wystrychnąć się** ‘wystroić się’: *Zosia sie wystrychnęła do kościoła* ok Rzeszowa; Mp pd. EP
- wysuć (się)** ‘wysypać (się)’: *Nie beło gdzie podziąć zboza, wysulimy w drugi izbie na podłoge* Radkowice ilż; *Cukier sie wysul* Wilków kiel; Śl, Mp. EP
- wysze** ‘wyżej’: Śl, Mp pd-zach. MT
- wyszkańtować** ‘wymyślać komuś, wyzywać kogoś’: *Ónej ni ma gańba i przed ludziami mi wyszkajtować, że mie żywi, że mie obmocho, a jo i yny pora fyników dóm na miesiõnc* Rogów ryb; Śl pd. MT
- wyszki** ‘miejsca wyżej położone, wysokie sprzęty w domu’: *Nie łaż po wyszkach, bo spadniesz!* ok Rzeszowa; Mp pd-wsch. MT
- wyszki, wyszka** ‘strych, zwłaszcza w stodole lub nad oborą’: *Na wyszkach, jak było siano, tó chłopcy spali* Degucie suw; Mp pn-wsch, Maz wsch, Kresy. MT
- wyszkląć 1.** ‘wybić, stłuc’: *Szybe wyszklót. “Oko wyszklót. Dachówke mu wyszklót* Hyżne rzesz; Śl pd, Mp. **2.** ‘oszukać kogoś, okpić, wywiczyć w pole’: *Ale go wyszklit!* ok Karwiny [Cieszyn Cz]; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- wyszlamować** ‘oczyścić z błota, wybrać szlam’: *Studnióm trza “od czasu do czasu wyslamować* Złotniki kal; Śl, Wp. MT
- wyszni** ‘wyżej położony, górny’: *Wyrzgolecka – wysznią czynić dziedzińy* [‘wioski’] *od Łacków do Łupiyi* Jaworzynka ciesz; pog Śl pd i Mp pd-zach. MT
- wysznuwać** ‘znaleźć, wyszperać’: *Uczistach se pora gnuszek do łózka, tóz mi to wysznuwała* Koniaków ciesz; Śl pd. MT
- wyszpanować** ‘naciągnąć, napiąć’: *Drut je wyszpanowany za fest, poradzi puknyć* Rogów ryb; Śl, Mp pd. MT
- wyszperlać** ‘wyszukać, wyszperać’: *“O ile chodzi “o nazwy miejscowości, to ja tu coś wyszperlóm* Igota Gawronna włosz; Mp. MT
- wysztafirować się** ‘wystroić się’: *Idzie na sylwestra, to sie wysztafirowała* Brzozów; *Edek sie tak wysztafirował, jakby szed do panny* Kramsk koniń; Mp pd, Wp pd. MT
- wysz luderować 1.** ‘wyuczyć się, wykształcić się’: *Jedyn syn je wysz luderowany* Kozakowice ciesz; Śl pd. **2.** ‘znaleźć samemu jakiejś wyjście, rozwiązanie; wykombinować, wymyślić’: *Wysz luderować – wyrobić coś nowego bez czyjejkolwiek pomocy* Słomka lin; Mp pd. MT
- wyszuwaksować** ‘wypastować’: *Wyszuwaksować buty* Przedmość wiel; Mp pn. MT
- wyszwarzować** ‘wypastować’: *Wyszwarzuj mi buty* Żarnowiec kroś; Mp. MT
- wyszczigać** ‘wypędzić, rozpędzić’: *Wyszczigał wszystkie dzieci z chohypy i teraz sóm siedzi. Wyszczigaj kury z “ogródka!* Sękowa gor; Mp pd. MT
- wyszczignąć** ‘wyprzedzić, prześcignąć’: *W lataniu to nicht go nie wyszczignie* Radkowice ilż; Mp. MT
- wyszczigować się** ‘urządzać wyścigi; gonić się’: *Wyszcziguj sie, chtóry piyrszy* Hyżne rzesz; Mp. MT

- wyciskać** ‘wycisnąć’: *Jo utrze [utrę], pon wycisko i wypije* Chyszówki lim; Mp pd-zach. MT
- wyslebobdzić (się)** ‘wyswobodzić (się)’: Mp pd-zach. MT
- wysmiewisko** ‘pośmiewisko, kpiny’: *Kupiła taki dziwaczny hut [‘kapelusz’], na wysmiewisko* Jędrysek lubl; Śl. MT
- wysmiewnik** ‘człowiek, który lubi wysmiewać się z innych’: *Wysmiewnik nigdy sie na sia nie podziwo, yny dycki [‘zawsze’] z kogo sie bydzie wysmiewoł* Rogów ryb; Śl. MT
- wysmigać** ‘zbić batem, różgą itp.; wysmagać’: *Przestón dokuczać, bo ci wysmigóm po dupie* Łomna Dolna [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp. MT
- wyśni, wyźni** ‘górnny, wyższy’: *Idź na wyśnié dźwi, bó niżny zamknynte* Lubatowa kroś; Mp pd. MB
- wyśtreknać się, wyśtrekować się** ‘wystroić się’: *Aleś sie wyśtrekowała, nawet sie z ciebie ładná panna zrobiła* Samocice dąb-tar; Mp pd. MT
- wyświechtać** ‘wybrudzić odzież tak, że aż się błyszczy, wytrzeć, zniszczyć’: *Wyświechtosz te portki zaro, jak ci wypiere* Blizne brzoż; Mp. MT
- wyświęcić** ‘wygonić, przepędzić’: *Czekej, ty gadzie koci, jo cie tu zaroz z kuchni wyświynce. Mlyko mi god wyló!* Brzożów; Mp pd. MT
- wytachać** ‘z trudem wynieść, wydźwigać, wytaszczyć’: *Wytachała te pake na góre* ok Rzeszowa; Mp. MT
- wytaczać** ‘wymaglować’: *Użem szmaci wytaczała* Stara Iluta [Tarnopol Ukr]; Kresy pd. MT
- wytakać** ‘plukać w czystej wodzie (po upraniu, po umyciu naczyń)’: *Posła kosiule wita-kać. Zara zmije ji bende wita-kać* Janki Młode ostroł; Maz. MT
- wytalać się** ‘wytarzać się’: *Tak sie wytaloł po żużlu na wszystkie stróny* Brzożów; Mp pd. MT
- wytutać** ‘dzieć wypić’: *Wytutej se to mlyko ze szolki [‘filizanki’]* Rogów ryb; Śl. MT
- wytykać** ‘ucickać’: *Wytykał, mało nogów nie pogubiół* Zarnowiec kroś; Śl, Mp, Maz wsch, Pom pd. MT
- wytyrać** ‘stracić z powodu rozrzutności, sprze-dać lekkomyślnie’: *Wytyrał i las, i pole* Bóbrka kroś; Mp pd. MT
- wyubierać (się)** ‘wystroić (się), przyozdobić (się)’: *Druzki wyubierane* Sporysz żyw; Mp pd. MT
- wywadzić się** ‘wyklócić się’: *Wywadziól sie “o te pole* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd, Mp, Kasz. MT
- wywał, wywała** ‘drzewo wywrócone z korzeniami przez wiatr’: Mp pn. MT
- wywałkować** ‘wymaglować (wyprane rzeczy)’: *Szie wiwałkuje to pranie i do sziafi pokładzie* Sztumska Wieś szt; Maz pn, Pom pd, Kresy pn. MT
- wywczas** ‘krótki odpoczynek, wytchnienie po pracy; spoczynek’: *Niy móm ani chwili wywcasu* Jędrysek lubl; Śl. MT
- wywiady** ‘pierwsza, orientacyjna wizyta kawalera lub swata czy swatki w domu panny, z którą kawaler chce się żenić’: *Sómsiod poseł do panny i wywiedziól sie, cy “óna pójdzie za niego, cy nie; to takie wywiady były* Giełczew kras; Mp pn. MT
- wywianować** ‘dać wiano, posag, wyposazyć’: *Nie strasnie cie ta wywianowała, nie!* Samocice dąb-tar; Mp, Maz pd-wsch. MT
- wywiązać** ‘zawiązać’: *Wywióznoł se binde [‘krawat’], pewnie na muzyke leci* Woźniki sier; Mp. MT
- wywichlać się** ‘wyplatać się, wywiklać się’: *Ón sie nigdy z długów nie wywichle* Rogów ryb; Śl, Kasz. MT
- wywieja** ‘wydyma lub zaspas śnieżna’: *Zaro przē nuszim domu běła wēwieja ze sniegu* Gołubie kar; Kasz. MT
- wywiełga, wywilga** ‘ptak – wilga’: *Wywiełga to bardzo ciamno* Domaszew gar; Maz. MT
- wywierać** ‘wytryskiwać’: *Woda wywiro ze źródła* Orawka n-tar; Mp pd-zach. MT
- wywiartać** ‘wywiercić’: *Dwie dziury bóły wywiartane, co te pscoły wylatowały* Zborowskie lubl; Śl, Mp pd-zach. MT
- wywierzysko** ‘miejsce, z którego wypływa źródło’: Mp pd-zach. MT
- wywieść** ‘zbroić coś, splatać ligła’: *Lecy co wywiód tyn “owczorek* Koniaków cies; Śl pd. MT

- wywijacz** ‘krętacz, kłameca, łgarz’: Mp pd. MT
wywijas ‘krętacz, kłameca, łgarz’: *Śtat* [‘świat’] *nie widział takęgo wıwıjasa; co tchnie, to tze* Pelplin tcz; Wp wsch, Pom pd. MT
- wywiksować** ‘wyczyścić (buty do połysku)’: *Nie moźiesz lepi tęcz bótów wıwıksować?* Trzciano szt; Wp, Pom pd, Kasz. MT
- wywilga** zob. **wywielga**
- wywiolga** ‘ptak – wilga’: Wp pn-wsch. MT
- wywnętrzyć** ‘wypatroszyć’: *Zaroz ida, yny kura wywnóntrza* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. MT
- wywodek** ‘górną część okapu nad piecem kuchennym, łącząca go z kominem’: Maz pn. MT
- wywodzać** ‘wyprawiać głupstwa, dokazywać’: *Dziecka, przestóńcie tela wywodzać* Kozakowice cies; Śl pd. MT
- wywodziny** ‘obrzęd związany z zaślubinami’:
a. ‘wyprowadzanie panny młodej z jej domu rodzinnego przed ślubem’: *Przi wywodzinak młody pón musi wykupić modo pani* “od starsyj dnuhny Jędrysek lubl; Śl. **b.** ‘błogosławieństwo udzielane młodej mężatce przez księdza w kościele w pierwszą niedzielę po ślubie i uczta u jej rodziców’: *Takie wesele trwało najmni trzy dni, w niedziele były wywodziny* Wąworków opat; Mp. MT
- wywoniał 1.** ‘wyczuć węchem, znaleźć, kierując się węchem’: *Jak-ęście wywóniali te jabka w stodole?* Rogów ryb; Śl pd.
2. ‘wyśledzić, wytropić’: *Nimiecko polityjo wywóniała, że ón je dóma i zaroz prziszła po niego* Rogów ryb; Śl pd. MT
- wywód** ‘błogosławieństwo udzielane przez księdza w kościele’:
a. ‘młodej mężatce w następny dzień lub w pierwszą niedzielę po ślubie’: *Downi to kobiety miały takie chustki tiulowe ji wywiozowały se takie cepce, ji w tych cepcach sły z pannom młodom do wywodu. Na drugi dzij panna sła do wywodu* Książnice Wielkie piń; Mp. **b.** ‘matce po urodzeniu dziecka’: *Kobity po dziecku, stýrdziesię dni po urodzeniu, idą na wywód; tero tak nogle nie krzczą, to przy krzcie idą na wywód* Poręby Majdańskie kolb; Śl pd, Mp, Maz wsch i pn, Wp, Pom pd. MT
- wywóz** ‘wawóz, parów’: *“U Małysza na Skotni to był wywóz takowy kamiynisty* Kozakowice cies; Śl pd, Mp wsch, Kasz. MT
- wywózkarz** ‘mężczyzna trudniący się wywózką ściętego drzewa z lasu’: *Wıwózkarze wıwozo drzewo z lasu* Kadzidło ostrol; Maz pn. MT
- wywrot** ‘drzewo wywrócone z korzeniami przez wiatr’: *Wıwroti czasam lésni* [‘gajowy’] *sóm sprzedaje* Jeleń tcz; Mp, Maz wsch, Wp, Pom pd, Kasz. MT
- wywrót: na wywrót** ‘na lewą stronę, spodem do góry’: *Na wywrót-ęs koszule* “ubrał Korczów bił; Mp wsch, Maz wsch. MT
- wyzybę** ‘sprzedać’: Kasz. MT
- wyzdajają** ‘zrobić, zdziałać, postarać się o coś’: *Wyzdajolem wom jolówecke* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. MT
- wydzorędzić** ‘wyszukać, wyprosić, zdobyć’: *A dziyżes te pijóndze wydzoryńdziól?* Sękowa gor; Mp pd. MT
- wyzdradzić** ‘zdradzić, wydać kogoś, też: zdradzić tajemnicę’: *Aż mie przed mamulkóm nie wyzdradzisz, zech żbónek upuścił i strzaskól go* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. MT
- wyzdrzeć 1.** ‘wyjrzeć’: Kasz. **2.** ‘wyglądać, być podobnym’: Kasz. MT
- wyzeblakać się, wyszeblakać się** ‘rozebrać się – do mycia, do spania’: Kasz. MT
- wyzebuć (się), wyszebuć (się)** ‘rozebrać (się), też: przebrać (się)’: Kasz. MT
- wyzezować** ‘wyglądać (spoza czegoś, przez coś), podglądać’: *Nie wyzyzuj, bo to je gańba* ok Karwiny [Cicszyn Cz]; Śl pd. MT
- wyzielicha** ‘dziewczyna wesoła, zalotna, lubiąca towarzystwo chłopców’: Mp pd. MT
- wyzierny 1.** ‘wesoły, zdrowy, rześki, żywy’: *Wyzierno dziolszka* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. **2.** ‘inteligentny, myślący, bystry’: *Choćby najwyzierniejsy był, najudatniejsy...* Przedmość wiel; pog Śl i Mp zach. **3.** ‘mający dobrą opinię, wyborowy, szlachetny, zacny’: *Wyzierno kapela, a nie bele jaki szkroboki* Rogów ryb; Śl pd. **4.** ‘swawolny, rozpustny’: Śl. MT

- wyzgódka** ‘zagadka’: *Opapa, ten "umie ful wężgódków* Gołubie kar; Kasz. MT
- wyziierać 1.** ‘wyglądać, wypatrywać’: *Już cie tam mama wyziyro* Blizne brzo; Mp pd, Kasz. **2.** ‘mieć wygląd, prezentować się’: *Wyziyrała (na twarzy po nocnej pijatyce) jak wes ze strupu* Limanowskie; Mp pd. MT
- wyziębisko** ‘podmokły grunt, trzęsawisko’: pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. MT
- wyznać** ‘zaznać, doświadczyć, naciерpic się’: *Alek wyznała biudy* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. MT
- wyznobić (się)** ‘wyziębnić (się)’: Kasz. MT
- wyzuć 1.** ‘zdjąć (buty)’: *Wyzuje te gumioki, bo mi sie strasznie nogi spocily w nich* Brzozów; Śl pd, Mp, Wp, Pom pd. **2.** ‘rozbrać, zdjąć ubranie’: *Piérw musiałóm wyzuć te mokre lómpi i obuć co suchého. Tedi mnie béło trocha ciepli* Bobowo st-gdań; Pom pd. **3.** ‘oszukać, wywieść w pole, wystrychnąć na dudka’: *Dzisz, ale go wyzuli!* “*Ón je cygón: każdego wyzuje* Harbutowice ciesz; Śl pd. MT
- wyzuć się** ‘zdjąć buty’: *Trza sie wyzuć, boso wygodni* Chotel Czerwony piń; Mp, Wp, Pom pd. MT
- wyżni** zob. **wyśni**
- wyża** ‘wysokość’: *To je wizo!* Kętrzyno wej; Kasz. MB
- wyżawa 1.** ‘wysokość’: Kasz. **2.** ‘wyzyna, teren wysoko położony’: *Nasz dom stoi na wężawie* Gołubie kar; Kasz. MB
- wyżenąć** ‘wypędzić, wygonić’: *Wyżni te gynsi z placu* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp, Wp pd. MB
- wyżenić się** ‘wyjść za mąż, ożenić się’: *Moje rodzice oddali córce, a brat sie wizenił* Lipowo mrag; Maz. MB
- wyżka 1.** ‘rodzaj komory (spizarni) zbudowanej na strychu’: *Wyżka – taká jizbecka malučká, z drzewa, z wiérchu przykrytá deskami, z boku drzwi; chowało sie tam rzeczy lepsze: slónina, jak béła, slíwy susone, powidla; potém sie zawarło* Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd. **2.** ‘strych’: Kresy pd. MT
- wyżki** ‘strych w stodole lub oborze do składania słomy i siana’: *Ojciec tamtego roku spad z wyżkow* Degucie suw; Maz wsch. MB
- wyżynki, wyżynka** ‘zabawa z okazji zakończenia żniw, dożynki’: *Jak przysłu wyżynka, taká, co to zniwa sie juz skóńczyły, to pón zwerbował muzykanta* Lgota Gawronna włos; Mp. MB
- wziąć 1.** ‘zaczynać (coś robić)’: *Jak ona weźmie mówić po dawnemu, to dzieciaki sie przésmiewajo z nij* Milkowice-Maciki siem; Śl, Mp, Maz, Wp, Kresy pn. **2.** ‘w funkcji wzmacniającej’: *Wziót nakupił dwadzieścia cztery zajónce* Kopina chl; *Tak my sie biły obie i jo wzionu i ucieklak* Mszana Górna lim; Śl, Mp, Maz, Wp. MB
- wziątek** ‘dochód’: Kasz. MB
- wziierać** ‘patrzeć’: *Jo tak na tan nutan [szybc w oknie] wzérel i so "ecze rankowan przecireł* Kętrzyno wej; Kasz. MB
- wzierny** ‘pokaźny’: *W Kuesczerzenie mé kupiele wzérny uebrus* Gołubie kar; Kasz. MB
- wznaczk** ‘na wznak’: *Legnij se wznacki* Przeciszów ośw; Mp pd-zach. MB
- wždy** ‘zawsze’: Śl pd, Mp pd. AN
- wże** ‘już’: *Poszed wże dó domu* Stara IIuta [Iarnopol Ukr]; Kresy pd. MB
- wżenąć** ‘wpędzić’: *Wżeń gesi i zawrzyj* Dąbrowa Poduchowna ilz; Śl, Mp. MB

Z

- zababrać** ‘zabrudzić’: *Zababroś mi cało izba Jędrysek lubl; Śl, Mp.* AN
- zababulić** ‘dobrze osłonić przed zimnem; opatulić’: Śl pd. AN
- zabaczliwy** ‘skłonny do zapominania; zapominalski’: *Co ti masz taka zabaczliwa głowa Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz.* AN
- zabaczować** ‘zapominać’: *On już stary, już wszystko zabacuje Szklary olk; Mp.* AN
- zabaczyć** ‘zapomnieć’: *Syn tej kobziety je we świecie, tytkom zabacyła w jekam kraju; pewnoć tam, gdzie te goróncki są Zdunek ostroł; oggw.* AN
- zabarłozzyć** ‘zaśmieszyć, zwłaszcza zmierzwioną słomą’: *Zabarłozyleś ścimie Gielczew kras; Mp pn.* AN
- zabarzyć się** ‘zachcieć się’: *Zabarzyło sie babce gruszek Korczów bił; Mp.* AN
- zabierny** ‘pojemny’: *Muszimě kupic zabierny gornek na mleko Gołubic kar; Kasz.* AN
- zabijak** ‘bandyta, awanturnik’: Mp, Maz, Kasz. AN
- zabląg, zabląże** ‘miejsce w stodole (po obu stronach klepiska) do układania zżętego zboża’: *Na zablóngu leży słóma Granowo n-tom; Wp pn-zach.* AN
- zaboczyć się** ‘wyrzucić postawą, miną gniew, obrazę; patrzeć spode łba’: *Jako by sie ni miała zaboczyć, kyjś ji tak rzeknył Rogów ryb; Śl, Mp pd.* AN
- zabojczyk** ‘klinek służący do umocowania kosi w kosisku’: *W kosisku je piyrzcień, tam sie wkłada ucho kosi i zabojczyk, żeb sie nie worochneło Huszcza biał-podl; Maz wsch.* AN
- zabożać się** ‘przysięgać, zaklinać się na Boga’: *Zabożo sie, Boga wzywo, zabożo sie, jak chce uprawdźić sie Gielczew kras; Mp pn-wsch, Maz wsch.* AN
- zabój** ‘klinek służący do umocowania kosi w kosisku’: *Drewniany to zabój, a to co sie pod to podklada to piestrzajń Bura-kowskie węgr; Maz.* AN
- zaból** ‘wole u drobiu’: Mp pd. AN
- zabrakować** ‘zabraknąć’: *Potym już mu wody zabrakowało Zawada zam; Mp pn-wsch, Maz wsch.* AN
- zabrodnia** ‘rodzaj sieci na ryby’: Pom pd. AN
- zabrusić** ‘naostrzyć’: *Zabrus noza, bo już tympy Zaryte-Rabka n-tar; Mp pd.* AN
- zaburzyć** ‘zastukać’: Śl pd, Mp pd-zach. AN
- zabyć** ‘zapomnieć’: *Może se lepi zapisze, żebyin czego niy zabyła potym Lubatowa kroś; Śl pd, Mp pd-wsch, Kasz, Kresy pd.* AN
- zacha** ‘rzecz, kwestia’: Kasz. AN
- zachałupie** ‘miejsce za domem’: *Chodzi po záchálpiu, a nie wejdzie do izby Samocice dąb-tar; Mp.* AN
- zachamęcić** ‘zawieruszyć, zagubić’: Mp. AN
- zachciałek** ‘człowiek, któremu się ciągle czegoś zachciewa’: *Co byś zaś chcioł, ty zachcioletku? Jędrysek lubl; Śl.* AN
- zachciały, zachciwny** ‘kapryśny’: *Niy bóńdź taki zachciały! Jędrysek lubl; Śl.* AN
- zachlastnica** ‘pierzyna’: Kasz. AN
- zachmurać się** ‘zachmurzyć się’: *Zachmuralo sie cołkiem, już po pógodzie Bóbrka kroś; Mp.* AN
- zachorzeć** ‘zachorować’: *Tko to zachorzál? Dąbrowa Poduchowna idź; Mp, Maz, Kasz.* AN
- zachowa: w zachowę** ‘na przechowanie’: Kasz. AN
- zachrystia** ‘zakrystia’: *Ksiádz posed do záchrystii Samocice dąb-tar; Mp.* ww
- zachy** ‘ubrania, odzież’: Śl. AN
- zaciepać** ‘zarzucić, zawieruszyć’: *Kajżeś zaś zaciepoł ty klucze? Harbutowice ciesz; Śl.* AN
- zacieracz** ‘narzędzie do drążenia rowka w klepkach, do którego wchodzi dno beczi’: *Wątora zaciro sie zociracem, zocirac sie rozwiado na syrzy abo wązi Poręby Majdańskie kolb; Mp pd.* AN

- zaciór, zaciór** 'rowek w klepkach, do którego wchodzi dno beczki': Mp pd. AN
- zacudować się** 'zdziwić się': Mp pd. AN
- zacupić się** 'zawiązać chustkę na głowie': *Zawiązała chustkę na głowę, tak się zacupiała, że "ón ji nie pozna* Janki Młode ostroń; Maz. AN
- zacupka** 'cienka chustka na głowę': Maz. AN
- zaczem** 'zanim': *Zacym pójde do kościoła, chciałabym rosół nastawić, zeby sie gotował* Sierosławice koncc; Mp. AN
- zaczepić** 'nałożyć pannie młodej na głowę czepice lub zawiązać chustkę w ramach obrzędów weselnych': *Potym juz, kie wywiedo młoduche, je zacepio, "una nie chce wyjść z kómory* Mutne [Orawa Śl]; Śl, Mp pd. AN
- zaczkać** 'zaczekać': *Jo wole zackać, bo auto "odjedzie* Lgota Gawronna włosz; Mp. AN
- zaczłordać, zaczwordać** 'stratować, zdeptać': Kasz. AN
- zaczyna** 'zakwas ciasta chlebowego; zacząć': *Zoczyna kisiele przez noc* Stróżna gor; Śl, Mp. AN
- zaciąć** 'ogłuszyć kogoś': *Zaciął go, ze ledwo go "okrzyśli* Jodłowa jas; Mp. AN
- zaciąć się 1.** 'zostać zaskoczonym przez noc, zbłądzić w ciemności': *Śpiychej sie, bo sie zaciemy, jak bydziesz taki zmuda* Rogów ryb; Śl pd. 2. 'ściemnić się': *Było rous zaciemynie stónca; zaciemyło sie* Stara Jamka niem; Śl, Mp. AN
- zaciąć, zaciąć** 'zarzucić, zawalić': *Zaciępoł piwnice wynglem, a dzie włożymy tero jabka?* Złotniki kal; Wp. AN
- zad, zadek** 'tylna część wozu': *Tu rozwora jes wetkniynto pod przodek i zaś sie wyciönnie tak daleko ak tu rozwora jes i wściönnie sie na te rozwore tyn zod* Lutomek międzych; oggw. AN
- zadać 1.** 'rzucić urok, zaczarować kogoś': *Kiedy kómu zadadzo kołuna, to jest carostwo* Lipowo mrąg; Mp, Maz, Wp. 2. 'podnieść, założyć sobie lub komuś coś ciężkiego na plecy': *Zadej mi worek, bo sąm nie dąm rady* Przewrotne rzesz; Mp, Maz, Wp. AN
- zadaniek** 'zadatek, przedpłat': *Wielas mu doł na zodanek?* Jędrysek lubl; Śl. AN
- zadawek** 'zadatek, przedpłat': *Kupcë za buczke [świnkę] dawali mnie zadowk* Gołubie kar; Mp pd-zach, Kasz. AN
- zadawić się** 'udławić się, zakrztusić się': *Krowa zadawiła sie kartoflem* Kadzidło ostroń; Mp, Maz, Wp, Kresy pn. AN
- zadek** zob. **zad**
- zadekować** 'przykryć (o dachu)': *Te dziure na tamty strónie sie aby zadelaje, a reszta dachu dobro* Kramsk koniń; Maz, Wp. AN
- zadepnąć** 'przygnieść nogą': *Papiórosa, czy na łące, czy na polu zawsze zadelne* Kramsk koniń; Wp. AN
- zadma 1.** 'zaspas śnieżna': *Takie zadmy na drodze, ze nawet przejechać ni mozno* Książnice Wielkie piń; Mp. 2. 'zamieć, zawieja': *Nie chodźze chłopák, zadma taká na polu, prześpiś sie i jutro pódzies* Bronowice-Kraków; Mp. AN
- zadmuchnąć** 'zdmuchnąć': *Zadmuchnan lampan i posed spać* Przewrotne rzesz; Mp. AN
- zadni** 'tylny': *Zadny kołó se poprow, bó ci spadny* I ubatowa kroś; Śl, Mp, Maz. AN
- zadosyć, zadość** 'pod dostatkiem, zbyt dużo': *Zadość dajesz żarcio tym świniom i wedle tegó nie wyżyrajom* Kramsk koniń; Mp, Wp. AN
- zadrzewić** 'zardzewieć': *Śruba zadrzywiała i ni možno ji tero "odkryć* Złotniki kal; Mp, Wp. RK
- zadyłować** 'zabić, zasłonić deskami': Kasz. AN
- zadyma** 'zaspas śnieżna': *Ale zadymów narobito* Jędrysek lubl; Śl pn, Mp pn-zach. AN
- zadziać** 'zawadzić, trącić': *Kusk jan zadzołem, a uena zaro skancze* Gołubie kar; Kasz. AN
- zadziać się** 'zgubić się, przepaść': *Dzie te wiadło sie zadziało?* Huszcza biał-podl; Maz, Wp. AN
- zadzierzga, zadzierzga** 'pętla': *Ni muega buta zebuc, bue na sznurówce je zodzierzga* Gołubie kar; Kasz. AN
- zadzierzgnąć, zadzierzgnąć** 'zawiązać, ściągnąć': *Trza wrzecionko zadzierzgnąć. Jak sie przedzie, nitka idzie, to sie zrobi taká*

- petelke, zadzierzgnie sie* Radkowiec ilż; Mp, Kasz. AN
- zadzierzć** ‘zatrzymać’: Śl. AN
- zadzierzga** zob. **zadzierzga**
- zadzierzgnąć** zob. **zadzierzgnąć**
- zadziesiątać** ‘uprosić, zobowiązać’: *Nie powi, bo go zadziiesiątała, zeby nie powiedział* Samocice dąb-tar; Mp pd. AN
- zadziora** ‘człowiek kłótniwy, zaczepny’: *Zadziora wlasza do wsi Janki Młode ostroł; Maz.* AN
- zadziwać się** ‘zapatrzeć się’: *Zadziwołech sie na ty szumne kwiotki Kozakowice ciesz;* pog Śl pd i Mp pd-zach. AN
- zafantować** ‘skonfiskować, zająć egzekucyjnie’: *To je kuferek, który sie zafantował nie do [zartobliwie o własnym brzuchu] Karwina [Cieszyn Cz]; Śl.* AN
- zaflarzyć się** ‘rozpadać się, zadeszczyć się’: pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. AN
- zafolować** ‘zabrudzić’: *Takie zafolowane te kosule, ze cianzko im rady dać* Limanowskie; Mp. AN
- zaga** zob. **żaga**
- zagaj** ‘mały las, zagajnik’: *U nos na górach, gdzie tyn zogaj roślinie, to tam rosna kocanki* Woźniki sier; Mp pn, Wp. AN
- zagaluszyć** ‘przytłumić, załagodzić’: *Byłaby wielgo bityda "o te kury, co zdurły grzyndy babce, ałym tó jakosi zagaluszyła* Lubatowa kroś; Mp, Wp, Pom pd. AN
- zagańbić się** ‘zawstydzić się’: *Ale sie zagańbiół, jakech mu to pedziół* Jankowice Rybnickie ryb; pog Śl i Mp pd-zach. ww
- zagarda, zagroda** ‘miejsce na snopy w stodole; sásiek’: Kasz pn. ww
- zagata** ‘ocieplenie domu’: *My ju zrobili zagate zy słony i trzciny* Siennica Różana kras; Mp, Kresy pd. AN
- zagibać** ‘zaginać’: Kasz. AN
- zagierzyć się** ‘zrobić zamach; zamierzyć się’: *Drapnył siekiyre i zagierzil sie na niego* Kozakowice ciesz; Śl pd, Mp pd-zach. AN
- zagiętka** ‘zakładka’: *Zagintki na tym deroku [spódnicy] bóły trzy, sztyryj – na fartuchu tyż to bóło to samo* Lutogniew krot; Wp. AN
- zagłoba** ‘kłopot, zmartwienie’: *Ale mám z tem zagłobę, tyle zmártwieniá* Kazimierz Dolny puław; Mp. AN
- zagłobić** ‘zaklinować’: *Ni mosz tam kawotka buczyny, musze se klina zrobic, zeby siktyre zagłobić* Lubatowa kroś; Mp. AN
- zagłówek 1.** ‘poduszka’: *Ueskubiemě gansi i zrobimě zogłówk* Gołubie kar; oggw.
- 2.** ‘kawałek pola na końcu działki, który orze się w poprzek’: *Zągłówki – zągony take, co robzi sia na zakóńceniú zągonów* Charciabałda ostroł; Maz. AN
- zagłuchnąć** ‘ogłuchnąć’: *Od takięgo grzmotu może zagłuchnóńć* Trzciano szt; Pom pd, Kasz. AN
- zagonka** ‘początkowe skiby’: *Zróbta prosta zagonka* Jeleń tcz; Wp, Pom pd, Kasz. AN
- zagorzyć** ‘zatruc się czadem; zaczadzić’: *Zamknyły lufta na noc i wszystkie zagorzaly* Sękowa gor; Mp, Maz wsch. ww
- zagoździć** ‘zagwoździć’: Kasz. ww
- zagrabać** ‘zgrabić, zagrabić’: *Byłymy zagrabać ściemié, bo zhoże już w cholpié* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- zgrabka** ‘reszki zboża zgrabione po zebraniu snopów z pola’: Wp pd-wsch. ww
- zgrabować** ‘grabić, zgrabiać’: *Trzym kozoł syc, a sztyrym zgrabować* Rogów ryb; Śl, Mp. ww
- zagraj** ‘zupa ziemniaczana z zacierkami’: *W psióntek na "obtod miélim zagraj* Jeleń tcz; Pom pd. ww
- zagranicze** ‘ziemia za granicą wsi, kraju’: *Po tym zągranicu jeździ, to świata widziáł* Wilków kiel; Mp. ww
- zagrawać** ‘zaczepiać kogoś’: pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- zagroda, zegroda** ‘ogród warzywny i sad’: *Byłimy w Mikodymowej zegrodzie na gruszká* Rogów ryb; Śl. ww
- zagroda** zob. **zagarda**
- zagrodnik** ‘chłop mający od kilku do kilkunastu morgów ziemi’: *Zogrodnik miół pore morgów* Majscowa jas; Śl, Mp pd i zach. ww
- zagródka, zegródka** ‘ogródek kwiatowy i warzywny’: *Posadzilach giorginy w zogródce, ale mi nie urosły* Koniaków ciesz; Śl. ww

- zagrzeżyć** ‘zgrzeszyć’: Kasz. ww
zagumnie ‘droga, ścieżka, pole za gumnami, stodołą’: Mp pd-wsch. ww
zagwizdnąć ‘gwizdnąć, świsnąć’: *Zagwizni ino, może chłopcy usłyszą* Kramsk koniń; Wp pd. ww
zahańbić się ‘zawstydzić się’: *Dala chłopcu gymby, nie zahańbiła sie* Mutne [Orawa Śl]; Mp pd. ww
zahrada, zehrada ‘ogród warzywny i sad’: *A dźwyrze z tej wierandy [wychodziły] do zahrady, do „ogródku* Sihelne [Orawa Śl]; Śl pd, Mp pd-zach. ww
zaiścić się ‘zamartwić się’: Kasz. ww
zajada ‘ranka w kąciku ust; zjadł’: *Zojada to sie robi pono, jak kto jy nie swoją łyżką* Stróżna gor; Mp. ww
zajadka ‘drugie danie obiadowe’: *Nielim kase na zajadke* Janki Młode ostroń; Maz wsch. ww
zajac ‘grzyb – podgrzybek’: *Zajonc brózowi łepok ma* Pelplin tez; Mp, Maz, Pom pd. ww
zajc ‘zajac’: Kasz. ww
zajczy ‘zajęczy’: Kasz pn. ww
zajczynna zob. **zajęczyna**
zajda 1. ‘ciężar noszony w płachcie na plecach; tłumok’: *W płachcie nosiły, takie zoidy se robiły* Świątniki sand; Mp. **2.** ‘rodzaj kołyski zrobionej z płachty, zawieszanej w polu na żerdziach’: Mp. ww
zajdy, zajdki ‘tylne sanie w saniach dwuczęściowych, służące do przewożenia głównie drzewa z lasu’: *Majo i zajdki, ale tylko furmani, co chojary wożo* Podnieśno sied; Mp pn-wsch, Maz. ww
zajedno ‘ciągle’: *Zajedno mu gádám, żeby do ni nie chodzioł* Bóbrka kroś; Mp wsch. ww
zajek zob. **zajk**
zajeść 1. ‘zjeść, spróbować, zagryźć’: *Mozná zajeś choć jedno śliwke?* Wilków kiel; Mp. **2.** ‘zagryźć na śmierć, ukąsić śmiertelnie’: *Pies chcioł zajeść kwokę, ledwiem ją ocucila* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
zajęcie ‘nicwola’: *Pieter Bugla był we Francycji w zajyńciu* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
zajęcza kapusta ‘roślina – szczaw’: *Nichtórzy robiá zupe z zajecy kapusty* Samocice dąb-tar; Mp, Wp. RK
zajęczak ‘gatunek grzyba jadalnego’: *Zajyncoki – to na to nichtórzy stojoki mówióm* Mała Wieś radomisz; Śl, Mp zach. ww
zajęczyna, zajczynna ‘mięso z zająca’: Kasz. ww
zajk, zajek ‘zajac’: *Wej, zajek lejci!* Leśna Jania st-gdań; Pom pd, Kasz pd. ww
zajmać 1. ‘pędzić krowy na pastwisko lub z pastwiska’: *Zajmaj krowy do „obory, bo gorąc!* Kamianki-Wańki sied; Mp pn, Maz pd, Wp. **2.** ‘zabrać, zająć, zarekwirować’: *Przed takim draniem nie upokarzaj sie, niech zajma, co chce* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz pd-wsch. ww
zajzdrzeć ‘zajrzeć, zaglądnąć’: *Przijechoł dó dóm na ojca zajzdrzeć, už tu downo nie był* Rogów ryb; Śl. ww
zakalaty ‘zakalcowaty’: *Zokalaty chlyb* Kozakowice cies; Śl pd. ww
zakalisty ‘zakalcowaty’: *Zakalisty chlyb* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
zakality ‘zakalcowaty’: *Zokalite ciasto* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Wp pd. ww
zaketować, zakietować ‘zamknąć drzwi na klucz’: *Na noc muszie dźwierz zaketować, bo jakby ja éno zamknęła, ti bi złodzieje wesli* Janowo kwidz; Maz pn, Pom pd. ww
zakiel, zakiela ‘dopóki’: *Jedźcie, zakiel jes ciepłe* Koszarawa żyw; Mp pd. AN
zakietować zob. **zaketować**
zakląknąć się ‘zapaść się do wewnątrz’: *Zakląkła mu sie jaze copka* Ostrowiec bus; Mp. ww
zaklepka 1. ‘mąka rozmieszana ze śmietaną używana do podprawiania zupy’: *Óna nie umie zupy zaklepać dobrze – zaklepki zrobić, na wour wlouć* Obra wolsz; Wp. **2.** ‘zupa ziemniaczana lub zacierka na mleku’: *Zaklépku jedzó biédne ludzie* Jeleń tez; Pom pd. ww
zakluczyć ‘zamknąć drzwi na klucz’: *Dom trzeba zaklęczęc, bue mógby kto wéńc* Gołubie kar; Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. ww

- zakludzić** ‘zaprowadzić’: *Zakludziła go do swego łóżka* Koniaków cies; Śl. ww
- zaklupać** ‘zapukać’: *A nie zapomni zaklupać do drzwi* Jędrysek lubl; Śl. ww
- zakłośniak, zakłośnik** ‘snopek do poszycia dachu, wiązany w kłosiu dołaty i spuszczone knowiem na dół’: *Zakłośniki to sie wiąże kole kłósków* Radkowiec ilz; Mp pn. ww
- zakłódkować** ‘zamknąć drzwi na klucz’: Pom pd. ww
- zakocić się** ‘rozmnożyć się, zalęgnąć się’: *Wstarem zbożu mnożą sie wolki, zakocą sie* Poręby Majdańskie kolb; Mp pd-wsch, Kresy pd. ww
- zakolatać** ‘mocno zapukać, załomotać’: *Zakolatałam do drzwi, do okna i nic, nie otworzyły mi* Radkowiec ilz; Mp. ww
- zakolędzić się** ‘zakręcić się w głowie’: *Jak mnie sie we łbie zakolędziło od tego tajcowania* Jeleń tcz; Pom pd. ww
- zakon** ‘prawo, ustawa, przepis’: *Jak piloba [‘potrzeba, pilna sprawa’] pokazuje, to ji zakon ustympuje [‘przysł’]* Kozakowice cies; Śl pd. ww
- zakopić** ‘zrobić wierzch kopy tak, aby nie zamakała’: *Zakop te dwie kopki, bo ja ni moze dostać do cubka* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- zakopować** ‘zakopywać’: *Pewnie myślał, że go nicht nie widział, jak zakopował to zdechłe cielę* Bóbrka kroś; Śl, Mp. ww
- zakręcać** ‘zakręcać’: *Śrube sie zakręco* Zaryte-Rabka n-tar; Mp. ww
- zakręczka** ‘zakrętka’: *Zakręczka, co sie zakręco ten trzpién* Mała Wieś radomsz; Mp. ww
- zakrętka** ‘prymitywne zamknięcie drzwi na drewniany kołek obracający się na gwoździu’: *Dawniej w tech starych domiskach to byli te zakrętki prec, to zakręciót na te zakrętkie ji posed* Podnieśno sied; Mp, Maz, Wp. ww
- zakroić** ‘zabić, zarznąć’: Kresy pn. ww
- zakrok** ‘długi płaszcz z peleryną lub dużym kołnierzem używany najczęściej do podróży’: Maz pn. ww
- zakrój** ‘nóż pługa’: Maz wsch. ww
- zakrystyj** ‘zakrystia’: *Casem ksiądz przyjmuje w zakrystyj* Sierosławice konce; Mp. ww
- zakrywek, zakrywka** ‘pokrywa na garnek’: Kasz pn. ww
- zakścieć** zob. **zakwiść**
- zakulnąć (się)** ‘zatoczyć (się)’: *Może razym zakulnemy tyn kamień pod manyż* Kramsk koniń; Wp, Pom pd, Kasz. ww
- zakurzyć** ‘zasypać śniegiem’: *Cało studnie zakurzyło, tak kurzy* “od rana IIyżne rzesz; Mp. ww
- zakwasek** ‘ciasto przyspieszające fermentację rozczynu chlebowego’: *Jak downi nie buło tak drożdzy, to sie* “ostawiało *zokwasek* Stróżna gor; Mp, Maz. ww
- zakwiść, zakścieć** ‘zakwitnąć’: *Jebłonka zakwiała, będzie sila jebków* Kadzidło ostroń; Maz. ww
- zal** ‘sala’: Śl. ww
- zala** ‘podeszwa’: *Zala sie oderwała, to jide do sziewca* Trzciano szt; Pom pd, Kasz. ww
- zalatać** ‘zalatywać’: *Takie nasionko to daleko zalata z wiatrem* Iłuszcza biał-podl; Maz wsch. ww
- zalałość** ‘za rok, w następnym roku’: Kasz pn. ww
- zalecki** ‘wypominki, modlitwy za dusze zmarłych’: *Ojcowie už sóm dziesięć lot pod dornikym, a ón ani roz na zalecki nie doł* Rogów ryb; Śl. ww
- zaletnica** ‘dziewczyna zalotna; kokietka, też kochanka’: *To už je zaletnica fest. Mo siedminoście lot, galanów mo kupa* Rogów ryb; Śl. ww
- zaletnik** ‘konkurent, też flirtiarz, bałamut’: Śl. ww
- zalety** ‘starania kawalera o względy panny; konkury, zaloty’: *Emil chodzi na zolyty do Zawady, pado, że tam sóm robotne baby* Rogów ryb; Śl, pog Mp pn-zach i Wp pd-zach. ww
- zalewa** ‘ulewa’: Maz pn. ww
- zalewak** ‘kamienny garnek do mleka’: *Zalywouk niektóry miał jedno ucho, a niektóre duże to miały dwa* Obra wolsz; Wp pd. ww
- zali** ‘czy’: Śl zach. AN
- zalotliwy** ‘zalotny’: Mp pd. ww

- zalotnik** ‘konkurent, też flirciarz, bałamut’: *Alegancki kawaler, umie sie śmiać, zartować, to zalotnik* Radkowice ilż; Mp. ww
- zality** ‘zaręczyny, zrękowiny, zmówiny’: *U ciotki już wnet będzie wesele, bo wcoraj były Janki zoloty* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz. ww
- zaluścić (się)** ‘polubić, zakochać się’: Mp pd-zach. ww
- zaluścić** ‘zaluścić’: *Wszystkoś zaluścił w mieście?* Siennica Różana kras; Mp. ww
- zalużyć się** ‘znaleźć pretekst do odwiedzenia kogoś’: *Zalużom się pó sól u Bynia, może już te Amarykany przyjechały* Lubatowa kroś; Mp pd. ww
- zalużyć się** ‘zadużyć się, zakrzuszyć się’: *Piłł pragliwie i zalużył się* Rogów ryb; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- zalużni** ‘dwa lata wstecz’: *Zalużni to i lubina powiżniła* Łąg chojn; Pom pd, Kasz pd. ww
- zalużyć 1.** ‘zamknąć drzwi na klucz, skobel, haczyk’: *Zaluż dźwirze i chodźmy spać* Bóbrka kroś; Mp. **2.** ‘zaprzęgnąć konia do wozu’: *Chto nalaz konia, to zalużył, kto nie mógł najść, musiał jechać samochodem* Budy biel-podl; Mp, Maz, Wp. **3.** ‘zawadzić, zaczepić, zahaczyć’: *Jak bydziecie furóm zakręcać, to dowejcie pozor, cobyście o płot nie zalużyli* Rogów ryb; Śl. ww
- zaluż** ‘pole nieuprawiane; ugór, odlóg’: *Krowa myncy, zaluż jóm na zaluż* Dan-kowice kłob; Mp pn-zach. ww
- zalużnąć** ‘spozrzeć, zauważyć’: Maz pn-zach. ww
- zalużnice, zalużki** ‘odszywane sanie używane na ważniejsze okazje’: *Zalużnice – sanki do wyjazdu* Aleksandrów bił; Mp wsch. ww
- zalużnik** ‘tył buta’: Maz. ww
- zalużnik, zalużnik** ‘deszczka z otworami wiążąca na ścianie służąca do przechowywania łyżek’: *Łyżke sie wyterło i sie wsadziło w zalużnik* Zuzułka węgr; Mp pn, Maz wsch. ww
- zalużnić** ‘omamić, zaczarować’: *Tak mie zalużnił, ze nie wiedziłem, co robić* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- zaluższy, zaluższy 1.** ‘od czasu do czasu’: *On szie tak zaluższy upije, cziśm raz na tidzień, cziśm wcale ni* Nowa Wicś szt; Wp pn, Pom pd. **2.** ‘raz po raz, co chwila’: *Zaluższy mnie tam wołusz* Gębice mog; Wp pn, Pom pd. ww
- zalużsić** ‘zabrudzić, zanieczyścić’: *Delówka [‘podłoga’] calo zaluższono, trza jóm na nowo myć* Rogów ryb; Śl. **2.** ‘zadep-tać, stratować’: *Kón w chływie zalużsił nóm trzy kurzęta* Rogów ryb; Śl. ww
- zalużsić się** ‘zasmucić się’: Mp. ww
- zalużka** ‘woda z otrębami, którą polewano sicczkę dla koni’: Maz pn. ww
- zalużować się** ‘zamyślić się’: Mp zach. ww
- zaluż, zaluż** ‘aksamit’: *Kupiylech dla dzio-uchy zalużu na klajd* Jankowice Rybnic-kie ryb; Śl. JR
- zalużować** ‘mieć zamiar, zamierzać’: *Oni zalużuju tam ugór zrobić i na drugi rok pszenice posiać* Huszcza biel-podl; Mp pn, Maz wsch. ww
- zaluży** ‘zasy śnieżne’: Maz pd-wsch. JR
- zalużyć** ‘zaspa śniczna’: Śl. JR
- zalużisko** ‘teren podmokły’: *Zalużisko to gdzie miska [niska] ziemnia* Podnieśno sied; Maz wsch. JR
- zaluż** ‘szron na ziemi lub murze’: *Jak je mróz, a późni sie zrobi wilgoć, to tén zaluż wélazi na mur* Obręb sierp; Mp wsch, Maz. JR
- zalużnąć** ‘umrzeć’: *Jak chory ciezko, to zalużnił* Wilków kiel; Mp, Maz, Wp wsch, Pom pd, Kasz. JR
- zaluż** zob. **zaluż**
- zalużyć** ‘zmrzyć, zamknąć oczy’: *Zaluż yny oczy! Nie dziwej sie, bo sie byda sebykać* Rogów ryb; Śl. JR
- zaluż** ‘zanadrc’: *Zalużnił ji zapuzuchie to to samo* Podnieśno sied; Maz. JR
- zaluż** blp ‘zanadrc’: *Włóżyłm sobie pa-pióry w zalużni, żeby mi nie zginyły* Zlot-niki kał; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. JR
- zaluż** ‘sandaly’: *W lecie chodza dycko w zalużach* Rogów ryb; Śl. AC

- zaniewieruszyć się** ‘zawieruszyć się, zgubić się’: *Gdzieś my się zaniewieruszyła czopka* Kramsk koniń; Wp pd-wsch. JR
- zaniwetro** ‘popojutrze’: Kasz. JR
- zaniwczora** ‘przed trzema dniami’: Kasz. JR
- zanoza** ‘zewnętrzną pionowa drewniana zatycka w jarzmie’: Mp wch, Maz. JR
- zanożka** ‘zewnętrzną pionowa drewniana zatycka w jarzmie’: pog Mp pn-zach i Wp wsch. JR
- zanóżka** ‘zewnętrzną pionowa drewniana zatycka w jarzmie’: *Jedna kula, a druga zanóżka. Kula była krzywa, wygięta, a zanóżka to była z boku, prosta* Podnieśno sied; Maz pd. JR
- zaobalić** ‘zawinać’: *Tam sie tyn liny zaobali dokola* Wijewo lcsz; Wp pd-zach. JR
- zaobejść się 1.** ‘obejść się bez czego’: *Zaobejdzie sie bez ty sukni* Dąbrowa Poduchowna ilż; Śl pd, Mp. **2.** ‘zachować się’: *Taki zaobeszły człowiek, wiy co sie patrzy, umiy sie zaobyńść* Zabrzeg biel; Śl pd, Mp. JR
- zaodziać 1.** ‘włożyć ubranie’: *Zaodzioć ciepłom chustecke to nojlepsze na mróz* Stróżna gor; Mp. **2.** ‘silnie uderzyć’: *Dwonus niespodzianie zaodzioł go batem* Sierosławice konec; Mp. JR
- zaodziać się** ‘włożyć ubranie’: *Zaodzioła sity baba płachcinom i tak szła dó kóściola* Lubatowa kroś; Mp, Kresy pd. JR
- zaoknie: po zaokniu** ‘koło domu, za oknami’: *Downo były droby, co po zaokniu chodziły, zeby dokuczyć. Kolędniki chodzq po zaokniu* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JR
- zaosnik** ‘żelazny pręt, wbijany w koniec osi, zapobiegający spadnięciu koła’: *Na sztecle przidzie kaczka, a na kaczke zaośnik* Sucha [Cieszyn Cz]; Śl pd. JR
- zapadka** ‘rodzaj prymitywnej klamki dawnego typu – to, co zapada na hak wbity w futrynę’: *Zapadka – to sie z jednego końca podniosło do góry i sie puścilo* Stare Kręgi pułt; Mp pn, Maz. JR
- zapalać się** ‘zaczynać dojrzewać’: *Godo sie “o zbożu, “o jabkach, jak zacynajom zrec,* *ze sie zapolajom dopiyro* Stróżna gor; Mp pd. JR
- zapalić** ‘zaprawić zupę zasmażką z mąki’: *Zawdy kapusniak zapálám, to geściejy* Radkowice ilż; Mp pn. JR
- zapalisty** ‘o ziemi, glebie: szybko wysychająca na słońcu’: *Tam zapalista zymnia, to ji buraki nie urosli* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. JR
- zapał** ‘rodzaj czerwonych nici bawełnianych służących do haftowania lub czerwone płótno’: Mp, Maz pd. JR
- zapalek** ‘zapalka’: *Co wezna zapalek, to sie złomie* Leśna Jania st-gdań; Mp, Pom pd. JR
- zapat, zaparzt** ‘jajko zepsute, cuchnące’: *Znalazłam w studole dwadzieścia jaj, ale wszystkie jak jedno zaparty* Samocice dąb-tar; Mp. JR
- zapartek** ‘jajko zepsute, cuchnące’: *Jak jajko zepsute, nie chce sie wylynnoć, to mówili zapartek* Huszcza biał-podl; Mp pd i wsch, Maz pd-wsch. JR
- zaparzka** ‘mąka zrumieniona z tłuszczem, służąca do zaprawiania potraw w celu uczynienia ich bardziej zawiesistymi; zasmażka, zaprażka’: Śl. JR
- zaparzt** zob. **zapat**
- zapaśnica** ‘zapaska’: Śl. JR
- zapazucha** ‘zanadrze’: *Pácha, zapazucha albo pod cyckim ok* Ossy opocz; Mp pn, Maz. JR
- zapiec** ‘miejsce za piecem (często używane do spania)’: *Dawno to byli takie zapchiece za kominem, taki zapchiec był* Zuzulka węgr; Mp, Maz. JR
- zapiecek** st ‘niegdyś mała wąska izdebka, przedzielona od większej podłużnym piecem i ścianą’: Maz pn, Kasz. JR
- zapieka** ‘człowiek, który dokucza innym’: Mp pn i wsch, Maz pd. JR
- zapiekać** ‘dokuczać’: *Idź, nie zapiekaj mi* Radkowice ilż; Mp pn, Maz. JR
- zapierać** ‘zamykać drzwi’: *Downi zapiyrali drzwi na zápore, bo nie béto zámków* Zaryte-Rabka n-tar; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz, Kresy pd. JR
- zapłotnia** ‘kawalek ziemi za płotem’: Pom pd. RK

- zapluznik, zapluznik** ‘oracz’: *Zapluznik, co jidzie za plugom* Koszarawa żyw; Mp pd-zach. RK
- zapocząć** ‘zacząć, rozpocząć’: *Jakbyś zjadł jeszcze winicy, to bym zapoczyna pomidora, a jak niy, to nie bede zapoczynać* Brzozów; Mp, Kasz. RK
- zapodobać się** ‘spodobać się’: Śl. RK
- zapoiny** ‘zaręczyny’: Kresy. RK
- zapole 1.** ‘część stodoły, gdzie składa się snopki, słomę’: *Bedziewa pros ze zápolá mócić, nie bedziewa wyrzucac na boisko* Samocice dąb-tar; Mp, Maz pd. **2.** ‘przegroda w stodole oddzielająca miejsce na snopki, słomę od klepiska’: Maz pd-wsch. **3.** ‘miejsce pod dachem stodoły nad sąsickim’: *Pakuj dobrze pod zápole* Niechanów gnieź; Wp. RK
- zapolnica** ‘przegroda w stodole oddzielająca miejsce na snopki, słomę od klepiska’: *Spod worek z zopolnicy i wysypało sie żyto na bojowisko* Sierosławice koniec; Mp, Maz pd-wsch. RK
- zapominajka** ‘kwiat – niczapominajka’: Maz zach i pn. RK
- zapomliwy** ‘łatwo zapominający’: *Człowiek wiedziół sılan, ale na starość człowiek zapómliwy, sılan zapómni* Stara Jamka niem; Śl. RK
- zapomnąć** ‘zapomnieć’: *Jak ja moge zapómnoć tego cłowieka?* Świątniki sand; Mp. RK
- zapomoga** ‘prezenty, pomoc materialna dla młodej pary na zagospodarowanie’: *Pani młodo wiano dostaje na zapomoge* Gielczew kras; Mp. RK
- zapora 1.** ‘zasuwa u drzwi’: *Jak nie było żelazów, to na te zapore zawérali sienne dźwi* Zborowskie lubl; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. **2.** ‘nazwa przeszkody stawianej na drodze orszaku weselnego’: Wp. RK
- zapowiesć** ‘publiczne ogłoszenie w kościele o zamiarze zawarcia małżeństwa’: Kasz. RK
- zapól 1.** ‘część stodoły, gdzie składa się snopki, słomę’: Pom pd, Kasz. **2.** ‘miejsce pod dachem stodoły nad sąsickim’: *Pod zopól nakładź, żebyj dziuryj niy było* Parkowo ob; Wp. RK
- zapravić 1.** ‘umocować, osadzić coś w czymś, przyprawić’: *Drewniany garnek nazywoł sie kadlubek, ze starygo drzewa, we środka wypróchniałe, zaprawione dno* Uchacze gar; Mp pd i wsch, Maz. **2.** ‘zakonserwować, zamarynować, zawełkować’: *Mocie kupa amlor [‘czereśni’] zaprawiónych na zima?* Rogów ryb; Śl, Kasz. RK
- zaprzągać** ‘zakładać uprzęż i przywiązywać zwierzę pociągowe do wozu, pługa itp.’: *No, tó zaprzągej, bó czas jechać* Lubatowa kroś; Śl, Mp, Maz, Wp. RK
- zaprzczyć** ‘sprzeciwić się, zabronić, odmówić prawa do czegoś’: *Poszło jedno do szkoły, no to to drugie nie gorsze, to i to trzecie chce iś, no któremu zaprzczyć?* Bolmin kiel; Mp. RK
- zaprzcć 1.** ‘zamknąć’: *Zapre cie do stajni, pódź tu, pódź, psiuk* Jodłówka Tuchowska tarn; Śl, Mp, Maz, Wp, Pom pd. **2.** ‘podać coś w wątpliwość, zaprzczyć, odmówić’: *Zapar mi i “oddać nie chce* Mała Wieś radomsz; Mp. RK
- zapsocić się** ‘zadeczyć się, rozpadać się’: *Świat sie cały zapsociół* Żarnowiec kroś; Mp. RK
- zapust** ‘okres od Trzech Króli do Środy Popielcowej albo tylko ostatnie dni karnawału’: *Przed samem popielcem jes zopust, “od niedziely zopustny ludzie sie zopustują* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz, Wp. RK
- zapustnik** ‘przebieraniec chodzący po domach w okresie od Trzech Króli do Środy Popielcowej’: Wp. RK
- zapusć się** ‘rozpedzić się’: *Zapusc są dobrze, to przeskoczysz* Gołubie kar; Kasz. RK
- zapyry** ‘czerwone chimury przy wschodzie lub zachodzie słońca’: Mp pd-zach. JR
- zapytować (się)** ‘pytać (się)’: *Zapytowoł sie “o nio* Wilków kiel; Mp. RK
- zara 1.** ‘od razu, natychmiast’: *Babka oszczędne, jak widzo, ze nicht nie cyta, to zara przyćmiywajo lampe, przykręcajo knot* Huszcza biał-podl; oggw. **2.** ‘niebawem, wkrótce, za chwilę’: *Zaro bydzie “obiód* Kramsk koniń; Mp wsch, Maz wsch, Wp, Pom pd, Kasz. **3.** ‘blisko, obok, tuż’: *To było tu*

- o zara pó sómsiecku* Białowola zam; Mp, Wp zach i pn-wsch. RK
- zarachować (się)** ‘pomylić się w liczeniu, źle policzyć’: *Cosi sie tyn sklepikorz zarachował* Sękowa gor; Mp pd. RK
- zaranek** ‘świt, poranek’: *Dáwniej chłopcy całani zarankami siekli tráwan* Zdunek ostroł; Maz pn. RK
- zarazki** ‘niedługo, zaraz’: *Zaro przida, zarozki* Zborowskie lubl; Śl. AN
- zarek** ‘trumna’: *Óna ładnie wglóndata eszcze w zarku, choc nie żéła* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz. RK
- zarębek** ‘dawna miara powierzchni’: *Zorębek = “osiem morgów* Niedźwiedź lim; Mp pd-zach. RK
- zarko 1.** ‘ziarenko – np. zboża, trawy, piasku, pestka, jądro pestki itp.’: *Wyłuskej zorka ze słóncznika* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. **2.** zb ‘ziarno’: *No, już je zorko w zymni. Ej, zorko w tym roku dobre, bo ze sucha* Łomna Górna [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd-zach. MI
- zarobnik** ‘człowiek wynajmujący się do prac sezonowych’: *Jutro bede mieć zorobników, to trza im cosi jeś przyryktować* Rzepiennik Strzyżewski gor; Mp. RK
- zarościały, zaróściały** ‘zardzewiały’: *Kaj tyn nóż był, kie je cały zaróściały* Rogów ryb; Śl. AN
- zarościeć** ‘zardzewieć’: *Tyn klucz tak zarościoł* Jędrysek lubl; Śl pn. AN
- zaróściały** zob. **zarościały**
- zarusieńko** ‘zaraz’: Mp. AN
- zarwać** ‘oszukać w transakcji’: *A ón mi zarwał z tóm słómóm, miół mi dać szejszet złotych, a doł mi na dziyj kóni i sto pyńdziesónt złotych, to mało* Sękowa gor; Mp. AN
- zaryska** ‘ścianka pudełka zapalek, o którą pocięra się główkę zapalaki’: Wp. AN
- zarzeszyć** ‘zawiązać’: Kasz. AN
- zarzewie** ‘rozżarzone węgle’: *Rano jeszczy było w piecu półno zorzywio* Złotniki kal; Mp pn, Wp, Pom pd, Kasz. AN
- zar-zieć** ‘zajrzeć, zaglądnąć’: *Zanim tam która przysła, zar-ziála, teraz na wycug dzieci nie chcę wziąć* Topolice opocz; Mp pn. ww
- zarzucajka, zarzutka** ‘zupa z kapusty’: *Zupa kapuściano – zarzucajka – z kwaśny kapusty* Uchacze gar; Maz pd. AN
- zasadzić się** ‘zaczaić się’: *Zasadził sie na niego* Jodłowa jas; Mp pd. AN
- zasep** ‘zaspą śniegu’: *Zosep – to jak, gdzie dużo śniega nasypie i zrobi się pagórek* Mszana Górna lim; Mp pd. AN
- zasiadły** ‘o człowieku: silnie zbudowany; barczysty’: *Óna chłopca ma takiego zasiadłego* Cieciorka st-gdań; Pom pd; Kasz. AN
- zasiecznica** ‘w stodole: przegroda oddzielająca miejsce na słomę od klepiska’: *Drżek przymocowany do zasiecznicy* Wysocze os-maz; Maz. AN
- zasięk** ‘ogrodzone miejsce na zebrane zboże’: *Dwa zasięki zyta biło w sam strop* Janki Młode ostroł; Mp wsch, Maz, Kresy. AN
- zasmędzić** ‘wypełnić zapachem spalenizny, zadymić’: Śl, Mp pn-zach. ww
- zasmyczyć** ‘zaciągnąć coś ciężkiego, zawlec’: *Zasmyczył to aż na zogrode* Kozakowice ciesz; Śl pd. ww
- zasmyczyć się** ‘dojść z trudem, dowlec się’: *Ni móg sie tam już borok zasmyczyć* Kozakowice ciesz; Śl pd. ww
- zasmyknąć** ‘zawiązać, zadziernąć’: *Jak buło dwajścia śtyry nitki to sie zasmykło i to buło pasmo* Stróżna gor; Mp pd. ww
- zasnuć** ‘zacerować’: *Wśwetrze była dziura, ale ją tak ładnie zasnułam, że wcale nie znać* Kramsk koniń; Wp pd. ww
- zasnukać** ‘zacerować’: Wp. ww
- zasnuwaczka, zasnuwka** ‘gruba igła do czerowania’: Wp pd. ww
- zasobek** ‘tył koszuli lub sukienki’: Kasz pn. ww
- zasromać się** ‘zawstydzić się’: Kasz pn. ww
- zastarać się** ‘zasmucić się, zatroskać się’: Śl pd. ww
- zastarzyć się** ‘stracić na aktualności, przedawnić się’: *Tero mi zapiyro i nie chce “oddać, bo sie zastarzało* Iłyżne rzesz; Mp pd. ww
- zastaw** ‘tama, zastawa’: *A spad wodi to musiał mieć zastaw i wode górowano wizęj* Osuchowo Nowe os-maz; Maz wsch, Kresy pn. ww

- zastawka, zastawa** ‘nazwa przeszkody stawianej na trasie orszaku wesełnego’: Wp pd. ww
- zastępiać** ‘zastępować’: *Jes młodych na tyle – starych bedo zastępiać* Wilków kiel; pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. ww
- zastąpić** ‘zająć w ciężę’: *Jadwiga miała roczek, a ja rychtyk wtedy Heńkiem zastąpiła* Miłkowie-Maćki siem; Maz wsch. ww
- zastąpić 1.** ‘zastąpić kogoś’: Kasz. **2.** ‘stanać przed kimś, zatrzymując go’: *Jo mu zastąpił drogę* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- zastronek** ‘ścianka oddzielająca sąsiedk od klepiska w stodole’: Maz wsch, Kresy. ww
- zastronie** ‘miejsce w stodole, gdzie się składa snopy zboża’: *Poloży sie nad zostroniem kije i kładzie sie zboze abo karme* Waganowice miech; Mp zach. ww
- zastrupić się** ‘pokryć się strupem’: *Tero dają pancylne, a downi pajancynę przyłożył na skabycenie i krew przestała iś i sie zastrupila* Poręby Majdańskie kolb; Mp. ww
- zasuć** ‘zasypać’: *Zasuli i ni ma juz tego dołu* Zborowskie lubl; Śl, Mp pd-zach. ww
- zaszczepka** ‘skobel, haczyk’: *Bywajo drzwi na zasceplki z drutu. Zagięty taki haczyk ji sie zasceplia* Bilwinowo suw; Maz wsch, Kresy pn. ww
- zaszczepnąć** ‘zamknąć drzwi, okno na haczyk’: *Zascypnij okno, bo wiatier syby powybija* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. ww
- zaszkoda** ‘szkoda, strata’: Kasz. ww
- zaszlapać się** ‘zabrudzić się błotem, ubłocić się’: Kasz. ww
- zaszparować** ‘zaoszczędzić’: *Zaszparowát páre groszy, to mu złodzieje ukradli* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- zaszperować** ‘zamknąć, uwięzić’: *Zaszperujtu gasi, bo łažo w szkoda* Jeleń tez; Pom pd. ww
- zaszpilić** ‘zapiąć, przypiąć’: *Ty by wziótł i sobie portki zaśpilił!* Huszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy pn. ww
- zasztkać** ‘zamknąć drzwi na klucz’: Kasz. ww
- zaś 1.** ‘potem, później’: *Tak ładnie szyba wjmnęli ji wešli i zaś ta sziba włożeli* Leśna Jania st-gdań; Wp, Pom pd. **2.** ‘znów, znowu’: *Jako miynisz, że zaś wojna bydzie?* Rogów ryb; Śl, Mp pd. ww
- zaściera** ‘fartuch, zapaska’: *Przemochej se už ta zościcyra, bo je cało czorno* Rogów ryb; Śl. ww
- zaślubić (się)** ‘wziąć ślub, wstąpić w związek małżeński’: Śl. ww
- zaśmiardnąć** ‘stać się śmierzącym wskutek zepsucia’: *Ta worzta* [‘kielbasa’] *zasmiardtu* Kętrzyno wej; Kasz. ww
- zaśmierdziały, zaśmierdziany** ‘o jajku: zepsute’: *Jajko zaśmierdziane* Rogoźnik n-tar; Mp pd. ww
- zaśniad, zaśniadek** ‘obumarły płód’: Mp pd i wsch. ww
- zaśwarczyć** zob. **zaświarczyć**
- zaświarczenie** ‘zaświadczenie’: *Dostoł z gminy zaświarcynie* Brudzewice opocz; Mp pn. ww
- zaświarczyć, zaśwarczyć** ‘zaświadczyć, potwierdzić, zeznać’: *Zaświarce w sądzie rzetelnie* Radkowiec ilż; Mp pn, Maz pd. ww
- zatacić się** ‘zaczaić się’: Kasz. ww
- zatańcować** ‘zatańczyć’: *Musiłoś ty chłopoku w Kujawach bywać, bo ty umies zatańcować, ładnie zaśpiwać* [pśn] Woźniki sier; Śl, Mp, Kasz. ww
- zatarasić** ‘zadeptać, stratować’: *Krowa zatarasiła młodego królicka* Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. ww
- zataknąć** ‘zamoczyć’: Śl. ww
- zatchnąć się** ‘udusić się’: *Kaszelnół czy jad i coś mu w garli stanetu, zatchnół si* Wisznów hrub; Mp, Maz pd-wsch. ww
- zatega** ‘drewniana brona’: Maz pn-zach. ww
- zatka** ‘zewnętrzny pręt łączący górną część jarzma z dolną; zatyczka’: Mp, Wp pd. ww
- zatopić** ‘zapalić w piecu’: *Dzisiok zatopiymy we wielki izbie* Stara Jamka niem; Śl. ww
- zator** ‘miejsce w wodzie, gdzie zaczyna się głębia; wir, nurt’: *Na jezorze tu niedalekue je silně zotor* Gołubie kar; Kasz. ww
- zatracić 1.** ‘zgubić’: *Kajś zatraciły te ksiozke* Świątniki sand; Mp, Kasz. **2.** ‘zabić’: Kasz. AKS

- zatracić się** 'zaginać, zginać': *Już dwa dni jak sie nas pies kasik zatraciół* Tyniec krak; Mp. AKS
- zatracony** 'niegodziwy, niecznośny, utrapiony': *Ty draniu zatracóny* Brudzewice opocz; Mp. AKS
- zatrampać** 'zadeptać': *Zatrampali na śmierć jedného chłopá* Damaszká tcz; Pom pd. AKS
- zatręptać** 'zadeptać': Kasz. AKS
- zatrzeć** 'wyprać ręcznie': Mp. AKS
- zatrzymować** 'zatrzymywać': *Kółceek, co sie zatrzymowało* (o kółce zębatach przy krosnach) Wilków kiel; Mp. AKS
- zatuła** 'urządzenie do zatykania otworu w piecu': *Nie stawiaj zatuły, bo za wielgi duch będzie i ciasto sie spali!* Huszcza biał-podl; Maz wsch, Kresy pd. AKS
- zatusnąć** 'zamknąć drzwi na klucz': Wp pd. AKS
- zatyczyć** 'powbić tyki': *Trza zatyczyć groch, bo już puszczo rynce* ['boczne pędy'] Iłyżne rzesz; Mp pd. AKS
- zatykiel** 'ruchoma część jarzma': *Tyn zotykiel sie wyjmuje ji to jęgło sie zdymuje z ty krowyj* Obra wolsz; Wp pd. AKS
- zatylnik 1.** 'rodzaj gwoździa przytrzymującego rozworę': *Popusco sie rozworę na dłuzy i zatyko sie zotylnikiem, zeby wóz sie nie rozprząg* Poręby Majdańskie kolb; Śl, Mp. 2. 'deska w kształcie trapezu zamykająca tył i przód wozu': *Z tełu ji z przodu można założyć do gnojnic zotelniki ji juz sie nazywo paka* Waganowice miech; Śl, Mp. AKS
- zatyłek 1.** 'deska w kształcie trapezu zamykająca tył i przód wozu': *Do zimioków na lotry dają zastawki i zotyłki: przodni z przodu i pośledni z tyłu* Poręby Majdańskie kolb; Mp. 2. 'boczna płaszczyzna dachu krytego z czterech stron słomą': *Na dachu są boki i zotyłki z kicek* ['snopków'], *zotyłki są proste i krzywe, zotyłek prosty je z descek* Poręby Majdańskie kolb; Mp. 3. 'boczna ściana domu': *Muse jesce jedyn zotyłek "oszałować* Sękowa gor; Mp. 4. 'krótszy bok łózka': *Zawiyś se bluzke na zotyłku, tó ci sie nyzymniy* Lubatowa kroś; Mp. 5. 'tylna część buta': Maz. AKS
- zauścić się** 'zawzić się': *Tam sie jeden diabeł zauścił ni puścić do chliwa* Korczów bil; Mp pn. AKS
- zausznic 1.** 'kolczyk': *Ładnie ji z témi zausznicami w uszach* Nowa Wieś szt; Śl, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. 2. 'policzek, uderzenie w twarz': Kasz. AKS
- zauszniak 1.** 'kolczyk': *Żebi założyć zauszniaki, babku przekłótu uszi* Pelplin tcz; Mp, Maz pn i wsch, Pom pd. 2. 'owad – skorek pospolity': *Zauszniak do ucha włże i sie wiercezi* Nowa Wieś szt; Wp, Pom pd, Kasz. AKS
- zawachować** 'zaczaić się': *Jo se zawachują na tego złodzieja* Jędrysek lubl; Śl. AKS
- zawadiak** 'awanturnik, zawadiaka': *Straśny z niego zawadyják* Brudzewice opocz; Mp. AKS
- zawalnica** 'choroba gardła polegająca na silnym opuchnięciu gruczołów': Mp pd. AKS
- zawarać** 'zaczepiać, wszczynać kłótnie, awantury': Kasz. AKS
- zawczora** 'przedwczoraj': Kasz. AKS
- zawczoraj, zawczorem** 'przedwczoraj': *Zawczoraj ból mróz* Jeleń tcz; Wp pn, Pom pd, Kasz. AKS
- zawdy** 'zawsze, stale': *My zawdy mieli w domu takóm wielgóm chojynke* Granowo n-tom; oggw. AN
- zawdziać** 'ubrać, obuć': *Na bosc giyry zawdzioł "okuloki* ['sznurowane buty z drewnianą podeszwą i skórzanym wierzchem'] *i leciol. Zawdzi coś na głewe* Granowo n-tom; Mp, Wp pd. AKS
- zawdziewać** 'zakładać, ubierać': *Kryzałek* ['część przęślicy, na którą zakłada się przędziwo'] *siy zawdziewało nu przęślicy* Przedmość wiel; Mp. AKS
- zawiadować** 'zarządzać': *Stary tem zawiadował* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. AKS
- zawiat** 'zakład': Kasz. AKS
- zawiatować się** 'złożyć się': Kasz. AKS
- zawiązować** 'zawiazywać': *Taki ładny był dzieciok, az mu stązke zawiązowałam, zeby go nie "oprzerocyli* ['nie rzucili uroku'] *Woźniki sier; Śl, Mp, Wp, Kasz. ww*

- zawichlać (się)** ‘zawiklać (się), zaplatać (się)’: Kasz. ww
- zawicie** ‘lniany lub bawełniany płat płótna, służący jako nakrycie głowy mężatek lub szal na ramiona’: Mp. ww
- zawić (się)** ‘zawiązać chustkę na głowie’: *Chusteczke ci zawić?* Giełczew kras; Mp. ww
- zawidzić** ‘zazdrościć’: Wp pd zach. ww
- zawidzieć** ‘zazdrościć’: *Nawet mi tych zogónów zawidzi, a sama mo wszystkiego pó uszy* Lubatowa kroś; Mp pd. ww
- zawidzieć się** ‘nabrać ochoty na coś; zachcieć się’: *Zawidziało mu sie boszczu* Hyżne rzesz; Mp pd. ww
- zawiej** ‘zamieć, zadymka śnieżna’: Kresy. ww
- zawiejka** ‘zamieć, zadymka śnieżna’: *Zawiejki byli, że strach* Budy biel-podl; Maz wsch. ww
- zawierać** ‘zakrywać otwór, wejście; zamykać’: *Zawieraj warci te dzwyrze, bo je zima* [‘zimno’] Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp. ww
- zawierucha** ‘o dokuczliwym człowieku, zwłaszcza dziecku’: *To je kónszczek zowieruchy ze synka* Rogów ryb; Śl. ww
- zawieruszek, zawieruszka** ‘grzyb – twardzioszek’: Maz. ww
- zawieska** ‘firanka sięgająca do połowy okna’: *Zawiesky to take do połowy* Kęblów Stary gar; Maz pd-wsch. ww
- zawieść** ‘zaprowadzić’: *Krowa mryncy, zawiędz jóm na zotóg* Dankowice kłob; Śl, Mp. ww
- zawietrznica, zawietrzyca** ‘deska przy szczycie dachu’: Kasz pn. ww
- zawiewa** ‘burza śnieżna’: *Ale je zawiewa! I mróz je duży* Leśna Jania st-gdań; Maz pn, Pom pd. ww
- zawiezować** ‘zawiazywać’: *Druski miały trzewiki takie wysokie, zawiezowane na karkardke* Dęborzyn jas; Mp. ww
- zawiścić** ‘czuć zawiść, zazdrościć’: *Jak juz cowiek mo wyncy, to mu zowiscóm* Jędrysek lubl; Śl, Wp. ww
- zawitka** ‘dziewczyna mająca nieślubne dziecko’: *Downij tyz sie tryfiały zowitki, ale nie tyła co teraz* Jędrysek lubl; Śl, Mp pd. ww
- zawitro** ‘pojutrze’: Kasz. ww
- zawitrzny** ‘poranny’: Kasz. ww
- zawlec** ‘zabronować po orce lub po zasiewie’: *Jantek wcora zawlók pod sianie* Krępa micch; Śl, Mp, Maz, Wp. ww
- zawojna** ‘draż, którym zakreca się łańcuch owinięty dookoła fury dla jej ściśnięcia’: Mp pd. ww
- zawór 1.** ‘żuraw studzienny’: *Studnia ze zaworem* Radwan dąb-tar; Mp pd. **2.** ‘belka ukośna u żurawia’: Mp pd. ww
- zawrzec** ‘zamknąć (nie na klucz)’: *Zawrzyj izbe, bo idzie zimno* Radgoszcz dąb-tar; Śl, Mp. AN
- zawstydać się** ‘zawstydzić się’: *Było widać, że sie zawstydała, ale nie powiędziała na to nic, jeno poszła do chłupy* Bóbrka kroś; Mp. ww
- zawszczepić** ‘uszlachetnić drzewo lub krzew przez szczepienie’: Mp pn. ww
- zawziętek, zawziętka** ‘niechęć, złość, zawziętość względem kogoś’: *Zawziętke mo, kce sie zemścić taki mściwiec!* Limanowskie; Mp pd. ww
- zazdraszcząć** ‘zazdrościć’: Kasz. ww
- zazdrostny** ‘zazdrośny’: Kasz. ww
- zazdrośliwy** ‘zazdrośny’: *Zozdrośliwy wszystkim zozdrości* Woźniki sier; Mp. ww
- zazdrzeć** ‘zajrzeć, zaglądnąć’: *Muszym zozdrzyć na starzików, jesi tam jeszcze żyjóm* Kozakowice cies; Śl, Kasz. ww
- zaziąbić się** ‘zaziębić się’: *Zaziąbił sie i styrny dni lezoł* Strózna gor; Śl, Mp pd. ww
- zazierać** ‘zaglądać’: *Co tak do gárków zazyrász?* Żarnowiec kroś; Mp pd, Kasz. ww
- zazionąć** ‘rzucić urok, zaczarować, otumanić’: *Tak mie zaziónoł jakosi i zgodziłam sie, to muse juz is do ty roboty* Sękowa gor; Mp pd. ww
- zaznobić (się)** ‘zaziębić (się)’: *On se zaznobił* Sielczno kar; Kasz. ww
- zazula 1.** ‘kukulka’: *Zazula to je inaczy kukulka cy kukawka* Baciki Średnie siem; Maz, Kresy. **2.** ‘biedronka’: *To zaden robak, to zazula tylko* Huszcza biał-podl; pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch, Kresy. ww
- zazwać** ‘wczwać’: *Joch był zazwany do gminy skyrs podotku* Rogów ryb; Śl. ww
- zazwór** ‘imbir’: Śl. ww

- zażreć** 'zajrzeć, zaglądnąć': *Zażryj czasym do krowy, czy się nie cieli* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- zażegnować** 'odczyścić urok, leczyć z choroby za pomocą zaklęć': *Dawni to zażegnawali jak beł chory* Wilków kiel; Mp. ww
- zażęnąć** 'zagać, zapędzić': *Zażęń do wody bydło* Wilków kiel; Mp. ww
- zażywka** 'tabaka': *Ja wole zażywkę jak cigareti* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd. ww
- zaber, zabr** 'chwast zbożowy żółto kwitnący': *Zabrze to taki brzydki chwás* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- zabrza, zabrze** 'choroba dziąseł u koni': Śl pd, Mp pd. ww
- zabrać (się)** 'zabrudzić (się)': *Zabrał się przy krowach* Dąbrowa Poduchowna ilz; Śl, Mp. ww
- zbaczyć** 'przypomnieć': *Zbaczyła mi, że będzie mróz, a korpionki mom na grzędce* Mszana Górna lin; Mp. ww
- zbałamucić** 'oszukać, uwieść, zbałamucić': *Tam ji podświodco, namówio, a potym jom zbałamuci* Woźniki sier; Mp. ww
- zbankretować** 'zbankrutować': *Na tych świ-niach to my całkiem zbankretowały* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- zbankrocić, zbankruć** 'zbankrutować': *Zbankrocisz, jak nie bydziesz piniędzy szanowół* Rogów ryb; Śl. ww
- zbanyszek** zob. **dżbanyszek**
- zbarać się** 'wzbraniać się, wymawiać się': *Nie zbaráj sie duzo, tylko jidz* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- zbawić** 'pozostać gdzieś jakiś czas, zająć czas': *A dugo ci to zbawi? Nie, jéno kupie i zuroz wrocom* Bóbrka kroś; Mp pd. ww
- zbeczeć się** 'spłakać się, napłakać się': *Zbeczałam sie na pogrzebie niemożliwie* Kramsk koniń; Wp pd. ww
- zber** zob. **zber**
- zbereźnik** 'swawolnik, łobuz, niepoń, rozpustnik': *Ty zbereźniku nie dokucáj ji* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- zberki, zbery** 'wertepy': *Tu ni ma kawółka równego pola, ino same zbery* Rzepien-nik Strzyżewski gor; Mp pd. ww
- zbestwić się** 'rozzuchwalić się, rozwydrzyć się': *Dziecko sie zbestwi, ino by luziło* Wilków kiel; Mp. ww
- zbesztać** 'zwymyślać kogoś, skrzywdzić': *Takem go zbeształa, ale "on se i tak nic z tego nie robi* Bóbrka kroś; Mp. ww
- zbeć** 'zepsute, śmierdzące jajo': *Natrafiłóm na zbank* Pięćmorgi świec; Wp zach i pn, Pom pd. ww
- zbiednać** 'schudnąć, zmizernieć': *Ty zimy to bydłeta zbiedły* Stróżna gor; Mp pd. ww
- zbiednieć** 'schudnąć, zmizernieć': *Widzielaś jak wyglóndo? Do cna zbiedniata* Zakrzewo rawic; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- zbieg** 'reszta, pozostałość, ostatek': Kasz. ww
- zbieranka** 'zbieranie kłosów na ściernisku': Wp. ww
- zbiery** zob. **zbiory**
- zbijak** 'łobuz, próżniak, leń': *Z nigo strasny zbiják, gupoty sie go tylko trzymają* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- zbiory, zbiery** 'fałdy, zakładki, marszczenia': *Kiedy [dawniej?] nosili zbiory do pusu* Niedzica n-tar; Mp pd-zach. ww
- zbogatnać** 'wzbogacić się': *Szynkarz, jak sóm ślywo do brzucha, nigdy nie zbobatnie* Rogów ryb; Śl pd. ww
- zbołały** 'nadpsuty, nadgniły': *Zimnioki już są zbolale, trza nowych troche ubierać* Bóbrka kroś; Mp. ww
- zboleć 1.** 'zniesić, ścierpieć, wytrzymać': *Ni mogłam tego zboleć, że tak se życie marnuje* Bóbrka kroś; Mp. **2.** 'boleć długo i mocno': *Tak mie dzisiaj zbolala głowa* Wilków kiel; Mp. ww
- zboże** 'owies': Mp pd-zach. ww
- zbraknąć** 'zabraknąć': *Zbrakło nafty, gaśnie lampka* Uchacze gar; Maz pd. ww
- zbróć** 'wyperswadować, odradzić': *Chciał kupić krowe na jarmaku, alem mu zbróła, bo my sie nie widziela* Samocice dąb-tar; Mp pd. ww
- zbrzątwić** 'zmyślić, uroić sobie coś': Kasz. ww
- zbućnić** 'zbutwieć, spróchnieć': *Drzewo zbućnie* Zaryte-Rabka n-tar; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww

- zbuć, zbujać** ‘o roślinach – nadmiernie wyrosnąć, wybujać’: *Kartofle zbujały, jak tak dali będzie padać* Huszcza biał-podl; Maz pd. ww
- zbuk, dzbuk** ‘zepsute, śmierdzące jajko’: *Zbuk, to zasiedziane i zaziymbione jójko* Krępa miech; Mp, Maz, Wp wsch. ww
- zbulić** ‘zburzyć, zniszczyć’: *Zbula tyn chływek, bo mi szpeci płac* Markłowice ryb; Śl. ww
- zburzeć** ‘stracić kolor, zblaknąć, spłowić’: *Zburzało od słonka* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp. ww
- zburzyć się** ‘o mleku, śmietanie, soku: zepsuć się, sfermentować’: *Młyko sie zburzyło, godali, że krowa choro* Blizne brzoz; Mp. ww
- zbylić** ‘przypomnieć, wspomnieć, nadmienić – tylko z przeczeniem’: *Pamiętóm, coś tam było, kiej niy mogę se zbylić kiedy* Przędzel niż; Mp. ww
- zbyrczeć, zbyrkać** ‘dźwięcząć, brzęcząć, dzwonić’: *Ale te barany tak zbyrcóm tymi zwóneckami* Sękowa gor; Mp pd. ww
- zbytkować** ‘dokazywać, psocić’: *Te dzieciśka takie psotne, cały dzień zbytkują* Miłkowie-Maćki siem; Śl, Mp, Maz, Wp wsch. ww
- zbytnik** ‘psotnik, figlarz’: *Takich dzieci zbytników jak wyście są, to daleko sukać* Samocice dąb-tar; Śl, Mp, Maz, Wp wsch. ww
- zbywać się** ‘spierać się, sprzeczać się’: *Nie zbywoj sie z Tadkiem, bo ón zawse lepi wiy, jak naprowde jes* Sporysz żyw; Śl pd, Mp. ww
- zdały** ‘odpowiedni, nadający się, zdatny, przydatny’: *Już zdały do zónaczki* Hyżne rzesz; Mp pd. JR
- zdarzyć się** ‘udać się, poszczęścić się’: *Chlib my sie dzisiej zdarzył jak prawie nigdy. Wszystko my sie ładnie zdarzyło* Kramsk koniń; Śl, Mp pn, Maz, Wp, Kasz. JR
- zdatny** ‘o człowieku: nadający się do czegoś, zdolny, też: przystojny’: *Do wojska był zdatni-i* Jeleń tez; Mp, Maz, Pom pd, Kasz. JR
- zdeb** ‘przezwiśko używane w odniesieniu do człowieka leniwego, ponurego, złego’: *Z nigo kawał zdyba, jak przejdzie, to sie ani nie “odezwie* Samocice dąb-tar; *Ty stary zdebie, a cóz ty se myślis, ze stale bedzies mnóm poniewiyroł* Rzepciennik Strzyżewski gor; Mp pd. JR
- zdechlik** ‘człowiek, który często choruje, słaby na zdrowiu’: Śl pn. JR
- zdechlina** ‘padlina’: *Ja nie wiem, co to za człowiek: i zdéchlina zechla, i zaśmirdzane* Korczów bił; Śl, Mp, Maz. JR
- zdechlizna** ‘padlina’: *Nie zakopát, ino podrzuciéł zdechlizne* Radkowice ilż; Mp pn i wsch. JR
- zdechły** ‘słaby, chorowity, cherlawy’: *Zdechły cłowiek nie jes zdrowy, tak kiso na tem świecie* Poręby Majdańskie kolb; Mp. JR
- zdenowa** ‘na nowo, od początku’: *Zdenowa zac-inám robote* Kadzidło ostroł; Maz wsch. JR
- zdogonić** ‘dogonić’: *Tędy leciół, musisz go zdogonić* Gielczew kras; Mp pn, Maz, Wp wsch. JR
- zdoleć** ‘zdolać, być w stanic’: *Takom słabo, ze nie zdole jeś* Siepraw myślen; Mp pd, Maz pn-wsch. JR
- zdołny** ‘o przedmiocie: zdatny, nadający się, odpowiedni’: *Downi śliwy zdolne były* Woźniki sier; pog Mp pn-zach i Wp wsch. JR
- zdomóc się** ‘odważyć się na co, zdecydować się, zdobyć się na co’: *Czasym sie taki mały dzieciok tak zdómoże, że podziwnio worto* Kramsk koniń; Wp. JR
- zdra: ani zdry, do zdry, o zdre, ze zdra** ‘ani krzty, do najdrobniejszego szczegółu, o mało’: Mp pn. JR
- zdrachnąć się, zrechnąć się** ‘przestraszyć się’: *Zdrochlum sie strasznie, jak wyskoczól z tych krzoków* Bóbrka kroś; Mp pd-wsch. JR
- zdrąb** ‘ściany domu bez dachu’: *Zdrąb to jak sie postawi ściany, scyty do zdrąbu muso nalezeć* Stare Kręgi pułt; Maz. ww
- zdrechnąć się** zob. **zdrachnąć się**
- zdręby** zob. **zręby**
- zdrok** ‘wzrok’: *Mirka mo lechi zdrok, puetemu uena nosi uekulary* Gólubie kar; Kasz. MB

- zdrój** ‘źródło’: *Kole Morzysławia jes zdrój, to woda płynie ze zimi* Kramsk koniń; Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- zdrówkać** ‘pozdrawiać, życzyć zdrowia, pijąc do kogoś’: *Zdrówkali do siebie* Mogilany krak; Mp pd-zach. JR
- zdrucić** ‘zrzucić’: Wp pn, Pom pd. AKS
- zdrzadło, zrzadło** ‘lustró’: *Strzaskalo mi sie zdrzadło* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Kasz. RK
- zdrzały** ‘dojrzały’: *Zdrzale gruszki, jabka, zdrzało śliwa* Rogów ryb; Śl. AKS
- zdrzebiec** ‘młody koń, źrebak’: Pom pd, Kasz. RK
- zdrzec** ‘patrzeć’: *Jak mē wīndzema w Guelebū z cugu, wszēczi lēdzē bado zdrzec* Gołubie kar; Kasz. RK
- zdrzędelny** ‘źródłany’: *Zdrzędelno woda* Kozakowice cies; Śl. RK
- zdrzędło** ‘źródło’: *W Bernaciokowych krzach* [‘krzakach’] *je zdrzędło ze zimnóm wodóm* Rogów ryb; Śl, Wp pd, Kasz. RK
- zdrzucić** ‘zrzucić’: Kasz. AKS
- zdrzybak** ‘źrebię’: Wp pd. AKS
- zdumać** ‘przypomnieć sobie, dojść o wniosku, pomyśleć’: *Ona mnie różnie uazywa, jak tylko zduma. To już ja zdumała* Budy biel-podl; Maz pn-wsch. JR
- zdun** ‘garncarz’: *Zdun robchi garki, niski lepchi* Janki Młode ostroł; Maz, Wp wsch, Kasz. JR
- zdużyć** ‘otumanić, okłamać, oszukać’: *“Ón cie zdurzył, a tyś myślał, ze to prawda* Adamowo mław; Maz. JR
- zdychać** ‘o człowieku: umierać (bez odcienia pogardliwego)’: Maz pn. JR
- zdymać** ‘zdejmować’: *Bedzies zdymać poścyl?* *Zdymaj portki, to pozasywam tobie dziury* Huszcza biał-podl; Mp, Maz wsch, Wp wsch. JR
- zdziałać** ‘zrobić masło w maślnicy’: *Jo jesce nīy zdziałała, a wy juz na masło cekocie* Jędrysek lubl; Śl. JR
- zdziebko** ‘trochę’: *Do sosu klade dziebko mónki* Złotniki kal; Śl, Wp. JR
- zdzierki** ‘gorsze odpadki włókna lnu, powstałe przy jego czesaniu’: Mp pn. JR
- zdzierki** ‘gorsze odpadki włókna lnu, powstałe przy jego czesaniu’: pog Mp, Maz i Wp. JR
- zdziwiać** ‘być niezadowolonym z czegoś, kapryścić, dokazywać, zachowywać się dziwnie, wydziwiać’: *A te dzieci zdziwiająm. Lubie patrzeć, jak młode koty zdziwiająm* Sękowa gor; Mp pd. JR
- zblec (się)** ‘zdjąć ubranie, rozebrać się’: *Tu sia zblekłym ji dych naguchno wleżłym* Siemoń tor; Mp, Wp. JR
- zebrać** ‘zabrać’: *Państwo mie zebrali* [‘wzięli z sobą’] Koniaków cies; Śl. JR
- zebuć 1.** ‘zdjąć buty’: *Zebuj te buty* Granowo n-tom; Wp zach i pn, Pom pd, Kasz.
- 2.** ‘zdjąć odzież’: *Zebuj sobie płaszcz, a jak chcesz, to i buty téż* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. JR
- zebuć się** ‘rozebrać się’: *Prziúdziesz ze szkołi, to wpiérw sie cali zebuj* Linowiec st-gdań; Pom pd. JR
- zećmie się** ‘zmierchnąć się’: *Śpiychej sie z robotóm, bo ci sie zećmi* Kozakowice cies; Śl, Mp zach. JR
- zećpić** ‘zrzucić’: *Idź na chlyw i zećpi troche siana* Granowo n-tom; Wp. JR
- zegarnik** ‘zegarmistrz’: *Dolech do zygornika moji godziny* [‘zegarek’] Jankowice Rybnickie ryb; Śl. JR
- zeger** ‘zegar’: *Zéger bjije czwarte* Nowa Wieś szt; Maz pn, Pom pd, Kasz. JR
- zegroda** zob. **zagroda**
- zegrodnik** ‘chłop mający od kilku do kilkunastu morgów ziemi’: *Starzik byli zegrodnikiem. Mieli dwadzieścia jutrzyn* Rogów ryb; Śl. ww
- zegródka** zob. **zagródka**
- zehrada** zob. **zahrada**
- zekucja** ‘wykonanie wyroku sądowego, zwłaszcza wyroku śmieci; egzekucja’: Mp. MT
- zekutnik, dzekutnik** ‘komornik, egzekutor’: Pom pd, Kasz. MT
- zeler** ‘seler’: Śl. RK
- zelga** ‘odwilż’: *Jak przėsza zelga, to bēto wiele wuedē* Gołubie kar; Mp, Maz, Pom pd, Kasz. JR
- zelźec** ‘ocieplić się w zimie po mrozach’: *Jak zaśwyciło słójnce, to zara zelźało* Pięc-morgi świec; oggw. JR

- zemgłec** ‘zemdleć’: *Dwa raz-i zémglala* Leśna Jania st-gdań; Mp, Maz, Wp, Pom pd, Kasz. JR
- zemlety** zob. **zmloty**
- zemloty** zob. **zmloty**
- zemstować** ‘przeklinać, kłać, zlorzeczyć komuś’: *Zymstowała mie, zeby mi wszystkie dzieci, które nojbardzi kochom, pozdychały* Bronowice-Kraków; Mp. JR
- zemścić** ‘przeklinać, kłać’: *Zemściel matke, ze mu sie nie dała zenić* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp pn, Maz. JR
- zemżyć się, zemżnąć się** ‘zdrzemnąć się’: *Jak to mu sie zemżyło* Dąbrowa rzesz; Mp. JR
- zeprać** ‘zbić’: Śl, Mp. JR
- zeprzeć** ‘zwiotzczyć, zwiędnąć, stracić jędrność (o warzywach)’: *Buroki zeprzały w piwnicy pod wielgiem piecem, bo miały goroco* Radgoszcz dąb-tar; Mp pd. JR
- zeprzeć się** ‘oprzeć się, wesprzeć się’: *Mozná sie zeprzeć na pani?* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp. JR
- zepsuć** ‘złamać, wytknąć (o ręce, nodze)’: *Zepsuł se rynke jak spod* Brzozów; Mp. JR
- zepsnąć się** ‘zepsuć się, stać się gorszym (o zwierzętach domowych, roślinach, produktach)’: *Kiotbasa śmierdziata tem dziadem, jakomsi kieby bździnom ze zepsnitem syrem* Zborowice tarn; Mp. JR
- zerezkać** ‘odmówić modlitwę, pomodlić się’: *Zerzykej jesce za staroska* Jędrysek lubl; Śl. MB
- zerezucić** ‘zrzucić’: *Zerzuc słomy na bojisko* Mp pd i zach. MB
- zesel** ‘fotel’: Śl. MB
- zesiadnąć się** zob. **zsiadnąć się**
- zesieć** ‘skosić’: *Zesigym, ale ledwie żyje* Złotniki kal; oggw. MB
- zeskoczyć się** ‘o ubraniu, materiale: skurczyć się’: *Ten sweter czerwany zeskuuczyl san* Gołubie kar; Kasz. MB
- zestraszyć się** ‘przestraszyć się’: *Tagem sie zystraszyła ugromnie* Krasne zam; Mp. MB
- zesuć** ‘zsytać’: *Zesuj to do jednyj tytki* Jędrysek lubl; Śl. MB
- zeswarzyć** ‘skrzyżować’: *Tatus mnie zeswarzyli* Święcany jas; Mp. MB
- zeszłoroczni** ‘zeszłoroczny’: *Mowa krowę i jałowkę zesłorocnią* Poręby Majdańskie kolb; Mp. MB
- zeszykować** ‘przygotować’: *Zeszykaj kopaczky, bo zajtra pójdziymy ćwiklam kopać* Sulków głąb; Śl pd. MB
- ześmiać się** ‘uśmiać się, wyśmiać kogo’: *By sie z ciebie ludzie ześmioli* Woźniki sier; Mp. MB
- ześniecić się** ‘o zbożu: zostać zakazonym śniccią, rodzajem grzyba chorobotwórczego’: *Zboże, co sie ześniyci, to juz nic dobrego z niego* Stróżna gor; Mp pd. MB
- zeświadczać** ‘przypochlebiać się’: Mp pd-zach. MB
- zewlec** ‘o ubraniu: zdjąć’: *Gunie chłop zewlók ze siebie, jak mu béto góróncó w lesie i nakrył kónia* Blizne brzoz; *Kosiułe brudne zewlók* Kluki miń-maz; Śl, Mp, Maz, Wp pd i zach. MB
- zewrzeć się, sewrzeć się** ‘zawziąć się, rozgniewać się na kogo’: Kasz. MB
- zewstydzić się** ‘zawstydzić się’: *Zestydziła się tak, ze się na gębie* “ozpoliła” Chotel Czerwony piń; Mp. MB
- zezal** ‘człowiek zczowaty’: Maz. MB
- zezimck** ‘wiosna’: *Na zezimku troche zacynajom robić* Woźniki sier; pog Śl i Mp. MB
- zeznać się** ‘przyznać się’: Mp pd-zach. MB
- zeznoić się** ‘spocić się’: *Tagem siy zeznojul przy sianiy, że kószuły możno kryńcić* Lubatowa kroś; Mp pd i wsch. MB
- zezobotać się** ‘ubrudzić się’: Kasz. MB
- zezuć (się)** ‘zdjąć (sobie) buty’: *Zezuj se buty ji postow koło pieca* Książnice Wielkie piń; *Zezujze sie, bo mos mokro w nogak* Mszana Górna lim; Mp. MB
- zezerać** ‘zżerać’: *Truty to miód zezerajo, a na robote nie ido* Dąbrowa Poduchowna iłż; Śl, Mp. MB
- zeźgrzeć** ‘zżreć’: Kasz. MB
- zębal 1.** ‘kpiarz’: Maz. **2.** ‘człowiek pyskaty’: Kasz. MB
- zębaty** ‘o człowieku: mający duże zęby’: Mp wsch i pd. MB
- zgadać 1.** ‘zgadywać’: *Juz takie różmaite byli, my mogli zgadać* Jacnia zam; Mp. **2.** ‘narkrzyżować na kogo’: *Nie, juz duzy nie wy-*

- trzymám, zgádám go ile mu wlyzie* Samocice dąb-tar; Mp. MB
- zgaic, zhaic** ‘o czasie: zmarnować, zmitrężyć’: *Duża by sie czasu zhajiło* Adamów chl; Mp pn-wsch. MB
- zgaic** ‘uciekać’: Wp, Pom pd. MB
- zganic** ‘orać, rozpoczynając od zasypywania skibami bruzdy na środku pola’: *To się zgania i na skląd się* “orze Lgota Gawronna włosz; Mp. MB
- zganic się** ‘o krowie: przejawiać popęd płciowy’: *Krowa się zganio* Rabka n-tar; Mp pd-zach. MB
- zgarda** ‘pogarda’: Kasz. MB
- zgarnowac** ‘zgarnciac’: *Zgarnowolby do siebie, zeby coś miol wyncy* Przedmość wiel; Śl, Mp. MB
- zgarny** ‘wybredny, niechętnie jedzący (o człowieku i zwierzęciu)’: *Młodszy chłopok je rzyški, bo zdrowy i podji se, a tan starszy je zgarny, nie bedzie jod bodej co, tak mu nie smakuje* Poręby Majdańskie kolb; Mp. MB
- zgeziały** ‘niezdrowy, chorowity, słaby’: *Taki jakiś jezdyłm zgzyniały, ani ni mom chynici do roboty, ani do jedzynio* Kramsk konin; Wp. MB
- zgibać się** ‘schylać się, zginać się’: *Napracowałam się mocno, ze już ni moze sie zgibać* Sierosławice koniec; Mp, Kasz. MB
- zgichnąć się** ‘zejść się, zebrać się’: *Jak sie zwiedzeli, ze przysed cukier, tak sie zgichnyli, ze ni mozna se było dać rady ś niyni* Mogilany krak; Mp pd-zach. MB
- zginac** ‘o pszczolc: zdechnac’: *Pszczoly zgineli* Nowe Brusno lubacz; Mp wsch i pd. MB
- zgly** ‘koszula, w którą ubierano dawniej zmarłego’: Kasz. MB
- zglywek, zglywek** ‘nasad sań (pozioma belka leżąca na stramach)’: *“Obartel kryńci się na zglywku, co je nad “osióm* Kozakowice ciesz; Śl pd. MB
- zglypic** ‘zwieść, oszukać kogo’: Kasz. MB
- zgniewac się** ‘rozgniewac się’: *A jak się [żona] zgnywá casém, to tak spoglóndo z boku na mnie* Lgota Gawronna włosz; *Zostaw to, nie ruszej, bo sie zgniwóm na ciebie* Brzozów; Mp. MB
- zgnilec** ‘człowiek leniwy’: *Jeść to bi chciał tén zgnilec, ale robić to nie* Pelplin tez; Pom pd, Kasz. MB
- zgniloch** ‘człowiek leniwy’: *Znowu przészed sedzec tén zgniloch?* Gołubie kar; Kasz. MB
- zgniluch** ‘człowiek leniwy’: *Stowej, zgnylu-chu, z tych błanów – už je jedynoscie go-dzin* Rogów ryb; Śl, Pom pd. MB
- zgnily** ‘leniwy’: *To je tak zgnile stworzyni, kieby ni musiała, toby ani nie dychała* Rogów ryb; Śl, Maz, Pom pd, Kasz. MB
- zgodzić** ‘przyjąć do pracy, wynająć kogoś’: *Ja zgodził robotnika na jutro* Huszcza biał-podl; Mp, Maz. MB
- zgolemy** ‘o człowieku lub zwierzęciu: duży’: Śl. MB
- zgolic** ‘ucice’: *Zgolył im wczora z domu* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Pom pd. MB
- zgoniny** ‘odpadki pozostałe po wymłóceniu zboża’: *Zgóniny sie miszo do siecki ji kónie zrejo* Książnice Wielkie piń; Mp, Maz, Wp. MB
- zgorec** ‘spalić się’: *Już miol chałupa zgorano, jak przileciol* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. MB
- zgotowac** ‘ugotowac’: *Kapuste sie zgotuje, misa sie dodo, bydzie bigos* Woźniki sier; Mp, Kresy pd. MB
- zgrabki** ‘odpadki pozostałe po wymłóceniu zboża’: Śl, Mp, Maz, Wp. MB
- zgrablec** ‘zdrętwiec z zimna’: *Ni muege chleba “ukrouć, tak mi rance zgrablały* Gołubie kar; Pom pd, Kasz. MB
- zgrabowac** ‘grabić’: Mp. MB
- zgrabny 1.** ‘resztki zboża zgrabione z pola’: pog Mp i Maz. **2.** ‘odpadki pozostałe po wymłóceniu zboża’: Mp pn, Maz zach. MB
- zgrawac** ‘czyhać’: Kasz. MB
- zgruch** ‘hałas’: Mp pd-zach. MB
- zgruchnac się** ‘zbiec się’: *Zgruchneli sie wszyscy pod sklep* Samocice dąb-tar; Mp. MB
- zgruzdzyc się** ‘skulic się’: *Le Gražěnka zgruzdžěta san* Gołubie kar; Kasz. MB
- zgrzac** ‘zagrzac’: *Zupa je zimnawo, trza jóm zgrzac* Rogów ryb; Śl. MB
- zgrzebie** ‘zlej jakości odpadki włókna z pierwszego czesania lnu’: *Pirsom scotkom to ździro zgrzebi, a jak sie cese na drugi, to*

- się nazywajom pacesi. Ze zgrzebi to my przyndli na płachty i na worki Woźniki sier; Śl, Mp, Maz, Pom pd. MB
- zgrzebiec** ‘młody koń, źrebnak’: *Bruniasty taki zgrzebiec* Lubań kościer; Śl pd, Kasz. RK
- zgrzebło** ‘narzędzie (graca) do usuwania popiołu i węgla z pieca chlebowego’: Wp pd i zach. MT
- zgrzebnina** ‘plótno zgrzebne’: *Jek zgrzebniny te tkali, to plótno to może być 15, 14, a jek worki sie tka, to przeważnie w dzie-siątkie* Bilwinowo suw; Maz wsch. MB
- zgrzebny** ‘o naczyniach glinianych: niepo-kryty glazurą, szkliwem; niepolewany’: Mp. MB
- zgrzecha** ‘zły duch, diabeł’: Kasz. MB
- zgrzypiec** ‘skrzypiec’: *Tak zgrzypi w zymbach tu kasa, pełno w ni kamyni* Sękowa gor; Mp. MB
- zgurby** ‘zmarszczki’: Śl, Mp pd. MB
- zгурdzić** ‘skurczyć’: Wp wsch. MB
- zgwalcic** ‘z trudem skończyć jakąś pracę’: *Le-dwom zgwalcila to kopanie, a już trza by-to wazić, bo sie mrocyla* Sękowa gor; Mp pd. MB
- zhaic** zob. **zgaic**
- ziaba** zob. **zaba**
- ziabka** zob. **zabka**
- ziajać** ‘ziewać’: *Ziajesz, jakbyś cało noc nie społ* Blizne brzoz; *Takom dzisiok jakoś śpiąco, ciągiem mi sie ino ziaje* Mogilany krak; Śl pd, Mp pd. MT
- ziapać** ‘ciężko i szybko oddychać wskutek zmęczenia lub gorąca; dyszeć, ziajać’: *Dzieś sie tak zegnoł? Ziapiesz jak pies* Brzozów; Śl pd, Mp pd-wsch. MT
- ziarać 1.** ‘patrzeć na kogoś z pretensjami lub zawiścią’: *Stale na mnie ziara, jakbym mu ojca zabiół* Żarnowice kroś; Mp pd. **2.** wg wierzeń ludowych ‘patrzeć złym wzrokiem, mogącym zauroczyć, rzucić urok’: *Nie zioroj tak, zebyś go nie urzyk* Targanica wad; Mp pd. MT
- ziareczko** ‘ziarenko – np. zboża, trawy, piasku, pestka, jądro pestki itp.’: *Ziarecko* [‘nasienie owocu’], *to dusa jes w taky luskocinie biały* Okrzeja luk; Mp wsch i pn, Maz wsch i pn. MT
- ziarko 1.** ‘ziarenko – np. zboża, trawy, piasku, pestka, jądro pestki itp.’: *Douwni mlócili cepami, a czyjścili piórami* “od gynsi. *Taki wiatr robili, to plewyj* “odlatywałyj, *a ziorki zostałyj* Obra wolsz; oggw. **2.** zb ‘ziarno’: *Bajcował pszanica przed siywam. Ziarko wis-ipał na klepisko..., zboże* Przysiersk świec; Śl, Mp, Maz, Pom pd. MT
- ziazia, ziaziu** dziec **1.** ‘jakieś uszkodzenie ciała: rana, oparzenie, siniak, stłuczenie, uklucie itp.’: *Dziecko upadło i zrobiło se ziazia? Nie płucz, chodź, to podmusiomy i przestanie boleć* Brzozów; Mp pd. **2.** ‘okrzyk ostrzegający przed czymś, co może uszkodzić ciało’: *To ziaziu! – nie bierz tego, bo to kluje!* Sękowa gor; Mp pd. MT
- ziąbrza, ziąbrze** ‘choroba dziąseł u koni’: Mp pd-wsch. ww
- ziąbrzyć się** zob. **ziebrzyć się**
- ziąsło** ‘dziąsło’: Maz. ww
- zicherka** ‘agrafka’: *Galoty to miol na z-icherce* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Maz pn. MT
- ziebrzyć się, ziąbrzyć się 1.** ‘złościć się, gniewać się, dąsać się, też: klócić się, spieraćć się’: *Nie było sie o co ziąbrzyć!* Krościenko Wyzne kroś; Mp pd. **2.** ‘martwić się, skarżyć się, jęczeć’: Mp pd. MT
- zielazko** zob. **zelazko**
- ziele 1.** ‘chwast, chwasty, zielsko’: *Len trzeba* “opleć, *zeby nie było w niem ziela* Kluki miń-maz; Śl, Mp pd i wsch, Maz wsch, Kresy pn. **2.** ‘kapusta’: *Zielo na zima mocie kupa? Zjedliście už swojski ziele!* Rogów ryb; Śl pd. **3.** ‘roślina doniczkowa, rośliny doniczkowe’: *Dziewuchy, podlijta ziele, bo* “uschnie Adamowo mław; Mp pn, Maz, Wp wsch. MT
- ziele** zob. **białe ziele**
- ziele** zob. **czarne ziele**
- ziele** zob. **gorzkie ziele**
- ziele** zob. **kocie ziele**
- ziele** zob. **krzyżowe ziele**
- ziele** zob. **wiatrowe ziele**
- zieleniątka** ‘grzyb jadalny – gaska zielonka (gaska żółta)’: *Cłónki to te zielyniatki* Mała Wic radomsz; Śl, Mp zach i pn. MT

- zieleniaty** ‘zielonawy, zielonkawy’: *Ładnóm se kupiła te bluzke. Takóm zieléniatóm* Brzozów; Mp pd. MT
- zieleźniak** zob. **żeleźniak**
- zielicho** ‘chwast, chwasty, zielsko’: *W tym “ogródku to mata wyncy zielicha jak warzywa* Adamowo mław; Maz, Pom pd. MT
- zielina 1.** ‘roślina lecznicza, ziele’: *Mama dycki zbiyrali ajzynkraut* [‘werbenę, witułkę’], *mówili, że to je dobro zielina* Puńców ciesz; Śl pd. **2.** ‘todyga rośliny’: Śl pd. **3.** ‘nać ziemniaczana’: *Jak ni ma zieliny, to ni ma ani pod zielinóm* (o urodzaju ziemniaków) ok Karwiny [Cieszyn Cz]; Śl pd. MT
- zielisko** ‘chwast, chwasty, zielsko’: *Tu zielisko strasnie panuje. Pódziem plec, bo juz zarosło zielisko* Kadzidło ostroń; Maz zach i pn, Pom pd, Kasz. MT
- ziem** rodz z **1.** ‘ziemia uprawna, gleba’: *“Orná ziem Zubrzyca Dolna n-tar;* Śl pd, Mp pd i wsch, Maz wsch i pn. **2.** ‘powierzchnia gruntu, potocznie też: podłoga’: *Ciepnył tym stołkym “o zym ji zdzónzgoł go na “ograbki* Harbutowice ciesz; Śl pd, Mp pd i wsch, Maz wsch i pn. MT
- ziemniak** ‘ziemniak (roślina i jadalna bulwa)’: *Sadzić zimniáki (lub zimiáki) w grymby* Domaradz brzoz; Śl pd, Mp. MT
- ziemlak** ‘ziemniak (roślina i jadalna bulwa)’: Mp pn-wsch. MT
- ziemlanka** ‘pomieszczenie zbudowane z ubitej ziemi w dole wykopany w podłożu; ziemianka, lepianka’: *Ziemlanka taka była łaźnia, w ziemi wykópána* Degucie suw; Mp wsch, Maz wsch. MT
- ziemniaczanka 1.** ‘woda pozostała po ugotowanych ziemniakach’: *Zimniocanka – woda, w której gotowały się ziemniaki, wyciedzana dla bydła, bo słona* Mogilany krak; Mp pd. **2.** ‘zupa ziemniaczana’: *Zjydz goróncy zymnioczanki, to sie rozgrzejesz. Dopiyro co ugotowałam* Brzozów; Mp pd. MT
- ziemny pies** ‘chomik’: *Na chomika mówi sie zimny pies* Książnice Wielkie piń; Mp. MT
- zierkaty, zierkowaty** ‘zezowaty’: Mp pn-wsch. MT
- ziewa** ‘rozstęp między nitkami osnowy, przez który przesuwa się czółenko z wątkiem podczas tkania’: *W te ziewe wkładas cółnik i przybijas* Huszcza biał-podl; Maz. MT
- zieziula, zieziulka** ‘kukułka’: *Zieziulka kuje* [‘kuka’] Bilwinowo suw; Mp pd-zach, Maz wsch, Kresy pn. MT
- zima 1.** ‘zimno, chłodno’: *Oblecza se kabot, ky je tak zima. Okynko w chlywku trza sianym zatkać, bo dobytku w nocy bydzie zima* Rogów ryb; Śl, Mp pd-zach. MT
- zima 2.** ‘dreszcze, febra’: *Jak go tak trzénsie, to powiadajóm: zima mo* Zborowskie lubl; Śl. MT
- zimiek 1.** ‘wiosna’: Kasz. **2.** ‘przedwiośnie (i przednówek)’: *Jo do waji przėjade na zymk* Gołubie kar; Kasz. MT
- zimina** zob. **zimmnina**
- zimmnina** ‘zimny klimat’: *Na Kaszëbach je czosto zëmnizna* Gołubie kar; Kasz. MT
- zimko** dziec ‘zimno’: *Srëlku, nie je ci zimko?* Cieciorka st-gdań; Pom pd, Kasz. MT
- zimkowy 1.** ‘wiosenny’: Kasz. **2.** ‘o zbożu: jare’: *Zimkuewé zbueżé* Kętrzyno wej; Kasz. MT
- zimna rz** ‘gorączka z dreszczami’: Mp pd-zach. MT
- zimne nogi** ‘galareta mięsna’: *Może byšta chcieli jeszcze zimnech nogów?* Kramsk koniń; Mp, Maz, Wp. RK
- zimmnica** ‘gorączka z dreszczami’: *Jak mie chyciła zimmnica, to myślołem, ze mie roztrzynsie* Sękowa gor; Śl pd, Mp pd. MT
- zimmnina, zimina** ‘galareta mięsna’: *Zimmnina, kwaśnina, nazimmnina, galareta, zimne nogi* Bilwinowo suw; Maz pn. MT
- zimmnisko** ‘dreszcze’: *Jak człowiekowi to zimmnisko przez krzyże przejdzie, to “od tygo sie ta gorónczka, ta febra robi* Obra wolsz; Wp zach. MT
- zimno 1.** ‘dreszcze’: *Zimno wzieno go, smak mu do jedzenio zepsulo* Poręby Majdańskie kolb; Mp. **2.** ‘opryszczka na wardze’: *Zimno to taki bąbel. Zimno sie ji wywalilo* Woźniki sier; Mp. MT

- zimność** 'zimno, chłód': *Ja bardzo boje sie zimności* Wierzchjedlina sokół; pog Maz wsch i Kresów pn. MT
- zimnowaty** 'trochę zimny, zimnawy': *Tera już ranki zimnowate* Miłkowie-Mački siem; pog Maz wsch i Kresów pn. MT
- zimny** 'o odzieży: mało ciepły, nieochraniający przed zimnem': *Sto złotych dałam za rękawice i takie so zimne* Sierostawice konec; Mp. MT
- zimota** 'brzydka, zimna pogoda': *Siedźma lepchi dóna w taki zimocie, jak dziś to je. Ji psa žal wignac na tó zimote* Pelplin tcz; Pom pd. MT
- ziobro** 'zębro': *Tako sucho ta škapa, ze ji wszystkie ziobra policy* Książnice Wielkie piń; Mp, Kresy pd. RK
- ziobro, żebro** 'jeden z giętkich patyków w koszu lub opałce, przez które przeplata się pręty wikliny lub лыka': *W "opólce sie ziobra juz zepsuly. Jakby nie umiot zio-brów wstawić, to by nie uplyt koszyka* Po-ręby Majdańskie kolb; Mp wsch. MT
- ziomniak** 'ziemniak (roślina i jadalna bulwa)': Mp pd-zach. MT
- ziugać, ziukać** 'popychać, potrącać, dźgać, też przen: popędzać, nalegać': *Wcióng jyno ziułkocie i ziułkocie na mnie* Sękowa gor; Mp. MT
- ziugnać** 'potrącić, poruszyć, ukłuć, dźgnąć': *Ziugnął mie ino tom jgłom, noj harat! Wydar zymba* Kościelec-Chrzanów; Mp. MT
- ziukać** zob. **ziugać**
- ziuziu** dziec 'zimno': *Trzu przykryć Marysie, bo ziuziu* Samocice dąb-tar; Mp. MT
- ziuziu, ziużku** dziec **1.** 'spać': *Marijka tera pódzie ziużku* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. **2.** 'przyśpiew zachęcający do zaśnięcia: luli, lulu': *Żiużiu, żiużiu, ziużku* Gaj n-miej; Pom pd, Kasz. MT
- ziużkać** dziec 'spać': *Tera pódziesz ziużkać!* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. MT
- ziużku** zob. **ziuziu**
- zjadacz** pogard 'człowiek, który wyzyskuje innych': *Zjadac – ten, co chętnie nie do-da czegoś, wypasie drugiemu, przycygani jakąś rzecz dla siebie* Mszana Górna lim; Mp pd-zach. MT
- zjadek** 'zjedzenie, jedzenie, spożycie': *Czy mo mama tam co dobrygó do zjodku?* Kramsk koniń; Wp wsch. MT
- zjadło** 'zjedzenie, jedzenie, spożycie': *Te ziemniaki się nadają tylko do sadzenia. Do zjodła nie, bo słodkie* Szlembark n-tar; Mp pd. MT
- zjadłobić się 1.** 'zirytować się': Kasz. **2.** 'zmartwić się': Kasz. MT
- zjadły** 'smaczny': *Pyrki z grondzika nie bardzo zjadłe* Kramsk koniń; Wp wsch. MT
- zjadnik** st 'człowiek lub zwierzę mające dobry apetyt': Kasz. MT
- zjadny** rz 'człowiek, który dużo je': *Dło zjodnego to bë nie starczëło* Gołubie kar; Kasz. MT
- zjadowanie** 'zmartwiczenie, kłopot, zdenerwowanie': *Toć z tim chłopcém móm durch zjadowienie. Nie uczi sie, nie chodzi do szkołi, lolcuje jeno. – Od tego zjadowienia jesteś aż zóhła ji chuda* Pelplin tcz; Pom pd. MT
- zjajczyk (się)** 'pogmatwać (się), splatać (się), sfilcować (się)': *Takie zjojcone te nici* Jodłowa jas; Mp pd. MT
- zjąć** 'zdjąć': Kasz. JR
- zjednać (się) 1.** 'nająć (się) do pracy za umówione wynagrodzenie': Mp pd-zach. **2.** 'umówić się, dogadać się w jakiejś sprawie': *I zjednali sie, ze pódzie z nim* Cygón Mutne [Orawa Śl]; Mp pd-zach. MT
- zjedny** 'smaczny': *Mama upiekła zjedny kuch* Gołubie kar; Kasz. MT
- zjedź** zb 'gromada osób (zwłaszcza dzieci) lub zwierząt domowych o dużym apetycie, którą trzeba nakarmić': *Ta zjedź jak sie zleci, to sie nie "opéńdzi* Janki Młode ostroł; Śl pd, Mp pd i wsch, Maz wsch i pn. MT
- zjimać** 'zdejmować': Kasz. MT
- złam, złom** 'drzewo złamane przez wiatr': *Kupiulem w lesie takiech złamów kilka* Kluki miń-maz; Maz pd-wsch. JW
- złapić** 'złapać, schwytać': *U nas złapili juz trzech tchórzów w zielazo* Kadzidło ostroł; Śl, Mp pd, Maz pn, Pom pd. JW
- zle** rz 'zły duch, diabeł': *Mówio, ze zle to sie przezegnania boji* Huszcza biał-podl; Śl, Mp, Maz, Pom pd. JW

- złom** zob. **złam**
- złośny** ‘zagniewany, zły’: Maz wsch, Kresy pn. JW
- złotny** ‘złoty’: *Swoje złotne pierścionki rzucił po pokoju* Budy biel-podl; Maz wsch, Kresy pn. JW
- złotoczyna** ‘gatunek wierzby’: *Robie kosyki ze złotoczyny* Brudzewice opocz; Mp pn. JW
- złować (się)** ‘gniewać się, złościć się’: *Ón złował się, jakieś papiery rozdziurał* Huszcza biel-podl; Maz wsch. JW
- złódź, złódź** ‘marznący deszcz lub grad, szron; szadź’: *Złódź się robchi, jek desc pada ji zara marźnie* Janki Młode ostroń; Maz, Kasz. JW
- zły rz** ‘zły duch, diabeł’: *Ona mo ze złym spółke* Woźniki sier; Śl, Mp, Wp, Maz. JW
- zmachcić się** ‘zmęczyć się’: *Przë sanie trzeba sa derch zmachcëc* Gołubie kar; Kasz. JW
- zmagać się, smagać się** ‘mocować się’: *Długo sie ze sobóm zmagaty* Brudzewice opocz; Mp. JW
- zmańrać się** ‘porozumieć się, umówić się’: *Zmańrali sie przecie ze sobom chłopiec z dziewczyną* Słomka lim; Mp pd. JW
- zmarachować się** ‘zmęczyć się’: *Tera sie prandko zmarachuja przy robocie* Pelplin tcz; Pom pd, Kasz. JW
- zmarasić 1.** ‘pobrudzić’: *Zmarasiłtek se cały mantel* Jędrysek lubl; Śl. **2.** ‘zniszczyć, stratować’: *Krowa zmarasiła pszynice* Kozakowice ciesz; Śl, Mp. JW
- zmarnić** ‘zmarnować, zniszczyć’: *Zmarniół zdrowię, zmarniół majóntek* Żarnowiec kroś; Mp. JW
- zmarnieć** ‘o zwierzęciu: zdechnąć’: *Ino mómy dwie krowy, bo nóm jedna zmarniała* Bolewice n-tom; Mp, Wp. JW
- zmarnować się** ‘o zwierzęciu: zdechnąć’: *Goździowi sie dzisiej krowa zmarnowała* Kramsk koniń; Maz, Wp wsch. JW
- zmazać (się)** ‘ubrudzić (się)’: *Dziecka sie zaś bawióm w kałuży, dyć sie zmażóm* Puńców ciesz; Śl. JW
- zmelony** ‘o zbożu: zmielone’: Mp zach, Wp. JW
- zmianka** ‘zebranie kółka różańcowego, w czasie którego wymieniano kartki z teksta-
- mi tajemnic Różańca’: *W piersom niedziele zawse bywo zmianka tajemnicek* Sierosławice konec; Mp. JW
- zmiarkować (się)** ‘domyślić się, zorientować się’: *Jo zaro zmiarkował, co sie swiyńci* Jędrysek lubl; Śl, Mp, Maz. JW
- zmiarzać** ‘zmierzyć’: *Metrym trza zmiyrzać, wielio dół [na wapno] mo* Blizne brzoz; Mp. JW
- zmiarzk** ‘zmiarzech’: Mp pn-wsch, Maz, Wp zach, Pom pd. JW
- zmiar-złuch** ‘człowiek nieznośny, dokuczliwy’: *To dziecko taki zmiar-złuch* Jędrysek lubl; Śl. JW
- zmiar-zły** ‘nieznośny, dokuczliwy’: *Ale tyn starzik ból zmiar-zły* Jankowice Rybnickie ryb; Śl, Mp. JW
- zmietać** ‘o zwierzęciu hodowlanym: poronić’: *Krowa zmietała* Kasina Wielka lim; Mp pd. JW
- zmięć** ‘odwilż’: Mp pd. JW
- zmiłknąć** ‘o ręce lub nodze: zdrętwieć’: *Rozetrzy mi rękie, bo mi zmiłkła* Baciki Średnie siem; pog Mp pn i Maz pd, Kasz. JW
- zmizerować się** ‘o krowie: zdechnąć’: *U nás sie krowa zmizerowała* Wąworków opat; Mp. JW
- zmleły, zemleły** ‘o zbożu: zmielone’: Śl pd zach. JW
- zmiłoty, zemłoty** ‘o zbożu: zmielone’: Kasz. JW
- zmoklina, zmoklizna** ‘pot’: Kasz. JW
- zmotty** ‘o zbożu: zmielone’: Śl pn, Wp zach. JW
- zmówiny** ‘zaręczyny’: *Na zmówiny przyjechał kawalyr z wódkóm* Żłotniki kal; Mp, Maz, Wp, Pom pd. JW
- zmroczyć się, zmroczyć się** ‘ściemniać się’: *Juz sie zmrocało* Woźniki sier; Mp. JW
- zmroczo, smroczo** ‘ciemno, mroczo’: Kasz. JW
- zmroczyć się** zob. **zmroczyć się**
- zmrokcieć się** ‘zrobić się ciemno’: Mp. JW
- zmudzić** ‘o czasie: stracić, zmarnować’: *Trzy lata syn zmudził szkoły* Stara Jamka niem; Śl, Pom pd, Kasz. JW
- zmurcać (się)** ‘zbrudzić (się)’: *Tak sie zmurcał przy ty robocie* Bóbrka kroś; Śl, Mp pd. JW

- zmyłka** ‘błąd, pomyłka’: *Ja wcoraj zmyłkie zrobił, że nie powiedział tobie o tym kominiarzu* Huszcza biał-podl; Mp pn, Maz. jw
- zmysł, smys** ‘talent, zdolności’: *Smys miał taki do mularki* Chotel Czerwony piń; Mp pd. jw
- znachodzić (się)** ‘znajdować (się)’: *Kónkól, ón sie znachodzi w pszenicy* Gielczew kras; Mp. jw
- znaczkki: na znaczkki** ‘na wznak, na grzbiecie’: *Na znaczkki leżoł i drzewo rzazol* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd. ww
- znacznny** ‘wyróżniający się czymś, odróżniający się’: *Moja chustecka jes znacná, to sie nie pomisá z twojá* Samocice dąb-tar; Mp. ww
- znaczyć (się): znaczy (się)** ‘to jest, to znaczy, czyli’: *Mówi do mego taty, do syna znaczy* Komarówka radz-podl; Mp wsch, Maz wsch, Kresy pn. ww
- znać 1.** ‘widać’: *Nie było znać ni oców, ni nosa, nic* Janki Młode ostroł; Mp, Maz, Wp. **2.** ‘umieć’: *Śpiywać znáł dobrze* Pogóra [Orawa Śl]; Mp pd. ww
- znajd** ‘dziecko nieślubne, panieńskie’: Maz pd. ww
- znajdek** ‘dziecko nieślubne, panieńskie’: *Znojdek – panna, któro ma dziecioka bez ślubu, to sie mówi, że mo znojka* Janki gtnń; Śl, Mp pn-zach, Maz, Wp, Pom pd. ww
- znajdor, znajdór** ‘dziecko nieślubne, panieńskie’: *Nieślubne dzieci zwą znojdorami* Goślinowo gnieź; Mp pn, Wp. ww
- znajduch** ‘dziecko nieślubne, panieńskie’: *Nieroz znaiduch mo więkse scęście jak takie dziecko* Sierosławice koniec; Mp, Maz, Wp. ww
- znajomstwo** ‘znajomość towarzyska’: *Ze znajomstwa sie kumuje* Hyżne rzczsz; Mp pd. ww
- znajść** ‘znaleźć’: *Tero znodli lekarstwa, że bary poradzą uratować* Przedmość wiel; Śl, Mp, Wp. ww
- znak: na znak** ‘na wznak’: *Pływo na znak* Brudzewice opocz; Mp. MB
- znalazek** ‘dziecko nieślubne, panieńskie’: *Thukła szie i ma znalazka* Trzciano szt; Pom pd. ww
- znamienie** ‘znak’: *Takie nám dało znamiyne. Co to mogło być?* Wesołe [Orawa Śl]; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- znamy** ‘znajomy’: *A kóméndant był znány mój* Istebna cies; pog Śl pd i Mp pd-zach. ww
- znańdek** ‘dziecko nieślubne, panieńskie’: Wp. ww
- znąd** ‘stąd’: Kasz. AN
- znerwować (się)** ‘zdenewować (się), zirytować (się)’: *Dziadek sie znerwowoł strasnie na wnucka* Poręby Majdańskie kolb; Mp, Maz. ww
- znierzk** ‘zmierzch’: Maz. jw
- znoić się** ‘pokrywać się potem, pokrywać się rosą’: *Znojó sie szyby, musi dyszcz bedzie* Gielczew kras; Mp pd. ww
- znok, znouk** ‘znów, ponownie’: *Kóminiáarz znouk przysed* Sierosławice koniec; Mp. ww
- znou** ‘znów, ponownie’: *Takom lichu dzisio, znou mie boli koto serca, pewnie trza bedzie sie ryktować na tamtyn świat* Rzepienik Strzyzewski gor; Mp, Kresy pd. RK
- znowiąć** ‘zmyślić coś, powiedzieć nieprawdę’: *Znowiłeś se, nie mówis prawdę* Radkowie ilż; Mp. ww
- znouuj** ‘znów, ponownie’: *Znouuj dzisioj krańciel sie jastrzqb, może co porwoł* Ciecchocin lip; Mp, Maz, Wp, Pom pd. ww
- znouk** zob. **znok**
- znowy, znouyk** ‘znów, ponownie’: *Znowy dó mnie przychodzisz* Złotniki kal; Wp. ww
- znój** ‘pot’: *Znoj mie przesed* Grębów tarnob; Mp pd. ww
- znówki** ‘znów, ponownie’: *Mamo, ja znówki póda do śpítala?* Cieciorka st-gdań; Pom pd. ww
- zobaczować** ‘ogłądać, zagłądać’: *“Ojciec sie doćpíl [‘wtrącił się’] i chciał mu zobacować w te kartke* Woźniki sier; Mp pn. ww
- zoczyć** ‘zobaczyć, ujrzeć’: Maz. ww
- zofcity** ‘soczysty’: *Te moje piecorki te jedne sóm wycewiałe, a té drugie zofcíte, smacne* Zborowskie lubl; Śl. AN
- zofija** ‘ptak – wilga’: *Zofija to ma zólte pióra ji ładnie śpéwa* Obręb sierp; Mp, Maz, Wp, Pom pd. ww

- zoft** ‘sok’: *Wej se trocha zoftu ku teju* [‘do herbaty’] Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- zoka** ‘skarpetka’: *Uwier inksze zoki, bo je zima dzisio* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. ww
- zolić** 1. ‘wybielać przędzę, bieliznę za pomocą ługu’: *Mocy sie w wodzie, bierze sie popiół i zoli sie* Radkowice iłż; Mp, Maz. 2. ‘plamić, brudzić’: Kasz. ww
- zolnik** ‘beczka do zaparzania i wybielania bielizny’: *Zolnik – to było jak beczka, tylko trzy nog* Adamów chm; Mp pn. ww
- zola** ‘roztwór wody z popiołem; ług’: *Jak sie już gótował popiół z wodo, to sie nazywało zola* Nielisz zam; Mp pn-wsch. ww
- zolzować** ‘o koniu: mieć zolzy, chorować na zolzy’: *Kón zolzuje, to znacy mo katar i kasle* Topolice opocz; Mp. ww
- zorgować** ‘starać się, troszczyć, zabiegać’: *Jeszcze żeniaty nie był, to już tak zorgował do siebie* Siemoń tor; Wp, Pom pd. ww
- zorki** ‘gwiazdy’: pog Mp pn-wsch i Maz wsch. ww
- Zorniczka** ‘planeta Wenus widoczna na niebie o poranku lub wieczorem’: *Dawni zegarów nie było, tylko ludzie na te zornicke wstawali* Kamianki-Wańki sied; Maz. ww
- zranek** ‘rano’: Maz pn. ww
- zratować** ‘uratować, ocalić, pomóc’: Mp pd. ww
- zraza** ‘jednoroczny pęd rośliny do szczepienia; latorośl’: *Zraza abo scepka* Okrzeja łuk; Mp pd-wsch i pn-zach; Maz pd. ww
- zrazu** ‘początkowo, z początku, w pierwszej chwili’: *Zrazum myślała, ze ci sie co stało* Samocice dąb-tar; Mp, Maz, Wp, Kasz. ww
- zręby, zdręby** ‘wióry drewniane’: Kasz. ww
- zręcziny, sředziny** ‘zaręczyny’: Wp. ww
- zrękawiny** ‘zaręczyny’: Kasz. JW
- zrękowiny** ‘zaręczyny’: *Běl už rajek ji obgadeli zrenkowiini* Pelplin tez; Śl, Mp, Wp, Pom pd. ww
- zrobiaty** ‘spracowany’: *To už je zrobiata kobieta. Tak ciężko jak ona miała całe życie!* Pelplin tez; Pom pd. ww
- zrodzić się** ‘wydać obfity plon; obrodzić’: *Buroki się zrodziły jak nigdy, choć sucho było* Bóbrka kroś; Mp, Maz. ww
- zroić się** ‘o roju pszczół: oddzielić się od ula z młodą matką’: *Jak sie pscoły zrojo i matka se pójdzie z ula i idzie, jak kto zobacy na drzewie, to pójdzie, zdymnie i robi se pscoły* Zuzulka węgr; Maz. ww
- zrok** ‘wzrok’: *Zrok to miała dobry* Wilków kiel; Mp. MB
- zrost** ‘wzrost’: *Jakigo zrostu “ón móg być?* Lgota Gawronna włosz; Mp. MB
- zrucić** ‘zrzucić’: *Lyn do bagna zrucili* Gaj n-micj; Mp, Maz, Wp, Pom pd. AKS
- zrychtować** ‘przygotować, zrobić, naprawić’: *Gada: rychtujcie maśniczke. Óni zrychtowali te maśniczke i dali mu robić masło* Czematyce jaros; Śl, Mp. ww
- zrzadło** zob. **zdrzadło**
- zrzebak** ‘źrebię’: *Kobéta dobra do zzebaków* Janki Młode ostroł; Maz. AKS
- zryzn** ‘pierwsza deska ścięta z kłoca’: *Ściany ... z “okreglocków, zryznów* Wąworków opat; Mp pn, Maz pd, Wp pd-wsch. AKS
- zsiadłe nogi** ‘galarcta mięsna’: Maz. RK
- zsiadnąć się, zesiadnąć się** ‘o mleku: skwasić się’: *Jak sie mliko zesiednie, to jes siadłok* Woźniki sier; Mp. AKS
- zsiwieć** 1. ‘stać się siwym; posiwieć’: *Młody cłowiak, a tak zsiwiał* Huszcza biał-podł; Maz. 2. ‘zsinieć’: *Beta cholera, co tak marli predko – zachorował, zsiwiał i pomar* Dąbrowa Poduchowna iłż; Mp. AKS
- zsyпка** ‘zbiór, zgromadzenie zboża, składka dla nowożeńców’: *Robili takie duze zsyпки* Wojsławice zaw; Mp. AKS
- zsypuwać** ‘zsypywać, gromadzić’: *Tam taka skrzynia była, co chłop popiół zsypuwał* Borsuk kras; Mp. AKS
- zuber** 1. ‘rodzaj sita do czyszczenia ziarna’: *Zuber – co żyto przesiywać do siwy* Dębska Kuźnia opol; Śl. 2. ‘o starym koniu lub starej krowie’: *Łyn stary zuber yno sie góni* Jędrysek lubł; Śl. AKS
- zuchelek** ‘kawalek’: *Ostał tulo zuchelek placka* Kadzidło ostroł; Mp, Maz. AKS
- zuda** ‘południowa strona świata; południe’: Kasz. AKS
- zupa** zob. **czarna zupa**
- zupa** zob. **gapia zupa**

- zuptówka** ‘zupa ziemniaczana’: *Zuptówka, ślepe ryby, rzodkie pyrki* Dąbrówka Koscielna gnieź; Wp pn. AKS
- zuwieść** ‘uwieść’: *Ten dochtór chciał jom zuwieść* Miechów; Mp. AKS
- zwada** ‘kłótnia, sprzeczka, zatarg’: *Ni szukaj zwadów* Siennica Różana kras; Śl, Mp, Kasz. AKS
- zwardzić się** ‘klócić się, pokłócić się’: *Potym my sie zwardzili z matkóm* Stara Jamka niem; Śl, Mp. AKS
- zwałać** ‘pobrudzić’: *Portki zwálałeś, gdzie sie to dopierze* Radkowice ilz; Mp. AKS
- zwalic** ‘uderzyć’: *Zwalul go kijem* Samocice dąb-tar; Mp. AKS
- zwarka** ‘wysokie naczynie z klepek, przypominające dzieczę, na trzech nogach, z otworem w dnie, służące do gotowania i wyparzania bielizny’: *Niy stawiałó sity zworki w izbiy, bo sity ukropniy dużó pary róbitó* Lubatowa kroś; Mp pd. AKS
- zwarpać** ‘zszyć, uszyć byle jak’: *To je łach zworpón-i* Kętrzyno wej; Kasz. AKS
- zwartnąć się** ‘udać się, poszczęścić się’: *Zwortnie mu sie* Słomka lim; Mp pd. AKS
- zwartnica** ‘część wozu: żelazny pas łączący rozworę z tylnymi śnicami’: *Złeci zwartnica, to ostanie pośladek u wozu* Okalina opat; Mp pn. AKS
- zwarzyć** ‘ugotować’: *Zwarze jaki* “obiód Kombornia kroś; Mp. AKS
- zwąbiedrzyć się, zwąbierzyć się** ‘o desce: wykrzywić się, wypaczyć się, wygiąć się’: Kasz. AKS
- zwejmać się** ‘domyślić się, zorientować się’: *Zwejmałóm sie, że chcesz už jić* Pelplin tez; Pom pd. AKS
- zwela** ‘najniższa część konstrukcyjna ściany budynku słupowo-glinianego’: Kasz. AKS
- zwęgować się** ‘pogiąć się’: *Płiti to majó lezić plazam, a ón jich postawiól pod ściana ji tedi téz sie zwęgoweli* Leśnia Jania st-gdań; Wp pn, Pom pd. AKS
- zwiadefko** ‘szpulka’: *Kup tu zwiadefko nici. Kiej ni mo nici na zwiadefku, ino na klymbku* Mogilany krak; Mp. AKS
- zwiadować się** ‘dowiadować się’: *Jo sie juz zwiadował w Rabce* Mszana Górna lim; Mp pd. AKS
- zwiady** ‘zaręczyny’: *Juz były zwiady u Kapusty* Ostrowiec bus; Mp. AKS
- zwiarcie** ‘zawzięcie’: *Co tē czētosz tak zwiarcie to gazete?* Gołubie kar; Kasz. AKS
- zwiarty** ‘zawzięty, zacięty’: *Ten zwiarty Puzdrowszczi sa* “utopił Gołubie kar; Kasz. AKS
- zwiadować** ‘oznajmiać’: Kasz. AKS
- związować** ‘związywać’: Mp, Kasz. AKS
- zwidzieć się** ‘spodobać się’: *Zwidziól sie jeden drugimu, nie patyżól na nic, ino broł se do zyniucki* Międzybrodzie Bialskie żyw; Mp pd. AKS
- zwieczka** zob. **źwieczka**
- zwiadze** ‘słoma ogryziona z kłosów przez owce’: Kasz. AKS
- zwieraczka** ‘część wozu: pierścień łączący koniec śnic tylnych z rozworą’: *Ta zwiracka nie chce wlyż na* “ozwore “od drabiniastygo wozu” Samocice dąb-tar; Mp pd. AKS
- zwieranica** ‘część wozu: pierścień łączący koniec śnic tylnych z rozworą’: *Zwieranica trzymo cały wóz. Jak sie rozwore wrazi na skrynta, to sie zbijo zwieranicom* Woźniki sier; Mp pn. AKS
- zwieranka** ‘część wozu: pierścień łączący koniec śnic tylnych z rozworą’: *Zwieranka – “obrocka, co sie rozwore umocuje* Wilków kiel; Mp. AKS
- zwierciadelko, zwierciadko** ‘lusterko’: *To je zwiérciodkó* Blizne brzoż; Mp, Wp pd. AKS
- zwierciadko** zob. **zwierciadelko**
- zwierciadło** ‘lusterko’: *Lusterko, a dawni zwierciadło* Okolina opat; Mp, Maz pd, Kasz. AKS
- zwierka** ‘część wozu: pierścień łączący koniec śnic tylnych z rozworą’: *Zwierka – łacy sie nióm* “ozwore z zadym” Janki gtnń; Mp, Maz pd, Wp wsch. AKS
- zwierzchnik, wierzchnik** ‘górna część maślnicy, przykrywka’: *Zwierzchnik, żeby nie wyskakowała śmietana* Zamicście lim; Mp. AKS
- Zwierzowa** zob. **Gwiazda Zwierzowa**

- zwierzyna 1.** ‘zwierzę, zwierzęta domowe’: *A dó tego zwirzyna tó każda ma pamięć, o, powiedzmy koń Degucie suw*; Mp, Maz. **2.** ‘drób’: Mp, Maz pn. AKS
- Zwierzynka** ‘planeta Wenus widoczna na niebie o poranku lub wieczorem’: Mp. AKS
- zwierzysko** ‘miejsce, gdzie rąbie się drzewo’: Kasz. AKS
- zwierzyna** ‘zwierzęta’: Kasz. AKS
- zwiesna, zwiosna** ‘wiosna’: *Jak morskie glapy na brodku zaskrzeczóm, to wim, że to ju zwiesna Morzysław koniń*; Mp pn-zach, Wp pd-wsch. AKS
- zwijadło** ‘przyrząd służący do zwijania przędzy’: Mp, Maz pd-zach. AKS
- zwijak** ‘przyrząd służący do zwijania przędzy’: Maz. AKS
- zwijka** ‘zwitek, wiązka wyczesanego lnu’: Maz. AKS
- zwiosna** zob. **zwiesna**
- zwlóczyć** ‘zwelekać’: *Wyprawił zaranczyny, jak nie chciał zwlóczyć Siemoń tor*; Mp, Wp. AKS
- zwodny dzień** ‘prima aprilis’: *W zwodny dziyn to sie ludziom nie wierzy Rzepiennik Strzyzewski gor*; Mp pd. ww
- zwon I.** ‘dzwon’: *Bez wojna Niemcy przetopiali zwóny Jankowice Rybnickie ryb*; Śl, Mp, Maz pn, Wp, Pom pd, Kasz. ww
- zwon II.** ‘całość lub część drewnianego obwodu koła wozu umocowana na szprychach’: Mp wsch, Maz pn, Kresy. ww
- zworzeń** ‘sworzeń u żurawia studziennego’: Mp pn-zach, Maz, Pom pd. AKS
- zwód 1.** ‘żuraw studzienny’: Mp pn-wsch. **2.** ‘belka ukośna w konstrukcji żurawia’: Mp pn-wsch. AKS
- zwój 1.** ‘żuraw studzienny’: Wp pd. **2.** ‘belka ukośna w konstrukcji żurawia’: Wp pd-zach. AKS
- zwórka** zob. **swórka**
- zwrok** ‘wzrok’: *Jak pan sobie utraci zwrok, to te okulary bydom dobre Woźniki sier*; Mp pn i zach. MB
- zwycz** ‘zwyczaj, obyczaj’: *Na Kaszëbach je zwęcz zażewania tabaczi Gołubie kar*; Kasz. AKS
- zwyk 1.** ‘zwyczaj, obyczaj’: *“U nás jes taki zwyk, że družki jidom do pani młody Żarnowiec kroś*; Śl pd, Mp pd, Kasz. **2.** ‘przyzwyczajenie’: *Mo taki szpatny zwyk Kozakowice ciesz*; Śl pd, Mp pd, Kasz. AKS
- zwytrzymać** ‘wytrzymać, znieść, wycierpieć’: *Już mi móg zwytrzymać ten gospodarz Wojciechów kraś*; Mp wsch. AKS
- zwyż: na zwyż** ‘na wysokość’: *Bedzi miała putora metra na zwyż Żarnowiec kroś*; Mp pd. AKS
- zybia** ‘trzęsawisko’: Kasz. AKS
- zybotać, zybować** ‘huścić’: *To je przejemnie tak zybuowac są Gołubie kar*; Kasz. AKS
- zybówka** ‘huśćawka’: *Knapy w uegradze zroběle zybówke Gołubie kar*; Kasz. AKS
- zybujkać** ‘huścić’: *Marëłka, lubisz san zybujkać?* Gołubie kar; Kasz. AKS
- zyda** ‘wiatr południowy’: Kasz. AKS
- zydla** ‘ława z poręczą’: Śl, Kasz. AKS
- zygla, żygla** ‘ława z poręczą’: *Stolek z takóm żyglóm, stoliczka ze żyglóm Kozakowice ciesz*; Śl. AKS
- zyle** ‘galareta z nówek’: *Do z-ilcu musi bić “ocet Pięcymorgi świec*; Maz pn, Wp pn, Pom pd, Kasz. AKS
- zyma** ‘górna lub dolna linka niewodu podtrzymująca sieć’: *W niewodzie je wýzchna z-ima i spodnia z-ima Pięcymorgi świec*; Maz pn, Pom pd, Kasz. AKS

Ż

- żdźiąsto** ‘dźiąsto’: *Żdźiąsła mie bolom, jaż krew leci* Bóbrka kroś; Śl, Mp. ww
- żdźiebko** ‘trochę’: *Ón zbadól, że obracajóm ździebko dolarami* Lubocześnica szam; oggw. AKS
- żdźiebło** ‘żdźbło’: *Posto sie do wody, przyniosło sie pore tam ździebeł lnu* Lgota Gawronna włosz; Mp, Maz, Kasz. AKS
- ździery** ‘odpadki przy czesaniu lnu’: *Przed cesaniem lnu, jak piyrsy roz udezy, to te piyrse, to sóm ździery* Mała Wieś radomsz; Mp pn. AKS
- ździobło** ‘żdźbło’: *Żdziobło słomy* Blizne brzoz; Mp. AKS
- źgnąć się** ‘ukłuć się’: *Zapomniałam nopardka i w palic sie żgłam* Woźniki sier; Mp. AKS
- źlić się** ‘złościć się’: *Żuł sie pracą nad siły* Brzoskwinia krak; Mp pd. AKS
- źmiak 1.** ‘ziemniak (roślina i jadalna bulwa)’: *Ani psu, ani kotowi tych źmioków nie będzie* Jodłowa jas; Mp. 2. zb ‘ziemniaki’: *Żmiok musi być na *obiód, bo tak, to kazdy głodny* Stróżna gor; Mp. MT
- źraleć** ‘dojrzewać’: *Już zboża źralejom* Lubatowa kroś; Mp pd. AKS
- źrały** ‘dojrzały’: *Wyrywało sie takie, co były źrałe głowocki* Niepołomice boch; Mp pd. AKS
- źrebaszek** ‘źrebię’: *Żrebaszek to taki kón od cycka* Cerekwica poz; Wp. AKS
- źrebiec** ‘młody koń; źrebak’: Mp, Maz, Wp, Pom pd. RK
- źrebówka** ‘młoda klacz’: *Żrebówka to kobyła, co ma rok* Obręb sierp; Maz. RK
- źreć I.** ‘dojrzewać’: *Pod pać* [‘w miejscu, gdzie nie dochodzą promienie słoneczne’] *nie źre* Łostówka lin; Mp pd-wsch. RK
- źreć II.** ‘patrzeć’: *Tak źry w nio jak sroka w kość* Kombornia kroś; Mp pd. RK
- źróbak** ‘źrebię’: *Kwoły sie swoim źróbkiem, a do roboty nojmuje* Sierosławice konec; Mp pn. AKS
- źróbek** ‘źrebak’: *Mom piyknego źróbka. Nie sprzedom go, bede go chował na kónia* Rzepiennik Strzyżewski gor; Śl, Mp. RK
- źróbka** ‘młoda klacz’: *Nie wycie, cy óni przehandlowali swoje źróbkie?* Huszcza białpodl; Mp pn, Maz pd i wsch. RK
- źwieczka, zwieczka** ‘pokarm ponownie przeżuwany przez krowę, owcę’: *Krowa zre, a potem gryzie zwieckę* Poręby Majdańskie kolb; Mp. MT
- źwieka** zob. **źwieka**
- źwięczec** ‘dźwięczec’: *Zgadujcie, w którym uchu mi źwiyńczy* Ilyzne rzesz; Mp pd. MT
- źwieka, źwieka** ‘pokarm ponownie przeżuwany przez krowę, owcę’: Mp. MT
- źwiękować** ‘o krowie, owcy: przeżuwać ponownie pokarm’: *Krowa jak se pojy, to musi potym źwiykować* Sękowa gor; Mp. MT

Ż

żaba zob. **parchata żaba**

żaba zob. **parszywa żaba**

żaba, ziaba 1. ‘choroba skórna ludzi, objawiająca się wypryskami na języku’: Mp pd.
2. ‘choroba bydła’: *Nieboszczyk stary Kub-*

sik unioł liczyć bydło na żabe Kramsk koniń; Mp, Wp, Kasz. RK

żabie oczko ‘kwiat – niezapominajka’: *Żabie ocko jasno kście* Kadzidło ostrol; Śl, Mp, Maz. JW

- żabka, ziabka 1.** ‘kawałek drzewa z otworem, w którym umieszcza się dolny koniec drażka do obracania kamienia w żarnach’: Mp wsch i pn, Maz. **2.** ‘żelazna nakładka z gwoździem zabezpieczająca koło przed spadnięciem z osi wozu’: *Na "osi" była kobzła, na kobzle sie zakładło żabke* Poręby Majdańskie kolb; Śl pd, Mp pd. **3.** ‘żelazne okucie na końcu dyszla’: *Żabka je na dyszlu dó przytrzymywano noszelnika* Kombornia kroś; Mp pd i wsch. **4.** ‘kapturek w lampie naftowej’: *Zabka, co sie przykadła na knot* Wilków kiel; Mp. RK
- żaden** ‘nikt’: *Tyn gospodarz je taki akuratny, jeszcze ani roz nie scyganił żodnego* Puńców ciesz; Śl. AN
- żadny** ‘brzydki’: *Ta baba je żadno jak noc* Jastrzębie-Zdrój ryb; Śl. RK
- żadzić się** ‘brzydzić się’: *Teroz czonym chlebem nie żodzom sie panowie* Krościenko Wyżne kroś; Mp pd-wsch. RK
- żaga, zaga** ‘piła’: *Żaga dawni, tero psiła* Charcia Bałda ostroń; *To zagie trzeba byńdzie naostrzyć, bo je tympa* Adamowo mław; Maz pn i zach, Wp pn-wsch, Pom pd, Kasz. RK
- żagawka** ‘pokrzywa żegawka’: *Żagawki tak koló ak pokrzywi. Żagawki sie przeważnie daje kaczkóm, a pokrzywi gasióm* I. cśna Jania st-gdań; Mp, Maz, Wp pn i zach, Pom pd, Kasz. RK
- żageszpan, żageszpón** ‘trociny’: Kasz. RK
- żandara** zob. **szandara**
- żarłok 1.** ‘prosię, czasem nieco starsze’: *Nie było na targu w Goliny proścaków, ino winksze, takie żarłoki* Morzysław koniń; Wp. **2.** ‘pijak’: Kasz. RK
- żarniak** ‘żarna’: Śl. RK
- żarnowy** ‘o chlebie: upieczony z ciemnej mąki’: *Dokodze bedziemy jeś taki żarnowy chlib? Zebyś zawsze miała doś żarnowego chleba, to bydzie dobrze* Książnic Wielkie piń; Mp, Wp, Kasz. AN
- żarnówka** ‘drażek do obracania kamienia w żarnach’: *Abo sie na żarnówke mielalo, abo na korbe* Stróżna gor; Śl, Mp, Maz pd i zach. RK
- żarny rz** ‘żarna’: *I my też żarny mieli* Degucie suw; Maz. RK
- żartownik** ‘człowiek lubiący żartować; dowcipniś’: *Żartownik to zgrywać lubi* Woźniki sier; Mp, Maz wsch, Kasz. RK
- żarty** ‘chętnie jedzący, także żarłoczny, łakomy’: *Jego krowa była żarta* Łomazy biał-podl; *Ależ to żarty, żre tak dużo* Różnowo wloc; Maz, Wp. RK
- żaż** ‘trociny’: Pom pd, Kasz pd. RK
- żađło** ‘ostrze kosy’: *Żađło, co sie "ostrzy" "ostrzydłem* Żdżary luk; Mp pn-wsch, Maz wsch. RK
- żađny** ‘spragniony czegoś, chciwy, pożądlivy’: *Tymi świńmi handłotał, a "óni tyż tego miysa żođni byli, bó "óni tyż tego nie dóstawali* Czchatyce jaros; Mp, Maz wsch, Pom pd. RK
- żađło** ‘żađło’: Kasz pd. RK
- żapa** ‘błoto’: Maz pn. RK
- żbel** ‘szczebel’: *Dwa żbele w drabinie sóm złómane i trza nowe wprawić* Rogów ryb; Śl. JR
- żber, zber** ‘duże okrągłe naczynie drewniane z klepek zwykle o dwu uchach’: *Żber z parżóńkóm zaniyscie krowie, a prziniyscie żberek od kozy* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl. JW
- żbik** ‘swawolny chłopak’: *Co to za żbik, éno mu dzieńwuchi w głowie* Sztumska Wieś szt; Pom pd. RK
- żdać** ‘czekać’: Kasz. RK
- żduchnąć** ‘szturchnąć, trącić’: *Ón mie żduchnyl "okciym, aż sie potoczył* Rogów ryb; Śl pd. RK
- żdżar** ‘nieurodzajny pas ziemi’: *Na takóm ziemie sie mówi żdżor. To na tém miejscu wszystko słabe jest* Koźle szam; Wp zach. RK
- żdżarty, żdżerty** ‘chętnie jedzący, także żarłoczny, łakomy’: *To jes żdżyrto krowa* Cerekwica poz; Wp zach. RK
- żeb** ‘żeby’: *Żwiła w wianki cebule i powiesiła na piecu, żeb dymiła sie* Budy biel-podl; Mp, Maz wsch. RK
- żeber: iść (pójść) na żeber** ‘żebrać’: *Pódzies na zeber* Jędrysek lubl; Śl. RK
- żebrak** ‘kalcka’: *Urwało mu rynke. Z takigo szumnego synka zrobili mi żebroka* Harbutowice ciesz; Śl pd. RK

żebro zob. **czarcie żebro**

żebro zob. **ziobro**

żeby ‘jakby, niby’: *Oj dziotki, moje dziotki, mam was zeby kwiotki* [pśn] Woźniki sier; Mp, Wp wsch. RK

żegać ‘dźgać kogoś czymś, np. kijem, palcem, poszturchiwać, zaczepiać’: *Nie zygáj do psa, bo cie uchlá* Samocice dąb-tar; Mp pd. RK

żegnaczek ‘naczynie na wodę święconą’: *Przi dźwiryzach je żegnaczek ze śwyncónóm wodóm* Jankowice Rybnickie ryb; Śl pd. RK

żelazko, zielazko 1. ‘lemiesz pługa’: *Trza zanyś zielozko od pługa do kowola, niech go pociógnie* Rogów ryb; Śl, Mp.
2. ‘część kołowrotka, przez którą prze-wleczona jest nić’: Mp, Maz, Pom pd.
3. ‘narzędzie do czesania lnu’: Maz wsch.
4. ‘pionowa oś w żarnach, na której osadza się paprzyce’: Maz. RK

żeleźniak, zieleźniak 1. ‘garnek żeliwny’: *Gotuje sie śwynióm w zeleźnioku* Brudzewice opocz; Mp. **2.** ‘piec żelazny’: *Przikłodej jednako do zieleźnioka, bo na dworze je dzisiej siarójsko zima* Rogów ryb; Śl.
3. ‘wóz z żelaznymi osiami lub okuciami na kołach’: *Aly telepiy na tym żelyźnioku* Kombornia kroś; Mp. RK

żeli 1. ‘jeżeli’: *Żeli krowa jes nieczyjsta, moze do buhaja is i trzyj, sztyry razy* Jażyniec wolsz; Mp, Maz pn-wsch, Wp. **2.** ‘czy’: *Idź i spytej sie somsiadów, żeli czasym ni majom taki długi drobki* Kramsk koniń; Mp zach, Wp pd i zach. ww

żemia ‘bułka’: *Kup pecynek chleba a sztyry żymły* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. RK

żenać ‘gnać, pędzić’: *Zyne krowe na jarnak* Bronowice-Kraków; Śl, Mp, Wp zach i pd. RK

żeniacz ‘zalotnik, czasem nieudolny, niemający powodzenia’: *Zeniaków miała duza* Dąbrowa Poduchowna itż; Mp. RK

żeniały ‘żonaty, zamężna’: *Dwa siostrzy żyniale* Łąg chojn; Pom pd, Kasz. RK

żeniaty ‘żonaty, zamężna’: *“On był dwa razy żyniaty* Złotniki kal; Śl, Mp, Maz wsch, Wp, Pom pd, Kasz. RK

żenich 1. ‘pan młody’: *Jak przijechol żynich, to było nejprzód “odpytowani* [‘przepraszenie’], *a potym “ojcowie dawali pożegnani* [‘błogosławięństwo’] Kozakowice cies; Śl. **2.** ‘narzeczony’: Śl. RK

żeńba ‘małżeństwo, ożenek’: *Bële jako żeńba sa na nic nie przëdo* Gołubie kar; Kasz. RK

żeńska rz ‘kobieta, żona’: *Na wydano baba downi godali: żyńsko* Rogów ryb; Śl pd. RK

żerny ‘chętnie jedzący, także żarłoczny, lakomy’: *Straśnie zyrná jes ta nasa jałówka* Samocice dąb-tar; *Dobrze mić takiego zernego chłopa* Sierostawice koncc; Mp, Maz, Pom pd, Kasz. RK

żerty ‘chętnie jedzący, także żarłoczny, lakomy’: *Ta świnka tako żyrto, że ni można ji “odegnać* “od koryta Złotniki kal; Mp pn, Maz, Wp, Pom pd. RK

żerun ‘żarłok’: Maz pn-wsch. RK

żębora, żęborznik ‘człowiek kastrujący zwierzęta’: Kasz. RK

żętyca ‘serwatka z owczego mleka’: *Potym sie uwarzyła żyńtyca w kotle miedziarym* Wesołe [Orawa Śl]; Mp pd-zach. RK

żgak 1. ‘ość’: *Leszcz moł bardzo dužo tych żgoków* Obra wolsz; Wp zach. **2.** ‘kolce, cierń’: *Taki żgok wloz mi w gyre* Zakrzewo rawic; Wp. RK

żgal ‘chłopiec, szkrab’: *Szynkryz [‘karczmarz’] wszystkich żgoli z karczmy wygnol* Rogów ryb; Śl. AN

żgawka ‘pokrzywa’: *Pued domem rosnie żgawka* Gołubie kar; Kasz. AN

żłódź zob. **złódź**

żlukta, żlukto ‘duże naczynie drewniane z klepek służące do zaparzania i prania lnu, biclizny’: Maz wsch i pn, Kresy pn. AN

żmich ‘skąpiec, sknera’: Kasz. AN

żmijka ‘rodzaj blaszanego lejka, przy pomocy którego czyści się nasiona strączkowe’: *Na żmijce żmijkuje sia groch* Jeleń tcz; Mp, Maz, Pom pd. AN

żmuda 1. ‘człowiek słaby, mizerny’: *Żmuda tako chudo, ni má apetytu* Iłyżne rzesz; Mp pd. **2.** ‘człowiek nudny, zrzędzający’:

- Żmuda na takiego sie powie, co lazi i mamroce* Wilków kiel; Mp. 3. 'trud, strata czasu': *Tyle zmudy z tymi dziećmi* Jędrysek lubl; Śl. AN
- żmykać** 'prać w rękach': *Żmykom i żmykom i nie złazi tyn brud* Bóbrka kroś; Mp wsch, Kresy pd. AN
- żnąć** 'ścinać zboże': *Jak przyszyły żniywa, to kobiety szły ze sierpami i żnyli* Łowyń międzych; Mp, Wp, Kasz. RK
- żniwaczka** 'kobieta pracująca przy żniwach': *Przydzie dwie żniwaczek* Gielczew kras; Mp wsch, Maz. AN
- żniwak** 'człowiek pracujący przy żniwach': *Sierpem żąć, trza było dużo żniwaków!* Łopiennik Górny kras; Mp pn-wsch, Maz wsch AN
- żniwić** 'zbierać plony rolnicze': Kasz. AN
- żniwne** rz 'dożynki': Śl. AN
- żniwować** 'zbierać zboże': *W sierpniu żniwu-jim* Jeleń tcz; Maz, Pom pd. AN
- żofija** 'ptak – wilga': Wp. ww
- żołąd** 'żołądek, zwłaszcza zwierzęcy': *W żołąd takiego napchali i beł salseson* Wilków kiel; Mp, Maz. AN
- żorgać** 'zabiegać o co, starać się': Kasz. AN
- żorów, żorowie** 'żuraw studzienny do wyciągania wody': Mp pn, Wp, Pom pd. AN
- żot** 'brzuch, żołądek, lono': Kasz. AN
- żóltasy** 'lekkko żółty': *Pliska pod skrzydlani żóltasa* Janki Młode ostrol; Maz. AN
- żółtek** 'żółtko jaja': *Jajko ma żółtek i białek* Nowa Wieś szt; Mp pn, Maz, Pom pd, Kasz. AN
- żółtoch** 'warstwa nieurodzajnej piaszczystej gleby': Kasz. AN
- żółtocha** 'żółtaczka': *Mój chłop miot żółtoche, to cały żółty, jakby umalował* Woźniki sier; Śl pn, pog Mp pn-zach i Wp pd-wsch. AN
- żółw** 'choroba krów: stwardnienie wymienia': Mp, Maz pd. AN
- żrać** 'jeść, zwłaszcza o zwierzętach; żreć': *Krowy nie chcóm już żrać, trza ich gnać dó dóm* Rogów ryb; Śl. AN
- żranie** 'pokarm, zwłaszcza dla zwierząt': *Za-niysz babuciowi ['świni'] żrani* Kozakowice ciesz; Śl pd. AN
- żuba** 'wierzchnie okrycie męskie': Kasz. AN
- żuchel, żuchelek** 'mały kawałek; kęs': *Żuchel séra zjad* Sztumska Wieś szt; Pom pd, Kasz. AN
- żuga** 'rodzaj łodzi': Kasz. AN
- żujka** 'pokarm przeżuwany po raz drugi przez bydło': *Żujka żuje, krowa bedzie zdrowa* Siennica Różana kras; Mp, Maz. AN
- żulik** 'łobuz, oszust, także o nieznośnym dziecku': *Mowio, jak taki narwany bachor czasym, tu mowio: ach ty żuliku, ty urwisie* Degucie suw; Maz wsch, Kresy pn. AN
- żupsać** 'uderzać nogą, kopać': *Ten ich knop to "umie ino żupsac* Gołubie kar; Kasz. AN
- żurak** 'gliniany garnek używany do kiszenia żuru': *Musze kupić nowy żurok* Morzysław koniń; Śl, Wp. AN
- żurak, żurek** 'chustka zawiązywana w specjalny sposób na głowie mężatki': *Świóń-zały my se żuroki na głowach* Jankowice Rybnickie ryb; Śl. AN
- żużać, żużkać 1.** 'kolysać, usypiać dziecko': Kasz. 2. 'spać (o dziecku)': *Marėłka pue wieczere tē pódzesz żużkac* Gołubie kar; Kasz. AN
- żużnić** 'szumieć': *Tak pado, jano żużni* Leśna Jania st-gdań; Pom pd. AN
- żwaczka** 'pokarm przeżuwany po raz drugi przez bydło': *Krowa żwaczke żwie* Miłkowie-Mački siem; Mp wsch, Maz pd-wsch. AN
- żwać** 'żuć': *Krowa lezy i wieke żwie* Janki gtnń; Mp wsch, Maz pd, Kasz. AN
- żybura** 'mętna, brudna woda': *Z pola przez podwyrek waliła na łąke żybura* Kramsk koniń; Wp. AN
- życzać się** 'pożyczać': *Życali sie wciogle u Gaw-ła, a tero i "ón ni mo* Chotel Czerwony piń; Mp. AN
- życzba** 'życzenie': *Magulszczi zložėt nom žecz-be, žebe mē szczośliwie zajechalė do dom* Gołubie kar; Kasz. AN
- życzka** 'wstążeczka czerwona': pog Mp pn-wsch i Maz pd-wsch. AN
- żydek 1.** 'mała prymitywna lampka': *Zydka-my my świcily za Miemców* Ostrowce bus; Mp. 2. 'mały nożyk': *"Opukol kuere,*

- wyción żydkim i miot gwizdowke Granowo n-tom; Mp, Wp. AN
- żydlik** 'naczynie do picia trunków, kufel': *Stará kwárta, a nowy židlik to jedno* Jaworzynka cies; Śl. AN
- żydówka** 'rodzaj ropnej krosty': *Zydówka to wrzód, z którego wychodzi rdzeń* Lubomierz boch; Mp. AN
- żygać** 'kłuć, żgać': *Nié żygej go, bo to boli* Żarnowiec kroś; Mp pd. AN
- żygla** zob. **zygla**
- żyła** 'nieurodzajny pas ziemi na polu': *Tam nisko idzie tako zimno żyła i sie nie rodzi* Kramsk koniń; Wp. AN
- żynać** 'ścinać (zwłaszcza sierpem zboże)': *Jo downi żynałam, byłam do żnieńcio włożono* ['przywyczajona, wdrożona'] Poręby Majdańskie kolb; Mp. AN
- żytnianka** 'słoma żytnia': *Ze dwie fury jesce żytniánki mámy* Radkowice ilż; Mp, Maz. AN
- żytnisko** 'ściernisko po życie': *Tego roku nie bedziewa na żytnisku nic siąć, zostanie pole na żimiáki* Samociec dąb-tar; Mp, Maz, Wp pd-zach. AN
- żywina** 'zwierzęta domowe': *Doś mocie ty żywiny, jes komu zryć dawać* Sękowa gor; Mp pd, Maz pn-wsch. AN
- żywiol, żywiola** 'zwierzęta domowe': *Zywióle pašli razem wysytkie* Leszczewek suw; Maz pn-wsch, Kresy pn. AN
- żywizna** 'zwierzęta domowe': *Żiwizna to je: pujek* ['kot'], *pies, kuri, gési, kaczk* Pelplin tez; Mp pd, Maz pn-wsch, Pom pd, Kasz. AN
- żywkciem** 'za życia; żywcem': *Kedi dożijewa ze żonu, to nas żywkciem zakopiu* Gaj n-miej; Maz, Wp, Pom pd. AN
- żywohycie** 'życie': *Żywocy go już obmierzo* Karwina [Cieszyn Cz]; Śl pd, Mp pd. AN
- żywot** 'brzuch, żołądek': *Nawsuwało sie kapusty pełny żywot* Oleszno włosz; Mp. AN
- żywotek** 'gorsceik – część stroju kobiecego': *Letnik – to było taki uktodane, u dohu podkłod, u góry żywotek* Zabrzeg biel; pog Śl pd i Mp pd. AN
- żywotka** 'zabezpieczenie na starość; dożywocie': *Zywotke mi muso dać* Dąbrowa Poduchowna ilż; Mp pn. AN
- żywy płot** 'żywopłot': *Płot może być dnućiany, dremniany, żywy płot może być* Stara Jamka niem; Śl, Mp. JW